יהודי ארצות הברית והביטחון הלאומי של ישראל

עורכים: אסף אוריון ושחר עילם

RUDERMAN
קרן משפחת רודרמן

INSS
המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES
TEL AVIV UNIVERSITY אוניברסיטת תל אביב

יהודי ארצות הברית
והביטחון הלאומי של ישראל

עורכים: אסף אוריון ושחר עילם

קרן משפחת רודרמן

קרן משפחת רודרמן הינה קרן פילנתרופית פרטית, אשר הוקמה בשנת 2002 בבוסטון שבארצות הברית, ומנוהלת על ידי משפחת רודרמן.

הקרן פועלת בארצות הברית ובישראל בשני תחומים עיקריים: קידום שילובם של אנשים עם מוגבלות בכל תחומי החברה, וחיזוק הקשר בין מדינת ישראל ליהדות ארצות הברית, וזאת תוך קידום פילנתרופיה אסטרטגית והרחבת מעגלי הנתינה והמעורבות.

הקרן שואפת לפעול כזרז אסטרטגי בזירות בהן בחרה להתערב, תוך שיתוף פעולה עם הממשלה, החברה האזרחית, המגזר הפרטי והפילנתרופיה, ללא שיוך פוליטי ומתוך ערכים של צדק חברתי, שוויון ותיקון עולם.

מידע נוסף ניתן למצוא באתר הקרן: www.rudermanfoundation.org

המכון למחקרי ביטחון לאומי

המכון למחקרי ביטחון לאומי, המשלב בתוכו את מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, הוקם בשנת 2006.

למכון שתי מטרות מוצהרות: הראשונה היא לערוך מחקרים בסיסיים בנושאי הביטחון הלאומי של ישראל, המזרח התיכון והמערכת הבינלאומית, וזאת על פי אמות המידה האקדמיות הגבוהות ביותר, והשנייה – לתרום לדיון הציבורי ולעבודת הממשל בנושאים שנמצאים, או ראוי שיימצאו, בראש סדר היום הביטחוני של ישראל.

קהל המטרה של המכון הוא דרג מקבלי ההחלטות, מערכת הביטחון, מעצבי דעת הקהל בישראל, הקהילה האקדמית העוסקת בתחומי הביטחון בישראל ובעולם, והציבור המתעניין באשר הוא.

המכון מפרסם מחקרים שהוא מצא כראויים לתשומת הלב הציבורית, תוך שמירה על מדיניות נוקשה של אי משוא פנים. הדעות המובעות בפרסומים הן של המחברים בלבד, ואינן משקפות בהכרח את עמדות המכון, נאמניו או האישים והגופים התומכים בו.

יהודי ארצות הברית
והביטחון הלאומי של ישראל

עורכים: אסף אוריון ושחר עילם

RUDERMAN
קרן משפחת רודרמן

INSS
המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES
TEL AVIV UNIVERSITY אוניברסיטת תל אביב

The American Jewish Community and Israel's National Security

Editors: Assaf Orion and Shahar Eilam

מחקר זה בוצע ביוזמתה של קרן משפחת רודרמן ובשותפות עמה

המכון למחקרי ביטחון לאומי (חברה לתועלת הציבור – חל"ץ)

חיים לבנון 40 ת.ד 39950
רמת־אביב תל־אביב 6997556

דוא"ל: info@inss.org.il
אתר המכון: http://www.inss.org.il/he

כל הזכויות שמורות © דצמבר 2018

עריכת לשון: יואב תדמור, אריה עידן
הביא לדפוס: משה גרונדמן

עיצוב גרפי: מיכל סמו־קובץ ויעל ביבר, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל אביב
עיצוב העטיפה: יעל כפיר, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל אביב

תמונת השער: המצעד השנתי בניו־יורק. לציון מלאת 70 שנים להקמתה של מדינת ישראל, 3 ביוני 2018.
הצילום: מיכאל ברוכסטין / SOPA Images / LightRocket דרך Getty Images

דפוס: אליניר, פתח תקווה

תוכן העניינים

הקדמה / עמוס ידלין 9

דברי ברכה / ג׳יי ושירה רודרמן 13

פתח דבר / דניאל ב׳ שפירו 15

מבוא 19

עיקרי תובנות והמלצות / אסף אוריון ושחר עילם 23

שער ראשון: מערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות הברית

הקהילה היהודית בארצות־הברית: היכרות / עפר מדם־פרידמן 45

גורל, עמיות ובריתות: העבר, ההווה והעתיד של היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל / סקוט לסנסקי 65

המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית: רקע והשלכות / זכי שלום 103

מגמות ותמורות בפילנתרופיה היהודית־אמריקאית בשנים 2000–2015 / חנה שאול בר ניסים 143

שער שני: תרומתה של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

רכיבי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל / מיכל חטואל־רדושיצקי 157

תרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל / מיכל חטואל־רדושיצקי 161

תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל / עפר מדם־פרידמן 191

תפיסות ומודעות בישראל והשפעתן על גיבוש מדיניות וקבלת החלטות / עפר מדם־פרידמן 227

הערות 259

נספח: רשימת מקורות אנושיים (מפגשי למידה וראיונות) 305

הכותבים 309

רשימת התרשימים

עיקרי תובנות והמלצות

תרשים 1: רבדים נדרשים לבניית מערכת יחסים איתנה בין הקהילות היהודיות 35

הקהילה היהודית בארצות־הברית: היכרות

תרשים 2: האוכלוסייה היהודית בעולם 45

תרשים 3: אוכלוסיית יהודי ארצות־הברית בפילוח לפי גיל 46

תרשים 4: שיעור יהודי ארצות הברית, המגדירים את עצמם כ"יהודים על פי דת" בפילוח לפי גיל 47

תרשים 5: זרמים דתיים בקרב יהודי ארצות־הברית 47

תרשים 6: זיקה לזרם דתי לפי גיל 49

תרשים 7: מספר הילדים הממוצע לפי זרמים 50

תרשים 8: הגיל הממוצע של יהודי ארצות־הברית (מעל גיל 18), לפי זרמים 51

תרשים 9: השינויים בשיעור הנישואים המעורבים בקרב יהודי ארצות־הברית 51

תרשים 10: השיעור של נישואים מעורבים לפי זרמים 52

תרשים 11: השתייכותם של ישראלים ושל יהודים לזרמי היהדות בארצות־הברית 53

תרשים 12: ההשכלה בקרב יהודי ארצות־הברית 54

תרשים 13: ההכנסה בקרב יהודי ארצות־הברית 55

תרשים 14: תחושת השייכות לעם היהודי ומידת המעורבות בקהילה 58

תרשים 15: תחושת השייכות לעם היהודי ומעורבות בקהילה לפי זרמים 59

תרשים 16: נטייתם הערכית (האידיאולוגית) של יהודי ארצות־הברית בהשוואה לאוכלוסייה הכללית 59

תרשים 17: זיקתם המפלגתית של היהודים לעומת האוכלוסייה הכללית 60

תרשים 18: דפוסי ההצבעה של היהודים האמריקאים בבחירות לנשיאות 60

תרשים 19: הקשר הרגשי לישראל 61

תרשים 20: באיזו מידה האכפתיות כלפי ישראל היא מרכיב בזהותם של יהודי ארצות־הברית 62

גורל, עמיתות ובריתות: העבר, ההווה והעתיד של היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל

תרשים 21: המגמות הדמוגרפיות בארצות־הברית 87

תרשים 22: הפער ההולך וגדל בין הרפובליקנים לדמוקרטים בנוגע ליחס לישראל 88

מגמות ותמורות בפילנתרופיה היהודית־אמריקאית בשנים 2000–2015

תרשים 23: המערכת הפילנתרופית היהודית־אמריקאית 145
תרשים 24: פילוח המענקים לפי מטרה 146
תרשים 25: סך התרומות השנתיות של ארגונים יהודיים 146
תרשים 26: נתינה למטרות ישראליות, יהודיות ולא יהודיות בפילוח שנתי 147
תרשים 27: נתינה למטרות ישראליות בחלוקה לפי הארגון התורם 149
תרשים 28: נתינה לארגונים בארצות־הברית בעבור מטרות ישראליות לפי סוג הארגון המקבל 149
תרשים 29: הארגונים העיקריים בישראל שמקבלים תרומות ישירות מגופים פילנתרופיים בארצות־הברית 150
תרשים 30: הפיזור הגיאוגרפי של התרומות ברחבי ישראל 151

רכיבי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל

תרשים 31: רכיבי הביטחון הלאומי של ישראל 160

תרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

תרשים 32: הסיוע הצבאי האמריקאי לישראל לפי מזכרי ההבנות 164
תרשים 33: תוספות של הקונגרס האמריקאי לישראל להגנה מפני טילים ("plus up"), 2010–2017 (במיליוני דולרים) 165

תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

תרשים 34: הכנסת משקי בית בקרב קבוצות דתיות בארצות הברית 195
תרשים 35: הרכב פעילותם הכלכלית של יהודי התפוצות בישראל 215

תפיסות ומודעות בישראל והשפעתן על גיבוש מדיניות וקבלת החלטות

תרשים 36: מונופול היהדות האורתודוקסית והעובדה כי הזרם הרפורמי אינו מוכר בישראל והשפעתם על הקשרים בין הקהילות 229

הקדמה

עמוס ידלין

"אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעליה ובבניין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל."
מתוך מגילת העצמאות

"הקשר עם העם היהודי –
א. המדינה תשקוד על הבטחת שלומם של בני העם היהודי ושל אזרחיה הנתונים בצרה ובשביה בשל יהדותם או בשל אזרחותם.
ב. המדינה תפעל בתפוצות לשימור הזיקה בין המדינה ובין בני העם היהודי.
ג. המדינה תפעל לשימור המורשת התרבותית, ההיסטורית והדתית של העם היהודי בקרב יהדות התפוצות".
חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, תשע"ח-2018

המחקר שלפניכם נע על ציר שקושר שתי מערכות מעצבות עבור ישראל והעם היהודי: האחת היא יהדות ארצות הברית, ובמידה רבה גם ארצות הברית עצמה, כרכיב בביטחון הלאומי של ישראל. השנייה היא מערכת היחסים הכוללת בין שתי הקהילות הגדולות של העם היהודי, בישראל ובארצות הברית, כגורם מעצב מרכזי לביטחונו ולעתידו. המחקר מנתח את ההתפתחויות והמגמות בשתי סוגיות אלו, מצביע על האתגרים המרכזיים העומדים לפתחנו בתחומים אלה וממליץ כיצד רצוי לפעול כבר היום כדי לעצב את עתיד המדינה ואת עתידו של העם היהודי.

שבעים שנה לאחר הקמתה, מדינת ישראל חזקה כיום יותר מאי פעם. אמנם, עדיין ניצבים בפניה איומים חיצוניים משמעותיים, אולם עומדים לרשותה עוצמה כלכלית, תעשייה טכנולוגית־ביטחונית מתקדמת ועליונות צבאית ניכרת ביחס ליריביה במרחב. לאלה מצטרפים תנאים אסטרטגיים משופרים, המבוססים על מעמדה וקשריה האזוריים והבין־לאומיים, ובראשם כמובן היחסים המיוחדים עם ארצות הברית, אותם הביא הממשל האמריקאי הנוכחי לשיאים חדשים. גם קהילת יהודי ארצות הברית מצויה כיום בשיא בכל הקשור למעמדה, השתלבותה והשפעתה על החברה האמריקאית ועל מערכות החיים השונות בה – בפוליטיקה, בכלכלה, בתרבות, בחינוך ובתחומי חיים נוספים.

עם זאת, שתי הקהילות היהודיות בארצות הברית ובישראל אינן יכולות לנוח על זרי הדפנה, שכֵּן הסביבה האסטרטגית היא דינמית, משתנה ללא הרף ומערערת חלק מעוגני היסוד שלהן. דווקא היום, כשהן חזקות כל כך, ניצבות שתי הקהילות הגדולות של העם היהודי בפני מבחנים פנימיים משמעותיים הנוגעים, בראש ובראשונה, לזהותן ולייעודן:

ישראל מחפשת נקודת שיווי משקל נכונה בין הקבוצות השונות המרכיבות את החברה הישראלית, וכן את האיזון במתח בין היותה מדינה יהודית ובין היותה דמוקרטיה, כשברקע הדברים נמצא הסכסוך הנמשך עם הפלסטינים. הקהילה היהודית בארצות הברית, מצידה, ניצבת בפני האתגר של המשך קיומה, לכידותה והבטחת עתידה בעידן של מעבר בין־דורי, תוך שהיא מבקשת למצוא את האיזון בין שימור מאפייניה הייחודיים ובין פתיחות והשתלבות בחברה האמריקאית.

מערכת היחסים בין ישראל ובין קהילת יהודי ארצות הברית הייתה עוגן מרכזי ביכולתן של השתיים להתפתח ולשגשג בשבעים השנים האחרונות, והיא חיונית לביטחון הלאומי לא רק של ישראל, אלא של העם היהודי כולו. הקהילה היהודית־אמריקאית הייתה זו שסייעה למדינת ישראל הצעירה לעמוד על רגליה וסחפה אחריה את הציבור האמריקאי ואת נבחריו לכינון היחסים המיוחדים עם ישראל, שאין להם תחליף. כיום זקוקות שתי הקהילות לתוכנית עדכנית משותפת שתישען על הבנה עמוקה כיצד תוכל האחת לעזור לרעותה לצלוח את מבחני ההווה והעתיד.

אנו עדים בדור הנוכחי, הן בישראל והן בקרב יהדות ארצות הברית, למגמות גוברות של התרחקות וניכור, היחלשות הזיקות ותחושת השייכות והתרופפות הערבות ההדדית, האכפתיות, המעורבות ועצם היחסים בין שתי הקהילות. זאת, בנוסף לאתגרים הניצבים בפני המשכיותה של קהילת יהודי ארצות הברית ויכולת ההשפעה שלה. מקורן של מגמות אלו הוא בעיקר בתהליכי עומק דמוגרפיים וחברתיים ארוכי טווח מצד אחד, ובשיקולים של פוליטיקה עכשווית בישראל, בארצות הברית ובקרב היהודים שם מצד שני. אולם, הן נובעות גם מפערים משמעותיים במאמצים הקיימים לגשר בין הקהילות, ובהם בורות הדדית, פערי היכרות ומודעות, וכן מיעוטם וחולשתם של מנגנוני דו־שיח. מגמות ההתרחקות בין הקהילות נושאות בחובן השלכות ארוכות טווח על ביטחונה הלאומי של ישראל ועל ביטחונו של העם היהודי כולו, על ייעודה וזהותה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי ועל חוסנן ולכידותן הפנימית של הקהילות היהודיות בארצות הברית ושל החברה הישראלית.

תקופת כהונתו של הנשיא טראמפ מחדדת את הדילמות בפניהן אנו ניצבים. מחד גיסא, מדובר בנשיא שהתייצב עד כה לימין ישראל באופן חסר תקדים. מאידך גיסא, רוב יהודי ארצות הברית מתנגדים לו, למדיניותו ולהתנהלותו. במציאות זו, ישראל אמנם מקדמת את האינטרסים שלה בטווח הקצר, אך המחיר שהיא משלמת על כך הוא החרפת המתחים עם יהדות ארצות הברית וערעור היחסים עם המפלגה הדמוקרטית ותומכיה, באופן שמסכן בטווח הארוך את התמיכה האמריקאית הדו־מפלגתית בישראל – נכס חיוני, אולי החשוב ביותר הניצב בבסיס היחסים המיוחדים בין שתי המדינות.

על ישראל מוטל לסייע ליהודי ארצות הברית לשמר ואף לחזק את מקומה בזהותם ואת זיקתם אליה, וכן לסייע להם מול אתגרי ההמשכיות היהודית ומול האיומים שמקורם בהתגברות תופעות של אנטישמיות ודה־לגיטימציה של מדינת ישראל. קהילת יהודי ארצות הברית, מצידה, חייבת לחזק את התמיכה בישראל ולעזור לה לשמר את ייחודה, ייעודה וזהותה במסגרת שותפות הערכים ובאמצעות עשייה משותפת.

בישראל מרבים להצביע על המגמות המטרידות בזיקתם של יהודי ארצות הברית, בעיקר בני הדור הצעיר, לישראל. אולם, יש שני צדדים לאותו מטבע: למרות ששכבת המנהיגות בישראל מודעת לחשיבות הקשר עם יהודי התפוצות, בדרך כלל הדבר אינו מתבטא במדיניותה ובפעולותיה, שחלקן אף תורם לערעור קשר זה. שינוי מערכתי וארוך טווח ביחסה של מדינת ישראל ליהדות ארצות הברית מחייב, ראשית לכל, שינוי עמוק ויסודי בתפיסות ובעמדות של הציבור הישראלי, כדי שעיני המנהיגות הפוליטית יפגשו קהל שהנושא חשוב לו, וסוגיית ה"חוץ" הזו תהפוך לסוגיית פנים. מדובר, אפוא, באתגר משולב, מנהיגותי וציבורי גם יחד, הן לישראל, הן ליהדות ארצות הברית והן לשתי הקהילות במשותף.

המענה לאתגר זה דורש מהלך רחב היקף ומתמשך לגיבוש מערכת היחסים בין שתי הקהילות ולעיצוב זהותן ועתידן, וזאת באמצעות הגברת המודעות וההיכרות ההדדית, לצד פעילות משותפת ומשמעותית. על כל צד לראות את עצמו ערֵב לרעהו ולהתמודדות שלו עם האתגרים בפניהם הוא ניצב. מהלך כזה צריך להתבסס על כמה רבדים: חינוך, התנסות, מפגשים משותפים, הידברות ושיח, נרטיב משותף, מעורבות הדדית והירתמות לעשייה משותפת. בכל הרבדים הללו קיימת פעילות רבה גם כיום, אלא שזו מפוזרת ברובה, מצומצמת לעיתים בהיקפה ואינה מספקת.

משימה לאומית מסוג זה מחייבת התארגנות בהיקף נרחב, שתתבסס על הירתמות רחבה ושותפות של גורמים רבים – מוסדות המדינה ומנגנוניה (הנשיא, הכנסת וממשלת ישראל), הנהגות ציבוריות ומגזריות וגופי החברה האזרחית בישראל, המוסדות הלאומיים (בדגש על "הסוכנות היהודית"), ההנהגות של הקהילות היהודיות בארצות הברית ושל הארגונים המרכזיים שם, וכן המנהיגות ובעלי ההון וההשפעה מקרב יהדות ארצות הברית. שותפות רחבה כזו תקים פלטפורמה מארגנת – "מינהלת לאומית" – שתספק רציונל, הכוונה, משאבים וגישה מערכתית לשלל התוכניות והפרויקטים הרלוונטיים. רק מהלך משמעותי ומשותף לשתי הקהילות יוכל לבלום את המגמות השליליות שצצו ביחסיהן ולהבטיח את ביטחונן ועתידן.

ברצוני להודות לשירה ולג'יי רודרמן, ראשי קרן משפחת רודרמן, שיזמו את עבודת המחקר שלפניכם ואפשרו את הוצאתה לפועל. המחקר מיועד, בראש ובראשונה, לשמש כמסד ידע ובסיס לדיון ולעיסוק במערכת היחסים בין ישראל ליהודי ארצות הברית כסוגיית ביטחון לאומי, וזאת עבור מקבלי ההחלטות בישראל, מערכות החוץ והביטחון שלה והציבור הרחב. בנוסף, העבודה מציעה מתווה רעיוני כולל להתארגנות הנדרשת כמענה לאתגרים האסטרטגיים העומדים בפני מדינת ישראל, קהילת יהודי ארצות הברית והעם היהודי כולו. אני משוכנע כי תפיסת המענה המוצגת במחקר זה תוכל לשמש נקודת פתיחה טובה להמשך הדרך, ובמיוחד לתהליך של תכנון מפורט שיניח בסיס ליישום ההמלצות ולפעולה משותפת, מתמשכת ומהותית של שתי הקהילות היהודיות הגדולות והמשמעותיות ביותר במאה ה־21.

דברי ברכה

ג׳יי ושירה רודרמן

לעיתים קרובות מדי נדמה כי הדיון המתקיים בישראל על היחסים עם ארצות הברית והקהילה היהודית שם מתנהל כמו פסי רכבת: שני קווים מקבילים המחברים בין אותם היעדים, אך אינם נפגשים לעולם. מבט זריז מלמד על קיומו של שיח ציבורי העוסק ביחסים בין שתי המדינות ועל שיח מקביל המתנהל סביב היחסים בין שתי הקהילות היהודיות הגדולות בעולם. רק לעיתים נדירות אנו שומעים על נקודות ההשקה בין שני סוגי שיח אלה, כאילו אין קשר בין השניים. גישה זאת הינה טעות אסטרטגית, שכן היא מטשטשת, ולעיתים מעַוותת, את האמת הפשוטה: לקהילה היהודית בארצות הברית יש חלק מכריע ביחסים בין שתי המדינות, ולא ניתן לקיים שיח על היחסים הבילטרליים שלהן מבלי לקחת בחשבון את הקהילה היהודית.

סוכני השינוי בישראל נוטים לדבר על מערכת היחסים עם יהודי ארצות הברית בהקשרים של ״עמיות״ יהודית ותרומות כספיות לארגוני חינוך, רווחה וחברה. התקשורת הישראלית מתמקדת ביחסים אלה בעיקר סביב רגעי שבר המתגלמים בתקיפות אנטישמיות חמורות או בהתערערות היחסים בין ממשלת ישראל לנציגי הקהילות היהודיות בארצות הברית סביב ענייני דת ומדינה (כמו שאלות הגיור או ההכרה בזרמים לא אורתודוקסיים). במקביל, מתקיימים שיח וסיקור על שיתופי הפעולה בין הממשלה בירושלים לממשל בוושינגטון בסוגיות מדיניות וביטחוניות, דוגמת בלימת תוכנית הגרעין האיראנית, רכישת מטוסי תקיפה עבור צה״ל או הסכמי סחר חדשים.

עבודת המחקר שלפניכם ממחישה את האבסורד שבחלוקה דיכוטומית זו. אי אפשר לדבר על היחסים בין ישראל לארצות הברית מבלי לדבר על הקהילה היהודית האמריקאית. במארס 1948 היה זה אדי ג׳ייקובסון, חברו של הנשיא טרומן, ששכנע אותו לפגוש את חיים ויצמן, ותרם בכך תרומה אדירה להחלטתו של נשיא ארצות הברית להכיר במדינת ישראל בניגוד לעמדה שרווחה אז במשרדי החוץ וההגנה האמריקאיים. בשבעים השנים שעברו מאז ועד למאבק הנוכחי במאמצי הדה־לגיטימציה והחרם הכלכלי על ישראל, הייתה זו הקהילה היהודית בארצות הברית שהובילה את המאמצים להבטיח את תמיכת הממשל והמערכת הפוליטית האמריקאית במדינת ישראל ובמאבקיה.

מחקרים שפורסמו בעבר התמקדו בתמיכתם של יהודי ארצות הברית ברבדים שונים של החברה הישראלית: תמיכה פילנתרופית במערכות הבריאות או ההשכלה הגבוהה, השקעות בעולם ההיי טק או ההכנסות למשק מתיירות נכנסת. המכנה המשותף לנושאים

אלה הוא היותם קלים יחסית למדידה. עבודת המחקר שלפניכם מבקשת לעמוד על תרומתה של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל, כלומר לא רק לחוסנה החברתי ולשגשוגה הכלכלי, אלא לעצם קיומה וליכולתה להגן על עצמה מפני אויביה.

אחד מפרקי המחקר מוקדש לשאלת התפיסה הישראלית את התרומה של יהדות ארצות הברית לביטחונה של ישראל: האם הישראלים מבינים את הקשר בין השניים – קשר הנובע בראש ובראשונה, מתחושת האחריות העמוקה של יהודי ארצות הברית כלפי ישראל, בה הם רואים את הבית הלאומי של העם היהודי? פועל יוצא משאלה זו הוא האם מקבלי ההחלטות בישראל מבינים ששינוי השיח בנושא מחייב גם שינוי בשיקולים המנחים אותם בעיצוב המדיניות הישראלית, ואולי גם בתהליכי קבלת ההחלטות שלהם?

המחקר המקצועי והמעמיק שלפניכם הוא תוצר של עבודה מאומצת מצד אנשים רבים, ואין זה המקום להאריך יתר על המידה בתודות. אבל פטור בלא כלום אי אפשר, שעל כן אנו מוקירים תודה לכול מי שתרמו מזמנם כדי להשמיע את דבריהם, לקרוא, להעיר ולהאיר בנושאים השונים שנבחנו. ברצוננו להודות לחוקרי המכון למחקרי ביטחון לאומי על האכסניה המקצועית והעבודה המעמיקה, ובראשם ראש המכון, אלוף (מיל') עמוס ידלין, ואיתו אסף אוריון, עפר מדם־פרידמן ושחר עילם, שניהלו את הפרויקט ביעילות ובמסירות.

אנו מקווים שהמחקר הנוכחי יהווה נקודת פתיחה לעידן חדש בשיח הישראלי סביב יהודי ארצות הברית, שיבטא הכרה במחויבותה של יהדות אמריקה למדינת ישראל חזקה ובתרומתה הנמשכת לביטחונה הלאומי ולחוסנה החברתי. יהודי ארצות הברית אינם רק קרובים רחוקים; הם גם נכס אסטרטגי לישראל. הגיע הזמן להפסיק את ההפרדה המלאכותית בין הציר המדיני הישראלי־אמריקאי ובין הציר היהודי, ולהבין שהשיח המדיני־ביטחוני בין ירושלים לוושינגטון קשור קשר בל יינתק לשיח בין העם היהודי היושב בציון ובין יהודי ארצות הברית. לא מדובר, לפיכך, בשני קווים מקבילים, אלא במשולש יחסים, בו כל קודקוד מתכתב עם השניים האחרים. "והחוט המשולש לא במהרה יינתק".

פתח דבר

דניאל ב׳ שפירו

מאז שהוקמה מדינת ישראל, ולמעשה אפילו עוד קודם לכן, מילאה הקהילה היהודית בארצות־הברית תפקיד מכריע בשמירה על הביטחון הלאומי של ישראל באמצעות התמיכה שהעניקה לה. מדובר בתמיכה מקיפה ביותר: החל ממתן סיוע למדינה הצעירה לרכוש ציוד צבאי חיוני, עבור דרך הפעילות במסדרונות הממשל והקונגרס למען תקבל ישראל סיוע חוץ וכלה בקריאות לספק לישראל תמיכה אמריקאית חזקה באו״ם. בכל אלה ובהרבה יותר מכך – תרומתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית הייתה ונותרה משמעותית מעל ומעבר להיקפה בפועל.

רבים מהישראלים, בין אם הם נמנים עם האזרח מן השורה ובין אם הם נמנים עם מקבלי ההחלטות הנוגעות לביטחון הלאומי, כה הורגלו לתמיכה הזאת עד כי יש הנוטים להמעיט מחשיבותה ואולי אף לקבלה כמובנת מאליה. במחקר המוגש כאן נעשה ניסיון לנתח את תפקידה של הקהילה היהודית באמריקה ולאפשר לישראלים להכיר אותה יותר לעומק הן בהיבט ההיסטורי והן במתכונתה הנוכחית, כפי שהתגבשה בשנים האחרונות.

המחקר מתפרסם בתקופה שבה היחסים בין ישראל (או לפחות בין מנהיגים פוליטיים ישראלים) לבין הקהילה היהודית האמריקאית הם מהמתוחים שהיו זה שנים רבות ועל רקע כמה מגמות המצביעות על כך שהמחלוקת צפויה להתרחב בשנים הבאות.

הסיבות למתחים האלה הן רבות, ואחת מהן היא מקומה המשתנה של ישראל בזהותם של יהודי ארצות־הברית. מגמות של התבוללות ושל התרחקות בקרב הדור הצעיר של יהודי ארצות־הברית משפיעות הן על עומק הידע שלהם על ישראל והן על מידת החיבור שלהם אליה. למרות ההצלחות המשמעותיות של תוכניות כמו ״תגלית״ ביצירת הזדמנויות לצעירים יהודים מארצות־הברית להכיר מקרוב את ישראל, האתגר שמציבים חילופי הדורות הנוכחיים לא נעלם. יחד עם זאת, התמיכה בישראל בקרב היהודים האמריקאים נותרה רחבה ועמוקה. האירוניה היא שדווקא התפתחותה של ישראל ממדינה צעירה הנאבקת על הישרדותה לכדי מעצמה אזורית חזקה המסוגלת להגן על עצמה הפחיתה מתחושתם של יהודי ארצות־הברית כי יש לוודא שישראל תישאר במוקד האקטיביזם הפוליטי שלהם. לכך יש להוסיף סדרה של מחלוקות מתמשכות בנוגע למדיניות החוץ והפנים של ישראל שפגמה באחדות ששררה מאז ומתמיד סביב ישראל במרבית הקהילות היהודיות בארצות־הברית. מגורם מאחד הפכה ישראל במידה רבה מקור למחלוקות.

במקרים מסוימים נדמה שישראל ממעיטה בחשיבותה של הזהות הדתית הייחודית ובמנהגים של יהודי התפוצות הלא אורתודוקסים. ב־2016 אישרה ממשלת ישראל הסכם שהיה פרי משא ומתן שנמשך שנים: להקים רחבת תפילה שוויונית בכותל המערבי, אולם ב־2017 היא חזרה בה מההסכם. חברי הקואליציה גם קידמו חקיקה המבטיחה שליטה רבה יותר של הרבנות הראשית על הגיור ומעמידה בסימן שאלה את תוקפם של הגיורים הלא־אורתודוקסיים שנעשו מחוץ לישראל.

גורמי מתח נוספים כוללים יוזמות של ממשלת ישראל שלדעת רבים מחלישות את היסודות הדמוקרטיים של המדינה כמו הרחבת ההתנחלויות בגדה המערבית באופן שימנע כל אפשרות לפתור את הסכסוך עם הפלסטינים באמצעות הקמתן של שתי מדינות; מהלכים לגירושם של מבקשי מקלט אפריקאים בלי לבדוק כראוי את בקשותיהם לקבלת מקלט; ובאחרונה גם העברת חוק הלאום, שלדעת רבים מעניק עדיפות גבוהה יותר לאופיה היהודי של ישראל על פני אופיה הדמוקרטי.

וישנם עוד נושאים מעוררי מתיחות. טענה שעולה לעיתים קרובות בישראל היא שרבים מהיהודים האמריקאים מייחסים חשיבות רבה יותר לערכים הפוליטיים הליברליים שלהם מאשר לתמיכתם בישראל. דוגמה לכך היא התמיכה הרבה של יהודי ארצות־הברית בהסכם הגרעין של הנשיא ברק אובמה, גם כאשר ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו הגדיר אותו "איום קיומי". רבים מהישראלים טוענים שהנוצרים האוונגליסטים והיהודים האורתודוקסים הם כיום תומכיה הנאמנים ביותר של ישראל בארצות־הברית. לטענתם, מגמות ההתבוללות וההתרחקות של היהודים הלא־אורתודוקסים מפחיתות מערכם למדינה, ולכן במקום להשקיע בהם בשנים הבאות עדיף לישראל להשקיע במקורות התמיכה הזמינים לה באמריקה.

כל המתחים האלה החריפו בעידן הנשיא דונלד טראמפ, שנותר מאוד לא פופולרי בקרב יהודי ארצות־הברית, אך זוכה לתמיכה ניכרת בקרב הישראלים. החלטתו של נתניהו להתאים את עצמו ככל האפשר לקו של טראמפ – עד כדי הימנעות מהשמעת ביקורת על גל האנטישמיות הגואה בארצות־הברית, למשל באירועי אוגוסט 2017 בשארלוטסוויל – העמיקה עוד יותר את הפער בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית.

אחד הקשיים בהתמודדות עם הבעיות הגורמות למתיחות במערכת היחסים בין ישראל לבין יהודי ארצות־הברית הוא היעדר מנגנון מובנה לטיפול בהן. חסרים לנו מוסדות פורמליים, ואפילו כללי פעולה מוסכמים אין לנו, שיעזרו לקבוע מתי וכיצד רשאים יהודי ארצות־הברית להשמיע את קולם בנוגע להחלטות שמקבלת ממשלת ישראל על פי דין – ובמיוחד בנושאי מדיניות שיש בהם כדי להשפיע על יהודים מחוץ לישראל. באופן דומה שוררת אי־בהירות בנוגע לשאלה מתי ראוי לישראל לבקש את תמיכתם של יהודי ארצות־הברית (ולצפות לקבלה) בשאלות של מדיניות אמריקאית, ומהן השיטות הלגיטימיות להפעלת השפעה על המדיניות הזאת.

במחקר המובא כאן ישנה התייחסות נרחבת להסכם שהשיגו בשעתם ראש ממשלת ישראל דאז, דוד בן־גוריון, ונשיא הוועד היהודי־אמריקאי יעקב בלאושטיין. ואלה הם עיקרי ההסכם: ליהודי ארצות־הברית יש רק נאמנות פוליטית אחת – לארצות־הברית;

יהודי ארצות־הברית לא יתערבו בפוליטיקה הישראלית; ישראל לא תבקר את יהודי ארצות־הברית שבחרו שלא לחיות בישראל ולא תתערב בענייני הפנים של התפוצות; יהודי ארצות־הברית והישראלים לא ידברו אלה בשם אלה.

להסכם הזה עדיין יש ערך, ורוב היהודים בארצות־הברית ובישראל עדיין נצמדים אליו באופן טבעי, אף שפורמלית כבר אין לו אותה המשמעות כפי שהייתה לו בעת שנחתם. מעטים האנשים בשתי הקהילות ששמעו על הבנות בן־גוריון–בלאושטיין, ועוד פחות יודעים שזהו הבסיס לאופי הקשרים בין שני הצדדים ויכולים לצטט את סעיפיו העיקריים. חלפה יותר ממחצית המאה מאז שנבחנו בצורה רצינית היחסים בין ישראל לבין העולם היהודי שבתפוצות, וכיום העולם היהודי שונה באופן דרמטי מכפי שהיה בשנות ה־50 של המאה ה־20 וכולל שני מוקדים מרכזיים – ישראל וצפון אמריקה – שכל אחד מהם מייצג כמעט כמחצית מהעולם היהודי.

בשנים שבהן הייתי שגריר ארצות־הברית בישראל לא נתקלתי בעוד קהילה או קבוצת אינטרסים או פלח חברתי בארצות־הברית שמפגינים יותר עניין בישראל ושיש להם אליה יותר מחויבות ומסירות מאשר הקהילה היהודית שם. ובכל זאת, לעיתים קרובות נדהמתי עד כמה הישראלים – ובהם רבים בצמרת הביטחונית, התרבותית והפוליטית – לא מכירים את הקהילה היהודית־האמריקאית. גם כאשר פגשתי ישראלים שמילאו תפקידים בכירים הכרוכים בקשר עם יהדות ארצות־הברית, התברר לי שרבים מהם רכשו את מומחיותם תוך כדי עבודתם בלי שקיבלו הכשרה או הדרכה מעמיקות. בהקשר הזה למדתי עד מהרה להעריך את חשיבות עבודתה של קרן משפחת רודרמן, אשר תומכת במגוון רחב של תוכניות לקידום מודעות רבה יותר ליהדות אמריקה בתוך החברה הישראלית.

היו מקרים שבהם מדיניות ארצות־הברית ורצונות הקהילה היהודית עלו בקנה אחד, למשל כשהכנסת דנה בחוק העמותות ב־2015 וב־2016. קיבלתי הנחיה ממשרד החוץ האמריקאי לבוא במגע עם מנהיגים פוליטיים בישראל בנוגע להצעת החוק, שכן וושינגטון ראתה בה פגיעה בעקרונות הדמוקרטיה ומהלך שסותר ערכים המשותפים לישראל ולארצות־הברית. רבים מראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית, שהתנגדו גם הם ליוזמת החקיקה, נקטו עמדה ביקורתית דומה. המעורבות שלנו (של שגרירות ארצות־הברית בישראל) נעשתה במקביל, ונראה שהשפיעה באופן משמעותי על הנוסח הסופי של החוק.

אולם בנושאים אחרים מצאתי את עצמי נתקל ברצונות של הקהילה היהודית בארצות־הברית בלי שהיו לי אמצעי השפעה ושכנוע ישירים. כך, למשל, במהלך המשא ומתן על הרחבה לתפילה שוויונית בכותל שוחחתי בקביעות עם ראשי ארגונים יהודיים אמריקאיים שהשתתפו בשיחות. אישית הייתי שותף למטרותיהם, אך הבהרתי להם שלא הונחיתי לבטא עמדה אמריקאית כלשהי בנוגע לסוגיה הזאת. יתר על כן, הצגתי את הניתוח שלי שלפיו בסוגיית הכותל אין תמיכה של רוב היהודים בישראל בעמדתם של רוב היהודים בארצות־הברית, ואפילו אין הבנה של עמדת היהודים האמריקאים. לעומת זאת יש התנגדות חזקה של החרדים בישראל למתווה הכותל. ציפיתי שכמו פוליטיקאים בכל מקום אחר גם הפוליטיקאים הישראלים יהיו קשובים במיוחד לקולות של ציבור הבוחרים שלהם ובמיוחד

לקולותיהם של מי שיחרצו את גורלם הפוליטי. לכן ההסכם הושג נגד כל היגיון פוליטי פנימי בישראל, וביטולו שיקף הרבה יותר את המערכת הפוליטית במדינה.

במקביל ניהלתי דיאלוג מתמשך עם רוב המנהיגים הפוליטיים בישראל שהיו מעורבים במשא ומתן. כאמור, לא פעלתי למען תוצאה מסוימת, אלא ביקשתי להבהיר את הרגשות העזים שסוגיית הכותל מעוררת בקרב יהודי ארצות־הברית ואת העובדה שהקהילה נותרה עמוד תווך קריטי ביחסים בין שתי המדינות. הטיעון שלי היה כי האינטרסים של ישראל – כולל האינטרסים הביטחוניים שלה – ייהנו מכל החלטה שתחזק את הקשר עם עמוד התווך הזה וייפגעו מכל החלטה שתחליש אותו. יהודים אמריקאים שחשים כי הערכים והזהות שלהם זוכים לכבוד בישראל יחושו מוטיבציה להמשיך למלא את התפקיד שמילאו באופן מסורתי בפעילות מול הממשל האמריקאי ומול הקונגרס למען ישראל – גם נוכח חילוקי דעות פוליטיים. מי שיחושו זלזול בערכים שלהם ובכבוד כלפיהם ייטו פחות לעשות כן.

הצורך במחקר המוגש כאן הפך לדחוף יותר נוכח המציאות הזאת. בכל אחד מהעשורים לקיומה של מדינת ישראל התכנסו יהודי ארצות־הברית כדי לגייס כספים למען ישראל ולתמוך בה באמצעות פעילות שדולה שנועדה לקדם את האינטרסים שלה בממשל האמריקאי בתחומי המדיניות, הרכש הצבאי ושיתוף הפעולה הביטחוני. הפעולות האלה סייעו לחזק את הביטחון הלאומי של ישראל ולהבטיח שתוכל להגן על עצמה מפני כל איום. לצד גורמים רבים נוספים שתורמים לביטחונה של ישראל – זהו נכס שראוי לשמר ולחזק.

נכון יעשו מקבלי ההחלטות בישראל אם יביאו בחשבון את היתרונות הרבים של השותפות הזאת בבואם להחליט כיצד לטפל בשאלות של שוויון דתי, שחשובות מאוד ליהודי ארצות־הברית, כיצד לנהל את המגעים עם הממשל האמריקאי ועם החברה האמריקאית וכיצד לשמר את בסיס התמיכה הרחב ביותר בקהילה היהודית האמריקאית, מתוך הבנה שהמטוטלת הפוליטית בארצות־הברית נעה בהכרח בשני הכיוונים. במקביל על המנהיגים של יהדות ארצות־הברית להעמיק את הידע שיש לדור הבא של יהודי אמריקה על ישראל ולהגביר את המעורבות שלו בפעילות למענה.

המחקר המוצג כאן סוקר היטב את סוגיות המפתח ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית וכולל המלצות ראשוניות כיצד צריכים מקבלי ההחלטות בישראל להתייחס לסוגיות האלה בבואם לקבוע את מדיניות ישראל. כמו כן כולל המחקר המלצות כיצד להרחיב את הידע בקרב המומחים לביטחון לאומי בישראל על תרומת הקהילה היהודית האמריקאית לביטחון ישראל וכיצד לקדם דיאלוג המחזק את הקשרים בין ישראל לבין הקהילה היהודית באופן שמפחית את מספרן של נקודות המחלוקת ואת היקפן.

בכל אלה מחויבות מתמשכת של שני הצדדים היא תנאי להצלחת המאמצים.

מבוא

עבודת המחקר, שתוצריה מוצגים כאן, מתמקדת בשאלת החקר המרכזית הבאה: מהי מידת המודעות בישראל – ובמיוחד בקרב המעגל של מקבלי ההחלטות בתחומי הביטחון והחוץ – לתרומתה של קהילת יהודי ארצות־הברית לביטחון הלאומי של ישראל? שאלת החקר גובשה יחד עם קרן משפחת רודרמן, שיזמה את עבודת המחקר. הקרן פועלת כדי לחזק את היכרותם של הציבור הישראלי בכלל ושל מקבלי ההחלטות בישראל בפרט עם הקהילה היהודית בארצות־הברית.

נוכח החשיבות הרבה של סוגיות הביטחון בישראל והיותן שיקול מרכזי בקבלת ההחלטות, מטרת המחקר הזה היא לסייע להגברת המודעות הציבורית והממסדית בישראל לחשיבותה של מערכת היחסים בין ישראל לקהילה היהודית בארצות־הברית – מערכת יחסים שהיא רכיב בביטחון הלאומי של ישראל במובנו הרחב. על אף שהוא מכוון בראש ובראשונה לקהלי היעד בישראל, אנחנו חושבים שלמחקר זה יש ערך גם להנהגות ולציבורים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית.

את פרויקט המחקר ניהל צוות חוקרים ייעודי במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) שפעל במשך כשנה וחצי, החל מראשית 2017. המחקר המובא כאן מבוסס על מקורות כתובים רבים העוסקים בהיבטים שונים של תחומי המחקר וכן על כ־60 מפגשי למידה וראיונות (המפורטים בנספח) שקיימנו עם מומחים ועם בעלי תפקידים בכירים רלוונטיים בהווה ובעבר. כאן המקום להודות לאנשים שהקדישו לנו מזמנם ותרמו מניסיונם וממשנתם לפרויקט המחקר.

כבר בשלבי העבודה הראשונים הבנו כי שאלת החקר שבה אנחנו מתמקדים מציבה זרקור רק על חלק ממערכת היחסים הכוללת בין ישראל לבין קהילת יהודי ארצות־הברית (ובמידה מסוימת, בין ישראל לבין יהדות התפוצות כולה). מובן שמערכת היחסים הזאת חורגת בהרבה מתרומתה של יהדות ארצות־הברית לישראל, ומקורה בהיותה של ישראל מדינת הלאום של העם היהודי. לפיכך בחרנו להרחיב את גבולות המחקר ולדון גם בסוגיות עומק רחבות העומדות בבסיס מערכת היחסים שבין הקהילות. גם הדיון הזה נעשה מנקודת המבט של ביטחונה הלאומי של ישראל ומתוך הנחה שהיותה מדינת הלאום של העם היהודי מחייבת התייחסות אף לביטחון הלאום (כלומר, לביטחון העם היהודי) וגוזרת מחויבות הדדית של ישראל ליהדות התפוצות ושל הקהילות היהודיות בעולם לישראל.

תוצרי עבודת המחקר שלפניכם נפתחים בעיקרי התובנות של עבודת המחקר והמלצותינו להמשך. אחריהם מובאים פרקי המחקר המקובצים בשני שערים, באופן הבא:

השער הראשון עוסק במכלול הקשרים והיחסים שבין ישראל ליהדות ארצות־הברית. בפתח השער הזה מוצגים מאפייניה העיקריים של קהילת יהודי ארצות־הברית; בהמשכו

מובאת סקירה היסטורית של מערכת היחסים ושל הגורמים המשפיעים עליה מנקודת מבטם של שני חוקרים שונים, האחד יהודי־אמריקאי והאחר ישראלי; ובסופו נסקר מפעל הנתינה (הפילנתרופיה) של קהילת יהודי ארצות־הברית – מפעל שמשקף את התמורות העוברות עליה ועל מערכת היחסים שלה עם ישראל.

שאלת החקר המרכזית של המחקר נידונה בשער השני. השיטה שבה בחרנו לעסוק בה היא באמצעות פירוקה לרכיביה ולשאלות המשנה באופן הבא: ראשית, מוגדרים רכיבי הביטחון הלאומי של ישראל; שנית, נבחנת תרומתה של ארצות־הברית לביטחונה הלאומי של ישראל; שלישית, מנותחת תרומתה של קהילת יהודי ארצות־הברית למערכת היחסים בין ישראל לארצות־הברית ולהקשרים רחבים ונוספים הנוגעים לביטחונה הלאומי של ישראל; ולבסוף, נידונות התפיסות ורמת המודעות במגזרים שונים בישראל בנוגע לקהילת יהודי ארצות־הברית ולתרומתה לביטחון הלאומי, ונבחנת מידת ההתאמה שבין רמת המודעות לבין ההתנהלות והמדיניות בפועל של מקבלי ההחלטות.

להבנתנו, ישנה חשיבות רבה לשילוב שבין שתי נקודות המבט שנידונות במחקר הזה. מצד אחד נבחנת – בעיניים ישראליות – תרומתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לביטחון הלאומי של ישראל; ומצד אחר נבחנות המגמות במערכת היחסים ההדדית שבין שתי הקהילות והשלכותיהן לטווח הארוך על הביטחון הלאומי של ישראל ועל עתידם של הפרויקט הציוני ושל העם היהודי (שהרי ישראל היא מדינת העם היהודי).

יש לציין שעבודת המחקר התנהלה בתקופה שבה הלכו ורבו ההצהרות על פריצתו של משבר ביחסים בין ישראל ליהודי ארצות־הברית – בעיקר לאור החלטותיה של ממשלת ישראל בנוגע לחוק הגיור ולמתווה הכותל. בלי להמעיט מחשיבותם של האירועים האלה, אין זה המשבר הראשון ביחסים וכנראה גם לא האחרון. על אף שישנה התייחסות להתפתחויות האחרונות, ואף נעזרנו בהן כדי לחדד את התפיסות ואת העמדות של הגורמים הרלוונטיים, ניסינו להתמקד במגמות העומק ובהשלכות ארוכות טווח, כך שמסקנות המחקר והמלצותיו יוכלו לסייע לטיפול שיטתי ומעמיק בבעיות היסוד האלה.

הצוות שהשתתף בפרויקט המחקר: תא"ל (מיל') אסף אוריון – ראש הפרויקט; סא"ל (מיל') שחר עילם – מנהל הפרויקט; פרופ' זכי שלום; ד"ר סקוט לסנסקי; ד"ר מיכל חטואל־רדושיצקי; עו"ד עפר מדם־פרידמן. כותבת חיצונית – ד"ר חנה שאול בר־ניסים. יועצים בכירים: השגריר (לשעבר) דן שפירו; ד"ר וח"כ (לשעבר) יהודה בן־מאיר.
מתמחים: מר שחר כהן; מר גדעון קפרי; גב' מיקה פוקס.

אסף אוריון ושחר עילם,
תל אביב, דצמבר 2018

עיקרי תובנות והמלצות

עיקרי תובנות והמלצות

אסף אוריון ושחר עילם

פרק זה מציג את עיקרי תובנות המחקר שלפניכם וההמלצות הנגזרות מהן. ראשית נותחה תרומתה של קהילת יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל במובנה הרחב ונבחנו מערכות היחסים בינה ובין ישראל בראיית הביטחון הלאומי, כמו גם הפערים במודעות ובהיכרות בין שני הצדדים וזיקתם והשפעותיהם על מדיניות בפועל. בהמשך נוסחה הבעיה האסטרטגית העולה מתוך ממצאי המחקר והוצעו תכלית אסטרטגית ורעיון מסדר למענה מערכתי רחב לבעיה. לבסוף הועלו המלצות לכיווני פעולה רחבים, ובכללן המלצות ממוקדות למקבלי ההחלטות בישראל, למערכות החוץ והביטחון שלה ולהנהגות של יהודי ארצות הברית.

תרומת יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

מאז הקמתה יש למדינת ישראל צורכי ביטחון ייחודיים, הנובעים מנחיתותה הפיזית במרחב הערבי והמוסלמי העוין שבו היא מתקיימת. כדי להתמודד עם האסימטריה הבסיסית שלה מבחינה גיאוגרפית, דמוגרפית, פוליטית ומשאבית־כלכלית, התפתחה בישראל תפיסת ביטחון ייחודית. זו השכילה למצות את נכסיה האנושיים והכלכליים כבסיס לבניית יתרון איכותי טכנולוגי־ביטחוני אל מול יריביה ולהבטיח את חופש הפעולה שלה במרחב, תוך מינוף מערכת הקשרים והיחסים שלה הן בזירה הבין־לאומית והן בזירה האזורית.

מימוש תפיסת הביטחון של ישראל מחייב יצירת עומק אסטרטגי חלופי, שיפצה אותה על היעדר עומק אסטרטגי פיזי, יאפשר לה להרחיב את בסיס המשאבים והתמיכה הנחוצים לקידום מעמדה ויעדיה באזור ובעולם, ויקנה לה אורך נשימה במגוון ממדים, מוחשיים ו"רכים".

התמיכה המעצמתית של ארצות הברית היא הרכיב העיקרי בעומק האסטרטגי שמאפשר לישראל לשמור על קיומה וביטחונה ולקדם את יעדיה. העם היהודי בתפוצות, ובמיוחד קהילת יהודי ארצות הברית, הם מרכיב חיוני בעומק האסטרטגי של מדינת ישראל, הן כעתודה אנושית ומשאבית, הן כבסיס תמיכה ומתן לגיטימציה בין־לאומית והן כגורם להשפעה ציבורית ופוליטית־מדינית.

ליהודי ארצות הברית, כקהילה היהודית הגדולה והמבוססת ביותר בעולם מחוץ לישראל, היה לאורך השנים, ועדיין יש, תפקיד משמעותי בפיתוח מערכת היחסים המיוחדת בין ישראל לארצות הברית, בשימורה ובחיזוקה. מערכת יחסים זו הינה אחד מעוגני הביטחון הלאומי החיוניים ביותר של ישראל, בעיקר בכל הנוגע לבניין יכולות הביטחון שלה, לפיתוח יתרונה האיכותי הצבאי ולשימור חופש הפעולה המדיני והביטחוני שלה. תרומתה של קהילת יהודי ארצות הברית מבוססת על השפעתה הציבורית, הפוליטית, הכלכלית והתרבותית בארצות הברית עצמה, השפעה הגדולה באופן משמעותי מגודלה היחסי של קהילה זאת באוכלוסייה (כשני אחוזים בלבד מכלל תושבי ארצות הברית).

ישנה נטייה, מוצדקת כשלעצמה, לייחס את יכולת ההשפעה של הקהילה היהודית בארצות הברית לעוצמתו של הלובי הפרו־ישראלי ולהשפעתו בגבעת הקפיטול ובבית הלבן. אבל ארגוני לובי פרו־ישראליים הם רק "חוד החנית" של תשתית ארגונית וקהילתית מסועפת, נרחבת ומרושתת, שבמסגרתה פועלים, בנפרד או במתואם, אישים, ארגונים וקהילות התומכים בישראל ומנסים לקדם את התמיכה בה בציבור האמריקאי, במערכות הציבוריות בארצות הברית ובמערכת הבין־לאומית.

הצלחתה של קהילת יהודי ארצות הברית לתרום לביצור מערכת היחסים בין ישראל לארצות הברית אינה נמדדת רק ביכולת השפעתה הנקודתית על תהליכי קבלת ההחלטות בממשל או בקונגרס האמריקאי. עיקר ההצלחה הוא דווקא יכולתה רבת השנים של הקהילה היהודית להדגיש בפני הציבור האמריקאי הרחב ובפני נבחריו את בסיס הערכים והאינטרסים המשותף לשתי המדינות ולהפוך אותו לנדבך יסוד בתמיכה רבת השנים לה זוכה ישראל בארצות הברית. התמיכה הציבורית והפוליטית הזו בישראל היא אחד הנכסים החשובים ביותר לביטחונה הלאומי, וכאמור, היא מושפעת, בין השאר, ממעמדם ומעוצמתם של היהודים בארצות הברית ומזיקתם לישראל.

הזיקה בין ישראל ליהודי ארצות הברית והדימוי המיוחס ליכולת ההשפעה של הקהילה היהודית האמריקאית, המועצם במקומות רבים בעולם, תורמים גם הם לביטחונה של ישראל ולמעמדה הבין־לאומי. הדבר מתבטא, בין היתר, בניסיונם של מדינות וגופים שונים לפתח ולחזק את הקשרים עם ישראל כאמצעי להשיג דריסת רגל והשפעה בארצות הברית ("הדרך לוושינגטון עוברת בירושלים").

מעֵבר להשפעתם המשמעותית של יהודי ארצות הברית על יחסי ארצות הברית־ישראל ועל מעמדה הבין־לאומי של מדינת ישראל, הם גם תורמים ישירות לחוסנה ולביטחונה. דוגמה מובהקת לכך היא מפעל הפילנתרופיה העצום של יהדות אמריקה, שהיה צינור החמצן של ישראל בשנותיה הראשונות, וגם כיום הוא ממשיך להזרים אליה מדי שנה כשני מיליארד דולר, בעיקר לחיזוק חוסנה של החברה האזרחית בישראל. בעשורים האחרונים יש לפילנתרופיה של יהדות צפון אמריקה חלק משמעותי בפיתוח מגזרי החינוך, ההשכלה הגבוהה והבריאות בישראל, כמו גם בפעילות של מאות גופים במגזר השלישי.

הקהילה היהודית בארצות הברית תורמת למעשה לכל אחד מרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל:

1. **ביצור "היחסים המיוחדים" ושיתוף הפעולה האסטרטגי עם ארצות הברית.** זאת, באמצעות חידוד והדגשה של השותפות בערכים ובאינטרסים בין המדינות ובמינופם להעמקת היחסים ולהגברת תמיכתה של ארצות הברית בישראל; חיזוק תמיכת הציבור הרחב בארצות הברית במדינת ישראל; ייזום ודחיפה של החלטות ושל חקיקה פרו־ישראליות של גופי הממשל האמריקאי, המבַצרות את שיתוף הפעולה הביטחוני והאסטרטגי בין ארצות הברית לישראל.
2. **חיזוק עוצמתה הצבאית של ישראל.** זאת, באמצעות חיזוק מחויבותה של ארצות הברית לביטחון ישראל, ובכלל זה להמשך הסיוע הביטחוני ולשמירה על יתרונה האיכותי.
3. **חיזוק מעמדה הבין־לאומי והאזורי של ישראל.** זאת, באמצעות פעילות ענפה בקונגרס, בממשל, בתקשורת, בקהלי יעד רבים ובקמפוסים ברחבי ארצות הברית, וכן בארגונים בין־לאומיים ובקרב מדינות שונות; עמידה בחזית המאבק נגד תנועת החרם (BDS) ונגד קמפיינים, בארצות הברית ובמקומות נוספים ברחבי העולם, המכוונים לדה־לגיטימציה של ישראל, להעמקת הקרע בינה לבין יהודי התפוצות ולערעור ביטחונם של יהודים באשר הם.
4. **חיזוק עוצמתה הכלכלית, המדעית והטכנולוגית של ישראל.** זאת, בין היתר, באמצעות השקעות, סחר וקידום שיתופי פעולה כלכליים וכן קידומם של קשרים כלכליים, מדעיים וטכנולוגיים של מדינת ישראל ושל תאגידים ואנשי עסקים ישראלים בזירה הגלובלית.
5. **חיזוק חוסנה התפקודי וחוסנה החברתי של ישראל**, כמרכיבים בחוסנה הלאומי, וזאת באמצעות פעילות פילנתרופית וייזום פרויקטים בישראל.

עם זאת, לאורך השנים חלה ירידה הדרגתית בתרומתה של הקהילה היהודית בארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל. למגמה זו מספר גורמים:

1. **החברה האמריקאית והמערכת הפוליטית בארצות הברית מפולגות ומקוטבות** באופן חסר תקדים, ואפילו סוגיות שהיו בקונצנזוס במשך עשרות בשנים, כמו התמיכה הדו־מפלגתית בישראל (אולי העיקרון החשוב ביותר במסגרת יחסי ישראל–ארצות הברית), הפכו להיות מוקד לחילוקי דעות. בנוסף, המגמות הדמוגרפיות בארצות הברית מצביעות על עלייה הדרגתית מתמשכת במשקלן היחסי של קבוצות מיעוטים, כמו ההיספנים, האמריקאים־אסייתים והאפרו־אמריקאים, שאינם נוטים להעניק תמיכה רחבה לישראל. כל אלה עלולים להקשות על יהדות ארצות הברית להמשיך ולהשפיע בזירה הפוליטית ולהניע מהלכים פרו־ישראליים, על אף עוצמתה בחברה האמריקאית ובחלק ניכר ממערכות החיים שם.
2. **השחיקה האיטית במעמדה הבין־לאומי של ארצות הברית בשנים האחרונות.** עלייתה של סין, ובמידה מסוימת גם חזרתה של רוסיה לזירה הגלובלית, לצד נטייתה של ארצות הברית עצמה לצמצם את מעורבותה בסכסוכים ובבעיות על פני הגלובוס ולהתמקד יותר מבעבר בסוגיות פנים, מסמנות מגמה של מעבר מהעולם החד־קוטבי שהתקיים מאז קריסתה של ברית המועצות, שבו הייתה ארצות הברית מעצמת־העל היחידה,

לעולם רב־קוטבי, שבו היא חולקת את השפעתה עם מעצמות אחרות שמתחרות בה והיא מתחרה בהן.

3. **ישראל חזקה מתמיד ומצמצמת בהדרגה את תלותה החיצונית** בארצות הברית ובקהילה היהודית שם, במיוחד בכל הנוגע לתמיכה פיננסית ישירה. אף על פי כן, גם כיום, ובעתיד הנראה לעין, אין תחליף לתמיכה האסטרטגית המדינית והביטחונית של ארצות הברית בישראל.

4. **הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית התפתחו בעשורים האחרונים בכיוונים מנוגדים מבחינה פוליטית, ערכית ודתית**: בישראל התגברו המגמות של התחזקות הדת, בדגש על הזרם האורתודוקסי, ומחנה הימין בזירה הפוליטית, בדגש על קו לאומי ואף לאומני. לעומת זאת, חלקים לא מבוטלים של הציבור היהודי בארצות הברית נוטים לאג׳נדה שמאלית־ליברלית ולפלורליזם דתי, שבו הגורמים הדומיננטיים הם הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי. מגמות אלו, לצד התמשכות הסכסוך הישראלי־פלסטיני, משפיעות על מעמדה המורכב של ישראל בגיבוש זהותם של יהודי ארצות הברית ויוצרות סיכון גובר לעתיד היחסים ביניהם. הקרבה הרבה בין ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, ובין נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ, כמו גם התמיכה הרחבה לה זוכים מהלכי הנשיא בישראל, הם לצנינים בעיני אמריקאים רבים, ובהם יהודים, בשל העובדה שטראמפ מהווה דמות מחלוקת המפַלגת את הציבור בארצות הברית. המשך המגמה של התערערות מערכת היחסים בין ישראל ובין הקהילה היהודית בארצות הברית צפוי להביא לצמצום נוסף בהירתמותה של קהילה זאת לתמיכה פעילה בישראל.

אמנם, בשבעים השנים האחרונות התעוררו לא אחת מחלוקות ומתחים קשים בין ישראל ובין הקהילה היהודית בארצות הברית, אך כיום מדובר לא רק במחלוקות ובמתחים, אלא גם בשחיקה הדרגתית בקונצנזוס הפרו־ציוני והפרו־ישראלי בקרב חברי קהילה זאת. קיימת סכנה שבטווח הבינוני והארוך תאבד התמיכה היהודית־אמריקאית הרחבה בישראל. לכך יש להוסיף את סדיקת התמיכה הדו־מפלגתית בארצות הברית במדינת ישראל, את האיבוד ההדרגתי של בסיסי התמיכה האמריקאיים בישראל, בעיקר בקרב צעירים ליברליים־פרוגרסיביים, ואת העובדה שאין לישראל ולקהילה היהודית בארצות הברית אחיזה מספקת בקרב קהלים מתפתחים, כמו ההיספאנים והאפרו־אמריקאים. מגמות אלו עלולות להביא לשחיקה בתמיכה הציבורית והפוליטית האמריקאית בישראל, שהיא נכס חיוני וחסר תחליף לביטחונה הלאומי.

בשנים האחרונות קיימת נטייה גוברת בישראל לראות בקהילה האוונגליסטית הגדולה בארצות הברית (המונה כשמונים מיליון איש) חלופה אפשרית לתמיכתה של הקהילה היהודית. הנוצרים האוונגליסטים מהווים כיום את הבסיס הפוליטי המרכזי של הנשיא טראמפ ושל המפלגה הרפובליקנית בהנהגתו, ורובם גם תומכים נלהבים במדינת ישראל. הרעיון למצוא חלופה בדמותם מעורר כמובן תמיהות בהיותו, במשתמע, ביטוי ל״זניחת״ יהדות ארצות הברית על כל ההשלכות הנובעות מכך על עצם מהותה וייעודה של ישראל כמדינת העם היהודי כולו וכביתו הלאומי. מעֵבר לכך, החלופה האוונגליסטית לא צפויה

לספק מענה לאתגר הגדול ביותר של ישראל בארצות הברית – השחיקה בתמיכה בה בקרב ציבורים ליברליים־פרוגרסיביים, שהיקפם וכוחם הולכים וגדלים. דווקא הקהילה היהודית בארצות הברית, שרבים מחבריה שייכים למחנה הליברלי והפרוגרסיבי, היא בעלת פוטנציאל לתווך ולהנגיש את ישראל לקהלים אלה במטרה לשמר ולהרחיב את תמיכתם בה.

התרחקות של קהילת יהודי ארצות הברית מישראל מצד אחד, והתנערות של ישראל ממחויבותה לעם היהודי בתפוצות מצד שני, משמעותן סיכון העומק האסטרטגי הטבעי של מדינת ישראל, אי־עמידה בייעודה של ישראל כפי שהיה מאז הקמתה, והפרת הרעיון של ערבות הדדית ("ערבין זה לזה") כלפי הקהילה היהודית בתפוצות, שהיא בשר מבשרה של ישראל כמדינתו של העם היהודי. נתק בין ישראל ליהדות ארצות הברית יקרין על זהותה של מדינת ישראל ויהפוך אותה בפועל מ"מדינת העם היהודי", ל"מדינת העם הישראלי".

מערכת היחסים של ישראל עם יהודי ארצות הברית היא, אפוא, חיונית לא רק מתוקף מחויבותה הערכית ההיסטורית של ישראל לעם היהודי באשר הוא, אלא גם בשל ההשלכות המשמעותיות שיש לה על זהותה כמדינת הלאום של העם היהודי, על ביטחונה הלאומי ועל עתידו וקיומו של העם היהודי בכללותו. יתר על כן, עוצמתה ומעמדה של הקהילה היהודית בארצות הברית, ומערכת היחסים שלה עם ישראל, הן תנאי הכרחי (גם אם לא מספיק) לשימור "היחסים המיוחדים" בין ישראל ובין ארצות הברית.

בעת הנוכחית נוצרה התלכדות של איומים חיצוניים על שלושה מרכזי כובד של העם היהודי: על ביטחונם של יהודים בתפוצות השונות; על הלכידות בין ישראל ובין התפוצה היהודית; ועל הלגיטימציה של ישראל כמדינת העם היהודי. החיבור בין אנטישמיות גוברת, שהטרידה בעבר בעיקר את יהודי התפוצות, ובין תופעות הדה־לגיטימציה של ישראל, הוא אתגר שמהווה גם הזדמנות להתעוררות ולפעולה משותפת בין יהודי ארצות הברית ובין מדינת ישראל.

היחסים בין הקהילות כסוגיית ביטחון לאומי עבור מדינת ישראל והעם היהודי כולו

מערכת היחסים בין ישראל לקהילת יהודי ארצות הברית קשורה למגמות העומק והתמורות בסביבה הגלובלית, בישראל, בארצות הברית, ובכל אחת משתי הקהילות ונמצאת בזיקת גומלין איתן. כל אלו, בתורן, משפיעות מאוד על התפתחות היחסים, הזיקות והממשקים בין הקהילה היהודית בארצות הברית ובין מדינת ישראל.

הנחת העבודה היא שהמגמות הנוכחיות אינן דטרמיניסטיות וחד־כיווניות. אנו חיים בעולם דינמי של מתחים בין מגמות שונות ומתנגשות, שהדינמיקה ביניהן אינה לינארית. בנוסף לכך, אירועים, פעולות ומדיניות בטווח הקצר והבינוני עשויים להשפיע ולהשליך גם על מגמות עומק לטווח הארוך.

הסביבה הגלובלית והאזורית – משבר הסדר העולמי

האנושות נמצאת בעידן הנוכחי במתח בין עולם של תפיסות וערכים אוניברסליים, כמו הליברליזם והגלובליזציה, ובין עולם של תפיסות וערכים פרטיקולריים, דוגמת הלאומיות. מתח זה יוצר מגמות סותרות של הסתגרות ובניית חומות מצד אחד ושל היפתחות ובניית גשרים מצד שני. חברות רבות נמצאות בתנועת מטוטלת בין שני הקטבים הללו – האוניברסליזם והפרטיקולריזם.

מדינת ישראל הוקמה על בסיס איזון עדין בין היותה מדינת הלאום הפרטיקולרית של העם היהודי ובין היותה דמוקרטיה המבוססת על ערכים אוניברסליים של חירות, צדק ושוויון. גם קהילת יהודי ארצות הברית (כמו כל קבוצת מיעוט) מתקיימת במתח בסיסי – בין שימור ייחודה הקהילתי וזהותה הפרטיקולרית ובין השתלבותה בחברה האמריקאית הכללית וקבלת הערכים האוניברסליים המשותפים למגזרים רבים בחברה זו.

בנוסף, ניכרות כיום מגמות גלובליות של הקצנה, כולל תופעות של שוליים רעיוניים שזולגים למרכז השיח, ושל קיטוב חברתי, רעיוני ופוליטי. ביטויים מובהקים לכך הם פוליטיקת הזהויות, שמייחדת תת־קבוצות שונות בכל חברה, וכן מחאות אנטי ממסדיות ואנטי "מיינסטרים". תופעות אלו מציבות אתגרים משמעותיים בפני איתנות הדמוקרטיה ומוסדותיה בישראל, בארצות הברית ובמדינות רבות נוספות בעולם.

כפי שכבר צוין, הקיטוב הכללי בציבור ובמערכת הפוליטית בארצות הברית שבר גם את הקונצנזוס ההיסטורי הדו־מפלגתי סביב התמיכה בישראל. סקרים עדכניים מצביעים על פערים הולכים וגדלים בין הציבור השמרני־רפובליקני בארצות הברית, שתמיכתו בישראל נמצאת במגמת עלייה, ובין הציבור הליברלי־דמוקרטי, שתמיכתו בה יורדת באופן משמעותי.

מערכת היחסים בין ארצות הברית לישראל, ובעיקר בין ההנהגות והממשלות בשני הצדדים, נמצאת כיום (בעידן הנשיא טראמפ וראש הממשלה נתניהו) בשיאה. למרות זאת, חלק ממגמות העומק הקיימות בחברה האמריקאית מטרידות מאוד ועלולות להתפתח כבר בשנים הקרובות לאיום ממשי וישיר על אופי היחסים בין שתי המדינות ועל התמיכה האמריקאית המסורתית בישראל. דווקא נוכח מציאות זו, עולה חשיבותה של הקהילה היהודית בארצות הברית, כמי שמנסה להמשיך לפעול לשימור התמיכה הרחבה בישראל גם באווירת הקיטוב הנוכחית.

הסביבה הפנימית – שתי קהילות הנעות בכיוונים מנוגדים?

הקהילה היהודית בארצות הברית הינה, כאמור, מיעוט קטן באוכלוסייה, אם כי מבוסס ומשגשג, שהשתלב בחברה האמריקאית ששוויון הזדמנויות וחופש הפרט נמצאים בבסיס הרעיון המארגן שלה. סוד ההצלחה של הקהילה היהודית הוא יכולתה להשתלב בצמרת החברה האמריקאית ובמערכותיה באמצעות השכלה, הצטיינות ועבודה קשה, וכל זאת תוך שימור מאפייניה הקהילתיים הייחודיים. לאורך השנים גבתה השתלבות זו מחירים, כמו שחיקה בזהות היהודית ובמידת השייכות והמעורבות הקהילתית ועלייה ניכרת בשיעור ההתבוללות של יהודי ארצות הברית, כתוצאה מנישואים עם לא יהודים (קרוב לשישים

אחוזים מסך נישואי היהודים בארצות הברית בשנים האחרונות היו עם לא יהודים). לפיכך, האתגר העיקרי הניצב בפני הקהילה היהודית בארצות הברית כיום הוא שימור הקהילה ולכידותה והבטחת עתידה, תוך גיבוש ההתאמות הנדרשות באיזון שבין שימור המאפיינים הייחודיים שלה ובין פתיחותה והשתלבותה בחברה האמריקאית הכללית.

קהילת יהודי ארצות הברית אינה עשויה מִקשה אחת, אלא היא מגוונת, פלורליסטית ואף מפולגת, כוללת קבוצות רבות, זרמים דתיים ורעיוניים וקהילות מקומיות עצמאיות ונבדלות. ככלל, יהודי ארצות הברית הם כיום ברובם לא אורתודוקסים (כתשעים אחוזים מכלל הקהילה), נוטים לתפיסות ליברליות או מתונות (כשמונים אחוזים) ובעלי עמדות פוליטיות של מרכז-שמאל (כשבעים אחוזי תמיכה במפלגה הדמוקרטית). לרובם קשר רגשי לישראל (כשבעים אחוזים) והם רואים בזיקה אליה רכיב בזהותם כיהודים (כ־85 אחוזים).[1]

המגמות הדמוגרפיות מצביעות על הצטמקות הדרגתית של הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי, לצד עלייה במספרם של היהודים האורתודוקסים מצד אחד ושל היהודים שאינם משויכים לאחד מהזרמים הדתיים מצד שני. ההתרחקות מזרמי היהדות, בעיקר בקרב צעירים, מלווה בירידה במעורבות הקהילתית ומשפיעה גם על ירידה בתחושת הזיקה לישראל. במקביל, גם היכן שנשמרת הזיקה לישראל, ניכרות ירידה בתמיכה, עלייה בביקורת ולעיתים אף התפתחות של ניכור ועוינות כלפי ישראל. הסיבות לכך מגוונות וכוללות, בין השאר, פוליטיזציה של השיח ומתח גובר בין עמדות פוליטיות (פנימיות וביחס לישראל), בין ערכים (יהדות-ציונות-ליברליות) ובין זרמים דתיים (אורתודוקסיה-פלורליזם דתי), כמו גם חילופי דורות. ניכר תסכול גובר מהיעדר קֶשֶב מצד ישראל, ואיתו גוברת גם ביקורת על מדיניותה. נראה כי גם נשחקת היכולת של יהודי ארצות הברית להפריד בין תמיכתם הבסיסית בישראל ובין ביקורת על מדיניות ממשלתה בתחומים שונים. היחלשות הממסד הקהילתי ומשבר ההנהגה הנוכחי מוסיפים על האתגרים המורכבים הניצבים בפני יהודי ארצות הברית.

לעומת הקהילה היהודית בארצות הברית, היהודים בישראל הינם רוב מוחלט במדינתם. הימצאותה של ישראל באזור עוין והאתוס של "מלחמה על הבית" עליו היא חיה הביאו אותה להציב את הביטחון בראש סדר העדיפויות שלה. עם זאת, השגשוג הכלכלי בישראל ועליונותה הצבאית, מאפשרים בשנים האחרונות להגביר את השיח הציבורי הנוגע באתגרי הזירה הפְּנימית, הפערים החברתיים, הפילוג והקיטוב, ולהציב אותם כאתגרים מרכזיים לביטחונה הלאומי ולעתידה. האתגר המרכזי של מדינת ישראל כיום, מעֵבר לסכנות הביטחוניות מבחוץ, קשור באופייה ובזהותה, במתח שבין היותה מדינה יהודית לבין היותה דמוקרטיה, בהשלכות של המשך הסכסוך עם הפלסטינים, ובעיקר במציאת נקודת שיווי משקל מתאימה בין הקבוצות השונות המרכיבות את החברה הישראלית (למשל, לפי מודל "ארבעת השבטים" של הנשיא ריבלין – חרדים, דתיים, חילוניים, ערבים).

גם החברה הישראלית, כמו האמריקאית היא חברה הטרוגנית, מגוונת ומורכבת, אך בניגוד לקהילת יהודי ארצות הברית, קבוצה גדולה של היהודים בישראל היא חילונית (כ־45 אחוזים), ויש בה ייצוג קטן מאוד לזרמי היהדות הלא אורתודוקסית. החברה היהודית

בישראל גם שמרנית הרבה יותר מהקהילה היהודית בארצות הברית, ובעמדותיה הפוליטיות נוטה כיום ברובה למרכז-ימין. גם מבחינה דמוגרפית יש הבדל בין שתי האוכלוסיות, כאשר האוכלוסייה היהודית בישראל נמצאת במגמת גידול משמעותית, הנובעת בראש ובראשונה משיעור ילודה גבוה.

על אף המגמות המנוגדות שצוינו לעיל, יש הרבה מהמשותף בין שתי הקהילות: מדובר בקהילות משגשגות ומצליחות, שכל אחת מהן היא סיפור הצלחה ייחודי ויוצא דופן, ושתיהן עומדות במבחן פנימי משמעותי הנוגע לזהותן ולייעודן: ליהודים בישראל – שימור/עדכון החזון הציוני כבסיס לעתידה של המדינה היהודית והדמוקרטית; ליהודים בארצות הברית – שימור/עדכון הזהות היהודית כבסיס להמשכיות הקהילה. נראה כי שתי הקהילות מודעות לאתגרים אלה, ועם זאת, אין אצלן לפי שעה תחושת משבר קרוב והתגייסות רחבה למתן מענה להם.

מפגש בין שתי קהילות משגשגות – מורשת משותפת אך סיפורים נפרדים?

כאמור, מגמות העומק הפנימיות שהוצגו לעיל מעידות לכאורה על מגמת התרחקות בין שתי הקהילות במספר ממדים – זהות, ערכים, דת ופוליטיקה. ואכן, החיכוכים, הביקורת והמשברים ביניהן בשנים האחרונות עוסקים בעיקר בסוגיות אלו: סוגיית **דת ומדינה**, שבמרכזה שאלת ההכרה של ישראל בפלורליזם הדתי של יהודי ארצות הברית; סוגיית **שותפות הערכים**, שבמרכזה ערכי הדמוקרטיה הליברלית, ובראשם זכויות מיעוטים וחירויות הפרט; סוגיית **אופייה של ישראל כמדינה החותרת לשלום**, שבמרכזה המבוי הסתום בסכסוך הישראלי-פלסטיני ומדיניותה של ישראל בשטחים. מתוך שלוש סוגיות אלו עולה שאלת מרכיבי הזהויות בכל צד, ובהם מקומה של ישראל.

במקביל למגמת ההתרחקות, אנו עדים לתופעות ולמגמות הפוכות של התקרבות, כמו הידוק הקשרים בין קבוצות, קהילות מקומיות ומגזרים מובחנים משתי הקהילות, הגברת הפעילות המשותפת של גופי החברה האזרחית והרחבה של מיזמי People to People, בראשם "תגלית" ו"מסע". ההתפתחויות הטכנולוגיות והממד הקיברנטי מעניקים הזדמנות נוספת להסרת מחיצות ולבניית גשרים מעל לחסמים גיאוגרפיים ואחרים. לפיכך, ניתן לקבוע כי על אף מגמות העומק המתנגשות בשתי הקהילות וריבוי המתחים ברמת ההנהגות, מתקיימים גם ממשקים עמוקים ורבים מאי פעם בין אנשים וקבוצות משני צידי האוקיאנוס.

אנו חיים בעידן בו רוב החברות נגישות זו לזו יותר מבעבר וכבר אינן נדרשות למתווכים רבים ולאמצעים מיוחדים כדי לתקשר ביניהן. כמו כן, אנו עדים לירידה יחסית בחסמים היסטוריים, שעיצבו בעבר את היחסים בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית, כמו רעיון "שלילת הגולה" שאפיין את הזרמים העיקריים של הציונות מאז ראשיתה. התרחבותה של הקהילה הישראלית־אמריקאית והתחזקותה מהוות פוטנציאל לגישור ולחיבור נוסף בין ישראל ליהודי ארצות הברית. אפילו בחסם המשמעותי של יחסי דת-מדינה ניתן לזהות מגמות של יתר פתיחות דתית בישראל, על אף שהפוליטיקה הפנימית

והממסדית בלמה עד כה שינויים מהותיים. שינוי, גם אם איטי, בתחום זה עשוי להיות מפתח חשוב לחיזוק הקשר בין שתי הקהילות.

עם זאת, עדיין קיימים פערי תפיסה עמוקים ביחס לאופי הקשר, למהותו ולתפקידם של שני הצדדים במערכת יחסים זו. הגישה הרווחת בארץ רואה בישראל את מרכזו של העם היהודי ואת התפוצות כפריפריה, בעוד שבארצות הברית נוטים לראות הדדיות וסימטריה בקשר בין שתי הקהילות הגדולות של העם היהודי. בנוסף, קיימים מתחים היסטוריים ומשקעים בשני הצדדים בין תחושות של פטרונות הדדית ובין הצורך בקבלה ובדיאלוג פתוח ביניהם. מתח נוסף מתקיים בין הגישה התועלתנית קצרת הטווח, שבוחנת את היחסים דרך היתרונות המיידיים שהם מעניקים לישראל בהון, בתמיכה ובהשפעה, ובין הגישה הערכית ארוכת הטווח, המתבוננת ביחסים אלה דרך עדשת מהותו ועתידו של העם היהודי.

אל התפיסות הבעייתיות הישנות, כמו רעיון "שלילת הגולה" של הציונות הקלאסית, מצטרפים כיום אתגרים תפיסתיים נוספים, הדורשים התייחסות, שיח ומענה, ובהם:

1. **נרטיב מתחזק בקרב קהלים ישראליים, בעיקר בקרב הציונות הדתית**, לפיו יהודי ארצות הברית (או רובם) פחות חשובים ורלוונטיים לישראל, מכיוון שהרפורמים והקונסרבטיבים מתרחקים ממדינת ישראל וממילא נמצאים בתהליך של שקיעה (בגלל מגמת ההתבוללות), בעוד שהשותף הטבעי של ישראל בארצות הברית הוא קהילת הנוצרים האוונגליסטים.
2. **נרטיב ותיק של הציבור החרדי בישראל**, השולל את יהדותם של הזרמים הלא אורתודוקסים בארצות הברית ורואה בהם את האיום הגדול ביותר על קיומו של העם היהודי.
3. **נרטיב מתחזק בקרב קהלים יהודיים־אמריקאיים**, לפיו ישראל מתרחקת מעולם הערכים והתפיסות שלהם, ולכן אין לה עוד מקום כרכיב בזהותם. המשתמע מכך הוא למִזער התעלמות ממנה, ולמרב אפילו התנכרות לה עד כדי שלילת קיומה.

השינויים בהתייחסות לישראל בקרב יהודי ארצות הברית מטרידים ביותר. ככלל, בולטת הסחיפה ההדרגתית בעמדות מקונצנזוס רחב של תמיכה בישראל ליתר ביקורת כלפיה, שמובילה לעיתים לאדישות או לניכור. ישראל הפכה להיות גורם מפַלג ומוקד מחלוקת מרכזי בתוך הקהילה היהודית בארצות הברית. עיקר הבעיה היא בקרב צעירים, פרוגרסיבים ולא משויכים (קהילתית ודתית). מגמת הפוליטיזציה והקיטוב שוחקת את יכולתם להפריד בין זיקתם הבסיסית למדינת ישראל ובין עמדותיהם הפוליטיות ביחס למדיניותה של ממשלת ישראל. אצל חלק מיהודי ארצות הברית גוברות התחושות הקשות ביחס לישראל, עד כדי תחושות של בגידה, ניכור וכפיות טובה מצידה. רבים אחרים (בעיקר בקרב ה"לא משויכים") חווים חוסר עניין, אדישות גוברת וזיקות נחלשות לישראל כרכיב בזהותם. זוהי אולי הסכנה הגדולה ביותר לעתיד הקשר בין שתי הקהילות. ואף על פי כן, ישראל נותרה רכיב קריטי בזהות של רבים מיהודי ארצות הברית, שעבורם היא גורם מלכד, המגשר על השונות הרבה הקיימת בינם לבין עצמם.

הצלחתה ושגשוגה של מדינת ישראל והתנתקותה ההדרגתית מהתלות בארצות הברית ובקהילה היהודית שם הפכו באופן פרדוקסלי לאיום על היחסים בין שתי הקהילות. הן מחייבות שינויים בסדר היום המשותף ובמתכונת היחסים ההדדית. אנו נמצאים כיום בנקודה מכוננת במערכת היחסים בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית ובצומת דרכים לעיצוב עתידה של כל אחת מהקהילות בפני עצמה ועתידו של העם היהודי בכללותו. כל אחת מהן היא ביטוי להצלחה חסרת תקדים, אך שתיהן חוות פערים רחבים בדרכן ובזהותן, טרודות בענייניהן הפנימיים ונעות לכיוונים שונים. ובכל זאת, מערכת היחסים ביניהן הינה סוגיה קריטית עבור שתיהן, שיש לה השלכות על עתיד הדורות הבאים. כדי להתמודד עם סוגיה קריטית זו, נדרש דו־שיח מעמיק בין הצדדים, שבו כל צד מכיר בהישגי הצד השני, באתגרים הניצבים בפניו וגם בבעיות ובכשלים שלו עצמו.

מפערי היכרות ומודעות לגיבוש מדיניות

בשתי הקהילות היהודיות – בעיקר בישראל, אך גם בארצות הברית – ניכרים חוסר היכרות ובורות רבה זו לגבי רעותה. רוב הציבור בישראל חש שותפות גורל ואחריות בסיסית כלפי יהדות התפוצות, ואף על פי כן, הישראלי הממוצע אינו לומד על יהדות ארצות הברית ואינו מכיר אותה, את מאפייניה ואת מורשתה. רוב הציבור בישראל גם מוקיר ומעריך את היחסים עם ארצות הברית ואת תרומתה לביטחונה הלאומי של המדינה, אך אינו מייחס תפקיד משמעותי לקהילת יהודי ארצות הברית בחיזוק יחסים אלה, או תרומה משמעותית שלה לביטחונה של ישראל. העיסוק התקשורתי, הציבורי והפוליטי ביהדות התפוצות בכלל וביהודי ארצות הברית בפרט הינו מועט יחסית ומתעורר באופן זמני רק בעת מתיחויות ומשברים.

אמנם, חוגים מקצועיים מסוימים ובעלי תפקידים בודדים בישראל, כולל בצמרת מקבלי ההחלטות, מכירים את יהדות ארצות הברית ומודעים לתרומתה לביטחון הלאומי, אך ניתן לקבוע במידה רבה של ודאות כי יהדות ארצות הברית והיחסים עימה נעדרים בדרך כלל מסדר היום הישראלי ואינם מהווים שיקול משמעותי בקבלת ההחלטות. הדבר נובע משיקולים פוליטיים פנימיים, וכן מהיעדר עניין, ידע ומודעות בציבור ובמערכת הפוליטית. במרכז שולחן קבלת ההחלטות בישראל ניצבים שיקולים אחרים, פנימיים ברובם, הנשלטים על ידי סדר היום הפוליטי והציבורי המקומי.

ניתן היה לצפות ממערכת הביטחון הישראלית ומשאר משרדי הממשלה הרלוונטיים, שיציפו את סוגיית יהודי ארצות הברית כשיקול בהקשרֵי הביטחון הלאומי, אולם למותר לציין שזו אינה המציאות. הקהילה היהודית בארצות הברית ומערכת היחסים איתה אינן נתפסות בישראל כסוגיה של ביטחון לאומי. זאת ועוד, ניתן אף לומר, ככלל, שאין בישראל מי שמייצג את השיקול היהודי־אמריקאי או את שיקול יהדות התפוצות ברוב תהליכי קבלת ההחלטות, ובמיוחד לא בתחומים שאין להם קשר ישיר עם מערכת היחסים איתם.

גם אצל יהודים אמריקאים רבים הידע על ישראל הוא מועט ושטחי. כמחציתם מעולם לא ביקרו בה, ורובם ניזונים בעיקר מהדיווחים, השטחיים בדרך כלל, על ישראל בתקשורת האמריקאית. עם זאת, ישראל נמצאת במקום גבוה יחסית בסדר היום של יהודי ארצות הברית, הן כמוקד לתמיכה ולהזדהות והן כמוקד מחלוקת, ושאלת היחסים עימה זוכה לשיח פומבי בקהילה היהודית ולעיסוק של רוב מנהיגיה.

הבעיה האסטרטגית

מחקר זה מדגיש כי קהילת יהודי ארצות הברית תרמה תרומה אינסטרומנטלית חשובה ביותר להתבססותה של מדינת ישראל, לעיצובה, לפיתוחה ולביטחונה הלאומי, על רכיביו השונים, מאז ראשית קיומה, ואף קודם לכן. עתידה של קהילה זו וזיקתה לישראל הינם מרכיבים חיוניים בייעודה כמדינת הלאום של העם היהודי וכביתו הלאומי, וכן בביטחונו הלאומי של עם ישראל בכללותו.

כאמור, **אנו עדים למגמות גוברות, הן בישראל והן בקרב יהדות ארצות הברית, של התרחקות וניכור, היחלשות הזיקות ותחושת השייכות, והתרופפות הערבות ההדדית, האכפתיות, המעורבות והיחסים בין שתי הקהילות. זאת, בנוסף לאתגרים הניצבים בפני עצם ההמשכיות של קהילת יהודי ארצות הברית ויכולת ההשפעה שלה.**

מקורן של מגמות אלו הוא בעיקר בתהליכי עומק דמוגרפיים וחברתיים ארוכי טווח מצד אחד, ובשיקולים של פוליטיקה עכשווית בישראל, בארצות הברית ובקרב היהודים שם מצד שני. אולם הן נובעות גם מפערים משמעותיים במאמצים הקיימים לגשר בין הקהילות ובהם בורות הדדית, פערי היכרות ומודעות, וכן מיעוטם וחולשתם של מנגנוני דו־שיח פורמליים ולא פורמליים. כל אלה מצטברים בהדרגה לאדישות, להתנכרות ולהתרחקות הדדית, עד כדי הפיכתה של ישראל ממרכיב זהות חיוני ומקור גאווה ליהודי ארצות הברית לסוגיה של מחלוקת המפלגת את הקהילה ואף מרחיקה צעירים יהודיים מישראל, מהציונות ואף מהיהדות.

המשך המגמות שתוארו לעיל עלול להציב בפני מדינת ישראל והעם היהודי שורה של סיכונים בטווח הזמן הבינוני והארוך, שהמרכזיים שבהם:

1. **פגיעה במערכת היחסים המיוחדים עם ארצות הברית**, כמשענת אסטרטגית חיונית לביטחונה של ישראל.
2. **פגיעה בייעודה, בצביונה ובזהותה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי**. מרכיבים אלה תלויים, במידה רבה, בעוצמת הקשר של ישראל עם הקהילות היהודיות בתפוצות, בפרט בארצות הברית, ובמידת התמיכה של קהילות אלו בישראל.
3. **פגיעה בתרומה של יהדות ארצות הברית לעומק האסטרטגי של מדינת ישראל**, המפצה כיום על מגבלות גודלה ומרחיבה את שולי הביטחון וחופש הפעולה המדיני והביטחוני שלה. יהודי ארצות הברית מהווים עתודה אנושית גדולה ובסיס תמיכה ערכי, ציבורי, כלכלי, פוליטי ומדיני עבור מדינת ישראל, הן בארצות הברית והן ברחבי העולם.

4. **סיכון ממשי לקרע עמוק בעם היהודי, עד כדי נתק בין שני מרכזיו הגדולים בישראל** ובארצות הברית. זאת, בד בבד עם אתגרים משמעותיים הניצבים בפני כל אחד מהם בנפרד, שעלולים לאיים על עתידם ועל עתידו של העם היהודי כולו.

בנקודת הזמן הנוכחית, נראה כי בישראל, ובמידה מסוימת גם בקרב יהודי ארצות הברית, לא הופנמה ההכרה כי היחסים בין שתי הקהילות הם סוגיה מובהקת של ביטחון לאומי, וגם לא הוטמעה מידת החומרה של הבעיה ודחיפותה, המחייבות פעולה משמעותית כבר היום כדי להבטיח את עתיד שתי הקהילות ואת עתידה של כל אחת מהן בנפרד.

מכיוון ששכבת המנהיגות בישראל מודעת לחשיבות הקשר עם יהודי התפוצות, אך עיניה נשואות קודם כל לנעשה בישראל עצמה, שינוי מערכתי וארוך טווח ביחס ליהדות ארצות הברית מחייב בעיקר שינוי עמוק ויסודי בתפיסות ובעמדות הציבור, כדי שעיני המנהיגות הפוליטית יפגשו קהל שהנושא חשוב לו, וסוגיית ה"חוץ" הזו תהפוך לסוגיית פנים. מדובר, אפוא, באתגר משולב, מנהיגותי וציבורי גם יחד, הן בישראל, הן בארצות הברית והן במשותף לשתי הקהילות.

מוכרות כיום גישות, פעולות ושיטות שונות, שמיושמות או מועלות כהצעות לסגירת הפערים וכמענה לבעיות שצוינו לעיל. מכיוון שהפערים רחבים ונובעים מבעיות עמוקות, מענה אפקטיבי להם מחייב גישה אסטרטגית, מערכתית וארוכת טווח. לפיכך, נציג להלן מסגרת רעיונית כוללת למגוון המאמצים והפעולות הנדרש כמענה לבעיה האסטרטגית, וזאת בהתבסס על **תכלית אסטרטגית** המגדירה את העתיד הרצוי אליו עלינו לכוון את מאמצינו, ולצידה **רעיון מסדר** המארגן את כיווני העשייה בשירות התכלית האסטרטגית.

התכלית האסטרטגית והרעיון המסדר

התכלית האסטרטגית: שימור מערכת היחסים בין מדינת ישראל והחברה הישראלית ובין קהילת יהודי ארצות הברית, חיזוקה וביצורה, בהיותה רכיב חיוני בביטחון הלאומי של ישראל, בעתידו וביטחונו של העם היהודי ובחוסנן ובלכידותן הפנימית של הקהילות היהודיות בארצות הברית ושל החברה בישראל.

הרעיון המסדר: מהלך מערכתי מתמשך, מתואם ומשותף, של המדינה והחברה בישראל ושל קהילת יהודי ארצות הברית, לבנייה מתמדת של מערכת יחסים איתנה ומתחדשת ביניהן ולסיוע הדדי של כל צד לרעהו בהתמודדות עם האתגרים בפניהם הוא ניצב.

מהלך מערכתי כזה יכלול את הרבדים הבאים, שיותאמו למאפייני הקהילות והקבוצות השונות שמרכיבות אותן:

1. חינוך להקניית בקיאות, להיכרות ולמודעות הדדית.
2. התנסות חווייתית אישית וקבוצתית (בדגש על ביקורים ומשלחות) ככלי להיכרות, למודעות ולעיצוב זהות.

3. הגברת המפגשים המשותפים להיכרות, לשיח, ליצירת קשר, לעיצוב זהות, למעורבות ולעשייה משותפת.
4. מיסוד והרחבה של ערוצי ההידברות וההיוועצות הממסדיים הרשמיים והלא רשמיים.
5. עיצוב המכנים המשותפים, הנרטיבים, מרכיבי הזהות והיעדים המשותפים והייחודיים לקהילות, לקבוצות ולזרמים.
6. הירתמות לעשייה משותפת ברמות המקומית, המגזרית והלאומית.

כל הצעדים הללו ייעשו תוך מיקוד הקשב והמאמצים בשכבת הדור הצעיר בישראל ובקרב יהודי ארצות הברית, על ידי שילוב של הרכיבים הבאים:

1. שיח בין־דורי ושיח בין־קהילתי (מִדור לדור).
2. מסגרות ממסדיות רשמיות בהובלה של הנהגות שני הצדדים, שיתמקדו בהכוונת מאמצים, הפניית משאבים ובניית פלטפורמות מאפשרות, לצד פעילות ענפה של ציבורים וגורמי החברה האזרחית, על מגזריה וארגוניה, שתתמקד בפעילות People to People.
3. פעילות ברמות הלאומית, המגזרית, המקומית והבין־אישית.
4. שילוב ממדים ממשיים עם פעילות מתוקשרת וירטואלית.

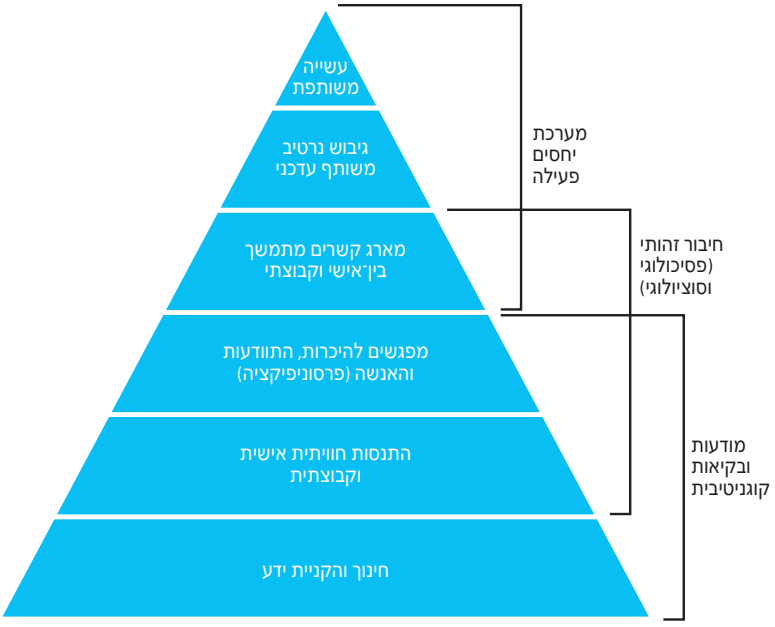

תרשים 1: רבדים נדרשים לבניית מערכת יחסים איתנה בין הקהילות היהודיות

מהלך נרחב ומערכתי מסוג זה מחייב קיומו של מנגנון יעיל להכוונת המאמצים, להנעת דו־שיח מגוון על בסיס משותף ולהסדרת היחסים וניהולם. כינון מנגנון כזה מחייב הובלה

על ידי אישיות/אישים וממסד/ארגונים שיזכו להכרה ציבורית ופוליטית רחבה משני צדי האוקיאנוס ויוכלו לשמש, בראש ובראשונה, מקור השראה לכלל המאמצים המבוזרים המתקיימים בתחום, וכן כגורם מכווין, מסנכרן, מחבר ומאפשר (מבחינה משאבית ותשתיתית).

מתכונת אפשרית אחת היא הנהגה בכירה (ועדת היגוי), שתוביל מהלך משותף לטיפוח היחסים ולשיפורם המתמיד, תייצג מגזרים רבים ורחבים ככל הניתן ותסתייע בגוף מטה ייעודי ("מינהלת לאומית"), שיפעל לסינרגיה מיטבית בין כלל המאמצים והכוונתם ויאפשר סגירת פערים, צמצום סיכונים ומיצוי הזדמנויות. הביצוע עצמו ימשיך להתקיים באופן מבוזר, באמצעות גופים וארגונים קיימים, לצד גופים חדשים שיעסקו בנושא.

המהלך המוצע יחייב שיתוף פעולה רחב בין גופים רבים בישראל ומקרב יהודי ארצות הברית. אשר על כן, מתחייב בסיס תפיסתי משותף לפעולה, שיביא לשיח מתמיד בין הגורמים השותפים. אנו מציעים את עקרונות היסוד הבאים כנקודת פתיחה וכמצפן להתנהלות:

1. ישראל היהודית והדמוקרטית היא ביתו הלאומי של העם היהודי כולו.
2. העם היהודי ימשיך לקיים קהילות יהודיות עצמאיות בתפוצות.
3. הקשר בין ישראל לקהילות בתפוצות הכרחי לקיומו של העם היהודי ולעתידו.
4. עמיות יהודית (מרחב הזהויות הקולקטיבי, המבטא את השייכות לעם היהודי) הינה אוהל רחב ופתוח, הכולל מגוון קולות שיש להם בסיס משותף.
5. כל אלה מחייבים היכרות הדדית, אכפתיות, ערבות הדדית ומעורבות, ועמיות יהודית כמכנה משותף שאינו רכיב בוויכוח הפוליטי ומסוגל להכיל את הבדלי הגישות והדעות.

כיווני פעולה מומלצים

הפיכת התכלית האסטרטגית והרעיון המסדר לכלל תוכנית פעולה פרטנית וכוללת מחייבת עבודת תכנון נוספת, החורגת מגבולותיו של מחקר זה. ובכל זאת, בחרנו לציין ביתר פירוט מספר כיווני פעולה מומלצים בהתאם לתחומים עליהם הצבענו – חינוך, מפגשים, מנגנוני הידברות ועשייה משותפת – וכן להציע קווי מדיניות ופעולה לקובעי המדיניות ומקבלי ההחלטות בישראל, למערכות החוץ והביטחון שלה ולהנהגות של קהילת יהודי ארצות הברית.

השכלה וחינוך להקניית ידע, למודעות, להיכרות הדדית ולגיבוש תודעת מורשת משותפת

מדובר בקידום תוכניות לימודים, הכשרות, השתלמויות ופרויקטי מחקר בישראל ובארצות הברית, בהתבסס על מערכות החינוך וההשכלה הפורמליות והלא פורמליות. זאת, תוך התמקדות בדור הצעיר, במנהיגות ובבעלי תפקידים רלוונטיים. מכיוון שלמיטב הערכתנו, הפערים בתחום זה בין המצוי לרצוי גדולים מאוד, המלצותינו הן:

1. **בישראל** – השתלבות במערכות החינוך היסודית והעל יסודית, בתנועות הנוער, במערכת ההשכלה הגבוהה ובתוכניות הכשרה והשתלמות לאנשי המגזר הציבורי הרלוונטיים

(המועצה לביטחון לאומי, מערכות החוץ והביטחון, ועוד) ולבעלי תפקידים ייעודיים נוספים, תוך שיתוף אנשי חינוך ומומחים מארצות הברית ומקהילות יהודיות נוספות בתפוצות. הדגש צריך להיות מושם על חינוך לעמיות יהודית מהגיל הרך, תוך עיסוק בקהילות חיות, במורשתן, בתרבותן ובמאפייניהן, על הדומה והשונה בהן, ובחשיבות הקשר עימן להמשך קיומו של העם היהודי.

2. **בארצות הברית** – התבססות על מערכת החינוך היהודית (בעיקר Jewish Day Schools), תוך שיתוף אנשי חינוך ומומחים מישראל. התמקדות בהיסטוריה הישראלית, החברה והתרבות בישראל ולימודי השפה העברית. האתגר עימו יש להתמודד הוא שימור ופיתוח הנרטיב הציוני והזיקה לישראל, באמצעות הנגשתם מעֵבר להיסטוריה הפוליטית ויחסי דת ומדינה, תוך הכרה בחשיבותה של מדינת ישראל כרכיב מרכזי בזהותם של יהודי ארצות הברית והתייחסות לאתגרים שאיתם מתמודדת ישראל כיום ולמורכבות (בין השאר, כהכנה להתמודדות עם אתגרי הפעילות האנטי ישראלית בקמפוסים בארצות הברית).
3. **ביחד** – הרחבה של תוכניות לימוד משותפות, ביקורים הדדיים ופרויקטים משותפים, כגון: בתי ספר תאומים, שיעורים מקוונים משותפים בבתי ספר, פעילות חינוכית משותפת של חניכי תנועות הנוער, חילופי תלמידים וסטודנטים, תוכניות ומלגות ללימודים האחד אצל השני ושיגור יותר אנשי חינוך מישראל לארצות הברית וממנה לישראל.

מפגשים להיכרות ולבניית מארג קשרים בין־אישי וקבוצתי

מדובר בהרחבת ערוצי ההפגשה ומסגרות הדו־שיח בין ישראלים ובין יהודים אמריקאים, ככלי מרכזי להתנסות חווייתית ובלתי אמצעית, להיכרות הדדית, להתוודעות, לעיצוב זהות המבוססת על מורשת וסדר יום משותפים וכבסיס לעשייה משותפת. תקשורת בין אישית והאנשה (פרסוניפיקציה), כחלק מהחוויה האישית והרגשית המשמעותית במסגרת המפגשים, הן חלק חשוב ביותר בחיזוק הקשרים ובהתמודדות עם תופעות של אדישות וניכור.

כבר כיום מתקיים מפעל גדול ומצליח של מפגשים ("תגלית" ו"מסע" הן תוכניות הדגל בתחום זה) ושל משלחות. להלן כיוונים לשיפור ולהוספה:

1. "תגלית הפוכה", של בני נוער וצעירים ישראלים בקהילות יהודיות בארצות הברית, למשל בהתבסס על תשתית מחנות הקיץ היהודיים שם.
2. הרחבת התוכניות האקדמיות והגדלת המלגות המאפשרות לימודים מעבר לים: "מסע הפוך" לסטודנטים ישראלים בארצות הברית, חילופי סטודנטים ותוכניות ללימודים מלאים/שנתיים/סמסטריאליים.
3. פרויקטי המשך לתוכניות הקיימות כמו "תגלית" ו"מסע", תוך שימת דגש על תחזוק וחיזוק רשתות הקשרים, למשל, באמצעות מפגשי גומלין של בוגרי "תגלית" בארצות הברית ופעילות מקוונת, ממוסדת ואישית.
4. עיבוי מפעל המשלחות (לשני הכיוונים) בחתך מגזרי, במיוחד למשפיענים ולמנהיגי המחר, ובדגש על הדור הצעיר.

5. הרחבת המפגשים במסגרת "קהילות תאומות" ו"בתי ספר תאומים".
6. נוכח העובדה שהדור הצעיר בשתי הקהילות מנהל את חייו ומעצב את זהותו, קשריו וחוויותיו גם באמצעות קישורים טכנולוגיים והרשתיות הווירטואלית הגלובלית – שימוש באמצעים אלה ליצירת חדשנות בשיח ההדדי.

מנגנוני הידברות הדדית והיוועצות

מדובר בגיבוש מנגנונים משותפים ובניית תשתיות ארגוניות, משאביות ומתודולוגיות, שיאפשרו קיום דו־שיח והיוועצות, לצד תהליכי עיצוב, תכנון, קבלת החלטות וביצוע בסוגיות משותפות ועבור פרויקטים משותפים, הן ברמת ההנהגות והן בקרב הציבורים השונים.

דיאלוג מועיל ופורה מחייב קיום שיח פתוח, שיוריד את סף הרגישות ההדדית ואת מחסומי השתיקה והאטימות. דיאלוג כזה מחייב ללמוד איך להעביר ביקורת ואיך לקבל ביקורת, להגדיר את גבולות השיח ולמפות ולזהות את המכנים המשותפים לצד חילוקי הדעות והבדלי ההשקפות.

להתרשמותנו, קיים כיום פער גדול במסגרות הדו־שיח הפורמליות והממלכתיות. יוזמות קודמות בנושא זה לא עלו יפה מסיבות שונות. אנו מציעים לכונן ערוצי דו־שיח והיוועצות מתאימים במתכונות אפשריות שונות:

1. פורום בחסות נשיא המדינה או יו"ר "הסוכנות היהודית".
2. ערוץ ממוסד בין ראש הממשלה ובין הנהגת יהודי ארצות הברית.
3. קביעת תפקיד מוגדר לשר לענייני התפוצות ולשרים רלוונטיים נוספים בשיח ממוסד עם הקהילות היהודיות ודיווח עליו לממשלה (לא כתחליף לשיח ישיר של ראש הממשלה).
4. פורום משותף לכנסת ולנציגים מקהילת יהודי ארצות הברית.
5. גוף משותף (פורום/ועדה/מטה) שיעסוק בייעוץ/תכנון/ביצוע.

גיבוש נרשיבים משותפים עדכניים ותרגומם להירתמות ולעשייה משותפת

כאמור, קשה עד בלתי אפשרי לקיים מערכת יחסים הדוקה ויציבה כאשר כל צד מכונס בענייניו הנבדלים ובסדר יומו הפנימי. לכן, חשוב למלא את תחושת שותפות הגורל הקיימת בתכנים עדכניים ובעשייה משותפת. מורשת היסטורית משותפת הינה תנאי חשוב, אך בלתי מספיק. נדרש לחבר יחד סיפורים משותפים עדכניים, ועל בסיסם לגבש חזון וייעוד משותפים כמצפן לעשייה משותפת. בהקשר זה, טקסט עדכני משותף (אמנה) עשוי להיות בעל ערך רב, הן כבסיס חינוכי והן כמצפן לעשייה קונקרטית.

מעֵבר לפעילות המוצעת בתחומי החינוך והמפגשים, שמשקפת מפעל נרחב של עשייה משותפת, אנו ממליצים לכונן פרויקטים משותפים נוספים, כמענה לסוגיות לאומיות רחבות ולצרכים מגזריים ומקומיים משותפים. המיזם "תקווה ישראלית" של בית הנשיא, המשמש כמטריה לפעילות רחבה ועוסק ביצירת "סדר ישראלי חדש" על ידי ביסוס השותפות בין

חלקיה השונים של החברה הישראלית, יכול לשמש כמודל (ואולי אף כאכסניה) לעשייה הנדרשת לשם ביסוס השותפות בין קהילות העם היהודי.

אפשרויות נוספות ליצירת ערוצים ותחומי עשייה משותפת במסגרת סדר יום לאומי, מגזרי ומקומי הן:

1. הירתמות משותפת של צעירים ישראלים וצעירים יהודים אמריקאים למאבק באנטישמיות ובתופעות הדה־לגיטימציה של ישראל, הן בארצות הברית והן במקומות נוספים ברחבי העולם.
2. התמודדות משותפת עם אתגרי ההמשכיות של הקהילות היהודיות בארצות הברית.
3. פרויקטי "תיקון עולם" משותפים בישראל, בארצות הברית וברחבי העולם.
4. עידוד העלייה לישראל.
5. עידוד הפלורליזם הדתי בישראל.
6. עידוד זכויות מיעוטים בישראל ובארצות הברית.
7. פרויקטים מגזריים ומקומיים, כמו קהילות תחומיות משותפות (אומנות, אקדמיה, תקשורת וכדומה) וקהילות מקומיות תאומות.

קובעי המדיניות ומקבלי ההחלטות בישראל

כיווני הפעולה המומלצים במסגרת מחקר זה מחייבים תוכנית לאומית רחבה. תנאי לגיבושה ולהוצאתה לפועל של תוכנית כזאת הוא התגייסות רחבה של ממשלת ישראל וזרועותיה ושל מוסדות לאומיים וארגוני החברה האזרחית. הרחבת הפעילות של משרד התפוצות בשנים האחרונות ותוספת התקציבים לצורך סיוע לקהילות היהודיות בתפוצות הן צעדים מבורכים. אולם, האתגרים העומדים בפנינו מחייבים עשייה רחבה הרבה יותר הן בישראל והן מעבר לים.

למדיניות ישראל ולשיח הפוליטי והציבורי הפנימי בה יש השפעה רבה מאוד על חייהם של יהודי ארצות הברית ועל גיבוש התפיסות והעמדות שלהם ביחס לישראל. מדובר לא רק בסוגיות המשפיעות עליהם במישרין (שהן רבות ורחבות הרבה יותר מכפי שמקובל להניח בישראל), אלא במכלול הנושאים המשפיעים על מרכיבי זהותם ועל הזדהותם הערכית והרגשית עם מדינת ישראל. מציאות זו מחייבת הקשבה רבה ורגישות מצד הדרג הפוליטי, ההנהגה הציבורית ואנשי המגזר הציבורי בישראל כלפי יהדות התפוצות. יתר על כן, כשמתקבלות החלטות בישראל במגוון רחב של תחומים (לא רק באלה שעוסקים באופן ישיר ביהודי התפוצות), חייבים לקחת בחשבון את ההשלכות של החלטות אלו על יהדות התפוצות ועל הקשר עימה. המצב כיום רחוק מלהניח את הדעת ותורם להחרפת הבעיה האסטרטגית, כפי שהוצגה במחקר זה.

לפיכך, אנו ממליצים לכונן גוף מטה מייעץ ומתאם שיעסוק בנושא הקשרים עם יהודי התפוצות, למשל במועצה לביטחון לאומי בסיוע משרד התפוצות, ולהסמיך דרג מיניסטריאלי בכיר כמופקד על הנושא באופן קבוע.

מערכות החוץ והביטחון

מחקר זה מציע להתייחס למערכת היחסים של מדינת ישראל עם הקהילה היהודית בארצות הברית כנכס משמעותי לביטחונה הלאומי של ישראל. בראייה זו, ראוי שהמערכות המקצועיות המופקדות על ביטחונה הלאומי של ישראל ייצגו נאמנה את מכלול השיקולים הרלוונטיים בהקשר זה במסגרת תהליכי העיצוב, התכנון וקבלת ההחלטות. למיטב התרשמותנו, זה אינו המצב כיום. התייחסות כזאת מחייבת ידע, היכרות ועיסוק מתמשך, וגם אלה חסרים כיום. כיווני הפעולה המומלצים בתחום זה הם:

1. הכנסת הנושא של יהודי ארצות הברית והקשר שלהם לביטחון הלאומי של ישראל להכשרות בכירות של המועצה לביטחון לאומי, צה"ל, מערכת הביטחון ומשרד החוץ.
2. בניית מסד ידע רלוונטי ועיסוק שוטף בנושא במסגרת גופי המטה הרלוונטיים בצה"ל ובמערכת הביטחון, מעבר לעיסוק הנוכחי הקיים במועצה לביטחון לאומי ובמשרד החוץ.
3. הרחבה ומיסוד של התדרוכים שמעבירים בכירי מערכות החוץ והביטחון לאישים מקרב יהדות ארצות הברית ולאישים ולקבוצות הנשלחים מטעם ארגונים פרו־ישראליים שם. ניתן לעשות שימוש רב יותר בפורשים הבכירים ממערכות אלו, כדי לאפשר את היקף התדרוכים ולהגדילם.
4. צה"ל, בהיותו "צבא העם" ובמסגרת תפקידו החינוכי והחברתי, משמש כשותף מרכזי לפרויקט "תגלית", וכ־100,000 קצינים וחיילים כבר השתתפו כמלווים של משלחות "תגלית" בארץ. יש מקום להרחיב פעילות זו גם לתחומים נוספים. כיוון אפשרי הוא מסעות של משלחות קצינים וחיילים לביקורים בקהילות יהודיות בארצות הברית.

הנהגות הקהילות היהודיות בארצות הברית

למיטב הבנתנו, מנהיגי יהדות ארצות הברית מודעים היטב לבעיות ולאתגרים המרכזיים העומדים בפניהם, אולם חלוקים לא אחת על דרכי המענה המתאימות, וחשוב מכך, מתקשים מאוד להירתם לפעולה משותפת רחבה ברמה הכלל ארצית כדי להתמודד עם אתגרים אלה. האתגר החשוב ביותר העומד בפניהם הוא, לפיכך, אתגר ההנהגה והיכולת לשלב ידיים, להביט נכוחה על האתגרים המרכזיים ולקבל החלטות בסוגיות המפתח. אפשר שהתארגנות משותפת עם גורמים בישראל תקל על התארגנות פנים אמריקאית למשימות אלו.

אחת הסוגיות במסגרת אתגרים אלה היא כיצד לחלק את ההשקעות (הפילנתרופיות והאחרות) בין מטרות אמריקאיות לא יהודיות (כיום, זהו הרוב המכריע של תרומות מפעל הפילנתרופיה), הקהילות היהודיות עצמן ומדינת ישראל. סוגיה נוספת היא התמודדות עם תופעות האדישות (ולעיתים הניכור) מצד הציבור הישראלי כלפי יהדות התפוצות וחוסר ההתחשבות בצרכיה ובאינטרסיה. דוגמה מובהקת לכך היא חוסר ההצלחה, עד כה, של הרוב היהודי הלא אורתודוקסי בארצות הברית להפוך את סוגיית הפלורליזם הדתי למשמעותית יותר בשיח הישראלי. יש מקום ליתר מעורבות מצד יהדות ארצות הברית גם בתחום זה.

כדי להתמודד עם סוגיות אלו, נדרש לחזק מאוד את ערוצי ההשפעה של קהילת יהודי ארצות הברית בישראל, וזאת באמצעות שתדלנות, רתימת סוכני שינוי במגזרים רלוונטיים,

ובעיקר יצירת שותפויות וקואליציות עם קבוצות ומגזרים בעלי תפיסות דומות ויעדים חופפים.

סיכום

מגמת ההתרחקות בין ישראל ובין הקהילה היהודית בארצות הברית היא בעלת השלכות ארוכות טווח על ביטחונה הלאומי של ישראל ועל ביטחונו של העם היהודי כולו, על ייעודה וזהותה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי ועל חוסנן ולכידותן הפנימית של הקהילות היהודיות בארצות הברית ושל החברה הישראלית. המענה לאתגר זה, שהוצג לעיל, הוא מאמץ רחב היקף, רב־ממדים ומתמשך לגיבוש מערכת היחסים בין שתי הקהילות ולעיצוב זהותן ועתידן, וזאת באמצעות הגברת המודעות וההיכרות ההדדית, לצד פעילות משותפת ומשמעותית. כל צד יראה את עצמו ערֵב לרעהו ולהתמודדות שלו עם האתגרים בפניהם הוא ניצב, תוך שמירה על האיזון העדין בין שותפות ומעורבות באתגרי הצד השני ובין אי־התערבות.

על ישראל מוטל לסייע ליהודי ארצות הברית לשמר את הזיקה אליה ולראות בה רכיב חשוב בזהותם, וכן לסייע להם בהתמודדותם עם אתגר ההמשכיות היהודית ועם בעיות הביטחון הנובעות מהתגברות תופעות האנטישמיות והדה־לגיטימציה של ישראל. קהילת יהודי ארצות הברית, מצידה, מחוייבת לחזק את התמיכה בישראל ולעזור לה לשמר את ייחודה, ייעודה וזהותה סביב שותפות הערכים ועשייה משותפת.

אנו מקוים כי תפיסת המענה שהוצגה לעיל תוכל לשמש נקודת פתיחה טובה להמשך הדרך, ובמיוחד לתהליך של תכנון מפורט שיהווה בסיס ליישום ההמלצות ולפעולה משותפת, מתמשכת ומשמעותית של שתי הקהילות.

שער ראשון

מערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות הברית

הקהילה היהודית בארצות־הברית: היכרות

עפר מדם־פרידמן

בארצות־הברית מצוי המרכז היהודי הגדול ביותר מחוץ לגבולותיה של מדינת ישראל. נכון ל־2017, מוערך מספרם של היהודים החיים בארצות־הברית בכ־5.7 מיליון נפש. נוסף עליהם ישנם עוד כמיליון אמריקאים המגדירים את עצמם יהודים, שהם ברובם בני משפחה של זוגות מעורבים,[1] ואשר אינם מוגדרים יהודים לפי ההלכה היהודית.[2]

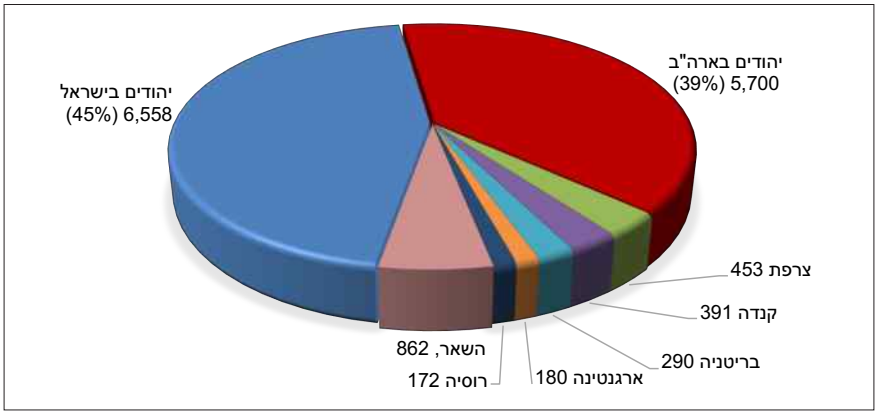

תרשים 2: האוכלוסייה היהודית בעולם[3]

בעשורים האחרונים הלך ופחת מספרם ושיעורם של היהודים באוכלוסייה האמריקאית. בעוד שב־1969 חיו בארצות־הברית 5.87 מיליון יהודים שהיוו כ־3% מהאוכלוסייה הכללית,[4] הרי שנכון ל־2017 חיים בה 5.7 מיליון יהודים, שהם פחות מ־2% מהאוכלוסייה הכללית המונה 323 מיליון נפש.[5] בקרב קבוצת הגיל של בני ה־50 ומטה, שיעור היהודים נמוך עוד יותר ועומד על 1% בלבד.[6] בהלימה לנתון זה, היהודים בארצות־הברית הם קבוצה שאוכלוסייתה מבוגרת, הן בהשוואה לקבוצות אחרות והן בהשוואה לאוכלוסייה בכללותה (ראו תרשים 3):[7] כך, למשל, בעוד ש־84% מהמוסלמים האמריקאים הם מתחת לגיל 50 (וכך גם 71% מהאמריקאים שאינם בעלי זיקה לדת כלשהי), הרי שרוב היהודים הם בני 50 ויותר.[8]

הגורמים המרכזיים לקיטון ההדרגתי במספר היהודים ובשיעורם בארצות־הברית הם שיעורי ילודה נמוכים ותופעת הנישואים המעורבים. אלה נידונים בהרחבה בהמשך.

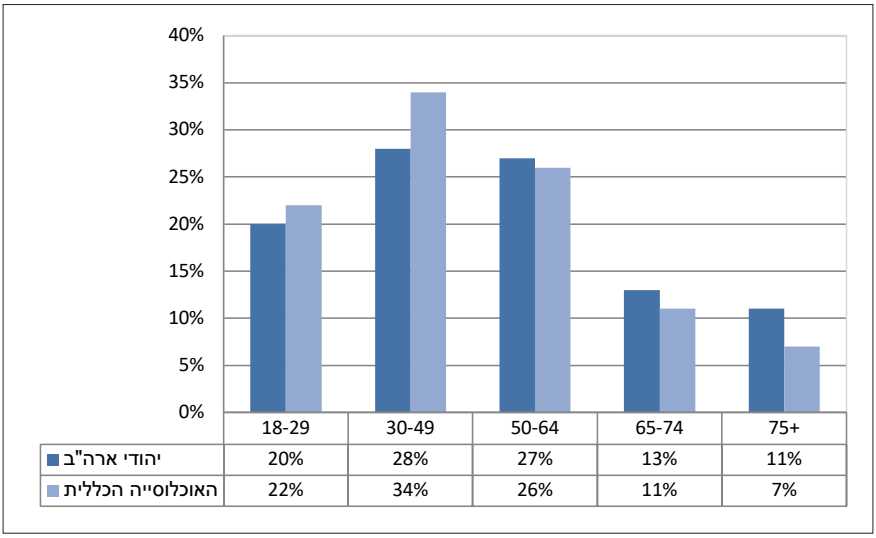

	18-29	30-49	50-64	65-74	75+
יהודי ארה"ב	20%	28%	27%	13%	11%
האוכלוסייה הכללית	22%	34%	26%	11%	7%

תרשים 3: אוכלוסיית יהודי ארצות־הברית בפילוח לפי גיל[9]

הזהות היהודית: "יהודים לפי דת" ו"יהודים ללא דת"

רוב יהודי ארצות־הברית גאים להיות יהודים, והם בעלי תחושת השתייכות עמוקה לעם היהודי.[10] עם זאת, הזהות היהודית בארצות־הברית משתנה. הרוב המכריע (יותר מ־80%) מהיהודים האמריקאים בני ה־50 ויותר מגדירים את עצמם "יהודים על פי דת" ("Jews by religion"), כלומר מגדירים את יהדותם כנשענת על הממד הדתי. לעומתם, בקרב הדורות הצעירים יותר של היהודים הבוגרים בארצות־הברית חל שינוי: רק כשני שלישים מהם מגדירים את עצמם "יהודים על פי דת", ואילו כשליש מגדירים את עצמם "יהודים ללא דת" ("Jews of no religion"). אלה מגדירים את יהדותם על בסיס משפחתי, אתני ותרבותי.[11]

רבים מאלה שמגדירים עצמם "יהודים ללא דת" רואים ביהדותם עובדה שלא מתלווה אליה תחושה של סולידריות או של מחויבות כלשהי בנוגע לעם היהודי – לרווחתו, להמשכיותו או לתרבותו. כפועל יוצא מכך, היחידים הללו מעורבים פחות בחיי הקהילה היהודית, משתייכים בשיעורים נמוכים לבתי כנסת או לארגונים יהודיים ותורמים להם במידה פחותה. לכ־66% מהם אין זיקה לאחד מזרמי היהדות האמריקאית,[12] והם אינם קשורים במידה רבה לישראל או לקהילות יהודיות אחרות ברחבי העולם.[13]

זאת ועוד, יותר מ־50% מאלה שמגדירים את עצמם "יהודים על פי דת" סבורים אף הם ש"להיות יהודי" (Being Jewish) הוא עניין של מוצא משפחתי ושל תרבות; וכשני שלישים מהם סבורים כי אין הכרח להאמין באלוהים כדי להיות יהודי.[14] נתונים אלה מצביעים על הזהות היהודית המובחנת שהתפתחה בארצות־הברית לאורך השנים.

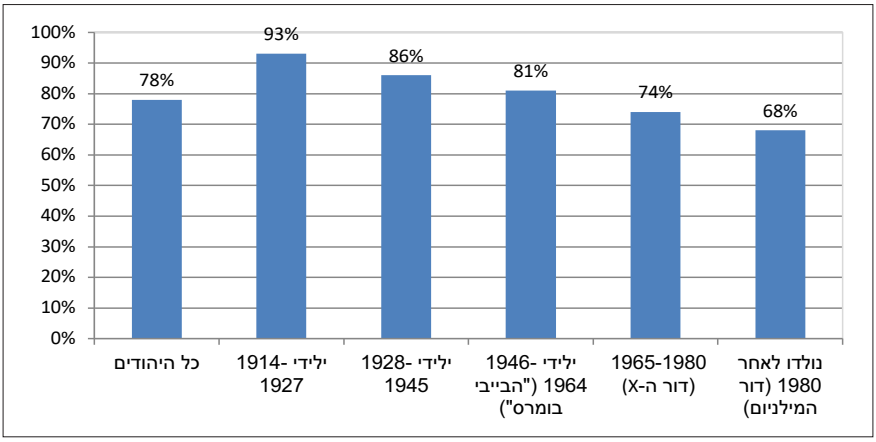

תרשים 4: שיעור יהודי ארצות הברית, המגדירים את עצמם כ"יהודים על פי דת" בפילוח לפי גיל

זרמים דתיים

היהודים בארצות־הברית נחלקים לשלושה זרמים דתיים מרכזיים: רפורמי, קונסרבטיבי ואורתודוקסי. הזרם הרפורמי הוא גדול ביותר, ואליו משתייכים 35% מכלל יהודי ארצות־הברית. לזרם הקונסרבטיבי משתייכים כ־18% מהיהודים ולזרם האורתודוקסי – כ־10%. 6% נוספים משתייכים לזרמים קטנים יותר כמו היהדות הרקונסטרוקציוניסטית (Reconstructionist Judaism) והתנועה להתחדשות יהודית (Jewish Renewal movement). 30% הנותרים אינם בעלי זיקה לזרם דתי כלשהו (No denomination affiliation),[15] (וייקראו להלן: "בלתי משויכים").

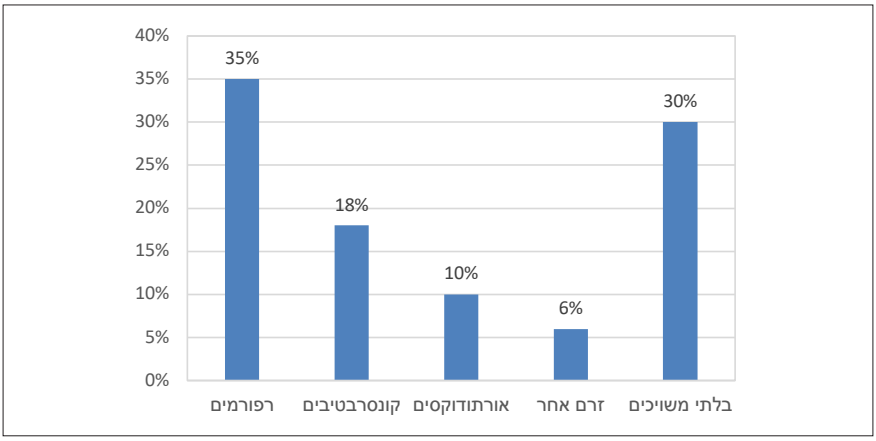

תרשים 5: זרמים דתיים בקרב יהודי ארצות־הברית

הזרם הרפורמי

הזרם הרפורמי הוא הזרם היהודי הדתי הגדול ביותר בקרב מי שמגדירים את עצמם יהודים בארצות־הברית (הן "יהודים על פי דת" והן "יהודים ללא דת"). הזרם הרפורמי מתאפיין בהתאמת המסורת היהודית לחיי היומיום המודרניים בארצות־הברית, ואחד מסימני ההיכר שלו הוא העיסוק ב"תיקון עולם". עיסוק זה נובע מהאמונה כי כל בני האדם נבראו בצלם אלוהים וכי הם שותפי האל בשיפור העולם.[16] בכך הוא משקף, במידה רבה, תפיסה אוניברסלית שיש הסבורים שהיא זאת שמאיצה את מגמת ההתרחקות של רבים מהיהודים הצעירים בארצות־הברית מיהדותם, נוכח אובדן תחושת הייחוד הפרטיקולרית הנלוות אליה. הרפורמים הם ליברלים מבחינה ערכית ונבדלים מיתר הזרמים במחויבותם להכליל בקהילה משפחות מעורבות ויהודים לפי בחירה, במחויבותם לשוויון נשים בכל תחומי החיים היהודיים, ובמחויבותם להשתתפות מלאה של חברי הקהילה הלהט"בית בחיי בית הכנסת ובחברה הכללית.

הזרם הקונסרבטיבי

הזרם הקונסרבטיבי מבקש לשלב בין מחויבות לקיום המצוות לבין גישה חיובית כלפי התרבות המודרנית. לכן מי שמשתייכים לזרם הזה מקבלים דעות חילוניות של מלומדים וגישה ביקורתית ביחס לטקסטים הקדושים.[17] בספקטרום הזרמים, הזרם הקונסרבטיבי הוא נקודת האמצע בין הרפורמים לאורתודוקסים: מחד גיסא, זרם זה אימץ לעצמו חידושים הלכתיים כמו נסיעה במכונית לבית הכנסת בשבת ותפילות משותפות לנשים ולגברים, ומאידך גיסא, הוא אינו מקבל את תופעת הנישואים המעורבים, מכיר רק ביהדותו של מי שנולד לאם יהודייה ומקפיד על דיני הכשרות.[18]

הזרם האורתודוקסי

הזרם האורתודוקסי הוא הקטן מבין הזרמים הדתיים ביהדות ארצות־הברית (10%). הוא מורכב מקהילות ומפלגים שונים שאותם ניתן לחלק בצורה גסה לשלוש קבוצות: אורתודוקסים מודרניים (Modern Orthodox), המהווים 3% מיהודי ארצות־הברית, חרדים (Ultra-Orthodox), המהווים 6% מיהודי ארצות־הברית, ואחרים (1%).[19] הזרם האורתודוקסי מתאפיין בשמירה קפדנית על חוקי היהדות כפי שפורשו על ידי הסמכות הרבנית (של כל פלג) ונשמרו לאורך מאות שנים.[20] המשתייכים לזרם החרדי ממעטים במגע עם לא יהודים ועם יהודים שאינם חרדים וחיים בשכונות שהן לרוב סגורות ומאכלסות רק אותם.[21] לעומת זאת, אנשי הזרם האורתודוקסי המודרני מנסים למזג בין שמירת המצוות המסורתית (והקפדנית) לבין המודרנה החילונית. הזרם הזה מקבל היבטים רבים של התרבות החילונית, במיוחד בכל הנוגע לחינוך חילוני שניתן נוסף על החינוך התורני המסורתי, והמשתייכים אליו הם בדרך כלל ציונים.[22] אחדים מהנתונים בפרק הזה מתייחסים לזרם האורתודוקסי כולו. אחרים מתייחסים לנתונים בנוגע לפלגים השונים בתוכו. ההתייחסות לפלגים השונים נעשתה בנושאים שבהם מתקיימת ביניהם שונות שסברנו כי יש לעמוד עליה.

יהודים שאינם בעלי זיקה לאחד הזרמים (No denomination affiliation) – "בלתי משויכים"

30% מהאמריקאים שמגדירים את עצמם יהודים אינם חשים זיקה ואינם משתייכים לאף אחד מזרמי היהדות האמריקאית. נטייה זאת מאפיינת בעיקר את הדור הצעיר בקרב יהודי ארצות־הברית: 41% מהיהודים מתחת לגיל 30 ו־33% מהיהודים בשנות ה־30 וה־40 לחייהם אינם בעלי זיקה לזרם דתי כלשהו. לעומת זאת, רק כ־25% מהיהודים בני 50 ויותר אינם משתייכים לאחד מהזרמים הדתיים.[23] יש לציין שהמגמה הזאת אינה מיוחדת ליהודים: בפילוח לפי גיל של האוכלוסייה הכללית בארצות־הברית אפשר לראות פער של יותר מ־20% בין צעירים בני 18–29 המגדירים את עצמם "בלתי משויכים" לדת כלשהי לבין מבוגרים בני 50 ויותר שמגדירים את עצמם "משויכים" לדת כלשהי.[24]

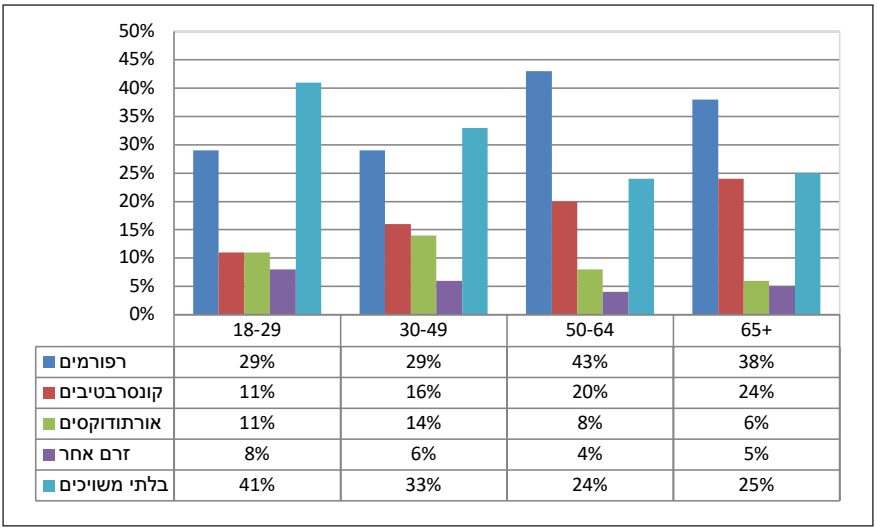

	18-29	30-49	50-64	65+
רפורמים	29%	29%	43%	38%
קונסרבטיבים	11%	16%	20%	24%
אורתודוקסים	11%	14%	8%	6%
זרם אחר	8%	6%	4%	5%
בלתי משויכים	41%	33%	24%	25%

תרשים 6: זיקה לזרם דתי לפי גיל

היעדר הזיקה לזרם יהודי כלשהו אינו מצוי בריק, ולמי שמשתייכים לקבוצה הזאת יש מאפיינים משותפים נוספים כמו זיקה פחותה ליהדות ותחושת אחריות פחותה ליהודים במצוקה. רק שיעור קטן, יחסית, מחברי הקבוצה הזאת משתייך לבית כנסת או לארגון יהודי אחר, ורק עבור 8% מהם, דת היא מרכיב חשוב בחייהם. בהתאם, כמעט מחצית מההורים בקבוצה זאת (47%) אינם מקנים חינוך יהודי לילדיהם (דתי או אחר).[25]

נתונים אלה מצביעים על התרחקות מהיהדות ושחיקה בזהות היהודית בקרב חלק לא מבוטל מיהודי ארצות־הברית. אולם יש הרואים בקבוצה זאת אתגר חיובי, נוכח העובדה שמדובר ביותר ממיליון יהודים שיכולים להיחשף לחוויה היהודית ולהפוך למעורבים יותר.[26]

הזרם האורתודוקסי וקבוצת ה"בלתי משויכים" הם שני קצוות על הרצף של הזהות היהודית בארצות־הברית: בצידו האחד נמצאים מי ששומרים בקנאות על ההלכה היהודית

כפי שהשתמרה במשך אלפי שנים, ומהצד האחר נמצאים מי שהוציאו את עצמם מהשיוך לזרם דתי כלשהו. שתי הקבוצות הללו הן בעלות זהות, תפיסות וערכים שונים למדי אלה מאלה. בתווך, על גבי רצף זה, נמצאים הרפורמים והקונסרבטיבים, המהווים את רוב הקהילה היהודית האמריקאית בת זמננו והמשלבים בדרכים ובמינונים שונים בין ההלכה היהודית לבין המודרנה האמריקאית. הזרם האורתודוקסי נבדל מהזרמים הלא אורתודוקסיים בתפיסה הבסיסית של הזהות היהודית: בעוד ש־46% מהאורתודוקסים סבורים שהזהות היהודית היא בראש ובראשונה עניין דתי, רק 11% ממי שמשתייכים לזרמים הלא אורתודוקסיים מחזיקים באותה הדעה.[27] נתון זה מצביע על פער משמעותי בתפיסת מהותה של היהדות.

כפי שיפורט מיד, מגמות דמוגרפיות שונות בקרב הזרמים השונים – ביניהן שיעורי הילודה, הגיל הממוצע, ושיעור הנישואים המעורבים, לצד, מעבריות בהיקף נרחב של יחידים בין הזרמים – מובילות לשינויים בזיקות לזרמים הדתיים השונים ולשינויים בגודלם ובשיעורם.

שיעורי הילודה והגיל הממוצע

הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי מתאפיינים בשיעורי ילודה נמוכים, הן בהשוואה לזרם האורתודוקסי והן בהשוואה לאוכלוסייה היהודית הכללית (תרשים 7).

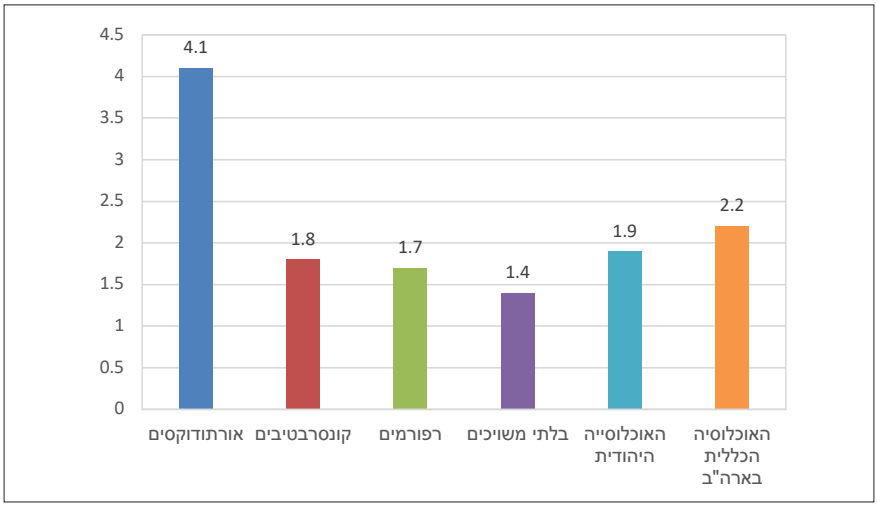

תרשים 7: מספר הילדים הממוצע לפי זרמים

הגיל הממוצע של החברים בזרם האורתודוקסי ובקבוצת ה"בלתי משויכים" נמוך מהגיל הממוצע של האוכלוסייה הכללית ומהגיל הממוצע של הרפורמים ושל הקונסרבטיבים (תרשים 8).[28] זאת ועוד, 27% מהילדים היהודים (עד גיל 18) הם אורתודוקסים, אף שחלקו של הזרם הזה בכלל האוכלוסייה היהודית בארצות־הברית עומד על 10% בלבד.[29]

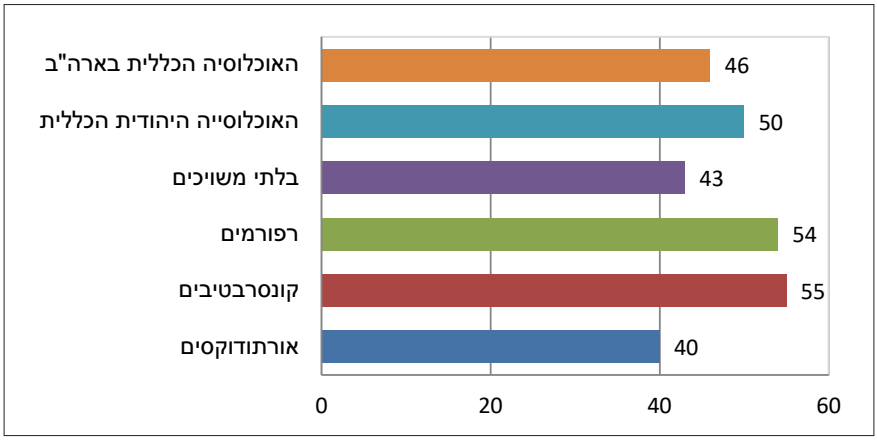

תרשים 8: הגיל הממוצע של יהודי ארצות־הברית (מעל גיל 18), לפי זרמים

נישואים מעורבים (Intermarriage)

שיעור הנישואים בין יהודים לבין בני דתות אחרות נמצא במגמת עלייה משמעותית מאז שנות ה־70 של המאה הקודמת, ועומד על 58% נכון ל־2013. עם זאת, יש לציין כי נתון זה נותר ללא שינוי בין שנת 2000 ל־2013.[30]

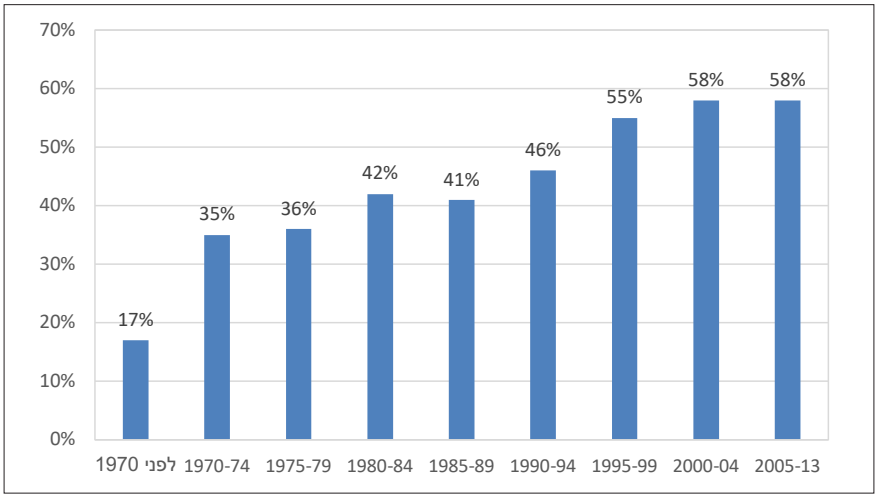

תרשים 9: השינויים בשיעור הנישואים המעורבים בקרב יהודי ארצות־הברית

תופעה זאת מתקיימת בשיעורים גבוהים בקבוצת ה"בלתי משויכים" ובזרם הרפורמי, ובשיעור נמוך מאוד בקרב הזרם האורתודוקסי (2%) (תרשים 10).

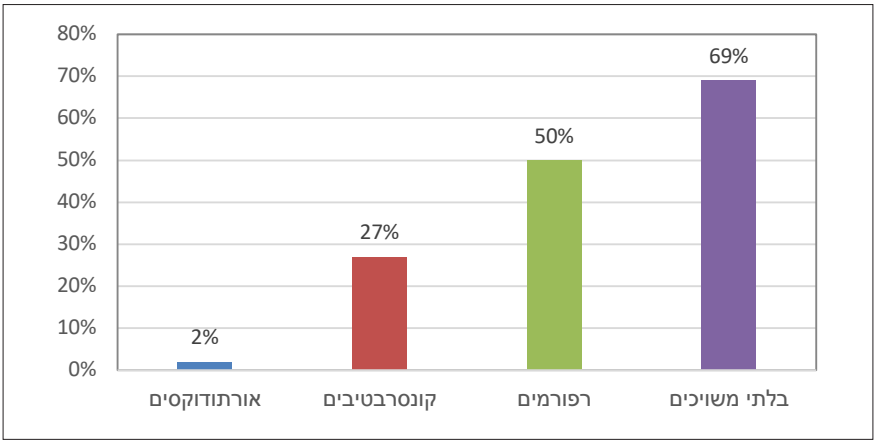

תרשים 10: השיעור של נישואים מעורבים לפי זרמים[31]

המגמות הדמוגרפיות, כפי שתוארו, צפויות להוביל, בטווח הארוך, להתכווצות הדרגתית של הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי ולגידול יחסי של הזרם האורתודוקסי, בהנחה שהמגמות הנוכחיות תמשכנה.

כמו כן ניתן להעריך שקבוצת ה"בלתי משויכים", המהווה כיום כשליש מהאוכלוסייה היהודית, תמשיך לגדול באופן יחסי אף שהיא מתאפיינת בשיעורי ילודה נמוכים ובשיעור גבוה של נישואים מעורבים. בבסיס ההערכה הזאת עומדים שני גורמים: הגורם הראשון הוא המגמה עליה הצביע סקר Pew, ולפיה המעברים בין הזרמים הדתיים בקרב "היהודים על פי דת" הם בכיוון של יהדות פחות מסורתית.[32] לכך מצטרפים השינויים ארוכי הטווח בזהותם של יהודי ארצות־הברית (כפי שתוארו ועוד יתוארו). אלה צפויים להוביל להמשך המעבר מהזרמים השונים אל קבוצת ה"בלתי משויכים" ולגידולה. הגורם השני הוא הרכב הגילים של קבוצת ה"בלתי משויכים". כפי שצוין קודם לכן, הגיל הממוצע של הקבוצה הזאת (43) נמוך ביותר מ־10 שנים מהגיל הממוצע של הקונסרבטיבים ושל הרפורמים באוכלוסייה היהודית.

אחת המשמעויות של המגמות שהוצגו בנוגע להפחתת שיעורם של הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי ובנוגע לגידול הצפוי בשיעורם של הזרם האורתודוקסי ושל קבוצת "הבלתי משויכים" היא הקטנת המכנה המשותף בין חברי הקהילה היהודית. זאת נוכח הפער הרעיוני והזהותי המשמעותי המבדיל בין שתי הקבוצות האלה שנמצאות בשני הקצוות של ספקטרום הזרמים היהודיים. במילים אחרות: תהליכי הקיטוב בקהילה היהודית צפויים להחריף, והלכידות שלה צפויה להיחלש יותר ויותר – תהליכים שעימם מתמודדת הקהילה כבר היום.

הקהילה הישראלית־אמריקאית

בין מחצית לשני שלישים מהעוזבים את ישראל, נכון ל־2011, התיישבו בארצות־הברית,[33] וגודלה המוערך של הקהילה הזאת, שהיא תת־קבוצה בקהילה היהודית, נע כיום בין 400 אלף ל־800 אלף נפש.[34] ההגדרה הצרה ביותר של הקבוצה הזאת כוללת את אזרחי ישראל שהיגרו לארצות־הברית ואת בני משפחותיהם שהיגרו איתם. הגדרות רחבות יותר כוללות גם דור שלישי של צאצאים להורים ישראלים וכן אזרחים אמריקאים המחזיקים באזרחות ישראלית, ואשר חשים זיקה עמוקה למדינת ישראל.[35]

עד לפני כעשור לא היו הישראלים האמריקאים מחוברים להוויה היהודית ולקהילה היהודית בארצות־הברית. הם לא השתתפו בארגונים היהודיים, ואלה, ככלל, התעלמו מהם.[36] תחת זאת פיתחה הקהילה הישראלית ארגונים משלה שפעלו בעיקר באקדמיה ובעולם העסקים. בעשור האחרון הוקם ארגון גג בשם "המועצה הישראלית־אמריקאית" (IAC – Israeli American Council),[37] המקדם את הצטרפותם של הישראלים האמריקאים לקהילה היהודית. ראשי הארגון רואים בקהילה הישראלית גורם שיוכל להניע את הקהילה היהודית בארצות־הברית בעשורים הבאים, נוכח מגמות ההיחלשות והקיטוב הנוכחיות המאפיינות אותה. בנוסף, הם מייעדים לישראלים בארצות־הברית תפקיד של גשר בין הקהילה היהודית האמריקאית לבין ישראל, על רקע מגמת ההתרחקות ביניהן.[38]

רוב הישראלים האמריקאים, גם אם אינם דתיים, מכירים בעיקר את עקרונותיה של היהדות האורתודוקסית ומזוהים עימה (תרשים 11).[39] זיקתם של ישראלים אמריקאים לזרמים הרפורמי או הקונסרבטיבי מעידה בדרך כלל על התערותם הדתית והתרבותית בקהילה היהודית המקומית – תהליך שמתרחש עם התארכות השהות בארצות־הברית.[40]

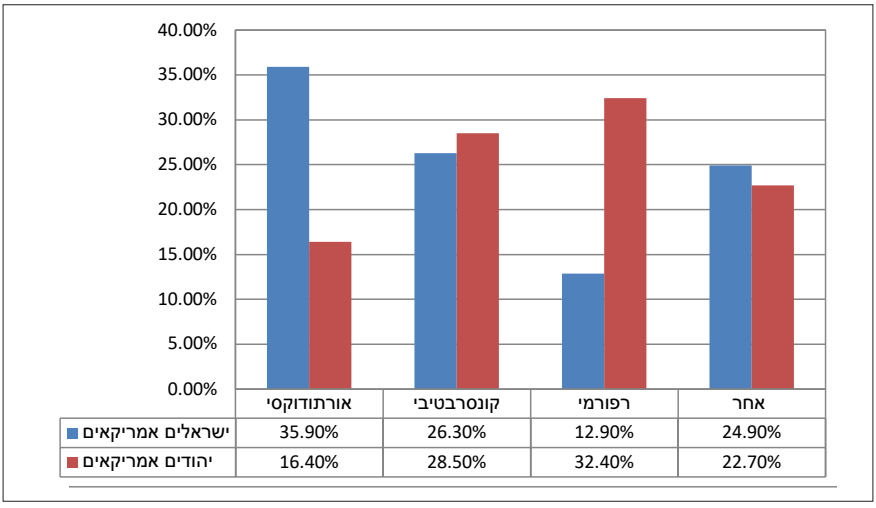

	אורתודוקסי	קונסרבטיבי	רפורמי	אחר
ישראלים אמריקאים	35.90%	26.30%	12.90%	24.90%
יהודים אמריקאים	16.40%	28.50%	32.40%	22.70%

תרשים 11: השתייכותם של ישראלים ושל יהודים לזרמי היהדות בארצות־הברית[41]

ההכרה בישראלים האמריקאים כקבוצה נבדלת ובעלת משמעות בקהילה היהודית בארצות־הברית היא חדשה יחסית. כיוון שכך, לא זכתה תת־הקבוצה הזאת לאיסוף נתונים ייעודי ולמחקר מעמיק בארצות־הברית ומחוצה לה. הנתונים והמחקרים הקיימים על אודותיה ועל מאפייניה הם מועטים מאוד,[42] והמאפיין אותם הוא שהם אינם ערוכים לפי הקטגוריות שעל פיהן נאספים הנתונים בנוגע לקהילה היהודית הכללית (כפי שנעשה בסקרי גאלופ, Pew, PRRI ואחרים). כך, למשל, בסקרי Pew לא היה עיסוק נפרד בישראלים האמריקאים ובמאפייניהם כמו גיל ממוצע, שיעורי ילודה, שיעור הנישואים המעורבים, רמות ההשכלה, רמות ההכנסה וכדומה. מה שאפשר לומר על הקבוצה הזאת בהקשרים הללו הוא שרמת השכלתם של הישראלים האמריקאים גבוהה מזו של האוכלוסייה האמריקאית הכללית,[43] וכי הכנסתם עלתה בשיעור ניכר (פי 4.7) בין שנת 1980 לשנת 2000.[44]

המעמד הסוציו־אקונומי והשתלבות היהודים בחברה האמריקאית

המיעוט היהודי בארצות־הברית בולט ברמות ההשכלה וההכנסה שלו הן בהשוואה לקבוצות אתניות ודתיות אחרות והן בהשוואה לאוכלוסייה הכללית. כ־60% מהיהודים הם בעלי תואר אקדמי, ומתוכם 30% הם בעלי תארים מתקדמים (Post-graduate degree). לשם השוואה, רק כ־30% מהאוכלוסייה הכללית בארצות־הברית הם בעלי השכלה גבוהה, מתוכם רק 10% הם בעלי תארים מתקדמים.[45]

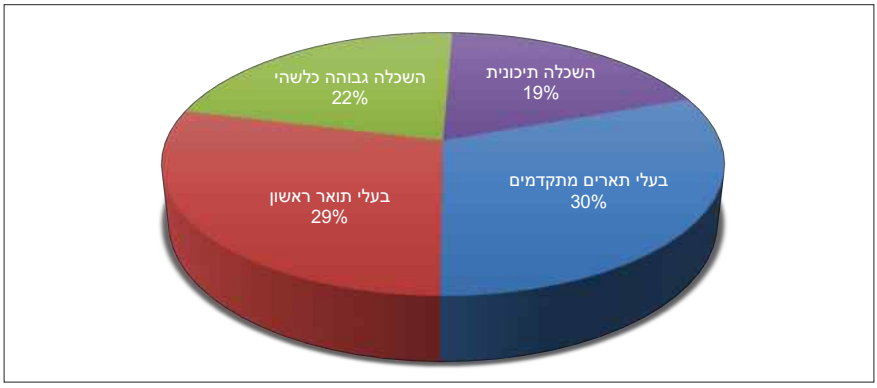

תרשים 12: ההשכלה בקרב יהודי ארצות־הברית[46]

מסקר Pew שנעשה ב־2014 עולה כי הכנסתם של 44% ממשקי הבית היהודיים בארצות־הברית עולה על 100 אלף דולר בשנה, ולעומת זאת רק כ־18% מהאוכלוסייה הכללית מדווחים על רמת הכנסה זאת. הקבוצה הדתית־אתנית שנמצאת במקום השני ברשימה של שיאני השכר בארצות־הברית היא ההודים האמריקאים (הינדו): 36% ממשקי הבית המשתייכים לקבוצה זאת מדווחים על הכנסות שגבוהות מ־100 אלף דולר בשנה.[47]

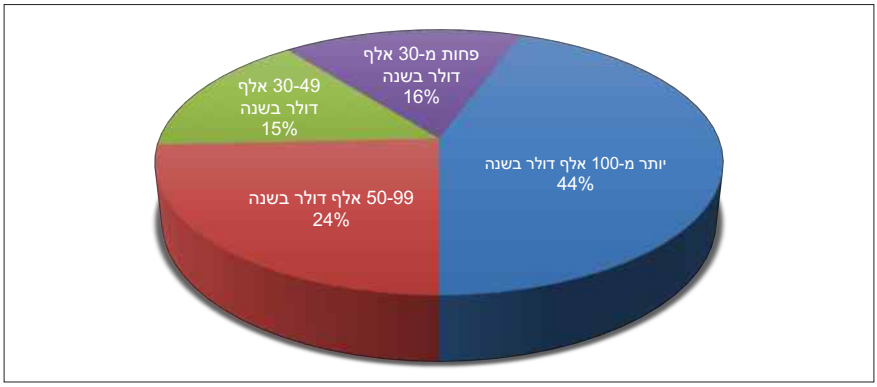

תרשים 13: ההכנסה בקרב יהודי ארצות־הברית[48]

ככלל, היהודים בארצות־הברית משולבים היטב בכל מערכות החיים של החברה האמריקאית. נכון לשנת 2017, 38 יהודים אמריקאים מכהנים בקונגרס האמריקאי ה־115: 30 נציגים בבית הנבחרים (6.9% מכלל 435 הנציגים שבבית הנבחרים), מהם 28 דמוקרטים ו־2 רפובליקנים; ו־8 סנאטורים (8% מכלל 100 הנציגים שבסנאט), כולם דמוקרטים.[49] זה שנים רבות מאיישים יהודים רבים תפקידים בכירים בממשל האמריקאי ובמערך הביורוקרטי והדיפלומטי האמריקאי. לבית המשפט העליון ממונים שופטים יהודים החל מ־1916, וכיום מכהנים בו 3 שופטים יהודים מתוך 9 בסך הכול. נוסף על כך יהודים רבים מאוד נמצאים בעמדות השפעה מובילות בעולם העסקים והפיננסים, באקדמיה, בתקשורת ובעולם התרבות.

מידת השפעתם ותרומתם של היהודים לחברה האמריקאית בתחומים השונים עולה משמעותית על סך שיעורם באוכלוסייה. כך, למשל, יהודי ארצות־הברית מובילים בהיקף התרומות והפילנתרופיה הפרטית למערכת הפוליטית בארצות־הברית;[50] ושיעורי ההצבעה הגבוהים שלהם בצירוף ריכוזם הדמוגרפי במדינות המפתח מגבירים לעיתים את השפעתם הפוליטית כאילו היו כ־8% מכלל התושבים בארצות־הברית.[51] נוסף על כך, ההון האנושי והכלכלי של יהודי ארצות־הברית ורמת הארגון הגבוהה של הקהילה בכללותה מאפשרים להם להשפיע על דעת הקהל ועל מגזרים רבים בחברה האמריקאית.

מבנה הקהילה היהודית בארצות־הברית

הקהילה היהודית האמריקאית נעדרת הנהגה רשמית אחת או מסגרות מרכזיות המסוגלות להשמיע קול קהילתי אחוד. בניגוד לעבר, אין בקהילה היהודית בת־זמננו מנהיגים המקובלים על כלל הציבור, והיא מאופיינת בקיומן של מאות רבות של התאגדויות ושל התארגנויות מסוגים שונים. אלה עוסקות בתחומים מגוונים החל מנושאי דת, חינוך ורווחה בקהילות שבהן הן פועלות וכלה במתן סיוע במדינות מוכות משברים. את מספרן המדויק קשה להעריך נוכח פיזורן הגיאוגרפי והיעדרו של מסד נתונים המרכז את רישומן. את ההתארגנויות אלה אפשר לחלק לארבעה סוגים עיקריים:[52]

1. ארגונים מקומיים המשרתים קהילה גיאוגרפית או פונקציונלית כלשהי כמו הפדרציות היהודיות המקומיות, בתי כנסת, מרכזים קהילתיים (JCC), בתי ספר ומרכזי תרבות מקומיים.
2. "ארגוני ידידים" העוסקים בגיוס כספים למטרות בישראל.
3. ארגוני גג ארציים שמשמשים מטרייה לרשתות של ארגונים מקומיים כמו AIPAC (השדולה למען ישראל), AJC (הוועד היהודי־האמריקאי) ו־ADL (הליגה נגד השמצה).
4. ארגונים יחידניים המשרתים את כלל הציבור היהודי בנושאים שונים כמו InterFaith Family, המוזיאון היהודי בניו־יורק ואחרים.

הארגונים היהודיים־אמריקאיים עוסקים בשלוש סוגיות עיקריות: סוגיות פנים־יהודיות, סוגיות הקשורות במובהק למדינת ישראל וסוגיות של "תיקון עולם", בארצות־הברית ומחוצה לה. רבים מהארגונים משלבים בפעולותיהם יותר מנושא עיסוק אחד. הליגה נגד השמצה, למשל, היא ארגון הפועל למיגור האפליה, הגזענות והאנטישמיות בארצות־הברית ובעולם ("תיקון עולם") ובתוך כך מלמד סנגוריה על ישראל ותומך בה (Advocacy).

ארגונים העוסקים בסוגיות קהילתיות או פנים־יהודיות יכולים להיות מקומיים או ארציים. הארגונים הארציים מספקים שירותים שונים לקבוצות שונות בתוך הקהילה כמו לחברי הקהילה היהודית בני הגיל השלישי במסגרת ארגון AJAS (Association of Jewish Ageing Services of North America) או לזרם דתי מסוים כמו ארגון "בתי הכנסת המאוחדים של היהדות הקונסרבטיבית" United Synagogue of Conservative Judaism) ובראשי תיבות: USCJ). זה האחרון לא רק מעניק מגוון של שירותים לחברי הארגון, אלא גם מקיים פעילות ענפה בתחום הקשר עם ישראל.[53]

בין הארגונים המקומיים ראוי לציין את הפדרציות היהודיות, שעיסוקן המרכזי הוא צורכי הקהילה: הן מגייסות כספים לקידום יעדים משותפים כמו רווחה, חינוך יהודי, טיפוח מנהיגות וייצוג הקהילה. במקביל הן תומכות בחיים יהודיים מחוץ לצפון אמריקה, בעיקר באמצעות שיתופי פעולה עם הסוכנות היהודית ועם ארגון הג'וינט העולמי.[54] הפדרציות מתאפיינות באוטונומיה ובלוקליות: כל פדרציה היא מקבלת ההחלטות הבלעדית בקהילה שבה היא פועלת, ומדיניותה נקבעת רק בנוגע לעניינים הנוגעים לאזור פעולתה הגיאוגרפי.[55] לרוב הפדרציות היהודיות ישנה זרוע של יחסי חוץ הנקראת בדרך כלל "מועצת יחסי הקהילה" (Community Relations Councils). זרוע זאת מפעילה ועדות תמיכה (Advocacy) למען ישראל, מארגנת באופן קבוע מפגשים עם חברי קונגרס ומוציאה משלחות של מנהיגים פוליטיים אמריקאים לישראל.[56] לצד הפדרציות פועלות יותר מ־100 קרנות המנהלות בעבורן השקעות ונכסים וכן פועלים לצידן כ־300 ארגונים קהילתיים קטנים יותר. כלל הפדרציות מאוגדות בארגון גג בשם "הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה" (Jewish Federations of North America ובראשי תיבות: JFNA) שאינו פוגע בעצמאות פעולתן. ארגון זה מספק לפדרציות שירותי ייעוץ והדרכה, דרכו מועברות תרומותיהן לישראל,[57] והוא נמנע, ככל האפשר, מעיסוק בסוגיות נפיצות ומפצלות כמו עניינים של פוליטיקה ישראלית.[58]

ארגונים יהודים רבים עוסקים בפעילות הקשורה במובהק למדינת ישראל, לרבות לובינג, תמיכה (Advocacy) וגיוס כספים. בין הארגונים האלה ניתן למצוא כאלה העוסקים בלובינג למען ישראל במערכת הפוליטית האמריקאית כמו איפא"ק (AIPAC) הגדול והמוכר, וארגונים נוספים כמו ג'יי־סטריט (J-Street) העוסק בקידום הרעיון של שתי מדינות לפתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני; ארגוני תקשורת כמו CAMERA (Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America), הפועל לקידום סיקור מאוזן ומדויק של ישראל ושל המזרח התיכון, ומכוני מחקר כמו המכון היהודי לענייני ביטחון לאומי (Jewish Institute for National Security Affairs ובראשי תיבות: JINSA), הפועל מול קובעי מדיניות אמריקאים ומקדם, בין היתר, סדר יום לחיזוקו של שיתוף הפעולה הביטחוני בין ארצות־הברית לישראל. נוסף על כך פועלים מאות ארגוני ידידים ("American Friends of...") העוסקים בגיוס כספים למען ישראל. אלה הם תאגידים רשומים בצפון אמריקה, המהווים נציגויות של גופים ישראליים שמטרתם היא לגייס כספים בעבור ארגוני האם שלהם בישראל: אוניברסיטאות, בתי חולים וכדומה.[59]

ארגונים יהודיים העוסקים בסוגיות של "תיקון עולם" מקדמים מטרות הומניות אוניברסליות בארצות־הברית ומחוצה לה. הארגונים האלה מקפלים בתוכם את ההנחה כי הפיכתם של אמריקה (ושל העולם) למקום טוב יותר בעבור הכלל, ובמיוחד בעבור מיעוטים וקבוצות מוחלשות, פירושה הפיכתם למקום טוב יותר גם ליהודים. דוגמאות לארגונים כאלה: American Jewish World Service שחרט על דגלו את מיגור העוני ואת קידומן של זכויות האדם במדינות עולם שלישי – יעדים שבעיני הארגון הם מרכיב מרכזי בזהות היהודית[60]; ארגון HAIS (Hebrew Immigrant Aid Society) המסייע לפליטים בני לאומים שונים ודתות שונות, אשר יש לו גם סניף בישראל;[61] והארגון של נשות הדסה שהציב לעצמו מטרה להעניק שירותים רפואיים לכל אדם, ללא הבדל דת, גזע, מין או מוצא ואף היה מועמד לפרס נובל לשלום ב־2005.[62]

פעילותם של אחדים מהארגונים היהודיים היא משמעותית ובעלת השפעה לא רק ברמת הקהילה, אלא גם ברמה הארצית והעולמית (סוגיה זאת נידונה גם בפרק העוסק בתרומה של יהודי ארצות־הברית לביטחון הלאומי של ישראל). בין הארגונים שהשפעתם חורגת מגבולות הקהילה אפשר לציין את הוועד האמריקאי־ישראלי לענייני ציבור (AIPAC) ואת הוועד האמריקאי־יהודי (AJC).

בעוד התמונה שעולה מסקירת פעילותם היא קיומם של הרבה מאוד ארגונים יהודיים פעילים ותוססים, האמת היא שהארגונים היהודיים בארצות־הברית נמצאים, ככלל, במגמת היחלשות: מהבחינה הפנימית ישנה ירידה במעורבות היהודים בקהילה בכלל ובחברות בארגונים יהודיים בפרט (סוגיה שנידונה בהמשך); ומהבחינה החיצונית תמורות המתחוללות בחברה האמריקאית ובמערכת הפוליטית־הציבורית בארצות־הברית, מחלישות את השפעתם של הקהילה היהודית המאורגנת ושל מוסדותיה (סוגיה שנידונה בפרק העוסק בתרומת יהודי ארצות־הברית לביטחון הלאומי של ישראל).

מעורבות בקהילה ובארגונים יהודיים

כאמור, יהדות ארצות־הברית מתאפיינת בסוגים שונים של התאגדויות ושל התארגנויות שההשתייכות אליהן מבטאת, במידה רבה, את תחושת השייכות של היחידים לקהילה. לכן במחקרים שונים נמדדה מידת מעורבותם של היהודים בקהילה באמצעות בחינת חברותם (Membership) בארגונים היהודיים השונים ועל פי תרומתם להם. צורת המעורבות הרווחת ביותר היא תרומה לארגונים יהודיים (56%), וצורת המעורבות הכי פחות מועדפת היא חברות בארגונים יהודיים שאינם בית כנסת (18%). ניתן לראות כי מעורבותם של יהודים בני פחות מ־50 בכל אחד מהערוצים קטנה בהשוואה למעורבותם של בני 50 ויותר (תרשים 14).[63]

נתון זה מצביע על צפי להמשך מגמת הירידה בפעילותם של פרטים יהודים במסגרות קהילתיות ובמסגרת הארגונים היהודים, המשקפת את השחיקה בממד הקהילתי של יהדות ארה"ב.

מפילוח הנתונים בחתכים שונים – של זהות יהודית ("יהודי על פי דת"/"יהודי ללא דת"), בחתך הגילים ובחתך של הזרמים הדתיים – עולה כי ככל שתחושת השייכות העמוקה ("Strong sense of belonging") לעם היהודי גבוהה יותר, כך עולה רמת המעורבות בקהילה. למשל, בקרב "יהודים ללא דת" ובקרב קבוצת "הבלתי משויכים", המפגינים רמה נמוכה של תחושת שייכות לעם היהודי (לעומת הקטגוריות האחרות), רמת המעורבות בקהילה נמוכה בצורה דרסטית גם מבחינה אבסולוטית וגם בהשוואה לקטגוריות האחרות (תרשימים 14 ו־15). נתונים אלה מחדדים את הקשרים שבין השינויים המתרחשים בזהות היהודית ובזיקות הדתיות לבין השחיקה בתחושת השייכות לקהילה והירידה בלכידותה.

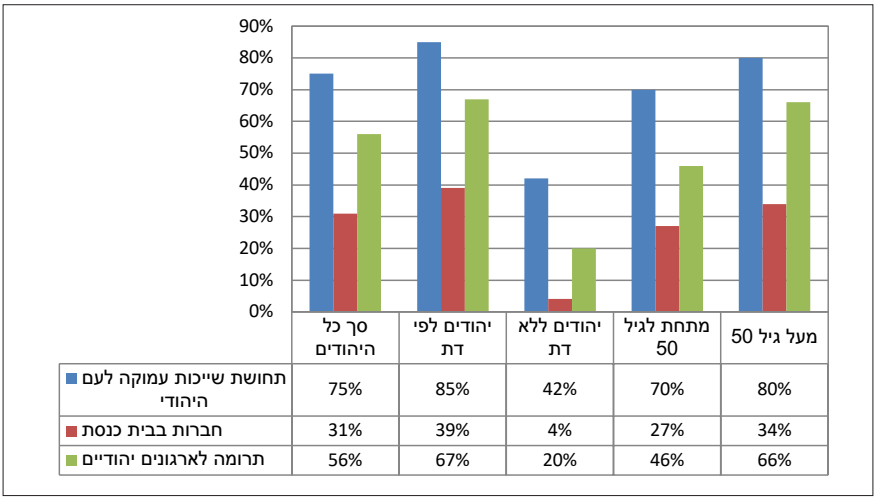

	סך כל היהודים	יהודים לפי דת	יהודים ללא דת	מתחת לגיל 50	מעל גיל 50
תחושת שייכות עמוקה לעם היהודי	75%	85%	42%	70%	80%
חברות בבית כנסת	31%	39%	4%	27%	34%
תרומה לארגונים יהודיים	56%	67%	20%	46%	66%

תרשים 14: תחושת השייכות לעם היהודי ומידת המעורבות בקהילה

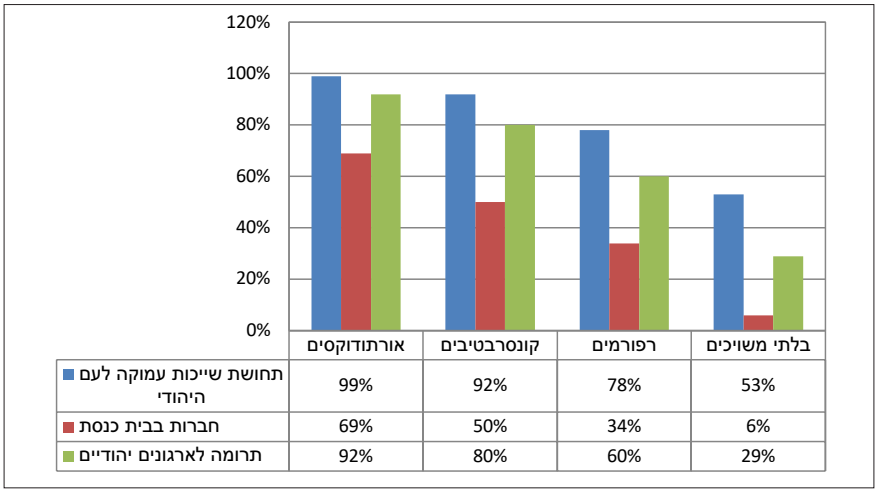

	אורתודוקסים	קונסרבטיבים	רפורמים	בלתי משויכים
תחושת שייכות עמוקה לעם היהודי	99%	92%	78%	53%
חברות בבית כנסת	69%	50%	34%	6%
תרומה לארגונים יהודיים	92%	80%	60%	29%

תרשים 15: תחושת השייכות לעם היהודי ומעורבות בקהילה לפי זרמים

עמדות פוליטיות וחברתיות

היהודים הם בין הקבוצות הליברליות והדמוקרטיות ביותר בארצות־הברית: כ־70% מהם דמוקרטים או בעלי נטייה לתמוך במפלגה הדמוקרטית וכ־49% מהם דוגלים בעמדות ליברליות (תרשימים 16 ו־17). בקרב הנוצרים הקתולים ההיספאנים, למשל, רק 59% הם דמוקרטים או בעלי נטייה לתמוך במפלגה הדמוקרטית, ו־21% דוגלים בעמדות ליברליות. בקרב האוכלוסייה הכללית המספרים נמוכים עוד יותר: 49% תומכים או נוטים לתמוך במפלגה הדמוקרטית, ורק 21% דוגלים בעמדות ליברליות (תרשימים 16 ו־17).[64]

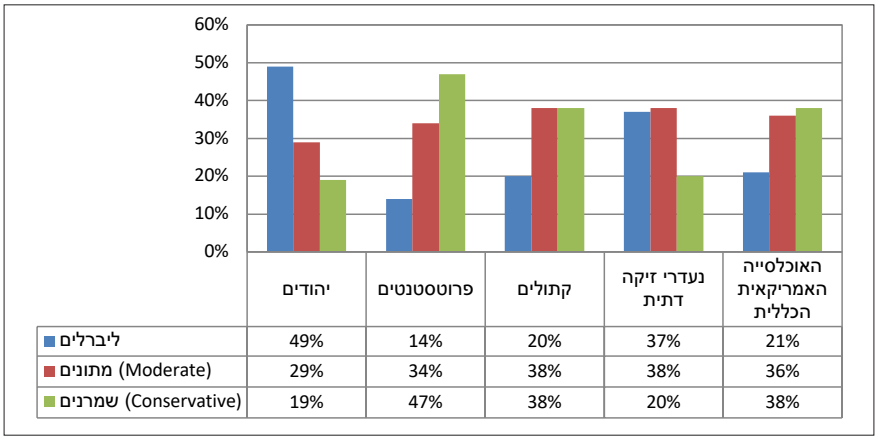

	יהודים	פרוטסטנטים	קתולים	נעדרי זיקה דתית	האוכלסייה האמריקאית הכללית
ליברלים	49%	14%	20%	37%	21%
מתונים (Moderate)	29%	34%	38%	38%	36%
שמרנים (Conservative)	19%	47%	38%	20%	38%

תרשים 16: נטייתם הערכית (האידיאולוגית) של יהודי ארצות־הברית בהשוואה לאוכלוסייה הכללית

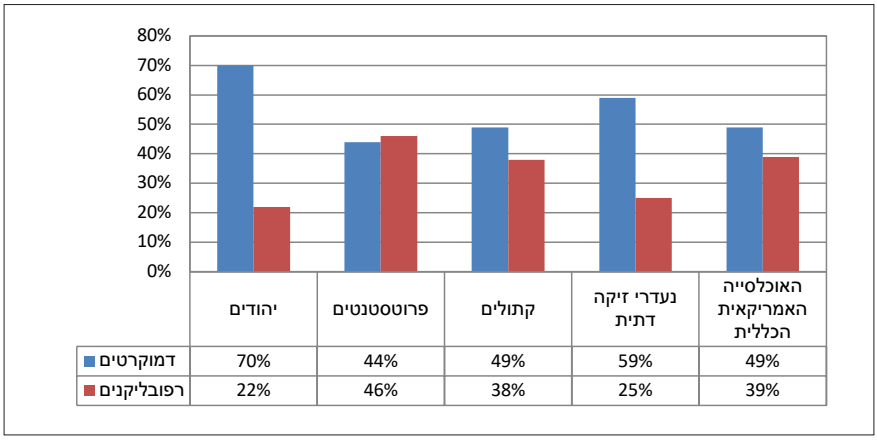

	יהודים	פרוטסטנטים	קתולים	נעדרי זיקה דתית	האוכלסייה האמריקאית הכללית
דמוקרטים	70%	44%	49%	59%	49%
רפובליקנים	22%	46%	38%	25%	39%

תרשים 17: זיקתם המפלגתית של היהודים לעומת האוכלוסייה הכללית[65]

דפוסי ההצבעה של היהודים בבחירות לנשיאות ארצות־הברית עולים בקנה אחד עם הנתונים האלה, כפי שניתן לראות בתרשים 18.

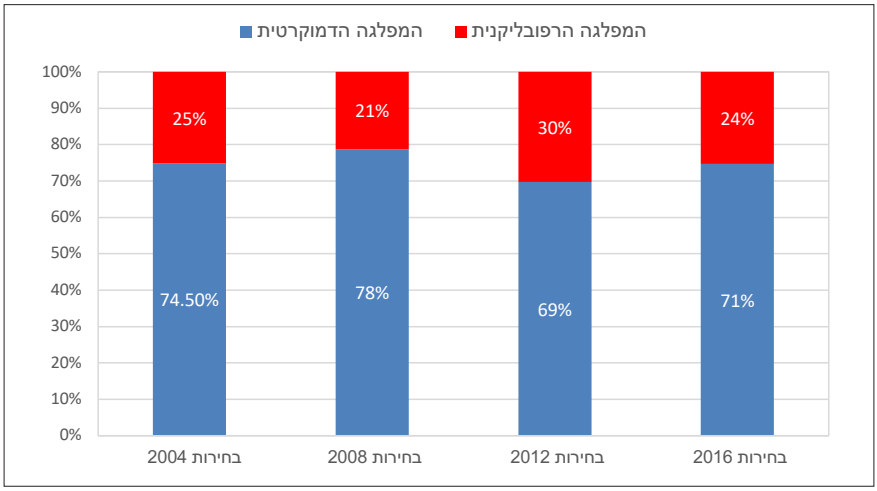

תרשים 18: דפוסי ההצבעה של היהודים האמריקאים בבחירות לנשיאות[66]

הזיקה למדינת ישראל והיותה מרכיב בזהותם של יהודי ארצות־הברית

זיקתם של יהודי ארצות־הברית למדינת ישראל והפיכתה לחלק מזהותם היהודית התפתחו בעיקר לאחר מלחמת ששת הימים. עם זאת, ואף שב־2013 עדיין יותר משני שלישים (69%)

מהיהודים חשו קשר רגשי חזק או מסוים לישראל, הרי ישראל הופכת בהדרגה בקרב רבים מהם, ובמיוחד בקרב הצעירים, מנושא מאחד לנושא מפלג השנוי במחלוקת.

מפילוח הנתונים בחתכים השונים עולה כי חלקים לא מבוטלים מהציבור היהודי אינם מרגישים קשורים מאוד לישראל וכי היא כבר אינה רכיב הכרחי בזהותם היהודית.

מבחינת הנתונים על הקשר הרגשי לישראל (תרשים 19) עולה כי ישנה זיקה בין זהות יהודית, זרם דתי וגיל לבין הקשר הרגשי לישראל: "יהודים ללא דת", "בלתי משויכים" וצעירים בני פחות מ־30 מרגישים פחות קשורים לישראל בהשוואה ליהודים על פי דת, ליהודים המשתייכים לזרם דתי כלשהו וליהודים בני 65 ויותר.[67] עם זאת, בחתך גילים, כאשר סוכמים את שיעור ה"קשר חזק" ואת שיעור ה"קשר מסוים", עולה כי הן צעירים בני פחות מ־30 והן מבוגרים בני 65 ויותר הם בעלי קשר רגשי לישראל בשיעורים גבוהים (60% ו־79% בהתאמה).[68]

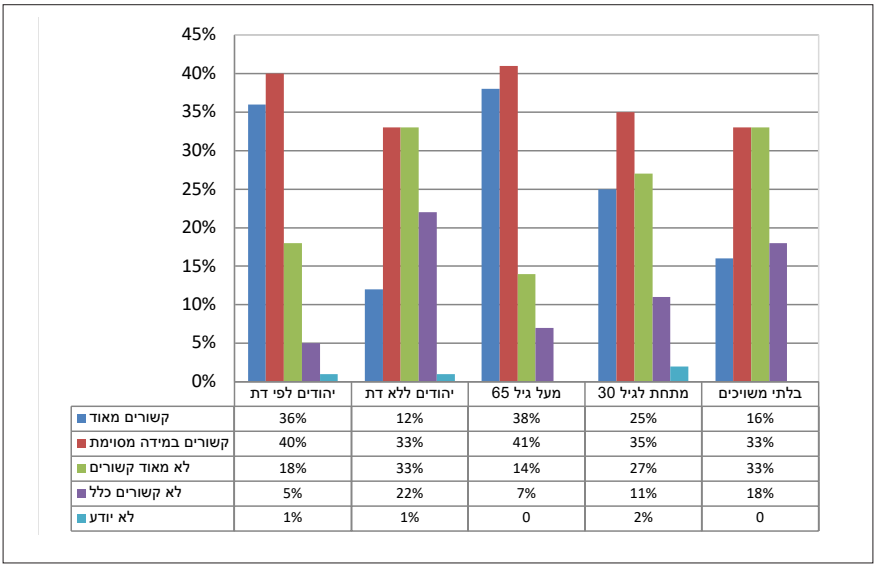

	יהודים לפי דת	יהודים ללא דת	מעל גיל 65	מתחת לגיל 30	בלתי משויכים
קשורים מאוד	36%	12%	38%	25%	16%
קשורים במידה מסוימת	40%	33%	41%	35%	33%
לא מאוד קשורים	18%	33%	14%	27%	33%
לא קשורים כלל	5%	22%	7%	11%	18%
לא יודע	1%	1%	0	2%	0

תרשים 19: הקשר הרגשי לישראל[69]

כשבוחנים באיזו מידה ישראל היא מרכיב בזהותם של יהודי ארצות־הברית עולה כי בעבור 43% מהם אכפתיות (Caring) כלפי ישראל היא מרכיב הכרחי בזהותם היהודית. בעבור 44% נוספים זהו מרכיב חשוב אך לא הכרחי. עם זאת, בפילוח הנתונים בחתכים שונים מתגלה הבדל דרמטי, שלפיו בעבור מרבית "היהודים ללא דת", "הבלתי משויכים" והצעירים שטרם מלאו להם 30, ישראל אינה מהווה מרכיב הכרחי בזהותם (תרשים 20).[70]

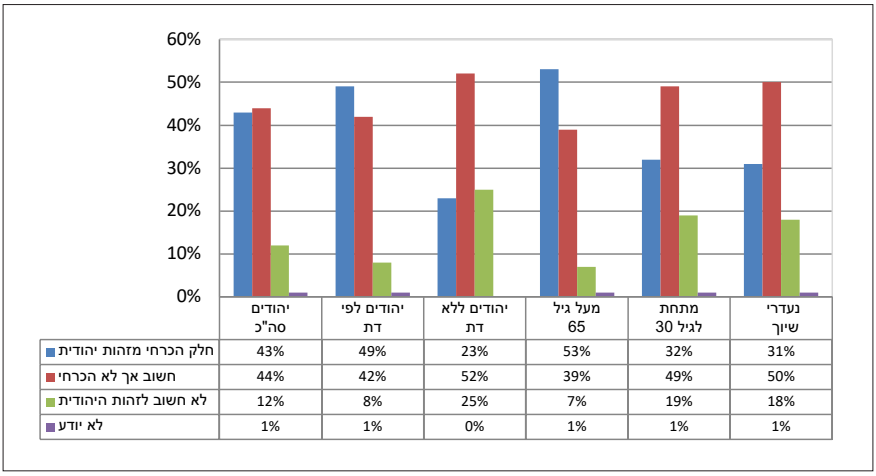

	יהודים סה"כ	יהודים לפי דת	יהודים ללא דת	מעל גיל 65	מתחת לגיל 30	נעדרי שיוך
חלק הכרחי מזהות יהודית	43%	49%	23%	53%	32%	31%
חשוב אך לא הכרחי	44%	42%	52%	39%	49%	50%
לא חשוב לזהות היהודית	12%	8%	25%	7%	19%	18%
לא יודע	1%	1%	0%	1%	1%	1%

תרשים 20: באיזו מידה האכפתיות כלפי ישראל היא מרכיב בזהותם של יהודי ארצות־הברית[71]

בהשוואה בין הנתונים על אודות הקשר הרגשי לישראל (תרשים 19) ובין הנתונים על המקום שתופסת האכפתיות כלפי ישראל בזהותה היהודית של הקבוצה הנבחנת (תרשים 20) אפשר למצוא מִתאם (קורלציה) בין השניים: ככל שהקשר הרגשי לישראל גבוה יותר, כך האכפתיות כלפי ישראל היא מרכיב מהותי יותר בזהותם היהודית של מי שמשתייכים לאותה הקבוצה.

סיכום

בארצות־הברית מתקיימת קהילה יהודית מבוססת ומצליחה המשולבת היטב בחברה האמריקאית. ככלל, היהודים האמריקאים גאים ביהדותם, הם ברובם משכילים, בעלי הכנסה מעל הממוצע הכללי והם בעלי תפקידים בכירים ורבי השפעה בתחומים רבים, ובהם פוליטיקה, כלכלה ותרבות.

הקהילה היהודית מתאפיינת בסוגים רבים ושונים של התארגנויות ושל התאגדויות העוסקות בענייני הקהילה, בתמיכה בישראל ובמטרות אוניברסליות של "תיקון עולם" בארצות־הברית ומחוצה לה. עם זאת, כוחם ומרכזיותם של הארגונים היהודיים בחברה האמריקאית – במיוחד מול הממשל, אך גם בתוך הקהילה פנימה – נמצאים במגמת ירידה.

הקהילה היהודית בארצות־הברית ניצבת בפני אתגרים משמעותיים. מדובר בקהילה שאינה עשויה מקשה אחת אלא קהילה מגוונת, פלורליסטית ומפולגת, המאופיינת בספקטרום רחב של דעות, של ערכים ושל עמדות פוליטיות, שנחלקת לזרמים דתיים שונים, ושקיימים בה מוסדות קהילתיים וארגונים רבים העוסקים בתחומים שונים. בשנים האחרונות גם מתאפיינת קהילה זאת בגישות שונות כלפי ישראל וכלפי הקשרים עימה. בעבור חלקים מהציבור

היהודי בארצות־הברית, ישראל אינה מייצגת את הערכים הליברליים והפלורליסטיים שבהם הם מאמינים, ולכן היא מהווה מוקד למחלוקת ולביקורת. נושא זה מעסיק את הקהילה היהודית המאורגנת. הארגונים היהודיים האמריקאיים מנהלים שיח וויכוח פנימי בנוגע לעמדות שיש לנקוט כלפי ישראל, כלפי ביטויי האנטי־ציונות והאנטישמיות בארצות־הברית וכלפי מגמות ההתרחקות של יהודי ארצות־הברית מישראל.[72]

לצד האתגרים הללו מתרחשות התפתחויות המחדדות את ההבנה כי היהודים בארצות־הברית אינם קהילה מגובשת אחת, שאפשר להתייחס אליה כאל יחידה קוהרנטית אחת. בין התפתחויות אלו אפשר לציין את השיעור ההולך וגדל של נישואים מחוץ לקהילה, את ההתרחקות מאורח חיים יהודי וממעורבות בחיי הקהילה היהודית בקרב רבים מבני הדור הצעיר, את ההתרופפות בלכידות הפנים־קהילתית, את משבר ההנהגה הקהילתי ואת התהוותה של הקהילה הישראלית־האמריקאית, כקבוצה מובחנת ובעלת השפעה.

על רקע זה, יש להתייחס ולדון בקהילת יהודי ארצות־הברית בת זמננו כקהילה המורכבת מקבוצות בעלות מאפיינים שונים ואף זהות יהודית שונה. זוהי קהילה שכדי להבין אותה יש להכיר היטב את מאפייני הקבוצות השונות המרכיבות אותה, את הדקויות המבדילות ביניהן, ואת המגמות השונות המאפיינות אותן.

גורל, עמיתות ובריתות: העבר, ההווה והעתיד של היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל

סקוט לסנסקי

בפרק הזה מובאת סקירה היסטורית של המגמות ושל האירועים העיקריים שעיצבו את יחסי הגומלין בין יהדות ארצות־הברית לישראל, במיוחד בתחום הביטחון הלאומי. מדובר במערכת יחסים שקשורה קשר הדוק ליחסים בין שתי המדינות, ישראל וארצות־הברית, אך מושפעת מגורמים רבים נוספים. בפרק גם מובאת סקירה של מגמות חברתיות, דמוגרפיות ופוליטיות עכשוויות המעצבות את עתידה של מערכת היחסים הזאת.

התפתחות מערכת היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל

במהלך מאה השנים האחרונות, ובכללן בעשורים שקדמו להקמת ישראל, גדלה בקצב מהיר תרומתה של יהדות ארצות־הברית לישראל. עם זאת, כלל לא ברור שהצמיחה הזאת תימשך, וייתכן שהגיעה לשיאה.

העזרה והתרומה של יהדות ארצות־הברית היתה בתחילה חומרית בעיקרה וצנועה למדי. עם השנים התרחבה לכדי פעילות למען ברית אמריקאית־ישראלית חזקה ולתמיכה פוליטית בישראל בזירה הבינלאומית בכללותה. על רקע איתנותה המרשימה כיום, חשוב לזכור שברית זו אינה תוצאה של גורל בלתי נמנע או מקריות.

במשך שנים רבות, לפחות עד שנות ה־60 של המאה ה־20, לא הייתה יהדות ארצות־הברית מאוחדת בתמיכתה בציונות. גם ביטחונה במעמדה שלה בתוך החברה האמריקאית לא היה מבוסס. ההירתמות הרחבה של יהדות אמריקה לתמיכה בישראל ובציונות היתה תנאי מכריע להצלחתה הרבה בפעילותה למען ברית איתנה בין ארצות הברית לישראל בהמשך, הצלחה שביטויה הטוב ביותר הוא מערכת רחבה של ערבויות כלכליות, ביטחוניות ופוליטיות שישראל נהנית מהם בעיקר מאז שנות ה־80 של המאה ה־20.

עם הזמן, החלה יהדות ארצות־הברית להתמקד בסוגיות הקשורות לצביונה של ישראל ולמדיניות הפנים שלה – בעיקר בתחום הפלורליזם הדתי והלכידות החברתית – נושאים שמגזרים מסוימים בחברה היהודית בישראל מקדמים בברכה יותר מאחרים.

העובדה שלארצות־הברית ולישראל היו ערכים משותפים ושותפות אינטרסים אסטרטגיים מילאה תפקיד מכריע בגיבוש הברית ביניהן, במיוחד בשיא המלחמה הקרה. יחד עם זאת, העובדה שישראל נותרה תמיד בלב הקונסנזוס האמריקאי, בסביבה שהעניקה ליהודים ביטחון ושוויון הזדמנויות, מהווה תנאי הכרחי להעצמת התרומה של יהדות ארצות הברית למען ישראל.

בשנים האחרונות גוברים הלחצים המכרסמים בקונסנזוס הזה, ונוסף על כך מתחוללים שינויים חברתיים, פוליטיים ודמוגרפיים בישראל, בארצות־הברית ובתוך הקהילה היהודית האמריקאית, שמגבירים את האי־ודאות בנוגע לעתיד.

הימים של טרום הקמת המדינה

ניצני ההשקעה העצומה של יהודי ארצות־הברית בביטחון הלאומי של ישראל החלו לצמוח בשלהי התקופה העות'מאנית ובתחילתו של המנדט הבריטי על ארץ ישראל. הם באו לידי ביטוי בעיקר בתמיכה חומרית – תחילה ברמת הפרט ובהמשך ברמת הקהילה.

סיוע זה הגיע בתקופה שבה יהודי ארצות־הברית עדיין התמודדו מבית עם אפליה ועם דעות קדומות בהיבטים רבים של החיים – החל מהגבלות הגירה וכלה בגישה מוגבלת להשכלה גבוהה – ולפני שהצליחו להשתלב באופן מלא בחיים האזרחיים, ובייחוד בתחום החיוני של שתדלנות פוליטית. הסביבה המגבילה הזאת שבה פעלו יהודי ארצות־הברית העיבה על חייהם ועל פעילותם במשך עשרות שנים, עד שדעכה ונעלמה בשנות ה־70 של המאה ה־20.

יתר על כן, יהודי ארצות־הברית התייחסו באופן אמביוולנטי לרעיון הציוני ולא כולם תמכו בפעולות ההתיישבות בארץ ישראל ובבנייתם של מוסדות היישוב. רק בתהליך הדרגתי, שנמשך עשרות שנים, הפכה התמיכה החלקית לתמיכה מלאה של מוסדות הקהילה היהודית ביישוב היהודי בארץ ישראל. עם זאת, היחס האמביוולנטי לציונות לא התפוגג לחלוטין בקרב יהודי ארצות־הברית גם בעשורים הראשונים שלאחר קום המדינה.

הגישה המסויגת כלפי הציונות באה לידי ביטוי כבר בסוף המאה ה־19 ב"מצע פיטסבורג" של התנועה הרפורמית הצעירה. התנועה דחתה את הרעיונות של שיבה לארץ ישראל והדגישה שהיהדות היא קהילה דתית ולא קהילה לאומית.[1] אולם עם תום מלחמת העולם הראשונה, נוכח ההגירה ההמונית של יהודי מזרח אירופה שהיו פתוחים יותר לרעיון הציונות, יחד עם המאמצים המוצלחים של שופט בית המשפט העליון הכריזמטי לואי ברנדייס לגבש גישה אמריקאית ייחודית לציונות – גישה המתאימה ללאומיות האמריקאית – עבר על יהדות ארצות־הברית גל ראשון של תמיכה בציונות, אף שקונסנזוס רחב בנושא הזה היה עדיין רחוק מהישג יד. ברנדייס נעזר ברב סטיבן וייז, ציוני נלהב וייחודי בין הרבנים הרפורמים, שעתיד היה לייסד את הקונגרס היהודי־האמריקאי (בין היתר כדי שישמש חלופה ציונית לוועד היהודי־האמריקאי) ולהיות היושב ראש של ארגון ציוני אמריקה.

הקמפיינים הראשונים של יהודי ארצות־הברית לגיוס כספים, כמו, למשל, גיוס החירום בזמן מלחמת העולם הראשונה, הותירו חותם בל יימחה על היישוב. העלייה מארצות־

הברית לארץ ישראל, אף שנעשתה בטפטופים, עתידה הייתה לתרום ליישוב כמה ממנהיגיו הבולטים ביותר. אמריקה ויהודי אמריקה גם סיפקו מקלט למנהיגים גולים מהיישוב, כמו דוד בן־גוריון ויצחק בן־צבי, שגורשו מהארץ על ידי הטורקים במלחמת העולם הראשונה והתגוררו בארצות־הברית במשך שלוש שנים.

במהלך גלותו הארוכה של בן־גוריון בארצות־הברית הוא היה מעורב עמוקות במאמצי ההסברה שיזם הסניף האמריקאי של "פועלי ציון", המפלגה הציונית שנוסדה באירופה עשור קודם לכן. הארגון אף העניק לו קצבה בזמן שכתב יחד עם בן־צבי את הספר "ארץ ישראל אתמול והיום" שיצא לאור במקור ביידיש.[2]

החיים היהודיים באמריקה, שהתאפיינו בביטחון, בשגשוג ובאוכלוסייה הולכת וגדלה, סיפקו לבן־גוריון בסיס נוח שממנו יכול היה לפעול בזמן המלחמה. באותה העת גם פגש את פולה, שעתידה הייתה לאחר הכרות של שנתיים להפוך לאשתו. אף שגם היא – כמוהו – הגיעה מאירופה, הרי בזמן שנפגשו כבר חייתה פולה בארצות־הברית זה כעשור ואימצה השקפה מערבית יותר מבן־גוריון, שעד ערב מלחמת העולם הראשונה עוד תמך בתוקף במצע מדיני פרו־עות'מאני.[3] באותה העת החלו מנהיגים נוספים בהנהגה הציונית של היישוב לאמץ השקפת עולם מערבית יותר.

יחסה הדו־ערכי של יהדות ארצות־הברית לציונות התגבש בתקופה שבה מעמדה המוביל של ארצות־הברית בעולם עדיין לא היה מובטח, ולמעשה רק התחיל להתבסס, בייחוד במזרח הקרוב – אזור שבו לארצות־הברית היה באותה העת ניסיון מועט, והאינטרסים שלה בו כללו רק כמה אוניברסיטאות שהיא מימנה ורשת של מיסיונרים נוצרים.

סיבה נוספת ליחסה הפושר של יהדות ארצות־הברית לציונות הייתה צרות מבית, כמו הלינץ' בתעשיין היהודי ליאו פרנק[4] אשר הצית קמפיינים של זכויות אזרח והביא להקמת ארגונים כמו הליגה נגד השמצה (ADL) – שנולד מתוך ארגון בני ברית הוותיק והמבוסס יותר. ללא שום קשר לזעזועים האלה, באותה העת, תחילת המאה ה־20, צמחה יהדות אמריקה במהירות בזכות גלי הגירה גדולים. הגלים האלה שככו מעט בסוף שנות ה־20 של המאה ה־20.

ליהודי ארצות־הברית הייתה השפעה מועטה בלבד על המדיניות שנקטה וושינגטון בלבנט בתחילת המאה ה־20, למעט הישגים ספורים כמו שתדלנותו של השופט ברנדייס למול הבית הלבן והקונגרס במטרה שיאמצו את הצהרת בלפור. למשל, אין כמעט ראיות לשדולה מטעם יהדות ארצות־הברית בוועדת קינג־קריין שהוקמה לאחר מלחמת העולם הראשונה כדי לבחון, בין היתר, את האפשרות שהמנדט על ארץ ישראל ועל סוריה יימסר לארצות־הברית במקום לבריטניה ולצרפת. הוועדה פירסמה המלצות בעד העברת המנדט על ארץ ישראל ועל סוריה לארצות־הברית, נגד ההגירה היהודית לארץ ישראל ונגד הקמתה של מדינה יהודית בשטחה.[5] ביישוב עצמו התמקדה ההנהגה המקומית בפעילות שדולה בעיקר אצל הבריטים, שנחשבו למי שמחזיקים בידיהם את רוב הקלפים לגורל ארץ ישראל. כאשר הבריטים ביקשו לסגור את שערי העלייה בפני היהודים בסוף שנות ה־30 של המאה ה־20, יהדות ארצות־הברית הזדעזעה אך לא הייתה מסוגלת להניע מערכה נגדית יעילה.

בניגוד לעשורים המאוחרים יותר, שבהם מונחים כמו "ציונים" ו"פרו־ישראלים" הפכו למקובלים יותר בקרב יהודי אמריקה, בעשורים הראשונים של המאה ה־20 דאגו חלק מהארגונים היהודיים־אמריקאיים להבחין בין תמיכה "פוליטית" לתמיכה "פילנתרופית" ביישוב, אם כי, בדיעבד, הסיוע שהעניקו עזר לקדם את התנועה הציונית לקראת מטרתה: הקמת מדינה יהודית.

ב־1929 הצטרף הוועד היהודי־אמריקאי – שהתנגד להיבטים רבים של הלאומיות היהודית – לסוכנות היהודית במעמד של "שותף לא ציוני". כך, בפעם הראשונה נרתם גוף יהודי גדול, שלא היה חלק ממה שכונה אז "הציונות הפוליטית", לפעילות פילנתרופית שנועדה לקדם את ביטחונם ואת רווחתם של היהודים בארץ ישראל.[6]

אך עוד לפני שההסכם הזה מ־1929 נתן גושפנקה למחויבות לא־ציונית ליישוב, התאפשר ליהודי אמריקה להתגבר על האמביוולנטיות שלהם כלפי הציונות ולגייס תמיכה הומניטרית למען אחיהם הנזקקים. כך, למשל, במהלך מלחמת העולם הראשונה, בתגובה לדו"ח מדאיג ששיגר הנרי מורגנטאו, שגריר ארצות־הברית בקונסטנטינופול, אספו יעקב שיף ויהודים אמריקאים עשירים נוספים עד מהרה 50 אלף דולר ושלחו את הסיוע ליישוב באמצעות ספינות מלחמה של חיל הים האמריקאי ששייטו בים התיכון, ובהן ספינת המלחמה צפון קרוליינה (USS North Carolina). ספינות חיל הים האמריקאי עגנו ביפו, בביירות ובאלכסנדריה כמה פעמים במהלך המלחמה כדי לסייע לקהילות היהודיות באותם היישובים וכן לאזרחים אמריקאים ולאזרחים של מדינות ניטרליות.[7]

הפעילות ההומניטרית הזאת הייתה אחד ממבצעי המעורבות הראשונים של הצבא האמריקאי בענייני ערבים ויהודים בארץ ישראל ותוצאה ישירה של פעולות הפילנתרופיה שיזמה יהדות ארצות־הברית.

הסיוע ליישוב הביא להקמת "הג'וינט" (American Jewish Joint Distribution Committee), אחד המוסדות המובילים והוותיקים ביותר של יהדות ארצות־הברית. באותה התקופה הוקמו ארגונים ציוניים אמריקאיים נוספים, ובהם הדסה, הסניף האמריקאי של הקרן הקיימת לישראל וארגון ציוני אמריקה.[8]

הפעילות הציונית באותן השנים שיגשגה במיוחד בתנועה הקונסרבטיבית: גיוס התרומות, אירוח מבקרים מהיישוב ופעילויות ציוניות רבות אחרות נעשו בעיקר במסגרתה. "המאמץ למען הציונות היה טבעי למאמינים האלה", כותב ארתור הרצברג.[9] לעומת זאת, יהדות ארצות־הברית בכללותה נותרה ברובה אמביוולנטיות כלפי הציונות, ובמידה מסוימת אף הייתה אנטי־ציונית ממש – במיוחד בתנועה הרפורמית. עתידות היו לחלוף עוד כמה שנים עד שהתנועה הרפורמית החלה לשנות את גישתה לציונות.

אף שהיהדות האורתודוקסית בארצות־הברית נמנית כיום עם תומכיה הקולניים ביותר של ישראל, לא מיהרה אף היא לאמץ את הציונות הפוליטית בעשורים הראשונים של המאה ה־20. באותה העת לא תמיד ניצבה הציונות במוקד העניין של יהדות ארצות־הברית, וזה לא מפליא. ארגונים יהודיים מרכזיים התמקדו אז ברווחתם של היהודים במזרח אירופה, שם רבות מהקהילות היהודיות המשיכו להתמודד עם בעיות קשות. מוקד עניין מרכזי

נוסף היה קליטת המהגרים היהודים שהמשיכו לזרום לארצות־הברית באמצע שנות ה־20 של המאה ה־20.

עם עלייתו של היטלר לשלטון בתחילת שנות ה־30 התמקדה תשומת הלב של יהדות ארצות־הברית באיום ההולך ומחריף שבפניו ניצבו יהודי גרמניה והקהילות היהודיות שבמדינות הסמוכות לגרמניה. מאוחר יותר, בעקבות כניסת ארצות־הברית למלחמת העולם השנייה, עתידה הייתה יהדות ארצות־הברית לעבור את אחד המשברים הגדולים בתולדותיה: במידה רבה היא נכשלה במבחן העליון שלה: להשאיר את שערי הכניסה לארצות־הברית פתוחים בפני היהודים ולשכנע את הממשל האמריקאי לעשות יותר להצלת יהודי אירופה. אלפים רבים הצליחו בכל זאת להגיע, ובהם חוקרים ומדענים רבים כמו הפילוסוף ומי שעתיד היה להפוך לאחד מסמליה של הקהילה היהודית בארצות־הברית, הרב אברהם יהושע השל.[10] אולם בעבור רוב המבקשים להימלט מהנאציזם נותרו שערי אמריקה סגורים.

בתקופה שלפני הקמת המדינה המשיכו יהודים אמריקאים להגיע לארץ ישראל בקילוח דקיק. בסך הכול הגיעו לארץ ישראל במשך שני העשורים שבין 1919 ל־1939 כ־9,000 יהודים אמריקאים. אלה היו כ־3% מסך כל היהודים שעלו לארץ ישראל באותה העת.[11] מספר העולים מארצות־הברית היה אומנם נמוך, אולם בין העולים היו כמה דמויות מופת שראוי לציין אותן. ביניהן יש להזכיר את הנרייטה סולד, שנולדה למשפחה עשירה בבולטימור. היא הגיעה לארץ ישראל לראשונה ב־1920 והקימה בה רשת בריאות ציבורית שהפכה לאחת הגדולות בארץ ומשגשגת כבר יותר ממאה שנה. הסתדרות הנשים הציוניות באמריקה (הדסה) שהקימה סולד הפכה עד מהרה למוסד סוציאלי חיוני ביישוב ואף שימשה מודל לפילנתרופיה יהודית אמריקאית ארוכת שנים.

מי שעתיד היה להתמנות לנשיא בית־המשפט העליון, שמעון אגרנט, הגיע עם משפחתו לארץ ישראל בשנות ה־20 של המאה ה־20 והתגורר בתל אביב. בהמשך חזר לשיקגו, וב־1936 שב לארץ.[12]

מי שעתידה הייתה להיות ראש ממשלת ישראל, גולדה מאיר, הייתה פעילה בוויסקונסין בתנועת פועלי ציון ועלתה לארץ ב־1921 עם קבוצה של כ־20 עולים אמריקאים. כמעט מיד עם הגעתה לארץ ישראל השתלבה בתפקידי מנהיגות בהסתדרות ובמוסדות אחרים של תנועת העבודה.[13] גם מייסד האוניברסיטה העברית ונשיאה, יהודה מגנס, שהיה רב רפורמי, הוא עולה מפורסם מארצות־הברית. בין היתר סייע לבניית המוסד החשוב הזה באמצעות גיוסם של כספי תרומות מהתפוצות.

עם זאת, מנהיגים ציונים כמו חיים ויצמן סברו שהיישוב היהודי בארץ ישראל אינו זקוק לעולים מארצות־הברית אלא בעיקר לתמיכתם הכספית – ובמידה מסוימת הפוליטית – של יהודי ארצות־הברית. וייצמן ביקר באמריקה ב־1921 במטרה לגייס כספים, ביחד עם אלברט איינשטיין, עבור הקמתה של האוניברסיטה העברית בירושלים.[14] התמיכה הכלכלית מיהודי ארצות־הברית החלה לזרום לארץ־ישראל במיוחד בתגובה לקריאה לסייע בקליטתם בארץ של פליטים יהודים. אלה החלו להגיע במספרים הרבה יותר גדולים מבעבר בשנים הראשונות של המנדט הבריטי.[15]

1947–1967: ממלחמת העצמאות למלחמת ששת הימים

עם תום מלחמת העולם השנייה, כשהתברר היקפה המלא של שואת יהודי אירופה, החל שלב חדש לגמרי ביחסים בין יהודי ארצות־הברית לבין היישוב היהודי בארץ ישראל (שב־1948 הפך למדינה עצמאית).

יהודי ארצות־הברית, שמנו ב־1947 כ־5 מיליון איש, היו הקהילה היהודית הגדולה ביותר בעולם, ומנהיגיה, שנטו יותר מבעבר לתמוך בציונות, הפגינו נכונות רבה יותר לפעול למענה במסדרונות הממשל והקונגרס. בין אם היו אלה אנשים פרטיים בעלי נגישות לממשל – כמו שותפו העסקי לשעבר של הנשיא הארי טרומן, אדי ג׳ייקובסון – ובין אם היו אלה ארגונים יהודיים לאומיים, יהדות אמריקה החלה לפעול פוליטית למען הסרת ההגבלות שהטילה בריטניה על העלייה לארץ.[16]

הפעילות של יהודי ארצות־הברית השפיעה על עבודתה של ועדת החקירה האנגלו־אמריקאית לענייני ארץ ישראל, וזו המליצה (באפריל 1946), בין היתר, להתיר ל־100 אלף פליטים יהודים להיכנס לארץ ישראל ולבטל את תקנות הספר הלבן שמנעו מיהודים לרכוש קרקעות באזורים נרחבים בארץ ישראל. במילים אחרות: המלצות הוועדה סתרו את מדיניות בריטניה שנועדה להקשות על התפתחות היישוב היהודי.

טרומן נחשף לפעילות השדולה היהודית לעיתים כה תכופות, עד כי לפי דיווחים הגיב בכעס וביקש את עוזריו להגביל פגישות כאלה. עם זאת, ג׳ייקובסון הצליח לשכנע את טרומן להיפגש עם חיים וייצמן, וזה השפיע על החלטתו של טרומן להכיר במדינה החדשה – חרף התנגדותם של יועציו לביטחון לאומי. זוהי הדוגמה המובהקת והמוכרת ביותר לפעילותה של יהדות ארצות־הברית באותה עת.[17]

פעולות השתדלנות של היהודים במדינות מפתח אלקטורליות כמו ניו־יורק גרמו לכך שיותר ויותר פוליטיקאים החלו לתמוך במאבק הציוני, לפחות ברטוריקה שלהם, וכך התחזקו הקולות למען הכרה בישראל. אך למרות השתדלנות הפוליטית המוצלחת של היהודים התמידה ארצות־הברית בהטלת אמברגו נשק מוחלט על ישראל לאחר שהטילה מגבלות קשות על אזרחיה להשתתף באופן פעיל בהגנה על המדינה שאך זה נולדה. אף שהקהילה היהודית המאורגנת לא יצאה במפורש נגד המגבלות האלה, הרי אלפי יהודים תרמו כספים ומאות מהם סייעו להבריח אמצעי לחימה לארגון ההגנה ולשאר הארגונים היהודיים הלוחמים.

המתנדבים האמריקאים סייעו – בין היתר – להקים את חיל האוויר ואת חיל הים של צה״ל. מדובר היה בעיקר בוותיקי מלחמת העולם השנייה, כמו קולונל דוד ״מיקי״ מרקוס, שהביאו עימם מקצוענות שהייתה חסרה מאוד לצה״ל. יהודי ארצות־הברית היו כוח מרכזי במח״ל (מתנדבי חוץ לארץ): הם מנו יותר מאלף לוחמים מתוך כמה אלפי לוחמי מח״ל שהתנדבו לשרת בצה״ל כדי להגן על ישראל במלחמת העצמאות. ההתגייסות לצה״ל הייתה פרי יוזמה אישית של המתגייסים, ואלה נתקלו לא פעם בתגובות עוינות של הממשל. כמה מתנדבים אמריקאים וספקי נשק נרדפו באגרסיביות על ידי האף־בי־איי ואף הועמדו בהמשך לדין פלילי.[18] אולם גם התיקים הפליליים לא מנעו מהתומכים הנלהבים

של ישראל להרחיב את תרומותיהם. למשל, ראש הממשלה דוד בן־גוריון הצליח לשכנע את יוצא מח"ל, אל שווימר, לעזוב קליפורניה ולעבור לישראל. כאן הקים שווימר את מה שעתידה הייתה להפוך לתעשייה האווירית של ישראל.

חשיבות עצומה הייתה, כמובן, לגיוס הכספים. בתגובה לפניות מאישים כמו גולדה מאיר – שהיא לבדה גייסה 50 מיליון דולר במסע תרומות אחד בתחילת 1948 (סכום השווה ליותר מ־500 מיליון דולר של 2018) – הפכה יהדות ארצות־הברית מקור עיקרי לתמיכת חירום בישראל במהלך מלחמת העצמאות ובמהלך השנים הראשונות והמכריעות של המדינה. הון היה משאב נדיר בישראל בשנותיה הראשונות, ומכירת איגרות חוב בצפון אמריקה העניקה לממשלות ישראל גב כלכלי – מה שהקנה להן את הגמישות הנחוצה כדי להשקיע בהגנת המדינה.

בן־גוריון ביקר בניו־יורק במאי 1951 כדי להשיק את הקמפיין של ארגון הבונדס למכירת איגרות חוב ממשלתיות. עוד לפני שהחל הגיוס הרשמי התחייבו מראש יהודים אמריקאים לרכוש איגרות חוב בסך 35 מיליון דולר. "לעולם לא נשכח את התמיכה הממושכת והבלתי ניתנת לניתוק שהמדינה הזאת העניקה לרעיון הציוני", אמר ראש הממשלה בן־גוריון לקהל רב של יותר מ־20 אלף איש שהתכנס במדיסון סקוור גארדן. "ולנצח נזכור שהייתה זו אמריקה שהכירה ראשונה בהיותנו אומה חופשית ועצמאית".[19]

הגידול החד בתמיכה הכספית נבע מהצרכים הביטחוניים העצומים של ישראל, אך גם מהנטל הכספי המכביד שנבע מהעלייה ההמונית: אוכלוסייתה של המדינה הצעירה עתידה הייתה להכפיל את עצמה בתוך ארבע שנים בלבד. מנהיגי ישראל שאך זה נולדה הבהירו שהם מצפים כי "האחריות לעלייה תהיה משותפת ליהדות העולם".[20] בהיותה הקהילה היהודית הגדולה ביותר והעשירה ביותר בעולם, הרי שמרבית הציפיות לסיוע היו מיהדות ארצות־הברית.

הנטייה הייתה לרכז את גיוס הכספים באמצעות מעט גופים גדולים, ואכן בעיקר המלאכה נשאו המגבית היהודית המאוחדת (UJA), קרן היסוד, הבונדס ועוד כמה ארגונים גדולים. בעיקר הודות למאמציו של סי קינן, המנהיג הראשון של איפא"ק, אך גם בזכות דיפלומטים ישראלים שפעלו בשקט מאחורי הקלעים, הצליחה הקהילה היהודית לקראת סוף כהונתו של הנשיא טרומן להשיג לישראל הלוואות קריטיות ומענקים ממשלתיים אמריקאיים.[21]

שום קהילה יהודית אחרת בעולם לא הושפעה מהממסד הישראלי באופן כה מרחיק לכת כמו הקהילה היהודית בארצות־הברית. הייתה לכך סיבה ברורה: בשעה שהאזרח האמריקאי עסק עדיין בגיבוש הזהות האמריקאית המלאה שלו, באה ישראל והציעה ליהדות אמריקה דבר מה שהיה חסר לה: הזדמנות לתפוס את מקומה לצד כל שאר הקהילות הלאומיות המרכיבות את פסיפס החברה האמריקאית.

"הקמתה של מדינת ישראל הקנתה ליהודי אמריקה מולדת שבה הם יכלו להתגאות, וכך היא טיפחה הן את האני הפנימי היהודי שלהם והן את הצורך שלהם במעמד נורמלי באמריקה".[22]

למעשה, אפילו עוד לפני הזינוק בתמיכה בישראל, שהתרחש בעקבות מלחמת ששת הימים ב־1967, נהנתה ישראל מדימוי זוהר בחברה האמריקאית. הסיבה לכך הייתה חלחולו של הרעיון שישנה קרבה אידיאולוגית גדולה בין שתי המדינות. תרמו לכך אירועי תרבות נוצצים כמו הקרנת הבכורה של הסרט "אקסודוס" של ליאון יוריס ב־1961 שיצר לישראל דימוי של מדינה ש"הצליחה לאזן בין התביעה לשירות צבאי פטריוטי לבין האידיאלים הליברליים".[23] התפיסה הזאת הכשירה את הקרקע לנוסחה מנצחת שטיפחה קונסנזוס יהודי אמריקאי חזק סביב ישראל לצד הערצה הולכת וגוברת למדינה היהודית בכלל הציבור האמריקאי.

תמיכה כספית, פעילות יחצנית, שתדלנות פוליטית ואפילו הברחות לא חוקיות של נשק שבהן עסקה קבוצה קטנה של תומכי ישראל נלהבים מקרב יהדות ארצות־הברית – כך נראו במידה גוברת והולכת החיים היהודיים באמריקה. ההיסוסים הראשוניים בנוגע לציונות, שאיפיינו מגזרים שונים כמו התנועה הרפורמית, החלו להתפוגג, במיוחד נוכח מצבו העגום של העם היהודי לאחר השואה, הצרכים המעשיים של המדינה החדשה והגל של גאווה יהודית קולקטיבית שליווה את הקמתה של ישראל.[24]

למרות חשיבותו הרבה של גל הגאווה, יהדות אמריקה חשה לעיתים שהיא נתונה במצור. הפעילות למען ישראל נאלצה להתחרות במספר עצום של מאבקים פנימיים מתמשכים. משפטם של "מרגלי האטום" יוליוס ואתל רוזנברג בתחילת שנות ה־50 של המאה ה־20 העביר צמרמורת של חרדה בכל רחבי הקהילה. לכך יש להוסיף את חקירותיו של הסנאטור ג'וזף מקארתי ואת הכנסתם של אנשי תרבות יהודים לרשימה השחורה. לצד אלה עדיין חוו היהודים אנטישמיות בוטה, אפליה ומכסות כניסה לגופים רבים בחברה האמריקאית. אחדים בוושינגטון האשימו את המנהיגים היהודים שהם סוכנים זרים המייצגים את ממשלת ישראל וטענו שיש לרשום אותם בהתאם לחוק האמריקאי העוסק בסוכנים זרים. במילים אחרות: ליהדות ארצות־הברית היה עדיין הרבה מה לעשות בכל הנוגע להבטחת מקומה באמריקה.

באופן לא מפתיע, העלייה מארצות־הברית בשנים הראשונות שלאחר הקמת ישראל נותרה דלילה. עם זאת – אולי בהמשך לחזונו של ויצמן – חשיבותה של יהדות ארצות־הברית גברה בשל היותה מקור לתמיכה פילנתרופית שסייעה, בין היתר, לקליטת יהודים בישראל ממקומות אחרים בעולם. כמו כן ניצלה יהדות ארצות־הברית את כוחה המדיני כדי לסייע בהשגת פיצויים ממערב־גרמניה. באותה העת גם גדלה השפעתה הפוליטית – אם כי במידה מתונה בלבד – והיא ניצלה זאת לפעולות של שתדלנות פוליטית וכדי להשפיע על היחסים בין ארצות־הברית לישראל.

בשנים הראשונות לקיומה של מדינת ישראל ביקשו יהודי ארצות־הברית להבהיר את מעמדם נוכח התבססותו של מרכז יהודי גדול וחדש שגם זכה לעצמאות מדינית. הדבר נעשה בעיקר באמצעות חילופי הצהרות ב־23 באוגוסט 1950 בין נשיא הוועד היהודי־האמריקאי, יעקב (ג'ייקוב) בלאושטיין, לבין ראש הממשלה דוד בן־גוריון. בהבנות, שהשיחות על ניסוחן נמשכו כמה חודשים, נעשתה הבחנה ברורה בין האינטרסים הנפרדים של כל אחד מהצדדים, ונקבע ששום צד אינו יכול להתערב בענייניו הפנימיים של הצד האחר. ההבנות

משקפות, בין היתר, את חוסר הנוחות של הקהילה היהודית בארצות־הברית נוכח השפעתה הגדולה על הפוליטיקה הפנימית ואת חששה מפני האפשרות שקיומה של מדינה יהודית עלול לעורר האשמות אנטישמיות בנוגע ל"נאמנות כפולה" שיחלחלו לשיח הציבורי.[25]

בן־גוריון הצהיר בפני בלאושטיין שהוא מכיר בכך ש"ליהודי ארצות־הברית ... יש רק נאמנות פוליטית אחת – לארצות־הברית של אמריקה. אין להם נאמנות פוליטית לישראל... ישראל מייצגת רק את אזרחיה שלה ומדברת בשמם בלבד ואינה מתיימרת בשום פנים ואופן לייצג יהודים שהם אזרחיה של כל מדינה אחרת או לדבר בשמם". בלאושטיין היה זקוק להצהרות האלה של בן־גוריון בשל הסתירה שהעיבה על יהדות ארצות־הברית: מצד אחד עלייה בכוחה ובהשפעתה ומצד אחר החשש מפני ערעור מעמדה בשל הקמת ישראל והדיאלוג שלה עם יהודי התפוצות.

בנושא העלייה הדגיש בן־גוריון ש"מהות החלוציות היא בחירה חופשית. החלוצים הם מי שמאמינים כי שאיפותיהם – הן בתוקף היותם בני אדם והן בתוקף היותם יהודים – יכולות להתממש בצורה הטובה ביותר באמצעות חיים ועבודה בישראל".[26]

בלאושטיין הצהיר כי "נעשה כל שביכולתנו כדי להגדיל את חלקנו במשימה ההיסטורית הגדולה של סיוע לישראל בפתרון בעיותיה ובהתפתחותה כדמוקרטיה חופשית, עצמאית ומשגשגת... יהודי ארצות־הברית דוחים בתוקף כל הצעה או רמז לכך שהם חיים בגלות... הם קשורים באופן עמוק לארצות־הברית. בעבור יהודי ארצות־הברית, ארצות־הברית היא הבית".[27]

אף שבלאושטיין לא היה מוכן לאמץ את הציונות הפוליטית במלואה, הוא היה להוט להחליש ולערער את המחנה האנטי־ציוני החזק שעדיין היה קיים בתוך יהדות ארצות־הברית, ושאותו ייצגה בעיקר "המועצה האמריקאית ליהדות" (American Council for Judaism).[28] בן־גוריון ובלאושטיין שבו ואישרו את ההבנות ביניהם כעבור עשור, ב־1961, באמצעות חילופי הצהרות נוספות. הצורך בכך התעורר בעקבות תחושת המנהיג היהודי־האמריקאי שהמנהיג הישראלי הפר את ההסכם הקודם בכך שטען כי העלייה מבוססת על הרעיון שיהודים אינם יכולים לחיות חיים יהודיים מלאים מחוץ לישראל.

בפועל עתידה הייתה ישראל לגבש בהדרגה גישה אסרטיבית ועצמאית יותר בהגנתה על אינטרסים יהודיים. לכידתו של אדולף אייכמן (ב־1961) והוצאתו להורג לאחר משפט (ב־1962) הן דוגמה טובה לכך.

המבנה הארגוני שיצרה יהדות אמריקה כדי לתמוך בישראל התגבש גם הוא באותה העת. ועידת הנשיאים של ארגוני הגג היהודיים באמריקה (ובקיצור: ועידת הנשיאים) התכנסה לראשונה ב־1956, בין היתר בתגובה ללחץ שהפעילה מחלקת המדינה האמריקאית. זו דחקה בארגונים היהודיים לתאם יותר את פעילות השדולה שלהם מול הממשל.

שדולת איפא"ק הוקמה בתחילת שנות ה־50 של המאה ה־20, ובהובלת מייסדה, ישעיהו "סי" קינן, הפכה לארגון גג רשמי בתחילת שנות ה־60. באותה העת חוו צמיחה עוד ארגונים יהודיים לאומיים – כמו בני ברית (והארגון־הבת שלו, הליגה נגד השמצה),

הוועד היהודי־האמריקאי והקונגרס היהודי־האמריקאי – והחלו לעסוק בשתדלנות לאומית אסרטיבית ומפורשת יותר.

במהלך אותן השנים פעלו דיפלומטים ישראלים בפרופיל נמוך, בדרך כלל מאחורי הקלעים, כדי לנסות למנף את השפעתה של יהדות ארצות־הברית ולהשיג באמצעותה יתרונות דיפלומטיים לישראל שאך זה נולדה. דוגמה לכך היא קמפיין מתואם למניעת הקיצוץ בסיוע לישראל – קמפיין שגם נועד לשפר במעט את היחסים הצוננים ששררו בין ישראל לארצות־הברית בתקופת אייזנהאואר. אחת הסיבות לצינון ביחסים הייתה התנגדותה של ארצות־הברית למדיניות של פעולות התגמול שאימצה ישראל.[29]

לפעילות החדשה היו מגבלות. ראשית, לא ניתן היה לנתק את הפעילות הפוליטית של יהודי ארצות־הברית למען ישראל באותן השנים מהמאבק המתמשך להבטחת זכויותיהם בחברה האמריקאית. המאבק הזה הוא אחת הסיבות ליוזמתו של בלאושטיין להגיע להסכם עם בן־גוריון, והוא גם המקור לעמדות רבות שאימצו יהודי ארצות־הברית במגוון נושאים, ובהם אהדה למיעוט הערבי בישראל וביקורת על מדיניות ישראל כלפיו – מדיניות שנחשבה לפוגעת בסדר היום היהודי בארצות־הברית.[30]

שנית, המאמץ של כלל הארגונים היהודיים בארצות־הברית עדיין לא היה מלוכד באופן שיאפשר להם להיות אפקטיביים ברגעי משבר. כך, למשל, במהלך מלחמת סיני ב־1956 הצליחה יהדות ארצות־הברית לעשות מעט מאוד, אם בכלל, כדי להרגיע את תגובתו הזועמת של הנשיא אייזנהאואר נוכח הפעולה הצרפתית־בריטית־ישראלית נגד מצרים. הלחץ הרב שהפעיל אייזנהאואר על בן־גוריון לסגת מסיני לא זו בלבד שלא הושפע מהפעילות של יהודי ארצות־הברית, אלא שהממשל גם פנה למנהיגים יהודים וביקש את עזרתם להגביל את המבצע הישראלי ולהביא לנסיגה כוללת של צה"ל.[31] אייזנהאואר גם המשיך לדבוק במדיניות האמריקאית הוותיקה שלפיה אסור למכור נשק לישראל.

למרות מעמדם המשופר – שעליו היו גאים מאוד – ולמרות המחויבות העמוקה שלהם לסייע לישראל, לא הצליחו יהודי אמריקה להתמודד עם בית לבן הנחוש למנוע סיוע אמריקאי מישראל והנחוש לא פחות ללחוץ עליה בזירה הדיפלומטית.

1967–1991: ממלחמת ששת הימים ועד לעלייה מחבר המדינות

הניצחון הישראלי האדיר במלחמת ששת הימים ביוני 1967 – שקדמו לו גלי חרדה קולקטיביים בשבועות שקדמו למלחמה – השפיע השפעה מכרעת על יהדות ארצות־הברית ועל מעורבותה בישראל. לראשונה החלו יהודי אמריקה להציב את ישראל במרכז התפיסה העצמית שלהם.[32] "התרוממות רוח אחזה בנו", כתב הרב אברהם יהושע השל ב־1969 בספרו הפופולרי "ישראל: הד של היסטוריה". "הרגשנו קשר בין יהודי הדור הנוכחי לבין העם של ימי הנביאים".[33]

אף שארצות־הברית לא סייעה לצה"ל ב־1967, היא נחשבה בכל העולם לתומכת גדולה במדיניות ישראל במהלך המלחמה ולאחריה ותרמה בכך במידה רבה לתחושת הלגיטימיות של ישראל. ארצות־הברית אכן עמדה מאחורי ישראל בתחום הדיפלומטי – בניגוד מוחלט

לעמדתה במלחמת העצמאות ב־1948 ובמלחמת סיני ב־1956. השינוי הזה במדיניות ארצות־הברית נבע בעיקר מכך שראש הממשלה לוי אשכול היסס לפעול בשבועות הקשים שקדמו למלחמה ונתן סיכוי לדיפלומטיה. הוא אומנם הפך מושא ללעג בישראל, אבל ההססנות שלו היא שהביאה לתמיכה המדינית של ארצות־הברית. זו באה לידי ביטוי, בין היתר, בחתירתה של ארצות־הברית לנוסח המפורסם של החלטה 242 במועצת הביטחון, שכללה את הנוסחה של 'שטחים תמורת שלום', ששימשה כבסיס למאמצים השונים להשגת שלום בעשורים הבאים.

כוחה של יהדות ארצות־הברית גדל מאוד ברגע שפוליטיקאים אמריקאים החלו להביא בחשבון את הקול היהודי. החיזור אחר הקול היהודי – במיוחד במדינות מפתח כמו קליפורניה וניו־יורק – בלט מאוד כבר ב־1967, כאשר החלה המערכה לקראת בחירות 1968 לנשיאות.

בתקופה שמיד לאחר מלחמת ששת הימים גם גדלה מאוד העלייה מארצות־הברית. עד למלחמת יום הכיפורים הגיעו לישראל בסך הכול בין 30 ל־35 אלף יהודים אמריקאים – ברובם דתיים. 1971 הייתה שנת השיא בעלייה מארצות־הברית, אז הגיעו לארץ יותר מ־8,000 עולים.[34] יתר על כן, כל הארגונים הדתיים הגדולים, לרבות התנועה הרפורמית, החלו להרחיב את מעורבותם בישראל, ויותר ויותר סטודנטים יהודים אמריקאים החלו להגיע לארץ כדי ללמוד.

אף שקנדי היה הנשיא האמריקאי הראשון שאישר מכירת נשק לישראל (עסקת המכירה של טילי הוק בתחילת שנות ה־60), היה זה הנשיא ניקסון בתחילת שנות ה־70 שהגדיל את הסיוע הצבאי לישראל באופן אקספוננציאלי.[35] לניקסון היו מטרות אסטרטגיות ורציונל משלו, בייחוד בעקבות אירועי ספטמבר השחור ותפקידה המכריע של ישראל בחיזוק בית המלוכה ההאשמי בירדן, אך את מדיניותו יש לייחס גם לתמיכה החזקה, המלוכדת והיעילה שהעניקה לו יהדות ארצות־הברית.

מלחמת יום הכיפורים ב־1973 הייתה משבר גדול, שחיזק עוד יותר את תמיכתם של יהודי ארצות־הברית בישראל. ואכן התגייסותם למענה במהלך אותה המלחמה ולאחריה הגיעה לשיא. בראש ובראשונה נשברו שיאי התרומות של יהדות ארצות־הברית למען ישראל. בתקופת המלחמה ומיד לאחריה גויסו באמצעות הבונדס כמעט שלושת רבעי מיליארד דולר – יותר מפי שלושה מהיקף התרומות שגויסו ב־1967.[36]

בעקבות המלחמה גבר ביטחונה העצמי של יהדות ארצות־הברית, והיא ניצלה אותו כדי לקדם תוכנית סיוע אמריקאית רחבת היקף למען ישראל. פעילות השתדלנות הזאת למען ישראל קיבלה רוח גבית מכך שישראל הייתה קורבן למתקפת פתע של מצרים ושל סוריה ומכך שהבית הלבן ראה בישראל ובמאמצים לחתור לשלום אמצעי לצבור נקודות חשובות במסגרת המאבק בברית־המועצות. יש לזכור שבאותם הימים הייתה המלחמה הקרה בעיצומה.

הגידול בסיוע הכלכלי והצבאי של ארצות־הברית לישראל – שהגיע למיליארד דולר בשנה, לא כולל הרכבת האווירית הגדולה במהלך מלחמת יום הכיפורים – שיקף את השינוי שחל באופן שבו תומכים יהודי ארצות־הברית בישראל: מהתמקדות בגיוס כספים

להתמקדות הולכת וגוברת בפעולות שתדלנות בקונגרס. איפא"ק היה הכוח המוביל בפעולות השתדלנות האלה, והוא שם דגש חזק על טיפוחה של תמיכה דו־מפלגתית בישראל, אף שבאופן מסורתי הצביעו היהודים ברובם הגדול למפלגה הדמוקרטית.

עליית השפעתה של יהדות ארצות־הברית בתקופה שבה המלחמה הקרה שוב החריפה הביאה לה הישגים נוספים בקונגרס כמו העברת תיקון ג'קסון־ואניק ב־1974. מדובר היה בחקיקה היסטורית שעל פיה ניתן היה לתת לברית־המועצות מעמד של שותפת סחר מועדפת רק אם תשפר את זכויות האדם בתחומה ותאפשר הגירה יהודית מגבולותיה.

עם זאת, את ההחלטות העיקריות בתחום של מדיניות החוץ האמריקאית המשיך לקבל הבית הלבן, ונשיא נחוש עדיין יכול היה להתעלם מפעולות שתדלנות וללכת בנתיב שהוא התווה. כך, למשל, פעל הנשיא פורד: לאחר שנכשלו המאמצים לכונן הסדר ביניים בין ישראל למצרים ב־1975, האשים ממשל פורד את ישראל באחריות לכישלון והכריז על מדיניות של "הערכה מחדש" שכללה, בין היתר, אי־חתימה על הסכמים חדשים למכירת נשק לישראל ואיום מובלע לפגוע בתוכנית הסיוע.

הקהילה היהודית הגיבה באמצעות ייזום של קמפיין נגדי. תומכי ישראל הצליחו להחתים 76 סנאטורים על מכתב שבו התייצבו בגלוי נגד מדיניות הבית הלבן. אולם בטווח הקצר הצליחו פורד וקיסינג'ר (היהודי הראשון בתפקיד של הדיפלומט מספר אחת של ארצות־הברית) להשיג את מטרתם. למדיניות "ההערכה מחדש" הייתה השפעה עמוקה ומפכחת על מנהיגי ישראל, ואלה מיתנו עד מהרה את עמדתם בנוגע להסדר הביניים עם מצרים – מה שאיפשר את השגתו. עם זאת, היה גם ברור שלאיום על הסיוע לישראל יש מחיר פוליטי, ולכן "ההערכה מחדש" היא סוג של חרב פיפיות הנושאת מסר של אזהרה גם למנהיגים פוליטיים בארצות־הברית.[37]

בתקופת "ההערכה מחדש" חל זינוק בתמיכה של הקהילה היהודית־אמריקאית בישראל, ולעיתים אף זכתה התמיכה הזאת לקונסנזוס רחב מקיר לקיר. על הרקע הזה הפך איפא"ק לארגון שדולה שפועל בגלוי והותיר מאחור את הגישה שאיפיינה אותו בתחילת דרכו של התנהלות מאחורי הקלעים. כנס המדיניות השנתי של הארגון הפך ליום מוכר בלוח השנה של וושינגטון, והארגון התרחב לתחומי פעילות חדשים כמו מחקרי דעת קהל ועיצוב של דעת הקהל.

לאחר שהושג הסדר הביניים עם מצרים באוגוסט 1975 (הוא אושר בכנסת בספטמבר 1975) חידשה ארצות־הברית את הזרמת הסיוע הכלכלי והצבאי לישראל. קפיצת מדרגה בסיוע הזה התרחשה ב־1979, בעקבות החתימה על הסכם השלום בין ישראל למצרים. קפיצת המדרגה הזאת כללה גידול בסכום הסיוע – לכמעט 3 מיליארד דולר בשנה – וכן התחייבות של ארצות־הברית לשמור על יתרונו האיכותי של צה"ל (באנגלית: Qualitative Military Edge, ובקיצור QME) על פני כל הצבאות האחרים במזרח התיכון.

התפיסה שלפיה יש לשמור על היתרון הצבאי האיכותי של ישראל עוגנה בחקיקה של הקונגרס רק ב־2008, אולם כבר בתחילת שנות ה־80 של המאה ה־20 היא הפכה למדיניות בפועל של הממשל האמריקאי – במיוחד בהקשר של מכירות הנשק הגדולות של הנשיא

רייגן למדינות ערב הסוניות ובהן סעודיה וירדן. השמירה על היתרון הצבאי האיכותי של צה״ל הפכה גם ליעד מרכזי של שדולת איפא״ק, בין היתר משום שמדובר היה במושג קונקרטי שקל להסכים עליו.

התמיכה ברעיון כי יש לשמור על היתרון הצבאי האיכותי של ישראל וכן התמיכה בשיתוף פעולה בין הממסדים הביטחוניים של שתי המדינות היו דרך נוספת של איפא״ק להיחלץ מהשפל אליו הגיע בשנות ה־80 המוקדמות בעת ממשל רייגן. השפל הזה בא לידי ביטוי בשתי תבוסות מרכזיות של הארגון: ההפסד במאבק שנועד למנוע מכירה של מטוסי איווקס לסעודיה והחלטתו של ממשל רייגן להשעות את הסיוע לישראל לאחר שחיל האוויר שלה השמיד את הכור הגרעיני בעיראק ב־1981. לעומת זאת הצליח איפא״ק – בעידודה של ממשלת ישראל – לגייס את הקונגרס כדי שיכפה על הממשל להתנגד לאש״ף ולהגן על ישראל מפני דרישות למתן את עמדתה כלפיו.

התמיכה של יהדות אמריקה בישראל באותן השנים שיקפה קונסנזוס חזק ורק מעט מאוד חילוקי דעות. עם זאת, חלו פה ושם שיבושים שמקורם באירועים חיצוניים. המקרה של המרגל פולארד הוא דוגמה לכך. הפרשה נודעה לציבור עם מעצרו ב־1985 ולא ירדה מהכותרות במהלך משפטו ב־1986. פולארד ואשתו אן פנו בבקשת עזרה ליהודי ארצות־הברית על בסיס הטענה שבמעשיהם עזרו לישראל, אולם יהדות ארצות־הברית ניסתה להרחיק את עצמה ככל האפשר מהפרשה הזאת שהייתה בעבורה פצע פתוח שההתאוששות ממנו ארכה עשרות שנים. הפרשה הזאת הביכה את יהודי ארצות־הברית גם בגלל העובדה שישראל ריגלה אצל בעלת בריתה (ואחר כך נקטה דרכי הונאה כדי לטרפד את החקירה האמריקאית) וגם משום שהפרשה הציפה פעם נוספת את סוגיית הנאמנות הכפולה. אחת ההשלכות החמורות של הפרשה הייתה האופן שבו נתפסו יהודי ארצות־הברית בעיני הממסד הביטחוני האמריקאי ובמיוחד בעיני הממסד המודיעיני.[38]

באותה העת החלו יהודי ארצות־הברית לקחת על עצמם תפקידים בכירים יותר במערך הדיפלומטי האמריקאי – גם בתחומים הקשורים לישראל וליחסים בין ישראל לערבים. עד לסוף שנות ה־70 ולתחילת שנות ה־80 של המאה ה־20 הורחקו יהודים מעיסוק ישיר בנושאים הקשורים לישראל ואף נאלצו להתמודד עם מכשולים לא רשמיים רבים כדי לשרת בתפקידים בכירים בקהילות הדיפלומטיות והביטחוניות. כאמור, המציאות הזאת החלה להשתנות במהירות בסוף שנות ה־70 ובתחילת שנות ה־80. בתחילה היו אלה אישים יהודים בולטים כמו ליאון צ׳רני, עורך דין יהודי עשיר מניו־יורק, שמילאו בעבור הממשל שליחויות חשאיות שונות, ולאחר מכן היה זה דור חדש של דיפלומטים ושל אנשי ביטחון יהודים בכירים שהחלו להפגין מעורבות עמוקה יותר בעניינים הקשורים לישראל. אחד מאלה היה דניאל קרצר, לשעבר הדיקן של ״ישיבה יוניברסיטי״ בניו־יורק, שמונה לשגריר במצרים ולאחר מכן לשגריר בישראל.[39]

גם מחוץ לקהילת הדיפלומטיה והביטחון הצליחו יהודי ארצות־הברית להיכנס לתפקידים בולטים בחיים הפוליטיים – ברמה המקומית וברמה הלאומית. כבר ב־1967 נבחרו שלושה יהודים לסנאט, ו־14 יהודים נבחרו לבית הנבחרים – שיעור של כ־3% בשני הבתים. באמצע

שנות ה־80 עלה מספרם ל־8 סנאטורים ול־30 נציגים בבית הנבחרים, ובקונגרס ה־111 (2010–2009) נשבר שיא: 45 נציגים יהודים בשני הבתים – כמעט 10% מכלל הנבחרים. כידוע, שיעור היהודים בארצות־הברית עומד על כ־2% בלבד.[40]

במהלך שנות ה־80 התעצמה פעילות השדולה של יהודי ארצות־הברית והתמקדה בחיזוק הקשרים בין שתי המדינות ובהשגת תמיכה כלכלית גדולה יותר לישראל שתסייע לה להיחלץ מהמשבר הכלכלי הקשה שאליו נקלעה. הישג כלכלי חשוב לישראל – שיוחס לאיפא"ק – היה החתימה על הסכם הסחר החופשי בין ארצות־הברית לישראל ב־1985. היה זה הסכם הסחר החופשי הראשון שעליו חתמה ארצות־הברית עם מדינה כלשהי. באמצע שנות ה־80 הגיע סך הסיוע הכלכלי והצבאי של ארצות־הברית לישראל ליותר מ־3 מיליארד דולר בשנה, ורמת הסיוע הזאת נשמרה ואף גדלה במהלך השנים. על פי מכון המחקר של הקונגרס, ישראל נהנית מסיוע החוץ האמריקאי הגדול ביותר שניתן למדינה יחידה מאז מלחמת העולם השנייה.[41]

אולם הסיוע האמריקאי בסך כ־3 מיליארד דולר בשנה אינו משקף את מכלול ההטבות שמקבלת ישראל מארצות־הברית. ההטבות האלה כוללות תנאים מועדפים רבים ששווים הרבה מאוד כסף. כך, למשל, ישראל יכולה (עדיין) להמיר חלק גדול מהסיוע האמריקאי לשקלים ולנצל אותם לרכש ביטחוני בישראל (ההטבה הזאת צפויה להסתיים ב־2028). כמו כן קיבלה ישראל ערבויות בהיקף של מאות מיליארדי דולרים, ואלה מפחיתות באופן משמעותי את שיעורי הריבית שהיא נדרשת לשלם על הלוואותיה.

כבר בשנות ה־70 של המאה ה־20 החלה יהדות ארצות־הברית להפעיל את כוחה בסוגיות שחורגות מעבר לתחום הצר של המדיניות האמריקאית כלפי ישראל. כך, למשל, היא הפעילה את השפעתה בקמפיין למען יהודי ברית־המועצות (בין היתר באמצעות מסע שתדלנות לקידומו של חוק ג'קסון־ואניק ב־1974) ובמידה מועטה יותר בקמפיין למען יהודי אתיופיה.

סדקים בקונסנזוס

שנות ה־80 של המאה ה־20 היו עדות להופעת הסדקים המרכזיים הראשונים בקונסנזוס ביחס לישראל. מחלוקות היו כבר בעבר – כמו, למשל, סביב עלייתה בשנות ה־70 של סיעת "ברירה" שדרשה לקדם גישה חלופית בערוץ הפלסטיני – אבל תנועות כאלה נותרו בשולי הקהילה, ורק ארגונים ממוסדים מעטים היו מוכנים להגן על "ברירה" מפני הביקורת שנמתחה עליה בשל תמיכתה ברעיון של שתי מדינות.[42]

בשנות ה־80 המוקדמות נותר הקונסנזוס הפרדיגמה הדומיננטית, אך ביקורת חזיתית על מדיניותה של ממשלת ישראל החלה לחלחל אל הזרם המרכזי של החיים היהודיים באמריקה. כמה מהגורמים מערערי הקונסנזוס היו קשורים לענייני ביטחון והגנה. מלחמת לבנון הראשונה ב־1982, המצור הישראלי על מערב ביירות ובמיוחד הטבח שעשו המיליציות הנוצריות הלבנוניות בסברה ובשתילה תרמו כולם לתחושה הולכת וגוברת של אי־נוחות. סלידה של ממש כלפי ישראל נוצרה בחלקים מסוימים של יהדות ארצות־הברית בעקבות

הברית שכרתה ממשלת ישראל עם דרום־אפריקה של תקופת האפרטהייד ולאחר מכן, ב־1988, בעקבות תגובת ישראל לאינתיפאדה. כך, למשל, דווח כי יצחק רבין הורה ליישם מדיניות של "שבירת עצמות" כלפי המפגינים הפלסטינים. דיווחים כאלה לצד דיווחים נוספים על תגובותיה הקשות של ישראל כלפי המרי הפלסטיני פגעו ברגשותיהם של יהודים ליברלים. נדמה היה שהקונסנזוס הישן "מקיר לקיר" של תמיכה בישראל מתפוגג לבלי שוב. בסוף שנות ה־80 היו אלה ההתנחלויות בגדה המערבית וברצועת עזה שתרמו לסדקים נוספים בקונסנזוס.

הסדקים האלה התרחבו עוד יותר בשל ויכוחים פנימיים שהתנהלו בסוף שנות ה־80 – בעיקר בסוגיית "מיהו יהודי" וסביב חוק השבות. ב־1988 חיזר ראש הממשלה יצחק שמיר אחרי החרדים כדי לצרף את מפלגותיהם לממשלה, וחלק מהמחיר שהוא נדרש לשלם היה שלילת אזרחותם של עולים שגוירו בידי רבנים לא־אורתודוקסיים. התביעה הזאת הובילה למאבק ציבורי, כולל שתדלנות תקיפה במיוחד של הזרם המרכזי ביהדות ארצות־הברית, ובכללו הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה והזרמים הדתיים העיקריים של יהדות אמריקה. אפילו הארגון הארצי המייצג את הרבנים האורתודוקסים הצטרף למאבק הזה.[43]

שמיר חזר בו ובסופו של דבר ניהל משא ומתן על הקמתה של ממשלת אחדות שלא תיאלץ להישען על תמיכת החרדים. גורמים רבים השפיעו על שמיר, אך מוסכם כי הלחצים שהפעילה עליו יהדות ארצות־הברית השפיעו על החלטתו.

באותה העת ניצבה יהדות ארצות־הברית לראשונה בפני משבר שהיא עצמה הייתה אחראית ליצירתו: השיעורים ההולכים וגדלים של נישואים מעורבים שהגדילו מאוד את סכנת ההתבוללות.

אולם חרף הסדקים שהתגלעו הרי שבנוגע לישראל נותר קונסנזוס נרחב. באותן השנים אף נראו הסימנים הראשונים לכך שהיחסים בין ארצות־הברית לישראל הפכו לברית דה־פקטו. כוחו של איפא"ק התעצם לממדים שקשה לתפוס. על השפעת הארגון כתב ג'ונתן ג'רמי גולדברג בספרו "הכוח היהודי": "הוא דחף את הממסד היהודי כלפי מעלה, לסטרטוספירה פוליטית מסחררת חדשה. הוא שינה את סדר היום הפוליטי של הקהילה היהודית. הוא אילץ את ציבור הבוחרים של המחוזות הליברליים ביותר של ארצות־הברית לכרות ברית לא שגרתית עם גיבורי המלחמה הקרה של הממסד הביטחוני הלאומי – רובם ככולם 'גויים'. והוא גרם לכך שיהודי ארצות־הברית הפכו לכוח עולה בזירה הבינלאומית".[44]

לאורך רוב שנות ה־80 של המאה ה־20 ואילך נחשב איפא"ק לאחד מארגוני השדולה החזקים ביותר בוושינגטון – מעמד שאושש שוב ושוב בכלי התקשורת המרכזיים.[45] הוא נשאר בעל השפעה והארגון היהודי המוביל למען ישראל גם בשנות ה־90 ואילך, אך השנים האלה התאפיינו בקשיים, בתחרות ובהתערערות הקונסנזוס היהודי בנוגע לנושאים קריטיים כמו איראן והסוגיה הפלסטינית.

2001–1991: אוסלו והמעבר מקונסנזוס לסולידריות פלורליסטית

סופה של המלחמה הקרה הגיע בפתאומיות ובאופן בלתי צפוי, ובמקביל התרחשו כמה אירועים חשובים שעיצבו מחדש את יחסיה של הקהילה היהודית האמריקאית עם ישראל. בתחילה היו אלה אירועים דרמטיים כמו הגלסנוסט והסרת ההגבלות מההגירה מברית־המועצות שהובילו לתחושה מחודשת של אחדות ושל מטרה משותפת, שהביטוי העיקרי שלה היה המאמץ לגייס כספים למען קליטתם של יהודי ברית־המועצות בישראל. את הסולידריות הרבה עם ישראל ביטאו יהודי ארצות־הברית גם במלחמת המפרץ ובמהלך המשבר שקדם לה.[46]

לאחר שנלחמה במשך עשרות שנים למען חירותם של יהודי ברית־המועצות, נתקלה לפתע יהדות ארצות־הברית באתגר חדש: סיוע בהכוונת זרם המהגרים היהודים לעבר ישראל וגיוס חירום של משאבים שיסייעו לקליטתם בארץ. לא זו בלבד שיהדות ארצות־הברית עמדה במשימה – בעיקר באמצעות "מבצע אקסודוס" המיוחד שיזמה המגבית היהודית המאוחדת (שהתמזגה ב־1999 לתוך הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה) שבמסגרתו גויסו מאות מיליוני דולרים – אלא שהקהילה היהודית גם ניצלה את קשריה בממשל כדי לזכות בהקצאות חדשות לישראל.[47] הכספים שגויסו שימשו גם כדי לסייע לקליטת העולים מאתיופיה. היה זה מאמץ נוסף שיהדות ארצות־הברית התייצבה מאחוריו בהתלהבות ובגאווה.

הסולידריות של יהדות ארצות־הברית עם ישראל גברה בעקבות התקפות הטילים עליה במלחמת המפרץ (1991) ובעקבות החלטתה של ממשלת ישראל לשמור על איפוק. במשך תקופה קצרה נראה היה ש"מודל הקונסנזוס" (ביטוי שטבע החוקר ג'ונתן ריינהולד) ימשיך לאפיין את היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל גם בעידן שלאחר המלחמה הקרה.

אבל הקונסנזוס הזה היה קצר ימים. לאחר מלחמת המפרץ פרצה מחדש במלוא עוזה המחלוקת סביב ההתנחלויות בין ממשלת שמיר לבין ממשל הנשיא ג'ורג' בוש האב. בוש דרש שישראל תתחייב להקפיא את הבנייה בהתנחלויות בתמורה לערבויות בהיקף של 10 מיליארד דולר שנועדו לסייע לקליטתם של יהודי ברית־המועצות. שמיר דחה את הדרישה ופנה לעזרת איפא"ק. הארגון נאבק קשות כדי לבטל את ההתניה שיצר הנשיא בוש בין הקפאת הבנייה בהתנחלויות לבין הסיוע לקליטתם של יהודי ברית־המועצות, אך הובס כשהסוגיה הזאת הובאה להכרעת הקונגרס.

ההתנגשות בין שמיר לבין בוש הייתה כה עזה, עד כי פרשנים פוליטיים רבים בישראל ובארצות־הברית העריכו שהיא תרמה להפסדו של שמיר בבחירות ב־1992. הייתה זו גם תבוסה פוליטית צורבת לאיפא"ק ולקהילה היהודית. הלקח של הפרשה הזאת היה כי קשה מאוד להביס נשיא חדור מוטיבציה שמציג טיעון קוהרנטי לטובת מדיניות מסוימת.

עם עלייתו של רבין לשלטון ופריצת הדרך באוסלו ב־1993 השתנו במידה רבה הציפיות של ישראל מיהדות ארצות־הברית. במקום הגנה על ישראל מפני דרישות חיצוניות הציפייה באותו השלב הייתה שיהדות ארצות־הברית תסייע לישראל להצליח בניסיון הגדול שלה לפתור אחת ולתמיד את הסכסוך עם הפלסטינים.

רוב יהודי ארצות־הברית קיבלו את תהליך אוסלו, אף שהיו להם חששות בנוגע לקשר עם אש"ף ובנוגע למעמדו החדש של יאסר ערפאת – דמות שדור שלם של יהודים אמריקאים למד לתעב.

בתמיכת יהדות ארצות־הברית הצליח ראש הממשלה רבין לגייס תמיכה כספית אמריקאית נוספת למען הרשות הפלסטינית החדשה. הקהילה היהודית מילאה תפקיד מכריע גם בפעילות למען הפחתת חובותיה של ירדן, שחתמה על הסכם שלום עם ישראל ב־1994, שנה לאחר שנחתם הסכם אוסלו.

אבל היו גם כיסי אופוזיציה, ואלה הלכו וגדלו משנה לשנה, במיוחד נוכח גל פיגועי ההתאבדות שקטלו עשרות ישראלים בשנים 1994–1996. הייתה זו הפעם הראשונה מאז מלחמת העצמאות שבה עמד העורף הישראלי בפני אלימות כל כך קטלנית, מתמשכת וחסרת הבחנה.

גם המתנחלים המשיכו לקבל מיהודי ארצות־הברית תמיכה כספית משמעותית ותמיכה פוליטית מסוימת, אם כי, ככלל, הקהילה לא אימצה את מאבק המתנחלים – לא בתקופת אוסלו ולא בשנים מאוחרות יותר.[48]

גורמים רבים הביעו התנגדות לאוסלו. בחלקם היו אלה ישראלים מתנגדי אוסלו שעברו לגור בוושינגטון.[49] מחנה המתנגדים חש הרבה יותר נוח ברגע שראש הממשלה נתניהו נבחר לראשות הממשלה ב־1996 והסכים עם החלטתו להאט מאוד את הקצב של תהליך השלום. כמה מנהיגים יהודים אף שימשו שליחים לא רשמיים של נתניהו. אחד מהם היה רון לאודר, שנשא ונתן עם הסורים מטעמו של נתניהו על הסכם שלום.[50]

הנשיא קלינטון וממשלו טיפחו מוקדים חדשים של תמיכה פוליטית מקומית, כולל מקבוצות תומכות אוסלו מובהקות כמו ה־Israel Policy Forum (IPF), שתמכו במהלכי הממשל למול ממשלות רבין ופרס ואף בעת שהקשיח את עמדותיו כלפי ממשלת נתניהו, בשנים 1996–1999. יש לציין שאת תוכנית השלום שלו הציג הנשיא קלינטון בפומבי כמה שנים לאחר מכן בפני פורום של IPF. בשלב הסופי והדרמטי של תהליך אוסלו, בהנהגתו של ראש הממשלה אהוד ברק, מילאה יהדות ארצות־הברית, בדרך כלל, את תפקיד העומד מן הצד. ברק נטה שלא להסתייע בממסד היהודי לאור הביטחון הרב שחש ביחסיו עם קלינטון. והייתה לכך סיבה נוספת: אי־רצונו לשתף אחרים במידע הרגיש על נכונותו לוויתורים. את המידע הזה הוא הסתיר אפילו מיועציו הקרובים ביותר.

אחת התוצאות של תקופת אוסלו הייתה שיהדות ארצות־הברית נטשה את "מודל הקונסנזוס" המסורתי ואימצה גישה "פלורליסטית" לסולידריות עם ישראל, שבמסגרתה ניתן להביע מגוון רחב יותר של דעות – כולל דעות ביקורתיות על ישראל. את המעבר הזה מקונסנזוס לפלורליזם מייחס ריינהולד לשלושה גורמים:

1. השפעה של הפוליטיקה הישראלית המקוטבת.
2. חילופי דורות ביהדות ארצות־הברית והיחלשות זיקתו של הדור הצעיר לישראל.
3. המדיניות של ישראל שהרחיקה מעליה מגזרים שונים של יהדות ארצות־הברית.[51]

המודל החדש בא לידי ביטוי גם בפילנתרופיה של יהדות ארצות־הברית. כך, למשל, קהילות יהודיות, שפעלו במסגרת המגבית היהודית המאוחדת, החלו להפחית את תרומותיהן לישראל ולהקדיש משאבים הולכים גדלים לצרכים המקומיים של הקהילות. נכון לתחילת שנות ה־2000 (לאחר שהמגבית היהודית המאוחדת הפכה לחלק מהפדרציות היהודיות של צפון אמריקה) צנח ממוצע התרומות לישראל שנאספו באמצעות הפדרציות לרבע ולאחר מכן לחמישית מכלל התרומות שנאספו, וזאת בהשוואה לממוצע של כ־50% בעשורים שלפני כן.

יתר על כן, הפילנתרופיה היהודית הפכה להיות פחות צנטרליסטית ויותר מבוזרת. כך, למשל, כמה קהילות, כמו זו של בוסטון ושל סן־פרנסיסקו, הפסיקו כליל – או קיצצו במידה ניכרת – את המענקים הקבועים שלהן לסוכנות היהודית ואימצו מודל של תרומה ישירה לעמותות שונות בישראל. יש לציין כי בעוד שהתרומות המרוכזות צנחו בצורה דרמטית, סך התרומות הפילנתרופיות של יהודי אמריקה לישראל המשיכו לגדול. בתחילת שנות ה־2000 מדובר היה בכ־2 מיליארד דולר בשנה, ש־80% מהם הועברו ישירות לעמותות ישראליות.[52]

באותה העת החלה גם הגאות הכלכלית בישראל, ועם העלייה המהירה בתמ"ג שלה נחלש הרציונל של גיוס כספים בעבורה מיהדות העולם. במקום זאת צברו פופולריות תרומות ייחודיות, ממוקדות ונישתיות. חלק מהתורמים הפרוגרסיביים העדיפו לסייע לקרן החדשה לישראל, ואילו מהצד הימני של המפה המשיכו ארגוני המתנחלים להרחיב את גיוס הכספים בצפון אמריקה למען המטרות שלהם. עם זאת, הפילנתרופיה המונעת מאידיאולוגיה פוליטית נותרה חלק קטן בלבד מהתרומות הכלליות של הקהילה היהודית: יותר ויותר עמותות, בתי ספר, בתי חולים, וארגונים תרבותיים וקהילתיים בישראל הקימו ערוצי התרמה בארצות־הברית, ונכון לתחילת שנות ה־2000 מספר הארגונים הישראליים המגייסים כספים בצפון אמריקה גדול כמעט פי 2.5 ממספרם בשנות ה־80 של המאה ה־20.[53]

בסוף שנות ה־90 של המאה ה־20, עם הקמתו של פרויקט "תגלית", הפכה ממשלת ישראל, לראשונה, לשותפה של נדבנים אמריקאים במימון תוכניות לחיזוק הזהות היהודית והקשר עם ישראל. בדורות הקודמים לא ניתן היה להעלות על הדעת תרומות שמקורן במשלם המיסים הישראלי.

חידוש נוסף היה עלייתן של משפחות תורמים, ובהן ברונפמן, שוסטרמן, וקסנר, מרקוס, קראפט, שטיינהרדט, סבן, אדלסון ומילקן. אלה עיצבו מחדש את מפת הפילנתרופיה הן במסגרת החיים היהודיים בארצות־הברית והן מבחינת התרומות שהועברו לישראל.

2001 עד 2018 – בין שתי קהילות

קריסתו של תהליך אוסלו ופרוץ האינתיפאדה השנייה היו האירועים המכוננים של העידן הנוכחי – תקופה שהתאפיינה בתחילתה בסולידריות מתמשכת של יהודי ארצות־הברית עם ישראל, אך באחרונה שוב ניכרים במערכת היחסים הזאת סימני פיצול ופילוג.

התמוטטותו של תהליך השלום – לאחר שהנשיא קלינטון הקדיש גם את ימיו האחרונים בתפקיד לשם קידומו – לוותה בהטחת האשמות בראש אש"ף, יאסר ערפאת. ראש ממשלת ישראל, אהוד ברק, האשים בכישלון את ערפאת ושיכנע את הנשיא קלינטון לעשות כמותו, ואפילו דיפלומטים מתונים כמו דניס רוס הפנו אצבע מאשימה כלפי המנהיג הפלסטיני והאשימו אותו באחריות לכישלון המאמצים. נוכח גל הפיגועים הגואה התלכדו יהודי ארצות־הברית בתמיכתם בישראל והפגינו סולידריות עימה.

מבחינת יהודי ארצות־הברית, הטראומה של מתקפת הטרור ב־11 בספטמבר 2001 התמזגה עם טראומת הטרור הרצחני ששטף את ישראל במשך כל אותה העת. עצרת תמיכה גדולה בישראל, שהתקיימה בוושינגטון באפריל 2002, משכה אליה עשרות אלפים.[54] היהודים נטו שלא להצביע לג'ורג' בוש הבן, אף שהם היו שבעי רצון מעמדותיו כלפי ישראל. לעומת זאת הם לא תמכו בעמדותיו בנוגע לעיראק.[55]

עד שנבחר לראש הממשלה ב־2001 היה אריאל שרון דמות שנויה במחלוקת בקרב יהודי ארצות־הברית הן בשל מעורבותו בכניסת ישראל ללבנון ב־1982 והן בשל היותו מזוהה עם המתנחלים. אולם זמן לא רב לאחר שנבחר הפך ליקיר הקהילה היהודית בשל החלטתו לסגת חד־צדדית מרצועת עזה – בניגוד מוחלט לדעת בוחריו.

ובכל זאת נותרו סדקים ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית. בחלקם הם נבעו מהפיצול הפוליטי בוושינגטון, ובחלקם הם נבעו מחילוקי דעות אמיתיים בנוגע להחלטות המדיניות שקיבלה ישראל. באותה העת הוקם ג'יי סטריט וזכה לפופולריות רבה. מדובר בארגון יהודי שלחברים בו יש השקפות שונות על ישראל – בחלקן ביקורתיות מאוד.

הדגש ששם הנשיא אובמה על תהליך השלום הישראלי־פלסטיני נתקל בהתנגדות מסוימת של גורמים שמרניים בקהילה היהודית, אך בדרך כלל הוא זכה לתמיכה, במיוחד נוכח הקונסנזוס של יהודי ארצות־הברית בנוגע לצורך בפתרון של שתי מדינות. לכן התנגדותו החריפה של ראש הממשלה נתניהו לגישתו של אובמה העמיקה את הסדקים ביחסים בין שתי הקהילות היהודיות.

אובמה לא התעלם מהקשיים הפוליטיים שלו מבית. כאשר הוגשה בתחילת 2011 למועצת הביטחון של האו"ם הצעת החלטה לגנות את ההתנחלויות, הוא הטיל עליה וטו – בין היתר בגלל שיקולי בחירות. אולם בשלהי שלטונו – ב־2016 – כאשר אימת הבחירות הוסרה ממנו, הוא נמנע מלהטיל וטו על החלטה 2334 של מועצת הביטחון. זו קבעה שההתנחלויות הישראליות "בשטחים הפלסטיניים הכבושים", כולל במזרח ירושלים, אינן חוקיות. אך למרות הקרע עם נתניהו בסוגיית ההתנחלויות נותר אובמה במהלך כהונתו תומך איתן במתן סיוע ביטחוני לישראל – נושא שהקהילה היהודית פעלה למענו רבות.

הסיוע הביטחוני הוא נושא שסביבו עדיין מסוגלת הקהילה היהודית ליצור מידה רבה של קונסנזוס – במיוחד כשמדובר בסלי תמיכה ספציפיים למטרות הגנה מוגדרות היטב, כמו תוספת המימון האמריקאי לפיתוח אמצעים להגנה מפני טילים (ובהם כיפת ברזל). למעשה, הסכומים שהקצה הקונגרס באופן עקבי לתחום הזה היו תמיד גבוהים יותר מכפי שהציע הבית הלבן.

חודשים ספורים בלבד לפני שאובמה סיים את כהונתו השנייה, חתמו שתי הממשלות על מזכר הבנות המבטיח לישראל סיוע ביטחוני בסך 38 מיליארד דולר בעשור הקרוב. במונחים מוחלטים זהו הסכום הגדול ביותר שהוקצה אי פעם לישראל, אך לאחר התאמה לאינפלציה הוא משקף שמירה על רמה יציבה של תמיכה אמריקאית.

הסכם הגרעין שנחתם עם איראן ב־2015 הוביל למחלוקת החריפה ביותר בתקופת נשיאותו של אובמה. אחד משיאי העימות בין שני הממשלים היה נאומו של נתניהו בפני הקונגרס בתחילת 2015 – נאום שתוכנן שלא בתיאום עם הבית הלבן, ואשר נתניהו ניצל כדי לתקוף את המשא ומתן על הגרעין האיראני. הנאום הצית מחלוקות הן בקרב מנהיגי הקהילות היהודיות והן בקרב הדמוקרטים, שראו בו התערבות לא מקובלת בענייניה הפנימיים של ארצות־הברית. כמה מהמנהיגים היהודים הבולטים ניסו לשכנע את נתניהו באופן פרטי לבטל את נאומו.

בהמשך אותה השנה, ולאחר שנחתם הסכם הגרעין, יצאו שדולות יהודיות גדולות, ובהן איפא"ק, הוועד היהודי־אמריקאי והליגה נגד השמצה, נגד ההסכם, אך רבות מהקהילות המקומיות היו מפולגות. מהסקרים עלה שרוב היהודים תמכו במדיניותו של אובמה כלפי איראן, אך המנהיגות הרשמית התנגדה במידה רבה להסכם ויישרה קו עם הביקורת הפומבית החריפה של נתניהו. בסופו של דבר, המערכה נגד הסכם הגרעין עם איראן נחלה כישלון חרוץ שכן אובמה הצליח בסופו של דבר ליישם את מדיניותו, ואילו נתניהו הפסיד. יחד עם נתניהו הפסידו גם איפא"ק והארגונים היהודיים האחרים שתמכו בעמדתו והתנגדו לעמדת הבית הלבן.

והיו סיבות נוספות לבקיעים בקהילה היהודית. אחד מהם הוא הידלדלות העלייה לישראל בתחילת שנות ה־2000 לאחר השיא של שנות ה־90. כתוצאה מכך לראשונה זה עשרות שנים לא תפסה קליטת העלייה את ראש סדר היום של היהדות העולמית, ובכך אבד גורם מאחד מהמדרגה הראשונה.[56] והייתה סיבה כבדת משקל הרבה יותר למחלוקת: רבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית ראו בראש הממשלה נתניהו מדינאי שאינו רציני או כן ברצונו בשלום.

עם עלייתו של טראמפ לשלטון החריפו המחלוקות בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית. בעוד שרוב הישראלים קידמו בברכה את הנשיא האמריקאי החדש, הרי יהודי ארצות־הברית היו מגדולי מתנגדיו. אין עוד קהילה אמריקאית שכל כך מתנגדת לו, חוץ מהקהילה האפרו־אמריקאית. על היחסים מעיבה גם המדיניות של ישראל בסוגיות פנים־יהודיות כמו ההכרה בגיור רפורמי וקונסרבטיבי והקצאתה של רחבת תפילה בכותל שתהיה משותפת לנשים ולגברים.

אחד המנהיגים הלא רשמיים של הקהילה היהודית, אייק פישר, שחבר במועצת המנהלים הארצית של איפא"ק, איים להשעות את התרומות לישראל לאחר שממשלת נתניהו ביטלה בסוף יוני 2017 את מתווה הפשרה בכותל (שלפיו אמורה הייתה המדינה להרחיב את רחבת התפילה השוויונית בחלקו הדרומי של הכותל ולאפשר גישה לרחבה מתוך הכניסה הראשית לכותל). כמו כן בוטלה הזמנתו של ראש הממשלה נתניהו לשאת דברים בפני

חבר הנאמנים של הסוכנות היהודית. היה זה מפגן פומבי וחריג במיוחד של הקרע בין יהדות ארצות־הברית לישראל.[57]

יהדות ארצות־הברית בעידן טראמפ

אף כי מוקדם מדי להעריך את השפעת נשיאותו של טראמפ על תרומתם של יהודי ארצות־הברית לביטחון הלאומי של ישראל, עידן טראמפ כבר מעורר שאלות קשות. למרות היותו פופולרי בישראל, הרי רוב היהודים בארצות־הברית סולדים ממנו, במיוחד בעקבות אירועי שארלוטסוויל, וירג'יניה, ב־12 באוגוסט 2017. במהלך הפגנה של תומכי הימין הקיצוני, ובהם ניאו־נאצים רבים, עשה איש ימין קיצוני פיגוע דריסה: הוא דהר לתוך קבוצה של מפגיני־נגד מהשמאל, הרג אישה ופצע 19 בני אדם – כמה מהם באורח קשה. כאשר התבקש טראמפ להגיב על האירועים הוא אמר, בין היתר: "אני מגנה את תצוגת השנאה, הקנאות והאלימות מכל הצדדים בווירג'יניה" ועורר זעם עצום על שגזר גזרה שווה בין מפגינים ניאו־נאצים לבין מפגינים ליברלים. נשאלת אפוא השאלה כיצד צפוי הקרע הזה לבוא לידי ביטוי במהלך הזמן.

היהודים הצביעו בהמוניהם להילרי קלינטון, ואף שהתמיכה בטראמפ ירדה במידה ניכרת במהלך השנה הראשונה לכהונתו, הרי הקבוצה היחידה שלא נרשמה אצלה ירידה משמעותית בפופולריות של טראמפ הייתה היהודים – היות שמלכתחילה היא הייתה נמוכה מאוד.[58] עם זאת, בכל הנוגע למדיניותו כלפי ישראל, נהנה טראמפ ממידה מסוימת של תמיכה בקרב חלקים משמעותיים בקהילה היהודית. כך, למשל, רוב מנהיגי הקהילה היהודית קיבלו בברכה את החלטתו של טראמפ ב־6 בדצמבר 2017 להכיר בהיותה של ירושלים בירת ישראל. זאת אף שהם הביעו באופן עקבי סלידה ממדיניות הפנים של טראמפ. לעומת זאת, רוב הציבור היהודי (57%) הביע אי־שביעות רצון אפילו מהאופן שבו מנהל טראמפ את יחסי ארצות־הברית עם ישראל. עם זאת, שיעור גבוה הרבה יותר של יהודים מביע אי־שביעות רצון מהאופן שבו מטפל טראמפ בכל שאר הנושאים.[59]

אף שמנהיגים ותורמים יהודים כמו שלדון אדלסון ורון לאודר נחשבים לבעלי השפעה, הרי שהמעמד הפוליטי הנוכחי של הקהילה היהודית בכללותה נחשב לחלש למדי. היהודים אינם חלק מבסיס הבוחרים של טראמפ, ואם זה יימשך כך, עולה השאלה איזו משמעות תהיה לכך על כוחה של הקהילה היהודית בטווח הארוך.

טראמפ נחשב למי שמתמקד יותר בחיזור אחר השמרנים הנוצרים והאוונגליסטים – שהם פלח מרכזי של בסיס הבוחרים שלו. שילובם של שני מנהיגים אוונגליסטים בטקס העברת השגרירות לירושלים במאי 2018 רק חיזק את הרושם הזה. לנשיא טראמפ יש תמיכה מוגבלת בלבד בקרב הקהילה היהודית, חוץ מאשר בקרב היהודים האורתודוכסים. וישנה סוגיה שמטרידה הרבה יותר: ישראל כבר אינה נהנית מתמיכה דו־מפלגתית בקרב ציבור הבוחרים האמריקאי. מסקר של מכון המחקר פיו (Pew) שפורסם בינואר 2018 עולה כי 79% מהרפובליקנים אומרים שהם מזדהים יותר עם ישראל מאשר עם הפלסטינים, ואילו שיעור הדמוקרטים התומכים בישראל יותר מאשר בפלסטינים עומד על 27% בלבד.[60]

אין חולק על כך שתרומתה של יהדות ארצות־הברית לישראל נותרה משמעותית, אך הסביבה הפוליטית שבקרבה מתקיימת מערכת היחסים הזאת עוברת שינויים משמעותיים, וכן הולכים ומשתנים הדמוגרפיה והמבנה החברתי של ארצות־הברית, של ישראל ושל היהודים בארצות־הברית. הנושאים האלה נידונים מיד בפירוט רב יותר.

הגורמים המשפיעים על מערכת היחסים בין יהודי ארצות־הברית לישראל

בחלק הזה נידונים הגורמים שמעצבים את מערכת היחסים המשולשת שבה שותפים יהודי ארצות־הברית, ישראל וארצות־הברית. מוצגים בו המאפיינים הדמוגרפיים, הפוליטיים והערכיים של כל אחד מהגורמים האלה וכן סדרי העדיפויות הלאומיים (או הקהילתיים) שלהם לצד הבדלים בין־דוריים. עיקר תשומת הלב מוקדש ליהדות ארצות־הברית, שכן היא ניצבת במוקד המחקר הנוכחי.

כמה מהתהליכים החברתיים והפוליטיים בשלושת הגורמים האלה מאוד דומים זה לזה, ובכלל זה העלייה בקיטוב ובפילוג, אך ישנם ביניהם גם הבדלים ניכרים. כאשר מביאים בחשבון את כלל התהליכים מתברר שההשפעה המצטברת שלהם מגבירה את אי־הוודאות בנוגע ליכולתה של יהדות ארצות־הברית לשמר או אף להגדיל את תרומתה לביטחון הלאומי של ישראל בעשורים הבאים.

ארצות־הברית

לסביבה שבה חיים היהודים באמריקה, דהיינו לארצות־הברית, יש חשיבות עצומה שכן הם מושפעים מיד מכל השינויים הדרמטיים שמתחוללים בה – בחברה, בפוליטיקה, בדמוגרפיה וכדומה. אחד המאפיינים הבולטים של ארצות־הברית הוא הבדלי הדורות. לדוגמה, שיעורי התמיכה בישראל גבוהים יותר בקרב האמריקאים המבוגרים ונמוכים יותר בקרב האמריקאים הצעירים. וההפך הוא הנכון בנוגע לפלסטינים: אלה נהנים מאהדה רבה יותר בקרב הצעירים מאשר בקרב המבוגרים בארצות־הברית.[61] אמריקאים מבוגרים גם נוטים במידה רבה יותר שלא להתייחס אל מדיניות החוץ כאל עניין מפלגתי – אולי מתוך דבקות באתוס האמריקאי הישן שלפיו "הפוליטיקה מסתיימת בקו המים". אבל האתוס הזה נשחק בהדרגה מאז תום המלחמה הקרה, בייחוד בהיעדר איום יחיד ומוסכם על הביטחון הלאומי.

דמוגרפיה

המגמה הדמוגרפית המשמעותית ביותר המתחוללת באמריקה היא השתנות ההרכב האתני. חלקן של הקבוצות האתניות שאינן לבנות – ובייחוד היספנים, אמריקאים־אסייתים ואפרו־אמריקאים – בכלל האוכלוסייה גדול כיום יותר מאשר אי־פעם בעבר. ב־2016 העריכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ארצות־הברית כי שיעור האוכלוסייה הלבנה

הלא היספנית ירד ל־61% – הנתון הנמוך ביותר אי־פעם.[62] כמו כן, מספר האמריקאים ממוצא היספני ולטיני גדול כיום יותר ממספר התושבים האפרו־אמריקאים. עמדותיהן של האוכלוסיות האלה כלפי ישראל לא נחקרו במידה מספקת ולכן גם פחות ידועות.

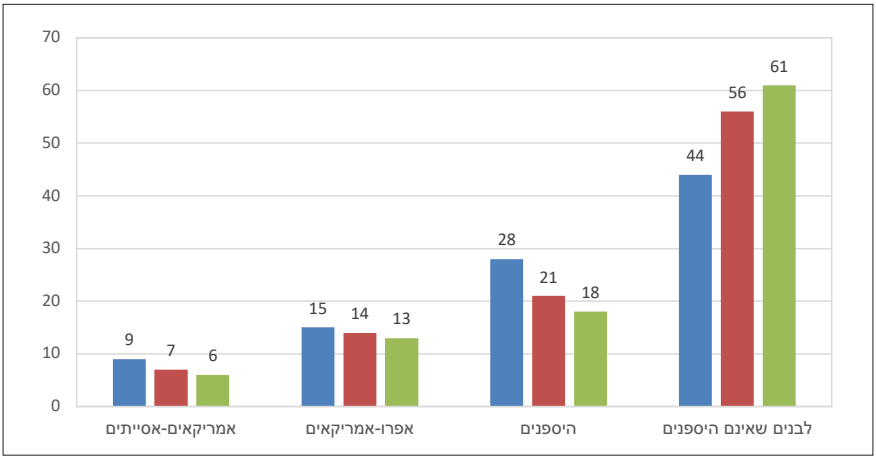

תרשים 21: המגמות הדמוגרפיות בארצות־הברית

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ארצות־הברית

לכן ארגונים רבים, כולל הוועד היהודי־אמריקאי, הפדרציות המקומיות ואיפא"ק, משקיעים בתוכניות היכרות לחיזוק הקשרים עם הקהילות האלה, כולל הגדלת התמיכה בביקורים בישראל.

הקהילה האוונגליסטית, שכוללת זרמים שונים וכנסיות עצמאיות, נותרה חזקה, בעיקר באזורי הדרום והדרום־מזרח של ארצות־הברית. תמיכה גורפת בישראל היא מסימני ההיכר של הפוליטיקה האוונגליסטית מאז הפכה לכוח משמעותי בזירה הלאומית – בשנות ה־80 של המאה ה־20. בדומה לקבוצות אמריקאיות אחרות, גם אצל האוונגליסטים מתרחשים חילופי דורות, והדור הצעיר תומך פחות בישראל מאשר הדור שקדם לו.[63]

פוליטיקה וערכים: קיטוב ופילוג

הפוליטיקה האמריקאית המודרנית מעולם לא הייתה מקוטבת יותר, במיוחד ברמה הארצית. הסימנים לכך נמצאים בכל מקום: המאבקים בסנאט לאישור חוקים נגררים עד אין קץ; ההצבעות בקונגרס על נושאים חברתיים מרכזיים – כמו ביטוח בריאות – בדרך כלל נעשות לפי החלוקה המפלגתית. בשנים האחרונות היו כמה מקרים של השבתת הממשל, שניים בהיקף נרחב ועוד כמה בהיקפים קטנים יותר, ויש בכך כדי לשקף את השיתוק שאליו נקלע הממשל – שיתוק שכמותו לא היה עד כה בפוליטיקה האמריקאית המודרנית.

לקיטוב יש מאפיינים גיאוגרפיים ברורים: מדינות ומחוזות בחירה הופכים ליותר ויותר הומוגניים מבחינת הנטיות הפוליטיות של תושביהם. כתוצאה מכך יש כיום מחוזות ואף

מדינות שמוגדרים "ליברליים" או "שמרנים", דהיינו "כחולים" או "אדומים".[64] זוהי מגמה שפוגעת בתחרות (שכן, למשל, למועמד כחול לנשיאות לא כדאי להשקיע מאמץ רב במדינה אדומה) ויש לה גם השפעה על המאפיינים הפיזיים של היישובים כמו גודל הבתים וקיומם של שבילי הליכה ואופניים (השמרנים מעדיפים בתים גדולים ומכוניות גדולות, ואילו ליברלים מעדיפים סביבה שהיא יותר ידידותית להליכה ולרכיבה על אופניים).

אחת הסיבות לקיטוב ההולך ומחריף היא מה שנשיא תאגיד ראנד, מייקל ריץ', מגדיר "דעיכת האמת".[65] ריץ' טוען כי באופן אירוני, דעיכתן של האמת ושל העובדות בחיים הציבוריים באמריקה מתרחשת דווקא בעידן שבו הדיוק המדעי, הטכנולוגיה והגישה לנתונים נמצאים בשיאם ועתידים להוביל לשיפורים דרמטיים בתחומים רבים ובהם הבריאות, הצבא והעסקים. ככל ש"דעיכת האמת" צוברת תאוצה, כך חילוקי הדעות שנוצרים בנוגע לעובדות בסיסיות מגבירים את השיתוק הפוליטי.[66]

ככל שהקיטוב בין הדמוקרטים לרפובליקנים הולך ומחריף, כך קשה יותר לשמר את המצב שהיה בעבר שבו שתי המפלגות תמכו בישראל באותה המידה, פחות או יותר. כתוצאה מכך נוצר פרדוקס שאותו ניסח ג'ונתן ריינהולד: האמריקאים מזדהים עם ישראל יותר מתמיד, אבל גם מפוצלים יותר מאי פעם, במיוחד בשאלה הפלסטינית.[67]

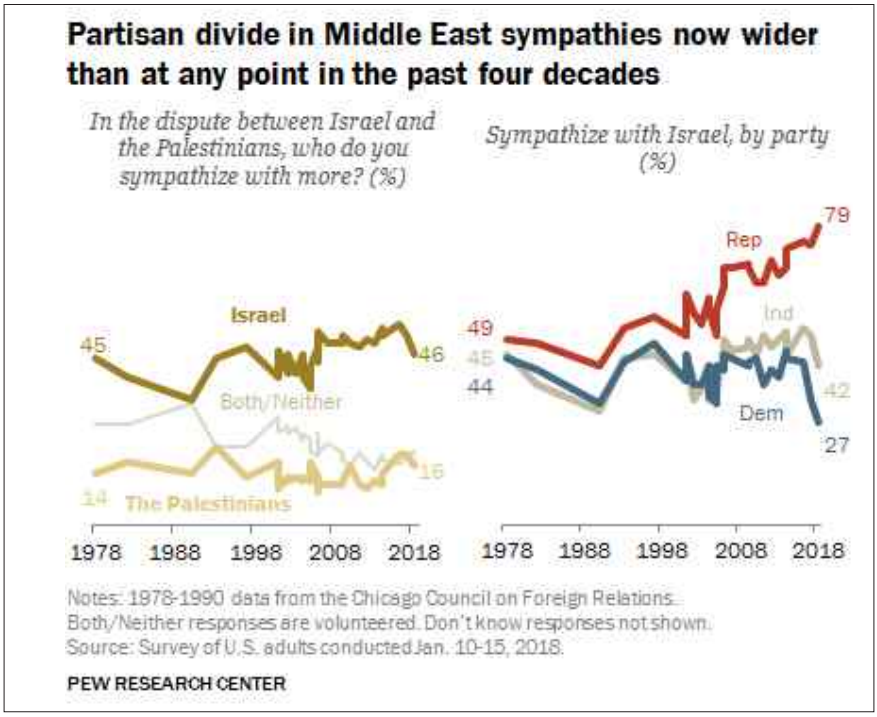

תרשים 22: הפער ההולך וגדל בין הרפובליקנים לדמוקרטים בנוגע ליחס לישראל[68]

כפי שכבר צוין, ממחקר שערך מכון המחקר פיו ב־2018 עולה כי ישנם הבדלים הולכים וגדלים בין הרפובליקנים לדמוקרטים בנוגע לישראל. 79% מהרפובליקנים – אבל רק 27% מהדמוקרטים – אומרים כי הם תומכים בישראל ולא בפלסטינים. מנתוני פיו ניתן ללמוד על עלייתם של האוונגליסטים בצד הרפובליקני ועל הנדידה המתמדת של חסרי השייכות הדתית לעבר המפלגה הדמוקרטית. עם זאת הנתון המעניין לענייננו הוא שבקרב הנוצרים אדיקות רבה יותר מתורגמת בדרך כלל לתמיכה חזקה יותר בישראל.

על אף שנתוני מכון פיו מוטים במקצת בשל הדגש הרב ששמים הסוקרים של המכון על הסכסוך עם הפלסטינים, הרי נראה כי הפער המפלגתי בנוגע לישראל הולך וגדל. המצב הזה משתקף גם בסקרים של מכון גאלופ.[69] כך, למשל, אחת הסיבות ליחסם השלילי של הדמוקרטים כלפי הנשיא טראמפ היא העובדה שלדעת 46% מהם הוא תומך יותר מדי בישראל.[70]

סדרי העדיפויות: פנקס חשבונות, מנהיגות עולמית וביטחון המולדת

סדרי העדיפויות של האמריקאים – של יחידים ושל כלל החברה – נותרו ברובם יציבים, אם כי כיום, בעקבות פיגועי 11 בספטמבר 2001, הם שמים מעט יותר דגש על סוגיות של ביטחון פנים.

1. **כלכלה**. "זו הכלכלה, טיפש", הייתה סיסמת הבחירות המוצלחת של ביל קלינטון ב־1992. זוהי כנראה האמת הפוליטית בכל מקום, אבל במיוחד בארצות־הברית, שבה הפוליטיקה מונעת פחות משאלות של זהות, של חוסר ביטחון ושל מאבקים קיומיים, אף כי מסתמן שפוליטיקת הזהויות תופסת באחרונה מקום מרכזי יותר, במיוחד בקרב מצביעי טראמפ. הקביעה ש"זו הכלכלה, טיפש" רלוונטית אפילו יותר בעידן שלאחר המלחמה הקרה, שבו, למעט המלחמה בטרור בעקבות פיגועי 11 בספטמבר 2001, העיסוק העיקרי של הפוליטיקה האמריקאית היה ונותר הכלכלה.

למרות המשבר הפיננסי הגדול של השנים 2008–2009 ועל אף האתגרים הקבועים הקשורים לתפיחת החוב הציבורי, הכלכלה האמריקאית נותרה בדרך כלל חזקה ונהנית מצמיחה מתמדת.

הכלכלה גם עמדה במוקד תשומת הלב של הנשיאים האחרונים: אובמה השקיע מאמץ רב כדי לקדם את רפורמת הבריאות שלו, ואילו טראמפ הנהיג רפורמות מרחיקות לכת בתחום המיסים והסחר.

2. **מנהיגות עולמית**. מעבר לחיזוק כלכלתה התמקדה ארצות־הברית בשמירה על מעמד הבכורה שלה בעולם. הדבר בא לידי ביטוי בהתחייבויות שנטלה על עצמה במסגרת בריתות שונות, ובהן נאט"ו, בפריסת כוחותיה הצבאיים, בין היתר במזרח הים התיכון, במפרץ הפרסי ובצפון־מזרח אסיה, ובתפקיד המוביל שהיא ממלאת באו"ם.

לאחר עשור של שקט יחסי ושל תקציבי ביטחון יציבים בעקבות התפרקות ברית־המועצות וקץ המלחמה הקרה קמו לארצות־הברית שני יריבים ישנים־חדשים – רוסיה וסין – וכן

יריבים לא־מדינתיים חדשים לגמרי ובהם אל־קאעידה ודאע"ש. כל אלה העמידו למבחן את מנהיגותה של ארצות־הברית בעולם.

מלבד התחייבויות רשמיות, למשל לברית נאט"ו, ומלבד פריסות חירום ארוכות טווח כמו בדרום־קוריאה, יש לארצות־הברית, בהיותה מנהיגה עולמית, מידה רבה של חופש פעולה. לנשיאים יש כוח אדיר לעצב את ענייני החוץ, כפי שניתן לראות מההחלטות החד־צדדיות שקיבל הנשיא טראמפ בנושאים מגוונים כמו הגירה, איראן, צפון־קוריאה, שימוש בכוח צבאי וההכרה בהיות ירושלים בירת ישראל.

3. **ביטחון פנים**. מאז מתקפת הטרור של 11 בספטמבר 2001, וביתר שאת מאז בחירתו של טראמפ לנשיא, הגבירה ארצות־הברית את התמקדותה בביטחון הפנים. לתעדוף הזה יש השלכות על מגוון רחב של נושאים בתחום הביטחון הלאומי, החל מהוצאות הביטחון, עבור דרך סוגיות כמו הגירה וסחר וכלה בבעיית הטרור.

זמן רב לפני בחירתו של טראמפ פתח הנשיא אובמה במערכה כלל עולמית נגד הטרור שנועדה לשפר את ביטחון הפנים של ארצות־הברית. המערכה הזאת, שהייתה חסרת תקדים בהיקפה, כללה סיכולים ממוקדים והפצצות נגד גורמים קיצוניים. העובדה שהן ישראל והן ארצות־הברית מנהלות מלחמה לשמירה על ביטחון הפנים מקרבת אותן עוד יותר זו לזו. בתקופת טראמפ אף התברר שלמנהיגים של שתי המדינות יש עמדות דומות בנוגע לביטחון הגבולות.

יהדות אמריקה

בהתחשב בגילה הצעיר של ישראל, בהיסטוריה המטלטלת שלה ובתמורות הדרמטיות שעברה ב־70 שנות קיומה, אין זה מפתיע שהתפתחו פערי דורות בנרטיבים של יהדות אמריקה ביחס לישראל. מה שעדיין לא ברור, הוא האם פערים אלה יובילו בסופו של דבר להשתנות בדפוסי המעורבות ולשינויים משמעותיים בתרומת יהדות ארה"ב לביטחון הלאומי של ישראל.

פער הדורות

דור המייסדים של הברית האמריקאית־ישראלית, שהמשתייכים אליו הם כיום יהודים אמריקאים בני 60 ויותר, חשים סולידריות עמוקה עם ישראל ומעריצים אותה, שכן הם גדלו על הנרטיב שלפיו הקמת המדינה הייתה לא פחות מנס מודרני. ניצחונה של ישראל ב־1967 והיחלצותה מסכנה גדולה ב־1973 נחשבו בעיניהם לניסים לא פחות. ציוני דרך היסטוריים כמו מבצע אנטבה חיזקו עוד יותר את הערצתם של בני הדור הזה לישראל ואת יראת הכבוד שהם חשו כלפי הישראלים.

בני הדור הזה התבגרו בתקופה שבה ישראל הייתה פגיעה יותר, חלשה יותר מהבחינה הכלכלית ותלויה עד מאוד בסיוע חוץ. הקשר שהם חשים אליה הוא רגשי ולרוב אינו נובע מחוויות אישיות של לימודים או ביקורים בישראל, במיוחד לאור העובדה שחוויות כאלה היו הרבה פחות נגישות להם מכפי שהן היום.[71]

בני דור הביניים – אלה שנמצאים היום באמצע הקריירה שלהם – היו הראשונים לחוות את הסדקים שנפערו בתמיכת הקהילה היהודית במדיניות ישראל – החל ממלחמת לבנון הראשונה וכלה בשתי האינתיפאדות. הם הדור הראשון שיכול היה להביע את הקשר שלו עם ישראל גם באמצעות התנגדות גלויה למדיניותה ולמעשיה. לבני הדור הזה היו יותר הזדמנויות לחוות את ישראל באופן בלתי אמצעי בהשוואה לבני הדור שקדם להם – למשל באמצעות האפשרות לעשות שנת לימודים בישראל במסגרת החובות שלהם לתואר אקדמי (נוהג שאיבד מאוחר יותר הרבה מהפופולריות שלו) – אך היכרותם עם ישראל עדיין פחותה מזו של בני דור המילניום שחווים את ישראל באופן הרבה יותר אינטנסיבי (בין היתר בזכות "תגלית").

דור הביניים הזה, שנמצא בשנות ה־40 וה־50 לחייו, נוטל על עצמו בהדרגה את תפקידי ההנהגה בכל המוסדות היהודיים העיקריים שפועלים בתחומי השדולה, הרווחה החברתית, הדת והפילנתרופיה, ובעשור האחרון כבר מצויים אנשיו ברמות הבכירות של הגופים האלה. בדומה לדור המייסדים, גם הדור הזה נתקל לראשונה בישראל כשעמדה בפני אתגרים כלכליים וחברתיים קשים, אם כי בניגוד למייסדים, דור הביניים התבגר בעודו צופה בישראל מתפתחת כלכלית ומגיעה לשגשוגה הנוכחי.

אשר לתחום הביטחוני והדיפלומטי, דור הביניים נחשף במהלך התבגרותו לא רק להצלחותיה של ישראל, אלא גם לכישלונותיה: עלייתו ונפילתו של תהליך אוסלו; הניסיונות הכושלים להגיע להסכם שלום עם סוריה; אי הצלחתו של השלום עם מצרים ועם ירדן להתרומם מעבר למערכת היחסים הקרה שקיימת כיום; היציאה החפוזה מלבנון לאחר כמעט 20 שנות כיבוש וגלים חוזרים ונשנים של טרור ושל מלחמות בלבנון ובעזה. לעומת הדור שלפני כן, שצמח על רקע המאבקים הראשונים של ישראל, ובהם הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים והטראומה של 1973, דור הביניים חווה את ישראל גם במצבים מורכבים ושנויים במחלוקת.

בני דור המילניום, כפי שיפורט בהמשך, קשורים ברובם עמוקות לישראל, אם כי הם הדור הראשון שהזיקה שלהם היא לישראל חזקה מהבחינה הכלכלית והצבאית. אף שהאיומים הביטחוניים קיימים כל הזמן, הרי הדור הזה התבגר כשברקע קיימת ישראל שנחשבת לחזקה ולעשירה, שמרחיבה את קשריה הדיפלומטיים באפריקה, באסיה במרכז אירופה ובמזרחה. זהו גם הדור הראשון שחווה עולם שאין בו קהילה יהודית גדולה שלכודה מאחורי מסך הברזל או נאנקת תחת שלטון רודני.

ילידי המילניום הם גם הדור הראשון שמתבגר בעידן של פוליטיקה מקוטבת עמוקות, שיש החוששים שתוביל בהכרח להתרחקות מישראל, בייחוד בקרב מי שמגדירים את עצמם "פרוגרסיביים".

מגמות כלליות

הקהילה היהודית־אמריקאית מקוטבת לאורך קווי שבר עמוקים עקב מגמות פוליטיות ודמוגרפיות פנימיות ובשל ההתפתחויות בישראל.

עד לעשורים האחרונים היו אלה הרפורמים והקונסרבטיבים שנתנו את הטון ביהדות אמריקה בשל הרוב המוחלט שממנו נהנו. הם הפגינו מידה רבה של סולידריות עם ישראל ושל הזדהות איתה ותירגמו את אלה לפעילות פוליטית. הזרמים האלה אומנם נותרו הרוב, אך זהו רוב שהולך וקטן. במקביל הקיטוב הולך וגדל: מצד אחד ניצבים יהודים אורתודוקסים וחרדים שנוטים יותר ויותר לתמוך ברפובליקנים; ובצד הנגדי של הספקטרום ניצבים הזוגות המעורבים וכן מי שמגדירים את עצמם "ללא השתייכות דתית".

כך, למשל, מספר החברים הרשמיים בבתי הכנסת הקונסרבטיביים נמצא בצניחה חופשית.[72] התנועה הרפורמית אומנם אינה הולכת ומתכווצת, אך גם אינה צומחת: אין גידול במספר החברים שלה. עם זאת היא עדיין הזרם המוביל ביהדות ארצות־הברית: על פי סקר של מכון פיו מ־2013, 35% מיהודי ארצות־הברית משתייכים לזרם הרפורמי.[73]

מידת החיבור לישראל נקבעת במידה רבה על פי ההשתייכות לזרם הדתי. כך, למשל, שיעורי העלייה לישראל הרבה יותר גבוהים בקרב המיעוט האורתודוקסי מאשר בקרב הזרמים האחרים. יתר על כן, שיעורים הרבה יותר גבוהים של מסיימי תיכון אורתודוקסים משתתפים בשנת לימודים בישראל בהשוואה למסיימי תיכון מהזרמים האחרים. הסיבה: השתתפות בתוכנית לימודים כזאת הפכה בשנים האחרונות לחובה בקרב האורתודוקסים, אך לא בקרב הזרמים האחרים.

עם זאת, שיעורם הכולל של היהודים האמריקאים שביקרו בישראל נמצא בשיא של כל הזמנים, בין היתר בגלל הנסיקה במספר המשתתפים ב"תגלית", שהגיע לכ־600 אלף ב־15 השנים האחרונות, מתוכם כ־80% אמריקאים. אחת הסיבות לשגשוג הזה היא הירידה בעלות הטיסות והטיולים. סיבה נוספת היא הנגישות הרבה שקיימת היום למידע ולחדשות מישראל. מובן שמהנגישות הזאת נהנים הרבה יותר בני דור המילניום שנולדו לתוכה מאשר בני הדורות הוותיקים יותר.

דמוגרפיה

המבנה הדמוגרפי של יהדות ארצות־הברית משתנה כל הזמן. גורם השינוי המרכזי הוא השיעור הגבוה – שבעשורים האחרונים הולך וגדל עוד ועוד – של התבוללות ושל נישואים מעורבים. לפי מכון פיו, ב־1970 17% מהיהודים התחתנו עם בני זוג שאינם יהודים, ואילו ב־2013 זינק שיעורם ל־58%.[74] לעומת זאת, שיעור הנישואים המעורבים בקרב האורתודוקסים נותר נמוך מאוד.

מספר הולך וגדל של יהודים מגדירים את עצמם "יהודים בלבד", דהיינו אינם משייכים את עצמם לזרם כלשהו או לקהילה כלשהי. לכן אין זה מפליא שיש להם זיקה מועטה, אם בכלל, לקהילה. באופן כללי גודלה של הקהילה היהודית בארצות־הברית נמצא במצב סטטי או אף בירידה. האומדנים של כלל האוכלוסייה נעים בין 5.7 ל־6.7 מיליון איש. כמיליון מתוכם משתייכים לקטגוריה הצומחת של יהודים באופן חלקי.[75]

שני תת־מגזרים מחזקים את האוכלוסייה היהודית: הראשון הוא המגזר האורתודוכסי (הכולל את המגזר החרדי), שמתאפיין בשיעורי לידה גבוהים. השני הוא מגזר הישראלים־אמריקאים שגדל כל הזמן בגלל הגירה.

המגזר האורתודוכסי, הכולל הן חרדים והן אורתודוכסים מודרנים, מתרחב בעקביות. ממחקר פיו שנערך ב־2013 עולה כי שיעור האורתודוכסים מכלל האוכלוסייה היהודית בארצות־הברית עומד על כ־10%. זהו, כמובן, ממוצע כלל־ארצי. ישנם אזורים שבהם שיעור האורתודוכסים גבוה הרבה יותר. למשל, מסקר שנערך באזור ניו־יורק עולה ששיעור האוכלוסייה האורתודוכסית שם הוא כשליש מהקהילה היהודית.[76]

כאמור, מגזר צומח נוסף הוא הישראלים־אמריקאים, ששיעורם כיום ביהדות ארצות־הברית גדול מאי פעם. עם זאת, ההנחה הראשונית שלפיה הישראלים עתידים לעבור "אמריקניזציה" מוטלת כיום בספק לאור הופעתה של זהות "ישראלית־אמריקאית" חדשה שבאה לידי ביטוי, בין היתר, בהקמת ארגונים חדשים כמו המועצה הישראלית־אמריקאית (IAC).

שיעורי החברות והנוכחות בבתי כנסת – שהם סממן מובהק לזהות הדתית והאתנו־לאומית – יורדים בקצב דרמטי. בדומה למה שקורה בחברה האמריקאית בכללותה, ובעיקר בקרב הצעירים האמריקאים, גם הקהילה היהודית חווה היחלשות של הזיקה לדת.[77]

15 שנים חלפו מאז החלו קבוצות "תגלית" הראשונות להגיע לביקורים בישראל, ונכון ל־2018 כבר הגיעו לישראל במסגרת הפרויקט הזה יותר מחצי מיליון צעירים יהודים־אמריקאים. במקום קשר הנסמך על זיכרונות השואה או על חיבורים רגשיים ונוסטלגיים הקשורים לאירועים מכוננים כמו הקמת המדינה ב־1948 או מלחמת ששת הימים, יצרו בני דור המילניום קשרים אישיים חזקים באמצעות התנסות חווייתית כמו זו שמעניקה "תגלית".

פרשנים החוקרים את הקשר של יהודי ארצות־הברית עם ישראל עסוקים זה כמה שנים בוויכוח סביב השאלה אם המגמות העכשוויות מצביעות על שינויים דוריים או על שינויים מחזוריים.[78] כמה מהחוקרים המובילים, כמו לן סאקס (Saxe) מאוניברסיטת ברנדייס, טוענים על סמך סקרים כי אין כל ראיות לכך שהזיקה לישראל פוחתת לאורך הדורות. לדברי סאקס, ההפך הוא הנכון. לטענתו, לצעירים יהודים יש כיום חיבור חזק יותר לישראל מכפי שיש למבוגרים.[79] טענה דומה אם כי פחות מבוססת אמפירית מעלה מייקל ברנט. לטענתו, "בעבור רבים מהיהודים האמריקאים, ישראל היא חלק מהנשמה".[80]

סאקס גם טוען כי "התמיכה של יהודי ארצות־הברית בישראל היא בלתי מעורערת" ונתונה הרבה פחות לתנודות ולירידות שמקורן בהתפתחויות פוליטיות מכפי שגורסים רואי שחורות כמו פיטר ביינרט.[81] עם זאת, עדיין מוקדם לדעת אם יש בכוחן של החוויות האישיות להוביל למידה רבה יותר של פעילות פוליטית ולתחושת שייכות – אף שהנשאלים בסקרים מדווחים על רמה גבוהה ויציבה של תחושת חיבור לישראל.

פרופסור דב וקסמן טוען שחילוקי דעות פנימיים מפצלים את הקהילה היהודית האמריקאית – בעיקר בסוגיית הסכסוך הישראלי־פלסטיני. בהסתמך על נתוני פיו הוא טוען כי בני דור המילניום נשארים מחוברים לישראל ומעורבים בנעשה בה, אך החידוש

הוא שהקשרים שלהם חדלו להיות מחבקים בלבד והפכו ליותר ביקורתיים.[82] גם ממחקר שערכו באחרונה רוזנר ורוסקי מהמכון למדיניות העם היהודי (JPPI) עולה כי יהודי ארצות־הברית מפגינים רמות גבוהות יותר מבעבר של מעורבות ביקורתית בנושאים כמו הסכסוך עם הפלסטינים. כמעט שני שלישים מיהודי אמריקה אמרו כי הם סבורים ש"ישראל אינה עושה מאמצים כנים כדי להשיג שלום".[83]

הנחת העבודה בעולם היהודי המאורגן, כמו גם בקרב קובעי המדיניות בישראל, היא שיהודים אמריקאים צעירים – בעיקר אלה המכונים דור המילניום – הולכים ומתרחקים מקשרים עם ישראל. החוקרים המנתחים את הסקרים שנערכים בקרב יהודי ארצות־הברית מאשרים כי יש פוטנציאל לפערים עתידיים ומזהירים את מנהיגי ישראל כי אל להם להניח שישראל תמשיך ליהנות מתמיכה פוליטית חוצת מפלגות בהמשך הדרך, גם אם הסולידריות הכללית איתה תישאר חזקה.

"בהתחשב בכך שהיהודים האמריקאים משתתפים בפוליטיקה האמריקאית הכללית ומזדהים ברובם עם הדמוקרטים, לא ניתן לבטל את האפשרות של ניכור עתידי הנובע מחילוקי דעות פוליטיים", טוענים החוקרים ששון, סאקס ואחרים.[84] יתר על כן, אפילו אותם יהודים אמריקאים הקשורים מאוד לישראל עשויים להביע את תמיכתם בה בדרכים שונות, למשל באמצעות הבעת דעתם על מדיניות הכיבוש וההתנחלויות שהיא מיישמת, ושלה הם מתנגדים, או באמצעות הבעת תמיכה בתוכנית שלום שאינה עולה בקנה אחד עם מדיניות הממשלה.[85]

פוליטיקה וערכים – קישוב ופיצול

אף שיהדות ארצות־הברית מחוברת לישראל יותר מאי פעם בעבר – במודעות, בביקורים וכדומה – היא גם מפולגת יותר מאשר אי פעם בעבר בנוגע לפוליטיקה מבית ובנוגע לפוליטיקה הישראלית הן בנושאי פנים כמו פלורליזם יהודי והן בנושאים חיצוניים כמו היחסים בין ישראל לפלסטינים. הקהילה היהודית מתאפיינת בפיצול הולך וגובר סביב שאלות של פוליטיקה ושל ערכים, וישראל היא אחד מנושאי המחלוקת האלה.

הקמתו של ארגון השדולה ג'יי סטריט, שמגדיר את עצמו "פרו־ישראל, פרו־שלום" – בתגובה לתחושה שהממסד הקיים אינו מייצג מספיק את הקולות בקהילה התומכים מאוד בפתרון של שתי המדינות – הייתה אחד הסימנים הברורים ביותר לתהליכי הפיצול. יש בכך גם כדי לשקף את התופעה שתיאר אלון פנקס, ולפיה ישראל היא בעת ובעונה אחת "גורם מאחד" ו"גורם מפצל".[86]

התופעה הזאת היא ייחודית בתולדות היחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית, אך גם ברורה מאוד ולא ניתן שלא להבחין בה. גם לא ניתן לנתק אותה מההקשר הנוכחי, שבו ישראל חזקה מהבחינה הצבאית והכלכלית – מה שמקל על יהודים אמריקאים להביע את התנגדותם למדיניותה בלי לחשוש שהם מסכנים בכך את המדינה היהודית.

גם אין זה מפתיע שהתמיכה של יהודי ארצות־הברית בישראל עולה ויורדת בהתאם להערכותיהם בנוגע לחומרת האיומים עליה ובנוגע למעמדה האסטרטגי הכולל. כך, למשל,

הפילוג של תקופת אוסלו – כאשר אלמנטים מהימין פעלו בוושינגטון נגד ההסכם ונגד שיחות השלום עם סוריה – הפך למפגן של סולידריות גדולה במהלך האינתיפאדה השנייה. גם במהלך המערכות האחרונות בלבנון ובעזה נרשמה עלייה חדה בסולידריות של יהודי ארצות־הברית עם ישראל. עם זאת, תקופות הסולידריות הן כיום בדרך כלל קצרות מאוד, ואילו הפילוג הפך להיות תופעה של קבע.

הקהילה היהודית בארצות־הברית מפוצלת מהבחינה הדתית, אך לא פחות מכך היא מפוצלת מהבחינה הפוליטית – ממש כמו החברה האמריקאית שבקרבה היא חיה ופועלת. בקרב היהודים קיים מִתאם בין הפיצול הדתי לפיצול הפוליטי: היהודים האורתודוקסים נוטים לשמרנים ומצביעים יותר לרפובליקנים, ולעומתם יהודים רפורמים ויהודים שאינם משויכים לזרם דתי כלשהו נוטים לעבר הליברלים וממשיכים להצביע בעיקר לדמוקרטים.[87]

היחס של יהודי ארצות־הברית כלפי הנשיאים אובמה וטראמפ משקף את הפיצול הזה: יהודים אורתודוקסים שנוטים לרפובליקנים איחדו שורות נגד אובמה במשך כל שנות כהונתו, ואף הביעו סלידה ממנו שרק הלכה והתחזקה עם הזמן. לעומת זאת, הפופולריות של אובמה בקרב היהודים הפרוגרסיביים, שהם הרוב, רק הלכה וגדלה. בחירתו של דונלד טראמפ שיקפה את צידה האחר של המשוואה: שיעורי התמיכה בטראמפ בקרב יהודי ארצות־הברית הם מהנמוכים ביותר מכלל המגזרים של החברה האמריקאית. לעומת זאת, הוא נותר פופולרי בקרב המיעוט ההולך וגדל של היהודים הרפובליקנים.

מסקר פיו שנערך ב־2013 עולה כי בקרב יהודי ארצות־הברית יש כמה השקפות מושרשות שהקונסנזוס בנוגע אליהן חזק יותר מאשר התמיכה בישראל. בתשובה לשאלה "מהו בעיניך הפירוש של להיות יהודי", השיבו 73% מהנשאלים "לזכור את השואה". 69% מהנשאלים השיבו "לחיות חיים אתיים/מוסריים", ו־56% ציינו "לפעול למען הצדק והשוויון". לעומת זאת, את התשובה "לדאוג לישראל" השיבו פחות מ־50% מהנשאלים – עדות הן להעדפות הערכיות של יהודי ארצות־הברית והן לעובדה שהם פחות חרדים בנוגע לביטחונה ישראל מכפי שהיו בעבר.[88]

החשיבות הרבה שמייחסים יהודי ארצות־הברית לאתיקה ולצדק חברתי אינה מפתיעה במיוחד בהתחשב בכך שיהודים הם רק כ־2% מאוכלוסיית ארצות־הברית. היהודים האמריקאים מבינים היטב שהם חבים את זכויותיהם החברתיות והפוליטיות לתמורות שחלו בחיים הפוליטיים בארצות־הברית, ובמיוחד למתן הזכויות לנשים, לאפרו־אמריקאים ולמיעוטים נוספים.

רבים מהארגונים הוותיקים, המוכרים והמבוססים ביותר בקהילה היהודית מבטאים את השאיפה הזאת לאתיקה ולצדק חברתי ואת היותם נציגים של קבוצת מיעוט. מדובר, בין היתר, בליגה נגד השמצה, בארגון היאס (HIAS), המסייע לעולים ולפליטים, ובוועד היהודי־אמריקאי. כל הארגונים האלה – ורבים אחרים – מקדמים סדר יום ליברלי במדינתם ובעולם.

"העובדה שהישראלים אינם מכירים את התחושה של להיות מיעוט", אומר הפוליטיקאי הוותיק דן מרידור, "היא שמביאה להבדלים הקיצוניים בין הפוליטיקה והערכים שלהם לבין הפוליטיקה והערכים של היהודים בארצות־הברית".[89]

סדרי העדיפויות

סדרי העדיפויות של הקהילה היהודית בארצות־הברית, שאותם קובעת המנהיגות, משקפים הן המשכיות והן שינוי. סדרי העדיפויות המרכזיים – ביטחון הקהילה, מאבק באנטישמיות, תמיכה בישראל וחינוך – נותרו קבועים. אולם לצד אלה ישנם גם שינויים, ובהם ירידה בדגש על התמיכה הכספית בישראל והגברת ההתמקדות בצדק חברתי ובמאבקים פרוגרסיביים, לאו דווקא יהודיים.

1. **המשכיות יהודית**. בגלל ההתבוללות המואצת והנישואים המעורבים נותנת הקהילה היהודית בארצות־הברית בעשורים האחרונים עדיפות עליונה לשמירה על ההמשכיות היהודית. זוהי הסיבה לחשיבות הרבה המיוחסת ליוזמות הקהילתיות הרבות בתחום הזה: הרחבת החינוך היהודי (בעיקר במסגרת בתי ספר יהודיים פרטיים ובמסגרות חינוך לא פורמליות למבוגרים), הרחבת ההשתתפות של בני נוער יהודים במחנות הקיץ, הגדלת ההשקעות בחיי הקמפוס היהודיים וגיוס צעירים יהודים לתנועות הנוער. ככל שהולך וקטן מספר החברים בבתי הכנסת, כך גדלה חשיבותן של מסגרות ההשתייכות האחרות. דרך נוספת לשמירה על ההמשכיות היהודית היא חיזוק הזיקה לישראל – למשל באמצעות תוכניות כמו "תגלית".

2. **ביטחון ומאבק באנטישמיות**. אף שהקהילה היהודית בארצות־הברית אינה חשה עצמה נצורה כמו הקהילות היהודיות בצרפת, בבלגיה ובארגנטינה, מייחסים יהודי ארצות־הברית חשיבות עצומה לביטחונה. רשת הפדרציות היהודיות הקימה בעשור האחרון חברת אבטחה עצמאית ("רשת קהילה מאובטחת"), ומוסדות קהילתיים רבים הגדילו בהדרגה את הוצאותיהם על ביטחון בעקבות גל אירועי הירי במרכזים קהילתיים יהודיים ובמבנים אחרים של הקהילה, כולל במוזיאון השואה בוושינגטון.

אבל חשוב מכך הוא המאבק המתמשך נגד האנטישמיות – בעיה מתמשכת באמריקה שהחריפה בשנתיים האחרונות. הליגה נגד השמצה דיווחה על עלייה של 60% במספר האירועים האנטישמיים מאז 2016.[90] מתן מענה לתקריות אנטישמיות הוא נושא שמעסיק כל הזמן את הקהילה היהודית, ובגלל העדיפות הניתנת לו מתייצבת הקהילה היהודית בראש המאבק בגזענות ובשנאה בכלל החברה האמריקאית. "המאבק נגד האנטישמיות קשור באופן בלתי נמנע למאמצים נרחבים יותר נגד פשעי שנאה", מדגיש מנכ"ל הליגה נגד השמצה, ג'ונתן גרינבלט.[91]

הרגישות המיוחדת לזכויות המיעוט היא חלק מהדנ"א של יהדות ארצות־הברית ומשפיעה בהכרח על עמדות הקהילה כלפי מדיניות ישראל במגוון רחב של נושאים, ובהם היחס לפלסטינים, לערביי ישראל ולמבקשי המקלט מאפריקה.

3. **הפעילות של ארגוני השדולה למען ישראל.** הפעילות למען ישראל – בפוליטיקה המקומית והלאומית – נותרה בראש סדר העדיפויות של הקהילה היהודית בארצות־הברית. כאמור, מי שפועלים למען ישראל אינם מדברים תמיד בקול אחיד – ויעידו על כך, למשל, הגישות השונות שנוקטים ארגונים כמו ג׳יי סטריט ואיפא״ק – אך עדיין בכוחם של כל הארגונים היהודיים להירתם למאמץ נרחב ומאוחד בתחומים שבנוגע אליהם יש קונסנזוס כמו המשך הסיוע הצבאי והמדיני של ארצות־הברית לישראל, המאבק ב־BDS וקידום קשרים בין בכירי הקהילה היהודית לבין אנשי ציבור, נבחרי ציבור ואליטות אחרות בארצות־הברית.

הפעילות למען ישראל וגיוס תרומות למאמצים חברתיים וכלכליים הלכו יד ביד במשך עשרות שנים, אולם בשנים האחרונות נמצאת התמיכה הכספית בישראל בירידה מסויימת. אומנם עדיין קיימת רשת רחבה של תמיכה כספית במגוון רחב של מוסדות חברתיים בישראל, אך עם השנים חלה ירידה כללית בהיקף התרומות. כמו כן, פדרציות יהודיות גדולות, כמו הפדרציות של בוסטון, של לוס אנג׳לס ושל אטלנטה, ביטלו או הפחיתו באופן משמעותי את ההקצאות שלהן לארגוני גג ישראליים כמו הסוכנות היהודית.

4. **דבקות בערכים ליברליים ו״תיקון עולם״.** התמיכה בצדק חברתי כללי אינה בראש סדר העדיפויות של הגופים המרכזיים בקהילה היהודית בארצות־הברית, אך למרות זאת מדובר בתחום פעילות משמעותי – במיוחד בעבור המגזר הרפורמי והליברלי. כך, למשל, ארגונים יהודיים פרוגרסיביים פועלים למען קבוצות שוליים שונות בחברה האמריקאית כמו מהגרים ולהט״בים. המגזר האורתודוקסי עוסק פחות בכך.

ארגונים דתיים פרוגרסיביים כמו איגוד היהדות הרפורמית (URJ) מייחסים חשיבות רבה לפעולות חברתיות בקרב חבריהם ומפעילים תוכניות מיוחדות לבני נוער הכוללות גם הכשרה מקצועית. את הפעילות החברתית הם מרחיבים לעיתים גם לישראל בשיתוף עם ארגונים כמו ״הקרן החדשה לישראל״ ועם פדרציות יהודיות גדולות כמו זו של סן פרנסיסקו ושל ניו־יורק. ביחד הם מקצים מענקים משמעותיים למגזרים ישראליים שניתן לכנותם פרוגרסיביים ובהם ארגונים פלורליסטיים (כולל גופים יהודיים־ערביים משותפים) וארגוני להט״בים.

הירתמותם של גופים יהודיים מתקדמים לסייע למהגרים לטינים צעירים חסרי מעמד בארצות־הברית (שזכו לכינוי ״החולמים״) גורמת להם לתמוך באופן כמעט אוטומטי בכל מאבק דומה שמתקיים בישראל, למשל מאבקם של מבקשי המקלט מאפריקה למעמד מוגן.[92]

ישראל

המגמות הפוליטיות הדומיננטיות בישראל הן קיטוב, פילוג ותזוזה מתמשכת לעבר הימין, במיוחד בסוגיות של ביטחון לאומי. סוגיית ההסתה מעסיקה מאוד את החברה הישראלית – במיוחד מאז רצח ראש הממשלה יצחק רבין. לצד אלה מתקיימות גם מחלוקות בין־דוריות.

ישראלים בשנות ה־60 וה־70 לחייהם. בני הדור הוותיק מתאפיינים ברמות גבוהות של סולידריות חברתית ושל אמונה בקולקטיב. זהו דור שהתבגר בעידן שבו הממשלה

עדיין מילאה תפקיד מרכזי במשק, וחברות בבעלות ממשלתית שלטו כמעט בכל מגזר. זהו דור שעדיין זוכר את שליטתה של מפא"י (ואחר כך של מפלגת העבודה) בפוליטיקה.

דור הביניים, בני ה־40 וה־50, הוא פחות סוציאליסטי בתפיסותיו ונוטה לתמוך בערכים ליברליים כמו כלכלת שוק חופשי – ערכים שמייצגות מפלגות כמו הליכוד, כולנו ויש עתיד, ובמידה פחותה יותר מפלגת העבודה.

בני דור המילניום, בדומה לשאר החברה הישראלית, מפולגים באופן חד סביב סוגיות של זהות ושל דת, אך בנוגע לסוגיה הפלסטינית הם פחות מפולגים ומביעים לרוב השקפות שהן שמרניות יותר מאלה של הוריהם. הסיבות לכך הן הטראומה שהותירה האינתיפאדה השנייה והחשדנות שלהם ביחס לרעיון הקמתה של מדינה פלסטינית. הניגוד בין בני דור המילניום הישראלי לבין בני דור המילניום האמריקאי הוא חד וניכר: בעוד שאלה הישראלים הופכים לשמרנים יותר ויותר, אלה האמריקאים הופכים לפרוגרסיביים יותר ויותר.[93]

דמוגרפיה

קווי השבר בחברה הישראלית העמיקו בעקבות המגמות הדמוגרפיות האחרונות. הריבוי הטבעי במגזר החרדי והדתי לאומי גבוה בהרבה מאשר בקרב המגזר החילוני, אם כי כל מגזרי החברה הישראלית – כולל המגזר הערבי – מתאפיינים בשיעורי ילודה גבוהים בהשוואה לאלה שבמערב. ארבע הקבוצות המרכזיות האלה – "ארבעת השבטים" בפי הנשיא ריבלין – מייצגות מציאות שבה כבר אין רוב ברור או מיעוט ברור.[94]

מאז 1990 קלטה אוכלוסיית ישראל כמעט מיליון עולים יהודים מברית־המועצות לשעבר, רובם חילונים, ובאחרונה גם נוספה עלייה משמעותית מצרפת, שהיא פחות חילונית באופיה. שתי הקבוצות האלה נוטות לימין, ולשתיהן היכרות מוגבלת ומעט מאוד קשרים עם יהדות ארצות־הברית.

במקביל ישנה גם זרימה החוצה של אוכלוסייה מישראל – בעיקר לארצות־הברית, שם יש כיום ריכוזים גדולים של ישראלים לשעבר – ובמידה פחותה גם לאירופה, למשל לערים כמו ברלין. אף שהאוכלוסייה ההולכת וגדלה של ישראלים בארצות־הברית כמעט שאינה מכירה את יהדות אמריקה, היא מהווה גשר אליה ויש בה פוטנציאל משמעותי לחזק את הפעילות למען ישראל בערוצים הקיימים ובאמצעות ארגונים חדשים כמו המועצה הישראלית־אמריקאית (IAC).

פוליטיקה וערכים

אף שבחברה הישראלית יש קווי שבר נוספים מעבר ל"ארבעת השבטים" שציין הנשיא ריבלין, ובהם הפערים בין העולים לבין ילידי הארץ, הרי הפילוג "השבטי" הוא שמעסיק את הישראלים בשנים האחרונות. הנשיא ריבלין שירטט תמונה קשה של השבטיות הישראלית: "כל ילד שמגיע לעולם במדינת ישראל נשלח לאחת מארבע מערכות נפרדות – למערכת שתכליתה לחנך אותו ולעצב את תפיסת עולמו לאתוס תרבותי, זהותי דתי ואף לאומי שונה. ילד מבית אל, ילד מרהט, ילדה מהרצליה וילדה מביתר עילית, לא רק שהם לא

נפגשים, אלא הם גם מתחנכים לתפיסה שונה בתכלית לגבי ערכי היסוד ואופיה הרצוי של מדינת ישראל. האם תהיה זאת מדינה חילונית וליברלית, יהודית ודמוקרטית? האם תהיה זאת מדינת הלכה יהודית? או דמוקרטיה הלכתית? האם תהיה זאת מדינת כל אזרחיה או לאומיה?"[95]

לצד הפילוג הזה ישנה גם החלשה ניכרת של המפלגות הפוליטיות ותנודתיות רבה של ציבור הבוחרים. למשל, ב־1981 היו למפלגת העבודה ולליכוד ביחד 95 מושבים בכנסת. ב־1984 היו להם ביחד 85 מושבים, ובבחירות 2015 ירד המספר ל־54 מושבים בלבד. הסיבה: מפלגות חדשות שנכנסות לכנסת נוגסות בהתמדה בקהל הבוחרים של המפלגות הגדולות. ב־2015 התאחד לראשונה המגזר הערבי ב"רשימה משותפת" והשיג את התוצאות הטובות אי פעם בתולדותיו. עם זאת יש לציין שלא מדובר באיחוד אמיתי של המפלגות הערביות אלא בתגובה טכנית להעלאת אחוז החסימה.

הבחירות של 2015 העלו לשלטון ממשלת ימין מובהקת שנוקטת מדיניות לאומית ושמרנית. דגש רב היא שמה על חיזוק אופיה היהודי של המדינה. יתר על כן, הממשלה כוללת גם מספר גדול של שרים המתנגדים במפורש לפתרון של שתי מדינות, וכמה מהם אף תומכים בצורות שונות של סיפוח הגדה המערבית.

סדרי העדיפויות

1. **ביטחון, הגנה וחתירה לשלום**. הישראלים מציבים באופן עקבי את ענייני הביטחון בעדיפות גבוהה, אם כי ההוצאה על הביטחון מתוך כלל התקציב הצטמקה, בעיקר בשל הצמיחה הכלכלית המסיבית של ישראל. אחד ההיבטים החשובים של הביטחון הוא החתירה ארוכת השנים של ישראל לשלום עם העולם הערבי – חתירה שבאה לידי ביטוי בצורה הברורה ביותר בהסכם השלום עם מצרים ב־1979 ובהסכם השלום עם ירדן ב־1994. אף שעמדות הציבור נחלקות באופן חד בשאלה הפלסטינית, ישנה עדיין תמיכה ציבורית משמעותית בטיפוחם ובשימורם של היחסים עם המדינות השכנות.

2. **לכידות חברתית**. באופן פרדוקסלי, לצד המחלוקות החברתיות העמוקות, שבאות לידי ביטוי בפוליטיקה לוחמנית, מיוחס ערך רב ללכידות ולסולידריות בחברה הישראלית, במיוחד בקרב המגזרים הדתי והחילוני. הצבא היה מאז הקמתו גוף מוביל בבניית הלכידות החברתית, אך אוכלוסיות מפתח – כמו הערבים והחרדים – נותרו במידה רבה מחוצה לו. מנהיגים כמו ריבלין מדגישים את חשיבותה העצומה של הלכידות החברתית וקוראים לתת לה עדיפות לאומית, אבל מנהיגים רבים אחרים – פוליטיים (ברמה המקומית והארצית) דתיים, חילוניים, אתניים, אינטלקטואליים וכדומה – מקיימים שיח מפלג המנציח את הפיצול ומעמיק אותו.

3. **איכות חיים והזדמנויות כלכליות**. הצמיחה הכלכלית המהירה מגדילה את פערי ההכנסה ומוסיפה עוד ממד לשסע החברתי בישראל. במקרים רבים מדובר בהצטברות של שסעים שהופכים יחד לקו שבר עמוק במיוחד. זה קורה, למשל, כאשר אוכלוסייה

מסוימת היא גם ענייה, גם גרה בפריפריה, גם סובלת ממחסור בהזדמנויות וגם משתייכת לקבוצה אתנית מסוימת.

וישנן סוגיות שמטרידות את האוכלוסייה המבוססת יותר כמו נטל המס הגבוה והעלייה החדה במחירי הדיור, במיוחד במרכזים עירוניים רבים. ההפגנות של 2011 למען צדק חברתי ולמען בלימתו של יוקר המחיה עדיין תופסות מקום דומיננטי בשיח הפוליטי. בעקבותיהן החלו מפלגות – הן חדשות כמו כולנו של משה כחלון והן ותיקות כמו המחנה הציוני (עבודה) – למקד את המצע שלהן בסדר היום החברתי.

עם זאת גם כאשר הישראלים עוסקים בסוגיות של צדק חברתי ושל יוקר המחיה, הם אינם שוכחים את הממד היהודי שבחייהם והדאגה לביטחונה, לרווחתה ולעוצמתה של יהדות העולם. אף שמדובר בנושאים שכמעט אינם שנויים במחלוקת בציבור היהודי, הם הפכו מוקד למחלוקת עמוקה כשנשזרו בחוק הלאום שחוקקה הכנסת ביולי 2018. ולמרות הכול עדיין שוררת אמונה עזה בקרב היהודים בישראל שהם חולקים גורל משותף עם יהדות העולם.[96]

בשנים האחרונות הפגינו ממשלות ישראל עניין רב בקידום הזהות היהודית בתפוצות ובטיפוח ההמשכיות היהודית מחוץ לישראל, למשל באמצעות השקעה במיזמים כמו "תגלית" ו"מסע". החשיבות הרבה שמייחסת ישראל לחיזוק התפוצות באה לידי ביטוי בכוחו ההולך וגדל של המשרד לענייני התפוצות – בין היתר הודות לגידול בתקציביו. זהו שינוי דרמטי מהגישה האינסטרומנטלית יותר של ישראל כלפי יהדות העולם בעבר, שהייתה ברוח מגילת העצמאות וקראה לתפוצות "להתלכד סביב היישוב בעלייה ובבניין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה".[97]

בגלל החשיבות הרבה שמייחסת ישראל לקשריה עם התפוצות ניהל ראש הממשלה נתניהו במשך שנים משא ומתן אינטנסיבי עם ראשי הסוכנות היהודית ועם מנהיגי הקהילה היהודית בארצות־הברית כדי להגיע להסכם על הקצאת שטח לתפילה משותפת בכותל. הסכם כזה אכן הושג בסופו של דבר ואף קיבל את אישור הקבינט, אולם בסופו של דבר הוא הוקפא, לאחר שנתניהו הגיע למסקנה שההתנגדות הפוליטית של חברי הקואליציה החרדים מסוכנת מדי מבחינתו. יהדות התפוצות נמצאת אמנם בסדר העדיפויות הלאומי של ישראל, אך במקביל ישנו קונפליקט עמוק בין הדאגה לתפוצות לבין המציאות האלקטורלית, שלעיתים קרובות זוכה לעדיפות על פני האינטרסים של התפוצות.

אולם הבעיה חמורה יותר מאשר דחיקת האינטרסים של יהדות התפוצות לשוליים נוכח אילוצים אלקטורליים. אותם הגורמים בחברה הישראלית שמשקיעים בטיפוח הקשרים עם התפוצות הם דווקא אלה שלרוב אינם מתמצאים בהעדפות של הקהילות בתפוצות. באופן פרדוקסלי, ישראל מתעניינת יותר מאי פעם ברווחתה ובהתפתחותה של יהדות התפוצות, ומנגד, לעיתים תכופות ישנה התנגשות בין הגישה הישראלית ולבין ההעדפות של הקהילות בתפוצות. זה קורה במיוחד כשמדובר במדיניות הנוגעת לפלורליזם ולשוויון דתי.[98] בסקר דעת קהל שנערך באחרונה הוגדרה התופעה הזאת "פרדוקס ההשתייכות לעם היהודי" (peoplehood paradox).[99] אין מסגרות מקובלות

או מוסדות רשמיים שיכולים לתווך במחלוקות כאלה, והתוצאה היא ניסיונות תיווך באמצעות מנגנונים זמניים ובלתי פורמליים.

בדיוק כשם שהתרומה המשמעותית של יהדות ארצות־הברית לישראל לא היתה מובנת מאליה, כך גם המחלוקות הנוכחיות אינן גזירה בלתי נמנעת. אך נוכח מסלולן של המגמות הנוכחיות יידרש מאמץ מרוכז של כל הצדדים כדי לנווט בין שלל האינטרסים הסותרים, להרחיב את האחדות ואת הקונסנזוס ולהבטיח כי תרומת יהדות ארצות־הברית תישאר איתנה ומשפיעה.

המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית: רקע והשלכות

זכי שלום

מבוא

היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית נמצאים זה כמה שנים במשבר. על כך אין מחלוקת. לכל אחד מהצדדים יש, מטבע הדברים, ביקורת על התנהלות הצד האחר, שמן הסתם אינה עולה בקנה אחד עם הציפיות שיש לו ממנו. הגם שהמשבר נגרם כתוצאה מפערי עמדות אמיתיים בין שני הצדדים, אין ספק שהוא מועצם במידה רבה בשל אינטרסים פוליטיים של אישים בשני הצדדים ובשל העובדה שדיווחים על התרחבות הקרע מקבלים, באופן טבעי, תהודה תקשורתית גדולה הרבה יותר מאשר דיווחים על הפחתת הפערים. המציאות הזאת היא שיוצרת כנראה את תמונת המצב הנוכחית של משבר חסר תקדים, שהסיכוי להביא לפתרונו נמוך, אף שבפועל קיימת מגמה של שיתופי פעולה נרחבים במישורים שונים ומגוונים. "בשעה שהפעילות הקהילתית והתרבותית והיחסים האישיים ובין הארגונים נמשכים כסדרם תוך אווירה של שיתוף פעולה חיובי", כותבים שמואל רוזנר וג'ון ראסקי בהקדמה שלהם למזכר הנושא את הכותרת "70 שנה של יחסים בין ישראל ויהודי התפוצות", "המעטפת הפוליטית יוצרת חיכוכים מתמידים וכעסים מתעצמים המאפילים לעיתים קרובות על מערכת היחסים הקונסטרוקטיבית המתקיימת במישורים אחרים".[1] סיכומו של דבר, יש להטיל ספק אם תמונת המצב האמיתית של יחסי ישראל עם הקהילה היהודית בארצות־הברית היא אכן של משבר קיצוני שהסיכוי להביא לפתרונו קלוש.

הביטוי האחרון למחלוקת העמוקה בין שני הצדדים היה תגובתן הביקורתית של הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה נגד חוק הלאום שהתקבל בכנסת ביולי 2018, ואשר עורר גם בארץ מחלוקת רבה: "הפדרציות היהודיות" נאמר בהודעה שהן פרסמו, "מתייצבות שכם אל שכם עם העדה הדרוזית בישראל. הפדרציות מבקשות להאיץ בחברי הכנסת לשתף פעולה עם בני העדה הדרוזית כדי לענות על דאגותיהם האמיתיות. בהיותנו תומכים מסורים של מדינת ישראל אנו מאוכזבים מהחקיקה שהעבירה הממשלה ואשר פוגעת במיעוטים במדינת

ישראל". אל הביקורת של הפדרציות הצטרפו גם ארגונים יהודיים אחרים ובהם הליגה נגד השמצה (ADL), הוועד היהודי־אמריקאי (AJC) והתנועות הקונסרבטיבית והרפורמית.[2]

עוד קודם לכן נוצרה מתיחות בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית סביב תגובתה המסויגת והצוננת של הנהגת התנועה הרפורמית בארצות־הברית להעברת השגרירות האמריקאית לירושלים ולהכרזה של ממשל טראמפ שהוא מכיר בהיותה של ירושלים בירת ישראל. הציבור הרחב בישראל ראה בהעברת השגרירות האמריקאית לירושלים מאורע בעל משמעות היסטורית מרחיקת לכת למדינה. בתגובתה הצוננת והמסויגת של התנועה הרפורמית למהלך הזה – תגובה שאותה ביטא נשיא התנועה הרפורמית, ריק ג'ייקובס – ראו אפוא חוגים רחבים בישראל התפתחות העלולה לערער את הקונסנזוס הרחב שקיים בעם היהודי בנוגע להיותה של ירושלים בירת ישראל: "השגרירות האמריקאית", אמר ג'ייקובס, "צריכה לעבור לירושלים בזמן הנכון. לא נוכל לתמוך בהחלטת הנשיא לעשות זאת ללא תוכנית שלום"[3].

מאוחר יותר נמסרה הודעה מתונה יותר: "אנו חוגגים עם ישראל ועם ארצות־הברית", נאמר בהודעת התנועה הרפורמית, "את האירוע ההיסטורי של העברת שגרירות ארצות־הברית לירושלים. המהלך הזה נותן ביטוי ליחסים המיוחדים בין ישראל לארצות־הברית. אנו מקווים שהשגרירות החדשה תיתן ביטוי נוסף למחויבותה של ארצות־הברית לביטחונה של מדינת ישראל. אנו גם מקווים שהממשל האמריקאי יעשה כל שביכולתו כדי להביא את ישראל ואת הפלסטינים לשולחן המשא ומתן המדיני, כך שהשגרירות החדשה תסמל צעד ראשון להבאת שלום בירושלים".[4]

העמדות האלה בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית קיבלו ביטוי עוד קודם להעברת השגרירות, בסקר של הוועד היהודי־אמריקאי שנערך ב־2017. רק 16% מהנשאלים בסקר הביעו תמיכה בהעברה מיידית של שגרירות ארצות־הברית לירושלים; 36% הביעו תמיכה בהעברת השגרירות במועד מאוחר יותר, כשתושג התקדמות בתהליך השלום הישראלי־פלסטיני; 44% הביעו התנגדות להעברת השגרירות לירושלים; 4% אמרו שאין להם דעה ברורה בנושא.[5]

ביטויי האכזבה בישראל מהעמדות האלה של יהדות ארצות־הברית בכלל ושל התנועה הרפורמית בפרט לא איחרו לבוא. בכתבה שעוסקת ביחס של התנועה הרפורמית כלפי ישראל צוטט גורם מדיני בישראל שאמר את הדברים הבאים: "יש מגמה של התרחקות מישראל (בקרב היהדות הרפורמית). הביקורת עליה גוברת, ומתקבל הרושם שהם כלל לא מעוניינים לגשר על הפערים. היית מצפה מתנועה זו לעסוק במצבם המורכב של היהודים במקומות אחרים בעולם, למשל באירופה. אך לאחרונה הם עוסקים רק בביקורת על מדינת ישראל".[6]

מהכתבה עולה שלא כל מנהיגי התנועה הרפורמית בארצות־הברית שלמים עם הקו הביקורתי הנוקשה שמוביל ריק ג'ייקובס. כך, למשל, הובאו הדברים הבאים שאמר עמיאל הירש, הרב של בית הכנסת הרפורמי בניו־יורק על שם סטפן וייז: "על הנהגת התנועה הרפורמית להודות בכך שטעתה בתגובתה להכרה האמריקאית בירושלים כבירת ישראל.

למעט ארגון שמאל קיצוני, כל המפלגות הציוניות בכנסת תומכות בהעברת השגרירות. ההצהרה שפורסמה על ידי הנהגת התנועה הרפורמית אינה מייצגת את כלל התנועה ובוודאי שאינה מייצגת את כל חברי התנועה".[7]

ביטוי נוסף לקרע בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית ניתן באחרונה בנאומו של הסופר מייקל שייבון בטקס הבוגרים של ההיברו יוניון קולג', בית הספר הגבוה של התנועה הרפורמית בארצות־הברית, שנערך בלוס־אנג'לס. מייקל שייבון הוא חתן פרס פוליצר וידוע בביקורתו החריפה על ישראל ועל מדיניותה בשטחי יהודה ושומרון. במהלך ביקור בחברון ב־2016 הוא הצהיר כי "הכיבוש הישראלי הוא אי־הצדק החמור ביותר שראיתי בחיי".[8] באחרונה, לרגל האירועים לציון 70 שנות עצמאות לישראל, פירסם שייבון ספר בשם "ממלכת הזיתים והאפר: סופרים מתעמתים עם הכיבוש" – קובץ מאמרים שכתבו אישים שונים ביהדות ארצות־הברית. בדבריו בטקס חזר שייבון ותקף את בניית ההתנחלויות ואת הטיעון שמדובר בצעד הכרחי לשמירה על צורכי הביטחון של ישראל. "הביטחון", אמר, "הוא המצאה של סוהרי האנושיות. בכל מקום שבו הם יוצרים הפרדה ומניחים גבולות ומחסומים, הם מעצימים את הפחד ואת השנאה בלב בני האדם בצד האחר של הקיר. ביטחון לחלק מאיתנו פירושו כליאה לכולם".[9]

גם בצד הישראלי היו התבטאויות שתרמו להחרפת המתיחות בין שני הצדדים. באחד מנאומיה אמרה סגנית שר החוץ, ציפי חוטובלי, דברים שמהם משתמע כי יהדות ארצות־הברית מנותקת מההוויה הישראלית. לדבריה, רוב יהודי ארצות־הברית אינם מבינים את ישראל כיוון שהם "מעולם לא שלחו את ילדיהם להילחם בעבור ארצם. לרובם חיים נוחים למדי. הם לא מרגישים איך זה להיות תחת התקפת טילים, ואני חושבת שחלק מזה [מהתחושה של להיות ישראלי] זה לחוות את הדברים שישראל מתמודדת איתם באופן יומיומי".[10] הגם שלא אמרה זאת במפורש, הציבו דבריה סימן שאלה על עצם הלגיטימיות של התבטאויות אישים בקהילה היהודית בארצות־הברית בנוגע להתנהלותה ולעמדותיה של ישראל בסוגיות מדיניות־ביטחוניות שעימן היא מתמודדת. השורה התחתונה בדבריה העבירה מסר ברור לקהילה היהודית בארצות־הברית: מי שאינו חי בישראל, אינו יכול להבין את המציאות שבה חיים הישראלים וממילא אין הוא אמור למתוח ביקורת על מעשיה ועל מחדליה של ישראל בהקשר זה.

עוד קודם לכן גאתה המתיחות ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית על רקע הסדרי התפילה בכותל וחוקי הגיור. מדובר בסוגיות מפתח ביחסיה של הקהילה היהודית בארצות־הברית עם מדינת ישראל. בעוד שבסוגיות מדיניות־ביטחוניות מוכנים רבים בקהילה היהודית בארצות־הברית לקבל בהבנה את הקביעה שיש לישראל מעמד עדיף על פניהם, הרי בסוגיות דתיות־ערכיות נכונות זו מצומצמת הרבה יותר. במילים אחרות: הקהילה היהודית בארצות־הברית מתקשה לקבל בהבנה חוסר התחשבות של ממשלת ישראל בעמדתה ובאינטרסים שלה בסוגיות האלה: "רוב היהודים שבעולם", הצהיר ריק ג'ייקובס, מנהיג התנועה הרפורמית בארצות־הברית באחד מביקוריו בכותל,

"צריכים לדעת שבמקום הזה הם לא רק מתקבלים בברכה, אלא גם יש להם מקום להתפלל בו כפי שאנחנו עושים בכל העולם".[11]

המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית בא לידי ביטוי גם בידיעות שפורסמו בעיתונות בישראל ולפיהן ראש הממשלה בנימין נתניהו לא הוזמן לשאת דברים בכנס הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה שנערך בנובמבר 2017. בסופו של דבר נאם נתניהו בפני באי הכנס באמצעות תקשורת וידיאו. סביר להניח שהדלפת הידיעה נועדה להביע מורת רוח מהתייחסותה של ממשלת נתניהו כלפי הקהילה היהודית בארצות־הברית ולאו דווקא חוסר רצון ממשי לאפשר לראש הממשלה לנאום בפני באי הוועידה. "נתניהו", אמר אחד מראשי יהדות ארצות־הברית, "הבין שאם ינאם במליאה השנה, הוא עלול להיות ראש הממשלה הישראלי הראשון שיתקבל בקריאות בוז... בחודש שעבר הגיע נתניהו לניו־יורק. נציגי הרפורמים והקונסרבטיבים בלטו בהיעדרם בפגישות של ראש הממשלה עם בכירים בקהילה היהודית".[12] ראש הממשלה הכחיש את המידע הזה מכל וכול. בעמוד הפייסבוק שלו הוא כתב: "עוד דוגמה לפייק ניוז: אמרו שבעקבות 'מתיחות' עם הקהילה היהודית אני לא אנאם בכנס הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה למרות שסיכמתי עם מארגני הטקס כבר לפני מספר חודשים על כך שאגיע או אנאם באמצעות לוויין. אמרו גם שאני מנותק מהקהילה היהודית בארה"ב – אבל הנה מחיאות הכפיים בתגובה לדבריי".[13]

אישים בישראל ובקהילה היהודית בארצות־הברית קראו להפסיק את התרומות לישראל כדי להעניש אותה על היחס של ממשלתה כלפי הקהילה היהודית בארצות־הברית: "ממשלת ישראל", כתב פרופ' גור אלרואי, אחד החוקרים הבולטים של היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית, "נכנעה ללחץ המפלגות האורתודוקסיות והחליטה להקפיא את המתווה ולהותיר את סוגיית הגיור בידי החרדים. הצהרותיהם של השרים אריה דרעי ויעקב ליצמן נגד היהדות הפרוגרסיבית מזעזעות, ואין להן מקום בשיח הציבורי בישראל או בחו"ל. הגיע הזמן, אחיי היקרים, ראשי היהדות הפרוגרסיבית, לשים סוף להתנהלות המביכה של ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו ולפעול נגדה. גינוי ציבורי לא מספיק, וגם לא ראיונות עם כלי התקשורת. הדרך היחידה לשנות את המציאות היא להקפיא את התרומות לישראל, לעודד ולתמוך במפלגות הישראליות שמבטיחות פלורליזם דתי".[14]

עמדה דומה הביע לאחרונה העיתונאי הידוע תום פרידמן, המרבה למתוח ביקורת על מדיניות ממשלת נתניהו בעיקר בהקשר הישראלי־פלסטיני: "ישראל מציגה את עצמה כמדינת העם היהודי", הוא אומר בריאיון ל"מקור ראשון", "ונתניהו מציג עצמו כמנהיגו של העם היהודי. אם כך, אם אני יהודי, אני צריך שיהיה לי כאן קול. ישראל מגיעה אליי, לדור שלי ושל הוריי, ומגייסת מאות מיליוני דולרים כסוג של מס שאנחנו משלמים בשמחה, כי אנחנו מאמינים בחשיבות של מדינה יהודית. אך אני לא מאמין במיסוי ללא ייצוג. ואני אומר זאת בענווה. אני לא כותב שישראל צריכה לעשות ככה או ככה. אני פרשן, יודע משהו על האזור הזה בעולם, ודעתי היא שישראל והעם היהודי מחוברים האחד עם השני".[15]

מסקר שערך באחרונה הוועד היהודי־אמריקאי עלו הנתונים הבאים בנוגע לקהילה היהודית בארצות־הברית ויחסה לישראל: על השאלה "עד כמה חשוב לך להיות יהודי" השיבו 47% מהנשאלים שהדבר חשוב להם מאוד. 33% מהנשאלים הבהירו שהדבר חשוב להם במידה מסוימת. 12% קבעו שאין הדבר חשוב להם במיוחד. על הקביעה שדאגה לישראל היא מרכיב חשוב בהוויה היהודית שלהם השיבו 48% שהם מסכימים בהחלט. 24% מהנשאלים הסכימו רק במידת מה. לשאלה: האם אתה מסכים או לא מסכים עם הדרך שבה מנווט הנשיא טראמפ את יחסי ישראל־ארצות־הברית התקבלו התשובות הבאות: 18% השיבו שהם מסכימים בהחלט, 22% השיבו שהם מסכימים במידה מסוימת, 54% השיבו שהם אינם מסכימים.[16]

במקביל לנתונים המדאיגים על התרחבות הקרע בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית – כותב נתן שרנסקי – יש גם נתונים מעודדים. הישראלים מודעים כיום לתלותם בקהילה היהודית בארצות־הברית לצורך קידום המאבק נגד מגמות הדה־לגיטימציה בזירה הבינלאומית. במקביל, 79% מחברי הקהילה היהודית בארצות־הברית סבורים שמדינת ישראל משגשגת חיונית לעתיד העם היהודי. 78% מהישראלים חושבים כך בנוגע ליהודי התפוצות. מעבר לכך, על בסיס סקר שנערך באוניברסיטת ברנדייס מתברר ששיעור גדול יותר של צעירים בשנות ה־20 לחייהם בקרב הקהילה היהודית מגדירים את עצמם כיום "תומכי ישראל" בהשוואה לצעירים בשנות ה־30 לחייהם. יתר על כן, בששת העשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל ביקרו בארץ לפחות פעם אחת רק 20% מבני הקהילה היהודית בארצות־הברית; בעשור האחרון, לעומת זאת, ביקרו בארץ כ־50% מבני הקהילה היהודית בארצות־הברית.[17]

יש לציין בהקשר הזה שדווקא הנשיא היוצא של ועידת הנשיאים, מלקולם הונליין, מבטא גישה מתונה ומאוזנת יחסית בראייתו את עומק המשבר ואת אחריות הצדדים לקיומו: "ברגע שמדינה נמצאת בקשר עם ארגונים ועם קהילות במדינות אחרות", הוא כתב, "הבדלי דעות וגישות הם בלתי נמנעים, אבל אסור שייווצר קרע. לדעתי אפשר להגיע לקונסנזוס [בסוגיות הנתונות למחלוקת בין שני הצדדים]. חלק מהבעיה הוא שכיום אין בישראל שר חוץ, ובמשרד החוץ יש אנשים טובים, אבל לא נותנים להם לעבוד. התקציב שהיה למשרד החוץ עבר למשרדי ממשלה אחרים, ויש גם יריבויות בין המשרדים שפועלים לפי אינטרסים פוליטיים ולא לטובת המדינה והקהילות היהודיות". במקביל מטיל הונליין את האחריות גם על הקהילה היהודית בארצות־הברית. לדבריו, "נכשלנו בחינוך ילדינו. ביקור בישראל במסגרת פרויקט 'תגלית' הוא דבר מדהים. אבל מה בנוגע ל־[18] השנים הראשונות לחייהם של הצעירים היהודים? אנחנו מאבדים מאות יהודים מדי יום, ואסור שזה יקרה. זו המחויבות של יהדות ארצות־הברית וגם של מדינת ישראל".18

הניתוח המוצג בפרק זה נועד לבחון את הרקע למשבר ביחסים בין הקהילה היהודית בארצות־הברית לבין מדינת ישראל ואת השלכותיו.

הרקע ההיסטורי

נקודת המוצא לכל הדיונים בסוגיית היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית היא מערכת ההבנות שגובשה בין ראש הממשלה דוד בן־גוריון לבין נשיא הוועד היהודי־אמריקאי, יעקב בלאושטיין, ב־23 באוגוסט 1950. מערכת ההבנות הזאת גובשה בעקבות מתיחות קשה שהשתררה ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית בין השאר בשל תחושתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית כי מדינת ישראל מתעלמת באורח מופגן מהמעמד המיוחד שיש לה בין כל הקהילות היהודיות בעולם וממצבת את עצמה מעל לכל אותן הקהילות, כולל זו האמריקאית. הקהילה היהודית בארצות־הברית ראתה בכך התרסה ברורה מול התפיסה הנחרצת שלה שמדובר בשני מרכזים יהודיים שווים שאף אחד מהם אינו עדיף על פני האחר, מעין מודל של "בבל וירושלים". לכך התלוותה תחושה קשה בקרב חוגים רחבים ביהדות ארצות־הברית שמדינת ישראל – לאחר שהכריזה על עצמאותה ולאחר שניצחה במערכה מול מדינות ערב במלחמת העצמאות – מפגינה כפיות טובה ומתעלמת מהתפקיד הדומיננטי שמילאה יהדות ארצות־הברית בהקמת המדינה ובהישגיה הצבאיים.

ואכן התבטאויות של מנהיגים בישראל לאחר קום המדינה יצרו את הרושם שעם הקמת המדינה הם מבקשים להדגיש את מרכזיותה של ישראל על פני ה"גולה" בכלל, ועל פני הקהילה היהודית בארצות־הברית בפרט. ביטוי בולט לכך ניתן בהתבטאות נחרצת של בן־גוריון (בנובמבר 1949) שבה הבהיר ליהודי ארצות־הברית כי התמיכה הכספית שהם מעניקים לישראל לא תעניק להם השפעה על מדיניותה. בן־גוריון קרא ליהדות ארצות־הברית להסתגל למציאות החדשה של מדינה יהודית חלוצית וריבונית בארץ ישראל.[19]

המתיחות בין שני הצדדים התעצמה על רקע הקריאה של מנהיגים בישראל – ובמיוחד קריאתו של דוד בן־גוריון – ליהודי ארצות־הברית, ובמיוחד לצעירים שבהם, לעלות לארץ. שגריר ישראל באו"ם באותה התקופה, אבא אבן, קרא לצעירים היהודים בארצות־הברית (קרוב לוודאי בעקבות הנחיה של בן־גוריון) לעלות בהמוניהם ארצה. בן־גוריון אף הרחיק לכת מעבר לכך. במפגש עם משלחת של הקהילה היהודית בארצות־הברית הוא הבהיר לאנשיה כי אם לא יקבלו את דעתו שיש לעלות לישראל, הוא יעקוף אותם ויפנה ישירות לנוער היהודי בארצות־הברית בקריאה לעלות לארץ למרות התנגדות הוריהם.[20] ראשי הקהילה טענו כי מדובר במאמץ לשכנע צעירים יהודים אמריקאים להתגייס לצה"ל – מה שמעמיד את יהדות ארצות־הברית במצב של "נאמנות כפולה" מול הממשל האמריקאי – והגיבו בחריפות. במכתב ששיגר לחברי הוועד היהודי־אמריקאי הגדיר בלאושטיין את ההתבטאויות האלה "אומללות מאוד ולחלוטין בלתי צפויות".[21] הוא אף איים כי ישראל "עלולה לאבד לא רק את הפילנתרופיה ואת הסיוע הכלכלי שמעניקים יהודי ארצות־הברית, אלא גם את הרצון הטוב של יהדות ארצות־הברית".[22] זה היה ללא ספק איום חריג מפי האישיות הבכירה ביותר בקהילה היהודית בארצות־הברית באותה העת.

על רקע זה, אנו רואים לנכון לשוב ולהדגיש כי אף שגם היום מצויים היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית במשבר חמור, הרי אף אחד משני הצדדים לא השמיע עד כה איומים כה חריפים. לפיכך חשוב להציג את הממד ההיסטורי ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית, שכן הוא מאפשר להציב את המשבר הנוכחי במקומו הנכון ולהימנע מראייה מקצינה של המתיחות ושל המחלוקות בין שני הצדדים.

באחד מנאומיו פירט בלאושטיין בהרחבה את טענותיו כלפי ממשלת ישראל בהקשר הזה. השורה התחתונה בדבריו הייתה שממשלת ישראל פשוט אינה מבינה את מעמדה הייחודי של הקהילה היהודית בארצות־הברית, השונה במידה רבה ממעמדן של הקהילות היהודיות האחרות בעולם: מדובר במרכז יהודי גדול שאינו חש את עצמו נחות במעמדו לעומת המרכז היהודי בישראל. הוא מוכן לסייע לישראל ככל שיוכל, אולם על ההנהגה בישראל להכיר בקיומם של שני מרכזים יהודיים זהים במעמדם ובחשיבותם: "הקהילה היהודית בארצות־הברית" הוא אמר, "רואה את עתידה בקשר עם ארצות־הברית הדמוקרטית והליברלית ושואבת אל תוך מרקם התרבות שלה את מורשתה. הארגון שאני עומד בראשו (AJC) וארגונים אחרים בקהילה היהודית מעניקים למדינת ישראל סיוע ככל שהם יכולים. עם זאת, אנחנו חייבים להעביר למנהיגי ישראל, ברוח של ידידות, מסר של אזהרה. מנהיגי ישראל חייבים להבין שהקשרים בין מדינת ישראל לבין אזרחים ממדינה אחרת מבוססים על הדדיות. יהודי ארצות־הברית דוחים בנחישות כל קביעה שממנה משתמע כי הם נמצאים בגלות. יהודי ארצות־הברית – צעירים ומבוגרים, ציונים ולא ציונים – קשורים קשר עמוק לארצות־הברית. אמריקה קיבלה בברכה את אבותיהם כאשר הם היו במצוקה. כאן, בארצות־הברית, הם זכו להתפתח ולגדול באווירה של חופש ושל ביטחון שלא ידעו זה דורות. יהודי ארצות־הברית הפכו לאמריקאים באמת. מבחינתם, ארצות־הברית היא ביתם".[23]

החרה החזיק אחריו הנשיא לשעבר של ה־AJC, ג'וזף פרוסקאואר. הוא הבהיר בלשון נחרצת את התנגדותו להתבטאויותיהם של אישים בהנהגת ישראל בנוגע לאזרחיה היהודים של ארצות־הברית. הוא קבע שעל הארגון שבראשו הוא עומד לפעול בתוקף כדי להניא את ההנהגה בישראל מנטייתה ההולכת ומתעצמת לעודד עלייה לישראל מארצות־הברית.[24] בהמשך הוא תבע מבן־גוריון לחזור בו מדבריו ולהבהיר בלשון חד־משמעית שאין למדינת ישראל כל כוונה להתערב בענייני הפנים של הקהילה היהודית בארצות־הברית.[25]

צריך לזכור שהדיאלוג הזה התקיים בתקופה של מתיחות קשה בין המעצמות הגדולות, ארצות־הברית וברית־המועצות, על רקע המלחמה הקרה. האפשרות של התנגשות צבאית בין שתי המעצמות נראתה ריאלית מאוד בשל נקודות החיכוך הרבות ביניהן, ובהן קוריאה וברלין. האפשרות שצעירים יהודים ינטשו את ארצות־הברית וייצאו להילחם למען ישראל בשעה שהמדינה־האם שלהם צפויה בכל רגע לקרוא להם לדגל עלולה הייתה להביא לתגובות זעם בציבור האמריקאי נוכח ה"עריקה" של ציבור שזכה לחופש ולפריחה כלכלית ששום קהילה יהודית בתפוצות לא זכתה לקבלם. יש לציין כי כבר במלחמת העצמאות ניכרה תופעה של צעירים יהודים אמריקאים שהגיעו להילחם בשורות צה"ל.[26] אולם אז

מדובר היה במספר מועט יחסית של מתנדבים ובמלחמה שהייתה לחיים ולמוות בעבור מדינת ישראל שאך זה נולדה. יתר על כן, זכר השואה היה עדיין טרי מאוד, ובמערב שררה תחושת אשמה על שלא נעשה די להצלתה של יהדות אירופה.

העובדה שבהכרזת העצמאות חרתה ישראל על דגלה את עקרונות הדמוקרטיה, הצדק והשוויון הקלה מאוד על הקהילה היהודית בארצות־הברית לתת ביטוי מעשי לתחושות ההזדהות שלה עם מדינת ישראל ועם המאבק על קיומה. לדברי פרופ׳ אלון גל, ״יהדות התפוצות הגיבה בהתלהבות לישראל של מגילת העצמאות. יהדות ארצות־הברית שילבה בתגובתה ביטויי הערצה וכן מוטיבים דתיים־יהודיים לצד מוטיבים אמריקאיים־דמוקרטיים. הידיעות על ישראל של תש״ח־תש״ט, על מלחמת המגן שלה לעצמאות ועל מחויבותה קבל עם ועולם לדמוקרטיה ולצדק – כל אלה רוממו את רוחם של בני העם היהודי באשר הם. המחויבות לדמוקרטיה הייתה חשובה במיוחד ליהדות אמריקה, שהרי בני תפוצה זו גייסו את כל השפעתם ופעלו תחת הדגל הדמוקרטי־ליברלי למען עשיית הצדק עם העם המעונה בהקמת המדינה ובביסוסה״.[27] לפיכך התקבלה התופעה הזאת של התגייסות צעירים יהודים אמריקאים למען ישראל במידה רבה של סלחנות ושל הבנה. אולם לאחר תום המלחמה והחתימה על הסכמי שביתת הנשק השתנו הנסיבות באורח משמעותי, וברור היה שהתגייסות של צעירים יהודים מארצות־הברית לצה״ל לא תתקבל בממשל ובציבור האמריקאי בהבנה כבעבר.

המתיחות בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית התעצמה על רקע העובדה שבקרב רבים מיהודי ארצות־הברית רווחה התחושה שהתייחסות ההנהגה בישראל כלפיהם לאחר הקמת המדינה ביטאה מידה רבה של כפיות טובה. חברי הקהילה היהודית בארצות־הברית היו משוכנעים שהפעילות האינטנסיבית שלהם בקרב ממשל הנשיא טרומן, לרבות מעורבותו האישית של אדי ג׳ייקובסון, ידידו האישי של הנשיא, היו גורמים מכריעים בהחלטת הממשל להכיר במדינת ישראל ולהגיש לה סיוע כלכלי שאיפשר לה להמשיך להתקיים. ״מנהיגי הציונות האמריקאית״, כותב פרופ׳ זהר שגב, ״הסבירו שעזרתם חיונית לקיומה של מדינת ישראל. בנאומו בוועידת ציוני אזור מנהטן ב־18 במאי 1950 טען עמנואל ניומן שמדינת ישראל יכולה להתקיים רק בזכות העורף הפוליטי והכלכלי שיהדות התפוצות בכלל, ויהדות ארצות־הברית בפרט, נותנות לה. יתר על כן, כינונה של המדינה והמשך קיומה לא היו מתאפשרים ללא תמיכת ציוני ארצות־הברית״.[28]

פרופ׳ שגב מאמץ את העמדה הזאת: ״מדינת ישראל״, הוא אומר, ״לא הייתה קמה לולא תמיכתה הכלכלית והפוליטית יוצאת הדופן של יהדות ארצות־הברית... העברות הכספים מארצות־הברית עם קום המדינה הן התמיכה הפילנתרופית הגדולה בהיסטוריה. בתקופת כהונתם של הנשיאים רוזוולט וטרומן הייתה התנגדות להקמתה של מדינת ישראל, ויהודי ארצות־הברית הפעילו לחץ אדיר על הממשל האמריקאי [לתמוך בהקמת המדינה]״.[29] עמדה דומה מקבלת ביטוי במחקרו של פרופ׳ אלון גל: ״ישראל״, הוא כותב, ״קמה במידה רבה – רבה מכפי שמקצת הישראלים נוטים לציין – הודות לעזרתה של יהדות התפוצות ולתמיכתן של המעצמות המערביות־דמוקרטיות, ובראשן ארצות־הברית״.[30] בהתבטאויותיהם

של בן־גוריון ואישים אחרים בהנהגת המדינה המבליטות את העוצמה הפנימית של היישוב וכוחותיו הלוחמים כמרכיבים דומיננטיים בהשגת העצמאות והניצחון במלחמה ובהדגשות החוזרות ונשנות על "דרכה העצמאית" של מדינת ישראל לאחר הכרזת עצמאותה ראו יהודי ארצות־הברית, קרוב לוודאי – ובמידה רבה של צדק – ביטוי של כפיות טובה כלפיהם והתנכרות לתרומתם הגדולה להישגיה של מדינת ישראל בראשית דרכה..[31]

בשלב מסוים נראה היה שהמחלוקת בין ההנהגה בישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית עומדת להביא לקרע שקשה יהיה מאוד לאחותו, ושיהיו לו השלכות מרחיקות לכת הן על ישראל והן על הקהילה היהודית בארצות־הברית. אולם במצבה המדיני והכלכלי הרעוע של ישראל בראשית שנות ה־50 של המאה ה־20 לא הייתה להנהגתה אופציה של ממש לסכן את המשך הסיוע המדיני והכלכלי של הקהילה היהודית בארצות־הברית ואולי גם של הממשל האמריקאי על רקע קרע עם יהדות ארצות־הברית. היה ברור שהסיוע הזה, מעבר לחשיבותו בפני עצמו, הוא מרכיב רב חשיבות במידת נכונותו של הממשל האמריקאי להעניק לישראל סיוע כלכלי ומדיני. מה שנראה זה שנים מעשה שבשגרה – המשך הסיוע האמריקאי לישראל – לא היה מובן מאליו בשנותיה הראשונות של המדינה.

כדי לנסות לאחות את הקרע שנוצר הוחלט על מפגש פסגה בישראל בין מנהיגיה של יהדות ארצות־הברית, ובראשם בלאושטיין, לבין ראשי ההנהגה בישראל, ובראשם דוד בן־גוריון. לצידו של בן־גוריון נכחו במפגש גם שר החוץ משה שרת ושרת העבודה גולדה מאיר. בדבריו במפגש נאלץ בן־גוריון לחזור בו מהתבטאויותיו הקודמות. הנקודות העיקריות בדבריו היו למעשה הנדבך למה שזכה לכינוי "הבנות בן־גוריון–בלאושטיין". בפועל מדובר היה במסמך שהבהיר את עמדות הצדדים בסוגיית היחסים ביניהם. בין השאר אמר בן־גוריון במפגש הזה את הדברים הבאים:

> "אין לשום קהילה בחו"ל חלק כה גדול במה שנעשה בארץ בדור הזה כחלק שיש ליהודי ארצות־הברית. אנו מוקירים עמוקות את עזרת [יהדות] ארצות־הברית למאמצי התקומה שלנו ובמאבקנו לעצמאות. מאז קמה המדינה התעוררו מבוכה ואי־הבנה בדבר היחסים בין ישראל והעדות היהודיות בחו"ל ובמיוחד בארצות־הברית. ליהדות ארצות־הברית יש רק זיקה מדינית אחת, והיא לארצות־הברית. הם אינם חייבים בנאמנות פוליטית לישראל. ישראל מדברת בשם אזרחיה בלבד, ובשום פנים אינה מתיימרת לייצג או לדבר בשם היהודים שהם אזרחי מדינה אחרת".[32]

בן־גוריון הוסיף והדגיש כי אין למדינת ישראל רצון להתערב בענייניהן הפנימיים של הקהילות היהודיות בחו"ל ובעיצוב חייהן ומוסדותיהן. "היינו רוצים לראות יהודים אמריקאים באים אלינו ונוטלים חלק במאמצינו... אבל ההחלטה על עלייתם נתונה לשיקול דעתו החופשי של כל אמריקאי".[33] "הקריאה ליהודי ארצות־הברית לעלות בהמוניהם לישראל", אומר יוסי ביילין, "העמידה אותם בסכנה של נאמנות כפולה, והסכם בן־גוריון–בלאושטיין כפה על ישראל לעולם לא לחזור על כך ולהעמיד אותם בסיטואציה מעין זו. לכן השליחים, למשל, לא נקראו שליחים ציוניים".[34] מנגד התחייב בלאושטיין כי יהדות ארצות־הברית תתמוך בישראל ובעמדותיה ולא תתערב בענייניה הפנימיים.

ההבנות האלה נועדו לעצב לאורך שנים ארוכות את יחסיה של ישראל עם יהדות ארצות־הברית. ואכן הן הניחו את הנדבך לגיבוש היחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית על פי המודל של "בבל וירושלים", דהיינו הכרה בקיומן של שתי קהילות שאין ביניהן מדרג היררכי מובנה. שתי הקהילות פועלות באופן עצמאי מתוך כבוד הדדי ונכונות לסייע לצד האחר ככל שיש ביכולתן לעשות זאת.[35]

בפועל משמעות ההבנות האלה הייתה שהקהילה היהודית בארצות־הברית – על שלל מרכיביה – תתמוך בסופו של דבר בכל הכרעה שתקבל ממשלת ישראל. הנחת היסוד הייתה שישראל היא מדינה דמוקרטית ופועלת על בסיס של תפיסת עולם דמוקרטית־ליברלית בדומה לזו הקיימת בארצות־הברית. הנחה נוספת הייתה שאזרחי ישראל הם שיצטרכו בסופו של דבר לשאת בתוצאותיה של כל החלטה שתקבל ההנהגה שלהם. לעיתים קרובות, נוכח מצב המלחמה השורר במזרח התיכון, עלולות החלטות של ממשלת ישראל לחרוץ גורלות של בני אדם רבים לחיים ולמוות. לפיכך יהדות ארצות־הברית יכולה לייעץ, להמליץ ולשדל את ממשלת ישראל לנקוט דרך פעולה כזו או אחרת, אבל בסופו של דבר רק להנהגת ישראל ולאזרחיה יש תוקף מוסרי להחליט מה טוב לישראל ומה רע לה.[36]

תהליך השחיקה בהבנות בן־גוריון-בלאושטיין

מלכתחילה לא היה סיכוי רב שההבנות האלה יחזיקו מעמד זמן רב. נסיבות חדשות שנוצרו ומציאות שהשתנתה – כפי שיוסבר להלן – הפכו את ההבנות האלה בתהליך איטי ומתמשך לבלתי רלוונטיות ביחסים בין שני הצדדים. מעורבותה של מדינת ישראל בחיי הקהילה היהודית בארצות־הברית מצד אחד ומעורבותה של הקהילה היהודית בארצות־הברית בחייה של מדינת ישראל מצד אחר יצרו בהכרח מחלוקות הנובעות מציפיות שונות שיש לכל צד מהצד האחר. לפיכך נראה כי המשבר הנוכחי ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית היה הופך בסופו של דבר לבלתי נמנע בשלב כלשהו.

בן־גוריון עצמו טרח לכל אורך תקופת כהונתו – בניגוד לרוח ההבנות עם בלאושטיין – להבהיר ליהודי התפוצות בכלל וליהודי ארצות־הברית בפרט, כי לדעתו המרכז של היהדות העולמית הוא בישראל וכי יש חלוקה ברורה בין מדינת ישראל לבין הגולה. כמו כן הוא הדגיש כי בעיניו משמעות הציונות היא עלייה לישראל. נוכח האילוצים המונעים מחלק מיהדות ארצות־הברית – בעיקר המבוגרים – לעלות לישראל, קבע בן־גוריון שמשימת העלייה מוטלת בעיקר על הדור הצעיר. בן־גוריון חזר והביע את עמדתו כי המשך החיים של יהודים בגולה, ובעיקר בארצות־הברית, יעמיד בסכנה את עצם קיומם, בעיקר בשל תופעת ההתבוללות שתלך ותתחזק. רק במדינת ישראל ניתן – לדעת בן־גוריון – לקיים חיים יהודיים מלאים. בשיחה עם חברי כנסת באוגוסט 1955 מתח בן־גוריון ביקורת קשה על אורח חייה של הקהילה היהודית בארצות־הברית: "בגרמניה", הוא אמר, "ההתבוללות הייתה אידיאולוגיה. שם (בארצות־הברית) אין אידיאולוגיה, אבל יש התבוללות בפועל. נבלעים לתוך העם האמריקאי... יהודי אמריקה מוציאים מיליוני דולרים על עניינים

ציבוריים, אבל אין שם תנועה ציונית. אני כבר לא דורש מהם עלייה. אני יודע שלא יעלו. הציונים כולם זקנים. אבל אם חינוך עברי גם כן לא, מהי הציונות שלהם"?[37]

בנסיבות האלה היה ברור שיש הבדל גדול מאוד בין האופן שבו מדינת ישראל רואה את מעמדה שלה ואת מעמדה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לבין האופן שבו הקהילה היהודית בארצות־הברית רואה את מעמדה שלה ואת מעמדה של מדינת ישראל.[38] על הרקע הזה אין זה מפליא שהפערים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית הלכו והתרחבו. שבועות ספורים לפני מבצע קדש כתב בן־גוריון באחד משנתוני הממשלה כי "יש יהודים באמריקה ובארצות אחרות הרואים בממשלת ישראל את ממשלתם". הקביעה הזאת לא נעלמה מעיניו של בלאושטיין, והוא מיהר לשלוח מברק מחאה לשגריר ישראל בארצות־הברית, אבא אבן, ובו הביע "זעזוע" מהדברים האלה. על פי בן־גוריון, גם אבא אבן "התחלחל" למשמע הדברים. אולם באותו השלב כבר התחזק מאוד מעמדה של ישראל, ובן־גוריון לא היה מוכן לסגת מדבריו. במכתב ששיגר לבלאושטיין הוא הדגיש: "אני עומד על חילוקי דעות שמן ההכרח יתקיימו ביני ובינו על אחדות העם היהודי".[39]

במהלך השנים פעלה ישראל – בין היתר בסיועם של חוגים רחבים בקהילה היהודית בארצות־הברית – באופן שנתן ביטוי מעשי לתפיסתה האידיאולוגית שהיא מרכז העם היהודי. ישראל ראתה בביסוס קשריה עם הקהילות היהודיות בארצות הרווחה – ובמיוחד בארצות־הברית – יעד ראשון במעלה. אולם היא לא הסתפקה בכך והקימה בארצות־הברית מוסדות רבי עוצמה שמטרתם הייתה להעצים את העלייה של יהודי ארצות־הברית לישראל. כמו כן ניכרה השפעתה של ישראל על מרקם החיים של הקהילה היהודית בארצות־הברית. "תפילות רבות בבתי הכנסת הולחנו על בסיס שירים ישראליים מוכרים כמו 'התקווה' ו'ירושלים של זהב', ודגלי ישראל הונפו בארגונים יהודיים ובבתי הכנסת לצד דגלי ארצות־הברית. ישראל גם פעלה כדי להטביע את חותמה על החינוך היהודי בארצות־הברית והתעלמה מההתחייבויות שנטל על עצמו בן־גוריון שלא להתערב בחיי הקהילה היהודית בארצות־הברית".[40]

פעילויות מגוונות המכוונות לעודד עלייה של צעירים יהודים מארצות־הברית לישראל ולהתגייס לצה"ל – כמו "תגלית", "נפש בנפש" ו"מסע" – מדגישות את מרכזיותה של ישראל בהשוואה לקהילה היהודית בארצות־הברית. "אף שישראלים לא רבים לא שללו לחלוטין, ועדיין אינם שוללים, את האפשרות של קיום נורמלי בגולה", כותבים גבי שפר והדס־רוט טולדנו, "הרי התפיסה הייתה שהחיים שם נחותים בהשוואה לחיים בארץ ישראל בתקופת היישוב ובמדינת ישראל לאחר הקמתה. יתר על כן, רוב היהודים הישראלים התייחסו בהתנשאות אל היהודים בתפוצות ודרשו הכרה מפורשת במרכזיותה של ישראל בעם היהודי. במידה מסוימת זוהי ההתייחסות גם היום. בעקבות זאת הם גם ציפו לנאמנותם של כל יהודי התפוצה לישראל. ולא זו אף זו: למרות הסכם בן־גוריון–בלאושטיין התערבה ישראל בחיי הקהילות היהודיות בתפוצות והיא ממשיכה לעשות זאת גם היום".[41]

גם בצד האחר נוצרו נסיבות שלא איפשרו לקהילה היהודית בארצות־הברית להמשיך לדבוק בהבנות בלאושטיין–בן־גוריון. מטבע הדברים, שאיפתה הברורה של יהדות ארצות־

הברית הייתה ונותרה למנוע הכרעות של ישראל שיציבו אותה בפני מבחן נאמנות שבו עליה לבחור בין ארצות־הברית לבין ישראל. השאיפה הזאת לא התגשמה במהלך השנים שכן רבות מההכרעות האסטרטגיות של ישראל בתחום המדיני והביטחוני התקבלו ומומשו תוך כדי עימותים – בדרגות שונות של אינטנסיביות – עם הממשל האמריקאי. מובן מאליו שהעימותים האלה הציבו את הקהילה היהודית בארצות־הברית בפני דילמות קשות הכרוכות בנאמנות לישראל ובדאגה לביטחונה מצד אחד, ובמחויבותם – בהיותם אזרחי ארצות־הברית – להעמיד את האינטרס של מדינתם בראש סדר העדיפויות שלהם, מצד אחר.

ביטוי בולט לכך ניתן במהלך הדיונים סביב הסדר הביניים עם מצרים. על רקע המחלוקת הקשה עם ממשל הנשיא פורד סביב "ההערכה מחדש" נפגש מזכיר המדינה הנרי קיסינג׳ר, יהודי שהיגר לארצות־הברית מגרמניה, עם ראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית והבהיר להם כי הסטטוס של "נאמנות כפולה" הן לארצות־הברית והן לישראל אינו בא בחשבון בשום מצב שהוא. נאמנותם הראשונה חייבת להיות לארצות־הברית. במצב של מחלוקת בין שתי המדינות מצפה מהם הממשל לפעול לקידום האינטרסים של ארצות־הברית. עוד הבהיר קיסינג׳ר למנהיגי הקהילה כי הצהרותיהם החוזרות ונשנות על זהות אינטרסים בין ארצות־הברית לבין ישראל הן חסרות בסיס. אל לה ליהדות ארצות־הברית לאמץ תפיסה כזאת באורח החלטי, הדגיש קיסינג׳ר. ארצות־הברית רוצה, כמובן, בקיומה של מדינת ישראל, הוא אמר, אך היא חייבת להעניק משקל לקיומם של 130 מיליון ערבים סביבה ולנשק הנפט האפקטיבי שבידיהם.[42]

כל ממשלות ישראל לדורותיהן נאלצו להתעמת עם הממשל האמריקאי בדרגות משתנות של אינטנסיביות. בהקשר הזה ניתן להזכיר, בין השאר, את האירועים הבאים שהיו כרוכים במחלוקת עם הממשל האמריקאי:

1. ההכרזה על הקמתה של מדינת ישראל.
2. העברת משרדי הממשלה לירושלים.
3. מדיניות התגמול.
4. התקפות של קווי שביתת הנשק.
5. מבצע קדש.
6. מוביל המים הארצי.
7. מצעדי צה"ל בירושלים.
8. פרויקט דימונה.
9. סוגיית ההסדר המדיני לאחר מלחמת ששת הימים.
10. סוגיית ההכרה בהיותו של אש"ף הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני.
11. סוגיית ההתנחלויות.
12. ההתייחסות לאיום הגרעיני האיראני ועוד.

בכל הסוגיות האלה – ובסוגיות אחרות שבהן התעמתו ממשלות ישראל עם הממשל האמריקאי – עשתה המנהיגות הממוסדת של יהדות ארצות־הברית מאמצים כבירים "ללכת

בין הטיפות" – לתמוך בישראל גם אם לא הייתה שביעות רצון ממהלכיה של ההנהגה בישראל, ובמקביל להפחית ככל האפשר את נקודות החיכוך עם הממשל האמריקאי.[43]

בעשור האחרון התעצמו החיכוכים בין ישראל לבין הממשל האמריקאי. בחוגים רחבים בממשל האמריקאי, בעיקר בתקופת הנשיא אובמה, רווחה התפיסה כי הסכסוך הישראלי־פלסטיני הוא מוקד מרכזי לאירועים ולמהלכים שונים במזרח התיכון ומפתח חשוב בעיצוב מעמדה של ארצות־הברית בעולם הערבי. לפיכך הפכה ישראל לגורם בעל משקל ניכר בזירה הבינלאומית בכלל ובמזרח התיכון בפרט. מדיניותה בסוגיות כמו תהליך השלום, ההתנחלויות והעימותים הצבאיים עם הפלסטינים העמידו אותה בהכרח במקום גבוה בסדר היום העולמי בכלל ובתוך ארצות־הברית בפרט. לאופן שבו התנהלה ישראל – גם בסוגיות מובהקות של חוץ ושל ביטחון – החלה להיות השפעה רבה על מעמדה של הקהילה היהודית בארצות־הברית, ובעיקר על מעמדם של הדור הצעיר ושל הסטודנטים בקמפוסים. בחוגים רחבים בארצות־הברית קיימת התפיסה שלפיה ישנה זהות בין מדינת ישראל לבין הקהילה היהודית במדינה. על הרקע הזה ברור שלא ניתן למנוע מצב שבו ביטויי עוינות לישראל ולמדיניותה גולשים לאירועים בעלי אופי אנטישמי מובהק – ולהיפך. אירועים כאלה משפיעים על חוגים רחבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית, ובעיקר על הצעירים. כך הפכו עמדותיה, מהלכיה, מעשיה ומחדליה של מדינת ישראל לנושא בעל חשיבות כמעט יומיומית לרבים מבני הקהילה היהודית בארצות־הברית.

על פי מחקר שנעשה בארצות־הברית, 31% מהסטודנטים היהודים במדינה דיווחו שעברו חוויות אנטישמיות. 59% מהם קבעו שמדובר היה בעמדות אנטי־ישראליות שגלשו להתבטאויות ולפעילויות בעלות אופי אנטישמי מובהק.[44] ממחקר אחר על האנטישמיות בקמפוסים עולה ש־57% מהנשאלים רואים באנטישמיות בעיה מאוד רצינית. 21% קבעו שזו אינה בעיה של ממש, ורק 6% קבעו שזו בכלל לא בעיה. 16% אמרו שאין להם דעה בנושא.[45] סביר להניח שהאנטישמיות בקמפוסים, המתבססת במידה רבה על התנגדות למדיניותה ולעמדותיה של ישראל, מרתיעה לפחות חלק מהסטודנטים היהודים בארצות־הברית מלפעול למען ישראל ומלהזדהות איתה. מהסיבות האלה, בין השאר, לא יכולה ישראל לטעון שהמהלכים שלה בתחומי החוץ והביטחון הם עניין פנימי שלה, וכי אין לקהילה היהודית בארצות־הברית זכות להתערב בהם.

השחיקה ביחסים שבין הקהילה היהודית בארצות־הברית לבין ישראל התרחשה גם על רקע אירועים אחרים שבצורה זו או אחרת נקשרו לישראל, ובהם מעורבותה של ארצות־הברית במלחמה נגד האסלאם הרדיקלי, ובעיקר המלחמות בעיראק ובאפגניסטן בעקבות אירועי 11 בספטמבר 2001. המלחמות האלה גבו מחירים כבדים בנפש וברכוש ועוררו התנגדויות קשות בקרב חוגים רחבים בציבור האמריקאי. גורמים שונים בחברה האמריקאית טענו שהעימות בין ארצות־הברית לבין האסלאם אינו הכרחי ונובע במידה רבה מתמיכתה של ארצות־הברית בישראל. היו שהרחיקו לכת וקשרו את מעורבותה של ארצות־הברית במלחמה בעיראק בלחצים שהפעיל כביכול הלובי היהודי על הממשל האמריקאי.

במאמר העוסק במעמדה של הקהילה היהודית בארצות־הברית מציין דניס רוס את הטיעון השכיח מאוד בדעת הקהל האמריקאית ולפיו חוגים ניאו־שמרניים ביהדות ארצות־הברית הם שדחפו בעבר את ארצות־הברית למלחמה בעיראק וכי עתה הם מבקשים לדחוף את ארצות־הברית למלחמה נגד איראן.[46] הטיעונים האלה שימשו לא אחת כדי לקבוע חד־משמעית שישראל אינה נכס אסטרטגי לארצות־הברית וכי על הממשל להפחית את תמיכתו בישראל. ברור שהלכי הרוח האלה קיבלו ביטוי גם ביחס כלפי הקהילה היהודית בארצות־הברית.[47] אחד הביטויים החמורים של המציאות הזאת היה האשמות כלפי פעילים יהודים באיפא"ק שהם מסרו מידע ביטחוני רגיש לשגרירות ישראל בארצות־הברית.[48]

אירוע בולט שהאיץ את השחיקה ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית והעצים את דילמת "הנאמנות הכפולה" של יהודי ארצות־הברית הוא פרשת פולארד, שבמסגרתה הפעילו שירותי הביון של ישראל מרגל במוסדות ביון חשאיים של ארצות־הברית. האירוע הזה הגביר באורח ניכר את החשדנות כלפי הקהילה היהודית בארצות־הברית, והוא נותן את אותותיו גם היום בהתייחסויות של אישים בכירים בממשל ליהודים המשרתים ברשויות ביטחוניות, ובעיקר לאלה מהם העוסקים בסוגיות הנוגעות למדינת ישראל וליחסיה עם ארצות־הברית. "כל עוד שוררים יחסי ידידות – ואפילו יחסים סבירים בלבד – בין ישראל לבין המדינות שבהן שוכנות קהילות התפוצה", כותבים גבי שפר והדס־רוט טולדנו, "יכול להישמר מודוס־ויוונדי נוח לכל הצדדים המעורבים. אבל הדברים נוטים להסתבך, ולא תמיד לטובה, כאשר היחסים האלה אינם ידידותיים או אף נתונים במשבר. כאשר אלה הם פני הדברים, וכאשר מדינת ישראל דורשת מהקהילות היהודיות בתפוצות להעדיף את האינטרסים הישראליים ואף לנקוט צעדים הנוגדים את הנורמות המקובלות במדינותיהן, אז עולה על סדר היום הסמוי והגלוי שאלת הנאמנות למדינת המושב לעומת הנאמנות למדינת ישראל. כך, למשל, שאלת הנאמנות של הקהילה הועלתה בחריפות בפרשת פולארד ובפרשת איפא"ק וקשריה עם קהילת הביון האמריקאית. סוגיית נאמנותם של היהודים בארצות־הברית עלתה בד בבד על סדר היום האמריקאי הכללי, על סדר היום של התפוצה היהודית בארצות־הברית ועל סדר היום של מדינת ישראל".[49]

גם השגריר קרצר מציין שפרשת פולארד היתה אירוע מכונן במצבה של הקהילה היהודית בארצות־הברית. לדבריו, "פרשת פולארד יצרה בעיות מתמשכות בעבור יהודי ארצות־הברית העוסקים בסוגיות של ביטחון לאומי".[50] ציר ישראל בוושינגטון בתקופה שבה נעצר פולארד, אליקים רובינשטיין, קובע כי הפרשה הביאה ל"שבר של ממש" ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית. לדבריו, "מי שהפעיל את פולארד לא הבין את ההשפעה הקשה שתהיה לכך על יחסיה של ישראל עם הקהילה היהודית הגדולה בארצות־הברית. הייתי נוכח באותה התקופה בוושינגטון, וראיתי זאת במו עיניי. לפתע הרגשנו חשדנות כלפינו מהממשל ומהקהילה היהודית... האימפקט היה עצום... היה מאוד קשה לשכנע ארגונים יהודיים לסייע לשחרורו של פולארד. זה לקח הרבה מאוד שנים... יהודים בממשל התרחקו מאיתנו. יהודים בתפקידים בכירים בממשל האמריקאי בתקופה

שאחרי פולארד אמרו לי בפירוש: 'שמע, קח קצת מרחק'. היה גורם בכיר, יהודי, שרמז לי ללכת ולדבר עם הסגנים שלו ולא איתו. לא אנקוב בשם, אבל הוא לא היה היחיד".[51]

במאמר שפירסם באחרונה ב"ניו־יורק טיימס" היטיב דניס רוס, הדיפלומט רב הניסיון בממשל האמריקאי, לתאר את ההשלכות המעשיות שהיו לאירועים ולתהליכים האלה על חיי הקהילה היהודית בארצות־הברית: "כשהתחלתי לעבוד בפנטגון בזמן ממשל הנשיא קרטר", הוא כתב, "הייתה הנחה מקובלת שלא קיבלה ביטוי פומבי, ולפיה אם אתה יהודי, לא תוכל לעסוק בסוגיות מזרח תיכוניות שכן אתה מוטה. אולם אם אתה מכיר את המזרח התיכון בשל העובדה שגדלת במשפחה מיסיונרית או במשפחה שהיו לה עסקי נפט במזרח התיכון, נחשבת למומחה למרות העובדה שרקע מעין זה מעצב גם הוא את תפיסת עולמך בנוגע למזרח התיכון בצורה מסוימת. בעיני אנשי הממשל, אלה שצמחו ברקע כזה נחשבו לחסרי פניות, ואילו היהודים לא יכלו להיחשב לאובייקטיבים שכן הם יפעלו לטובת ישראל על חשבון האינטרסים של ארצות־הברית".[52]

בתוך כך התעצם הניכור בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית גם על רקע העובדה ששני הצדדים לא השכילו להציב לעם היהודי בכלל ולעצמן בפרט אתגר שיכול היה להביא לשיתוף פעולה מקיף ומעמיק ביניהן. הכוונה היא לאתגר כמו המאבק על העלאתם של יהודי ברית־המועצות ושל יהודי אתיופיה לישראל ופרויקט שיקום השכונות. "המאבק על יהודי ברית־המועצות", אומר נתן שרנסקי, "היה המשימה המשותפת הגדולה האחרונה של העם היהודי. הייתה אז מטרה ערכית משותפת והתלכדות אינטרסים של הרבה מאוד גורמים שהצליחו להאפיל על הרבה מאוד אינטריגות ומתחים. הרבה אנרגיות נותבו למשימה מקהלים שהיו חברים בתנועות לקידום זכויות אדם. מאז רבים 'ברחו' שוב לטפל בזכויות אדם של לא־יהודים. לא תהיה כנראה משימה משותפת כזאת בעתיד, אלא אם וכאשר נבין שאנחנו נאבקים יחדיו על הישרדותו של העם היהודי".[53]

המעבר מיחסי סולידריות ליחסים פוליטיים

הנסיבות שנוצרו תרמו להיווצרותו של שינוי הדרגתי, אך מהותי, במערכת היחסים שבין שני הצדדים: ממערכת יחסים המדגישה סולידריות של קהילות אחיות, כבוד הדדי ותמיכה הדדית, הושם בהדרגה דגש על מערכת יחסים בעלת אופי פוליטי המתבססת בעיקר על אינטרסים ייחודיים של כל אחד מהצדדים ועל יחסי הכוחות ביניהם. בתוך המערכת הזאת קיימים מישורים רבים של שיתופי פעולה, עזרה הדדית וגילויי סולידריות בהיקפים רחבים מאוד, כיאה ליחסים בין קהילות אחיות, אך גם מישורים של חוסר התחשבות, של הבעת עמדות המנוגדות לאלה המקובלות על הצד האחר, של נקיטת צעדים חד־צדדיים ושל "כיפופי ידיים" הדדיים – גם בעניינים שנתפסים כגורליים לאחד הצדדים.

איש ציבור ישראלי המעורה היטב ביחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות הברית טוען כי השינוי הזה באופי של מערכת היחסים בין שני הצדדים בא לידי ביטוי מודגש בהתייחסותם של חוגים רחבים בקהילה היהודית בארצות־הברית להסכם הגרעין עם

איראן – הסכם שישראל הרשמית ראתה בו, כידוע, איום קיומי עליה. בסופו של דבר – כך משתמע מדבריו העדיפה הקהילה היהודית בארצות־הברית לדבוק בנאמנותה למפלגה הדמוקרטית בראשות הנשיא אובמה, שביקשה לקדם את ההסכם, על פני מחויבותה לביטחונה של ישראל. "פנינו ליהודי ארצות־הברית", הוא אומר, "ואמרנו להם שההסכם עם איראן מסכן שישה מיליון יהודים בישראל ושלא מדובר בסוגיה פוליטית פנים־אמריקאית אלא בעניין הנוגע לקיום היהודי, ואני לא צריך לספר לכם מה קרה בפועל".[54]

עם זאת מן הראוי להדגיש כי התמיכה הרחבה של הקהילה היהודית בארצות הברית בהסכם הגרעין עם איראן אינה מצביעה בהכרח על ניכור כלפי צרכיה של ישראל. יש להניח כי חלק מן התומכים בהסכם בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית השתכנעו מאמירותיו הנחרצות של הנשיא אובמה כי ההסכם ירחיק את האיום מישראל וישפר את ביטחונה הלאומי. מעבר לכך, הקהילה היהודית היתה מודעת לכך שהיא ניצבת מול ממשל הנשיא אובמה שהיה נחוש ברעתו לאשר את ההסכם הזה בכל מחיר ושהפעיל מנגנונים רבי כוח כדי לשכנע את הקונגרס ואת דעת הקהל כי הימנעות מאישור ההסכם עלולה להוביל למתיחות קשה עם המדינות האחרות שחתמו עליו ועם איראן. הנשיא הזהיר במפורש כי אי־נכונות לחתום על ההסכם תסלול את הדרך בפני איראן להתקדם לעבר נשק גרעיני או שתהיה הידרדרות עד כדי עימות צבאי שבו תהיה ארצות־הברית מעורבת. בנסיבות האלה צריך היה להיות ברור שמאבק נגד ההסכם הינו חסר תוחלת ואין בו כדי להרתיע את הנשיא במאמציו להביא לאישורו.

במחקר של מכון ראות על מידת מעורבותם של יהודי ארצות־הברית במאמציה של ישראל לסכל את הסכם הגרעין עם איראן נכתבו הדברים הבאים: "בשנת 2015 נחלה ישראל כישלון מדיני בסיכול התמיכה האמריקאית בהסכם הגרעין עם איראן. בתהליכים סביב ההסכם העמידה ישראל את הקשר עם יהודי ארצות־הברית, המחויבים לישראל, למבחן נאמנות בכך שביקשה מהם בצורה מפורשת להירתם לסיכול המהלך המדיני של נשיא ארצות־הברית בשם העדפת האינטרס הישראלי. בקשה זו חשפה שבר עמוק בקהילות היהודיות באמריקה בנוגע למדינת ישראל ועירערה את האיזון העדין בין נאמנות אזרחית ועמדה פוליטית לבין קשר לישראל וליהדות – איזון המאפיין יהודים רבים בתפוצות. הצד הישראלי פירש כישלון זה ככישלון טקטי, אולם בעבור יהודי ארצות־הברית מדובר באירוע אסטרטגי שממשיך להדהד במוסדות הקהילה היהודיים".[55]

תמונת מצב שונה על התייחסות הקהילה היהודית בארצות־הברית למאמציה של ישראל לסכל את הסכם הגרעין עם איראן מציג פרופ' יונתן ריינולד מאוניברסיטת בר־אילן. מהמחקר שלו עולה כי שלושה מתוך ארבעת הארגונים היהודיים הגדולים בארצות־הברית – איפא"ק, הליגה נגד השמצה והוועד היהודי־אמריקאי – נרתמו למאבק נגד ההסכם. איפא"ק לבדו השקיע במאבק הזה בין 20 ל־40 מיליון דולר. אל המאבק הצטרפו גם ארגוני ימין רבים וארגונים אורתודוכסיים כמו הארגון הציוני של ארצות־הברית (ZOA) ואיחוד הקהילות האורתודוכסיות (OU). כמו כן שיגרו ארגונים רבים עצומות לנשיא ובהן קראו לו להימנע מהסכם הגרעין. לעומת זאת תמכו בהסכם ארגוני שמאל כמו ג'יי סטריט (J

Street), שהקצה למאמץ התמיכה 5 מיליון דולר. אליו הצטרפו ארגוני שמאל כמו "עמנו" (Ameinu) וכן "אמריקאים למען שלום עכשיו" (AFN). כמו כן היו עצומות של מאות רבנים התומכים בהסכם. 19 מתוך 28 חברי הקונגרס היהודים תמכו בהסכם.[56]

בנסיבות הקיימות, כאשר אינטרסים ויחסי כוחות הם שיקול מרכזי בהתוויית עמדותיהן של ישראל ושל הקהילה היהודית בארצות־הברית, בולטת מגמה ברורה של שחיקה הולכת וגדלה בעוצמתה של יהדות ארצות־הברית כתוצאה מתהליך ההתבוללות הפוקד אותה, בשל תהליכים דמוגרפיים שמתרחשים בארצות־הברית ובגלל המשברים הכלכליים הקשים שעברו על ארצות־הברית ופגעו ביכולותיה הכלכליות. במקביל ניכרת התחזקות רבה במעמדה של ישראל הודות ליכולותיה הצבאיות והטכנולוגיות וכן הודות לכלכלתה המשגשגת ולמעמדה המדיני ההולך ומתעצם. התהליכים האלה מובילים בהכרח לשינוי מהותי במאזן הכוחות ששרר לאורך שנים בין שני הצדדים. "ישראל בימים אלה", כותבים רוזנר וראסקי, "אינה מדינה חלשה הנזקקת לסיוע מתמיד לקיומה כבעבר. כתוצאה מכך היא מגדירה את מערכת יחסיה עם הקהילה היהודית בארצות־הברית בצורה שונה מבעבר. אף שהסיוע שהיא מקבלת ממנה הוא עדיין משמעותי בעבורה, הוא אינו גורם קריטי בשבילה כבעבר".[57]

תמונת המצב הזאת מקבלת משנה תוקף על רקע סקרים שנערכו בישראל ושבהם ניתן ביטוי לתפיסה בנוגע למקומה הבכיר של ישראל מול הקהילה היהודית בארצות־הברית: 83% מקרב הנשאלים היהודים בישראל קבעו כי לדעתם מדינת ישראל היא מרכז העם היהודי. רק 17% מהנשאלים סברו כי לעם היהודי יש שני מרכזים גדולים, הדומים בעוצמתם ובחשיבותם.[58] על פי מזכר של המכון לחקר העם היהודי, 96% מהישראלים סבורים ש"ישראל היא מרכז העולם היהודי".[59] מנכ"ל משרד התפוצות קבע במפורש כי מטרת פעילותה של ישראל היא להביא לכך שיהדות התפוצות תתמוך בישראל ותראה בה את מרכז העם היהודי.[60] מעבר לכך, על פי סקר של עיתון "הארץ" (יולי 2018), 43% מאזרחיה החילונים של ישראל מצהירים כי אין להם עניין מיוחד בעלייתם של יהודי ארצות־הברית לארץ. רק 8% מהחילונים מצהירים שהם מאוד רוצים לראות כאן את אחיהם מהגולה, לעומת 21% מהמסורתיים, 51% מהדתיים ו־63% מהחרדים.[61]

לכך נלוות מגמות בולטות של ניכור ושל התרחקות בין שתי הקהילות הנובעות ממגוון רחב של גורמים, ובהם השחיקה בדימוי המוסרי של ישראל, הפריחה הכלכלית והתרבותית של הקהילה היהודית בארצות־הברית ותהליכים גלובליים. בכנס של תוכנית רודרמן באוניברסיטת חיפה צוינו הגורמים האלה שהובילו להתרחקות בין שתי הקהילות, ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית:

> "מדינת ישראל עדיין נחשבת לפרויקט השאפתני ביותר של העם היהודי בתקופה המודרנית, אך המעמד שממנו נהנתה בעבר – של היותה לב העם היהודי – הולך ומתערער. לתופעה הזאת אחראים כמה גורמים מרכזיים ובהם העובדה שהתמיכה בישראל גובה מחיר. המנהיגים היהודים הצעירים בארצות־הברית שמחליפים את זקני הדור גדלו למציאות שבה ישראל נחשבת בעולם למדינה לא מוסרית במקרה

> הטוב ולאיום על המוסר ועל השלום העולמיים במקרה הפחות טוב. המחיר של תמיכה בישראל מרחיק את הדור הצעיר מהזהות היהודית ומהשתייכות לקהילות היהודיות. היחלשות הקשר לישראל, שהיה בעבר רכיב מרכזי בזהות היהודית, לצד שגשוגם של היהודים בצפון אמריקה – שגשוג שמתבטא בשילובם בתרבות ובחברה האמריקאיות מצד אחד ובפריחה התרבותית והרוחנית שלהם מצד אחר – החלישו את ההזדקקות לישראל, והיא כבר אינה מרכיב חיוני בזהות היהודית לעומת מרכיבים נוספים כמו לחיות חיים מוסריים וערכיים, לחזק את זכר את השואה, לפעול לתיקון עולם ולצדק ועוד. לאלה נוספו תהליכים גלובליים כמו התגברות האינדיווידואליזם על חשבון השבטיות ותהליכים בישראל – חלקם שליליים, כמו המונופול האורתודוכסי על שירותי הדת והצעות חקיקה שנחשבות למחלישות את הדמוקרטיה, וחלקם חיוביים, כמו הפריחה הכלכלית בענף ההיי־טק והאיתנות הכלכלית של ישראל. אלה מאפשרים לה להגדיל את התמיכה העצמית בתחומים שבהם נתמכה בעבר".[62]

ההתרחקות בין שני הצדדים נובעת במידה רבה גם מהאי־נחת שחשים רבים מיהודי ארצות־הברית מהתנהלותה וממדיניותה של ממשלת ישראל הנוכחית הן במישור המדיני והן במישור החברתי־דתי. בעיקר הם מוטרדים מהעימותים הקשים עם הפלסטינים הזוכים לסיקור תקשורתי נרחב, ובדרך כלל בעל אופי שלילי כלפי ישראל בארצות־הברית. "בעוד שמרבית הישראלים איבדו את מעט האמון שהיה להם בתהליך השלום עם הפלסטינים", כותבים רוזנר וראסקי, "הרי בקרב רבים בקהילה היהודית בארצות־הברית רווחות האמונה והתמיכה בתהליך השלום. רבים מהם מאמינים שהיעדר ההתקדמות בשנים האחרונות בתהליך השלום נובע במידה רבה ממדיניותה של ישראל. הם רואים בכך פגיעה קשה בזהות היהודית של המדינה וביכולתה לייצג מורשת תרבותית שעימה הם רוצים להזדהות".[63]

גם הנטייה לעבר מגמות לאומיות ימניות ודתיות הבולטת בישראל בשנים האחרונות מובילה את יהודי ארצות־הברית לתחושה שמדינת ישראל רחוקה מלייצג את ערכי העם היהודי כפי שהם מבינים אותם. ישנם מקבלי החלטות ביהדות ארצות־הברית שרואים במחלוקות ביטוי של תופעה לגיטימית ובמידה מסוימת אפילו חיונית ובריאה במסגרת של שתי חברות הפועלות במסגרת ערכים של משטר דמוקרטי. אולם רבים אחרים, שמספרם ככל הנראה הולך וגודל, ושכוללים בעיקר משכילים ובעלי עמדות ליברליות, אינם מוכנים להשלים עם מצב של "עסקים כרגיל" במסגרת מחלוקות עקרוניות כאלה ובוחרים להתרחק ממדינת ישראל ולהתנכר לה. "מספר גדל והולך של פרופסורים יהודים אמריקאים, אנשי תקשורת ומנהיגי קהילות", כותב נתן שרנסקי, "מגדירים את ישראל 'אכזבה וגורם מביך'".[64]

איש ציבור, המעורה היטב ביחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות הברית, טוען שהביקורת של הקהילה היהודית בארצות־הברית על ישראל ועל מדיניותה אינה שורש הבעיה. הביקורת, כך משתמע מדבריו, יכולה אף להיחשב לתופעה חיובית, לביטוי של אכפתיות ושל דאגה לישראל ולעתידה. מקור הבעיה, לטענתו, הוא האדישות. "הבעיה", הוא אומר, "אינה הפעילות האנטי־ישראלית שעדיין מאפיינת שוליים בקהילה היהודית, אלא האדישות של רוב הציבור הצעיר. מדובר בדור שאינו מעורב – אינו מעורב בפוליטיקה ובחדשות, אינו משתתף בפעילות הדתית והקהילתית. בפרויקט 'תגלית' הייתה בעבר רשימת

המתנה אינסופית, ואילו היום נדרשים להשקיע רבע מהתקציב של התוכנית בפעילות של מגייסים".[65] מי שבוחרים לראות את חצי הכוס המלאה ונוטים לראייה אופטימית של היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית מצביעים על כך שהמאזן הכולל של הפרויקטים להבאת צעירים יהודים לארץ הוא מרשים למדי: "עד כה", קובע שרנסקי, "השתתפו בפרויקטים האלה של מסע לישראל קרוב ל־650 אלף צעירים יהודים".[66] מעבר לכך, למרות הרושם שנוצר של חוסר שביעות רצון בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית, יש נתונים המצביעים אולי על מגמה הפוכה: בסקר שנערך בקרב חברי הקהילה היהודית הוצגה השאלה "האם מדינת ישראל מתפתחת בכיוון הנכון?" על השאלה הזאת השיבו בחיוב 71%, ורק 29% השיבו בשלילה. אחד ההסברים האפשריים לכך הוא שבקרב האליטה וההנהגה של הקהילה היהודית בארצות־הברית המגמה היא שלילית, ואילו ב"שטח" המגמה כלפי ישראל חיובית יותר.[67]

שינוי המאזן הדמוגרפי בארצות־הברית

הקהילה היהודית בארצות־הברית מונה כ־5.7 מיליון בני אדם. 35% מהם משתייכים לקהילה הרפורמית, 18% מהם משתייכים לקהילה הקונסרבטיבית, 10% מהם משתייכים לזרם האורתודוכסי. 36% אינם משתייכים לזרם כלשהו. חסרי השיוך הם ברובם בעלי עמדות ליברליות. בחלוקה רחבה יותר קיימות בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית שתי קבוצות גדולות: יהודים שמגדירים את עצמם על פי דתם (4.2 מיליון בני אדם) ויהודים שאינם רואים את עצמם חלק מהעולם היהודי, אך הם גדלו כיהודים, ואחד מהוריהם יהודי.[68]

עליית כוחם של מיעוטים אתניים מתחרים וכן תופעת ההתבוללות והשלכותיה גורמות לשחיקה הדרגתית בגודלה ובכוחה של הקהילה היהודית בארצות־הברית ומחלישות את עוצמתה אל מול מיעוטים אחרים בתוך ארצות־הברית. "הדמוגרפיה בארצות־הברית משתנה", אומרת אביטל לייבוביץ. "ההיספנים הם היום כשליש מאוכלוסיית ארצות־הברית. ההיספנים, שיאיישו את תפקידי המפתח בעוד 10 שנים, הם בעלי יחס אמביוולנטי לישראל: מצד אחד הם לא נשבים בקסמיה של ישראל, מצד אחר בכל הקשור לנושא הפלסטיני הם שואלים שאלות קשות כמו האם ישראל היא מדינה דמוקרטית וליברלית... זה מאוד שונה מקו ההסברה של ישראל שלפיו היא 'דמוקרטיה בג'ונגל'... כשמצרפים את הנתונים שלפיהם כ־58% מהיהודים נשואים בנישואי תערובת ו־85% מהם אינם אורתודוקסים, הרי מתקבלת תמונה די עגומה [בנוגע לשחיקה בעוצמתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית]".[69]

ממחקר חדש של מכון המחקר "פיו" עולה היבט נוסף של השינויים הדמוגרפיים המתחוללים בארצות־הברית: תהום גדולה פעורה בין ארצות־הברית העירונית לבין האזורים הכפריים המרוחקים יותר. מתברר שמדובר ב"מדינה חצויה, שבה פערים חברתיים ופוליטיים בין תושבי הכפר והעיר רק גדלים. הערים הופכות ליברליות ורב־תרבותיות יותר, והרכבן האתני והגזעי משתנה באופן מובהק. הלבנים בהן הופכים למיעוט... הלא־לבנים הם כבר הרוב במחוזות העירוניים, בעוד שבפרוורים ובכפרים הרוב הוא לבן... ב־2050 יהיו האמריקאים הלא־לבנים רוב בארצות־הברית... האמריקאים בערים, שזה זמן רב מזוהים

עם המפלגה הדמוקרטית, זזו עוד יותר שמאלה בשנים האחרונות, וכיום חיים בערים פי שניים יותר דמוקרטים מאשר רפובליקנים... [לעומת זאת] אמריקאים החיים בכפר זזו לכיוון הימין, וכעת יותר ממחציתם מזדהים עם המפלגה הרפובליקנית".[70]

הנתונים האלה הם משמעותיים מאוד לישראל שכן הדמוקרטים והרפובליקנים חלוקים ביניהם – בין היתר – בסוגיית היחס לישראל. מסקר של מכון המחקר "פיו" עולים הממצאים הבאים: 79% מהמצביעים למפלגה הרפובליקנית תומכים בישראל יותר מאשר בפלסטינים, לעומת זאת רק 27% ממצביעי המפלגה הדמוקרטית תומכים בישראל יותר מאשר בפלסטינים. יתר על כן, מאז 2001 עלה שיעור התומכים בישראל מקרב המצביעים הרפובליקנים ב־29% – מ־50% ל־79%. לעומת זאת נרשמה ירידה של 11% בתמיכה בישראל בקרב מצביעי המפלגה הדמוקרטית – מ־38% ל־27%. במקביל יש פער גדול במידת האהדה לראש הממשלה נתניהו: 52% מהמצביעים לרפובליקנים ורק 18% מהמצביעים לדמוקרטים מדווחים שהתרשמו באופן חיובי מנתניהו.[71] המסקנה היא אפוא שסוגיית התמיכה בישראל מקבלת אופי מפלגתי ברור. המגמות האלה משתלבות עם תהליכי הקיטוב בקהילה היהודית בארצות־הברית ועם דעיכתו של הזרם המרכזי: היהודים האמריקאים מצטופפים יותר ויותר בשני קצות הספקטרום: יהדות אורתודוכסית בעלת גוון דתי־שמרני מובהק מצד אחד מול מגמות של שמאל־ליברלי מתחזק בקרב התנועה הרפורמית מצד אחר.

שילוב המגמות הזה שכולל התבוללות מואצת, היחלשות דמוגרפית ותהליך של קיטוב מוביל בהכרח לתמונת מצב מדאיגה בנוגע לשלושה תחומים קריטיים: עתיד הקהילה היהודית בארצות־הברית, מערכת יחסיה עם מדינת ישראל ומידת התמיכה הפוליטית והכלכלית שישראל יכולה לצפות לה בעתיד. תמונת המצב המדאיגה הזאת לא נעלמה מעיניהם של מקבלי החלטות בישראל. על פי דיווח עיתונאי, בשיחות סגורות שקיים באחרונה ראש הממשלה בנימין נתניהו הוא העריך כי בתוך דור או שניים תיעלם הקהילה הלא־אורתודוקסית בארצות־הברית. כמו כן נמסר באותו הדיווח שנתניהו התייחס בשיחות האלה גם לקשר שבין התחזית הדמוגרפית לבין האובדן הצפוי של מרכזי התמיכה בישראל הפזורים כיום ברחבי ארצות־הברית. לשכת ראש הממשלה לא הכחישה לחלוטין את הדיווח והסתפקה בקביעה כי "הדברים אינם מדויקים".[72]

צורכי הקהילה היהודית בארצות־הברית בעדיפות ראשונה

זה שנים הולכת ומתחזקת בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית המגמה להציב את צרכיה ואת האינטרסים שלה בראש סדר העדיפויות, ובמקום משני – את האינטרסים ואת הצרכים של מדינת ישראל. כך, למשל, עולה מהסקרים שהיחס לישראל אינו שיקול משמעותי בהחלטתו של יהודי אמריקאי במי לבחור לנשיאות. "לפי סקרי הוועד היהודי־אמריקאי", אומרת אביטל לייבוביץ, "לא רק שהיהודי האמריקאי לא חושב על ישראל בבואו להצביע למועמד כזה או אחר לנשיאות, אלא שהוא חושב על מדיניות החוץ האמריקאית (שהיחס לישראל הוא חלק ממנה) רק במקום הרביעי והחמישי. ישראל כלל אינה שיקול בפני עצמו

בהצבעתו... הנקודה החשובה היא שרואים את זה בסקרים לאורך השנים. זה לא משהו חד־פעמי".[73] הנשיא לשעבר של הליגה נגד השמצה, אייב פוקסמן, אמר דברים דומים:

> "רוב הקהילה היהודית בארצות־הברית אינה מעורבת בנושאים הקשורים לישראל, וישראל אינה נמצאת בראש מעייניה. סקר בקרב הקהילה היהודית, שבאמצעותו ביקשו להעריך בגין אילו סיבות מצביעים יהודים בעבור מועמד לנשיאות ארצות־הברית, העלה שרק 4%–5% מהם קובעים את הצבעתם בראש ובראשונה על פי מדיניותו של המועמד כלפי ישראל. הרוב המוחלט אינו מתעניין במדיניות המועמד כלפי ישראל ולפיכך גם אינו מסתייג מהטחת ביקורת בישראל. אותם 4%–5% תומכים בישראל ללא תנאי. גם כאשר נתניהו הופיע בקונגרס בנושא האיראני, והם התנגדו בתוקף לצעד הזה, הם תמכו במדיניות שלו בנושא איראן".[74]

היו"ר לשעבר של הנהלת הסוכנות, נתן שרנסקי, אמר בהקשר הזה: "יהודי אמריקה מעוניינים בקשר עם ישראל, קודם כול בעבור עצמם. מבחינתם, מה שיאפשר את שרידותם הוא שימור המסורת היהודית וחיזוק הזיקה לישראל".[75]

אישים בהנהגה המדינית בישראל נמנעו עד כה מלקבוע כי ישנה הדדיות במערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית. במילים אחרות: ההנהגה של ישראל מעולם לא הצהירה בגלוי כי כשם שהקהילה היהודית בארצות־הברית אינה מעמידה את האינטרסים של ישראל בראש סדר העדיפויות שלה, כך גם ממשלת ישראל אינה רואה צורך להעניק משקל רב לאינטרסים של הקהילה היהודית בארצות־הברית בתהליך קבלת ההחלטות שלה. עם זאת, ניתן להניח שהגישה הזאת רווחת בקרב חוגים בהנהגה בישראל גם אם לא ניתן לכך ביטוי פומבי.

השגשוג הכלכלי בישראל

סיבה נוספת לניכור ההולך וגובר בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית היא השגשוג הכלכלי הפוקד את ישראל בשנים האחרונות. כל משאלי דעת הקהל מצביעים בעליל על שביעות רצון רבה של אזרחי ישראל, ובעיקר בני הנוער, מהחיים במדינה. התפיסה שלפיה ארצות־הברית היא ארץ החלומות עדיין קיימת בחוגים רחבים, אך היא נפוצה הרבה פחות מאשר בעבר. הביטוי העיקרי של השינוי התפיסתי הזה הוא הקיטון בממדי הירידה מהארץ. יתר על כן, לישראלים רבים יש היכרות טובה עם ארצות־הברית בעקבות התאפשרות ביקורים תכופים יותר ב"ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות" – מה שמעניק לישראלים רבים אפשרות לראות מקרוב את הצללים המרובים הכרוכים בחיים של ישראלי שם. התלות הכספית של ארגונים ושל מוסדות ישראליים בתרומות של יהודי ארצות־הברית עדיין קיימת, אך היא פחתה במידה רבה.[76]

בנאומו בוועידת AJC שנערכה בירושלים ביוני 2018 נתן ראש הממשלה נתניהו ביטוי לפריחה הכלכלית שבה נמצאת ישראל בשנים האחרונות. "קיבלתי עכשיו סטטיסטיקות מקרן המטבע העולמית", אמר נתניהו. "ישראל בדיוק עקפה את יפן בהכנסה לנפש. ישראל עקפה את הממוצע באיחוד האירופי בהכנסה לנפש. בעוד כמה שנים אני חושב

שנשיג את בריטניה ואת צרפת. אני לא מתחרה באף אחד, אך אנחנו מתקרבים אליהם. החברה שלנו תוססת; הכלכלה שלנו תוססת. האבטלה שלנו כיום היא הנמוכה ביותר מאז שהתחלנו למדוד אותה לפני 40 שנה בשיטה הנוכחית. היא עומדת על 3.8%. יש לנו עוד כמה אחוזים לרדת. שיחררנו את הכלכלה שלנו, פינינו מקום לגאונות של העם שלנו, של הצעירים בעם שלנו, והם עושים דברים מדהימים בטכנולוגיה. כולם מודעים לכך. ישראל היא מדינת החדשנות האולטימטיבית. זה מה שאנחנו עושים: אנחנו מחדשים, והעתיד שייך למי שמחדש. אתם עלולים להקשות ולומר, 'טוב, בסדר, דאגתם לעשירים, אך הפער בין העשירים לעניים רק הולך ומעמיק'. לא, ההיפך הוא הנכון. קיבלנו גם נתונים על מדד האי־שוויון, מדד ג'יני. הוא מודד את האי־שוויון בחברות במדינות שונות. ישראל יורדת באופן שיטתי ועקבי במשך השנים. הכלכלה שלנו צומחת, ובעוד אנו מתעשרים, הפערים הולכים ומצטמצמים, מפני שעכשיו מדד האי־שוויון שלנו, שהיה גבוה מאוד, כמעט שווה לזה שבמדינות ה־OECD. אנחנו עוברים הרבה מהמדינות האלה, אך עלינו לוודא שהמתנה הזאת תביא שפע לעם שלנו, ואני מתכוון לכולם".[77] מעבר לצורך להציג את הישגיה של מדינת ישראל, שהם מקור גאווה לעולם היהודי כולו, חבוי בדבריו של ראש הממשלה גם מסר ברור לנציגי הקהילה היהודית בארצות הברית ששמעו את דבריו של תלות הולכת ופוחתת של ישראל בעזרה הכספית של הקהילה היהודית בארצות־הברית.

"עד 1967", אומר ד"ר יוסי ביילין, "התפיסה הייתה של 'הדוד מאמריקה'. דהיינו של קהילה יהודית עשירה ומשגשגת הרואה צורך לסייע לקהילה אחות במדינת ישראל הנמצאת ברמת חיים נמוכה בהרבה מזו של הקהילה היהודית בארצות הברית. אחרי המלחמה התלווה ל"פרויקט התרומות" לישראל גל גדול של הערצה מצד יהדות ארצות־הברית לישראל. כשהם שמעו קולות ישראליים כמו זה של ביילין (שקרא להפסיק להסתמך על מפעל התרומות), הם מיהרו להשתיק אותם והצהירו שהם ימשיכו לתרום לישראל גם כשאין צורך בכך. עם זאת, התרומה הפיננסית של יהודי ארצות־הברית כבר אינה בהיקפים משמעותיים מבחינתה של ישראל".[78]

אחד המנהיגים הבולטים בקהילה היהודית בארצות־הברית מבטא דעה דומה. לדבריו, המשמעות של תרומות הקהילה היהודית בארצות־הברית לישראל הלכה ופחתה לאורך השנים, וזאת בשל שתי סיבות: הסיבה הראשונה: חלק הולך וגדל של התרומות מועבר לצרכים פנימיים של הקהילה היהודית; הסיבה השנייה: התחזקותה הכלכלית של ישראל.[79] במקביל מתברר כי זה שנים מעבירה ישראל לקהילה היהודית בארצות־הברית כספים המיועדים לסייע במימוש פרויקטים שונים. לדברי דביר כהנא, מנכ"ל משרד התפוצות, ישראל תומכת כספית בפרויקטים שונים של הקהילה היהודית ברחבי העולם, ובפרט בארצות־הברית. כמו כן משקיעה ישראל סכומי כסף רבים להעצמת החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי בתפוצות וכן במודלים חדשניים להעצמת הקהילה ובתחום המאבק באנטישמיות.[80]

אולם גם אם ישראל אינה תלויה כיום כבעבר בתרומותיהם של יהודי ארצות־הברית, היא בהחלט זקוקה למעטפת האסטרטגית שהם מעניקים לה. "העולם היהודי", אומר פרופ' איתמר רבינוביץ, "הוא העומק האסטרטגי של מדינת ישראל. אנחנו 7 מיליון יהודים פה

שניצבים מול העולם הערבי שמונה 300 מיליון איש. נכון שמדינת ישראל חזקה מהבחינה הכלכלית והצבאית, אולם היכולת לעמוד באתגרים הניצבים בפנינו תלויה במידה רבה בתמיכתה של יהדות העולם בכלל ובתמיכתה של יהדות ארצות־הברית בפרט... המרכיב הכלכלי הוא חשוב מאוד, אבל במונחים של ביטחון לאומי הוא פחות חשוב מההשפעה הפוליטית שיהדות ארצות־הברית מקנה לישראל. לא יכולתי לתפקד כמו שתיפקדתי בהיותי שגריר ישראל בארצות־הברית ללא תמיכת איפא"ק והקהילה בכללה. אתה מרגיש את ההשפעה של הקהילה היהודית בממשל".[81]

השחיקה במעמד הקהילה בתחום התיווך מול הממשל

במקביל לחיזוק מעמדה האסטרטגי של ישראל בתחומי המדע, הטכנולוגיה, היכולות הצבאיות והמעמד מדיני החלו ההנהגות של ישראל ושל ארצות־הברית לקיים קשר הדוק וישיר ביניהן בלי להזדקק למתווכים כבעבר. "היהודים", אומר נתן שרנסקי, "חושבים שללא התמיכה שלהם לא תקבל ישראל סיוע ביטחוני מארצות־הברית. בפגישה עם חברי כנסת מישראל עלתה מאנשי הקהילה הטענה/האיום שללא תמיכתם ישראל לא תמשיך לקבל את הסיוע הביטחוני מארצות־הברית".[82] דעות דומות מציגים גם אישים העוסקים בקידום היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית: "התמיכה המסיבית של ארצות־הברית בישראל", אומר עופר בבלי, נציג הפדרציה היהודית של שיקגו בישראל, "נובעת מכוחה של הקהילה היהודית. גם אם בפועל כוחה השתנה (היא משפיעה פחות), יש משמעות לעובדה שרואים בה גורם עוצמתי ובעל משקל. ליהודים כוח חזק בעסקים, בבנקאות, בפוליטיקה ובתרומות לפוליטיקאים. הקטנה של הקהילה היהודית פירושה פגיעה בתמיכה האמריקאית בישראל ומכאן גם פגיעה בביטחון הלאומי של ישראל". דברים דומים אומר עומר גבעתי, המנהל לשעבר של פרויקט "שותפות ביחד" קריית־גת–שיקגו של הסוכנות היהודית (בשיתוף עם הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה וקרן היסוד) וכיום מנכ"ל עמותת "בקהילה – משנים מציאות חברתית": "גם כאשר היה ממשל שלא אהד את ישראל, כמו בתקופת אובמה, ישראל עדיין הייתה במרכז. אם לא תהיה התגייסות של הקהילה, תהיה פגיעה בישראל".[83]

בריאיון עם אלוף (מיל') דן הראל הוא סקר בהרחבה את התועלות שמפיקה ישראל ממערכת היחסים המיוחדת שלה עם ארצות־הברית:

1. ארצות־הברית מעניקה לישראל מטרייה בזירה הבינלאומית. ישראל לא הייתה מצליחה להחזיק מעמד לאורך זמן אילו היו מוטלות עליה סנקציות חמורות של מועצת הביטחון. סנקציות כאלה נמנעות בזכות וטו אמריקאי.
2. במהלך השנים קיבלה ישראל מארצות־הברית הרבה יותר מ־100 מיליארד דולר – יותר ממה שהעניקה ארצות־הברית במסגרת תוכנית מרשל לשיקום אירופה לאחר מלחמת העולם השנייה.
3. קיימת מחויבות אמריקאית לשמור על היתרון האיכותי של מדינת ישראל במאזן הכוחות עם מדינות ערב. זוהי מחויבות יוצאת דופן וחסרת תקדים של הממשל האמריקאי.

4. ישראל מקבלת תנאים מועדפים בעסקאות ובשיתוף פעולה ביטחוני־טכנולוגי – תנאים שהם טובים יותר מאלה שמקבלות בעלות הברית הקרובות ביותר של ארצות־הברית.
5. התעשייה הביטחונית של ישראל לא הייתה מגיעה להיקף פעילותה הנוכחי ולהישגיה הטכנולוגיים ללא הסיוע האמריקאי – בכסף, בפרויקטים משותפים ובתנאים משופרים.
6. לישראל יש עדיפות על פני כל מדינה אחרת בגישה לעודפי ציוד ולאמצעי לחימה של צבא ארצות־הברית.
7. ההבנות שקיימות בין ישראל לבין ארצות־הברית בנוגע לשיתוף הפעולה ביניהן בעת חירום מחזקות את כוח ההרתעה של ישראל וחוסכות לה כסף רב.
8. מדינות רבות מבקשות מישראל שתפעיל לטובתן את מנופי ההשפעה שלה בוושינגטון, דהיינו תפעיל למענן את יהדות ארצות־הברית. יכולת הפעולה הזאת מקנה לישראל מעמד בינלאומי ושווה הרבה מאוד כסף. עם זאת, את כוח ההשפעה הזה מנצלים יהודי ארצות־הברית בעיקר לטובת ישראל (למשל באמצעות איפא"ק), ויש להם חלק משמעותי ביותר במערכת היחסים ההדוקה שנבנתה במהלך השנים בין הממסדים הביטחוניים ובין המערכות הפוליטיות והמדיניות של שתי המדינות.[84]

גם השגריר לשעבר של ישראל בארצות־הברית, זלמן שובל, מעלה על נס את חשיבותו הרבה של הסיוע הביטחוני שמעניקה ארצות־הברית לישראל ומבקר את אלה המפקפקים בכדאיותו. לדבריו, "אחד הנכסים המדיניים, הביטחוניים והכלכליים החשובים ביותר של ישראל הוא הסיוע הביטחוני האמריקאי בהיקף של יותר מ־3 מיליארד דולר בשנה. תמוה אפוא ששר התעשייה והכלכלה אלי כהן – אולי בלי להיות מודע להשלכות של דבריו– הצהיר באחרונה ש'ישראל צריכה לשקול לוותר עליו'. נימוקיו: הרכש הביטחוני מארצות־הברית פוגע בתעשייה הישראלית, ובכלל, 'אי־אפשר לסמוך על האמריקאים'. מדבריו ניתן להבין שישראל תהיה מוכנה לוותר, למשל, על מטוסי F-35, על פצצות חודרות בונקרים, על ההשקעה האמריקאית ב"כיפת ברזל", ב"חץ", ב"קלע דוד" ועוד. הסיוע הביטחוני האמריקאי לא נולד ביום אחד והוא לא היה מובן מאליו – ואכן עד מלחמת ששת הימים ישראל כמעט שלא זכתה לסיוע משמעותי בתחום הזה. המצב השתנה באופן מהותי לאחר שניצחונה הפך אותה בעיני האמריקאים מנטל ביטחוני לנכס ביטחוני שראוי להעצימו. מאז, הסיוע הביטחוני נמצא בקו עלייה מתמיד, אפילו בזמנים שבהם לא שררו יחסי קרבה מיוחדים בין ההנהגות של שתי המדינות, כמו, למשל, בתקופות הנשיאים בוש האב ואובמה. ואולי חשובה מכול היא העובדה שבעקבות הסיוע הביטחוני ומכלול הקשרים הביטחוניים שנבעו ממנו הגיע שיתוף הפעולה האסטרטגי בין אמריקה לישראל לממדים חסרי תקדים, לרבות כינון מסגרות קבועות להתייעצויות ביטחוניות הדדיות, גיבוש תוכניות להצבה מראש של אמצעי לחימה אמריקאיים בישראל, שיתוף פעולה מודיעיני מתקדם (שפועל, כמובן, גם לטובת ארצות־הברית) ושדרוג מעמדה האסטרטגי של ישראל. ביטול הסיוע לא יפעל, אפוא, לטובת ישראל, ומביטולו גם לא תיוושע התעשייה הישראלית – אך עצם העלאת אפשרות כזאת על ידי שר ישראלי תהיה בעוכרינו ואף עלולה להיות מנוצלת נגדנו".[85]

אין ספק שהסיוע שמעניקה ארצות־הברית לישראל הוא נכס אסטרטגי עליון למדינת ישראל. עם זאת הולכת ומתחזקת ההערכה שמערכת היחסים ההדוקה בין ישראל לארצות־הברית מתבססת על הבנה אמריקאית שהיא אינה מבטאת תמיכה "פילנתרופית" מצד ארצות הברית כלפי מדינה חלשה הזקוקה לסיוע כדי להבטיח את עצם קיומה כפי שהיה נראה בעבר, אלא במערכת יחסים המשרתת במידה רבה גם את האינטרסים האסטרטגיים של ארצות־הברית. אם כך הם פני הדברים עולה בהכרח השאלה מהו משקלה של הקהילה היהודית בארצות־הברית בעיצובה של מערכת היחסים הזאת. דן הראל מייחס חשיבות רבה מאוד ליכולת הפעולה של איפא"ק. "איפא"ק", לדבריו, "מבוסס לחלוטין על יכולת הארגון המעולה שלו ועל יכולתו לתרגם אותה להשפעה פוליטית. הוא מרושת בהרבה מאוד מערכות ויודע כיצד לנתב ולהפעיל את אנשיו ואת משאביו הכלכליים כדי לייצר השפעה מרבית".[86]

דעה דומה מציג בהקשר הזה רב־אלוף (מיל') משה יעלון. "אנשי איפא"ק", הוא קובע, "יודעים לשווק את מדינת ישראל לממשל האמריקאי טוב יותר מאיתנו. הם יודעים להדגיש את הרווח האמריקאי מהתמיכה בישראל. הם למדו להכיר את היתרונות הישראליים בתחומי הטכנולוגיה (למשל בתחומי ההגנה מפני טילים ומפני מנהור) ולשכנע את הממסדים האמריקאיים שמדובר בהשקעה משתלמת. לוחות הזמנים הישראליים לפיתוח טכנולוגיות מהירים בהרבה מאלה שבארצות־הברית. מעבר לכל אלה אנחנו גם נושאת מטוסים גדולה של ארצות־הברית ("USS Israel") שמספקת לה מודיעין, ידע, ניסיון מבצעי ודריסת רגל אזורית ... אם ארצות־הברית לא הייתה מפיקה תועלת מהיחסים עם ישראל, גם איפא"ק לא היה עוזר" [87]

ד"ר ערן לרמן, שהיה במשך שמונה שנים מנהל המשרד לישראל ולמזרח התיכון של הוועד היהודי־אמריקאי, אומר שתרומתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לביטחון ישראל היא גדולה מאוד. לדבריו, הקהילה היהודית מחזקת את מערכת היחסים המיוחדת בין שתי המדינות – מה שמקנה לישראל בראש ובראשונה תמיכה אסטרטגית ומדינית וסיוע צבאי. הוא מדגיש שמערכת היחסים בין ארצות־הברית לישראל ניצבת על שלוש רגליים שאחת מהן היא יהדות ארצות־הברית. שתי הרגליים האחרות הן אינטרסים (של הממשל האמריקאי) ושותפות ערכית (תמיכה ציבורית רחבה ותמיכה בקונגרס).[88]

היושב ראש לשעבר של הנהלת הסוכנות, נתן שרנסקי, מביע עמדה מסויגת באשר ליכולת ההשפעה שיש לקהילה היהודית בארצות הברית על עיצוב מדיניות הממשל כלפי ישראל, ובמיוחד בשאלת הסיוע הביטחוני והכלכלי המוענק לישראל: "יש חשיבות אדירה לקשר בין הקהילות", הוא אומר, "אבל לא נכון לתרגמו במונחים של ביטחון לאומי. הקשרים של ישראל עם ארצות־הברית מונעים כיום מאינטרסים משותפים. להשפעה של יהודי ארצות־הברית יש אולי תוספת של 10% למערכת היחסים שבין המדינות. בעבר זו הייתה הסתכלות נכונה מאוד. אני עצמי לא הייתי פה ללא העוצמה וההשפעה של יהדות ארצות־הברית, אבל היום זה כבר לא המצב".[89]

גם אישים בכירים בממשל האמריקאי נתנו ביטוי להשקפה שמתן הסיוע לישראל משרת את האינטרסים הלאומיים של ארצות־הברית ואינו נובע מגישה פילנתרופית (רצון לסייע למדינה חלשה, מוקפת אויבים החולקת ערכים משותפים) או כתוצאה ממאמצי שכנוע של הקהילה היהודית בארצות־הברית. בטקס החתימה על הסכם ההבנות בין ישראל לארצות־הברית (MOU), שעל פיו אמורה ישראל לקבל 3.8 מיליארד דולר בכל שנה במהלך העשור הקרוב, אמרה שגרירת ארצות־הברית באו״ם, סוזן רייס, את הדברים הבאים:

> ״מזכר ההבנות עם ישראל אינו טוב רק לישראל; הוא טוב גם לארצות־הברית. מערכות הביטחון שלנו קשורות זו בזו. כאשר בעלות ברית של ארצות־הברית, כמו ישראל, בטוחות יותר, גם ארצות־הברית מרגישה בטוחה יותר. מעבר לכך, מדינת ישראל תוכל לרכוש יותר מהאמצעים המתקדמים שמפתחת ארצות־הברית, והדבר חשוב כדי לקדם את היקף התעסוקה בארצות־הברית. כמו היבטים אחרים ביחסי ישראל־ארצות־הברית, מדובר כאן במערכת יחסים המיטיבה עם שני הצדדים (win-win)״.[90]

אחד מחברי הקונגרס, ציר רפובליקני ממדינת פלורידה, אמר בהקשר הזה את הדברים הבאים: ״העוצמה והיציבות של ישראל הן גם העוצמה והיציבות של ארצות־הברית. מדיניות המבקשת לקדם את האינטרסים של ארצות־הברית בעולם חייבת לכלול תמיכה חסרת פשרות בישראל. בידודה של ישראל יוביל לתוצאות הרות אסון בעבור ארצות־הברית״.[91]

משמעות הדברים האלה היא שהן בקרב הממשל האמריקני והן בישראל הולכת ומתקבעת התפיסה ולפיה מערכת היחסים בין שתי המדינות בנויה כיום על בסיס של אינטרסים הדדיים, וממילא היא מתגבשת בין ראשי המדינות. לכן הולך ונמוג הצורך בגורם מתווך כמו הקהילה היהודית בארצות־הברית, שהייתה בעבר דומיננטית. יוסי ביילין מבטא דעה מרחיקת לכת בהקשר זה: ״להגיד שהקהילה היהודית האמריקאית היא מסד ביטחוני שייהרס אם כולם יעלו ארצה״, הוא קובע, ״זה פשוט לא נכון. אנחנו לא צריכים אף אחד שם. מה שעשו בשנות ה־70 [בהקשר של אסירי ציון] זה חשוב מאוד, אבל היום ארגונים כמו איפא״ק, שהוא ארגון מוצלח, מחפשים חזון חדש רק כדי להצדיק את עצם קיומם. יש להעדיף את יהודי ארצות־הברית כאן כאזרחים ולא שם כלובי... היהודים הם לא פונקציה ואף פעם לא היו במערכת היחסים האסטרטגית של ארה״ב עם ישראל, גם לא בשיא כוחם הדמוגרפי של היהודים בתקופת רוזוולט. לאמריקאים אין אף אחד אחר במזרח התיכון למעט ישראל והסעודים״.[92]

ממשל טראמפ חיזק עוד יותר את המגמה שלפיה מערכת היחסים בין שתי המדינות מתבססת על קשר ישיר ואינטנסיבי של מנהיגיהן. התופעה הזאת מגבירה עוד יותר את מגמת הניכור בין הממשל לבין הארגונים של הקהילה היהודית בארצות־הברית. ממשל טראמפ נמנע ממפגשים עימם, בשונה מכפי שנהג הנשיא אובמה גם בימי המתיחות הקשים ביותר עם ממשלת ישראל. ״ממשל טראמפ״, אומר השגריר שפירו, ״הרבה פחות מחובר לגופים המאורגנים של הקהילה היהודית. לכן דפוסי השתדלנות משתנים. עד כה לא היו מפגשים בבית הלבן עם נציגים מהקהילה כפי שהיו בממשל אובמה״.[93]

היחלשות התמיכה הדו־מפלגתית בישראל

במפלגה הדמוקרטית בארצות־הברית, שבה תומכת באורח מסורתי מרבית הקהילה היהודית בארצות־הברית, ניכרת בשנים האחרונות נטייה ברורה של התחזקות מגמות שמאל ליברליות: "קרוב ל־70% מהקהילה היהודית בארצות־הברית", כתב הפרשן הפוליטי, פרד מנחם, "מצביעים למפלגה הדמוקרטית, המפגינה נטייה ברורה לעבר השמאל הקיצוני המזוהה עם ברני סאנדרס שהתמודד על מועמדות המפלגה לנשיאות. הכוחות המתונים במפלגה הדמוקרטית נראים עתה כדינוזאורים בתוך מפלגתם ומרגישים קרובים יותר לזרם המרכזי במפלגה הרפובליקנית. למרות זאת לא פחתה התמיכה היהודית במפלגה הדמוקרטית".[94]

המגמה הזאת מתרחשת בשעה שבישראל הולך ומתחזק הימין האידיאולוגי. כתוצאה מכך הופכת ישראל, שאותה מנהיגה ממשלה ימנית, לבעלת בריתה של המפלגה הרפובליקנית, ואילו יחסיה עם המפלגה הדמוקרטית הולכים ומתערערים. האקסיומה שלפיה ישראל נהנית מתמיכה חוצת מפלגות בארצות־הברית, שהייתה קיימת במשך עשרות שנים, הולכת ומתקעקעת. לדברי אייב פוקסמן, הנשיא לשעבר של הליגה נגד השמצה, "באחרונה ניכרת מגמה ברורה ובעייתית: הפיכתה של ישראל לנושא מפלגתי. בשנים קודמות ראשי הקהילה היהודית עמלו קשה כדי שישראל תזכה לתמיכה גורפת דו־מפלגתית. משלחות לארץ מטעם הארגונים היהודיים כללו הן רפובליקנים והן דמוקרטים. כיום יוצאות משלחות שונות לכל מפלגה. הדבר הפך לבולט עוד יותר לאחר נאומו של נתניהו בקונגרס שהרחיק דמוקרטים מישראל מאחר שהם נאלצו לבחור בין ישראל לבין הנשיא שלהם".[95]

כפי שכבר צוין, הפער המדיני־אידיאולוגי בין ישראל והנהגתה לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית בא לידי ביטוי בולט בעקבות החלטת הנשיא טראמפ להעביר לירושלים את שגרירות ארצות־הברית (לאחר שקודם לכן הכירה ארצות־הברית בכך שירושלים היא בירת ישראל). תגובתה של התנועה הרפורמית בישראל נתנה ביטוי לחשש הרווח ביהדות ארצות־הברית – וגם בקרב חוגים רחבים בישראל – ולפיו האהדה הבין־מפלגתית לישראל הולכת ומתערערת במהירות רבה, והיא הופכת להיות מזוהה עם המפלגה הרפובליקנית. "אנחנו חוששים", אמר ריק ג'ייקובס, מנהיג התנועה הרפורמית בארצות־הברית, "שכיום ישראל הופכת לסוגיה מפלגתית. הצהרות שאנשים רבים משמיעים יוצרות את הרושם שרק רפובליקנים יכולים להיות שותפים אמיתיים של מדינת ישראל. זהו שינוי מסוכן. אנו מוכרחים למנוע את זה".[96]

השחיקה בנושאי ההזדהות ההיסטוריים עם ישראל

הדימוי של ישראל כפי שהתקבע בתודעה של יהדות ארצות־הברית הוא של מדינה שקמה על חורבות השואה, שנאלצת להגן על קיומה במלחמות מגן נגד אויביה ושעושה זאת בלי להתפשר על נורמות המוסר המקובלות בעולם המערבי ועל העקרונות הדמוקרטיים. הדימוי הזה הולך ונשחק בשל אירועים ביטחוניים רבים שבהם הייתה ישראל מעורבת. בעיני חוגים רחבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית, ישראל כפי שהיא מצטיירת בעיניהם בשנים האחרונות אינה המדינה שהם קיוו שתהיה. מטבע הדברים תמונת המצב

הזאת יוצרת ניכור בין הקהילה היהודית בארצות־הברית לבין ישראל. לדברי פרופ׳ איתמר רבינוביץ, ״הקהילה היהודית עוברת תהליך של היטמעות, שיעור נישואי התערובת עולה, והקהילה הולכת ומצטמקת. הזיקה של הקהילה לישראל נחלשת. מי שלא עבר את החוויות הרגשיות של השואה, של הקמת המדינה, של מלחמת ששת הימים ושל מלחמת יום הכיפורים אין לו אותה הזיקה האמוציונלית כמו לדורות הקודמים. בני הדור הצעיר פשוט הולכים ומתרחקים, חלקם בטינה, כי הם לא אוהבים את מה שקורה בישראל, למשל בשאלות של דת ומדינה, כמו מיהו יהודי. נוסף על כך אין להם יותר שפה משותפת עם ישראל הן פשוטו כמשמעו (הם לא לומדים עברית) והן מבחינת עולמות התוכן. לכן לאורך זמן ההזדהות שלהם עם ישראל תלך ותיחלש״.[97] באותה הנימה כותבים רוזנר וראסקי: ״יהודי התפוצות אינם חיים עוד תחת הרושם של האירועים הדרמטיים שהתרחשו לפני הקמת המדינה ובשנים הראשונות לקיומה: השואה, מלחמת העצמאות, מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים״. [98] דברים דומים השמיע גם אלוף (מיל׳) דוד עברי: ״בדור השואה הייתה מחויבות עמוקה לישראל. היום בגלל התרופפות הזיקה – שמקורה בכיבוש, בגלובליזציה, באינטרנט וברשתות החברתיות – נוצרה בעיה קשה של מחויבות היהודים האמריקאים לישראל כי הם נחשפים יותר ויותר לתכנים אנטי־ישראליים״.[99]

ההזדהות של יהדות ארצות־הברית עם ישראל נבעה גם מהדימוי שהיה לה – של מדינה נאורה הפועלת על פי דפוסי פעולה דמוקרטיים־ליברליים המקובלים בעולם המערבי. כך, למשל, ראו בה מדינה שוחרת שלום שהיעד המרכזי שלה הוא לכונן יחסי שלום עם שכנותיה ושמפעילה את כוחה הצבאי אך ורק למטרות של הגנה עצמית. הדימוי הזה של ישראל רווח בעיקר בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים. אולם ככל שחלפו השנים לאחר מלחמת ששת הימים הלך והשתנה לרעה הדימוי הזה של ישראל. השליטה הישראלית המתמשכת בשטחים ספגה ביקורת קשה בזירה הבינלאומית – במיוחד בעת אירועים עתירי נפגעים של מרי פלסטיני אזרחי – והלכה והתעצמה הדרישה להכיר בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית. ככל שגאתה הביקורת הבינלאומית על מפעל ההתנחלויות, וככל שצה״ל התקשה למצוא מענה צבאי אפקטיבי ולא קטלני לאתגרים שהציבו בפניו תושבי השטחים הפלסטיניים, כך הלך ונשחק הדימוי שהיה לישראל של מדינה מעוררת השראה. השחיקה הזאת התרחשה במערכת הבינלאומית בכלל ובקרב יהדות ארצות־הברית בפרט.

במחקר של רוזנר וראסקי ניתן ביטוי נרחב לציפיות של אישים בקהילה היהודית בארצות־הברית שישראל תהיה דוגמה ומופת ומקור השראה לדור הצעיר. בסקר שנערך בקרב יהודי התפוצות התבקשו הנשאלים לחוות את דעתם על הקביעה שיהודים צריכים לתבוע מישראל לנהוג על פי סטנדרטים שגבוהים יותר מאלה שנדרשים ממדינות אחרות. 54% הסכימו עם הקביעה הזאת.[100] אחד החוקרים בתחום יחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות הברית טוען כי, הטאבו שלפיו אסור לחברי הקהילה היהודית בארצות־הברית למתוח ביקורת על ישראל התפוגג אי שם בסוף שנות ה־80 ובתחילת שנות ה־90 של המאה ה־20. לאורך כל השנים מאז ניכרו מגמות של עלייה בהזדהות עם ישראל – בעיקר כאשר

היא עמדה בפני סיכונים ביטחוניים. אולם במקביל התרחבה מגמת הביקורת על ישראל ועל הנהגתה – בעיקר במצבי רגיעה.[101]

לדברי פרופ׳ גור אלרואי, תמיכתו של נתניהו בעמדות האורתודוכסיות יוצרת קרע חמור בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית ומסכנת אינטרסים חיוניים של ישראל. בפוסט שפירסם על רקע ביקורו של נתניהו בארצות־הברית, פגישתו עם הנשיא טראמפ ונאומו בעצרת האו״ם כתב פרופ׳ אלרואי ב־18 בספטמבר 2017 את הדברים הבאים:

> ״הביקור של נתניהו בעצרת האו״ם מלמד כי יהדות ארצות־הברית מפנה עורף לראש ממשלת ישראל. הנה לכם תובנה היסטורית שקשה לסתור אותה: בכל פעם שהתנועה הציונית ומדינת ישראל שיתפו פעולה עם יהדות ארצות־הברית, התוצאות היו טובות הן ליהדות אמריקה והן לחברה ישראלית. הדוגמאות ההיסטוריות הן רבות ולא אמנה אותן. נוסחה זו היא נוסחה מנצחת, ולא ברור לי מדוע להחליפה בנוסחה אחרת שהמשוואה שלה היא כדלקמן: נתניהו והחרדים נגד יהדות התפוצות. האינטרס החרדי ידוע ומוכר. זו קהילה אנטי־ציונית המעוניינת לשמר את אורח חייה המסורתי, וכוחה הפוליטי מאפשר לה זאת. לעומת זאת, האינטרס של נתניהו לא ברור. מלבד שרידות פוליטית איזה אינטרס יש לראש ממשלה לפגוע ביהדות התפוצות וברפורמים ובקונסרבטיבים וביהדות המתקדמת בכללותה? את מי משרת הנתק הזה ולמי הוא טוב? שינוי הנוסחה הוא רע ליהדות ארצות־הברית אבל בראש ובראשו הוא גורלי ומסוכן לישראל״.

בסקר שערכה ד״ר ציפי ישראלי מהמכון למחקרי ביטחון לאומי נשאלו יהודים אזרחי ישראל על הסיבות להתרחקות של ישראל מהקהילה היהודית בארצות־הברית. להלן תוצאות הסקר:

1. יחסה של ישראל כלפי הזרמים הרפורמיים והקונסרבטיביים ביהדות ארצות־הברית – 56%.
2. פער גדול בגישות כלפי התהליך המדיני וכלפי מדיניות ישראל בסוגיה הפלסטינית – 16%.
3. פער גדול בגישות לערכים דמוקרטיים־ליברליים ולרעיונות לאומניים־שמרניים – 14%.
4. שחיקה בזיכרון השואה ובחוויות המכוננות של הקמת ישראל – 14%.[102]

התחליף: הקהילה האוונגליסטית

בשנים האחרונות הלכו והתעצמו הקשרים ושיתוף הפעולה בין ממשלת ישראל בראשות נתניהו לבין הקהילה האוונגליסטית בארצות־הברית. במפגשים רבים ומתוקשרים של מנהיגי ישראל עם ראשי הקהילה האוונגליסטית ניתן ביטוי מודגש לתפיסת העולם המשותפת שלהם. ״הנהגת שתי המדינות (ישראל וארצות־הברית)״, נכתב במחקר של המכון למדיניות העם היהודי, ״נתונה בידי זרמים פוליטיים המסתייגים מתפיסת עליונותם של ערכים ליברליים והם מעניקים דגש מוגבר לערכים של שמרנות, לאומיות, דת ומסורת ומצדדים במדיניות חוץ המבוססת על תחרות וריאל פוליטיק שהינה נטולת יומרות ואשליות בדבר אחוות עמים עולמית״.[103]

כך, בהדרגה, הלך והתייצב בקרב חוגים רחבים בישראל הדימוי שלפיו הקהילה האוונגליסטית, שאין לה תביעות כלפי ישראל, היא תחליף לתמיכתה של הקהילה היהודית

האמריקאית. באחד מנאומיו האחרונים קבע נתניהו כי חברי הקהילה האוונגליסטית הם "החברים הטובים ביותר של מדינת ישראל... אתם עומדים לצידנו משום שאנחנו מבטאים את אותם הערכים שאתם תומכים בהם. ישראל וארצות־הברית פועלות יחד במאבק משותף נגד האסלאם הרדיקלי המבקש להרוס את הציוויליזציה המערבית".[104] השגריר רבינוביץ' מצנן במידת מה את הערכת העוצמה של הקהילה האוונגליסטית ואת ההערכות בנוגע למידת תמיכתה בישראל. לדעתו יש פיצול מסוים בתוך הקהילה האוונגליסטית בנוגע לתמיכתה בישראל.[105]

פער הולך וגדל באופיה של הזהות הדתית

בישראל יש לזרם האורתודוכסי מעמד מכריע הגם שמהבחינה המספרית הוא מיעוט. עוצמתו נובעת בעיקר מהעובדה שרוב הציבור היהודי – גם מי שאינו נמנה עם שומרי המצוות – מגדיר את עצמו בדרך כלל "מסורתי" ומקבל את מנהגיה של היהדות האורתודוכסית. גם אלה המגדירים את עצמם "חילונים", למעט מי שפועלים על בסיס של חילוניות אידיאולוגית, נוטים בסופו של דבר לקבל עליהם את הנוהגים המקובלים באורתודוכסיה במדינת ישראל: "חילונים" נכתב במחקר של המכון למדיניות העם היהודי, "מהווים כמחצית מן האוכלוסייה הישראלית־יהודית... חרף הכינוי שניתן לה, הקבוצה החילונית אינה נטולת דת לחלוטין. שליש מהחילונים שומרים כשרות, ויותר מ־90% נוכחים בסדר פסח. 67% אינם אוכלים חזיר, ויותר מ־50% מדליקים נרות שבת באופן קבוע או לפעמים... במילים אחרות, ההבדלים בין הקבוצות בקשר לרמת שמירת המצוות הם עניין של רמה ולא בינאריים או קוטביים".[106]

"בעבור רוב הישראלים", כותב נתן שרנסקי, "אין חשיבות רבה לאופי התפילה המתקיימת בכותל המערבי, אבל מקובל עליהם שהמכנה המשותף הדתי של אזרחי ישראל יהיה בעל אופי אורתודוכסי. לכן הם אינם מבינים מדוע עליהם לסכן את היציבות הפוליטית בישראל, את הסטטוס קוו הדתי בארץ ואת תחושת האחדות השבירה ולהחליפה במגמה פלורליסטית הנראית כמו יבוא מבחוץ".[107] מעבר לכך, מעמדם המכריע של חוגים דתיים במסגרת הקואליציה הממשלתית לאורך שנים מעניק להם יכולת פוליטית רבת עוצמה, הרבה מעבר למשקלם הדמוגרפי.

בקהילה היהודית בארצות־הברית תמונת המצב שונה. לפי עדותה של אביטל ליבוביץ, המנכ"לית בישראל של הוועד היהודי־אמריקאי, קיים ריחוק ניכר בין הנוהגים הדתיים בישראל לבין אלה שבארצות־הברית. כך, למשל, יש בתי כנסת רפורמיים שבראשם עומדת רבה ממוצא קוריאני, ובדרך כלל לא נהוג לציין את שמה של מדינת ישראל כדי שלא לעורר מחלוקת. אומנם רוב ברור של היהודים (80%) קובע שחשוב להם להיות יהודי, אבל ההגדרה שלהם של "להיות יהודי" מצומצמת מאוד, ומבחינתם "לשלוח את הילדים שעתיים בשבוע לסאנדיי סקול או להדליק נרות ולשים עץ אשוח – זה יהודי". בעבר המשמעות של להיות יהודי כללה גם קשר עם ישראל. כיום כבר אין זה כך.[108]

יחסי אנוש

במהלך הדיונים על המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית התברר כי מעבר להיבטים האידיאולוגיים ולמחלוקות על סוגיות מדיניות ודתיות מתעצם המשבר ביחסים בין שני הצדדים גם על רקע של מה שניתן לכנות "יחסי אנוש". הכוונה היא בעיקר לתחושת העלבון של חוגים רחבים בקהילה היהודית בארצות־הברית מהתנהלותה של ישראל כלפיהם. ההתנהלות הזאת מעוררת אצלם במידה הולכת וגוברת את התחושה שישראל כבר אינה רואה בהם גורם חשוב ורלוונטי בעבורה כפי שהיה בעבר. הדבר בא לידי ביטוי בכך שישראל נוטה פחות ופחות להתחשב ביהודי ארצות־הברית בעת שהיא מגבשת את עמדותיה בתחומים שונים. יש לציין בהקשר הזה שעל פי מזכר שפירסם המכון לחקר העם היהודי, שיעור גבוה בציבור היהודי בישראל סבור שהנהגת המדינה אינה צריכה להתחשב בעמדות הקהילה היהודית בארצות־הברית בבואה לקבל החלטות. מובן שההתנגדות לכך גדולה במיוחד כשמדובר בסוגיות מדיניות־ביטחוניות.[109]

אייב פוקסמן, שעמד במשך שנים בראש הליגה למניעת השמצה ונחשב לאחד האישים רבי ההשפעה ביהדות ארצות־הברית, מצר מאוד על כך שישראל אינה מתייעצת עם יהדות ארצות־הברית לפני מהלכים גורליים. הוא מציין לדוגמה את נאום ראש הממשלה נתניהו בקונגרס ב־2 במרס 2015. הנאום נועד לעורר את התנגדות הקונגרס להסכם הגרעין שחתם ממשל אובמה עם איראן. יהדות ארצות־הברית, אומר פוקסמן, טורחת להתייעץ עם הממשלה בישראל לפני כל החלטה. לכל אורך השנים הודגש בפני יהודי ארצות־הברית שישראל היא ריבונית להכריע ולפעול כראות עיניה בנושאים ביטחוניים. אולם הכרעותיה היו מתקבלות באופן אוהד יותר אילו היו מקבלי ההחלטות הישראלים מתייעצים עם ראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית ורק לאחר מכן מגיעים להחלטות מושכלות. התחושה היא, מוסיף פוקסמן, שראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית מעוניינים לייעץ לממשלה בארץ יותר מאשר הממשלה בארץ מעוניינת להאזין לעצותיהם. פוקסמן מעיד על עצמו שהוא מעולם לא פעל לקדם נושאים שקשורים לישראל בלי להתייעץ עם גורמים בארץ וללא בדיקה מוקדמת עם גורמים ישראליים שפעילותו בכיוון מסוים אכן רצויה ומשרתת את האינטרס הישראלי. לעומת זאת לישראל – הוא מדגיש – אין כבוד לתפוצות. מעולם לא היה דיאלוג כן בין הצדדים אלא בעיקר מונולוג. הממסד הישראלי לא רואה ביהודי ארצות־הברית שותפים שווי ערך.[110]

דברים חמורים במיוחד בנוגע ליחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית אמר צ'ארלס ברונפמן, אחד האישים הבכירים בקרב מנהיגות הקהילה היהודית בארצות־הברית: "בעוד שלפחות בדורות הבוגרים בקרבנו, מה שקורה בישראל צורב את הנשמה", הוא כתב, "האם לישראלים – בוגרים וצעירים כאחד – אכפת ממה שקורה בעולם היהודי הגלובלי? האם ראש הממשלה יכול באמת לטעון שהוא אחראי לעם היהודי כולו, כאשר הוא מתנער ממתווה הכותל, הסכם שאליו הגיע עם זרם מרכזי ביהדות התפוצות? נראה שהמחיר הפוליטי המיידי מבית מבטל כל שיקול אחר, שכן הנושא כלל לא מעסיק את הרוב המכריע של הישראלים. יש לנו רק מדינה יהודית אחת. מזעזע אותי עד לשד עצמותיי

שהיהדות הקונסרבטיבית, הרפורמית והליברלית, שהן כ־80% מיהדות ארצות־הברית, אינן מוכרות מבחינה חוקתית במדינת ישראל. עמים אחרים וחברות אחרות הפלו, מפלים ויפלו יהודים. אבל רק מדינת ישראל שוללת הכרה במה שרובנו בארצות־הברית מאמינים בו בצורה כל כך עמוקה. מה הפלא: כמה תוכניות ללימודי יהדות התפוצות קיימות בישראל? כמה עיתונאים ישראלים מדווחים על החיים היהודיים באמריקה? מה מלמדים בבתי הספר על קהילתנו? ישראל מונה 43% מהעם היהודי. למרבה הצער, 57% הנותרים הם שקופים. ישראלים אכן מקיימים חיים יהודיים על בסיס לוח שנה עברי במדינה יהודית, בעוד שיהדות התפוצות חייבת להשקיע לא מעט מאמץ כדי לקיים חיים יהודיים בסביבה לא יהודית ועם לוח שנה לא יהודי; הנורמות הפוליטיות והסוציולוגיות בישראל שונות מהנורמות בגלות; וכן, יהודים רבים בתפוצות מסתייגים ממה שמוגדר בתקשורת העולמית 'תגובות מוגזמות של צה"ל', ואילו הישראלים רואים בהפעלת כוח המגן צעד הכרחי ומוצדק".[111]

היו"ר לשעבר של הנהלת הסוכנות, נתן שרנסקי מחזק את הקביעה כי בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית קיימת תחושה שההנהגה בישראל מפגינה כלפיה ריחוק וניכור. לדבריו, מתחזקת הדעה במערכת הפוליטית בישראל שיהדות אמריקה חשובה פחות לישראל. מי שחושבים כך מונים כמה סיבות לגישה הזאת:

1. הקהילה היהודית בארצות־הברית היא קהילה מתבוללת שהופכת את ההתבוללות לאידיאולוגיה ומדברת על היהדות במונחים של תיקון עולם.
2. מדובר בקהילה שהולכת וקטנה במספרה וכן בכוחה ובהשפעתה.
3. אין מִתאם בין האינטרסים הלאומיים של ישראל לבין עמדותיה של יהדות ארצות־הברית.

לפיכך שואלים את עצמם מנהיגי ישראל לשם מה לערער בגללם את מערכות החיים היציבות שנבנו בעמל רב במשך עשרות שנים בישראל (למשל, הסטטוס קוו)? לדעתו, הדעה הרווחת הזאת היא שניצבת בבסיס המשבר.[112]

גם ח"כ נחמן שי, המעורה זה שנים רבות בקשר שבין ישראל לקהילה היהודית בארצות־הברית, מאשר את קיומה של התחושה הזאת. לדבריו, "כשנתניהו התבטא נגד נשיא דמוקרטי שנהנה מתמיכה עצומה בקרב יהודי ארצות־הברית, זה היה בשבילם כמו סטירה בפרצוף. נתניהו לא יאמר לעולם בקול רם שיהודי ארצות־הברית אינם חשובים בעיניו, אבל נראה שהתנהגותו מעידה שזהו אכן המצב. נתניהו פועל כדי לקדם את האינטרסים של ישראל כפי שהוא מבין אותם, ואלה לא זהים בהכרח לאינטרסים של העם היהודי".[113]

עומר גבעתי, המנהל לשעבר של פרויקט "שותפות ביחד" קריית־גת־שיקגו של הסוכנות היהודית (בשיתוף עם ה־JFNA וקרן היסוד) וכיום מנכ"ל עמותת "בקהילה – משנים מציאות חברתית": "הקהילה היהודית אומרת חד־משמעית: אנחנו תומכים בישראל בהיקף של מאות מיליוני דולרים בשנה, ואתם לא מתחשבים בנו מבחינת שטח התפילה בכותל, סוגיית הגיור וביחס לרפורמים ולקונסרבטיבים. היהודים חשים שהם לא באג'נדה של ממשלת ישראל; הם מרגישים שרואים בהם גורם מובן מאליו".[114]

דעה חריגה בהקשר הזה מביע אליוט אברמס, לשעבר יועץ בכיר לנשיא בוש בסוגיות מזרח תיכוניות הפעיל גם במסגרות של הקהילה היהודית בארצות־הברית. במאמר שכותרתו

"הבעיה היא מבית ולא בישראל" הוא טוען כי הסיבה העיקרית למשבר ביחסים בין ישראל ליהדות ארצות־הברית היא האדישות הרווחת בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית כלפי ישראל. זו באה לידי ביטוי בעובדה שקרוב ל־60% מיהודי ארצות־הברית מעולם לא ביקרו בישראל. סיבה נוספות למשבר היא ההתנתקות של צעירים רבים מהקהילה בשל רצונם העז להיטמע בתוך החברה האמריקאית הלא־יהודית. אחת התוצאות של ההתנתקות הזאת היא ששיעור נישואי התערובת בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית – למעט הקהילה האורתודוכסית – עומד על יותר מ־70%. "מדוע", שואל אברמס, "שנצפה מיהודי אמריקאי להיות מוטרד ממערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית אם הוא לא עמד על כך שבן זוגו או בת זוגו יתגיירו, שאינו משתייך לשום בית כנסת ושאינו מעניק לילדיו שום חינוך יהודי?"[115]

סיכום ומסקנות

אין חולק על כך שהיחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית נמצאים זה שנים במשבר שבא לידי ביטוי במחלוקות בסוגיות מגוונות, בחשדנות הדדית ובמתיחות ברמות משתנות של אינטנסיביות. עם זאת, נוצר הרושם שגורמים פוליטיים בשני הצדדים נוטים, כמקובל בזירה הפוליטית, להעצים את ממדי המשבר מתוך שיקולים פוליטיים ואישיים ומתוך רצון טבעי לגבש וללכד את התמיכה בהם ובעמדותיהם. הדבר הראשון המוטל על העוסקים בסוגיה החשובה הזאת הוא להציב את המשבר הנוכחי בפרופורציה היסטורית. כבר היו דברים מעולם. כבר היו משברים חמורים יותר במהותם. אסור להקל ראש במשבר הנוכחי, אך אסור להגזים בחומרתו. בסופו של דבר, ניתן להתרשם מהמחקרים שמוגשים כאן ומהמפגשים שהתקיימו כי בשני הצדדים ישנה תמימות דעים בנוגע לחשיבות היחסים ביניהם ובנוגע לעובדה שרב המאחד על המפריד ביניהם.

נראה שהמציאות הנוכחית ביחסיה של ישראל עם הקהילה היהודית בארצות־הברית לא תשתנה באורח משמעותי בעתיד הנראה לעין. לפיכך מוטלת על שני הצדדים המשימה להפנים שהם עומדים בפני מציאות חדשה יחסית, שונה מבעבר, ביחסים הבילטרליים ביניהם – מה שמחייב אותם לגבש לעצמם כללי משחק חדשים.[116] מדובר במציאות של מערכת יחסים פוליטית במהותה שבה מושם דגש על עוצמה ועל אינטרסים. במערכת היחסים הזאת מודע כל אחד מהצדדים לכך שפעילות הצד האחר משפיעה עליו במגוון רחב של היבטים. במערכת יחסים כזאת ברור שכל צד יפעל מול הצד האחר במגוון האמצעים שברשותו כדי לקדם את האינטרסים שלו, ואך טבעי הוא שידרוש תמורה בגין פעולותיו בעבור הצד האחר. בנסיבות כאלה אין מקום לביקורת על כך שארגונים יהודיים "מבקשים לומר לישראל מה עליה לעשות, ".[117] צריך להכיר במציאות שבה הן למדינת ישראל והן לקהילה היהודית בארצות־הברית יש זכות להיות מעורבות זו בענייניה של זו.

זו טעות למדוד את תרומתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לביטחון ישראל אך ורק במונחים כמותיים. הקשרים עם קהילה זו, כמו עם קהילות יהודיות אחרות בעולם, הם

נכס צאן ברזל למדינת ישראל. היא נותנת ביטוי לשותפות הגורל של העם היהודי כולו ומדינת ישראל שערכה רב הרבה יותר מאשר סך התרומות שהיא מניבה לגופים שונים בישראל או ממידת ההשפעה שיש לה על הסיוע הביטחוני שמעניק הממשל לישראל. בדיון מטעם תוכנית רודרמן באוניברסיטת חיפה על הקשרים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית ניתן ביטוי לקשר העמוק הזה שבין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית – קשר שחורג בהרבה מחישובי כדאיות צרים. "התמיכה שמעניקה הקהילה היהודית בארצות־הברית לישראל ולחברה הישראלית ומחויבותה כלפיהן הן רשת ביטחון לישראל מצד אחד ושותפות אמת לשגשוגה כמדינה יהודית ודמוקרטית מן הצד האחר. למחויבות הזאת ולשותפות הזאת יש גם השפעה חיובית משמעותית על חוסנה ועל שגשוגה של הקהילה היהודית בארצות־הברית. לקשר עם ישראלים ועם ישראל יש השפעה ישירה על חיזוק הזהות היהודית אצל יהודים אמריקאים – חיזוק שבא לידי ביטוי, בין השאר, בעלייה במדדי המחויבות ובתחושת השייכות לקהילה היהודית".[118] תת־אלוף (מיל') רות ירון אמרה באותו הדיון דברים דומים: "יהדות העולם – בדגש על יהדות ארצות־הברית – היא העורף האסטרטגי של ישראל והיא שמקנה לה לגיטימציה להיות ביתו הלאומי של העם היהודי".[119]

מדובר אפוא במחויבות הדדית – של ישראל ליהודי התפוצות, ובכללם הקהילה היהודית בארצות־הברית, וההפך. עם זאת המחויבות של מדינת ישראל כלפי יהודי ארצות־הברית אינה צריכה להיות מותנית במחויבות מקבילה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לפעול על בסיס של ציפיות שיש לממשלה בישראל מן הקהילה היהודית בארצות הברית. לכן העובדה שהיהודים האמריקאים אינם מצביעים בבחירות בארצות־הברית לפי האינטרסים של ישראל אינה אמורה לפגום במחויבותה של ישראל כלפיהם. ובלשונו של השגריר לשעבר של ישראל בארצות הברית, סלי מרידור: "המדינה היא מדינת העם היהודי ואחריותה לעם כולו. היא נוצרה בשבילו ולא להיפך... למחויבותנו לעם היהודי אין קשר לתועלת. נקודת המוצא העקרונית כיום: הם לא יכולים לעזור לנו, מכיוון שמרבית העוצמות הלאומיות נמצאות בידינו. אנחנו מחויבים להם ואחראים גם עליהם."[120]

שר הביטחון לשעבר בוגי יעלון אומר בהקשר זה את הדברים הבאים: "לישראל יש מחויבות רחבה לעם היהודי כולו. באופן לא מוצהר צה"ל הוא צבא ההגנה לעם היהודי. המחויבות הזאת גוזרת פעולות נדרשות. כשיש אנטישמיות בארה"ב, אנחנו נדרשים לנקוט עמדה ברורה. אלה יחסים דו־צדדיים אבל לא סימטריים. יהדות ארצות־הברית מסייעת לנו יותר משאנו מסייעים לה. היא עשירה ומשפיעה. אנחנו צריכים להקשיב לצורכיהם ולדאגותיהם, צריכים להכיל ולחבק את הזרמים השונים ולשמור על הדו־מפלגתיות".[121]

ברור מאליו שבמציאות הנוכחית – במיוחד על רקע היחלשותה המתמשכת של הקהילה היהודית בארצות־הברית והתחזקותה של מדינת ישראל – ישראל, ולא הקהילה היהודית בארצות־הברית, נחשבת למרכז העם היהודי. המציאות הזאת באה לידי ביטוי בולט, בין השאר, במאמצים שנעשים כדי להביא לעלייתם של יהודי ארצות־הברית לישראל. גופים שונים, ובכללם ממשלת ישראל באמצעות משרד העליה והקליטה והסוכנות היהודית,

מקיימים מערך לוגיסטי גדול שכל מטרתו היא להבהיר לקהילה היהודית בארצות־הברית שחיים יהודיים של ממש יכולים להתממש בסופו של דבר רק בישראל. לא זו בלבד שהקהילה היהודית בארצות־הברית השלימה עם הגישה הזאת אלא היא אף מסייעת לה. קרוב לוודאי שהשיפור במצבה הביטחוני, הכלכלי והמדיני של ישראל בעשור האחרון מוביל חוגים רחבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית לראות בה מקום מקלט בטוח ליהודים. בסקר של המכון לחקר העם היהודי בקרב יהודי התפוצות הוצגה השאלה "באיזו מידה אתה מסכים עם הקביעה שמדינת ישראל היא מקום מקלט בטוח לכל היהודים". 56% מהנשאלים בני ה־30 ויותר ו־30% מקרב מי שגילם מתחת ל־30 ענו על כך: "מסכים בהחלט".[122] השורה התחתונה היא שחלפו לבלי שוב הימים שבהם ראתה הקהילה היהודית בארצות־הברית בעידוד העלייה לישראל משום פגיעה בנאמנותה לארצות־הברית. עם זאת, ישראל אינה צריכה להבליט את עליונותה בצורה פומבית ופוגענית. יש לקבל בהקשר הזה את דעתו של יוסי ביילין: "ישראל היא המרכז, אבל לא נכון להצהיר כך בפומבי".[123]

ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית צריכות אפוא להפנים שהמציאות של מעורבות הדדית זו בעניניה של זו לא עומדת להשתנות. כמו כן לא צפויה להשתנות המציאות שבה הפעולות של כל צד משפיעות על חיי הצד האחר. בנסיבות האלה הקריאה של אישים בקהילה היהודית בארצות־הברית, כמו ג'רמי בן עמי, ליהודי ארצות־הברית להפגין מעורבות גדולה יותר במערכת הפוליטית בישראל צריכה להיחשב לתופעה חיובית, לגילוי של אכפתיות, גם אם היא ביקורתית כלפי הממשלה הנוכחית, ולא להתערבות לא לגיטימית. צריך להביא בחשבון שגם המחלוקת הפוליטית והדתית תימשך ואולי אפילו תתעצם כל עוד תימשך בישראל המגמה של התחזקות הימין והאורתודוכסיה הדתית, ומנגד תלך ותתעצם המגמה החילונית־ליברלית בקהילה היהודית בארצות־הברית. "בחינה ריאליסטית של יחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית", כותב נתן שרנסקי, "מחייבת להגיע למסקנה שגם אם יהיה מחר שלום בין ישראל והפלסטינים, וגם אם כל יהודי רפורמי או קונסרבטיבי יחוש לפתע שהוא אורח רצוי בישראל, ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית ימשיכו להיות קהילות נפרדות שנושאים רבים מפרידים ביניהן".[124] תמונת המצב הזאת מובילה למסקנה שבנסיבות הקיימות ובנסיבות הצפויות עתידה מערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית להתבסס גם בשנים הבאות על המתח שבין שני ממדים: הממד הפוליטי, המתבסס בעיקר על אינטרסים ועל כוח, והממד הערכי, המתבסס על סולידריות יהודית ועל נכונות לעזרה הדדית.

המסקנה החשובה ביותר המשתמעת מתמונת המצב הזאת היא הצורך של שני הצדדים להמשיך לקיים דיאלוג אינטנסיבי במציאות של מחלוקות ושל הסכמות. דהיינו, צריך להיות מוסכם שבשום מקרה "לא שוברים את הכלים". הניכור, הבורות והאדישות ולא המחלוקת הם הסכנה הכי גדולה ליחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית. ממשלת ישראל צריכה להפנים שבעיני ציבור גדול בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית נתפסת מדינת ישראל כחברה המקרינה בוטות, זחיחות דעת וחוסר התחשבות כלפי הקהילה היהודית בארצות הברית. במקרה הזה, כמו במקרים רבים אחרים, הדימוי הוא שקובע ולאו

דווקא העובדות בשטח. ואכן אישים רבים המעורים במערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית טוענים שהמתח ביחסים בין שני הצדדים נובע במידה רבה מהבורות ומחוסר הידע שקיימים בעיקר בחברה הישראלית בנוגע לקהילה היהודית בארצות־הברית ובנוגע למעמדה בחברה האמריקאית.

במאמר שכתבה באחרונה שירה רודרמן, המנכ"לית של קרן משפחת רודרמן הפועלת לחיזוק הקשר בין ישראל ליהדות ארה"ב, היא נותנת ביטוי למשקלם הנכבד של יהודי ארצות־הברית במערכות השונות בחברה האמריקאית. על הרקע הזה היא מצרה על כך שבישראל אין מודעות למעמדם של יהודי ארצות־הברית ואין עניין רב בחיזוק הקשר עימם. "לצערי", מסכמת גברת רודרמן, "למרות היותנו משפחה, רבים בארץ לא רואים כך את המצב. בעבורם יהודי ארצות־הברית הם במקרה הטוב אנשים שתורמים כסף, ולכן השקעה כדאית, ובמקרה הפחות טוב – "עוכרי ישראל" שנטשו את הציונות ואת בני עמם. האמת, כמובן, רחוקה מהתמונה הפשטנית הזאת ומורכבת הרבה יותר... המצב שבו חצי אומה אינה יודעת על אודות חציה האחר הוא בעייתי ויכול אף להוביל לקרע שאינו ניתן לאיחוי. אני מאמינה שחשוב לשמור על העם היהודי ועל מדינת ישראל כמדינת העם היהודי ולייחס חשיבות אסטרטגית לקהילות היהודית והישראלית שמחוץ לישראל. אבל אמונה ורצון טוב לא יבטיחו שנצליח במשימה. כדי לעשות זאת עלינו להודות בכך שאנחנו לא מכירים את אחינו ואת אחיותינו היהודים וללמוד עליהם".[125]

עוצמתה של ישראל והתלות הפוחתת שלה בקהילה היהודית בארצות־הברית מחייבות אותה להפגין שאר רוח ונדיבות לב גם מול התנהלות שאינה לרוחה של חלקים גדולים בקהילה היהודית בארצות־הברית. עקרון הערבות ההדדית וזהות הגורל בין ישראל לבין יהדות התפוצות בכלל ובין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית בפרט הם הבסיס לקיומה של ישראל כמדינת העם היהודי. כאמור, את חשיבות הקהילה היהודית בארצות־הברית לישראל אסור למדוד במונחים אינסטרומנטליים ואינטרסנטיים של "מה בדיוק היא תורמת לנו?" אלא במונחים רחבים ועמוקים היורדים לשורש מהותה של מדינת ישראל. עם זאת צריך להפנים שגם במישור התועלתני יש לקהילה היהודית בארצות־הברית מנופי השפעה רבים הן בזירה הפנים־אמריקאית, בעיקר באמצעות הקונגרס, והן בזירה הבינלאומית, בזכות הדימוי שיש לה – של גוף מאורגן בעל השפעה עצומה על הממשל.

במקביל צריכה הקהילה היהודית בארצות־הברית להבין שעומדים בפניה אתגרים משמעותיים במסגרת מימוש שאיפתה לעצב מערכת יחסים הדוקה ולבבית יותר עם מדינת ישראל והחברה הישראלית. בראש ובראשונה עליה לאמץ לעצמה זהויות עדכניות ומנהיגות עדכנית ורלוונטית. לשם כך היא לא תלויה באחרים. היא צריכה לעשות זאת בעצמה. קיומה של הנהגה חזקה וסמכותית בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית היא אינטרס שלה ושל ישראל. לדברי ח"כ נחמן שי, "הקהילה היהודית בארצות־הברית מאוד מבוזרת (גיאוגרפית וארגונית), ולכן הוקמו ארגונים וגופים לאומיים (למשל, הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה JFNA –) כי הבינו שיש צורך לעבוד יחד. אבל יש מאבק מתמיד בין המרכז לבין הפדרציות. חלקי הארגון חזקים מהשלם. ישנן 19 פדרציות גדולות

ובסך הכול 400 פדרציות. גם הפדרציות הקטנות לא מוותרות על עצמאותן לטובת פעילות משותפת. כל פדרציה רוצה לנהל את עצמה ואינה מוכנה לקבל תכתיבים, ולכן ארגון הגג אינו מצליח להוביל את הפדרציות, הוא אינו פוליטי וכשלעצמו אינו בעל השפעה. הפדרציות הן מוקדי ההשפעה".[126]

מנכ"ל משרד התפוצות, דביר כהנא, קובע כי קיים משבר מנהיגות בקרב הקהילה היהודית בצפון אמריקה.[127] על הרקע הזה יש צורך שייקבעו מתווים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית שיאפשרו לצעירים יהודים החפצים בכך להשתלב בהנהגת הקהילות. ראויים לציון בהקשר הזה דבריו של יוסי ביילין: "ועידת הנשיאים ומנכ"לים של ארגונים יהודיים שונים שנמצאים עשרות שנים בתפקידיהם הם המקצוענים ששולטים בארגונים, והם בעלי אינטרס לקיים את עצמם, אבל הם חסרי תועלת".[128]

הקהילה היהודית בארצות־הברית וישראל צריכות להעמיק את מנגנוני הדיאלוג בין שני הצדדים. מן הראוי למסד מנגנונים שיאפשרו דיאלוג רצוף, למשל על בסיס מכנים משותפים: נוער מול נוער, אקדמאים מול אקדמאים, אנשי עסקים מול אנשי עסקים וכדומה. ניתן להעריך שהעמקת הדיאלוג והרחבתו יביאו להצבת ישראל ועתידה בסדר עדיפות גבוה יותר מזה הנוכחי בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית, גם אם יתברר שהמפגשים לא יביאו לגישור על המחלוקות הקיימות. יוסי ביילין מציע בהקשר זה להקים מנגנוני דיאלוג והידברות עם יהדות ארה"ב באמצעות ועד יהודי אמריקאי־ישראלי.[129]

ישראל ויהדות ארצות־הברית צריכות לגבש מתווה שיפחית באופן משמעותי את היקפה של תופעת ההתבוללות בקרב יהדות ארצות־הברית. בראש ובראשונה צריך להביא לכך שהזרמים הדומיננטיים בקהילה היהודית בארצות־הברית יראו בכך בעיה קריטית לעתיד העם היהודי בכלל וליהדות ארצות־הברית בפרט. אין זה עניין מובן מאליו.[130] הנשיא היוצא של הארגונים היהודיים בארצות־הברית, מלקולם הונליין, הציע בהקשר הזה לערוך בישראל פעם בשנה מפגש המוני של רווקים ורווקות יהודים מהארץ ומהעולם. זאת בתקווה שהמפגש יביא ליצירת קשרים זוגיים. לדבריו, הוא שוחח על כך עם שרים רבים בממשלה. כולם הבטיחו לסייע בנושא, אך בפועל טרם נעשה דבר.[131] השגריר לשעבר של ישראל בארצות־הברית, מייקל אורן, מציע לפעול להעלאת כ־10,000 צעירים יהודים לארץ, בעיקר כאלה שאינם משתייכים לזרם האורתודוכסי ונתונים יותר לסכנה של התבוללות. לדעתו ניתן להשיג זאת רק באמצעות מתן תמריצים. לדבריו "זה אומנם יעלה הרבה מאוד כסף, אבל זה יהיה שווה כל שקל".[132]

מומלץ לשקול את האופציה להעניק ליהדות התפוצות משקל כלשהו בתהליך קבלת ההחלטות בישראל. זוהי סוגיה רגישה מאוד הנוגעת להגדרת הריבונות של ישראל ולמידת נכונותה לחלוק את הריבונות עם מי שאינם אזרחים ישראלים. אין ספק שהצעה כזאת תעורר מחלוקות קשות בתוך החברה הישראלית וקרוב לוודאי גם בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית. יש לציין שאפילו היוזמה שקיבלה ביטוי בחגיגות העצמאות של ישראל – להעניק לשני נציגים של הקהילה היהודית בארצות־הברית להדליק משואה – עוררה לא מעט הסתייגויות וביקורת: "מבחינה פוליטית", כתבה עירית לינור, "רוב יהודי ארצות־

הברית (כ־70%) נוטים לשמאל ומצביעים לדמוקרטים. הם לא עברו מחנה גם בשנים של ברק אובמה ויחסיו המעורערים עם מדינת ישראל. הישראלים, בהכללה, ימניים יותר. העניין שלנו בישראל הוא לא עקרוני ולא תיאורטי: אנחנו מושקעים בישראל עד מעל האוזניים. המחויבות של יהודי הגולה היא בראש ובראשונה למדינה שבה הם חיים. מחויבותם לישראל, אם ישנה מחויבות כזאת, באה לידי ביטוי בשדולות ובתרומות. מבחינת האינטרס הישראלי זו אינה תמיד ההשתדלות הרצויה".[133]

עם זאת אין להירתע מהעלאת הסוגיה לדיון ציבורי שיאפשר לבחון את היתרונות ואת החסרונות של מתן דריסת רגל ליהדות ארצות־הברית בקבלת החלטות בישראל. ייתכן כי גם תת־אלוף (מיל') רות ירון התכוונה לכך בדברים שאמרה בכנס באוניברסיטת חיפה: "האתגר שלנו הוא להקים כאן חברה פלורליסטית ושוויונית הדוגלת בזכויות אדם באשר הן, ומי שיכולים לסייע בכך הם יהודי ארצות־הברית. כדי לעשות זאת אנחנו צריכים לגבש נוסחה שאינה מושתתת על 'תן וקח' אלא על שותפות. עלינו למצוא את הדרך להשיב את יהודי ארצות־הברית אל שולחן קבלת ההחלטות. תפקידנו הוא לעורר מודעות לכך ולהתחיל לייצר קשרים כאלה".[134] צריך לזכור שמבחינות רבות ישראל היא תופעה ייחודית, ויש לה צורך קריטי לשמור על מסגרת של יחסים עם יהדות התפוצות – גם במחיר של ויתור על סמלי ריבונות מלאה. יוסי ביילין מציין את העובדה שנכשל בקידום יוזמתו להקים פרלמנט יהודי עולמי (יוזמת 'בית ישראל'). לטענתו, יוזמת 'בית ישראל' לא הצליחה בגלל התנגדות הממסד ובגלל היעדר האנרגיה שלו, בהיותו אדם יחיד, להרים כזה פרויקט".[135]

במאמר שפירסם ביולי 2018 היו"ר הקודם של הסוכנות, נתן שרנסקי, הוא מציע להקים את מועצת העם היהודי וכי זו תדון במשברים הפוקדים את העם היהודי ותציע דרכים להתמודד עימם. שרנסקי מדגיש שמדובר במוסד בעל אופי וולונטרי שיעסוק בתיווך ובפיוס בין חלקים שונים בעם היהודי. אין מדובר במוסד ממשלתי או חקיקתי, שיבקש להחליף גופים פוליטיים קיימים בישראל או שירצה לצבור כוח, מדגיש שרנסקי. הוא יעסוק בהתדיינות ובגיבוש הסכמות. בשלבים הראשונים ראוי שיכלול את חברי הכנסת ונציגי ארגונים יהודיים מובילים בעולם. לאחר שיתגבש האופי שלו יערוך הגוף הזה בחירות למינוי חברים, למשל לשנתיים־שלוש, וייעזר במנגנונים של רשתות חברתיות. בהדרגה יגובשו תהליכים לקבלת החלטות. למשל, לפני התכנסות של הכנסת ייערך דיון בסוגיות ובחוקים שרצוי יהיה לקבל עליהם חוות דעת של יהדות התפוצות. חוות דעת כזאת עשויה, למשל, להוביל את הכנסת להחלטה שחוקים מסוימים יתקבלו רק ברוב מיוחד.[136]

ההנהגה בישראל פועלת זה שנים כדי להפוך את ישראל למדינה אטרקטיבית לעלייתם של בני הקהילה היהודית בארצות־הברית. מומלץ להמשיך את התהליך הזה ואף להעצים אותו כדי לגרום ליהודי ארצות־הברית לרצות לחיות בישראל לא רק מתוך מניעים דתיים וציוניים אלא מתוך ידיעה שהם יכולים לחיות בארץ ברמת חיים גבוהה ואיכותית כמו זו הקיימת בארצות־הברית. יוסי ביילין אומר בהקשר הזה את הדברים הבאים:

> "האתגר הציוני הבא הוא לנסות להביא לכאן חלק גדול מיהודי ארצות־הברית. לשם כך צריכים יהודי ארצות־הברית להרגיש שישראל היא אופציה אטרקטיבית בשבילם

> – לא על ידי שליחת מורים לעברית אלא באמצעות הממד התחרותי־כלכלי. צריך להראות להם שישראל יכולה להפוך לארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות בעבורם לא פחות מאמריקה. במילים אחרות, יש לחתור להשיג את המטרות הרוחניות באמצעים מטריאליסטיים. בשביל לעשות כן צריך להראות להם שהתמ"ג הישראלי דומה לזה האמריקאי, להעמיד אוניברסיטאות ברמה גבוהה, לאפשר להם ללמוד לימודים גבוהים באנגלית באיכות גבוהה ובמחיר תחרותי (אני מעריך שבעניין הזה עשוי להיות לישראל יתרון יחסי על פני האפשרויות בארצות־הברית), להנהיג שכר לימוד דיפרנציאלי ועוד".[137]

סיכומו של דבר, הנסיבות הקיימות ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית מחייבות את שני הצדדים לנסח מערכת הבנות חדשה שתתאים למציאות החדשה שנוצרה. דא עקא, בשני הצדדים לא קמה הנהגה בעלת מידה רבה של סמכותיות ושל יכולת פעולה ממשית, המבינה את גודל השעה ואת הצורך לעצב כללי משחק חדשים שיהיו מקובלים על שני הצדדים. מבנה הממשל במדינת ישראל מעניק כוח עצום לגופים פוליטיים קטנים יחסית, שכן בלעדיהם לא ניתן להרכיב קואליציה יציבה שתחזיק מעמד לאורך שנים. כתוצאה מכך מערך האילוצים ומרכיבי הכוח שבפניהם עומד ראש ממשלה, כל ראש ממשלה, במדינת ישראל מגבילים מאוד את יכולת התמרון שלו. התנהלותה של ממשלת ישראל בסוגיות הגיור ומתווה הכותל נותנת לכך ביטוי ברור. אשר לקהילה היהודית בארצות־הברית – זו סובלת מתהליך של ביזור מוקדי הכוח באופן שאינו מאפשר את התייצבותה של הנהגה מרכזית וסמכותית הנהנית ממידה רחבה של לגיטימציה.

מגמות ותמורות בפילנתרופיה היהודית־אמריקאית בשנים 2000–2015[1]

חנה שאול בר ניסים

הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית היא אחד ממקורות התמיכה במדינת ישראל ובמוסדותיה החל מאמצע המאה ה־20. במהלך השנים היו תרומותיה של יהדות ארצות־הברית לישראל מוקד עניין לחוקרים. אלה בחנו היבטים היסטוריים־חברתיים של הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית והתעמקו בהקמתן של הפדרציות היהודיות ושל המגבית היהודית המאוחדת.[2] מהמחקרים האלה התברר כיצד המאמצים לגייס את המשאבים ולחלק אותם למטרות בישראל רוכזו בכמה מוסדות מרכזיים והובילו קבוצות שונות בקהילה היהודית לפעולה משותפת.[3] הניסיון המחקרי לאפיין את התפתחות הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית הוביל ליצירתו של גוף ידע היסטורי־ארגוני שכולל מידע רב על נסיבות התפתחותה של המערכת אך לא על התנאים שהובילו לשינויה.

בעשורים האחרונים חוותה יהדות ארצות־הברית שינויים משמעותיים בהרכב הדמוגרפי, האתני, הדתי והתרבותי של חבריה – שינויים שברובם מתוארים בעבודת המחקר הנוכחית – ושלהם השלכות על הקשר עם מדינת ישראל ועם החברה הישראלית. כתוצאה מהשינויים האלה התחוללו תמורות גם בפעילותה הפילנתרופית של יהדות ארצות־הברית, ואלה נחקרו בעשור האחרון. המחקרים האלה עוסקים בהיבטים מבניים של המערכת הפילנתרופית במרחב המקומי והבינלאומי, ומודגש בהם כיצד המערכת הזאת מושפעת משינויים בתנאים התרבותיים, החברתיים, הכלכליים, הדמוגרפיים והפוליטיים של הקהילה היהודית־אמריקאית. חשיבות רבה מיוחסת לתמורות בבסיס התרבותי־דתי והנורמטיבי – תמורות שלהן השפעה על אופיה של הפעילות הפילנתרופית היהודית ועל מהותה של הפילנתרופיה הקהילתית.[4]

המגמה הבולטת ביותר היא המעבר ממבנה ריכוזי לעבר מערכת מבוזרת הכוללת ארגונים קהילתיים, ארגוני ידידים, ארגונים המשמשים כצינורות להעברת כספים וקרנות פרטיות הפועלים במקביל בתוך הקהילה ומחוצה לה. המגמה הזאת מבטאת תהליכי ביזור דומים שמתחוללים בקהילה היהודית וכן תהליכים של גיוון דתי, תרבותי וחברתי. שינוי נוסף מתחולל ביעדים ובמטרות, בתחומי הפעילות ובאוכלוסיות הנהנות מתרומתה של יהדות ארצות־הברית. מהמחקרים גם עולה כי מתפתחות פרקטיקות פילנתרופיות חדשניות בקרב תורמים יהודים וארגונים יהודיים שעיקרן הוא קשר ישיר עם הארגונים הנהנים, דרישות לשקיפות ולדיווחיות ועניין גובר באימפקט ובתשואה החברתית של תרומותיהם.[5]

בעשור האחרון נעשו כמה ניסיונות להעריך את היקף התרומות לישראל ואת השינוי בהיקף הזה לאורך זמן. פלייש וששון[6] הגיעו למסקנה שההיקף השנתי הממוצע של התרומות, בערכים ריאליים, עלה מ־1.05 מיליארד דולר ב־1975 ל־2.05 מיליארד דולר ב־2007. מסקר שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בישראל עולה שסך התרומות לישראל מרחבי העולם נמצא במגמת עלייה. למשל, בשנים 2014–2016 עלה היקף התרומות לישראל מ־2.6 מיליארד דולר ל־2.91 מיליארד דולר.[7] במקביל זוהתה עלייה במספר הארגונים בישראל המקבלים תרומות מיהדות ארצות־הברית על אף שחלה ירידה במספר התורמים האינדיווידואליים.[8]

למרות זאת, המידע על התמורות בפילנתרופיה היהודית־אמריקאית עדיין אינו מלא, ולכן אינו משקף במלואם את השינויים שהתחוללו בדפוסי הנתינה ואת המשמעויות שלהם ליחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין מדינת ישראל והחברה הישראלית. יתר על כן, קיים ידע מוגבל על המשימות ועל היעדים הנוכחיים של ארגונים יהודיים־אמריקאיים כלפי ישראל ובישראל. בפרק זה ישנה לראשונה התייחסות לסוגיות האלה. הוא מבוסס על ממצאים ראשוניים ממחקר עתיר נתונים שבו מנותחים מענקים הגבוהים מחצי מיליון דולר שהעניקו ארגונים יהודיים־אמריקאיים בשנים 2000–2015. באמצעות ניתוח השוואתי של המענקים האלה, של הארגונים המעניקים אותם ושל הארגונים המקבלים נחשפות מגמות עכשוויות בנתינה היהודית־אמריקאית לישראל, ומתגלים שינויים שהתחוללו בדפוסי הנתינה בעשורים האחרונים.

המחקר מבוסס על איסוף ועל ניתוח של נתונים כספיים וארגוניים שנעשו בעבור קרנות פרטיות, קרנות קהילתיות, ארגוני ייעוץ לפילנתרופים (Donor Advised Funds), ארגוני ידידים, ארגונים ללא מטרת ריווח העוסקים בהספקת שירותים, בשתדלנות וארגוני דת. לצורך המחקר הזה, ארגון הוגדר יהודי אם הקימו אותו אדם או משפחה או קבוצה שמגדירים את עצמם יהודים או שיש להם רקע אישי יהודי. הממצאים המוצגים בפרק הזה מבוססים על דפוסי הנתינה של 1,235 ארגונים יהודיים בארצות־הברית שהעבירו מענקים הגבוהים מחצי מיליון דולר למטרות ישראליות. בסך הכול נאסף ונותח מידע על 21,062 מענקים בשווי כולל של 46.3 מיליארד דולר (מותאמים ל־2015)[9] בשנים 2000–2015. הניתוח התמקד במספר המענקים ובהיקפם לאורך תקופת המחקר, במאפייני הארגונים מחלקי המענקים, במקבלי המענקים ובפיזור הגיאוגרפי של הנתינה.

פילנתרופיה קהילתית אמריקאית בראי הזמן

חשוב להכיר את השינויים שהתחוללו בזירה הפילנתרופית האמריקאית, שכן אלה השפיעו על התפתחותם ועל התעצבותם של מוסדות הפילנתרופיה היהודיים בארצות־הברית. בהקשר הזה יש לציין שהשפעת הסביבות המקומיות על הארגונים הפילנתרופיים הקהילתיים היא הרבה יותר משמעותית מהשפעותיהן של סביבות לאומיות או בינלאומיות.[10]

מתברר שהקמתם של הארגונים הפילנתרופיים הקהילתיים בקהילות השונות בארצות־הברית קשור למספרם הרב של הארגונים שפעלו בתחום של שירותי הרווחה והחברה.

הצרכים המרובים הם שהולידו את הגופים הרבים העוסקים בגיוס משאבים.[11] הארגונים האלה, כמו ארגוני ה־United Way והפדרציות היהודיות, היו מספיק כוללניים כדי להפוך למרכזיים בקרב הקהילות, וזאת בניגוד לארגונים פילנתרופיים אחרים שהתמחו באוכלוסיות ספציפיות או בתחומים מסוימים. במודל הזה של ארגונים פילנתרופיים גדולים וכלליים היו טמונים יתרונות לארגונים הנתרמים, לתורמים ולמקבלי השירותים, ולכן קהילות שונות אימצו אותו בהרחבה.[12]

בשנות ה־70 של המאה הקודמת היו מי שהטילו ספק באפקטיביות של הארגונים הפילנתרופיים הקהילתיים, ונשאלו שאלות בנוגע למשמעויות של הדומיננטיות שלהם ביחסיהם עם הסוכנויות התלויות בהם ובנוגע לארגונים שאינם נהנים מחלוקת המשאבים שלהם.[13] כתוצאה מכך – ומסיבות נוספות – צמחו ארגונים פילנתרופים נוספים, והתחום הפך לתחרותי. מגמות דומות התרחשו בקרב הקהילה היהודית־אמריקאית. נוסף על כך הלכה והתערערה מערכת הפדרציות היהודיות בהיבטים רבים ובהם מקורות הסמכות, תהליכי קבלת ההחלטות (בין היתר בנוגע לקביעת סדרי העדיפויות), אופי המנהיגות, והמבנה של מנגנוני הגיוס וחלוקת המשאבים. במקביל נצפתה צמיחה של ארגונים הפועלים למען צדק כלכלי וחברתי כמו ארגונים שונים העוסקים במימון סוגיות של איכות הסביבה, זכויות נשים וזכויות מיעוטים.[14]

לדוגמא, באותה העת נוסדה והתפתחה הקרן החדשה לישראל (New Israel Fund). זו הוקמה ב־1979 כדי לקדם תחומים שונים בישראל שלא קיבלו מענה ראוי מהפדרציות היהודיות ומהמגבית היהודית המאוחדת. בין היתר היא מחלקת מענקים לארגונים המזוהים עם השמאל הפוליטי בישראל.[15] מגמות מאוחרות יותר כללו צמיחה משמעותית במספרם של גופים פילנתרופיים כמו קרנות פרטיות וארגוני ידידים. התוצאה של כל אלה הייתה הגברת התחרותיות בתחום הפילנתרופיה היהודית. כך, למשל, בשנים1996–2002 נוסדו בין 2,500 ל־9,000 קרנות פרטיות, שההון המשוער שלהן נע בין 24 ל־30 מיליארד דולר.[16]

תרשים 23: המערכת הפילנתרופית היהודית־אמריקאית

תרשים 23 ממחיש את המבנה המורכב של המערכת הפילנתרופית היהודית־אמריקאית בת זמננו – מבנה שכולל ארגונים פילנתרופיים, ארגונים שנותנים מענקים ועוסקים במקביל בגיוס כספים, ארגונים המשמשים כצינור מעבר לתרומות לישראל, ארגוני ידידים ומלכ"רים העוסקים בגיוס משאבים ישירות מארגונים פילנתרופיים שונים.

מגמות עכשוויות בנתינה היהודית־אמריקאית לישראל

מניתוח של חלוקת המענקים בשנים 2000–2015 עולה ש־62% מהם, בשווי של 28.5 מיליארד דולר, הועברו למטרות לא יהודיות; היתר התחלק בין מטרות יהודיות למטרות ישראליות. נתינה למטרות הנוגעות לקהילה היהודית הייתה 21% מסך המענקים, בשווי של כ־9.6 מיליארד דולר; נתינה למטרות ישראליות הייתה 17% מסך המענקים, בשווי כ־7.9 מיליארד דולר. תרשים 2 ממחיש לאילו מטרות ניתנו המענקים.

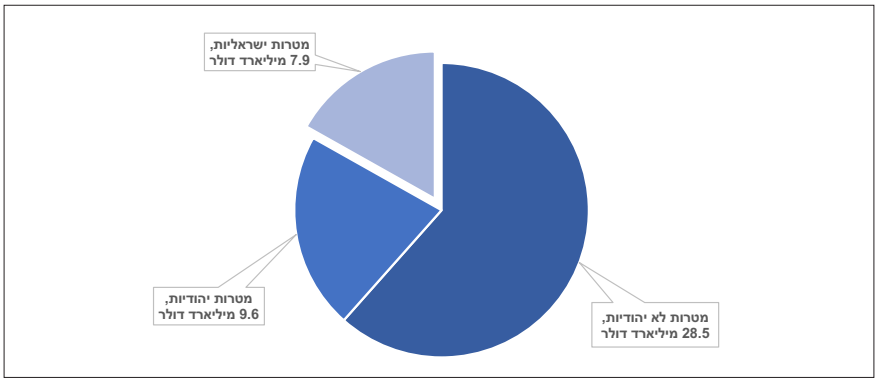

תרשים 24: פילוח המענקים לפי מטרה

מהמחקר עולה כי ישנו גידול בסך הכספים שתורמים ארגונים יהודיים אמריקאיים לכלל המטרות. בתרשים 25 מוצגים השינויים משנה לשנה בהיקפי הנתינה לכלל המטרות.

בתוך 15 שנים עלה סך התרומות מארגונים יהודיים מ־1.3 מיליארד דולר (בשנת 2000) ל־3.53 מיליארד דולר (ב־2015). מדובר בצמיחה בשיעור של 171% בסך כספי התרומות. הגידול הזה מרשים במיוחד על רקע הצניחה החדה בסך 1.3 מיליארד דולר שנרשמה בין 2009 ל־2010 בעקבות המיתון הכלכלי שהחל בשנת 2008. העלייה הזאת בהיקף התרומות מבטאת צמיחה בנתינה היהודית למען השמירה על ההמשכיות היהודית (הידועה גם כ – Jewish continuity) והיא כוללת, בין היתר, מתן מענקים לתוכניות לחיזוק הקשר עם ישראל כמו פרויקט תגלית. המענקים האלה באים לידי ביטוי בעלייה המשמעותית בהקצאת התרומות בשנים 2000–2003 שהן השנים הראשונות של הפרויקט. אשר לנתינה למטרות ישראליות, מתרשים 25 עולה שהייתה עלייה מתונה יחסית בשנים 2000–2015 בשיעור של 72% מסך התרומות.

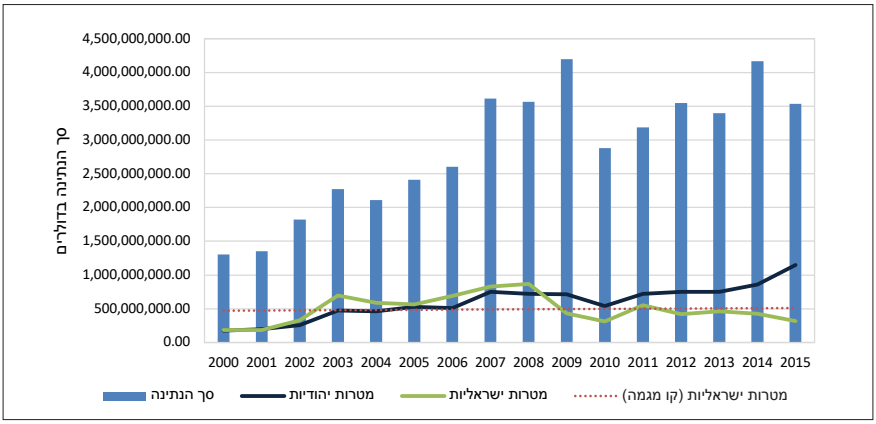

תרשים 25: סך התרומות השנתיות של ארגונים יהודיים

הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית למען ישראל

מהנתונים שהוצגו עד כה בולטת העובדה שהפילנתרופיה היהודית־אמריקאית מוקדשת בעיקר לארגונים שממוקמים בארצות־הברית, גם אם פעילותם היא לעיתים חוצת גבולות. מתוך סך כל מענקי הפילנתרופיה שחולקו בין שנת 2000 לשנת 2015 – בסך 46.3 מיליארד דולר – כ־42 מיליארד דולר הועברו לארגונים שנמצאים בארצות־הברית. לעומת זאת, רק כ־3 מיליארד דולר הועברו ישירות לישראל והשאר, פחות מ־1.5 מיליארד דולר, נתרם לארגונים הנמצאים במדינות אחרות. הריכוז בהעברת הכספים לארגונים אמריקאיים משמעותי להבנת המבנה הנוכחי של הפילנתרופיה היהודית ותמיכתה במטרות ישראליות באמצעות ארגונים הממוקמים בארה"ב.

מניתוח הנתונים עולה כי החלק היחסי המוקצה לישראל מתוך סך כל התרומות הולך וקטן בהשוואה לחלקים המוקצים למטרות יהודיות ולא יהודיות בארה"ב ובמדינות אחרות. בתרשים 26 מוצגת הירידה בחלק היחסי המוקצה למטרות ישראליות.

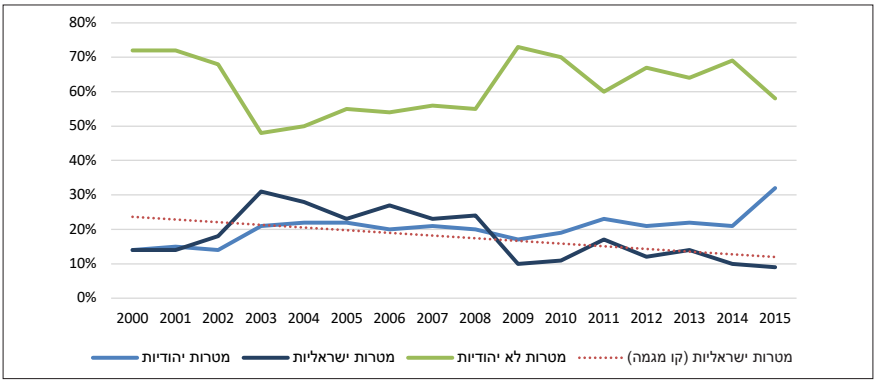

תרשים 26: נתינה למטרות ישראליות, יהודיות ולא יהודיות בפילוח שנתי

מהתרשים עולות כמה מגמות. ראשית, כפי שכבר צוין, לאורך פרק הזמן שנבדק במחקר בולטת העובדה שחלקה היחסי של הנתינה למטרות ישראליות נמצא במגמה ירידה, ולעומת זאת, ישנה עלייה בחלק היחסי של הנתינה למטרות יהודיות. אשר לשווי הכולל של התרומות, בין 2001 ל־2008 חלה עלייה משמעותית בהיקפי הסכומים שנתרמו למטרות ישראליות. קפיצות משמעותיות נרשמו בשנים 2003 ו־2006–2008. הקפיצות האלה משקפות אירועים מדיניים וביטחוניים משמעותיים שהתרחשו באותן השנים כמו מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006 ומאוחר יותר מבצע "עופרת יצוקה".[17] בתקופה שלאחר מכן, בשנים 2009–2010 ישנה ירידה בשווי הכולל של המענקים הגדולים, וזאת בשל השלכותיו של המיתון הכלכלי (2008). נראה שלאחר המיתון הכלכלי חלה האטה בהזרמת התרומות לישראל, וחלה ירידה בחלק היחסי של הנתינה לישראל בהשוואה למטרות אחרות, מלבד עליה נקודתית בהעברת תרומות לסיוע בהתמודדות עם השריפה ביערות הכרמל בדצמבר 2010. הנתונים מצביעים שמבצעים צבאיים שנערכו בעזה בשנים 2012 ו־2014 לא הובילו לצמיחה בהיקף התרומות. המגמה הזאת משקפת, בין היתר, את הביקורות על הניהול הכושל של כספי התרומות להספקת צורכי העורף כפי שנחשף בעקבות מלחמת לבנון השנייה. הניהול הכושל הזה עורר, בין היתר, דיון ציבורי על החוסן החברתי של העורף האזרחי.[18]

מתוך כלל הנתינה למטרות ישראליות במהלך 15 השנים שנבחנו – בסך של כ־8 מיליארד דולר – חלק הארי של המענקים הועבר כאמור לארגונים הפועלים בארצות־הברית ועוסקים במטרות וביעדים הנוגעים לישראל. היתרה – בסך 2.8 מיליארד דולר – הועברה ישירות לארגונים שממוקמים בישראל.

הפדרציות היהודיות הן עדיין הגוף הארגוני הבולט ביותר בנתינה למטרות ישראליות: בין שנת 2000 ל־2015 הן העבירו למטרות האלה במצטבר 2.25 מיליארד דולר. מהנתונים האלה גם עולה מרכזיותן של הקרנות המשפחתיות: אלה תרמו למען מטרות ישראליות כמעט כמו הפדרציות היהודיות: 2.22 מיליארד דולר. הקבוצה השלישית בגודלה בתרומות גדולות למטרות ישראליות כוללת את ארגוני הידידים, ארגונים המשמשים צינורות להעברת כספים, וארגוני גג שהעבירו תרומות בסך 2.13 מיליארד דולר. הקבוצה הרביעית בגודלה כוללת תורמים פרטיים שמעבירים את תרומותיהם באמצעות קרנות לייעוץ פילנתרופי כמו ה־Jewish Communal Fund. סך התרומות שהם העבירו למטרות ישראליות באותן השנים הגיע ל־540 מיליון דולר. בתרשים 27 מוצגת הנתינה למטרות ישראליות והנתינה הישירה לארגונים בישראל לפי סוג הארגון התורם.

תרשים 27 ממחיש היבט חשוב נוסף בנוגע לקבוצת הארגונים התורמים ישירות לגופים בישראל: מבין הסוגים השונים של הארגונים הפילנתרופיים בולטים במיוחד ארגוני המעבר (המתווכים) שהעבירו תרומות בסך של כ־2 מיליארד דולר. אחריהם בפער ניכר מצויות הקרנות המשפחתיות שהעבירו תרומות בסך של כ־700 מיליון דולר. היתרה מתוך 2.8 מיליארד הדולר שהועברו לישראל נחלקת בין שאר סוגי הארגונים.

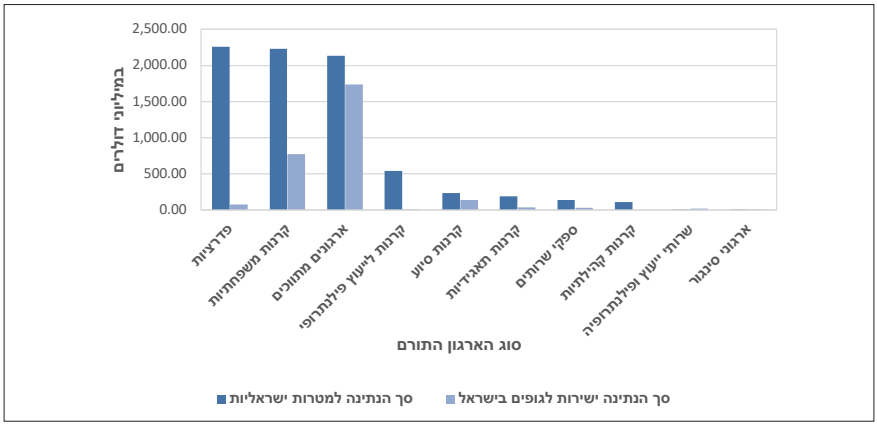

תרשים 27: נתינה למטרות ישראליות בחלוקה לפי הארגון התורם

ארגונים מקבלי מענקים העוסקים במטרות ישראליות

כאמור, ארגונים יהודיים־אמריקאיים מחלקים את מרבית המענקים לארגונים הנמצאים בארצות־הברית ועוסקים במטרות ישראליות וכן הם מעבירים מענקים ישירות לארגונים הנמצאים בישראל. תרשים 28 מציג את הנתינה בחלוקה לפי ארגונים מקבלים בארצות־הברית העוסקים במטרות הקשורות לישראל.

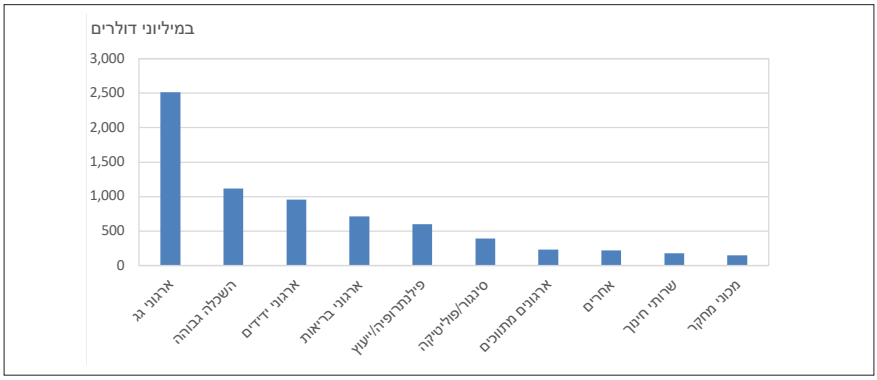

תרשים 28: נתינה לארגונים בארצות־הברית בעבור מטרות ישראליות לפי סוג הארגון המקבל

אלה הם תחומי העיסוק (בסדר יורד) של מקבלי המענקים העיקריים מקרב הארגונים הנמצאים בארצות־הברית: ארגוני גג כמו הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (אלה קיבלו תרומות בסך 2.5 מיליארד דולר), גופי השכלה גבוהה, ובראשם אוניברסיטאות אמריקאיות (אלה

קיבלו תרומות בסך 1.11 מיליארד דולר בעבור תוכניות אקדמיות שעוסקות בישראל) וארגוני ידידים התומכים בארגונים בישראל (אלה קיבלו תרומות בסך כמיליארד דולר).

אלה הם הארגונים הפועלים בישראל שקיבלו ישירות מענקים מהגופים הפילנתרופיים בארצות־הברית: מוסדות השכלה גבוהה (תרומות בסך כמיליארד דולר), ארגונים המספקים שירותי בריאות (תרומות בסך 706 מיליון דולר), קרנות פילנתרופיות וארגונים המעודדים פילנתרופיה בישראל (תרומות בסך 460 מיליון דולר), ארגונים העוסקים בחינוך דתי כמו ישיבות ומוסדות אחרים ללימוד תורה (תרומות בסך 119 מיליון דולר). בתרשים 29 מוצגים את הארגונים הבולטים המקבלים מענקים בישראל.

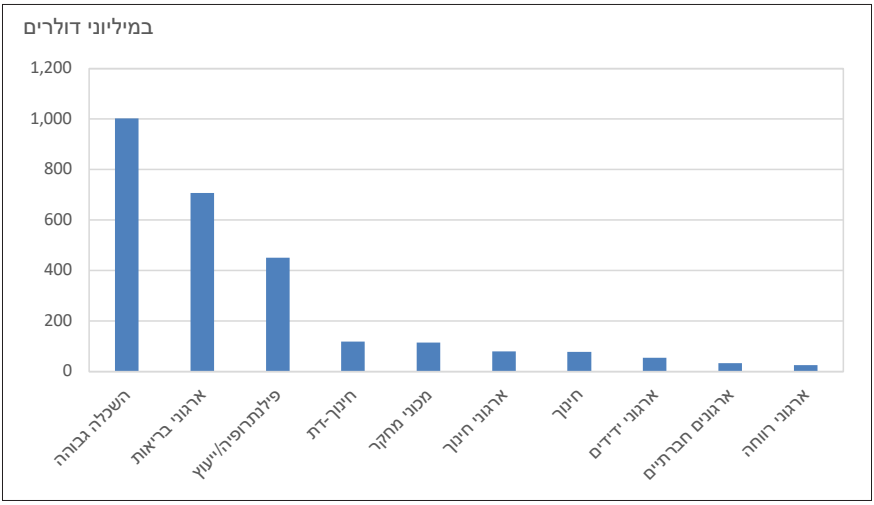

תרשים 29: הארגונים העיקריים בישראל שמקבלים תרומות ישירות מגופים פילנתרופיים בארצות־הברית

כשבוחנים אילו אזורים בישראל הם הנהנים העיקריים מהתרומות של הגופים הפילנתרופיים בארצות־הברית בולט מאוד חלקן של הערים הגדולות. במקום הראשון ניצבת ירושלים (2 מיליארד דולר), ואחריה באות חיפה (400 מיליון דולר), רחובות (85 מיליון דולר), תל־אביב (78 מיליון דולר) ובאר־שבע (65 מיליון דולר). הפיזור הגיאוגרפי הזה עולה בקנה אחד עם חלקם הדומיננטי בקבלת התרומות של המוסדות להשכלה גבוהה ושל בתי החולים שמצויים בערים האלה. כמו כן משקף הפיזור הזה את העובדה שהסניפים המקומיים של הגופים הפילנתרופיים עצמם ממוקמים בערים האלה. עם זאת מהנתונים עולה שמהנתינה הישירה נהנים גם גופים המצויים באזורי ספר ועימות כמו קריית־שמונה ושדרות. תרשים 30 משקף את הפיזור הגיאוגרפי של הגופים בישראל שקיבלו סיוע פילנתרופי ישיר מגופים יהודיים בארצות־הברית.

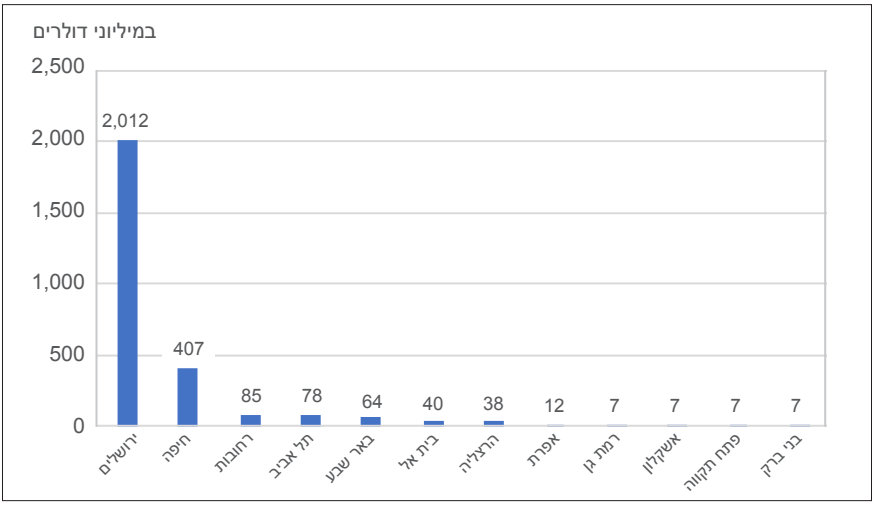

תרשים 30: הפיזור הגיאוגרפי של התרומות ברחבי ישראל

מתרשים 30 יכול להיווצר הרושם שהתרומות לא מגיעות ליישובים המצויים מעבר לקו הירוק. האמת היא שהתרומות מגיעות גם לשם – אך בסכומים שקטנים מחצי מיליון דולר. במילים אחרות: המפה אינה "רגישה" במידה מספקת. היעדר הנתונים על התרומות שמגיעות לשטחים מצביע על החשיבות שבבחינת תרומות שקטנות מחצי מיליון דולר ועל הצורך לתעד נתיבים נוספים ו"תחנות מעבר" נוספות לתרומות המיועדות לארגונים הפועלים מעבר לקו הירוק בתחומים שונים ובקרב אוכלוסיות שונות.

דיון ומסקנות: הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית למען ישראל

הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית נמצאת זה כמה עשורים בתהליכי התפתחות ושינוי. השינויים העיקריים הם מבניים ונוגעים למאזן הדינמי שבין היקף הפעילות הפילנתרופית של ארגונים פרטיים לבין היקף הפעילות של ארגונים פילנתרופיים קהילתיים. העשורים האחרונים התאפיינו בבולטות של ארגונים פרטיים כמו קרנות משפחתיות ותאגידיות וקרנות לייעוץ פילנתרופי המייצגות את המניעים ואת השאיפות של קבוצה קטנה של תורמים. בו בזמן אנחנו עדים לקיטון בתפקידיהם ובהיקפי הפעילות של ארגונים קהילתיים העוסקים בגיוס משאבים מכמה קבוצות סוציו־אקונומיות בקהילה. הקיטון הזה בא לידי ביטוי בעלייה המתונה בהיקף של העברות הכספים לישראל לאורך זמן וכן בשינויים באסטרטגיה שלפיה מחולקים הכספים בישראל.[19] כניסתם של גורמים חדשים כמו ארגוני ידידים והגידול במספר הקרנות הפרטיות היהודיות השפיעו על נתיבי הזרימה של תרומות פילנתרופיות לישראל. קרנות משפחתיות וקרנות ייעוץ פילנתרופיות הפכו לבולטות יותר

בזירת הפילנתרופיה היהודית, ואילו הפדרציות היהודיות נאלצו להתאים את עצמן למציאות הזאת הן מבחינת גיוס המשאבים והן מבחינת חלוקתם ליעדים חדשים.

נוסף על כך ישנן מגמות כלליות יותר בקהילה הפילנתרופית האמריקאית – בעיקר התפתחותן של פרקטיקות פילנתרופיות המקדמות מעורבות רבה של התורמים ומציבות בפני הארגונים הנהנים דרישות מחמירות לשקיפות. הפרקטיקות האלה הביאו לשינויים בתהליכי הענקת המענקים לארגונים מקומיים ובינלאומיים לצד אימוצה של גישה ביקורתית כלפי מדיניות ישראל וכלפי החברה הישראלית בקרב הארגונים הפילנתרופיים השונים.[20] לתהליכים האלה יש השלכות על היקפן ועל יעדיהן של התרומות הפילנתרופיות היהודית המועברות לישראל.

מכיוון שהמאמר הזה עסק רק במענקים בסך חצי מיליון דולר ויותר, הוא משקף תמונה חלקית בלבד של מהות המאמץ הפילנתרופי למען ישראל. יתר על כן, המחקר הזה לא כלל מענקים שהעניקו ארגוני דת, ובהם בתי כנסת, תרומות שאינן מוכרות לניכוי מס ותרומות בלתי פורמליות הכוללות העברות כספים בין יחידים. יש לתת את הדעת על כך כשמנתחים את המשמעויות של היקף התרומות הגדולות שהוענקו בשנים 2000–2015. דיון מקיף יותר יתאפשר בעתיד הקרוב כאשר יהיו בידינו הנתונים המלאים על כלל התרומות מארגונים יהודיים.

מהמחקר הזה עולה שישנה עלייה בהיקף התרומות הגדולות מארגונים יהודיים לכלל המטרות. היקף התרומות השנתיות כמעט שילש את עצמו בתוך 15 שנים. העלייה הזאת משתקפת בנתינה לכל המטרות, ובמיוחד בנתינה למטרות יהודיות. עם זאת יש לתת את הדעת לכך שהעלייה נראית משמעותית במיוחד כיוון שסכום התרומות בשנה הראשונה שנמדדה – שנת 2000 – לא היה גבוה. מהממצאים גם עולה שהייתה עלייה מתונה בלבד בהעברות הכספים למטרות ישראליות, וכי ההעברות האלה הואטו לאחר 2008. המגמה הזאת משקפת שינויים בהלך הרוח היהודי־אמריקאי לאחר מאמצי הגיוס האינטנסיביים במלחמת לבנון השנייה ובמבצע "עופרת יצוקה". כמו כן היא משקפת את ביקורות התורמים על מוכנות העורף ועל השימוש שנעשה בכספם של פילנתרופים יהודים.[21]

עיקרה של הנתינה היהודית־אמריקאית חוצת הגבולות מוכוון לישראל, ורק חלק קטן ממנה מיועד למדינות אחרות. עם זאת, אף שישראל עדיין תופסת מקום חשוב בנתינה היהודית הכוללת, הרי שלאחר 2008 אנחנו עדים למגמה מעניינת של האטה בנתינה למטרות ישראליות ושל הפחתת החלק היחסי של הנתינה למטרות ישראליות. למרות ההאטה הזאת התמיכה רבת השנים בישראל עדיין נמשכת גם היום ובאה לידי ביטוי בקיומה של מערכת מורכבת וסבוכה של ארגונים פילנתרופיים, של ארגונים המשמשים צינורות להעברת כספים ושל הארגונים המקבלים את התרומות – הן בארצות־הברית והן בישראל – שפועלים ביחד להעברת התרומות הפילנתרופיות למען מטרות ויעדים בישראל. תובנה נוספת שעולה מהמחקר היא שרוב המענקים הגדולים, הן מבחינת מספרם והן מבחינת היקפם, מועניקים לארגונים הנמצאים בערים גדולות בישראל. הממצא הזה עולה בקנה אחד עם הנתונים על סוג הארגונים המקבלים את התרומות, ובהם מוסדות

להשכלה גבוהה, מוסדות המספקים שירותי בריאות וקרנות פילנתרופיות מקומיות שלרוב מייצגות את האינטרסים של התורמים היהודים־אמריקאים בארץ.

מבחינת הנתונים העולים מהמחקר הזה מתברר שהפילנתרופיה היהודית־אמריקאית למען ישראל משקפת תהליכים רחבים יותר המתקיימים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית ובכלל זה בארגונים ללא מטרת רווח וארגונים פילנתרופיים. בין היתר מדובר ברצונם של התורמים להפגין מעורבות ישירה בעשייה הפילנתרופית. יתר על כן, שינויים דמוגרפיים, כלכליים, דתיים ותרבותיים המתוארים בפרקים שונים של עבודת מחקר זו משפיעים על הקשר של יהדות ארצות־הברית עם ישראל וכתוצאה מכך גם על הדפוסים המאורגנים של הזרמת התרומות מהקהילה היהודית למען ישראל. לכן העברת התרומות לישראל מבטאת באופן ישיר את המבנה ההולך ומשתנה של הקהילה היהודית־אמריקאית ואת הקשר שלה – שהולך ומשתנה גם הוא – עם הקהילה הישראלית. כמו כן משקפת הנתינה הזאת של היהודים האמריקאים מגמות של שינוי רחב יותר בדפוסי הפילנתרופיה של כלל תושבי ארצות־הברית – דפוסים שמשפיעים על הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית.

שער שני

תרומתה של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

רכיבי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל

מיכל חשואל־רדושיצקי

המושג "ביטחון לאומי" זכה להתייחסויות רבות בדיונים אקדמיים ומדיניים מאז מלחמת העולם השנייה ועד ימינו אלה. בעבר, בעיקר בעידן המלחמה הקרה, המושג התייחס לרכיבים צבאיים בלבד, וכל נושא שלא כלל רכיבים אלה קוטלג כמשני בחשיבותו.[1]

למדינת ישראל, מראשיתה ועד ימינו, יש צורכי ביטחון ייחודיים, הנובעים מהיותה מדינה יהודית יחידה במזרח תיכון ערבי ומוסלמי, שמתקשה לקבל אותה כחלק אינטגרלי ולגיטימי של האזור. מציאות זו יצרה מלכתחילה אסימטריה בסיסית עם הסביבה: בגיאוגרפיה – היעדר עומק אסטרטגי; בכוח הפוליטי במערכת האזורית והבין־לאומית – מדינה יהודית אחת לעומת מספר רב של מדינות מוסלמיות וערביות; ובעוצמה הכלכלית. כדי להתמודד עם מציאות זו, נדרשה ישראל לפתח תפיסה ייחודית לבניין כוח ביטחוני ולהפעלתו, באופן שישרת את צורכי הביטחון שלה וישיג הרתעה מול יריביה. הדבר נעשה על ידי מיצוי כל נכסיה: מיצוי כוח האדם והיכולות הכלכליות; שמירה על יתרון איכותי, טכנולוגי וביטחוני; שמירת חופש הפעולה שלה באמצעות יחסי החוץ (ובתוך כך יחסים קרובים עם מעצמת העל ארצות הברית) ובאמצעות צעדים שיביאו להתקבלותה על ידי האזור – מצב שישפר מהותית את הביטחון הבסיסי שלה.

המשגת הביטחון הלאומי של ישראל, על רכיביו השונים, נעשתה על ידי ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, דוד בן גוריון, בשנות החמישים של המאה הקודמת. מושג "הביטחון הלאומי" הושתת על האופן שבו יש להגן על החזון הלאומי, כפי שהופיע במגילת העצמאות, דהיינו: לשמור על קיומו של הבית הלאומי של עם ישראל. לצורך כך הוגדרו העקרונות "הרתעה", "התרעה" ו"הכרעה", ובהמשך השנים גם "הגנה", כעקרונות היסוד של תפיסת הביטחון הישראלית.[2]

במרוצת השנים נכתבו מחקרים ועבודות שונות בנושא עדכון תפיסת הביטחון הלאומי של ישראל – רובם חסויים. מסמך "אסטרטגיית צה"ל", שגובש ופורסם בפומבי בשנת 2015, מהווה אבן דרך בהתפתחות הידע בנושא זה בצה"ל. המסמך מפרט את הממד הצבאי של תפיסת הביטחון במונחים המקובלים של הרתעה, התרעה, הכרעה, והגנה, ועם זאת, מוסיף להם נדבכים חשובים, כמו "שיתוף פעולה אסטרטגי", ובתוך כך "חיזוק היחסים עם ארצות הברית ופיתוח קשרים אסטרטגיים עם עוד מדינות מפתח".[3] נוסח מעודכן של המסמך פורסם בשנת 2018 וכולל התייחסות מורחבת לממד התודעה,[4] תוך

ציון כי מדובר ב"מגמה המנוצלת בידי האויבים לפגוע בלגיטימציה של מדינת ישראל ובחופש הפעולה של צה"ל".[5]

בשנת 2017 פרסם המכון למחקרי ביטחון לאומי מזכר מיוחד המפרט תפיסת ביטחון לאומי מעודכנת לישראל.[6] לפי המזכר, המדיניות הישראלית מתבססת על שמונה עקרונות, אשר מהווים תשתית לכל הניסיונות לעדכן את תפיסת הביטחון של ישראל:

1. מדינת ישראל מהווה את מימוש זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית ולמדינה משלו. לפיכך, ישראל מחויבת גם ליהודי התפוצות, שעבורם היא משמשת מקלט לעת צרה.
2. ישראל מתנהלת על בסיס ערכים דמוקרטיים.
3. למדינת ישראל יש צורך להישען על מעצמת־על.
4. על ישראל לחתור לשלום עם שכנותיה הערביות.
5. על ישראל להפעיל מאמצי שכנוע כלפי מדינות ערביות ומדינות מוסלמיות כדי שאלו ישלימו עם קיומה.
6. יש חשיבות לשמירת היתרון האיכותי והטכנולוגי של ישראל על פני אויביה.
7. הדוקטרינה הביטחונית של ישראל מיועדת לסכל כל ניסיון להביא לחיסולה, ועל כן היא מושתתת על מצרף של יסודות ("רגליים": הרתעה, התרעה, הכרעה והגנה).
8. המודל של צה"ל הינו של צבא העם, המהווה תשתית למערך המילואים. מערך זה נועד לגשר על הפער הכמותי בין גודלו של הכוח הסדיר של צה"ל ובין גודלם של הצבאות הסדירים הערביים, פער הנובע מהבדלים בגודל האוכלוסיות.

מתוך שמונת העקרונות, שניים נוגעים עקיפין או ישירות ליחסי ישראל והתפוצות וליחסים בין ישראל לארצות הברית. כך, למשל, מחויבותה של מדינת ישראל לכלל העם היהודי ולביטחונו, ולא רק לאזרחיה, נגזרת מן העיקרון שישראל היא הבית הלאומי של העם היהודי, בו ממומשת זכותו להגדרה עצמית. מחויבות זו נוגעת, בראש ובראשונה, לריכוז היהודי הגדול ביותר בעולם מלבד ישראל, קרי – קהילת יהודי ארצות הברית. עיקרון שני הנוגע לארצות הברית הוא הצורך שיש למדינת ישראל בתמיכתה של מעצמת־על: בעשור הראשון לקיום המדינה, עיקרון זה הוביל לברית עם צרפת. לאחר מלחמת ששת הימים רקמה ישראל ברית אסטרטגית עם ארצות הברית. "היחסים המיוחדים" עם ארצות הברית נועדו, בין השאר, להבטיח את הסיוע הצבאי והלוגיסטי לפני מלחמה, במהלכה ואחריה, וכן להבטיח תמיכה מדינית חיונית לקידום האינטרסים של ישראל.[7]

המחקר הנוכחי מושתת על התפיסה המשותפת למסמכי אסטרטגיית צה"ל (מ־2015 ומ־2018) ולמזכר המיוחד של המכון למחקרי ביטחון לאומי (מ־2017), לפיה אחד מהיעדים הלאומיים של מדינת ישראל הינו **שמירת ערכיה וצביונה כמדינה יהודית ודמוקרטית וכביתו הלאומי של העם היהודי בכללותו**, ולא רק של אזרחי המדינה בפועל. באשר לשאלת המחקר המרכזית, העוסקת בתרומתה של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי של מדינת ישראל, המחקר מתייחס למושג הרחב "ביטחון לאומי של מדינת ישראל" על בסיס שילוב של רכיבים שפורטו במסמכים דלעיל, המפורט להלן (ראו תרשים 31):[8]

1. **עוצמה צבאית** – כפי שהיא מתבטאת בעקרונות תפיסת הביטחון המסורתיים של "הרתעה", "התרעה", "הכרעה", ו"הגנה". העוצמה הצבאית כוללת שמירה על עליונות צבאית־טכנולוגית, שביכולתה להרתיע את אויביה של ישראל ולבסס באזור את ההכרה שישראל היא עובדה קיימת ואין אפשרות לשנותה.
2. **שיתוף פעולה אסטרטגי עם מעצמת־על** – רכיב זה, המקפל בתוכו את העיקרון של קבלת תמיכה ממעצמת־על, ניצב מאז ומתמיד בלב תפיסת הביטחון הלאומי של ישראל. מערכת היחסים האסטרטגית שפיתחו ישראל וארצות הברית בעשורים האחרונים היא הביטוי המובהק של רכיב זה, כפי שיפורט בהרחבה בהמשך.
3. **מעמד בזירה הבין־לאומית** – רכיב זה מקפל בתוכו את מידת הלגיטימציה שישראל זוכה לה במה שנוגע לעצם קיומה, למדיניותה ולהפעלת כוחה הצבאי. שינויים במעמדה הבין־לאומי של ישראל משפיעים על חופש ההחלטה והפעולה שלה בתחומים המדיני והצבאי, וכן על יכולתה לתרגם את הישגיה הצבאיים להישגים מדיניים.
4. **מעמד אזורי** – רכיב זה מקפל בתוכו שלושה סעיפים מרכזיים: א. חתירה לסיום הסכסוך הישראלי־פלסטיני, המסכן את ביטחון אזרחי ישראל, גורם לקיטוב בתוך החברה הישראלית, מונע מישראל לקדם שיתופי פעולה פומביים ונורמליזציה עם מדינות ערב, ויש בו פוטנציאל להשפיע על ישראל באופן שלילי במישורים רבים, כולל לגיטימציה ומעמד בין־לאומיים, כלכלה, תרבות, מדע וטכנולוגיה; ב. ביצור הסכמי השלום בין ישראל לבין מצרים וירדן, כולל הרחבת תחומי שיתוף פעולה קיימים ומיצוי הפוטנציאל לשיתוף פעולה בתחומים נוספים; ג. חתירה לקדם יחסים וליצור שיתוף פעולה עם גורמים נוספים במרחב, כדי לבסס את מעמדה של ישראל במדינות נוספות.
5. **עומק אסטרטגי** – זהו רכיב בעל חשיבות רבה, הנובע מנחיתותה של ישראל בהיקף כוח אדם העומד לרשותה, בגודלה הפיזי ובמשאביה. עומק אסטרטגי לפיצוי על נחיתות זו נבנה באמצעות כינון מערכות יחסים עם מדינות, קבוצות וקהילות מקומיות, וכן קיום שותפויות חוצות גבולות עם גורמים מדינתיים, תת־מדינתיים ועל־מדינתיים. העם היהודי בתפוצות מהווה עומק אסטרטגי מובהק של מדינת ישראל, הן כעתודה אנושית ומשאבית והן כבסיס לתמיכה, ללגיטימציה בין־לאומית ולהשפעה. מימוש יעד זה מרחיב את בסיס התמיכה והמשאבים של ישראל לקידום מעמדה ויעדיה באזור ובעולם, ומאפשר לה אורך נשימה במגוון ממדים, רכים ומוחשיים כאחד.
6. **עוצמה כלכלית, מדעית וטכנולוגית** – אלו מקנות לישראל לפחות שני רווחים/יתרונות: כלפי פנים – ביצור מעמדה כשחקן עצמאי בעל תלות נמוכה בשחקנים אחרים. הדבר נובע מכך שעוצמה כלכלית, מדעית וטכנולוגית היא בסיס מרכזי לשימור העוצמה הצבאית ופיתוחה, וכן בסיס ליכולתה של ישראל לקדם את חוסנה התפקודי; כלפי חוץ – מיצובה כשחקן חזק ואטרקטיבי בתחומי הטכנולוגיה, האנרגיה, המים, החקלאות ועוד, למי שיעמוד עימה בקשרים, יחתום עימה על הסכמי שלום, ישתף עימה פעולה ויַגבה אותה בזירות הפעולה השונות.

7. **חוסן לאומי** – רכיב זה מבוסס על שני חלקים: חוסן חברתי (סולידריות חברתית ולכידות חברתית) וחוסן תפקודי (יכולת לשמור על שגרת פעילות אזרחית במצבי חירום ובמלחמה, ויכולת לחזור במהירות לשגרת פעילות לאחר אסון).

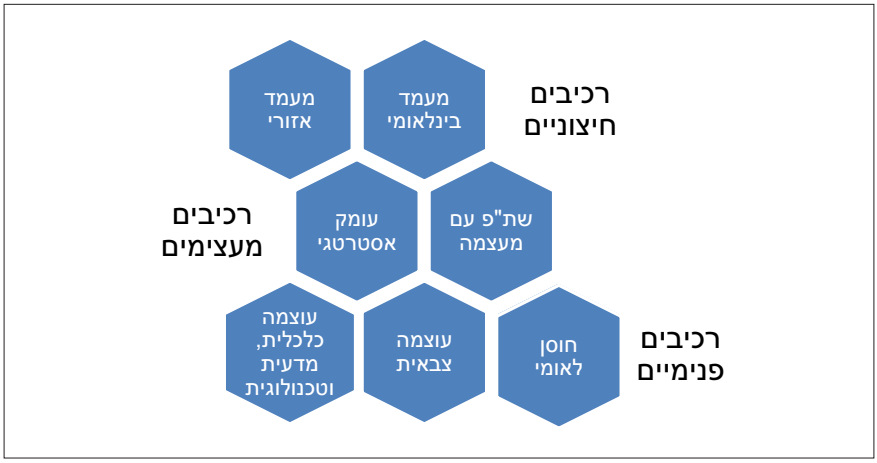

תרשים 31: רכיבי הביטחון הלאומי של ישראל

קיימים ממשקים וזיקות בין רכיבי הביטחון השונים. ככלל, הרכיבים הפנימיים והרכיבים החיצוניים (כפי שמופיע בתרשים), מקרינים הדדית אלה על אלה. שיתוף הפעולה האסטרטגי עם מעצמת־על ורכיב העומק האסטרטגי מאפשרים להרחיב ולהעצים את הרכיבים הפנימיים והחיצוניים גם יחד.

לאחר פירוט הרכיבים הקיימים בבסיס תפיסת הביטחון הלאומי של מדינת ישראל, יסקור החלק הבא של המחקר את תרומת ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל על בסיס אותם רכיבים, מלבד שני הרכיבים המעצימים: "שיתוף פעולה אסטרטגי עם מעצמת־על" ו"עומק אסטרטגי". הרכיב "שיתוף פעולה אסטרטגי עם מעצמת־על" כולל בתוכו את כלל ההיבטים שנדונים לעומק בכל אחד מרכיבי הביטחון הלאומי, בהם מדינת ישראל נתמכת על ידי ארצות הברית ומשתפת פעולה איתה, ולכן אינו ניתן לניתוח באופן נפרד. כך גם במקרה של הרכיב "עומק אסטרטגי", אשר מתייחס לפיצוי על נחיתות גודלה של ישראל באמצעות כינונן של מערכות יחסים עם מדינות, קבוצות וקהילות מקומיות. למעשה, הסקירה כולה מתייחסת לנושא זה, על פי חלוקה לרכיבים השונים שפורטו לעיל. כך למשל, מימוש "העומק האסטרטגי", בהיבט של הרחבת בסיס התמיכה בישראל לקידום מעמדה ויעדיה באזור ובעולם, נדון תחת הרכיבים "מעמד אזורי" ו"מעמד בזירה הבין־לאומית", ומימוש "העומק האסטרטגי" בהיבט של אורך נשימה בממד הצבאי־קינטי, נדון ברכיב הסוקר את תרומת ארצות הברית לעוצמה הצבאית הישראלית.

תרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

מיכל חשואל־רדושיצקי

פרק זה עוסק בתרומת ארצות הברית לחמישה מתוך שבעת רכיבי הביטחון האמורים לעיל, המרכיבים את תפיסת הביטחון הלאומי של ישראל. חמשת הרכיבים שיפורטו להלן מציגים ניתוח של מערכת היחסים הדו־צדדיים בין ארצות הברית וישראל – יחסים הנטועים הן במדיניות הבית הלבן, כפי שנקבעה על ידי שורה של נשיאים אמריקאיים, והן בחקיקה ביוזמת הקונגרס האמריקאי. תאור כל רכיב ייפתח בתקציר של הדברים שיפורטו בהמשך.

ארצות הברית ועוצמתה הצבאית של ישראל

תקציר: בעוד שהקשרים הפוליטיים בין ארצות הברית לישראל חווים עליות ומורדות, היחסים בין הממסדים הביטחוניים של שתי המדינות מתחזקים בהתמדה לאורך השנים ואף עוגנו בחקיקה. חקיקה זו מעניקה לישראל מעמד של "שותפה אסטרטגית עיקרית של ארצות הברית", מגדירה את השותפות האסטרטגית בין שתי המדינות ומעגנת את מחויבותה של ארצות הברית לשמירה על היתרון הצבאי האיכותי של ישראל. ישראל נמצאת בראש מקבלות סיוע החוץ הצבאי מארצות הברית, שמגיע לכדי 19־20 אחוזים מסך תקציב הביטחון של ישראל. הסיוע הביטחוני של ארצות הברית לישראל מעוגן מאז 1999 במזכר הבנות, שנחתם בין שתי הממשלות לפרקי זמן של עשר שנים, וסכומו עולה מעשור לעשור. שיתוף הפעולה בין שני הצבאות מאפשר לארצות הברית לאגור נשק וציוד בבסיסים בישראל לצורך שימוש בעת מלחמה. במהלך השנים גם אישר הקונגרס האמריקאי תוספות תקציב עבור תוכנית ההגנה מפני טילים של ישראל, מעֵבר לסכומים הנקובים בהסכמים שהתלוו למזכר ההבנות.

הקשרים בין ארצות הברית לישראל במישור המדיני ידעו עליות ומורדות, אך היחסים בין הצבאות ובין מערכות הביטחון של שתי המדינות התפתחו בהתמדה, כשהם מתאפיינים כל העת בפרגמטיות ומקצועיות. במרוצת השנים עוגנו יחסים אלה בחקיקה. דוגמה לכך היא ההחלטה מ־1987 להעניק לישראל מעמד של "בעלת ברית עיקרית שאינה חברה בנאט"ו" (Major Non-NATO Ally – MNNA), מעמד שקיבל חיזוק מצד הקונגרס האמריקאי בחקיקה נוספת כמעט עשור לאחר מכן. לאחרונה שודרג מעמדה של ישראל ל"שותפה אסטרטגית עיקרית של ארצות הברית" במסגרת חוק השותפות האסטרטגית בין ארצות הברית לישראל (Strategic Partnership Act), שקיבל הקונגרס האמריקאי

ב־2014. כ"בעלת ברית עיקרית שאינה חברה בנאט"ו", ישראל זכאית לקבל עודפי ציוד צבאי, ובשנים 2007–2017 אכן קיבלה עודפי ציוד כאלה בשווי של 374.4 מיליון דולר. בעקבות חוק השותפות האסטרטגית של שנת 2014, נדרש הממשל האמריקאי לספק לקונגרס הסברים ביחס ליכולתה של ישראל להתמודד עם היכולות המשופרות של הציוד הצבאי האמריקאי שיימכר למדינות אחרות במזרח התיכון.[1]

יתר על כן, שיתוף הפעולה המודיעיני בין וושינגטון לירושלים נחשב לאחד מאבני היסוד של הברית האסטרטגית מאז שנות השבעים של המאה העשרים, כאשר ישראל חשפה את הטילים הבליסטיים הבין־יבשתיים של ברית המועצות שהיו מצוידים בנשק גרעיני ואיימו על ארצות הברית.[2] מעבר להיבט המעשי החשוב של שיתוף פעולה זה, ישראל נהנית גם מהדימוי שמקרינה הברית האסטרטגית עם ארצות הברית. באזור עוין כמו המזרח התיכון, שיתוף פעולה קרוב ומתמשך עם ארצות הברית תורם לתפיסת העוצמה והכוח של ישראל. שיתוף פעולה כזה לא רק מרתיע אויבים של ישראל, המבינים כי בעימות איתה הם עלולים למצוא עצמם בעימות עם ארצות הברית, אלא גם מעצב את האופן שבו עימותים שכבר החלו ממשיכים להתפתח.[3]

ישראל היא הנהנית הראשית מהסיוע הצבאי האמריקאי שניתן למדינות זרות (Foreign Military Funding – FMF). ב־2019 יעמוד הסיוע לישראל על כ־61 אחוזים מסך כל המימון הצבאי האמריקאי שניתן למדינות זרות ברחבי העולם.[4] הסיוע האמריקאי מהווה בשנים האחרונות אחוז אחד מהתמ"ג הישראלי, שהם כשלושה אחוזים מהתקציב הלאומי של ישראל וכ־19–20 אחוזים מסך תקציב הביטחון שלה.[5] לפי ההסכמים עם ארצות הברית, ישראל גם נהנית ממימון תזרים מזומנים (cash flow financing), המאפשר לה לנהל משא ומתן עם ספקיות אמריקאיות על רכישות נשק גדולות ולרכוש מערכות הגנה בתשלומים הנפרסים לאורך זמן, במקום להידרש לשלם את מלוא הסכום של רכישות אלו מראש.

לפני 1971 קיבלה ישראל מארצות הברית סיוע צבאי שהסתכם ב־277 מיליון דולר. לשם השוואה, הסיוע למדינות ערב באותה תקופה היה 4.4 מיליארד דולר. יתר על כן, בניגוד לישראל, שכמעט כל הסיוע שקיבלה הגיע מארצות הברית, מדינות ערב קיבלו סיוע גם ממדינות באסיה, במזרח אירופה, מברית המועצות ומהקהילה האירופית.[6] בשלב ראשון פנתה ישראל לצרפת בבקשה לקבל סיוע צבאי, בעוד שארצות הברית הייתה פחות מעורבת בכך. עם זאת, ישראל קיימה יחסים הדוקים עם ארצות הברית וקהילת הביטחון שלה עוד לפני מלחמת ששת הימים, כחלק מאסטרטגיה ארוכת טווח, שכללה שיתוף במודיעין קריטי בימי המלחמה הקרה, למעשה עוד מ־1956.[7]

ב־1962 החליט הנשיא ג'ון קנדי למכור לישראל את מערכת טילי הנ"מ "הוק" כהגנה מפני שכנותיה הערביות שהתחמשו בנשק סובייטי.[8] אף שישראל רכשה נשק אמריקאי, היא לא קיבלה מענק סיוע צבאי מארצות הברית עד מלחמת יום הכיפורים ב־1973, שלאחריה הקצה הקונגרס 2.2 מיליארד דולר כדי לסייע לה לשקם את יכולותיה הצבאיות.[9]

ב־1965 מכר ממשל ג׳ונסון לראשונה נשק התקפי לישראל, ובשנת 1968, כשהתפרסם בציבור דבר המכירות הראשונות של מטוסי F-4 (״פנטום״), היה ברור שממשל ג׳ונסון נחוש בדעתו להעניק לישראל יתרון צבאי על פני יריבותיה הערביות, שהמשיכו לקבל סיוע ותמיכה מברית המועצות. המונח שבה לתאר את מטרת התמיכה האמריקאית בישראל ונגע למאזן הכוחות במזרח התיכון, היה ״שמירה על היתרון הצבאי האיכותי״ (Qualitative Military Edge – QME) של ישראל, והוא תקף עד היום. הנימוק לאימוצו של עיקרון זה היה הצורך של ישראל להסתמך על ציוד ואימונים טובים יותר כדי לפצות על היותה קטנה בהרבה בשטח ובאוכלוסייה מאשר יריביה, והתפיסה שאם ישראל לא תהיה חזקה, תעלה הסבירות למלחמה במזרח התיכון – תרחיש שייאלץ את ארצות הברית להתמודד עם הוצאות ואיומים ישירים. התמיכה האמריקאית בעליונות הצבאית של ישראל נועדה, אפוא, לתרום גם לשמירת היציבות באזור.

גם הממשלים שבאו לאחר ממשלו של ג׳ונסון אישרו את מחויבותה של ארצות הברית לשמירתו ולחיזוקו של היתרון הצבאי האיכותי של ישראל. עם זאת, לא נקבעה הגדרה פומבית ליתרון זה. כדי להבהיר את המדיניות בנושא, קידם הקונגרס האמריקאי מספר צעדי חקיקה שמחייבים את נשיא ארצות הברית לבצע ״הערכה אמפירית ואיכותית שוטפת באיזו מידה שומרת ישראל על יתרון צבאי איכותי לנוכח האיומים הצבאיים עליה״ (2008);[10] מחייבים אישור הקונגרס להצעות למכירת נשק ״לכל מדינה במזרח התיכון, למעט ישראל״ (2008); מאשררים כי מדיניותה של ארצות הברית היא ״לסייע לממשלת ישראל לשמר את היתרון הצבאי האיכותי שלה לנוכח שינויים פוליטיים מהירים ובלתי צפויים באזור״ (2012);[11] ודורשים שבמקרים של מכירת ציוד צבאי משמעותי מארצות הברית למדינות ערביות, הממשל יציג הסבר ל״יכולת של ישראל להתמודד עם היכולות המשופרות שמסופקות במסגרת המכירה או הייצוא האמורים״ (2014).[12]

הסיוע האמריקאי לישראל התרחב לאחר המלחמות בין ישראל למדינות ערב בסוף שנות השישים ובתחילת שנות השבעים של המאה העשרים. ב־1971 העניקה ארצות הברית לישראל הלוואות צבאיות בהיקף של 545 מיליון דולר, לעומת שלושים מיליון דולר ב־1970,[13] וב־1974 הפכה ישראל למדינה המקבלת את סיוע החוץ הגדול ביותר מארצות הברית.[14] מ־1971 ועד היום עומד הסיוע האמריקאי לישראל על 2.6 מיליארד דולר בשנה בממוצע, וכשני שלישים ממנו הם סיוע צבאי.[15]

מלחמת יום הכיפורים ב־1973 מתחה עד לקצה את מערכת היחסים ואת יישום העקרונות של שמירת היתרון הצבאי האיכותי של ישראל, כשהעמידה אותם אל מול יעדים מתחרים של המדיניות האמריקאית. ארצות הברית התעכבה במתן מענה לבקשותיה הראשוניות של ישראל לסיוע בנשק במהלך אותה מלחמה, מתוך רצון להגביר את השפעתה בעולם הערבי על חשבון ברית המועצות. אולם כאשר קובעי המדיניות בוושינגטון הבינו את הנזקים הכבדים שספגה ישראל במלחמה, הורה הנשיא ניקסון על רכבת אווירית מסיבית לישראל, שלא רק שתרמה לניצחונה על מצרים, אלא שסביר להניח שגם סייעה ליצירת השפעה מרתיעה על שאר אויביה.[16]

הסכמי קמפ דיוויד ב־1978, שהניחו את התשתית להסכם השלום בין מצרים לישראל, סימנו את סופו של המונופול הסובייטי בעולם הערבי וסללו את הדרך למזכר הבנות על שיתוף פעולה אסטרטגי בין ארצות הברית לישראל שנחתם ב־1981. מזכר ההבנות חרג מעֵבר לסיוע צבאי ומכירות ביטחוניות למדינות זרות, וקרא לאימונים משותפים ולשיתוף פעולה במחקר ופיתוח של טכנולוגיות נשק. מזכר ההבנות של 1981 הניח את היסודות למזכרי ההבנות של 1983 ו־1987, שהקימו את הפורום הפוליטי־הצבאי המשותף (Joint Political-Military Group – JPMG) ואת פורום תכנון הסיוע הביטחוני המשותף (Joint Security Assistance Planning Group), וזאת לצד המשך שיתוף פעולה מודיעיני שוטף בין שני הצדדים. מזכר ההבנות של 1987 העלה משמעותית את רף היחסים, כאשר הגדיר את ישראל כ"בעלת ברית שאינה חברה בנאט"ו".[17]

מאז 1999, הסיוע הכולל של ארצות הברית לישראל מפורט במזכרי הבנות בין־ממשלתיים שנחתמים לתקופה של עשר שנים.[18] האחרון שבהם נחתם בדצמבר 2016 (פירוט – בהמשך). בסיומה של חבילת הסיוע הצבאי של העשור הנוכחי (2019־2028), יעמוד סך כל הסיוע הצבאי והכלכלי האמריקאי לישראל מאז הקמתה על כמעט 170 מיליארד דולר.[19]

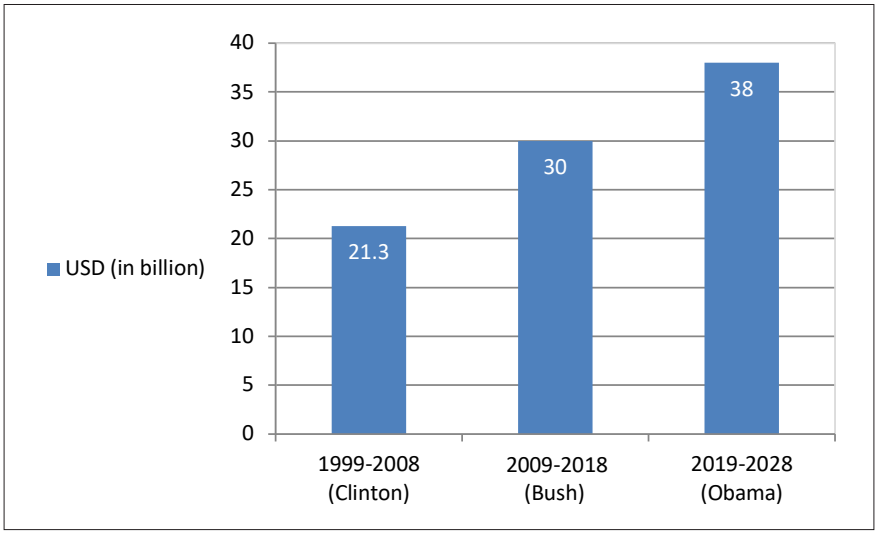

תרשים 32: הסיוע הצבאי האמריקאי לישראל לפי מזכרי ההבנות[20]

הערה: סך הסיוע הצבאי בשנים 1949־1998 עמד על כ־32.6 מיליארד דולר.

בתחילת שנות השמונים של המאה עשרים ביקשו מנהיגי ישראל להרחיב את שיתוף הפעולה האסטרטגי עם צבא ארצות הברית, והזמינו אותו לאגור נשק וציוד בבסיסים ישראליים לצורך שימוש בעת מלחמה. ב־1989 הסכימה ארצות הברית להקים מחסני תחמושת בישראל (pre-position) לשימוש הצבא האמריקאי, וכן לשימוש ישראלי

במצבי חירום (באישור אמריקאי).[21] הפיקוד האירופי של צבא ארצות הברית (The United States European Command – EUCOM) מנהל את התוכנית, שמכונה War Reserves Stock Allies-Israel (WRSA-I).[22] התוכנית מקנה יתרון אסטרטגי לישראל, מכיוון שאין צורך ביידוע הקונגרס בעת שימוש במאגרי הנשק האמריקאיים המוצבים בישראל וישראל לא צריכה, לפיכך, להמתין לאספקת חירום.[23] במהלך מלחמת לבנון השנייה נגד חיזבאללה ב־2006, ובמהלך מבצע "צוק איתן" נגד חמאס ברצועת עזה ביולי 2014, אישר משרד ההגנה האמריקאי לישראל לעשות שימוש במאגרי התחמושת האמריקאיים שבשטחה.

בכל הקשור להגנה מפני טילים ורקטות, שיתוף הפעולה בין ארצות הברית לישראל כולל פיתוח משותף של מספר מערכות.[24] מאז 2011 העניקה ארצות הברית לישראל למעלה מ־1.3 מיליארד דולר עבור מערכת "כיפת ברזל", שהצילה מספר לא מבוטל של חיי ישראלים, במיוחד במהלך העימותים עם חמאס ב־2012 וב־2014. ב־2014 העבירה ארצות הברית סכום של 225 מיליון דולר במימון מזורז עבור מערכת "כיפת ברזל", זאת בנוסף ל־504 מיליון דולר שכבר הוענקו לישראל באותה שנה כסיוע להגנה מפני טילים. בנוסף ל"כיפת ברזל", ארצות הברית השקיעה כספים רבים בפיתוח משותף עם ישראל של מערכות הגנה לטווח ארוך, כמו "קלע דוד"[25] ו"חץ".[26] במהלך השנים אישר הקונגרס תוספת סכומי תקציב לתוכנית ההגנה מפני טילים ("plus up"), מעֵבר לסכומים שהוסכמו במסגרת מזכרי ההבנות (ראו תרשים 33).

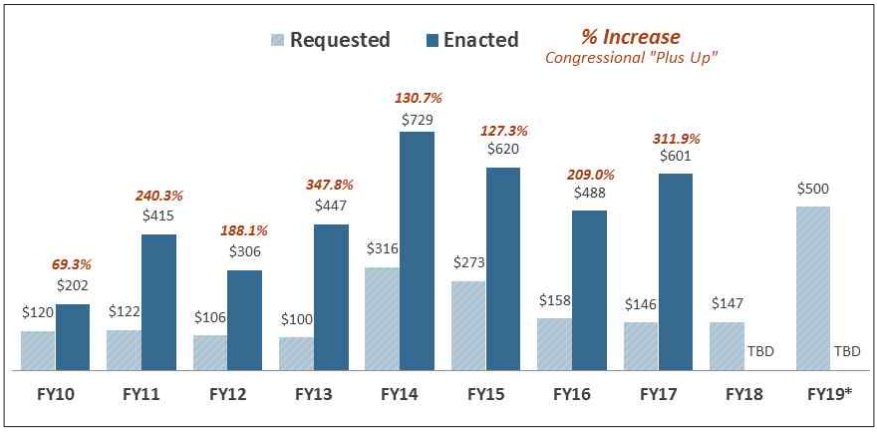

תרשים 33: תוספות של הקונגרס האמריקאי לישראל להגנה מפני טילים ("plus up"), 2010–2017 (במיליוני דולרים)[27]

בשנת 2016, הפכה ישראל לשותפה הזרה הראשונה של ארצות הברית שקיבלה את מטוס הדור החמישי של מטוסי הקרב האמריקאיים – F-35 – הנחשב למטוס הקרב המתקדם בעולם מבחינה טכנולוגית. ישראל קיבלה אישור אמריקאי לרכוש עד 75

מטוסי F-35, בהיקף של עד 15.2 מיליארד דולר. במסגרת עסקת ה־F-35, הסכימה ארצות הברית לבצע רכש גומלין של ציוד מהתעשייה הביטחונית הישראלית (תהליך המוכר כ"קיזוז"). אם ישראל תבחר לרכוש את כל 75 מטוסי ה־F35, ההערכה היא כי רכש הגומלין יגיע עד ארבעה מיליארד דולר.[28]

כחלק משיתוף פעולה ישראלי-אמריקאי בתחומים נוספים, אושר בשנת 2014 מימון לתוכניות פיילוט מחקריות בין גופים של ממשלת ישראל לבין המשרד לביטחון פנים של ארצות הברית. בנוסף לכך, היחידות למתן מענה כימי־ביולוגי בשעת חירום של משרד ההגנה האמריקאי עובדות בשיתוף עם צה"ל כדי לספק לו ציוד והכשרה בתחום זה, ומשרד ההגנה גם מכר או סיפק ללא תשלום לצה"ל עודפי ציוד צבאי בשווי של מיליוני דולרים, הנותנים מענה לצורך הישראלי בחלקי חילוף, כלי נשק וסימולטורים.[29] ארצות הברית גם הקצתה יותר מ־47 מיליון דולר לתוכניות מחקר ופיתוח של טכנולוגיות לזיהוי ומיפוי מנהרות.[30] שתי המדינות החלו כבר בשנת 2016 לשתף פעולה סביב מערכת חדשה לאיתור מנהרות הברחה ותקיפה תת־קרקעיות, החוצות את הגבול ומשמשות לצורך חדירה לישראל. ב־2017 כללה ארצות הברית בחקיקה הגדלה של ההקצאה לתוכנית שיתוף הפעולה נגד המנהרות – מ־25 לחמישים מיליון דולר.[31]

ארצות הברית וישראל מקיימות גם דיאלוג ותכנון אסטרטגיים אינטנסיביים, לצד שיתוף פעולה מודיעיני, מהם נהנות שתי המדינות. השתיים גם מנהלות מזה כעשרים שנה דו־שיח אסטרטגי חסר תקדים, על תוכנית הגרעין האיראנית. נושאים אחרים בדו־שיח כללו את תוכניותיהן של עיראק, סוריה ולוב לנשק להשמדה המונית, את המצב בסוריה, את חיזבאללה, את חמאס ואת הסוגיה הפלסטינית.[32] היחסים הביל־טרליים בתחום הצבאי כוללים כיום מרכיבים בתחומי המוכנות, האימונים וההכשרות, ובכלל זה אימוני הגנה משותפים דוגמת סדרת תרגילי "ג'וניפר קוברה",[33] וחילופי אנשי צבא ללימודים במכללות צבאיות בשני הצדדים (פירוט נוסף בהמשך הפרק, בפיסקה העוסקת בשיתוף הפעולה הצבאי בשנת 2017 כמקרה בוחן).

מזכר ההבנות של 2016

מזכר ההבנות האמריקאי-ישראלי משנת 2016 מעניק סיוע ביטחוני בסך 38 מיליארד דולר לישראל לשנים 2019־2028 (דהיינו 3.8 מיליארד דולר לשנה במשך עשר שנים). הוא ממשיך את המגמה של המזכר שנחתם בשנת 2007 (ויפוג בסוף 2018) שקבע מסגרת של שלושים מיליארד הדולר לסיוע ביטחוני לישראל וכולל את ההתחייבות הגדולה ביותר למתן סיוע צבאי למדינה אחת בתולדותיה של ארצות הברית.[34] זהו גם גידול משמעותי מהסכום שנוקב במסמך ההבנות האחרון. ההסכם מ־2016 כולל 33 מיליארד דולר בסיוע צבאי ומחויבות חסרת תקדים בהיקף של חמישה מיליארד דולר כסיוע להגנה מפני טילים.[35] עם החתימה על מזכר ההבנות ב־2016, אמרה היועצת לביטחון לאומי של הנשיא אובמה, סוזן רייס: "זוהי ההתחייבות הגדולה ביותר לסיוע צבאי יחיד שניתנה אי פעם למדינה כלשהי בהיסטוריה האמריקאית. בזמן שאנחנו מהדקים את החגורה

בכל מקום ... מזכר זה... מגדיל מאוד את מחויבותנו לסיוע צבאי לישראל. זו אינה טעות. זוהי תזכורת למחויבותה הבלתי מעורערת של ארצות הברית לביטחון ישראל״.[36]

מספר שינויים שהוכנסו במסמך ההבנות מ־2016 מבטאים, עם זאת, על תפיסה פחות נוחה לישראל מבעבר. ראשית, במזכרי ההבנות הקודמים נכלל המימון למערכות הגנה מפני טילים בתשלומים נפרדים. על פי מזכר ההבנות החדש, ישראל מנועה מלבקש מימון נוסף, למעֵט בזמן מלחמה. פירוש הדבר הוא שהסיוע הצבאי בפועל (ללא הגנה מפני טילים) אמנם גדל, אך הפער המעשי הוא בין שלושים ל־33 מיליארד דולר ולא בין שלושים ל־38 מיליארד. שנית, מזכר ההבנות שיפוג בסוף 2018 מתיר לישראל להוציא רבע מהסכום על רכישות מהתעשייה הביטחונית הישראלית (המכונות ״רכש מעֵבר לים״ או Off-shore Procurement – OSP), ואילו במזכר החדש הדבר אינו נכלל. זהו שינוי שצפוי להנחית מכה על תעשיית הנשק הישראלית.[37]

שיתוף פעולה בין הצבאות: 2017 כמקרה בוחן

במטרה להדגים באופן מוחשי יותר את היקף שיתוף הפעולה בין ישראל וארצות הברית בהיבט הצבאי, התת־פרק לפנינו סוקר את ההתפתחויות העיקריות במישור זה על רצף כרונולוגי בשנת 2017. בדומה לשנים קודמות, בשנה זו היחסים הצבאיים בין ישראל לארצות הברית כללו אימונים דו־צדדיים ורב־צדדיים נרחבים, שתרמו גם לחיזוק יחסי החוץ של ישראל ולֵוו במשמעויות אסטרטגיות.[38] כך, למשל, במארס 2017 התאמנו יחידות מצבאות ישראל וארצות הברית במסגרת תרגיל בין־לאומי גדול ביוון, שכלל מבצעים אוויריים ותרגול כוחות ימיים וקרקעיים. בתרגיל השתתפו גם כוחות של איחוד האמירויות הערביות, מדינה שעימה אין לישראל יחסים רשמיים.[39]

באפריל הצטרפו יחידות מובחרות של חיל הים של ישראל ליחידות ״אריות הים״ של חיל הים האמריקאי, כחלק מסדרה מתמשכת של תרגילים משותפים לצבאות שתי המדינות. ראש מספן ים, תא״ל עידו בן־משה, צוטט באומרו כי ״במהלך התרגילים המשותפים הללו נוצרים קשרים מקצועיים המשרתים את שני הצדדים ברמה אסטרטגית״.[40]

במאי אירחה ישראל תרגיל אווירי משותף של טייסים אמריקאים וישראלים,[41] ובמהלך אותו חודש ערך ראש המטות המשולבים של צבא ארצות הברית, הגנרל ג׳וזף דנפורד, את ביקורו השלישי בישראל במסגרת תפקידו, ונפגש בפעם הרביעית עם מקבילו הישראלי, הרמטכ״ל, רב־אלוף גדי איזנקוט. עוד בביקורו השני של דנפורד בישראל, שבמהלכו נפגש גם עם שר הביטחון דאז, משה יעלון, הוא התייחס למערכת היחסים ההדוקה עם צה״ל: ״זה הביקור השני שלי בתוך פרק זמן קצר, ואני חושב שהוא משקף... עד כמה היחסים בינינו חשובים... מערכת היחסים בין שתי המדינות היא הרבה מעֵבר לקשר בין שני הצבאות, אבל אני מאמין שהקשר הצבאי הוא נדבך מרכזי [בהם]״.[42]

בספטמבר נחנך בישראל בסיס קבע של צבא ארצות הברית, המשַכן עשרות חיילים אמריקאים. מפקד מערך ההגנה האווירית בחיל האוויר, תא״ל צביקה חיימוביץ׳, אמר אז כי הנוכחות האמריקאית הקבועה בישראל תעצים את יכולתה לחשוף את האיום

הגובר של הרקטות והטילים ולהתגונן מפניו. גנרל ג'ון גרונסקי, סגן מפקד המשמר הלאומי של צבא ארצות הברית באירופה, אמר באותו הקשר כי "הבסיס... הוא ההצבה הראשונה של יחידה צבאית אמריקאית על אדמת ישראל... ארצות הברית וישראל מתכננות, מתאמנות ומתרגלות זה מכבר ביחד, ועכשיו... יהיו לנו אנשי חיל אוויר ישראלים וחיילים אמריקאים החיים ועובדים זה לצד זה".[43] הבסיס החדש הוא אמנם הבסיס האמריקאי הראשון שממוקם לצד בסיס צבאי ישראלי, אך צבא ארצות הברית מפעיל למעשה, מזה כמעט עשור, מתקן צבאי עצמאי בנגב.[44]

לקראת סוף השנה, בנובמבר, ערך צה"ל אימונים עם חיל האוויר האמריקאי, יחד עם שש מדינות נוספות, במסגרת התרגיל הבין־לאומי הגדול ביותר בתולדות חיל האוויר הישראלי ("דגל כחול").[45]

ארצות הברית ומעמדה הבין־לאומי של ישראל

תקציר: ארצות הברית מספקת לישראל מגן דיפלומטי, המאפשר לה, מצד אחד, להפעיל כוח צבאי קונבנציונלי כדי להגן על עצמה, ומצד שני מהווה גורם מרתיע כלפי יריבותיה מפני הסלמת תגובותיהן. תרומתה של ארצות הברית למעמדה הבין־לאומי של ישראל בולטת במיוחד בשני תחומים: באו"ם ובקרב החברה האזרחית הגלובלית.

ארצות הברית מספקת לישראל מגן דיפלומטי לנוכח ההתקפות המתמשכות על מדיניותה, התנהלותה ועצם הלגיטימיות של קיומה. לשם כך מפעילה ארצות הברית מנופים פוליטיים ומדיניים במגוון פורומים בין־לאומיים, ובעיקר במועצת הביטחון של האו"ם, ומגינה על ישראל מפני החלטות שליליות הנוגעות ליוזמות צבאיות ומדיניות שלה, לסכסוך עם הפלסטינים וליכולות הגרעיניות המיוחסות לה.[46] הדבר מקנה לישראל שני יתרונות ייחודיים: ראשית, מתאפשר לה להשתמש בכוח צבאי קונבנציונלי כדי להגן על עצמה ולהשיג את מטרותיה בשדה הקרב; שנית, יש בכך תרומה להרתעת אויביה של ישראל מפני הסלמת המצב או מפני העלאת החלטות אנטי־ישראליות במועצת הביטחון של האו"ם (מצב המכונה pocket veto). זהו יתרון הקשה יותר לכימות ולמדידה.

ישראל וארצות הברית שותפות להשקפה כי על פתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני לתת מענה לחששותיה הביטחוניים של ישראל, לתת ביטוי לתפיסה שלא ניתן להסכים לחזרה מסיבית של פליטים פלסטינים לשטחה,[47] ולאחרונה גם לעמדה שירושלים היא בירת ישראל. זאת, למרות העמדה האמריקאית ארוכת השנים הגורסת נסיגה ישראלית עתידית מרוב השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. גם אם היו ממשלים אמריקאיים שהעלו שאלות בנוגע לתבונה של מדיניות ישראל ביחס לגדה המערבית, לירושלים ולרמת הגולן, התגובה האמריקאית ידעה תמיד להתייחס בכבוד לעמדותיהם של מנהיגי ישראל שנבחרו באופן דמוקרטי.[48]

תרומתה של ארצות הברית למעמדה הבין־לאומי של ישראל בולטת במיוחד בשני תחומים: זירת האו"ם והחברה האזרחית הגלובלית, במיוחד במאבק בקמפיין שמטרתו דה־לגיטימציה של ישראל בזירה העולמית. שני התחומים הללו מפורטים בהמשך.

ארצות הברית וישראל באו"ם

האו"ם כולל מספר רב של גופים וסוכנויות. להלן יובאו דוגמאות לתרומתה של ארצות הברית לישראל כמגן דיפלומטי במועצת הביטחון, בעצרת הכללית, במועצת זכויות האדם, באונסק"ו (ארגון החינוך, המדע והתרבות), וכן באונר"א (סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים פלסטינים).

מועצת הביטחון של האו"ם

אף חברה קבועה במועצת הביטחון של האו"ם לא השתמשה בכוח הווטו שלה כפי שעשתה ארצות הברית כדי להגן על ישראל מפני החלטות, כולל סנקציות אפשריות, גם כאשר היה מדובר במדיניות ישראלית שהיא חולקת עליה. בין השנים 1954 ל־2018 הטילה ארצות הברית וטו על יותר מארבעים החלטות בעייתיות מבחינת ישראל.[49] להלן שלוש דוגמאות להצעות החלטה מהעשור הנוכחי (2011, 2016 ו־2017) של מועצת הביטחון הנוגעות לישראל, שבהן הטילה ארצות הברית וטו או נמנעה בקול יחיד לעומת 14 המדינות האחרות החברות במועצה.[50]

א. 2011 – ארצות הברית מטילה וטו על החלטה הרואה את כל ההתנחלויות הישראליות שהוקמו בשטחים הפלסטיניים הכבושים מאז 1967 כבלתי חוקיות. 14 חברות המועצה, מלבד ארצות הברית, תמכו בהחלטה, שדרשה כי "ישראל, ככוח הכובש, תעצור באופן מיידי ומלא את כל פעולות ההתיישבות בשטח הפלסטיני הכבוש", וקראה "להגברת המאמצים הדיפלומטיים הבין־לאומיים והאזוריים לתמיכה ולהמרצה של תהליך השלום לקראת השגת שלום כולל, צודק ובר קיימא".[51] שגרירת ארצות הברית באו"ם דאז, סוזן רייס, ציינה בדיון במועצה כי בעוד שממשל אובמה אכן רואה את ההתנחלויות כבלתי לגיטימיות, הווטו האמריקאי נועד למנוע פגיעה בסיכויים לשיחות שלום בין ישראל לפלסטינים. רייס הוסיפה וציינה כי ארצות הברית נותרה "ממוקדת בצעדים שיקדמו את המטרה של שתי מדינות השוכנות זו לצד זו בשלום ובביטחון, במקום להקשות על השגתה",[52] וכי "אף מדינה חיצונית לא השקיעה מאמצים להשיג שלום ישראלי־פלסטיני יותר מארצות הברית".[53]

ב. 2016 – ארצות הברית נמנעת מלהצביע על החלטה 2334, הטוענת כי הקמת ההתנחלויות בשטחים הפלסטיניים הכבושים מאז 1967, כולל מזרח ירושלים, אינה חוקית, וכי היא מהווה הפרה בוטה של המשפט הבין־לאומי. 14 חברות מועצה תמכו בהחלטה, שקבעה כי ההתנחלויות הן מכשול מרכזי לפתרון שתי המדינות, קראה

לנקיטת צעדים מיידיים למניעת כל מעשה אלימות נגד אזרחים, כולל פעולות טרור, והפצירה בכל הצדדים לחזור לשולחן המשא ומתן.[54] בהתייחסה להחלטת ארצות הברית להימנע מהצבעה על ההחלטה, אמרה שגרירת ארצות הברית באו״ם דאז, סמנתה פאוור, כי ״ישראל זכתה באו״ם ליחס שונה ממדינות אחרות ...מזה עשרות שנים... וכך גם עדיין ב־2016... 18 החלטות נגד ישראל שאומצו בעצרת הכללית של האו״ם..., או 12 ההחלטות הספציפיות לגבי ישראל שאומצו... במועצת זכויות האדם – יותר מסך ההחלטות שעסקו בסוריה, צפון קוריאה, אירן ודרום סודאן גם יחד״. [55]

בהסבירה את החלטת ארצות הברית שלא להטיל וטו על ההחלטה, התייחסה פאוור לווטו של שנת 2011 ואמרה כי ״מאז 2011, הצמיחה בהתנחלויות רק הואצה... הנשיא אובמה ומזכיר המדינה קרי שבו והזהירו... כי היעדר התקדמות לקראת שלום והמשך הרחבת ההתנחלויות יעמידו את פתרון שתי המדינות בסכנה״, וכי ״בניגוד ל־2011, החלטה זו מגנה אלימות, טרור והסתה״.[56] פאוור התייחסה ספציפית לחשש להיעדר יכולתה של ישראל לעמוד ב״יעדה המוצהר... להישאר מדינה יהודית ודמוקרטית״ לאור התרחבות ההתנחלויות, וקבעה כי ״ההצבעה שלנו היום אינה מפחיתה בשום אופן ממחויבותה האיתנה והבלתי מעורערת של ארצות הברית לביטחונה של ישראל״.[57]

בהבהרה של פאוור בנוגע להחלטת ארצות הברית להימנע מהצבעה על החלטה 2334, ביקשה השגרירה להדגיש את הגיבוי המתמשך שארצות הברית מספקת לישראל בזירה הדיפלומטית, כולל: ״תמיכה בכך שלישראל תינתן, סוף סוף, האפשרות לחברות בקבוצה אזורית של האו״ם... מאבק על כך שלא יימנעו מארגונים לא ממשלתיים ישראליים אישורים של האו״ם... הכרה ביום הכיפורים כאחד ממועדי האו״ם והפעלת לחץ על המועצה לשבור את שתיקתה המגונה כלפי פיגועי טרור נגד ישראלים״.[58]

ג. 2017 – ארצות הברית מטילה וטו על החלטה הקוראת להימנע ממיקום נציגויות דיפלומטיות בירושלים ומדגישה כי ירושלים היא סוגיה להסדר הקבע, אשר תיפתר באמצעות משא ומתן בהתאם להחלטות האו״ם הרלוונטיות. כל יתר 14 חברות המועצה תמכו בהחלטה, הקוראת, בנוסף לכך, להפוך על פיהן ״מגמות שליליות בשטח... המסכנות את פתרון שתי המדינות״.[59] ברקע להצבעתה של ארצות הברית עומדת הצהרת הנשיא טראמפ, מוקדם יותר באותו חודש (דצמבר 2017), ולפיה ״הגיע הזמן להכרה רשמית בירושלים כבירת ישראל״.[60]

בהתייחסה להחלטת ארצות הברית להטיל וטו על ההחלטה, הסבירה שגרירת ארצות הברית באו״ם, ניקי היילי, כי ״ירושלים היא המולדת הפוליטית, התרבותית והרוחנית של העם היהודי במשך אלפי שנים״,[61] וכי לארצות הברית היה האומץ להכיר במציאות בסיסית זאת, וכן שיֵש לה את הזכות הריבונית להחליט היכן להציב את שגרירותה בישראל.[62] כדי להמחיש את תרומתה של ארצות הברית לישראל במועצת הביטחון מזה עשרות שנים, הזכירה היילי כי כבר ב־1980, כשג׳ימי קרטר היה נשיא, ארצות הברית לא תמכה בהחלטת מועצת הביטחון 478, ״שקראה לנציגויות דיפלומטיות לעבור

מירושלים", וסיכמה כי הצורך להטיל את הווטו האמריקאי ב־2017 הוא "דוגמה נוספת כיצד האו"ם מזיק יותר מאשר מועיל לסכסוך הישראלי־פלסטיני".[63]

העצרת הכללית של האו"ם

כאשר בוחנים את החלטות עצרת האו"ם שלהן התנגדה ארצות הברית, עולה כי במושב הסתיו ה־71 של העצרת הכללית בשנת 2016 הצביעה ארצות הברית 18 פעמים נגד הצעות החלטה אנטי־ישראליות, שרק ב־11 מתוכן הצביעו גם מדינות נוספות באופן דומה.[64] מתוך 14 הצבעות של מליאת העצרת בסוגיות שנגעו ישירות לאינטרסים אמריקאיים חשובים, ואשר סביבן ניהלה ארצות הברית פעילות שכנוע נרחבת, שלוש נגעו לסכסוך הישראלי־פלסטיני. דוגמה לכך היא עבודתה של "הוועדה המיוחדת לחקירת השיטות הישראליות המשפיעות על זכויות האדם של העם הפלסטיני וערביי השטחים הכבושים".[65] בנוסף, ארצות הברית הפעילה מאמצי שכנוע מול מדינות אחרות, שנועדו להביאן לבטל את תמיכתן בהחלטה השנתית של עצרת האו"ם, המחדשת את המנדט של אותה ועדה, בטענה שהמבנה שלה מוטה נגד ישראל ומפלה אותה, וכי יש לבטלה.

שתי הצבעות בעצרת האו"ם שנגעו לסכסוך הישראלי־פלסטיני זכו לסיקור נרחב בעשור הנוכחי: תמיכת העצרת הכללית בשדרוג מעמדה של פלסטין מ"ישות משקיפה שאינה חברה" (non-member observer entity) ל"מדינה משקיפה שאינה חברה" (non-member observer state) בשנת 2012,[66] וההחלטה על "מעמד ירושלים" משנת 2017, אשר הכריזה שכל פעולה שנועדה לשנות את אופייה, מעמדה או הרכבה הדמוגרפי של ירושלים "בטלה ומבוטלת".[67]

בתגובה להצבעה על שדרוג מעמדה של פלסטין אמרה שגרירת ארצות הברית באו"ם, רייס, כי משלחתה הצביעה נגד ההחלטה "המצערת והבלתי תורמת",[68] שכן היא מציבה מכשולים נוספים בדרך לשלום. ב־2017, בתגובה להחלטת עצרת האו"ם הקוראת לכל המדינות להימנע מהעברת השגרירויות לירושלים, ציינה השגרירה היילי כי "לבושתו, האו"ם כבר מזמן היה ונותר זירה עוינת למדינת ישראל", וכי ארצות הברית תקבע את שגרירותה בירושלים משום ש"זה מה שהעם האמריקאי רוצה שנעשה, וזה הדבר הנכון לעשות. שום הצבעה באו"ם לא תשפיע עלינו, אבל היא כן תשפיע על האופן שבו האמריקאים יביטו על האו"ם ועל האופן שבו נביט אנו על מדינות שלא מכבדות אותנו באו"ם".[69]

ישראל, מצידה, מפגינה סולידריות כלפי ארצות הברית בעצרת האו"ם. במהלך 2016 הסכימה ישראל עם ארצות הברית ב־94 אחוזים מההצבעות בעצרת הכללית – יותר מבעלות ברית קרובות אחרות, כמו קנדה (92 אחוזים), בריטניה (85 אחוזים), צרפת (84 אחוזים) ויפן (74 אחוזים). בכל מקרה שבו עמדו לצד וושינגטון מדינה אחת או שתיים בלבד בעצרת הכללית במהלך 2016, הייתה ישראל אחת ממדינות אלו.[70]

מועצת זכויות האדם של האו"ם

מועצת זכויות האדם של האו"ם (UNHRC) הוקמה בשנת 2006 ומונה 47 חברות. היא החליפה את ועדת האו"ם לזכויות האדם, בעקבות ביקורת על אי־הענשה של מפרי זכויות אדם. זהו הגוף הבין־ממשלתי המרכזי במערך האו"ם שאחראי על חיזוק וקידום ההגנה על זכויות האדם בעולם.[71] בין תפקידיו – להקים ועדות חקירה בין־לאומיות במטרה לתת מענה למצבים של הפרות זכויות אדם. עד סוף העשור הראשון לפעילות המועצה (בסוף 2016) הוקמו 22 ועדות חקירה כאלו, ששבע מהן (32 אחוזים) עסקו בסכסוך הישראלי־פלסטיני.[72]

מועצת זכויות האדם מתכנסת לשלושה מפגשים קבועים בשנה, שכל אחד מהם מתנהל באופן שיטתי, לפי סדר יום המורכב מעשרה סעיפים. סעיף 7, שכותרתו "מצב זכויות האדם בפלסטין ושטחים ערביים כבושים אחרים" בוחן את ישראל, והוא הסעיף היחידי בסדר היום הקבוע שמתייחס למדינה ספציפית. לדוגמה, מצבים אחרים נבחנים תחת סעיפים כגון "מצבים של זכויות אדם המחייבים את תשומת לב הוועדה" (סעיף 4), או "סיוע טכני ובניית יכולת"[73] (סעיף 10). בפועל, ברור כי מועצת זכויות האדם של האו"ם משמשת כבמה לרטוריקה מוטה נגד ישראל.

מדיניות ארצות הברית כלפי המועצה התאפיינה תחילה בסירוב של הנשיא ג'ורג' בוש להצטרף לשורותיה. ב־2009, תחת ממשל אובמה, הצטרפה ארצות הברית למועצה, בתקווה שתוכל לתקן את המוסד "הפגום" מבפנים.[74] ואכן, מחקרים מראים שמצבה של ישראל במועצת זכויות האדם טוב יותר כאשר ארצות הברית חברה בה. בשלוש השנים שבין הקמתה של המועצה ב־2006 ועד כניסת ארצות הברית אליה בסוף 2009 התקיימו שישה מפגשים מיוחדים לגינוי מה שכונה הפרות זכויות האדם של ישראל – מספר הזהה למספר המפגשים שנערכו כדי להגיב על כל הפרות זכויות אדם בכל שאר מדינות העולם. לעומת זאת, בין סוף 2009 לסוף מארס 2017 – שבע שנים וחצי לאחר הצטרפותה של ארצות הברית למועצה – קיימה המועצה שני מפגשים כאלה על ישראל ו־13 מפגשים על הפרת זכויות אדם בשאר העולם.[75] פירוש הדבר הוא שהיחס לישראל במועצת זכויות האדם של האו"ם השתפר משמעותית בעת נוכחותה של ארצות הברית במועצה, ובכלל זה בתקופה שבה הפלסטינים שיפרו את מעמדם באו"ם בזכות הצבעת העצרת הכללית שהקנתה להם מעמד של מדינה משקיפה (2012); לאחר קבלת החלטה 2334 במועצת הביטחון של האו"ם, המותחת ביקורת חריפה על ההתנחלויות; ובעקבות קבלת פלסטין כחברה מלאה בארגון החינוך, התרבות והמדע של האו"ם (אונסק"ו).[76]

ב־2018 החליט ממשל טראמפ לפרוש ממועצת זכויות האדם של האו"ם, בין השאר בשל עמדותיה האנטי־ישראליות. בהודעת הפרישה כינה הממשל את המועצה "בִּיצה של הטיות פוליטיות".[77]

ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם (אונסק"ו)

ב־1984, בעיצומה של המלחמה הקרה, החליט ממשל רונלד רייגן על פרישת ארצות הברית מאונסק"ו בנימוק שהארגון מושחת ומוטה אידיאולוגית לטובת ברית המועצות ונגד המערב. כמעט עשרים שנה לאחר מכן, ב־2002, החזיר הנשיא ג'ורג' בוש את ארצות הברית לאונסק"ו, בנימוק שהארגון נפטר מחלק מהטיותיו האנטי־מערביות והאנטי־ישראליות.[78] כעבור עשור, ב־2011, הצביע אונסק"ו בעד קבלת פלסטין כחברה מלאה בארגון, והציב בכך בעיה לארצות הברית, המתנגדת באופן מסורתי להכרה במדינה פלסטינית שלא כתוצאה ממשא ומתן בין ישראל והפלסטינים. החוק האמריקאי אוסר על מתן מימון של ארצות הברית לכל גוף של האו"ם המקבל את הפלסטינים כמדינה במעמד של חברה מלאה.[79] כתוצאה מכך, התרומות האמריקאיות לאונסק"ו הושעו מאז ההצבעה על קבלת פלסטין כחברה מלאה בארגון. מהלך זה גרר קיצוץ של יותר משמונים מיליון דולר בשנה מהתרומות לאונסק"ו, שהם כ־22 אחוזים מתקציבו הכולל.[80] בעקבות השעיית המימון התפתח חוב אמריקאי לאונסק"ו בהיקף של עשרות מיליוני דולרים לשנה, שהצטברו מאז לחוב של כ־500 מיליון דולר.[81]

בהמשך לתיאום הדיפלומטי בין ארצות הברית לישראל, ואולי שלא במנותק מהחוב הגדל של ארצות הברית לאונסק"ו, הודיעה מחלקת המדינה בסוף שנת 2017 כי ארצות הברית תפרוש מהארגון. הרציונל שבבסיס ההחלטה היה "הצורך ברפורמה יסודית בארגון, והמשך ההטיה האנטי־ישראלית [שלו]".[82] בעקבות החלטת העצרת הכללית של האו"ם מ־2017, הקוראת לכל המדינות להימנע מהקמת שגרירויות בירושלים, הודיעה גם ישראל על פרישתה מאונסק"ו. ישראל קשרה את החלטתה זאת גם לצורך להביע הוקרה לארצות הברית ולנשיאה, וספציפית לשגרירתה באו"ם, ניקי היילי, על תמיכתה בישראל,[83] כפי שציין שגריר ישראל באונסק"ו, כרמל שאמא־הכהן: "פרישה זו היא גם הכרת התודה שלנו לבעלת בריתנו הטובה ביותר, ארצות הברית, ובמיוחד לעומד בראשה ולשגרירה המצוינת שלו באו"ם, ניקי היילי".[84]

סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטי פלסטין (אונר"א)

אונר"א החלה לפעול בשנת 1950 במטרה לסייע לפליטים הפלסטינים ברצועת עזה, בגדה המערבית, בירדן, בסוריה ובלבנון. בתחילה סיפקה הסוכנות סיוע חירום (מזון ומחסה) לפליטים מתקופת המלחמה של 1947–1949, אך במהלך השנים החלה לספק שירותים בתחומי החינוך, הבריאות, הרווחה, מימון לעסקים זעירים ותכנון עירוני.[85]

למרות שארצות הברית מימנה כמעט 75 אחוזים מהתקציב הראשוני של אונר"א והיתה המדינה התורמת הגדולה ביותר של הארגון, היא נכשלה בהבאת הסוכנות לשקף את יעדי מדיניות החוץ האמריקאית.[86] הביקורת של ארצות הברית על אונר"א מתמקדת במדיניות הארגון המאריכה את מעמד הפליטות של הפלסטינים. בעוד שפליטי העולם כולו מטופלים על ידי נציבות האו"ם לפליטים (UNHCR) לפי קריטריונים הקובעים שאזרחות במדינות זרות ומעמד חברתי־כלכלי מובילים לביטול מעמד הפליטות, הפליטים

הפלסטינים שומרים על מעמדם כפליטים ללא תלות בשני קריטריונים אלה. יתר על כן, הפלסטינים הם הפליטים היחידים בעולם שמעמדם מועבר אוטומטית מדור לדור, ובכך מכפיל ומשלש את מספרם.[87] ביקורת נוספת של ארצות הברית על אונר"א מתמקדת בהעסקת עובדים בארגון המזוהים עם חמאס ובאי־מניעה של פעילות טרור של חמאס מתוך מתקני הסוכנות ברצועת עזה.

לפיכך, באוגוסט 2018 הודיע ממשל טראמפ על החלטת ארצות הברית להפסיק לממן את אונר"א, שהמודל העסקי־תפעולי שלה תואר כאינו בר־קיימא בשל היותו "מרחיב את קהילת הזכאים לפליטות באופן מעריכי ואינסופי".[88] מהלך זה התרחש על רקע קיצוץ אמריקאי מוקדם יותר (בינואר 2018), במסגרתו העביר הממשל האמריקאי שישים מיליון דולר לארגון, בעוד שההתחייבות הנותרת, בסך 65 מיליון דולר, עוכבה לצורך "בחינה עתידית". לפי דיווחי התקשורת, החלטה זו התקבלה בעקבות התייעצויות הן עם פקידים בממשל האמריקאי והן עם ממשלת ישראל.[89]

ארצות הברית והמאבק בדה־לגיטימציה של ישראל בזירה הבין־לאומית

תרומתה של ארצות הברית למאבק במערכה לדה־לגיטימציה ולבידודה של ישראל בזירה הבין־לאומית מוצאת ביטוי בולט במדיניותה בהתייחס לשני ציוני דרך בהתפתחות אותה מערכה: הראשון הוא התגובה האמריקאית לוועידה העולמית של האו"ם נגד גזענות, אפליה, שנאת זרים וחוסר סובלנות, שהתקיימה ב־2001 בדרבן שבדרום אפריקה; השני הוא תגובת ארצות הברית לתנועה המקדמת חרם על ישראל, הסטת השקעות ממנה וסנקציות עליה (Boycott, Divestment, Sanctions – BDS) ואשר נוסדה ב־2005.

על פי נתוני האו"ם, בוועידת דרבן השתתפו 2,300 נציגים מ־163 מדינות, בהם 16 ראשי מדינות, 58 שרי חוץ ו־44 שרים, כמעט 4,000 נציגי ארגונים לא ממשלתיים ויותר מ־1,100 אנשי תקשורת.[90] הכינוס הגיע לשיאו בקריאה להקים תנועה בין־לאומית נגד ישראל, "כפי שנעשה נגד האפרטהייד הדרום אפריקאי, באמצעות רשת סולידריות של החברה האזרחית הבין־לאומית".[91] כמו כן, ישראל הואשמה ב"פעולות של רצח עם ופרקטיקות של טיהור אתני".[92]

בתגובה, יצאו ארצות הברית וישראל נגד ההחלטות האנטי ישראליות, נטשו את הכינוס והביעו בפומבי צער כי פורום שנועד להעלות על נס את הסובלנות והרב־גוניות הידרדר לכנס המונע על ידי שנאה.[93] מזכיר המדינה דאז, קולין פאוול, פרסם הודעה שקראה לדיפלומטים האמריקאים לשוב הביתה לפני סיומה הרשמי של הוועידה, בציינו כי "לא נלחמים בגזענות באמצעות כנסים המפיקים הצהרות שנאה", או כאלה הרומזים לכך ש"הפרזנו באירוע השואה... או שבישראל מתקיים אפרטהייד, או שיש רק מדינה אחת בעולם, ישראל, הראויה לגינוי".[94] ארצות הברית התמידה בעמדתה נגד ועידת דרבן, וסירבה להשתתף באירועי ההמשך שלה ב־2009 ובחגיגות לציון עשור לכינוסה ב־2011.[95]

בחינה של המערכה לדה־לגיטימציה של ישראל על ידי תנועת ה־BDS מראה כי ארצות הברית היא השחקנית המובילה בחקיקה נגד תנועת החרם, הן ברמה הפדרלית והן ברמת המדינתית. שתי דוגמאות ברמה הפדרלית הן Bipartisan Congressional Trade Priorities and Accountability Act משנת 2015 (TPA 2015)[96] ו־Trade Facilitation and Trade Enforcement Act משנת 2015.[97] חוק TPA נועד למנוע החרמה של ישראל, או הטלת סנקציות עליה ממניעים פוליטיים, פועל לבטל חסמים על סחורות ישראליות, וכן לבטל הטלות חרם על ישראל מצד מדינות זרות שהן שותפות סחר פוטנציאליות שלה.[98] החוק השני שב ומאשר את המדיניות האמריקאית למאבק בכל מרכיבי החרם הערבי נגד ישראל, ומצהיר כי חרם על ישראל מנוגד לעיקרון של אי־אפליה. כמו כן, מחייב החוק את נשיא ארצות הברית להגיש דוח שנתי על פעולות להחרמת ישראל, להסטת השקעות ממנה ולהטלת סנקציות עליה, לרבות הצעדים שננקטו על ידי הממשל האמריקאי כדי להביא לביטול חסמים ולאפשר ביצוע עסקים עם ישראל או עם השטחים שבשליטה ישראלית. נכון לאמצע 2018, נמצאות בתהליך חקיקה שתי הצעות חוק פדרליות נוספות בנושא זה – Combating BDS Act ו־Israel Anti-Boycott Act.

חקיקה גורפת נגד תנועת החרם (BDS) החלה ברמת המדינות בארצות הברית מאז שנת 2014. נכון לאמצע 2018, 27 מתוך מדינות ארצות הברית[99] אימצו חוקים או החלטות נגד BDS במגוון נושאים וצורות:[100] חקיקת עונשין האוסרת על המדינה להתקשר עם חברות שמחרימות את ישראל; חקיקה כללית נגד אפליה, האוסרת על המדינה להתקשר בחוזים עם כל גוף שמטיל חרם על בסיס גזע, צבע עור, דת, מין או מוצא לאומי; והחלטות לא מחייבות, המבטאות תמיכה בישראל ומגנות את תנועת BDS, ללא נקיטת צעדים קונקרטיים.

ארצות הברית ומעמדה האזורי של ישראל

תקציר: מעורבותה של ארצות הברית במזרח התיכון מילאה בעשורים האחרונים תפקיד משמעותי בבלימת איומים על ישראל, שהיו חלק בלתי נפרד ממאפייני האזור העוין לה. ארצות הברית תיווכה בהסכמי השלום בין ישראל ומצרים (1979) ובין ישראל לירדן (1994). בחזית הישראלית-פלסטינית סייעו התמריצים הכלכליים שארצות הברית העניקה ליישומם ולקיומם של ההסכמים בין ישראל לפלסטינים, וכן לשמירה על המומנטום של ערוצי המשא ומתן. בנוסף, ארצות הברית הייתה מעורבת במאמצים לשיפור היחסים בין ישראל למדינות אחרות באזור, ובכלל זה עם סוריה, תוניסיה, טורקיה, אזרבייג'ן, מרוקו ולבנון.

מאז 1967 עמדה ארצות הברית לצידה של ישראל במהלך עימותים רבים עם יריבותיה באזור. במסגרת זו העניקה ארצות הברית גיבוי צבאי ודיפלומטי לישראל, יזמה וניהלה תהליכי משא ומתן רבים בין ישראל לבין שחקניות אזוריות, ופעלה לבלימת איומים עליה מצד גורמים באזור. דוגמאות לכך הן המלחמות שניהלה ארצות הברית בעיראק, שנועדו לשים קץ לאיום של נשק להשמדה המונית;[101] המאמצים הדיפלומטיים

האמריקאיים שהובילו להוצאת מרבית מאגר הנשק הלא קונבנציונלי שהיה בידי סוריה,[102] ומעורבותה של ארצות הברית במאבק נגד הארגונים האסלאמיים הקיצוניים, ובראשם אל־קאעדה ודאע"ש.[103]

ארצות הברית השקיעה מאמצים רבים בבלימת שאיפותיה הגרעיניות של איראן, בתחילת הדרך בתמיכה אירופית ובחתימה על הסכם המעצמות עם איראן בשנת 2015 (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA), וב־2018, כאשר פרשה מההסכם בניגוד לעמדה האירופית, בשל הליקויים שמצא בו ממשל טראמפ.[104] פעולות ומהלכים אלה, גם אם לעיתים אינם קשורים ישירות לישראל, תרמו לעיצוב הנוף המזרח תיכוני, שישראל היא חלק בלתי נפרד ממנו.

החלק הבא יעסוק בתפקידה של ארצות הברית בביצור הסכמי השלום בין ישראל ומצרים ובין ישראל וירדן, וימשיך לסקור את מעורבותה בערוץ הישראלי־פלסטיני ובתהליכים פורמליים ובלתי פורמליים שמתקיימים בין ישראל לבין שחקניות אחרות באזור.

ארצות הברית ויחסי ישראל עם מצרים וירדן

ארצות הברית והסכם השלום בין ישראל למצרים

מצרים היא המדינה הערבית הראשונה שחתמה על הסכם שלום עם ישראל. המהלך המצרי היה ביטוי לנכונות לקבל את ישראל כגורם מקובל במזרח התיכון, למרות "שלושת הלאווים" של ועידת הפסגה הערבית ב־1967 בחרטום, אשר קבעו כי מדינות ערב לא יכירו בישראל, לא ינהלו עימה משא ומתן ולא יחתמו איתה על הסכמי שלום.[105]

תרומתה המכרעת של ארצות הברית להסכם השלום בין מצרים לישראל הייתה במומנטום שיצרה, כפי שגם עלה מדברי נשיא מצרים, אנואר סאדאת, לפיהם מצרים אינה יכולה לנצח במלחמה מול ישראל וארצות הברית גם יחד, במיוחד לאחר שארצות הברית העבירה את נקודת הכובד של תמיכתה בישראל מתמיכה צבאית לתמיכה דיפלומטית.[106]

מנקודת מבט היסטורית, כבר ב־1969, דהיינו בחודשים הראשונים של ממשל ניקסון, היה הדיפלומט האמריקאי ג'וזף סיסקו הכוח המניע מאחורי הצעדים הראשונים שנעשו כדי לקדם פתרון לסכסוך הישראלי־מצרי.[107] עשור לאחר מכן, ב־1979, העבירה ארצות הברית סכום כולל של 7.5 מיליארד דולר למצרים ולישראל כחלק מהסיוע להפסקה מוחלטת ורשמית של כל מעשי האיבה ביניהן ולהחזרת חצי האי סיני למצרים.[108] מבחינת ישראל, הכספים האמריקאיים אפשרו את פריסתם מחדש של כוחות צה"ל ובנייתם של בסיסי חיל אוויר בנגב.[109]

תהליך המשא ומתן הישראלי־מצרי התאפיין במחויבותו האישית של נשיא ארצות הברית דאז, ג'ימי קרטר, לתווך בין שני הצדדים כדי להגיע להסכם שלום בין המדינות. מחויבות זו באה לידי ביטוי באבני הדרך ובהחלטות הבאות:

1. מיד עם כניסתו לתפקידו, בינואר 1977, פעל קרטר כדי לשוב ולכנס את ועידת ז'נבה לשלום במזרח התיכון, במטרה להביא את כל הצדדים המעורבים בסכסוך

הישראלי-ערבי – מצרים, ישראל, ירדן, סוריה והפלסטינים – לנהל משא ומתן לשלום כולל.[110]

2. בשנת 1978, לאחר שסאדאת הִשעה את כל השיחות והמגעים העתידיים עם ישראל, החליט קרטר להזמין את סאדאת ובגין להצטרף אליו לוועידת פסגה משולשת בקמפ דייוויד.[111] הייתה זו החלטה מסוכנת, שכן קרטר לא רק חשף עצמו למחיר המעורבות בתהליך שלום שנוי במחלוקת, אלא גם הניח את כל יוקרתו על ועידת פסגה שאולי תסתיים בכישלון מוחלט.
3. כשהשיחות בין ישראל למצרים בקמפ דיוויד נקלעו למבוי סתום ועמדו לקרוס, הגדיר קרטר מחדש את תפקידה של ארצות הברית מסיוע לצדדים למובילה של המשא ומתן, ויצר הפרדה בין בני השיח הישראלים והמצרים. המשלחת האמריקאית הציגה אז טיוטות של הצעות למנהיגי מצרים וישראל, קיבלה מהם הערות והציעה הצעות נגדיות, עד שהושגה הסכמה הדדית על נוסח ההסכם.[112]
4. במהלך הפסגה היטיב קרטר לנצל את הסיוע והידידות האמריקאיים כמנוף להבאת הצדדים לגלות גמישות דיפלומטית. מעורבותו האישית הצילה למעשה את תהליך השלום, בעיקר אחרי שהצליח לשכנע את סאדאת להישאר בקמפ דיוויד לאחר שזה איים לעזוב את המקום.[113] קרטר נקט צעד חסר תקדים כאשר במשך 13 הימים של השיחות הניח לחובותיו והתחייבויותיו האחרות כנשיא והקדיש את כל זמנו להשגת הסכם ישראלי-מצרי שיקדם פתרון לסכסוך הישראלי-ערבי.[114]

בעקבות חתימת הסכם השלום בין ישראל למצרים ב־1979, התחייבה ארצות הברית להבטיח את הקמתו והחזקתו של כוח רב־לאומי, היה והאו"ם לא יקבל על עצמו תפקיד זה. כאשר תרחיש זה אכן התממש ב־1981, חתמו ארצות הברית, מצרים וישראל על פרוטוקול שנספח להסכם השלום, ובעקבותיו הוקם גוף לשמירת השלום בין ישראל למצרים, שכלל הצבת כוח משקיפים רב־לאומי בחצי האי סיני. גוף זה ממשיך במשימתו עד היום.[115]

הסכם השלום בין ישראל למצרים, שהנשיא קרטר עזר לקדם, לא רק שרד, אלא גם עמד במבחנים רבים, כולל התקיפה הישראלית של הכור הגרעיני בעיראק ב־1981, רצח הנשיא סאדאת באותה שנה, מלחמת לבנון הראשונה, לרבות כניסת ישראל לביירות ב־1982־1983, "האביב הערבי" ב־2011, בחירתו של מחמד מורסי לנשיאות מצרים בשנת 2012, ולאחרונה פיגועי הטרור בחצי האי סיני. כך, חרף מצבי מתיחות בין ישראל לעולם הערבי, השינויים בהנהגה המצרית והתסיסה הפוליטית הפנימית במצרים, הסכם השלום מחזיק מעמד מזה כארבעה עשורים ומהווה עדות לכוח מייצב באזור המתאפיין בהפכפכנותו.[116]

ארצות הברית והסכם השלום בין ישראל לירדן

הסכם השלום בין ישראל לירדן, שנחתם באוקטובר 1994, יצר את הבסיס לכינון יחסים דיפלומטיים מלאים בין שתי המדינות, וקבע ששתיהן יפעלו יחדיו בנושאי פיתוח, איכות

הסביבה וביטחון.[117] ההסכם הושג בתיווכו ובסיועו של הנשיא קלינטון,[118] ומאז חתימתו נחשב השלום הישראלי־ירדני כגורם מייצב חשוב עבור בית המלוכה הירדני.[119] יוזמתו של קלינטון לתווך בין הצדדים הביאה בשלב ראשון לחתימת "הצהרת וושינגטון" האמריקאית־ישראלית־ירדנית ביולי 1994, שתוארה כ"נקודת ציון היסטורית במאמציה הבלתי נלאים של ארצות הברית לקדם את השלום והיציבות במזרח התיכון".[120] כהוקרה על מעורבותו האישית של נשיא ארצות הברית בתיווך בין הצדדים, ביקשו חוסיין מלך ירדן וראש ממשלת ישראל רבין ממנו לחתום על הסכם השלום ביניהם הן כעד והן כמארח את טקס החתימה.

ארצות הברית ממשיכה לתמוך בשלום הישראלי־ירדני ולתרום לביצורו, בין היתר באמצעות ערוץ "הקרן המשולשת לפיתוח התעשייה" (Trilateral Industrial Development Foundation – TRIDE), שהוקמה במשותף ב־1996 על ידי ממשלות ארצות הברית, ירדן וישראל כדי לעודד שיתוף פעולה כלכלי. קרן TRIDE תומכת במיזמים עסקיים משותפים של חברות מהמגזר הפרטי משלוש המדינות, ומקדמת מחקר ופיתוח, ייצור ושיווק של מוצרים וטכנולוגיות חדשים.[121]

ארצות הברית גם תומכת בשיתוף פעולה צבאי בין ישראל לירדן, כפי שהוכיחה העברתם של כשישים מסוקי קרב אמריקאיים מסוג "קוברה", שיצאו משירות בישראל, לירדן כדי לסייע למלכה להדוף איומים בגבולותיה עם סוריה ועיראק. וושינגטון אישרה את המסירה, ואף העבירה את המסוקים שיפוץ מכני לפני שנמסרו ללא תשלום לירדן ושולבו בצי מסוקי ה"קוברה" הקיים של הממלכה.[122]

ארצות הברית ותהליך השלום בין ישראל לפלסטינים

הפעילות הדיפלומטית והתמריצים הכלכליים של ארצות הברית סייעו לקדם, ליישם ולשמר לאורך השנים את ההסכמים בין ישראל לפלסטינים, וכן שמרו על המומנטום של ערוצי המשא ומתן השונים ביניהם.[123] כדי להבטיח שלישראל יהיה פרטנר לשלום, העניק הקונגרס האמריקאי סיוע לפיתוח מוסדות וכוחות ביטחון פלסטיניים ולקידום הדמוקרטיה בקרב הפלסטינים, וקבע איסור על מתן סיוע כלשהו לחמאס, אלא אם כן יעמוד הארגון בתנאים שקבעה המערכת הבין־לאומית ביחס לישראל ויאמץ שיטות של ממשל תקין.[124] ארצות הברית גם ארגנה ואירחה פסגות חירום ישראליות־פלסטיניות, הגבירה את תמיכתה במאבק בטרור ופעלה לחזק את האמון בין שני הצדדים כדי שיוכלו להמשיך בדו־שיח להשגת הסכם למרות התפרצויות של סבבי אלימות ביניהם.[125]

אבני הדרך הבאות הן המחשה לתרומתה של ארצות הברית לתהליך המשא ומתן הישראלי־פלסטיני במהלך השנים הרבות שבהן היא מילאה תפקיד ראשי בתיווך בין שני הצדדים:

1. **1991**: בתחילת מלחמת המפרץ הכריז הנשיא ג'ורג' בוש האב שפתרון הסכסוך הישראלי־ערבי הוא אחת ממטרותיו לאחר המלחמה. הוא התווה מסגרת לשלום, המבוססת על החלטות מועצת הביטחון 242 ו־338 ועל העיקרון של "שטחים תמורת

שלום". בהמשך אותה שנה ארגן מזכיר המדינה ג'יימס בייקר ועידת שלום רב־צדדית במדריד, שהביאה לתחילתם של מגעים בין ישראל ובין הפלסטינים, מגעים שהתפתחו לכלל ערוץ חשאי של שיחות, שלימים נודע כ"תהליך אוסלו". התהליך שהחל בו הנשיא בוש נמשך גם תחת הנשיא ביל קלינטון, שהתחייב לחבור כשותף למנהיגי האזור בחתירה להשגת שלום.[126]

2. **1993**: הייתה זו שנת פריצת הדרך המשמעותית הראשונה במשא ומתן בערוץ הישראלי־פלסטיני, שהייתה פועל יוצא מהמשא ומתן הסודי שנערך בין ישראל לבין אש"ף באוסלו במקביל לשיחות בוושינגטון. המשא ומתן באוסלו הניב את החתימה על הצהרת העקרונות בין ישראל לאש"ף בדבר הכרה הדדית והקמת ממשל פלסטיני עצמי זמני, בטקס שנערך בבית הלבן בחסות הנשיא קלינטון ב־13 בספטמבר 1993.[127]
3. **1995**: הנשיא קלינטון אירח בבית הלבן טקס נוסף, שבו חתמו ישראל והפלסטינים על הסכם ביניים בגדה המערבית וברצועת עזה, כפי שנקבע בהצהרת העקרונות מ־1993. כדי להפגין את תמיכתה של הקהילה הבין־לאומית בהסכם הביניים, אירחה ארצות הברית באותו מפגש מנהיגים ערביים (חוסיין מלך ירדן ונשיא מצרים חוסני מובארק), לצידם של ראש ממשלת ישראל יצחק רבין ויו"ר הרשות הפלסטינית יאסר ערפאת.[128] המפגש תרם לחיזוק מעמדה של ישראל באזור.
4. **1997**: ארצות הברית אירחה מפגש בין יו"ר הרשות הפלסטינית ערפאת לבין ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו, שבעקבותיו התאפשר לצדדים להגיע להבנות בעל פה בנוגע לחברון.[129] המפגש נערך בעקבות הצורך של הצדדים לאשר מחדש התחייבויות משותפות קודמות לנוכח חוסר האמון ההדדי ששרר ביניהם.
5. **1998־1999**: לאחר יישום הסכם חברון, כאשר המשא ומתן הדו־צדדי נעצר פעם נוספת, הפעילו השליחים האמריקאים דיפלומטיה נרחבת בחיפוש אחר מוצא למבוי הסתום. ב־1998 הושג הסכם וואי, שהיה תוצאה של רעיונות, נוסחאות וטיוטות שהעלו האמריקאים. ארצות הברית גם השתתפה ביישום סעיפי ההסכם.[130] באותה שנה שלחה מזכירת המדינה, מדלן אולברייט, מכתב ערבויות לראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, המצהיר כי ארצות הברית מכירה בחשיבותם של סעיפי הביטחון של הסכם וואי עבור מדינת ישראל, ושב ומאשר את "מחויבותה האיתנה לביטחונה של ישראל ולשלום".[131] בדבריו בטקס החתימה על ההסכם, שנערך בבית הלבן, הצהיר הנשיא קלינטון על כוונתו לגבש חבילת סיוע שתאפשר לישראל לעמוד בעלויות של ההיערכות מחדש של כוחות צה"ל ואישר כי "ארצות הברית נחושה בדעתה לסייע ככל האפשר לשני הצדדים במאמציהם".[132] ב־1999 חידש הנשיא קלינטון את מאמציו לקדם את השלום, וחזר ווידא את הסכמת הקונגרס האמריקאי ל"חבילת וואי", בהיקף של 1.2 מיליארד דולר לחיזוק ביטחונה של ישראל. קלינטון גם סייע לתווך את הסכם שארם א־שייח', אשר הגדיר לוח זמנים למשא ומתן על הסכם קבע בין ישראל לפלסטינים.[133]

6. **2000**: הנשיא קלינטון קרא לוועידת פסגה של מנהיגי ישראל והפלסטינים בקמפ דיוויד כדי לפתוח במשא ומתן ישיר בין יאסר ערפאת לראש ממשלת ישראל דאז, אהוד ברק. המפגש הסתיים ללא הסכם, אך שני הצדדים החליטו על המשך תהליך המשא ומתן. למרות זאת, זמן קצר לאחר מכן הידרדר המצב לכדי האינתיפאדה השנייה.[134] טרם סיום כהונתו ניסה קלינטון ליזום מאמץ אחרון לשלום, כאשר העלה את "מתווה קלינטון" – הצעה שהתייחסה לסוגיות הליבה של ההתנחלויות, ירושלים והפליטים.[135] בתקופה זו קיים ברק קשר הדוק עם קלינטון, נפגש עימו במספר הזדמנויות ושוחח תכופות איתו ועם פקידים אמריקאים בכירים. לפי הדיווחים, האסטרטגיה של ברק ועמדות המיקוח שלו בפסגת קמפ דייוויד בשנת 2000 התבססו למעשה על תיאום מרבי עם ארצות הברית.[136] כעבור שנים צוטט קלינטון באומרו: "הרגתי את עצמי כדי לתת לפלסטינים מדינה".[137]
7. **מפת הדרכים של הקוורטט (2003)** – האיחוד האירופי היה הראשון לנסח מפת דרכים לשלום בין ישראל לפלסטינים ולהקמת מדינה פלסטינית. עם זאת, הייתה זו הטיוטה החלופית של ארצות הברית, שהוצגה לראשונה לראש ממשלת ישראל אריאל שרון, ויום לאחר מכן בפני חברי הקוורטט והפלסטינים, וששימשה בסיס להידברות בהמשך. התוכנית, שעל פי הכוונה המקורית נועדה להגיע לגרסתה הסופית כבר בסוף 2002, עוכבה על ידי ארצות הברית בעקבות התנגדויות ישראליות. לבסוף היא הוצגה בפני הישראלים והפלסטינים ב־2003, כשהיא מלְווה בהצהרה של הנשיא בוש הבן, כי מקורה הוא בארצות הברית ולא בקוורטט.[138]
8. **מכתבי בוש–שרון (2004)** – במהלך הפגישה בוושינגטון, בין ראש ממשלת ישראל, אריאל שרון, ובין הנשיא ג'ורג' בוש (2004), החליפו השניים מכתבים שנועדו ליצור את הבסיס להסכם בין ישראל לפלסטינים במסגרת מפת הדרכים ותוכנית שרון להתנתקות מרצועת עזה ומצפון השומרון. היו מי שטענו כי העמדות האמריקאיות הן שהובילו את שרון להחליט על התנתקות מלאה מהרצועה, כולל פירוק כל ההתנחלויות הישראליות שם וכן פירוק עוד ארבע התנחלויות בצפון הגדה המערבית.[139] במכתבו לשרון בירך בוש על תוכנית ההתנתקות, חזר והצהיר על "המחויבות האיתנה לביטחון ישראל, כולל גבולות בטוחים ובני הגנה", ול"קיומה של ישראל כמדינה יהודית",[140] והוסיף חידוש מהותי לעמדה האמריקאית, כשציין כי "לאור המציאות החדשה בשטח... אין זה מציאותי לצפות שתוצאות המשא ומתן על הסדר הקבע יהיו... חזרה מלאה לקווי שביתת הנשק של 1949".[141] ואכן, יישום תוכנית ההתנתקות של שרון שנה לאחר מכן (2005) תואם באופן הדוק עם ארצות הברית.[142]
9. **אנאפוליס (2007־2008)** – ההבנות המשותפות שהוצגו בוועידת אנאפוליס בנובמבר 2007, יצרו תפקיד חדש לארה"ב, שהפכה למעין שופטת של מידת העמידה של הצדדים בהתחייבויותיהם על פי מפת הדרכים של 2003.[143] ארצות הברית הזמינה 49 מדינות[144] וארגונים בין־לאומיים לוועידה שהתקיימה בנובמבר 2007 ושנועדה להביא, בסופו של תהליך, לנורמליזציה של היחסים בין ישראל לעולם הערבי.

היקפה של הוועידה העיד על יכולתה של ארצות הברית לגייס את העולם כולו[145] לאירוע מסוג זה. לפי דיווחים, ראש הממשלה דאז, אהוד אולמרט, תיאם את עמדותיו עם ארצות הברית באופן הדוק, לא רק בוועידת אנאפוליס אלא גם סביב הצעתו מרחיקת הלכת לקידום הסכם ישראלי-פלסטיני, אותו הציג ליו"ר הרש"פ, מחמוד עבאס, ב-2008.[146]

10. **2009-2017** – כבר ביום הראשון שלו בתפקידו כנשיא ארצות הברית, התקשר ברק אובמה למחמוד עבאס, לאהוד אולמרט, לנשיא מצרים חוסני מובארק ולמלך ירדן עבדאללה השני, כדי "להדגיש את מחויבותו למעורבות פעילה למען השלום הערבי-ישראלי מראשית כהונתו".[147] למחרת הודיעו במשותף הנשיא אובמה ומזכירת המדינה שלו, הילרי קלינטון, על מינויו של הסנטור לשעבר, ג'ורג' מיטשל, לשליחם המיוחד לשלום במזרח התיכון. הילרי קלינטון עצמה אמרה, בשימוע לאישור המינוי שלה כמזכירת המדינה, כי ארצות הברית "תעשה כל מאמץ כדי לתמוך במאמצי הישראלים והפלסטינים" הפועלים לפתרון הסכסוך ביניהם.[148] לכל אורך כהונתו של ממשל אובמה ניסתה ארצות הברית לתאם שיחות בין ישראל לפלסטינים במטרה לפתור את הסכסוך. בשנת 2013 ציין מזכיר המדינה דאז, ג'ון קרי, כי משלחת של הליגה הערבית הגיעה לארצות הברית "כדי להבהיר שהם משיקים מחדש את יוזמת השלום הערבית",[149] וכי במסגרתה תוצע נורמליזציה של היחסים בין העולם הערבי לישראל בתמורה להסכם שלום ישראלי-פלסטיני. קרי גם ציין כי הנשיא אובמה הורה לו לפעול להשגת הסכם שלום כזה וכי מחויבותו היא "להמשיך לצעוד קדימה ולנסות להביא את הצדדים לשולחן המשא ומתן למרות הקשיים והאכזבות של העבר".[150] המחויבות האמריקאית החזקה לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני נמשכה לאורך כל שנות כהונתו של הנשיא אובמה, ובמיוחד בתקופת כהונתו של ג'ון קרי כמזכיר המדינה, וזאת למרות מספר סבבים של שיחות כושלות בין הצדדים. בהתייחס למחויבות של הממשל הנוכחי של הנשיא דונלד טראמפ לתהליך השלום הישראלי-פלסטיני, ראוי לציין את הצהרתו של טראמפ, זמן קצר לאחר כניסתו לתפקיד, כי יפעל להשגת "העיסקה האולטימטיבית" לסיום הסכסוך.[151] כדי לקדם מטרה זאת, מינה הנשיא את עורך דינו, ג'ייסון גרינבלט, ואת איש אמונו וחתנו, ג'ארד קושנר. נכון למועד כתיבת דברים אלה, שנה וחצי לנשיאות טראמפ, העולם ממתין עדיין לתוכנית השלום של הנשיא, שדווח לא אחת כי הכרזה פומבית עליה צפויה בעתיד הקרוב.[152]

בשנים 2016-2017 תמכה ארצות הברית ב-19 יוזמות של ישראלים ושל גופי החברה האזרחית בישראל (מיזמי people to people), שנועדו לתרום להעמקת הידע והקשרים בין ישראלים ופלסטינים. בין היוזמות ניתן למצוא את פרויקט "Mercy Corps", המשתמש בטכנולוגיית מידע ותקשורת כזרז וכתמריץ לפעילות משותפת של ישראלים ופלסטינים; את "השותפות החקלאית הצעירה", המציעה השתלמויות משותפות לקהילות של חקלאים פלסטינים וישראלים; את פרויקט "לב העניין", הבונה קשרים בין צוותים רפואיים ישראליים

ופלסטיניים; ואת פרויקט "ניצול המדיה לשינוי", המפגיש בין התקשורת הישראלית דוברת הרוסית ובין התקשורת הפלסטינית, לצורך פיתוח קבוצות עבודה משותפות.

יחסי ארצות הברית וישראל עם שחקניות אחרות באזור

ארצות הברית הייתה מעורבת במרוצת השנים במאמצים לשיפור היחסים ושיתופי הפעולה בין ישראל ובין מדינות נוספות באזור. להלן דוגמאות לפעולותיה בהקשר זה:

1. בוועידת מדריד, ב־1991, יזמה ארצות הברית ערוץ רב־צדדי לתהליך השלום (שכונה "הערוץ המולטילטרלי") כתמריץ לישראל. ערוץ זה נועד להרחיב ולהעמיק את רשת הקשרים הכלכליים, הפוליטיים והטכנולוגיים בין מדינות האזור שישתתפו בו. ההבטחה ל"דיווידנדים" מדיניים ופוליטיים שיניב השלום, ופוטנציאל הנורמליזציה עם מגוון רחב של מדינות ערביות ומוסלמיות, נועדו להתקזז עם ויתוריה הטריטוריאליים הצפויים של ישראל במסלולים הדו־צדדיים של שיחות השלום בינה לבין הפלסטינים ובינה לבין סוריה.[153]
2. בתקופת ממשל קלינטון ביקשה ארצות הברית להתקדם בערוץ הישראלי־סורי והישראלי־לבנוני, והנשיא קלינטון צוטט באומרו כי "נמשיך במאמצינו עד שיושלם מעגל השלום, מעגל שחייב לכלול את סוריה ולבנון כדי שהשלום יהיה שלם".[154] ב־1994 דיווח הנשיא קלינטון כי נשיא סוריה, חאפט' אל־אסד, אמר לו שסוריה מוכנה לדבר על "יחסי שלום ונורמליזציה" עם ישראל. באותה שנה הודיעו ישראל וסוריה על קווי היסוד לשיחות צבאיות ביניהן בחסות ארצות הברית,[155] ובשנת 1999 אירח קלינטון את המפגש רם הדרג הגבוה ביותר אי פעם בין ישראל לסוריה, בהשתתפות ראש הממשלה ברק ושר החוץ הסורי שרע, לאחר חודשים של דיפלומטיה מאחורי הקלעים.[156]
3. ב־1996 התכנסה בחסות ארצות הברית, פגישה משולשת בין שר החוץ של ישראל, אהוד ברק, שר החוץ התוניסאי, בן יחיא, ומזכיר המדינה האמריקאי וורן כריסטופר. הפגישה הניבה הסכם בין ישראל לתוניסיה לפתיחת משרדי אינטרסים בשתי המדינות.[157]
4. ארצות הברית פעלה רבות כדי לסייע בבניית היחסים בין ישראל לטורקיה, וגם בשיקומה של מערכת יחסים זאת לאורך השנים.[158]
5. ארצות הברית תמכה במאמציה של ישראל לפתח קשרים טובים עם אזרבייג'ן וכן לקדם את קבלתה של ישראל לפורומים אזוריים.[159]
6. אחת התוכניות המתבצעות תחת המטריה של הסוכנות האמריקאית לפיתוח בין־לאומי (United States Agency for International Development – USAID) היא התוכנית לשיתוף פעולה במזרח התיכון (Middle East Regional Cooperation – MERC), שנועדה לקדם שיתוף פעולה מחקרי בין מדענים מצריים וישראליים בעקבות החתימה על הסכמי קמפ דיוויד. ב־1993 הורחבה התוכנית כך שתכלול גם את ירדן, מרוקו, תוניסיה, לבנון, הגדה המערבית ורצועת עזה. לפיכך למעשה

עודדה התוכנית שיתוף פעולה בין ישראל למדינות ערב עימן אין לישראל קשרים דיפלומטיים רשמיים.[160]

7. הנשיא אובמה השקיע מאמצים לשכנע את העולם הסוני לעשות מחוות כלפי ישראל כדי לעודד את תהליך השלום הישראלי-פלסטיני.[161] הממשל הנוכחי של הנשיא טראמפ שיגר מספר פעמים את שליחיו למזרח התיכון, ג'ייסון גרינבלט וג'ארד קושנר, לביקורים באזור שכָּללו דילוגים בין ישראל למדינות המפרץ. למרות שאין פרוטוקולים פומביים לפגישות אלה, נראה כי ממשל טראמפ משקיע מאמצים לשיפור הקשרים בין ישראל למדינות המפרץ, במטרה לצמצם את השפעת הכוחות הרדיקליים באזור.

ארצות הברית והעוצמה הכלכלית, המדעית והטכנולוגית של ישראל

תקציר: בשנות השמונים של המאה העשרים יזמו ארצות הברית וישראל את "פורום הפיתוח הכלכלי המשותף לארצות הברית ולישראל". ארצות הברית אישרה תוכנית סיוע חירום לישראל בהיקף של 1.5 מיליארד דולר, אשר המריצה את הכלכלה הישראלית והעלתה אותה על הדרך לצמיחה מהירה. במהלך השנים השיקו שתי המדינות מספר תוכניות לעידוד המחקר התעשייתי והמדעי בישראל, והקונגרס האמריקאי אישר והקצה כספים למטרה זו. שלוש דוגמאות לקרנות המשותפות לישראל וארצות הברית הן: הקרן הדו־לאומית למחקר ופיתוח תעשייתי (קרן BIRD); הקרן הדו־לאומית למדע (קרן BSF); והקרן הדו־לאומית למחקר ופיתוח חקלאיים (קרן BARD).

משנת 1949 ועד שנת 2017 העניקה ארצות הברית לישראל סיוע כלכלי (מעֻבר לסיוע הביטחוני) בהיקף של 34.3 מיליארד דולר.[162] הסכם הסחר החופשי בין ארצות הברית לישראל, שנחתם ב־1985, היה הסכם הסחר החופשי הראשון שנחתם על ידי ארצות הברית. מאז כניסתו לתוקף, הסחר בין שתי המדינות גדל פי עשרה והגיע ל־49 מיליארד דולר ב־2016, כאשר ישראל משקיעה כיום קרוב ל־24 מיליארד דולר בארצות הברית. רכיבים קריטיים במוצרי הייי־טק מובילים בארצות הברית מומצאים ומתוכננים בישראל, בה פועלות יותר מ־2,500 חברות אמריקאיות, המעסיקות כ־72,000 ישראלים.

בשנות השמונים של המאה העשרים יזמו שתי המדינות את "פורום הפיתוח הכלכלי המשותף לארצות הברית ולישראל" (Joint Economic Development Group – JEDG), במטרה להתמודד עם אתגריה הכלכליים של ישראל. הנשיא דאז, רונלד רייגן אישר תוכנית סיוע חירום לישראל בהיקף של 1.5 מיליארד דולר, וה־JEDG גיבש תוכנית לייצוב כלכלי, אשר המריצה מחדש את הכלכלה הישראלית והעלתה אותה על המסלול לצמיחה המהירה שחוותה בשנות התשעים של המאה ואילך.[163] אין זה מצב יוצא דופן שארצות הברית מנחה מדינות אחרות כיצד לייצב את כלכלתן, אך המקרה הישראלי חריג בשני מובנים: ראשית, בכך שארצות הברית סיפקה לישראל סיוע בפועל, ושנית,

בכך שהסיוע הכספי לא לווה בהתנגדות משמעותית.[164] ישראל היא כנראה המקרה היחיד של מדינה המשתפת פעולה מרצון עם ארצות הברית בפיתוח המדיניות המקרו־כלכלית שלה.[165]

ארצות הברית וישראל השיקו במרוצת השנים, מספר תוכניות לעידוד המחקר התעשייתי והמדעי בישראל, והקונגרס האמריקאי אישר והקצה כספים למטרה זו.[166] בהקשר זה ראוי לציין שלוש יוזמות של מחקר ופיתוח משותפים בין ארצות הברית לישראל, שיפורטו להלן:

א. קרן BIRD

הקרן הדו־לאומית למחקר ופיתוח תעשייתי של ישראל וארצות הברית (Binational Industrial Research & Development Foundation) הוקמה בשנת 1977 באמצעות מענקים של שתי הממשלות.[167] הקרן מקדמת שיתופי פעולה בין חברות ישראליות ואמריקאיות בתחומים טכנולוגיים שונים, מחלקת מענקים בהיקף של עד מיליון דולר עבור פרויקטים הזכאים לכך, ומסייעת לחברות לזהות שותפים אסטרטגיים פוטנציאליים. הפרויקטים הנתמכים על ידי הקרן עוסקים, בין היתר, בתחומי ביטחון המולדת, תקשורת, אלקטרוניקה, אלקטרו־אופטיקה, תוכנה, מדעי החיים ואנרגיה מתחדשת וחלופית.[168] ההצעות לפרויקטים נשפטות על ידי צוות מטעם מכון התקנים הלאומי האמריקאי (National Institute of Standards and Technology – NIST), וכן על ידי רשות החדשנות הישראלית.[169] נכון לדצמבר 2016, 940 פרויקטים של מחקר ופיתוח תעשייתי נהנו ממענקי הקרן, בסכום כולל של יותר מ־282 מיליון דולר. פרויקטים אלה הניבו, ישירות ובעקיפין, מכירות בסך שמונה מיליארד דולר.[170] חברות ישראליות המעורבות בפרויקטים של BIRD נוטות להקים סניפים בארצות הברית, ובכך מוסיפות ערך ומקומות עבודה לכלכלה האמריקאית. הסינרגיה בין הצד הישראלי והאמריקאי תורמת לכך שהתוצאה המשותפת עולה על התוצר שכל צד היה מפיק בנפרד.[171]

ב־2009 הוקמה "בירד אנרג'י" (BIRD Energy) במטרה לקדם את שיתוף הפעולה הדו־צדדי בטכנולוגיות האנרגיה המתחדשת והנקייה.[172] התוכנית החדשה מעודדת שיתוף פעולה בין חברות ישראליות ואמריקאיות, באמצעות מימון משותף של מחקר ופיתוח במגוון טכנולוגיות העוסקות באתגרי אנרגיה ובמיצוי הזדמנויות בתחום, וזאת עבור שתי המדינות. עד כה נהנו מוטבי "בירד אנרג'י" מיותר ממאתיים מיליון דולר של כספי הון סיכון ומימון נוסף.[173] בסוף שנת 2017 הודיעו משרד האנרגיה והרשות לחדשנות של ישראל, בשיתוף עם משרד האנרגיה האמריקאי, על השקעה בסך 4.8 מיליון דולר בחמישה פרויקטים נבחרים בתחום האנרגיה, שתיעשה במסגרת תוכנית "בירד אנרג'י".[174]

שגריר ארצות הברית בישראל לשעבר, דן שפירו, צוטט בדצמבר 2016 באומרו כי הן ישראל והן ארצות הברית "מפיקות תועלת עצומה מהשותפויות הרבות שקרן BIRD תומכת בהן", וכי "מאמצי קרן BIRD לקדם שיתופי מו"פ בין חברות אמריקאיות וישראליות סייעו לשים את ישראל על המפה בדרך להפיכתה לאומת הסטארט־אפ שהיא

כיום".[175] פיליפ סינגרמן, מנהל מכון התקנים האמריקאי ויו"ר עמית של חבר הנאמנים בקרן BIRD, ציין כי הקרן "ממשיכה לשמש מקור תמיכה רב ערך לחברות אמריקאיות וישראליות, עבור מטרותיהן המשותפות בתחומי החדשנות והמסחר ".[176] שר הכלכלה והתעשייה של ישראל, אלי כהן, אמר כי תמיכתה של קרן BIRD במיזמים "היא הוכחה לקשר החזק הקיים בין ישראל לארצות הברית וביטוי חשוב לאמון בישראל שיאפשר לה להמשיך בקידום תחומים אלה ברחבי העולם",[177] ושר האנרגיה האמריקאי, ריק פרי, הצהיר כי קרן BIRD "מועילה לשני הצדדים ומאפשרת לשתי המדינות להשיג את יעדי הביטחון הכלכלי והאנרגטי שלהן".[178]

ב. קרן BSF

הקרן הדו־לאומית למדע של ישראל וארצות הברית (Bi-national Science Foundation – BSF) הוקמה בשנת 1972 בהקצאה בסך שלושים מיליון דולר של הקונגרס האמריקאי, אליה נוספו עשרים מיליון דולר ב־1984. סכום זה הושווה על ידי ישראל והגיע לסך כולל של מאה מיליון דולר. מטרת הקרן היא לקדם שיתוף פעולה אמריקאי־ישראלי במחקר מדעי וטכנולוגי.[179] המחקר נערך בארגונים ללא מטרות רווח, כגון אוניברסיטאות, בתי חולים ומוסדות ממשלתיים, בתחומים המובילים לפריצות דרך טכנולוגיות, כגון פיזיקה, כימיה, רפואה ומדעי המחשב. קרן BSF מנוהלת במשותף על ידי דירקטוריון של חמישה חברים אמריקאים וחמישה חברים ישראלים, שמונו כל אחד על ידי ממשלתו. במסגרת היחסים המאפיינים את יוזמות BSF ארצות הברית מספקת לישראל גישה נוחה יותר לשוק העולמי, ובתמורה נהנית מהיצירתיות של ישראלים המעבירים ידע לארצות הברית במקום לאירופה או לאסיה.[180]

ג. קרן BARD

הקרן הדו־לאומית למחקר ופיתוח חקלאיים (Bi-national Agriculture Research & Development Fund – BARD) הוקמה בשנת 1978 בהקצאה אמריקאית של ארבעים מיליון דולר, אליה נוספו 15 מיליון דולר ב־1985. סכום זה הושווה על ידי ישראל וההון הכולל של הקרן הגיע לסך של 110 מיליון דולר. הקרן תומכת בשיתוף פעולה ישראלי־אמריקאי במחקר חקלאי,[181] ובדומה לתוכניות של BSF ו־BIRD, גם תוכניותיה מתבצעות במשותף על ידי מדענים אמריקאים וישראלים. הקרן מספקת מימון לפרויקטים של מחקר חקלאי מונחה משימה. רוב הפרויקטים של הקרן מתמקדים בהגדלת התפוקה החקלאית, במיוחד באקלים חם ויבש, תוך שימת דגש על נושאים סביבתיים. שיתוף הפעולה ההדדי במסגרת הקרן מאפשר לארצות הברית ולישראל להשלים זו את זו, והדבר מסייע לשתי המדינות לפתח מחקרים חדשניים בתחום החקלאות. לדוגמה, לישראל יש נכסים סביבתיים ייחודיים (כגון ים המלח), המאפשרים למדענים אמריקאיים לנצל משאבים שאינם קיימים בארצות הברית. ארצות הברית, מצידה, מציעה יתרונות ייחודיים, כגון גישה לזנים מתורבתים או לציוד מסוים.[182]

חברות אמריקאיות מהוות כיום כשני שלישים מכ־300 מרכזי מחקר ופיתוח בבעלות זרה, הפועלים בישראל.[183] ראוי לציין שההשקעה האמריקאית במרכיב זה של הביטחון הלאומי של ישראל אינה חד־סטרית; חברות ישראליות הן המקור השני בגודלו לרישומים של חברות זרות בבורסת נאסד"ק, אחרי סין, יותר מאשר חברות הודיות, יפניות ודרום־קוריאניות גם יחד, ועסקים ישראליים בארצות הברית מייצרים מקומות עבודה ומגדילים את התמ"ג של מדינות שונות שם.[184] כמן כן, אוניברסיטאות מובילות בארצות הברית, כמו MIT והרווארד, מעודדות הרשמה של סטודנטים ישראלים בתקווה לכונן גשרים נוספים בין המגזר הטכנולוגי הישראלי והאמריקאי.[185]

ארצות הברית והחוסן הלאומי של ישראל

תקציר: החוסן הלאומי של ישראל כולל שני מרכיבים מרכזיים: חוסן תפקודי וחוסן חברתי. בהיבט התפקודי, ארצות הברית וישראל משתפות פעולה בחזית האזרחית. שיתוף הפעולה בתחום זה מעוגן במזכר הבנות וכולל התמודדות עם מצבי חירום באמצעות תוכנית ערבויות; סיוע בקליטתם של עולים חדשים בישראל; תמיכה במוסדות חינוך והשכלה ובתי חולים בישראל. בהיבט של החוסן החברתי, ארצות הברית תומכת ביוזמות אזרחיות מקומיות המטפלות במחלוקות חברתיות בישראל וכן מסייעת לחיזוק אוכלוסיות חלשות.

המונח "חוסן" מייצג דברים שונים, אך תפיסת החוסן הרלוונטית לענייננו הולמת את מה שהספרות מגדירה כיכולתה של מערכת להגיב באופן גמיש על שיבוש קשה או אסון חמור – בהתאם להיקף התוצאות וחומרתן – באופן שיכיל את הנזק ואת הפגיעה הבלתי נמנעת בתפקוד המערכת ויאפשר לחזור במהירות למבנה ולהתנהלות הרגילים.[186] מבחינה זו, חוסן לאומי הינו נכס שיש לטפח בקביעות. כאשר בוחנים את החוסן הלאומי של ישראל בהקשר לסיוע האמריקאי, יש לדון בשני מרכיבים שלו: החוסן התפקודי והחוסן החברתי.

החוסן התפקודי של ישראל

חוסן תפקודי בר־קיימא מחייב היערכות, הכוללת ניסוח תוכניות מבצעיות לסוכנויות וגופים של מערכת הביטחון, משרדי הממשלה, הרשויות המקומיות, הרשויות המופקדות על התשתית הלאומית התפעולית בעיתות חירום וארגוני חברה אזרחית רלוונטיים. ההיערכות כוללת את השגת הציוד הרלוונטי, בניית יכולות וביצוע תרגולים מתמידים של הגורמים הנוגעים בדבר. ראוי לציין כי היכולת לקיים את שגרת היומיום של האזרחים והיכולת לחזור לשגרה לאחר פגיעות קשות (כפי שקורה במלחמות או באסונות טבע), ממלאות תפקיד מרכזי בתחושת הניצחון והמסוגלות הקולקטיבית של האוכלוסייה – הן התחושה הפנימית והן התחושה המוקרנת כלפי חוץ.[187] ארצות הברית קשורה לארבעה היבטים של החוסן התפקודי של ישראל: החזית האזרחית (ביטחון העורף); מצבי חירום; קליטתם של עולים חדשים; ובתי חולים ומוסדות חינוך והשכלה.

א. החזית האזרחית

כבר ב־2003 הבטיחו ראש ממשלת ישראל דאז, אריאל שרון, ומושל מדינת מרילנד, רוברט ארליך, לשתף פעולה בכל הקשור לנהלי עבודה והפקת לקחים בתחום החזית האזרחית. בעקבות זאת התהדקו הקשרים בין גורמים ישראליים ובין המשרד לביטחון פנים של מרילנד, וכן עם משטרת וושינגטון הבירה, וזאת על רקע התדירות הגוברת של התרעות טרור בארצות הברית. בשנה שלאחר מכן הגיעה לארץ משלחת ממחלקת ביטחון הפנים של מרילנד, במימון המשרד הפדרלי לביטחון המולדת של ארצות הברית, כדי ללמוד על אסטרטגיות למלחמה בטרור בישראל.[188]

בשנת 2007 הוקמה רשות החירום הלאומית בישראל (רח"ל). משנה זו, פיקוד העורף של צה"ל ורשות החירום הלאומית משתפים פעולה עם הסוכנות הפדרלית לשעת חירום של ארצות הברית (Federal Emergency Management Agency – FEMA), במסגרת מזכר הבנות שנחתם עם המשרד הפדרלי לביטחון המולדת. ישראל היא אחת מעשר מדינות ש־FEMA משתפת עימן פעולה במסגרת התוכנית הבין־לאומית שלה, שנועדה לחזק את יכולותיה לשעת חירום באמצעות חילופי מידע על נהלי עבודה מומלצים ועל לקחים שהופקו.[189]

מזכר ההבנות שנחתם בין פיקוד העורף ורח"ל ובין המשרד לביטחון המולדת יצר את המנגנון שבאמצעותו הקימו ישראל וארצות הברית קבוצת עבודה להתנהלות בשעת חירום.[190] קבוצת העבודה המשותפת של שתי המדינות נפגשת מדי שנה כדי להעריך את פעילותה ולזהות נושאים לשיתוף פעולה לשנה הקרובה. חילופי המידע והסיוע בין שני הצדדים הם גורמים מרכזיים בחיזוק המערכות לניהול מצבי חירום בשניהם, וכן למתן מענה במצבים של אסון.[191] לדוגמה, ארצות הברית מעניקה לישראל גישה למערכת המעקב הלווייניית העולמית שלה אחר שיגור טילים, כחלק מהמענה לשעת חירום. המערכת מעניקה דקות נוספות ויקרות ערך של זמן התרעה מראש, המאפשרות לאזרחים להגיע למחסה ולצה"ל להיערך ולהגיב.[192]

שיתוף הפעולה בתחום זה כולל גם היערכות למצבי חירום, מהלכי תגובה למצבים כאלה, התאוששות מהם וניהול סיכונים; צמצום אירועים עתירי סיכונים; הכשרות, אימונים וחילופי כוח אדם בתחום המחקרי; וכן מחקרים התנהגותיים בנושאי טרור ועניינים ביטחון המולדת.[193] חשיבותו של שיתוף הפעולה מצאה ביטוי בדברים שאמרו בכירים ישראלים ואמריקאים במהלך סיור של משלחת פיקוד העורף הישראלי במשמר הלאומי של אילינוי (Illinois National Guard – ILNG) בשנת 2014.[194] בסיום הסיור אמר אלוף אייל אייזנברג, בשם קבוצת הקצינים הבכירים הישראלים: "היחסים עם המשמר הלאומי של אילינוי הם בעלי חשיבות אסטרטגית לישראל... ל־ILNG מומחיות בתחומים ספציפיים שיש בהם תועלת לביטחון ישראל". מילות הסיכום החמות זכו לתגובה דומה מצד הגנרל האמריקאי ריצ'רד הייז, שדיבר בשם המשמר הלאומי של אילינוי, ואמר כי "ישראל היא השותפה האסטרטגית החשובה ביותר של ארצות הברית,

וזוהי מערכת יחסים הדדית, שתגביר את האפקטיביות של שני הצדדים כדי שיוכלו לספק שירות טוב יותר לאזרחים שלנו".[195]

בדצמבר 2016 העביר הקונגרס האמריקאי חקיקה נוספת[196] שעסקה בשיתוף פעולה עם ישראל. החקיקה מאשרת הרחבה של תוכנית המחקר והפיתוח המשותפת של המשרד לביטחון המולדת, כך שתכלול גם טכנולוגיות סייבר, וקוראת להרחבת שיתוף הפעולה עם ישראל בתחומי התפלת מים ופיתוח טכנולוגיות מים חדשות.[197]

נדבך נוסף בשיתוף הפעולה בין ישראל לארצות הברית בזירה האזרחית היא "הקרן הדו־לאומית למחקר ופיתוח תעשייתי" (קרן BIRD. פרטים נוספים על הקרן מופיעים בחלק העוסק בעוצמתה הכלכלית, המדעית והטכנולוגית של ישראל, סעיף א'). בשנת 2016 השקיעה הקרן 12 מיליון דולר לעידוד פיתוחים אמריקאיים־ישראליים של טכנולוגיות לשירותי חירום, טכנולוגיות שמנכ"ל הקרן, איתן יודילביץ', תיאר כמרחיבות ומשפרות את "שיתוף הפעולה המוצלח שכבר מתקיים בין ארצות הברית לישראל במדע ובטכנולוגיה בתחומים הנוגעים לביטחון הלאומי".[198]

ב. מצבי חירום

בשנת 2003 אישר הקונגרס את תוכנית הערבויות לישראל, שהוארכה מאז וכיום היא מאושרת עד סוף שנת 2019. במסגרת התוכנית, ישראל רשאית להסתמך על ערבויות אמריקאיות, במידה והנפקות של איגרות חוב מקומיות ובין־לאומיות יהפכו ליקרות מדי, וכך לשמור על יציבות כלכלית בנסיבות בלתי צפויות, כמו מלחמות, אסונות טבע או משברים כלכליים.[199] גם אם ערבויות אלו לא ינוצלו על ידי ישראל, עצם התוכנית מעניקה דחיפה למעמדה הפיסקלי של ישראל בקרב נושים בשוקי ההון הבין־לאומיים.[200]

ארצות הברית סייעה לישראל במצבי חירום רבים לאורך השנים. שניים מהמקרים הבולטים יחסית בעידן הנוכחי היו האינתיפאדה השנייה והשריפה הגדולה בכרמל בשנת 2010. במקרה הראשון, הקונגרס העביר את חוק ההקצבות המשלימות לשנת הכספים 2003 (P.L. 108–11), שכלל ערבויות בהיקף של תשעה מיליארד דולר במשך שלוש שנים לשיקום הכלכלה הישראלית ועוד מיליארד דולר במענקים צבאיים.[201] במקרה השני, ארצות הברית סייעה לישראל להתגבר על השריפה בכרמל, אשר השמידה שטחים נרחבים של יער, גבתה את חייהם של 41 בני אדם והסבה נזק למאות בתים בצפון הארץ. הקשר הישיר בין ישראל לארצות הברית אפשר לגייס במהירות את סיועו של הממשל האמריקאי לכיבוי השריפה והביא להטסתן לארץ של טונות של חומרים לכיבוי אש, להעברת מידע בין הגורמים הרלוונטיים השונים ולקבלת ייעוץ חירום.[202]

ג. קליטת עולים חדשים בישראל

הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית וכביתו הלאומי של העם היהודי כולו הפכה את עליית יהודי התפוצות לערך עליון המאפיין את המדינה. ההיסטוריה של מדינת ישראל שזורה בגלי עלייה, שארצות הברית סייעה לה לאורך השנים, הן במימושה והן בחיזוק

החוסן התפקודי והחברתי שנועד להבטיח קליטה והשתלבות טובות של העולים. לדוגמה, כבר בשנת 1951 הצביע הקונגרס האמריקאי בעד סיוע לישראל בהתמודדותה עם הנטל הכלכלי שיצר זרם הפליטים היהודים שהגיעו ממחנות העקורים באירופה ובמדינות ערב.[203]

מאז 1973, נהנית ישראל מתמיכה אמריקאית שמעניקה היחידה לפליטים והגירה במחלקת המדינה של ארצות הברית, תמיכה שמילאה תפקיד חשוב בסיוע להתמודדותה של ישראל עם ההשלכות הכלכליות של העלייה היהודית מברית המועצות לשעבר, ממזרח אירופה, מאפריקה, מהמזרח הקרוב וממדינות אחרות. בין השנים 1973 ל־1991 הגיע סך הסיוע האמריקאי למטרה זו ל־460 מיליון דולר.[204] ב־1990 בלבד הגיע מספר העולים לישראל לכמעט 184,000.[205] לאחר התפרקות ברית המועצות ב־1991 אישר הקונגרס האמריקאי ערבויות להלוואות בהיקף של עשרה מיליארד דולר לישראל כדי לסייע לקליטת העולים החדשים ולספק להם שירותים חברתיים נאותים.[206]

ד. מוסדות חינוך והשכלה, ובתי חולים

הקונגרס האמריקאי מממן את התוכנית "בתי ספר ובתי חולים אמריקאיים בחו"ל" (American Schools and Hospitals Abroad – ASHA), שבמסגרתה מקבלים אוניברסיטאות ובתי חולים בישראל מענקים. לדוגמה, בשנת 2015 זכו המוסדות הבאים בישראל במענקי ASHA: המרכז הרפואי שערי צדק בירושלים, בית החולים סנט ג'ון למחלות עיניים, בית החולים נצרת והמרכז הרפואי הדסה. מאז תחילת המאה ה־21 קיבלה ישראל 45 מיליון דולר במענקים למוסדות השכלה וחינוך ולבתי חולים – סכום שממקם אותה במקום הראשון מבין המדינות הנהנות מתוכנית ASHA במזרח התיכון.[207]

החוסן החברתי של ישראל

חוסן חברתי מתבסס בעיקר על סולידריות חברתית בין זרמים ומגזרים שונים בחברה מסוימת. חברה יכולה לשמור על החוסן החברתי שלה גם לנוכח מחלוקות כלכליות ואידיאולוגיות, כל עוד קיימת הבנה שכל השחקנים באותה חברה דבקים באותה מערכת חוקים.[208]

במהלך השנים תרם הממשל האמריקאי לחוסן החברתי של ישראל באמצעות חיזוק היוזמות האזרחיות המקומיות המטפלות במחלוקות חברתיות ופועלות לחיזוק אוכלוסיות ישראליות חלשות. מאז שנת 2013 כללה ההשקעה האמריקאית למטרה זו תרומות לפרויקטים של החברה האזרחית בישראל, ובכללם כאלה המבקשים להכשיר מדריכים לגיל הרך מרקע דתי מגוון;[209] לנשים ישראליות המובילות יוזמות חברתיות מקומיות לפתרון סכסוכים;[210] להשתלבותם של אזרחי ישראל הערבים בחברות טכנולוגיה מקומיות; ולקידום נשים ישראליות בתעשיות ההיי־טק.[211]

בנוסף לכך, ניתן מימון אמריקאי ליצירת מודלים להטמעת חשיבה מגדרית ברשויות מקומיות בישראל;[212] לפיתוח מיומנויות מחשב לילדים במגזר הערבי בישראל;[213] להכשרה טכנולוגית לנשים חרדיות;[214] להעצמת נשים ערביות בדואיות;[215] לקידום

הפיתוח הכלכלי המקומי ביישוב הערבי ג׳סר א־זרקא;[216] למתן הכשרה לפיתוח יכולות של מנהיגי רשויות מקומיות ערביות[217] ושל נשים חרדיות בירושלים.[218]

בשנים האחרונות התמקדו היוזמות שקודמו במימון אמריקאי גם בחיבור בין מגזרים וזרמים שונים בישראל, ובכך תרמו באופן ישיר ללכידות החברתית. באלה נכללים פרויקטים ספציפיים המכוונים להנהגה החרדית והערבית;[219] לנשים מרקע דתי שונה;[220] לתלמידות תיכון בעלות רקע דתי שונה;[221] לתושבי הנגב המגיעים מרקע שונה;[222] לנוער מערים מעורבות בישראל;[223] לנוער ישראלי־יהודי וישראלי־ערבי;[224] לישראלים ילידי הארץ ויוצאי אתיופיה שהם בוגרי אוניברסיטאות.[225] המימון האמריקאי ניתן גם להקמת בית הספר הדו־לשוני השביעי במספר של ״יד ביד״ בישראל, המבקש לחזק את הקשרים החברתיים בין יהודים לערבים במדינה,[226] וליישום יעיל של החלטת ממשלת ישראל מספר 922 להשוות את התקציבים לאזרחים הערבים.[227]

לסיכום, הניתוח שהובא לעיל מדגים באופן אמפירי את תרומתה של ארצות הברית לטיפוח כל הרכיבים המרכזיים היוצרים את הבסיס לביטחון הלאומי של ישראל. נראה כי מדיניותה של ארצות הברית לסייע לישראל ולהגן עליה היא מפורשת, איתנה בכל אחד מרכיבים אלה, וארוכת טווח, וכי היא שורדת הן את מבחן הזמן והן את ההבדלים בתפיסה ובהשקפה בין מנהיגי ארצות הברית למנהיגי ישראל.

תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

עפר מדם־פרידמן

קהילת יהודי ארצות הברית הינה מיעוט אתני־דתי קטן יחסית, שהשפעתו חורגת מגודלו הדמוגרפי. בצד היותם פטריוטים אמריקאים, מזדהים יהודי ארצות הברית, ככלל, עם ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי ומבקשים לחזק ולהבטיח את קיומה.

פרק זה בוחן וממפה את תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל, על בסיס רכיבי הביטחון שהוגדרו קודם לכן. זהו ניסיון מורכב משני היבטים: הראשון נובע מהוויכוח הקיים סביב מידת תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל וסביב התחומים להם הם תורמים. בעוד מרבית העוסקים בתחום זה סבורים כי תרומת יהודי ארצות הברית היא משמעותית, חלקם מציגים נקודות מבט שונות באשר לתחומי התרומה ואופייה; השני נובע מכך שחלק מהנתונים על תרומה זו אינם קלים לאיתור ואינם "אובייקטיביים". הם מצויים במקומות ובמקורות שונים, שרבים מהם מקפלים בתוכם תפיסות ועמדות סובייקטיביות, ולעיתים מוטות, ביחס לשאלת השפעתם של יהודי ארצות הברית ותרומתם לביטחון הלאומי של ישראל.

הפרק בנוי מארבעה חלקים: בחלקו הראשון ייבחנו מקורות העוצמה של יהודי ארצות הברית; בחלקו השני ימופו ערוצי השפעתם; בחלקו השלישי ינותחו רכיבי הביטחון הלאומי של ישראל אותם מחזקים יהודי ארצות הברית בתרומתם; בחלקו הרביעי של הפרק יידונו מגמות ושינויים בתרומת יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל.

שלושת החלקים הראשונים של הפרק בנויים זה על גבי זה ומשפיעים זה על זה: יהודי ארצות הברית תורמים לרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל כפרטים, כקהילות וכארגונים, בערוצי השפעה המתבססים, בין היתר, על מקורות העוצמה שלהם בארצות הברית. רכיבי הביטחון הלאומי להם יכולים יהודי ארצות הברית לתרום נגזרים, במידה רבה, מערוצי ההשפעה הפתוחים בפניהם, אם כי לא באופן אקסקלוסיבי (גורמים נוספים המשפיעים על התרומה יידונו בהמשך פרק זה). הווה אומר, כאשר ישתנו מקורות העוצמה, יש לצפות לשינויים בערוצי ההשפעה, וכפועל יוצא מכך גם לשינויים באופני התרומה ובהיקפה לרכיבי הביטחון השונים.

מקורות העוצמה של יהודי ארצות הברית

מרכזיותם והשפעתם של היהודים האמריקאים על ארצות הברית גדולות בהרבה משיעורם באוכלוסייה הכללית, העומד על כשני אחוזים בלבד,[1] וחריגות ביחס לקבוצות אתניות אחרות. בין הגורמים לכך אפשר לציין את רמת ההשכלה הגבוהה המאפיינת את היהודים האמריקאים; את השתלבותם בתפקידי מפתח במגזרים השונים בארצות הברית; את היותם, ככלל, אוכלוסייה אמידה, המתאפיינת ברמת השתכרות גבוהה; את יכולתם הארגונית הגבוהה; את מחויבותם ומעורבותם הפוליטית; ואת תדמיתם כקבוצה בעלת כוח והשפעה בחברה ובפוליטיקה האמריקאיות, וכן ברחבי העולם. מאפיינים אלה, בצירוף מבנה המערכת הפוליטית האמריקאית (שעליהם יורחב להלן), מהווים במשולב את מקורות העוצמה של היהודים בארצות הברית.

השתלבות בתפקידי מפתח בארצות הברית

יהודים משולבים בתפקידי מפתח בכל מערכות החיים בארצות הברית ובעיקר החל ממחציתה השנייה של המאה הקודמת. המעמד אליו הגיעו חברי הקהילה היהודית מכוח השכלתם וכישוריהם, בממשל, בקונגרס, במערכת המשפט, בעולם העסקים, בעסקי השעשועים, בתרבות ובתקשורת, באקדמיה ובמכוני המחקר, העניק להם כוח והשפעה רבה במדינה.

חברי הקהילה היהודית איישו ומאיישים תפקידי מפתח בזרוע המבצעת, מכהנים בבית הנבחרים האמריקאי וכשופטים בבית המשפט העליון. מצב זה מהווה ביטוי ליכולת הפוטנציאלית של אישים יהודים להשפיע גם כפרטים על מדיניות הפנים והחוץ של ארצות הברית. בנוסף לכך, נשיאתם במשרות בכירות בתפקידי ניהול בחברות עסקיות, שותפותם בפירמות עורכי דין מובילות ובעלותם על חברות מקומיות ורב־לאומיות מצליחות, הפכו את חברי הקהילה היהודית שהצליחו בעסקים, לאנשים אמידים מאוד, המרושתים היטב מבחינה כלכלית ועסקית, בדרך המקנה להם כוח כלכלי ופוליטי הן בארצות הברית והן מחוצה לה.

השתלבותם של היהודים בתפקידים מרכזיים בתקשורת, ככתבי חדשות בארצות הברית, בעסקי השעשועים ובתרבות הכללית האמריקאית, השפיעה על האופן בו תופס הציבור האמריקאי את יהודי ארצות הברית ואת ישראל. אחדים מחברי הקהילה היהודית האמריקאית, ביניהם מנחים, שחקנים, במאים, סופרים, אנשי תקשורת וכיוצא באלה, מצויים בלב התרבות והקונצנזוס האמריקאיים. כך, לדוגמה, יצירתם של היהודים הרבים הפועלים בעיר הסרטים הוליווד השפיעה על הנרטיבים המובילים בחברה האמריקאית ובעולם ביחס ליהודים ולישראל: באמצעות הסרטים והסדרות שיצרו יהודים כמו וודי אלן, לארי דיוויד, סטיבן ספילברג ואחרים, נפוצו ההומור והמנהגים היהודיים, כמו גם הנרטיב והפרשנות ביחס לישראל, ותפיסתה כמדינה השייכת לצד של "הטובים". אלה, משפיעים על אהדת דעת הקהל האמריקאית כלפיה.

יכולת ארגונית גבוהה, מחויבות פוליטית ומבנה הפוליטיקה האמריקאית

מבנה המערכת הפוליטית האמריקאית יוצר רגישות גבוהה של פוליטיקאים לציבור בוחריהם. מערכת זו נותנת משקל גבוה לפעילותן של שדולות ומאפשרת תרומות כספיות בהיקפים גדולים לפוליטיקאים.[2] כפועל יוצא מכך, קבוצות האינטרסים הרבות, הפועלות באמצעות שדולות מסוגים שונים, מקבלות גישה ישירה לשחקנים הפוליטיים.[3] יחד עם זאת, הצלחתה של שדולה לקדם נושא מסוים נובעת לא רק ממבנה המערכת ומהתרומות הכספיות לפוליטיקאים; קיומם של מתחרים באותו נושא, הקשריו השונים וכן השאלה האם מדובר בניסיון לקדם שינוי או לשמר את הסטטוס־קוו, ממלאים תפקיד מרכזי במידת ההצלחה של שדולה לקדם את מטרותיה.[4]

בין השדולות החזקות והמשפיעות בארצות הברית אפשר למנות את שדולת הטכנולוגיה (Tech Lobby), איגוד הרובאים הלאומי (NRA), שדולת החברות הפיננסיות והבנקאות, שדולת התעשיות הצבאיות, שדולת החברות המסחריות ועוד. בסיסי הכוח של השדולות יכולים להיות פיננסיים ו/או אנושיים. כך, למשל, מקור כוחה של שדולת הפיננסים והבנקאות הוא עשרות מיליוני הדולרים שהיא תורמת למערכות בחירות ולמפלגות;[5] לעומת זאת, כוחו של ה־NRA מגיע מבסיס החברים האדיר שלו, ממיליוני הדולרים המגיעים מממניו ומדמי החבר של המשתייכים אליו.[6]

במערכת פוליטית זאת, מפעילים היהודים שדולה פרו־ישראלית בעלת בסיס חברים גדול ומשאבים משמעותיים. השדולה מורכבת מארגונים יהודיים שונים, שהמרכזי והגדול שבהם הוא איפא"ק (American-Israeli Public Affairs Committee – AIPAC). מרכזיותו של הארגון היא כה רבה, עד שלעיתים משמש שמו כשם נרדף לשדולה הפרו־ישראלית כולה. קבוצות אתניות נוספות בארצות הברית מפעילות גם הן שדולות חזקות ובעלות השפעה, המקדמות אינטרסים חוץ־אמריקאיים בפוליטיקה האמריקאית. דוגמאות לכך הן השדולות הארמנית, היוונית, הסינית, ההודית והאירית.[7]

אנו מחזיקים בדעה כי השפעתה והצלחותיה של השדולה הפרו־ישראלית מוגבלות לתחום המדיניות האמריקאית במזרח התיכון וביחס לישראל, ותלויות באינטרס הלאומי האמריקאי. יחד עם זאת, ראוי לציין כי מידת השפעתה של שדולה זאת על הפוליטיקה האמריקאית היא נושא הנתון לוויכוח. ככלל, ישנן שלוש השקפות ביחס לנושא זה: הראשונה, בה מחזיקים יהודים אמריקאים ורבים בישראל, גורסת כי השדולה הפרו־ישראלית היא בעלת עוצמה בארצות הברית מכיוון שטענותיה העיקריות נוגעות לקידום האינטרסים האמריקאיים, וכי תמיכתה בישראל באה בהקשר של תמיכתה באסטרטגיה האמריקאית במזרח התיכון כמכלול, ולא להיפך.[8] לפי עמדה זו, אם ארצות הברית לא הייתה מפיקה תועלת מהיחסים עם ישראל, לא היה בפעילות השדולה הפרו־ישראלית, בתמיכתה האלקטורלית ובתרומותיה הנדיבות גם יחד, כדי לעזור לקידום האינטרסים של ישראל בארצות הברית. ההשקפה השנייה, אותה מציגים מקטרגי השדולה הפרו־ישראלית, גורסת כי עוצמתם והשפעתם של היהודים במערכת הפוליטית האמריקאית

גורמת לכך שהשדולה הפרו־ישראלית שולטת במדיניותה של ארצות הברית במזרח התיכון. לפי תפיסה זו, אותה מציגים, בין היתר, החוקרים סטפן וולט וג׳ון מירשהיימר, פעולותיה של ארצות הברית במזרח התיכון מייצגים אינטרסים ישראליים ולא אינטרסים אמריקאיים.[9] ההשקפה השלישית, המהווה דעת מיעוט, גורסת כי השדולה הפרו־ישראלית נעדרת השפעה בכל הקשור ליחסי ארצות הברית־ישראל. בעלי השקפה זו גורסים כי מקור השותפות האסטרטגית בין שתי המדינות הם אינטרסים המשותפים לשתיהן, והעובדה שלארצות הברית אין בעלות ברית משמעותיות במזרח התיכון למעט ישראל (וערב הסעודית). הם גם טוענים שסיועה של ארצות הברית לישראל מבחינה ביטחונית נובע אך ורק מאינטרס לאומי אמריקאי מובהק, שאינו קשור לפעילותם של יהודי ארצות הברית.

הצלחותיה של השדולה הפרו־ישראלית, התמיכה ותשומת הלב הפוליטית להן היא זוכה, נובעות, כאמור, ממבנה הפוליטיקה האמריקאית וכן מיכולתה הארגונית הגבוהה של השדולה; מההקשר בו היא פועלת; וממחויבותם הפוליטית של היהודים. יכולתה הארגונית הגבוהה של השדולה מאפשרת לה לנתב ולהפעיל ביעילות את ההון האנושי ואת המשאבים הכלכליים שלה, כמו גם להיות מרושתת בשורה ארוכה של מערכות.[10] כך, חלק מפעילותה השגרתית היא עיסוק באיתור, תמיכה ושמירה על קשר עם אישים בתפקידי מפתח.[11] יש הטוענים כי חברי הקונגרס האמריקאי רגישים במיוחד לאקטיביזם של השדולה,[12] הן בשל הכוח האלקטורלי שיכולה השדולה להניע, והן בשל תמיכתה הפיננסית המשמעותית בהם.[13] דוגמה לרגישות הפוליטיקאים לאקטיביזם זה אפשר למצוא בטענות, לפיהן כאשר השדולה הפרו־ישראלית מציגה בפני סנטורים נושאים הקשורים לישראל, שרבים מהם אינם בעלי היכרות קודמת עימה, נוצרת אצלם, במקרים רבים, מעין מחויבות יסודית לנקודת המבט הפרו־ישראלית, המהווה נקודת מוצא לדיונים ולהחלטות בנושאים אלה.[14] יש הטוענים כי הרגישות לפעילותה של השדולה נובעת גם מהעובדה שהיא ״מעלה את המחיר״ עבור מנהיגים אמריקאים המחליטים שלא להסכים עם מנהיגים ישראליים או להתעמת איתם.

על עומק הקשרים של השדולה הפרו־ישראלית עם בכירים בוושינגטון אפשר ללמוד, בין היתר, מביקוריהם הסדירים של ראשי הארגונים היהודיים בבית הלבן ומהשתתפותם המסורתית של בכירי הממשל בכינוסיהם השנתיים של הארגונים היהודיים. כך, למשל, ליאון פנטה, בהיותו מזכיר ההגנה של ארצות הברית, הדגיש מעל בימת כנס איפא״ק בשנת 2012 הן את היותו בעל ברית של הארגון משכבר הימים והן את מחויבותה של ארצות הברית להבטיח את יתרונה הצבאי האיכותי של ישראל, בין היתר על ידי אספקת מטוסי F-35.[15] על מידת השפעתה הנתפסת של השדולה אפשר ללמוד גם מדברי הסנטור הדמוקרטי ארנסט הולינגס (Hollings), שאמר עם סיום תפקידו כי לא יכולה להיות בוושינגטון מדיניות ביחס לישראל השונה מהמדיניות שמוביל איפא״ק.[16]

יש הטוענים כי סיבה נוספת ליכולת ההשפעה הגבוהה של השדולה הפרו־ישראלית בקידום האינטרסים של ישראל בארצות הברית נעוצה בטשטוש שמתקיים, ככל הנראה,

בעיניהם של הפוליטיקאים האמריקאים בין השדולה ובין ישראל. ייתכן וטשטוש זה נובע מהבנה חסרה של הקשרים המתקיימים בין הקהילה היהודית ובין ישראל ושל מידת השפעתם על דפוסי ההצבעה של יהודי ארצות הברית: למעשה, היהודים האמריקאים מצביעים, ככלל, לפי נושאי פנים ולא לפי נושאים הקשורים לישראל, אך התפיסה הרווחת בקרב הפוליטיקאים האמריקאים שונה.[17]

מקורות השפעה פוליטית נוספים של השדולה הפרו־ישראלית בארצות הברית הם ריכוזם הגבוה של יהודים במדינות המפתח "המתנדנדות" (בעלות משקל יתר בקביעת תוצאות הבחירות בארצות הברית), ומחויבותם הפוליטית, המתבטאת בשיעורי הצבעה גבוהים. כך, בעוד ששיעור ההצבעה בקרב האוכלוסייה הכללית עמד במערכות הבחירות לנשיאות בשנים 2012 ו־2016 על כחמישים אחוזים, בקרב יהודי ארצות הברית הוא הגיע ל־85 אחוזים. צירופם של שני גורמים אלה מעלה את חשיבותו של "הקול היהודי" בפוליטיקה האמריקאית.[18] עם זאת, כפי שטוען פרופ׳ גיל טרוי, ברמה המעשית, ולא הפוליטית או התודעתית, היהודים מילאו וממלאים רק תפקיד שולי ברוב תוצאות הבחירות בארצות הברית.[19]

הון

הקהילה היהודית היא קהילה עשירה המהווה את הקבוצה האתנו־דתית בעלת שיעורי ההשתכרות הגבוהים ביותר בארצות הברית. לפי סקר Pew משנת 2016, 44 אחוזים ממשקי הבית היהודיים משתכרים בכל שנה מעל 100,000 דולר. הקבוצה הדתית היחידה שמתקרבת למספר זה היא של ההינדים (36 אחוזים). לשם ההשוואה, רק 19 אחוזים ממשקי הבית באוכלוסיה הכללית הם בעלי הכנסה בגובה זה (תרשים 34).[20]

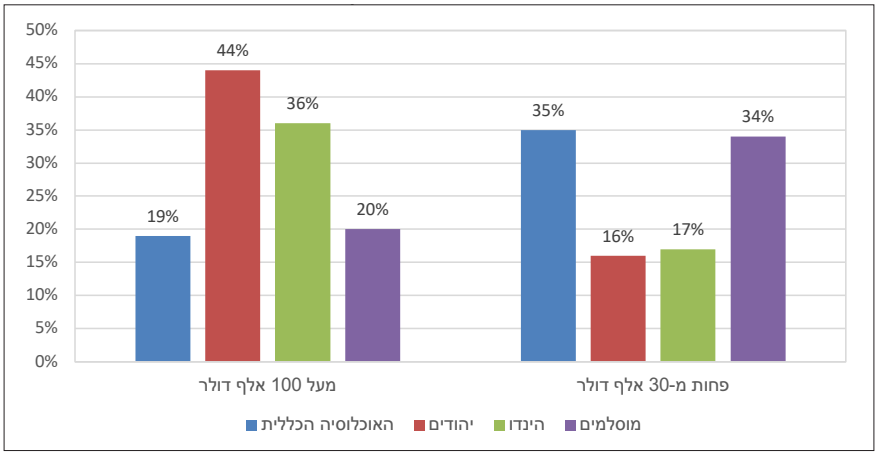

תרשים 34: הכנסת משקי בית בקרב קבוצות דתיות בארצות הברית[21]

הונם של היהודים, בשילוב עם שאר מקורות העוצמה שלהם, מתורגם להשפעה פוליטית בתוך ארצות הברית: היהודים נמנים על התורמים הגדולים ביותר למועמדים לנשיאות משתי המפלגות. כך, למשל, ההערכות הן כי במרוץ לנשיאות בשנת 2016 היוו התרומות היהודיות כחמישים אחוזים מסך כספי התרומות למפלגה הדמוקרטית וכ־25 אחוזים מסך התרומות למפלגה הרפובליקנית.[22] כאמור, נוכח מבנה הפוליטיקה האמריקאית, התרומות היהודיות הופכות רבים מהפוליטיקאים האמריקאים לקשובים יותר לקו פרו־ישראלי ולתומכים ומקדמים אותו. לא אחת נשמעות, הן בתקשורת והן בקרב פוליטיקאים, אמירות מפורשות פחות או יותר בדבר הקשר שבין תמיכתם הפיננסית של היהודים ובין היענותם של פוליטיקאים לדעותיהם. אולם, הדבר לא בהכרח נכון. פעמים רבות עומדים בבסיס טענות אלה מניעים שונים, כמו האדרת השפעתם של היהודים, תפיסות אנטישמיות ועוד.

כוחם הנתפס ותדמיתם של יהודי ארצות הברית

רבים בארצות הברית ומחוצה לה מאמינים כי "היהודים שולטים בוושינגטון", ומבקשים את קרבתם במטרה לזכות בגישה לממשל האמריקאי. דימוי עוצמה זה, כשלעצמו, מקנה לפרטים ולארגונים יהודיים יכולת השפעה, ללא קשר לתפקידיהם, להונם וליכולותיהם, גם אם בפועל עוצמתם נמוכה מזו הנתפסת, או שהיא נמצאת במגמת היחלשות, כפי שיידון בהמשך.

עמדות אנטישמיות בקונגרס, בקמפוסים ובקרב מנהלי האוניברסיטאות בארצות הברית ממלאות תפקיד חשוב בקידום האמונה בטענות המוגזמות בדבר עוצמתה של השדולה הפרו־ישראלית.[23] דימוי עוצמה זה מוביל מנהיגים ואישים בעלי השפעה גם מחוץ לארצות הברית לעמוד בקשר רציף עם הקהילה היהודית האמריקאית. כך, למשל, ארגונים יהודיים ו/או פרו־ישראליים מובילים דוגמת איפא"ק, "הוועד היהודי־אמריקאי" (AJC), ו"הליגה נגד השמצה" (ADL) מקבלים באופן תדיר בקשות ממדינות שונות ומוזמנים לביקורים בהן, מכוח אמונתן של אותן מדינות כי ביכולתם להשפיע על הממשל האמריקאי. זאת ועוד, שגרירים זרים המוצבים בוושינגטון משתתפים באופן קבוע בכינוסים השנתיים של הארגונים היהודיים, כביטוי לחשיבות שמייחסות המדינות אותן הם מייצגים לארגונים אלה. יתר על כן, חברות רב־לאומיות פונות לנציגים ישראליים בוושינגטון, אותם הן מזהות כבעלי קשר הדוק לקהילה היהודית, בבקשות לעזרה בפתרון בעיות פוליטיות או רגולטוריות בארצות הברית.

ערוצי ההשפעה של יהודי ארצות הברית

מקורות העוצמה של יהודי ארצות הברית – השתלבותם בתפקידי מפתח, התנהלותם המוצלחת במבנה הפוליטיקה האמריקאית, הונם ותדמיתם – יוצרים להם שלושה ערוצי השפעה מרכזיים, דרכם הם תורמים לביטחונה הלאומי של ישראל:

1. השפעה פוליטית על הממסד האמריקאי באמצעות השדולה הפרו־ישראלית בוושינגטון, דרך פעילותם של יהודים המקורבים לנשיא ושל אנשי ממשל יהודים הנושאים במשרות שונות וכן פעילותם של סנטורים וחברי קונגרס יהודים.
2. השפעה כלכלית באמצעות פילנתרופיה, מסחר, שיתופי פעולה והשקעות.
3. השפעה בערוצים אחרים, ובכלל זה פעילות דיפלומטית וחברתית ופעילות סנגוריה (Advocacy) על ישראל בארצות הברית וברחבי העולם.

השפעה פוליטית על הממסד האמריקאי

ערוץ ההשפעה הפוליטית על הממסד האמריקאי הוא הערוץ המרכזי דרכו מדגישים חברי הקהילה היהודית את האינטרסים המשותפים לארצות הברית ולישראל, ובאמצעותו הם מחזקים את הקשרים בין שתי המדינות.

בנוסף לפעילות השדולה הפרו־ישראלית בוושינגטון, קרבתם של אחדים מחברי הקהילה היהודית לנשיא, מעורבותם בפוליטיקה האמריקאית וכהונתם בתפקידי מפתח בה, הופכות אותם לגורם בעל השפעה שאין להמעיט בחשיבותו, בין השאר בכל הנוגע ליחסי ארצות הברית־ישראל ולסוגיות שונות במזרח התיכון.

נכון לשנת 2017, 38 יהודים אמריקאים מכהנים בקונגרס ה־115: שלושים מתוכם הם חברי בית הנבחרים, המהווים כ־ 5.6 אחוזים ממנו, מהם 28 דמוקרטים ושני רפובליקנים, ושמונה הם סנטורים, המהווים שמונה אחוזים מכלל חברי הסנט, כולם דמוקרטים.[24] יהודים רבים מילאו וממלאים תפקידים בסגל הבית הלבן, ועוד רבים אחרים היו מקורבים באופן אישי לנשיאי ארצות הברית. כך, לדוגמה, הנשיא הארי טרומן (1945–1953), שהכיר במדינת ישראל דקות לאחר הקמתה, הושפע מידידו הקרוב אדי ג׳ייקובסון היהודי, שהיה ציוני נלהב.[25] בממשל ניקסון (1969–1974) פעל בתקופת מלחמת יום הכיפורים מזכיר המדינה היהודי, הנרי קיסינג׳ר, לזירוז אספקת ציוד לחימה לו נזקקה ישראל.[26] קיסינג׳ר גם היה זה שניהל את השיחות עם ישראל, מדינות ערב וברית המועצות כדי להביא להפסקת אש בין הצדדים, והוביל את הסכם הביניים שנחתם בין ישראל למצרים. בשתי תקופות הכהונה של בוש הבן כנשיא (2001–2009) כיהנו כשלושים יהודים במשרות בכירות בממשל, וגם בתקופת הנשיא אובמה (2009–2016) היו רבים מיועציו ומשריו הבכירים יהודים, ביניהם ראש הסגל, שר האוצר ושרת המסחר.[27]

בתקופת נשיאותו של ביל קלינטון (1993–2001) הורכב כמעט כל צוות השלום שלו מיהודים. בחירה זו מתקבלת על הדעת נוכח הקשרים בין הקהילה היהודית לישראל ונוכח מרכזיותה של ישראל בסכסוך המזרח תיכוני. עם זאת, החוקרים וולט ומירשהיימר (הסבורים, כאמור, כי השדולה פרו־ישראלית שולטת במדיניות ארצות הברית במזרח התיכון) טוענים כי מדיניותו של קלינטון, שעוצבה ברובה על ידי יהודים בעלי קשרים הדוקים לישראל או לארגונים פרו־ישראליים, ביטאה רק עמדות שהיו מקובלות על מדינת ישראל.[28]

לנשיאה הנוכחי של ארצות הברית, דונלד טראמפ, מקורבים יהודיים רבים (חלקם הם בני משפחתו), שאחדים מהם נושאים בתפקידים בכירים בממשל. כך, למשל, חתנו היהודי, ג׳ארד קושנר, מונה להיות יועץ בכיר לנשיא, ושני מקורבים יהודיים נוספים מונו לתפקידים משמעותיים: לתפקיד שגריר ארצות הברית בישראל מונה דיוויד פרידמן, שהועסק קודם לכן כעורך דין בקונצרן העסקים של טראמפ, ולתפקיד יועץ למשא ומתן ושליח הממשל האמריקאי למזרח התיכון מונה ג׳ייסון גרינבלט, שהיה היועץ המשפטי של הקונצרן.

השתלבותם של יהודים בממסד האמריקאי וקִרבתם אל הנשיא מקנים לישראל יכולת פוטנציאלית להעברת מסרים לממשל וגישה ב״ערוץ אחורי״ אליו. עם זאת, פוטנציאל זה אינו ערובה למדיניות פרו־ישראלית או לקו מדיני שתואם את זה של ממשלת ישראל. דוגמה לכך הוא ממשל אובמה, שעל אף שכיהנו בו יהודים רבים בתפקידים בכירים (18 יהודים בכל אחת מהקדנציות),[29] נתפס כפחות אוהד את ישראל מממשלים אמריקאיים אחרים.

נוכחותם הגבוהה של חברי הקהילה היהודית בממסד האמריקאי היא נתון שקשה להתעלם ממנו והוא בעל אפקט מצטבר ומשמעותי.[30] עם זאת, למרות קיומה של רשת לא פורמלית חזקה של השפעה יהודית פוליטית באמצעות הממסד האמריקאי, ההשקפה לפיה היהודים שולטים בעיצוב מדיניותה של ארצות הברית במזרח התיכון היא שגויה ומוגזמת. תחת זאת, אפשר לומר כי האישים היהודיים בממסד האמריקאי, הם בעלי השפעה פוליטית בכל הקשור לישראל ולמדיניות המזרח תיכונית של ארצות הברית מאחר שהם יודעים להדגיש את המשותף באינטרסים של שתי המדינות ואת האופן בו תמיכה בישראל תקדם את האינטרס האמריקאי. השפעתם של יהודי ארצות הברית באמצעות הממסד האמריקאי מחזקת כמעט את כל מרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל כפי שהוגדרו לעיל: את שיתוף הפעולה של ישראל עם ארצות הברית, את עוצמתה הצבאית, את עוצמתה הכלכלית, המדעית והטכנולוגית ואת מעמדה האזורי והבין־לאומי.

השפעה כלכלית

השפעתם הכלכלית של יהודי ארצות הברית על מדינת ישראל יונקת מהיותה של הקהילה היהודית קהילה עשירה, אולם אין זה הגורם היחיד העומד בבסיס השפעה זו, אשר השתנתה במידה רבה מאז ימיה הראשונים של המדינה ועד ימינו. הזדהות ערכית עם ישראל, חוקי מיסוי אמריקאיים המעודדים תרומות, ואיתנותה הכלכלית של מדינת ישראל הם גורמים נוספים העומדים בבסיס השפעתם הכלכלית של יהודי ארצות הברית עליה, כפי שיפורט בהמשך.

ככלל, ישנה הסכמה רחבה כי הפילנתרופיה האמריקאית והשפעת הקהילה היהודית על הממשל להעניק סיוע כלכלי לישראל היו נדבכים מרכזיים בכלכלת מדינת ישראל הצעירה, בעיצובה ובייצובה. למרות שהנסיבות השתנו מאז, דוח שהוכן עבור משרד התפוצות של ישראל בשנת 2017 מצא כי השפעת יהודי התפוצות על הכלכלה הישראלית

עודנה מובהקת. לפי דוח זה, סך התרומה של יהודי התפוצות לכלכלה הישראלית מוערך בכ־25 מיליארד ש"ח בשנה, המהווים 6.35 אחוזים מסך הפעילות הכלכלית בישראל בענפים שנבחנו.[31] כאשר לפי ההערכות, יהודי ארצות הברית אחראים לכשמונים אחוזים מסך הפעילות הכלכלית המיוחסת ליהודי התפוצות.[32]

השפעתם של יהודי התפוצות על כלכלת ישראל מורכבת כיום משני נדבכים: הראשון – פילנתרופיה והשני – השקעות, סחר וקידום שיתופי פעולה כלכליים. להלן ייבחנו כל אחד משני נדבכים אלה בנפרד.

פילנתרופיה

תרומותיהם של יהודי ארצות הברית היו בעלות תפקיד מרכזי במאבק על הקמתה של מדינת ישראל ובהתפתחותה מאז שנות השלושים של המאה הקודמת.[33] עם זאת, הייתה זו מלחמת ששת הימים (1967) שסימנה את העלייה המשמעותית בתרומות, נוכח הפיכתה של ישראל לגורם מלכד ולחלק מהזהות היהודית של יהודי ארצות הברית.[34] נוסף על הגורם הזהותי־ערכי, הפילנתרופיה היא גם פועל יוצא של עושרה של הקהילה היהודית ושל חוקי המיסוי בארצות הברית, שכאמור מעודדים תרומות והקמת קרנות. הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית כלפי ישראל מתאפיינת במספר מגמות והתפתחויות שיפורטו להלן:

היקף התרומות

מרבית המומחים החוקרים את הקהילה היהודית־אמריקאית וכן בעלי תפקידים, הן בישראל והן בארצות הברית, סבורים כי היקף התרומות של יהדות ארצות הברית לישראל נמצא במגמת ירידה יחסית בשלושת העשורים האחרונים, לצד עלייה בהיקף התרומות למטרות לא יהודיות ולמטרות יהודיות מקומיות־קהילתיות.[35] בניגוד להם, טוענים החוקרים פלייש וששון כי בשנות התשעים של המאה העשרים ומאז ראשית שנות האלפיים, היקף התרומות של יהודי ארצות הברית לישראל עלה באורח ניכר. לטענת השניים, הסברה שהתרומות של יהודים אלה לישראל נמצאות במגמת ירידה נעוצה במידע חסר על היקף התרומות ומושמעת על ידי אלה הסבורים כי שני המרכזים הגדולים של העם היהודי מתרחקים זה מזה.[36] תימוכין לטענתם של פלייש וששון ניתן למצוא במחקר ישראלי, לפיו, בנוסף לקרנות ולארגונים ללא מטרות רווח הרשומים בישראל, ישנן למעלה מ־1,500 קרנות הפעילות בישראל שאינן רשומות, ואשר לא קיימים מידע ונתונים סטטיסטיים על הסכומים אותם הן מעבירות.[37]

נכון לשנת 2017, ההערכות הן כי היקף ההעברות החד־צדדיות למטרות שונות בישראל עומד על כשמונה מיליארד ש"ח, שהם יותר משני מיליארד דולר.[38] מכאן שהפילנתרופיה מהווה את הנתח הגדול ביותר בפעילותם הכלכלית של יהודי התפוצות בישראל (32 אחוזים) (ראו תרשים 35)[39] – כאחוז אחד מהכלכלה הישראלית. סכום זה כולל בתוכו תרומות ישירות לארגונים מסוגים שונים, כמו "הסוכנות היהודית", "הג'וינט העולמי",

"קרן ירושלים" ו"הקרן החדשה לישראל"; תרומות דרך "ארגוני ידידים" למוסדות כמו בתי חולים, מוזיאונים ואוניברסיטאות; ותרומות של יחידים שהקימו קרנות בחו"ל הפעילות בישראל, כמו "קרן מנדל", "קרן פורד" ו"קרן ברונפמן".[40] על חשיבות כספי התרומות ניתן ללמוד מהנתון הממשלתי, לפיו ירידה של אחוז אחד בתרומות תוביל לאובדן של כ־1,800 משרות בישראל.[41]

אפיקי התרומה

א. תרומה לישראל דרך הגופים הלאומיים שהיו אמונים באופן מסורתי על גיוס כספים

כספי התרומות היו מועברים לישראל באופן מסורתי דרך ארבעה "מוסדות לאומיים": "הסוכנות היהודית לישראל" – ארגון יהודי כלל עולמי, הפועל מכספי תרומות, מקיים שותפות עם ממשלת ישראל ויש לו מעמד ייחודי שנקבע ב"חוק המעמד" משנת 1952;[42] "ההסתדרות הציונית העולמית"; "קרן היסוד" – המוסד הכספי המרכזי לקידום פעולותיה של "ההסתדרות הציונית בארץ ישראל", המרכז את כל המגביות בחו"ל (למעט ארצות הברית) האוספות תרומות עבור מדינת ישראל; ו"הקרן הקיימת לישראל".

לצד מוסדות אלה, פעלו שני מוסדות יהודיים אמריקאיים לגיוס כספים בארצות הברית: "המגבית היהודית המאוחדת", שהיה ארגון גיוס הכספים העיקרי של יהודי ארצות הברית, ופעל מסוף שנות השלושים של המאה העשרים ועד שנת 1999; וארגון "הג'וינט העולמי", שחרט על דגלו לעזור ליהודים באשר הם, ובתוך כך פעל ופועל לחיזוק החברה בישראל, בשותפות עם הממשלה, רשויות מקומיות, החברה האזרחית והמגזר העסקי.

למרות שמדובר בשישה מוסדות לא ממשלתיים ועצמאיים מבחינה פיננסית, אשר נוסדו על ידי המוסדות הציוניים[43] עוד טרם הקמת המדינה, אופיינה פעולתם, מאז הקמתה של מדינת ישראל ועד ימינו, בשותפות עם ממשלת ישראל. גיוס התרומות על ידם והעברתן למדינה, אפשרו את תכנון אופן חלוקת הכספים וייעודם למטרות לאומיות "גדולות" בישראל. בהקשר זה ראוי להזכיר גם את ארגון "הבונדס" (Israel Bonds), אשר הוקם ביוזמת ממשלת ישראל, בשיתוף יהודים אמריקאים, ואשר עוסק מאז שנת 1951 במכירת אגרות חוב של מדינת ישראל ליהודי התפוצות.[44]

המאפיין העיקרי של אפיק התרומה דרך "המוסדות הלאומיים" היה תרומה לטובת הקולקטיב, שלא אפשרה לתורם לבחור או לדעת את יעד התרומה. כך, למשל, בשנות השישים של המאה הקודמת היה ה"בונדס" לאחד ממקורות המימון הגדולים ביותר של פרויקטים לאומיים, כמו הקמת מוביל המים הארצי.[45] חילופי הדורות הובילו לשינוי בדפוסי התרומה. בעוד שהדור שחזה בהקמת מדינת ישראל רצה לחזק את עצם קיומה ותרם באופן "עיוור" דרך הגופים הלאומיים, התורמים בני דור הביניים ובני הדור הצעיר כבר ביקשו לבחור את יעדי התרומה, לראות את תוצאותיה ולמדוד את השפעותיה. מגמה זו הובילה, בתהליך ארוך שנים, לירידה ביכולת הגיוס של גופים אלה. מתחילת

שנות האלפיים ועד היום חלה ירידה של יותר מחמישים אחוזים בתרומות דרך אותם גופים: כך, בעוד שבשנת 2000 הועברו דרך הגופים הלאומיים כ־300 מיליון ש"ח, בשנת 2016 הועברו דרכם רק כ־150 מיליון ש"ח לישראל.[46]

ב. תרומה לישראל דרך הפדרציות היהודיות בארצות הברית

התהליך שתואר לעיל הביא להפיכתן של הפדרציות היהודיות בארצות הברית לאפיק מרכזי בתרומות לישראל. הדבר נבע גם מרישות הפדרציות בקרב הקהילות: בבתי הכנסת ובשאר המוסדות הקהילתיים ומכוח ההיכרות האישית עם חברי הקהילה. לצד העברת כספי התרומה לגופים הלאומיים דרך הפדרציות, אִפשר אפיק זה גם תרומה למטרות ולארגונים ספציפיים לפי בחירת התורם. עם זאת, בשני העשורים האחרונים חלה ירידה בהיקף התרומות גם דרך אפיק הפדרציות היהודיות, בין היתר מכיוון שהוא אינו מאפשר את מדידת ההשפעות של התרומה, ובנוסף לכך הוא מחייב תרומה גם לפדרציה עצמה.

ג. תרומה דרך "ארגוני ידידים" וקרנות פרטיות למטרות ספציפיות בישראל

לפחות שלוש התפתחויות שחלו בשני העשורים האחרונים הובילו לעלייה בתרומות דרך "ארגוני ידידים" וקרנות פרטיות למטרות ספציפיות בישראל.

ההתפתחות האחת הייתה רצונם של התורמים במעורבות אישית גבוהה יותר ובקבלת תוצאות קונקרטיות ובנות מדידה של התרומה. ההתפתחות השנייה הייתה העלייה במספר הפניות היזומות של ארגונים ישראליים ליהודים אמריקאים בבקשות לתרומה. ההתפתחות השלישית היא בחינת התרומה על ידי התורמים בראייה תכליתית, כלכלית־עסקית.

העלייה בתרומות דרך אפיק זה יכולה לתמוך בטענתם של פלייש וששון, לפיה אין ירידה בהיקף התרומות, אלא שחל שינוי באופני העברתן. זאת, מכיוון שחלקים גדולים מהכספים המועברים לישראל בדרך זו אינם מופיעים ברישום מסודר, כמו זה שמנהלים המוסדות הלאומיים, ארגונים הרשומים בישראל והפדרציות היהודיות.[47] לשינוי באפיקי התרומה משמעות עמוקה עבור מדינת ישראל: ישראל יכולה כיום להסתמך פחות ופחות על כספי התרומות של יהודי ארצות הברית לקידום מטרות ופרויקטים לאומיים גדולים, שלעיתים גם אינם מתוקצבים מתקציב המדינה משיקולים כאלה ואחרים.

למרות השינויים וההתפתחויות הללו באפיקי התרומה, ניתן עדיין למצוא את רוח "דור המייסדים" גם בימינו, בעיקר בעת מערכות צבאיות או משברים ביטחוניים בישראל. מלחמות ומבצעים צבאיים מביאים לקמפיינים ייעודיים שמצליחים לגייס מאות מיליוני דולרים למען ישראל כמו למשל לטובת פעילויות ומתקנים לילדי שדרות ועוטף עזה שהיו תחת ירי רקטות משך תקופה ממושכת.[48]

יעדי התרומה

כחמישים אחוזים מסך התרומות של יהדות התפוצות ליעדים ישראליים מועברים לקידום נושאי חינוך ומחקר. חמישים האחוזים הנוספים מתחלקים בין נושאים שונים,

ביניהם: רווחה (13 אחוזים), פילנתרופיה והתנדבות בישראל (11 אחוזים), בריאות (שבעה אחוזים), ארגוני סינגור (שישה אחוזים), תרבות, בידור וספורט (שישה אחוזים).[49]

מרכיב הביטחון הלאומי אותו זיהינו כנתרם ביותר על ידי הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית הוא החוסן הלאומי. הן במובן הצר של המושג, קרי חוסנה הלאומי של מדינת ישראל, והן במובנו הרחב, קרי חוסנו הלאומי של העם היהודי, כפי שעוד יידון בהמשך.

פעילות כלכלית בישראל: סחר, השקעות וקידום שיתופי פעולה

בעוד שהפילנתרופיה היא בעלת חשיבות בהיבטים שונים ומהווה את הפעילות הכלכלית הרחבה ביותר מצידם של יהודי התפוצות כלפי ישראל, היא אינה חלק משמעותי מסך התמ"ג הישראלי. אחדים מהמומחים סבורים כי התרומה הפיננסית המשמעותית ביותר של יהודי ארצות הברית לישראל היא בתחום הסחר איתה, וכן בקידום שיתופי פעולה, השקעות וחדשנות בתחומים שונים (בהם יערך דיון מפורט בתת־הפרק "עוצמה כלכלית, מדעית וטכנולוגית של ישראל" בהמשך).

השפעה בערוצים אחרים: פעילות דיפלומטית, חברתית ועסקית

רבים מהגורמים היהודיים – פרטים, ארגונים ופדרציות – גם אלה שאינם עוסקים בפעילות פוליטית, מעורבים בפעילות למען ישראל. פעילותם הדיפלומטית, העסקית, החברתית, התרבותית והאקדמית של חברי הקהילה היהודית מאפשרת להם לתמוך בישראל ולקדם תמיכה של גורמים אחרים בה הן בתוך ארצות הברית והן מחוצה לה.

הפעילות הדיפלומטית, בעיקר של ארגונים יהודיים, נעשית מול מגוון רחב של גורמים – מדינות, ארגונים לא מדינתיים, קבוצות וקהילות. בבסיסה של פעילות זו עומד הרצון לקדם את קשריה של ישראל עם גורמים שונים במרחב האזורי והעולמי, והיא נשענת על תדמית ההשפעה ממנה נהנים יהודי ארצות הברית. פעילות זו מכוננת מערכות יחסים ארוכות טווח עם מדינות וקבוצות שונות, שבמסגרתן עוזרים הארגונים היהודיים לשותפותיהם בקידום האינטרסים שלהן בארצות הברית, מונח המסד לכינון שיתופי פעולה בין מדינות אלו ובין ישראל, ומעמיקים שיתופי פעולה קיימים איתה. פעילות זו מחזקת את מעמדה האזורי והבין־לאומי של מדינת ישראל.

במסגרת **הפעילות העסקית** של יהודים אמריקאים, רבים מהם מסייעים לישראלים יחידים ולתאגידים ישראליים ב"פתיחת דלתות" לפעילות בשוק האמריקאי, משקיעים בקרנות ובמיזמים בישראל ומסייעים בקידומם של יעדים לאומיים, כמו שיתופי פעולה בין ישראל למדינות שונות ובשימור קשרים כלכליים ומסחריים בעיתות מלחמה ומשברים פוליטיים אזוריים ועולמיים. פעילות זו מחזקת את עוצמתה הכלכלית, המדעית והטכנולוגית של ישראל.

יהודי ארצות הברית עוסקים גם **בפעילויות חברתיות ותרבותיות** בתוך ארצות הברית ומחוצה לה, שבין היתר מקדמות דעת קהל אוהדת כלפי ישראל. כך למשל, ארגוני תקשורת יהודיים, הפועלים בכלי התקשורת המסורתיים והחדשים (ניו־מדיה), ושיתופי

פעולה בתחום האקדמיה והמחקר המקודמים בארצות הברית ומחוצה לה, מעמיקים את ההיכרות עם ישראל, מאפייניה והאתגרים הניצבים בפניה. בכך מבקשים חברי הקהילה ליצור תמונה מאוזנת של המצב עימו מתמודדת ישראל, תוך טיפוח אהדה כלפיה. כל הפעילויות הללו מחזקות את מרכיבי שיתוף הפעולה האסטרטגי של ישראל עם ארצות הברית, את מעמדה הבין־לאומי ואת החוסן הלאומי שלה (פירוט נוסף בדיון במרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל, להלן).

רכיבי הביטחון הלאומי של ישראל ותרומתם של יהודי ארצות הברית

שיתוף פעולה אסטרטגי עם מעצמת־על

נקודת המוצא לשותפות האסטרטגית בין ארצות הברית לישראל הם "היחסים המיוחדים" בין שתי המדינות, המושתתים על שותפות בערכים ובאינטרסים. ראשיתם של "יחסים מיוחדים" אלה בסוף שנות החמישים של המאה הקודמת, בתקופת נשיאותו של דווייט אייזנהאור. בתקופה זו, במקביל להתחזקות מעמדה של הקהילה היהודית והשתלבותה במערכת האמריקאית, החלה להיתפס ישראל כנכס אסטרטגי על ידי ארצות הברית. תפיסה זו ו"היחסים המיוחדים" בין שתי המדינות העמיקו לאחר מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, ובמיוחד לאחר הסכם השלום בין ישראל ומצרים (1979).[50]

השותפות האסטרטגית בין ישראל וארצות הברית באה לידי ביטוי בשני תחומים עיקריים. האחד, בסיוע של ארצות הברית לביצור עוצמתה הצבאית של ישראל; השני, במתן המעטפת המדינית האמריקאית בזירה הבין־לאומית לפעולותיה של ישראל, בביצור מעמדה הבין־לאומי ובמאבק בתופעות האנטישמיות והדה־לגיטימציה. שיתוף פעולה זה הוא פרי אינטרסים אמריקאיים: ארצות הברית מפיקה תועלת משותפות אסטרטגית זו, מהעברת כספי הסיוע לישראל ומתמיכתה בפרויקטים ביטחוניים ישראליים. ראשית, בדרך זו מבטיחה לעצמה ארצות הברית בעלת ברית יציבה במזרח התיכון; שנית, ארצות הברית נהנית מטכנולוגיות המפותחות בישראל בלוחות זמנים אטרקטיביים; שלישית, שותפות זו מחזקת את כלכלתה של ארצות הברית, בכך שישראל רוכשת תוצרת אמריקאית בכספים המועברים אליה וכן במסגרת פרויקטים ביטחוניים משותפים.

ליהודי ארצות הברית משקל רב בחידוד ובהדגשת הערכים והאינטרסים המשותפים בין שתי המדינות, במינופם להעמקת השותפות ביניהן ולהמשך תמיכתה של ארצות הברית בישראל. יהודים בקונגרס ובממשל, וכן ארגונים יהודיים שונים, ממלאים תפקיד חשוב ביצירת התדמית החיונית של ישראל כשותפה אסטרטגית וכבעלת ברית במזרח התיכון, הן בקרב מקבלי ההחלטות האמריקאיים והן בדעת הקהל בארצות הברית. זוהי אחת מתרומותיהם המשמעותיות ביותר של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל.

לפי הרב אריק יפה, נשיא התנועה הרפורמית בצפון אמריקה, "... אין שום סיכוי שהיחסים [בין ישראל ובין ארצות הברית] ימשיכו להיות חזקים בלי יהודי ארצות הברית.

הגישה לישראל כאן היא חיובית, אבל מה שמשפיע זה... [ש]אכפת לנו ואנחנו עובדים קשה. אנחנו כוח בשתי המפלגות ויודעים את זה [בארצות הברית]. ברגע שהדבר יהיה פחות חשוב ליהודים וירגישו את זה בוושינגטון, הוא ישפיע על היחסים בין ארצות הברית לישראל".[51] דבריו של אחד משגרירי ישראל בארצות הברית, לפיהם הוא לא יכול היה לתפקד כפי שתיפקד בעת כהונתו בוושינגטון ללא תמיכת איפא"ק והקהילה היהודית בכללה, מחזקים אמירה זו. ואכן, שימור שיתוף הפעולה האסטרטגי בין שתי המדינות והעמקתו, הוא עיסוק מרכזי של השדולה הפרו־ישראלית ומהווה עבור אחדים מהארגונים היהודיים את תכלית קיומם ועיקר עיסוקם.

בין הגורמים המאפשרים לשדולה הפרו־ישראלית לבצר את השותפות האסטרטגית בין שתי המדינות אפשר למצוא גם את איפיונה של ישראל בעיני ארצות הברית כ"נושאת מטוסים" גדולה ("USS-Israel") באזור רגיש, חיוני ובלתי יציב, המספקת לה מודיעין, ידע, ניסיון מבצעי ודריסת רגל אזורית.[52] גורמים נוספים הם מעורבותה של השדולה הפרו־ישראלית בסוגיות של ביטחון לאומי וההיכרות והגישה שיש לה ל"אנשים הנכונים" במערכת האמריקאית.

המאמצים שמשקיעה השדולה הפרו־ישראלית בקידום היכרותם של מקבלי ההחלטות בארצות הברית ושל חברי הקהילה הביטחונית האמריקאית עם האינטרסים הביטחוניים והאתגרים של ישראל, לצד חידוד האינטרסים המשותפים וקידום חקיקה המקבעת ומסדירה את היחסים בין שתי המדינות, מתורגמים לשיתוף פעולה אסטרטגי הדוק מול איומים מתמשכים, לשיתוף פעולה מודיעיני חיוני, לתרגילים צבאיים משותפים ולהצבה של אמצעי לחימה אמריקאיים מתקדמים בישראל.[53] לדברי גורם צבאי בכיר לשעבר, השדולה הפרו־ישראלית למדה להכיר את היתרונות הישראליים בתחומי הטכנולוגיה ולשכנע את גורמי הממשל האמריקאי שמדובר בהשקעה משתלמת. בהיותה חלק מהמערכת האמריקאית, יודעת השדולה "לשווק" את מדינת ישראל לממשל האמריקאי טוב יותר ממדינת ישראל עצמה, ועושה זאת על ידי הדגשת התועלת לארצות הברית שתצמח לה משותפות זו. מערכת היחסים בין השדולה ובין הקונגרס והממשל מאפשרת לישראל להשפיע על מהלכים משמעותיים, כמו העלאת איום הגרעין האיראני לסדר היום העולמי על ידי ארצות הברית, השפעה על הצעדים שננקטו כלפי אירן וכיוצא באלה.

מאז הקמתו היה איפא"ק מעורב, כיוזם או כשותף, במאות החלטות פרו־ישראליות ובחקיקה המבצרת את שיתוף הפעולה הביטחוני והאסטרטגי בין ארצות הברית לישראל. הארגון פועל לקידום שיתופי פעולה בילטרליים בתחום ביטחון הפנים (Homeland Security) וכן בנושאי גבולות, תעופה, ביטחון נמלים וביטחון סייבר.[54] קידום חקיקה בקונגרס האמריקאי בנושאים אלה מושפע, ולו בעקיפין, על ידי מערכות היחסים ארוכות השנים שמקיים איפא"ק עם נבחרים אמריקאיים והתרומות שהוא מגייס עבורם. כך, למשל, חוק שיתוף הפעולה האסטרטגי ארצות הברית־ישראל, מדצמבר 2014 (The United States-Israel Strategic Partnership Act, 2014, S. 2673), היה יוזמה של מספר סנטורים וחברי בית הנבחרים של ארצות הברית, שאיפא"ק תורם להם את הסכומים

הגבוהים ביותר, ומערכת היחסים ביניהם ובינו היא ארוכת ימים.[55] גם לאחר חקיקת החוק, המשיך איפא"ק לפעול, בשיתוף עם הקונגרס, ליישומו המלא.[56]

יהודי ארצות הברית ממלאים תפקיד מרכזי גם ביצירתה של תמיכה ציבורית רחבה לסיוע ולתמיכה שמעניקה ארצות הברית לישראל. הם עושים זאת באמצעות פעילות חברתית, תקשורתית, אקדמית ותרבותית, המדגישה את הערכים המשותפים ואת הבסיס הערכי של "היחסים המיוחדים" בין ארצות הברית לישראל, במיוחד בסוגיות של שוויון בפני החוק, חירות, צדק, מוסר, דמוקרטיה, פלורליזם דתי, זכויות אדם ויחס למיעוטים,[57] וכן את האינטרס האמריקאי בתמיכה בישראל.

ארגונים יהודיים רבים פועלים בארצות הברית בשיתוף פעולה עם מיעוטים וקבוצות שונות גם בנושאים שאינם קשורים במישרין בישראל. "הליגה נגד השמצה" (ADL), למשל, מפעילה מוקד המרכז תלונות על פשעי שנאה ומופיעה בבתי משפט, בקונגרס ומול רשויות שונות בהגנה על מיעוטים, במטרה להבטיח את מימוש התיקון הראשון לחוקה האמריקאית. הליגה גם מפעילה תוכניות חינוך נגד שנאה, אפליה וגזענות בבתי ספר, משתתפת בהכשרות במסגרות מקצועיות שונות כמו הכשרת קצינים במשטרת ניו יורק (NYPD), ועוד. בפעילותו מבקש הארגון להפוך את ארה"ב למקום טוב יותר עבור קבוצות מיעוט, ובתוך כך עבור היהודים. במסגרת הפעילויות הללו נבנים מנגנוני אמון בין הצדדים, וזיהויו של הארגון עם ישראל, מקדם, בסופו של דבר, היכרות עם ישראל ויוצר לה תדמית חיובית, כמי שתומכת בערכים שאותם מקדמת "הליגה נגד השמצה".

דוגמה נוספת היא הפעילות שמקיים "הוועד היהודי אמריקאי" (AJC) בנושאי זכויות אדם, והמאבק שהוא מנהל בגזענות ובקיצוניות יחד עם קבוצות שהוא סבור שהן בעלות השפעה במגזרים שונים בארה"ב, כמו באקדמיה ובקהילות שונות – מוסלמיות, לטינו־אמריקאיות ואפרו־אמריקאיות. בצורה זו מבקש הארגון לשמר ו/או להרחיב את התמיכה במטרותיו ובפעולותיו בקרב קבוצות וציבורים אלה, וביניהן קידום סובלנות וזכויות אדם, לצד תמיכה בישראל. "מועצת המנהיגות הלטינו־יהודית" (Latino-Jewish Leadership Council) ו"המועצה המוסלמית־יהודית המייעצת" (Muslim-Jewish Advisory Council) הן שני גופים שהוקמו על ידי "הוועד היהודי־אמריקאי", המורכבים ממנהיגים בולטים של הקבוצות השונות ומטרתם היא ליצור דיאלוג בין־קהילתי ובין־דתי ולקדם זכויות אדם וזכויות מיעוטים בארצות הברית.[58] הארגון עורך סיורים לימודיים לחברי קבוצות אלו בישראל, במהלכם נפגשים חבריהם עם המציאות הישראלית, על אתגריה ומורכבויותיה, ולומדים על חשיבות השותפות האמריקאית־ישראלית לשני הצדדים.

סיורים ומשלחות כאלה הם פרקטיקה נוהגת של רבים מהארגונים היהודיים, שכן הם מהווים דרך יעילה לחשיפתם של קהלי יעד שונים לישראל ומאפשרים יצירת תדמית חיובית שלה בארצות הברית, שמצידה מובילה להגברת התמיכה בה. קהלים נוספים המגיעים לישראל במסגרת משלחות אלו הם אנשי קונגרס, בכירים בתחומי הביטחון הלאומי של ארצות הברית, אנשי אכיפת חוק מקומיים,[59] עיתונאים ומובילי דעת קהל אמריקאיים.[60] לדברי הארגונים השונים, השפעת הסיורים בישראל על משתתפיהם ניכרת

מאוד, במיוחד בעיתות משבר. עיתונאים ואישי ממשל שהשתתפו במשלחות כאלו מתבטאים לא פעם בחיוב כלפי ישראל במהלך מבצעים צבאיים או פעילות צבאית ישראלית אחרת, דבר שללא הביקור בישראל ייתכן שלא היה מעסיק אותם כלל. אחדים מהארגונים גם מביאים מומחים בנושאים רלוונטיים להרצאות בפני מנהיגי קבוצות וציבורים אזרחיים, מתוך כוונה להשמיע בפניהם עובדות על המתרחש בישראל, כדי שהם יעבירו אותם הלאה לקהל שלהם.

דוגמה נוספת היא של ארגון HAIS, הפועל למען פליטים בישראל ובעולם. פעילותו בישראל מקדמת את תדמיתה הפלורליסטית, כמדינה המאפשרת פעילות למען זכויות אדם בתחומה. פעילות זו של הארגון נותנת מענה לטענות נגד ישראל בנושא זה, ומאפשרת את היווצרותה של הזדהות ערכית עם ישראל בדעת הקהל האמריקאית על בסיס ליברלי־פלורליסטי.

פעילותם של ארגוני תקשורת תורמת אף היא ליצירתן של אווירה ציבורית ודעת קהל אוהדת לישראל וליחסים עימה. ארגון The Israel Project (TIP), למשל, הפועל בתחום התקשורת, מספק מידע על ישראל, ונותן לעיתונאים "כל מה שדרוש להם כדי שהסיפור שיפרסמו יהיה נכון".[61] הארגון פועל גם ברשתות החברתיות במטרה להעלות את המודעות וההיכרות של הציבור האמריקאי עם ישראל, ולסתור מידע המופץ על ידי גורמים אנטי־ישראליים. ארגון CAMERA (Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America) פועל לקידום סיקור מאוזן ומדויק של ישראל והמזרח התיכון, וארגון MEMRI (The Middle East Media Research Institute) עוסק בתרגום, בניטור ובניתוח ידיעות תקשורתיות מהמזרח התיכון. אלו הן רק מקצת מהדוגמאות של המהלכים הנעשים בידי הארגונים היהודיים בארצות הברית לקידום התמיכה בישראל בדעת הקהל האמריקאית.

שיתופי פעולה אקדמיים ותרבותיים, המקודמים בידי פרטים וארגונים,[62] מובילים גם הם להיכרות עם מדינת ישראל, עם נקודת המבט שלה, אתגריה ויכולותיה, ולהדגשת המשותף בין ארצות הברית וישראל ובין קבוצות שונות בתוכן. שיתופי פעולה אלה יוצרים דעת קהל אוהדת, התומכת בסיוע לישראל ובחיזוק השותפות האסטרטגית בין שתי המדינות.

עוצמה צבאית

ליהודי ארצות הברית, ובראשם איפא"ק, חלק משמעותי בשימור מחויבותה של ארצות הברית לביצור עוצמתה הצבאית של ישראל, תוך שמירה על יתרונה האיכותי מול שכנותיה. מחויבותה זו של ארצות הברית מהווה את אחד הביטויים המרכזיים של השותפות האסטרטגית המתקיימת בין שתי המדינות. איפא"ק היה מעורב לאורך השנים בקידום ובתמיכה בעסקאות ובשיתופי פעולה ביטחוניים וטכנולוגיים בין ארצות הברית ובין ישראל, ופעל להבטחת חבילת הסיוע האמריקאית. הארגון היה מיוזמי וממקדמי הצעת החוק להגברת שיתוף הפעולה הביטחוני בין ארצות הברית לישראל, שהתקבלה ונחתמה

ביולי 2012 בידי הנשיא אובמה (The U.S.-Israel Enhanced Security Cooperation Act S. 2165).[63] פעילות איפא"ק בקונגרס בשנת 2014 הובילה להודעת משרד ההגנה של ארצות הברית על העברה של סיוע מיידי בשווי של 429 מיליון דולר לרכישת סוללות "כיפת ברזל", והיוזמה שהוביל בשנת 2016 להענקת חבילת סיוע לישראל בשווי 600 מיליון דולר לפיתוח וייצור מערכות הגנה נוספות מפני טילים, אושרה על ידי שני בתי הקונגרס האמריקאי.[64]

בשנת 2014 היה איפא"ק גם מעורב בשידרוג מעמדה הרשמי של ישראל מ"בעלת ברית מרכזית שאינה חברה בנאט"ו" (Major non-NATO Ally), כפי שהוגדרה מאז סוף שנות ה־80, ל"שותפה אסטרטגית מרכזית" (Major Strategic Partner). מהלך זה נעשה במסגרת US-Israel Major Strategic Partner Act, שקיבל הקונגרס האמריקאי, חוק שמעניק לישראל, בין היתר, תמיכה כספית נוספת לצורכי הגנה ובתחום האנרגיה.[65] איפא"ק מעורב גם בהסכמים על חבילת הסיוע הביטחוני שמעבירה ארצות הברית לישראל מדי שנה, בהיקף של כשלושה עד ארבעה מיליארד דולר – סיוע הגדול בהיקפו מהסיוע שהוענק לכל מדינה אחרת מאז מלחמת העולם השנייה. מעורבותו זו נעשית הן באופן ישיר בפעילות לובי ובפניות ישירות אל הפוליטיקאים והן באופן עקיף, באמצעות קשריו.

בשנת 2016, לאחר חתימת ההסכם על חבילת הסיוע לעשור נוסף (2019־2028), הודה ראש הממשלה נתניהו לא רק לנשיא אובמה ולממשלו, אלא גם "לחברינו הרבים בקונגרס האמריקאי ולעם האמריקאי, על תמיכתם הגדולה, תמיכה שחוצה מפלגות וחובקת את אורכה ורוחבה של ארצות הברית", תוך שהוא מדגיש את שותפות האינטרסים שבתמיכה זו. לדבריו: "רבים בארצות הברית מבינים שהשקעה בביטחון ישראל מחזקת את היציבות במזרח התיכון הבלתי יציב ומשרתת לא רק את האינטרס הביטחוני שלנו, אלא גם את האינטרס הביטחוני של ארצות הברית".[66] תמיכתם של דעת הקהל האמריקאית ושל "החברים הרבים", כפי שכינה אותם נתניהו, היא פרי עבודה מאומצת וארוכת שנים של הארגונים היהודיים, ובראשם איפא"ק, בהדגשת האינטרס הלאומי האמריקאי של תמיכה בישראל, שככל הנראה הוביל רבים מאנשי הקונגרס להצביע בעד ההסכם.

במקביל ליוזמות שמוביל איפא"ק, הוא גם פועל, ברמות שונות של הצלחה, נגד החלטות שלדעתו עשויות לפגוע בעוצמתה של ישראל וביתרונה הצבאי האיכותי. כך, בעוד שאיפא"ק פעל ופועל למניעת העברתן של טכנולוגיות אמריקאיות מתקדמות לשכנותיה הערביות של ישראל כדי לשמור על יתרונה האיכותי, הוא לא הצליח להביא בשנות השמונים של המאה הקודמת לביטול הסכם עליו חתם נשיא ארצות הברית דאז, רונלד רייגן, למכירת מטוסי ביון מסוג AWACS לערב הסעודית, וזאת למרות שפעל בעניין זה בשיתוף פעולה עם חברי קונגרס אמריקאיים.[67] גם בנושא הגרעין האיראני נחל איפא"ק הצלחות לצד כישלונות. בשנת 2012 קידם הארגון בהצלחה הטלת סנקציות על איראן. לעומת זאת, התנגדותו בשנים 2014־2015 לחתימתה של ארצות הברית על הסכם עם איראן בנושא הגרעין לא התקבלה ולא מנעה את חתימת ההסכם.[68]

בניגוד לחלק מהטענות בדבר "שליטתו" של איפא"ק במדיניות החוץ האמריקאית במזרח התיכון, הצלחתו אינה מובטחת כלל, והיא תלויה במידה רבה, כפי שכבר הוזכר, בכמה גורמים: בהקשר של הנושא ובמידת החפיפה שלו לאינטרס הלאומי האמריקאי, כפי שהוא נתפס בארצות הברית על ידי הנשיא, הממשל ונבחרי הציבור; בשאלה האם מדובר בניסיון לשמר או לשנות החלטה או הסכם; וכן בשאלה מיהם הכוחות הנוספים הפועלים באותו נושא.

בנוסף לאיפא"ק פועלים בארצות הברית גם מכוני מחקר פרו־ישראליים, כמו JINSA (Jewish Institute for National Security Affairs), המבקשים לחזק את עוצמתה הצבאית של ישראל הן על ידי העמקת היחסים הביטחוניים בין ארצות הברית לישראל,[69] והן על ידי הדגשה בפני קהילת הביטחון האמריקאית של התפקיד שישראל ממלאת, ויכולה למלא, בהבטחת האינטרסים האמריקאיים, המערביים והדמוקרטים במזרח התיכון.[70]

מעמד בזירה הבין־לאומית

פעילותם של יהודי ארצות הברית בקונגרס, בממשל, בתקשורת, בקמפוסים, בארגונים בין־לאומיים ובקרב מדינות שונות תורמים לביצור מעמדה של ישראל בזירה הבין־לאומית.

התמיכה האמריקאית בישראל בזירה הבין־לאומית

מערכות היחסים הארוכות של ארגוני השדולה הפרו־ישראלית, ובראשם איפא"ק, עם פוליטיקאים אמריקאים, תורמת לתמיכתם בהגנה על מעמדה של ישראל בזירה הבין־לאומית מפני מגוון של איומים מדיניים, ובראשם באו"ם ובארגונים בין־לאומיים אחרים. המטריה שפורסת ארצות הברית מעל ישראל בזירה הבין־לאומית כוללת, בין היתר, הגנה מפני קבלתן של החלטות אנטי־ישראליות במועצת הביטחון של האו"ם ובפורומים בין־לאומיים נוספים; מאבק במאמצי הדה־לגיטימציה של ישראל ובתנועת החרם הבין־לאומית (BDS); הגנה מפני ניסיונות להטלת סנקציות על ישראל; הגנה מפני מאמצים לשלילת היכולות האסטרטגיות המיוחסות לישראל ועוד.[71]

כאמור, הפעילות של ארגוני השדולה הפרו־ישראלית בממשל ובקונגרס לא תמיד נושאת פרי. דוגמה נוספת לכך היא החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 2334 נגד ההתנחלויות, שהתקבלה בדצמבר 2016 לאחר שארצות הברית נמנעה בהצבעה. עם זאת, דוגמה זו מהווה עדות למעורבותם ולסיועם של נבחרי ציבור אמריקאיים, שלהם מערכות יחסים ארוכות עם איפא"ק, בניסיונות לקדם החלטות של הממשל שישמרו וישפרו את מעמדה הבין־לאומי של ישראל. כך, בספטמבר 2016, לפני ההצבעה במועצת הביטחון של האו"ם על החלטה 2334, נשלח לנשיא אובמה מכתב החתום בידי 88 סנטורים, הן מהמפלגה הרפובליקנית והן מהמפלגה הדמוקרטית, הקורא לו לדבוק במדיניות האמריקאית המסורתית ולהטיל וטו על כל החלטה חד־צדדית של מועצת הביטחון בנושא הישראלי־פלסטיני. את משלוח המכתב יזמו הסנטור הרפובליקני מייק ראונדס (Rounds) והסנטורית הדמוקרטית קריסטין ג'ילברנד (Gillibrand), שניהם

בעלי קשרים ענפים וממושכים עם איפא"ק.[72] גם לאחר קבלת החלטה 2334 המשיכה ג'יליברנד לפעול לגינויה בסנאט, יחד עם הסנטור היהודי צ'אק שומר.[73]

דוגמה נוספת למעורבות חברי קונגרס למען ישראל היא המכתב הדו־מפלגתי, בחתימתם של 41 סנטורים וחברי בית הנבחרים, שנשלח באוקטובר 2016 למועצת המנהלים של אונסק"ו בבקשה ש"לא ישכתבו את ההיסטוריה של ירושלים במאמצי הדה־לגיטימציה שנעשים נגד ישראל". את משלוח המכתב יזמו חברת הקונגרס הרפובליקנית אילאנה רוס־לטינן (Ros-Lehtinen) והסנטור הרפובליקני טד קרוז (Cruz), שניהם תומכים אדוקים בשותפות בין ארצות הברית לישראל ובעלי קשרים הדוקים עם איפא"ק.[74]

דוגמה לתפיסה לפיה התמיכה האמריקאית בביצורו ושימורו של המעמד הבין־לאומי של ישראל עוברת דרך הארגונים היהודיים, אפשר למצוא בביקורה של מנכ"לית אונסק"ו בוושינגטון. בעקבות החלטת הארגון, באוקטובר 2011, לקבל את "פלסטין" כחברה, הודיעה ארצות הברית, שהיא הממנת העיקרית של אונסק"ו, על השעיית העברת הכספים לארגון. זאת, בעקבות שורת חוקים שנחקקו בארצות הברית בשנות התשעים של המאה הקודמת ביוזמת איפא"ק. חקיקה זו קבעה, בין השאר, כי הכרה של ארגון בין־לאומי ב"פלסטין", או קבלתה כחברה בו, תוביל להשעיה של העברת הכספים האמריקאיים אליו. מנכ"לית אונסק"ו יצאה לסבב פגישות בוושינגטון לדיון בהמשך הקשרים בין ארצות הברית והארגון. בנוסף לפגישותיה עם חברי בית הנבחרים והסנט, היא נפגשה גם עם מנכ"ל איפא"ק, האוורד קור, ועם חברי "הוועד היהודי האמריקאי".[75]

פעילות בתקשורת ובקמפוסים ומאבק בתנועת החרם BDS

יהודי ארצות הברית נמצאים בשנים האחרונות בחזית המאבק נגד תנועת החרם BDS ונגד קמפיינים המתנהלים בארצות הברית ובמקומות נוספים ברחבי העולם, המכוונים לדה־לגיטימציה של ישראל. ארגונים יהודיים כמו The Israel Project (TIP), StandWithUs ו־HonestReporting פועלים להנגשה ולהפצה של מידע על ישראל במטרה להילחם בבורות, להגיב על מידע המופץ נגד ישראל בתקשורת ולהסביר את מדיניותה ואת המתרחש בה, כחלק ממאבק בתנועת החרם. ארגונים כמו "הלל" ו־Israel on Campus Coalition (ICC) פועלים בקמפוסים האמריקאיים להגנה על סטודנטים יהודים ועל ישראל, ונאבקים ב־BDS באופנים שונים.[76]

הפדרציות היהודיות בארצות הברית, לצד חלק מהארגונים היהודיים, מובילים את החקיקה נגד תנועת החרם BDS במדינות ארצות הברית השונות. חקיקה זו מבקשת לבצר את מעמדה של ישראל כמדינה לגיטימית ולפגוע ביכולתה של תנועת החרם לפעול במדינות אלו. בבסיס החקיקה מצויה עמדה ערכית של המדינות השונות של ארצות הברית, המצדדת במאבק ב־BDS. עם זאת, יש לציין כי לא כל הציבור האמריקאי מסכים לחקיקה זאת, וחלקו אף מתנגד לה באופן נחרץ, בין היתר מטעמי חופש הביטוי.[77] יכולתן של הפדרציות היהודיות לקדם חקיקה זו, תוך היעזרות בפוליטיקאים המקומיים, גם היא פועל יוצא של מבנה המערכת הפוליטית האמריקאית, הבנויה כאמור, בין השאר,

על כוחם האלקטורלי של היהודים במדינות השונות, על תרומותיהם פוליטיות, על קשריהם ועל אישום תפקידי מפתח באותן מדינות.

יהודים פרטיים תורמים אף הם למאבק ב־BDS. למשל, בשנת 2015 הקים המיליארדר פול סינגר (Singer) קרן למאבק ב־BDS באמצעות קידום ההיי־טק הישראלי.[78] ובאותה שנה יזם המיליארדר שלדון אדלסון את Maccabees Task Force, כארגון גג שתומך בפעילות ובמאבק נגד תנועת BDS, הדה־לגיטימציה של ישראל והאנטישמיות.[79]

פעילות בארגונים בין־לאומיים

הארגונים היהודיים פועלים גם במסגרתם של ארגונים בין־לאומיים, ומקיימים שיח ומפגשים עם הדרג הביצועי והניהולי של ארגונים אלה ועם נציגי המדינות המוצבים בהם. לדוגמה, באוקטובר 2016 קראו מנהיגי "ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים" לוועדת המורשת העולמית של אונסק"ו לדחות כל ניסיון לטשטש את המורשת ההיסטורית־דתית של היהדות, הנצרות או כל מסורת דתית אחרת בעיר העתיקה של ירושלים.[80] במארס 2017 הוציא הארגון היהודי־אמריקאי הוותיק "בני ברית" משלחת למטה אונסק"ו בפריז במטרה לייצג את עמדות ישראל, להגן עליהן ולהביע תמיכה במדינת ישראל. במהלך הביקור נפגשה המשלחת עם מנכ"לית אונסק"ו ועם דיפלומטים בכירים מכ־12 מדינות החברות בארגון.[81] "הוועד היהודי־אמריקאי" פועל ליצירת היכרות של נציגי מדינות שונות החברות באו"ם עם ישראל ועמדותיה, במטרה להביאם לתמוך בה בעת הצבעות בעצרת הכללית ובמועצת הביטחון. במסגרת זו הגיעה לישראל בקיץ 2017 משלחת של תשעה שגרירי מדינות באו"ם, ש"הוועד היהודי־אמריקאי" רואה את תמיכתן בישראל כחשובה, ביניהן גרמניה וצרפת.[82] היענותם של בכירים בארגונים הבין־לאומיים ושל נציגי המדינות החברות בהם למאמציהם של הארגונים היהודיים השונים, מצביעה על החשיבות שהם מייחסים לאותם ארגונים יהודיים ולפעילותם במערכת האמריקאית.

קידום תמיכה בישראל במדינות שונות

הארגונים היהודיים בארצות הברית מקיימים, כאמור, קשרים ענפים עם מדינות שונות ברחבי העולם, במסגרתם הם נפגשים עם מנהיגים, שרים, חברי פרלמנט ואישים בעלי השפעה באותן מדינות, ביניהן מדינות ערביות, מדינות באפריקה, באסיה, במזרח אירופה ובאזורים נוספים.[83] מטרת הקשרים הללו היא לקדם את היחסים הבילטרליים בין ארצות הברית ובין אותן מדינות, ובתוך כך גם את קשרי ישראל עימן, תוך חיזוק תמיכתן בה. במאי 2013, למשל, דווח כי קבוצה של חברי פרלמנט רוסיים מתכוונת לקדם תמיכה בישראל בפרלמנט הרוסי, לאחר שנפגשו במוסקבה עם משלחת של "הקונגרס היהודי העולמי" ושל ישראלים, שביקשה ליזום את יסודה של שדולה פרו־ישראלית בפרלמנט הרוסי.[84]

"הוועד היהודי־אמריקאי", הפעיל מאוד בזירה הגלובלית, מפעיל נציגויות במדינות שונות ברחבי העולם, הפועלות לשימור הקשרים הללו, ובמסגרתן הוא מסייע למדינות

אלו בקידום ענייניהן בארצות הברית. כך, לדוגמה, בשנת 1991 פעל הארגון להביא להכרתה של ארצות הברית ברפובליקות הבלטיות, החל משנת 1994 הוא פעל מול הממשל האמריקאי לקבלתן של צ׳כיה, הונגריה ופולין לשורות נאט״ו וב־1997 המליץ על כך גם בפני ועדת יחסי החוץ של הסנאט האמריקאי.[85]

הקשרים ההדוקים עם מדינות שונות מאפשרים לארגונים היהודיים העוסקים בפעילות גלובלית לקדם שיתופי פעולה ארוכי טווח בנושאים כמו המאבק ב־BDS, בצורך להציג מידע הסותר מקורות אנטי ישראליים בתקשורת ההמונים ובהתמודדות עם דיווחים על ״אנטישמיות חדשה״. כמו כן, קשרים אלה מאפשרים לארגונים היהודיים לפנות אד־הוק אל אותן מדינות במצבים שבהם מתעורר צורך בפעולה למען ישראל, כדי לקבל את תמיכתן בה. כך, למשל, בדצמבר 2016, לאחר קבלת החלטה 2334 במועצת הביטחון, קראה ״ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים בארצות הברית״ לצרפת לבטל את ועידת פריז לשלום במזרח התיכון, וביקשה ממדינות שונות לא לקחת בה חלק.[86] בדצמבר 2017 היו המדינות הבלטיות בין המדינות שנמנעו בהצבעת עצרת האו״ם על ההחלטה לפיה האו״ם אינו מכיר בירושלים כבירת ישראל,[87] ובאפריל 2018 התבטאו בכירים צ׳כיים, ביניהם שר החוץ והנשיא, כי הם מכירים בירושלים כבירת ישראל.[88]

הארגונים היהודיים מבקשים לקדם את מעמדה של ישראל גם באמצעות חשיפתה לאישים בעמדות מפתח בעולם, במטרה לשנות את התדמית והתפיסה השלילית שפעמים רבות הם מחזיקים בהן ביחס לישראל. ״הוועד היהודי־אמריקאי״ מפעיל מאז שנת 1982 תוכנית בשם Project Interchange, במסגרתה הגיעו לישראל עד היום כ־6,000 אישים בעלי השפעה מיותר ממאה מדינות, וכן אישים מכל חמישים המדינות בארצות הברית.[89]

מעמד אזורי

תרומת יהודי ארצות הברית מקבלת את ביטויה גם בחיזוק מעמדה האזורי של ישראל על שלושת רכיביו: חתירה להסדרת היחסים עם שכנותיה והגעה להסכמי שלום עימן; ביצור הסכמי השלום הקיימים; ומיצוי הפוטנציאל לשיתופי פעולה בין ישראל ובין גורמים במרחב, תוך קידום יעדים ישראליים במזרח התיכון וטיפול בגורמים מאיימים ומערערי יציבות בו. בנוסף לפעילותם מול הממסד האמריקאי, המחזקת רכיב זה, מנהלים רבים מהארגונים היהודיים דיפלומטיה לא רשמית מול מנהיגי מדינות ערביות, מוסלמיות ואחרות, הן על בסיס קבוע והן אד־הוק, בהתאם לצורך.

חתירה להסדרת היחסים בין ישראל לשכנותיה

כפי שכבר צוין, יהודים רבים ממלאים תפקידי מפתח בקידום תהליך השלום במזרח התיכון בין ישראל ושכנותיה, ובמיוחד בין ישראל והפלסטינים. רבים מחברי צוות השלום בממשלים אמריקאיים שונים היו והינם יהודים. בממשל הנוכחי של הנשיא טראמפ, למשל, מעורבים מקורביו ויועציו היהודיים, קושנר וגרינבלט, בתוכנית השלום שלו.

במסגרת זו הם נפגשו עם שורה של מנהיגים ערביים באזור, ביניהם מלך ירדן, נשיא מצרים ויושב ראש הרשות הפלסטינית.[90]

הארגונים היהודיים מבקשים לקדם את הסדרת היחסים בין ישראל לשכנותיה הן דרך פעילות בזירה הפוליטית האמריקאית והן דרך פעילות מול גורמים במרחב המזרח התיכון.

ארגונים יהודיים־אמריקאיים רבים רואים וממצבים את עצמם בזירת הפוליטיקה האמריקאית כבעלי תפקיד בקידום הסכם שלום עתידי עם הפלסטינים. ארגון "ג'יי־סטריט", למשל, עוסק באופן אינטנסיבי בקידום פתרון שתי המדינות, הן על ידי פעילות לובי בקונגרס והן על ידי הוצאת משלחות לישראל של חברי קונגרס ושל מאות מנהיגים יהודיים.[91] גם הפוליטיקאים האמריקאים עצמם רואים בארגונים היהודיים שותפים ליוזמות להשגת שלום בין ישראל לשכנותיה ולקידום נורמליזציה בינה ובין מדינות ערב. כך, למשל, בשנת 2013, עם יציאתה לדרך של יוזמת השלום של מזכיר המדינה דאז, ג'ון קרי, הוא פנה בעצמו ל"ועד היהודי־אמריקאי" בבקשה לקבל תמיכה יהודית בקידום תהליך השלום,[92] ובמהלך שיחותיו במזרח התיכון הקפיד לעדכן את מנהיגי הארגונים היהודיים במהלכן.[93]

ואכן, פעילות חברי הקהילה היהודית בנושא זה מתורגמת למאמץ האמריקאי להשכין שלום ולייצב את האזור, תוך תמיכה בישראל. ארצות הברית היא המדינה המרכזית והעיקרית המגבה את תביעות ישראל לשינויי גבול, לסידורי ביטחון קפדניים, להכרה בה כמדינת לאום יהודית ולמניעת "זכות השיבה". בעזרת ארצות הברית הגיעה ישראל להסכמי שלום עם מצרים וירדן, וסביר להניח כי היא תמלא תפקיד חיוני בכל הסדר עתידי.[94]

מסיבות אשר נדונו, מייחסים מנהיגים ערביים שונים באזור חשיבות לארגונים היהודיים, ומפגשים עימם הם דרך נוספת באמצעותה מבקשים הארגונים לקדם את תהליך השלום. פגישת "ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים" עם עבדאללה מלך ירדן בספטמבר 2017 מעידה על החשיבות המיוחסת לארגונים היהודיים. במהלך הפגישה הדגיש המלך את תפקידה המכריע של ארצות הברית, את מחויבותו של הנשיא דונלד טראמפ להשגת הסדר בין ישראל והפלסטינים ואת תפקידם החשוב של הארגונים היהודיים בארצות הברית בתמיכה במאמצים שנועדו להשיג שלום.[95] דרג האישים שהשתתפו בפגישה מהצד הירדני, ביניהם שר החוץ, שגרירת ירדן בארצות הברית ונציגת ירדן באו"ם, שיקף במידה רבה את תפיסתם של הירדנים את הארגונים היהודיים כגורמים דיפלומטיים חשובים, הן בארצות הברית והן בזירת האו"ם.

ביצור הסכמי השלום ומיצוי הפוטנציאל לשיתופי פעולה בין ישראל לגורמים במרחב

רבים מהארגונים היהודיים רואים עצמם כמי שמסוגלים לקדם נורמליזציה בין ישראל לשכנותיה.[96] עדות לתפיסה עצמית זו ניתן למצוא בדברים שאמרו מנהיגי הארגונים היהודיים בסיום פגישה שערכו בפברואר 2016 עם נשיא מצרים, א־סיסי. לדבריהם, הם

יצאו מהפגישה עם הבנה טובה יותר של האתגרים וההזדמנויות, וכן כיצד הם יכולים למלא תפקיד קונסטרוקטיבי בהתמודדות עם אתגרים אלה ובקידום שיתופי פעולה בין־לאומיים.[97]

הארגונים היהודיים־אמריקאיים מקיימים פעילות דיפלומטית ענפה באופן קבוע ושוטף, הכוללת הוצאת משלחות ומפגש עם בכירים במדינות שונות באזור. זאת, הן עם מדינות כמו מצרים וירדן, להן הסכמי שלום עם ישראל, הן עם מדינות ידידותיות כמו קפריסין, יוון וטורקיה, והן עם מדינות ערביות, מוסלמיות ואחרות, שאינן מקיימות יחסים רשמיים או קשרים עם ישראל כמו מדינות המפרץ הפרסי, תימן, מרוקו ותוניסיה.

הכוח המיוחס ליהודי ארצות הברית ותדמיתם כבעלי השפעה בממשל האמריקאי מקנים להם יכולת להתקשר ולקיים מערכות יחסים עם גורמים אזוריים שונים, המאמינים כי קשרים אלה יטיבו עימם בקידום האינטרסים והמטרות שלהם בארצות הברית. במסגרת קשרים אלה, דנים הארגונים עם המדינות השונות בנושאים המעסיקים אותן, מעריכים כיצד הם יכולים לסייע להן, ומסייעים להן בפועל כפי יכולתם.[98] מערכות יחסים אלו מאפשרות להפחית את העוינות כלפי ישראל, לקדם שיתופי פעולה בנושאים בהם קיימים אינטרסים משותפים ולפעול לקידום נורמליזציה ביחסים עם ישראל.

נכונותו של נשיא מצרים, א־סיסי, להיפגש עם חברי "ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים" בארצות הברית לשיחה בת שעתיים על איומים אזוריים במזרח התיכון ועל שיתוף הפעולה המצרי־ישראלי והמצרי־אמריקאי, וכן הדגשתו, שנה קודם לכן, במהלך פגישתו עם "הוועד היהודי־אמריקאי" את רצונה העז של מצרים להעמיק את היחסים הבילטרליים עם ארצות הברית,[99] מעידות על החשיבות שהוא מייחס לארגונים היהודיים בתוך הפוליטיקה האמריקאית, ובנושא העמקת שיתופי הפעולה עם ישראל דרך אפיק זה.

כבר בתחילת שנות התשעים של המאה העשרים פעל שגריר ערב הסעודית בארצות הברית להכללתם של יהודים אמריקאים, העוסקים בסוגיות הנוגעות למזרח התיכון, במשלחת אמריקאית שביקרה בממלכה במהלך מלחמת המפרץ הראשונה (1991). שנה לאחר מכן ביקרה לראשונה משלחת של "הוועד היהודי־אמריקאי" בערב הסעודית. המשלחת האיצה בממשל הסעודי להכיר במפורש ובפומבי בלגיטימציה של ישראל להתקיים כמדינה.[100] נציגי "הוועד היהודי־אמריקאי" מבקרים מאז באופן קבוע במדינות המפרץ לרבות בערב הסעודית, ופועלים למען קידום יחסים בין אותן מדינות ובין ישראל, ובמיוחד בין ערב הסעודית לבינה, תוך הבלטת היתרונות שבקיום יחסים אלה עבור הממלכה הסעודית.[101]

מדינות המפרץ הפרסי, המצויות בימים אלה ביריבות בינן לבין עצמן (בין ערב הסעודית, איחוד האמירויות ובחריין ובין קטר), נראות כמי שסבורות כי אחת הדרכים אל הממשל האמריקאי עוברת דרך הקהילה היהודית בארצות הברית, על ארגוניה השונים. על רקע זה ניתן לראות קשרים ואירועים שונים בין מדינות אלו ובין אישים וארגונים יהודיים אמריקאיים: קטר, המנהלת מלחמת יחסי ציבור בוושינגטון מול יתר מדינות המפרץ (ובמיוחד מול ערב הסעודית, על רקע קשריה של קטר עם איראן),

הצהירה בפומבי כי היא מבקשת להיפגש עם מנהיגיהם של ארגונים יהודיים אמריקאיים, ואף שכרה איש יחסי ציבור אמריקאי, שבעברו עבד עם הארגונים היהודיים.[102] יורש העצר הסעודי, בן סלמאן, נפגש במארס 2018, במהלך ביקורו הממלכתי בוושינגטון, עם מנהיגים יהודיים ודן עימם, בין היתר, בנושא הפלסטיני ובמאבק בתנועת BDS.[103] זמן קצר לאחר פגישות אלו התבטא בן סלמאן בזכות קיומה של מדינה ליהודים.[104] יש לציין כי ממשלו של הנשיא טראמפ תומך מאוד בהתחממות היחסים בין מדינות ערב, ובראשן מדינות המפרץ, ובין ישראל.[105]

בחריין מקיימת אף היא קשרים עם ארגונים יהודיים וקבוצות יהודיות אמריקאיות. אחד מחברי הקהילה היהודית הקטנה של בחריין, הודה נונו (Nonoo), שירת כשגריר בחריין בוושינגטון במשך חמש שנים (עד שנת 2013) וממשיך לקיים קשרים עם קבוצות יהודיות. משלחות של "הוועד היהודי־אמריקאי" מבקרות מדי שנה בבחריין ונפגשות עם שרים ובכירים אחרים,[106] ובדצמבר 2017 הגיעה משלחת בת תשעה אנשים מבחריין לביקור בן ארבעה ימים בישראל, שכלל גם ביקור בירושלים. בתכנון הביקור היו מעורבים, ככל הנראה, יהודים אמריקאים, שהבולט בהם היה הרב מארווין האייר (Hier) ממרכז שמעון ויזנטל בלוס אנג'לס, שנשא ברכה בעת השבעתו של דונלד טראמפ לנשיא בינואר 2017. הרב האייר אף אירח את נאסר, בנו של מלך בחריין, בטקס שנערך חודשיים קודם לכן במוזיאון הסובלנות בלוס אנג'לס. נאסר דיבר בטקס שבו ניגנה תזמורת המשטרה של בחריין את המנוני בחריין וארצות הברית, ובנוסף להם גם את "התקווה".[107]

כך, באמצעות כינון קשרים קבועים ובניית מנגנוני אמון עם מדינות שאינן מקיימות יחסים עם מדינת ישראל, מכשירים הארגונים היהודיים בארצות הברית את הקרקע לכינון קשרים עם ישראל. הם עושים זאת, כאמור, באמצעות הצבעה על יתרונותיה של ישראל והדגשת הרווחים אותם יוכלו להפיק אותן מדינות מיחסים עימה.[108] בנוסף, מבקשים הארגונים היהודיים ליצור במסגרת זו שיתופי פעולה מול איומים משותפים ולטפל בגורמים מערערי יציבות באזור, בראשם האיום האיראני, ממנו מוטרדות רבות ממדינות האזור, ובתוך כך לקדם קשרים נוספים, כמו קשרי מסחר עם ישראל. קידום היציבות והעמקת מערכות היחסים עם גורמים במרחב האזורי נעשים גם באמצעות מפגשים עם מדינות מחוץ לאזור, דוגמת רוסיה, בולגריה, רומניה ואחרות.[109]

אורכן של הפגישות של משלחות הארגונים היהודיים, קבלות הפנים הנערכות להן והדרגים הבכירים עימם הן נפגשות, ביניהם ראשי מדינות, שרים וחברי פרלמנט, מצביעים על החשיבות שמייחסות להן המדינות השונות. על החשיבות שמייחסת ארצות הברית עצמה לארגונים היהודיים בהקשר זה אפשר ללמוד מהעובדה שכמעט בכל ביקור שלהם במדינה זרה נפגש עימם שגריר ארצות הברית באותה מדינה. במקומות בהם ישנה שגרירות ישראלית, נפגשים נציגי הארגונים גם עם השגריר הישראלי. עובדה זו מעידה על החשיבות שגם ישראל מייחסת לפומביות הקשר עם הארגונים היהודיים ועל התועלת שפומביות זו מניבה לה.

עוצמה כלכלית, מדעית וטכנולוגית

כלכלת ישראל היא כלכלה חזקה הצומחת במהירות ונהנית ממגזר תעשייה מוצלח, בין היתר בתחומי ההיי־טק, התיירות והתעשיות הביטחוניות. העובדה שישראל היא מדינה ענייה במחצבים ובמשאבי טבע הביאה, מאז קום המדינה, לפיתוח תחומי המדע והטכנולוגיה בה ולהשקעת משאבים רבים בחיזוקם. השקעה זו נעשית הן ביוזמתה של המדינה והן ביוזמות פרטיות, וכוללת כספים ציבוריים ופרטיים כאחד.[110]

יהודי ארצות הברית מחזקים תחומים אלה, בין היתר באמצעות פעילותם הכלכלית בישראל, מערך תרומותיהם, שיתופי פעולה שלהם עם חברות ישראליות הפועלות בזירה הגלובלית, וכן על ידי סיוע לקידומם של קשרים כלכליים, מדעיים וטכנולוגיים הן של מדינת ישראל והן של תאגידים ואנשי עסקים ישראליים הפועלים בזירה העולמית. יהודי ארצות הברית משקיעים בחברות הזנק (Start-up) בישראל, מהווים שוק לייצוא סחורות מישראל, והכנסותיהם לענף התיירות במדינה, וכן אחזקות הנדל"ן שלהם בה מייצרים הכנסות ומקומות עבודה. פעילותם הכלכלית של יהודי התפוצות בישראל, על מרכיביה השונים, מתוארת בתרשים 35.

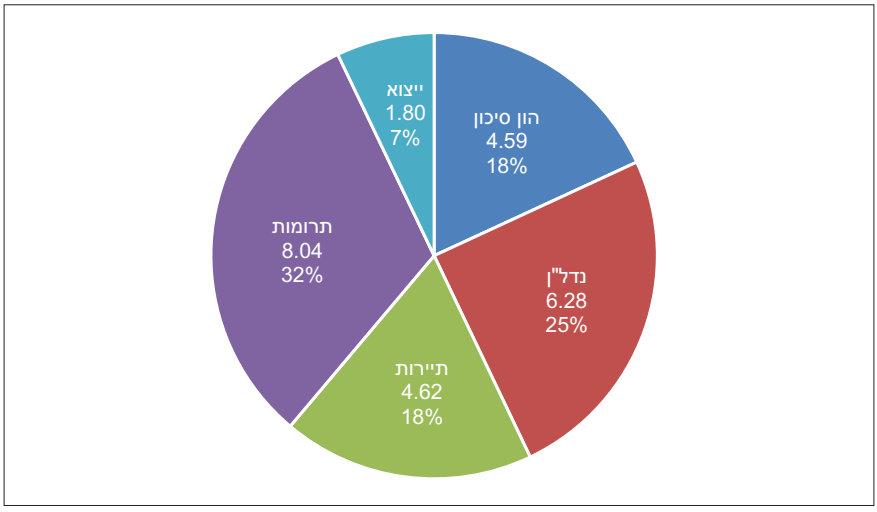

תרשים 35: הרכב פעילותם הכלכלית של יהודי התפוצות בישראל[111]

תרשים 35 מראה כי נדל"ן ופילנתרופיה מהווים את המרכיבים הגדולים ביותר בפעילות הכלכלית של יהודי התפוצות בישראל. סך ההכנסות השנתיות למדינת ישראל מפעילות זו עומד, נכון לשנת 2015, על כ־25 מיליארד ש"ח, המהווים כ־ 6.35 אחוזים מסך הפעילות הכלכלית בישראל במרכיבים אלה.[112] על משמעות תרומתם של יהודי התפוצות בכלל, ויהודי ארצות הברית (המהווים כ־80% מהם) בפרט, לעוצמתה הכלכלית של ישראל אפשר ללמוד מההשלכות שעלולות להיגרם כתוצאה מהפחתת פעילותם הכלכלית

בארץ: כל ירידה של אחוז אחד בקניית דירות על ידי יהודי התפוצות תביא לאובדן של כשישה מיליון ש"ח מיסים ישירים מנדל"ן בלבד. הייצוא ליהודי התפוצות מהווה (ללא יהלומים) אחוז אחד מכלל הייצוא של מדינת ישראל, שעמד, נכון לשנת 2015, על כ־183 מיליארד ש"ח. בנוסף, כשמונים אחוזים מיצוא המזון לאירופה ולארצות הברית הינו לקהילות יהודיות שם. על בסיס נתונים אלה, כל ירידה של אחוז אחד בייצוא ליהודי אירופה וארצות הברית יביא לאובדן של כ־300 מקומות עבודה. בנוסף לכך, כמעט שליש מכלל התיירים המגיעים לישראל הם יהודים מהתפוצות (27 אחוזים), שמכניסים כ־16 אחוזים מהכנסות המדינה מתיירות פנים וחוץ (העומדות על כ־29 מיליארד ש"ח). ההערכות הן שהיקף תיירות זה מספק כ־2,500 משרות בישראל.[113] כל ירידה של אחוז אחד בכניסת תיירים יהודים לישראל תביא לכך שכ־160 עובדים יאבדו את משרתם.[114]

יהודים פרטיים, כמו שדרן הטלוויזיה היהודי־אמריקאי לארי קינג, המיליארדר הישראלי־אמריקאי חיים סבן, המיליארדר פול סינגר ומשפחת ברונפמן, משקיעים מאות מיליוני דולרים בתעשיית ההיי־טק הישראלית ובקידום חברות הזנק ישראליות, בין השאר במטרה לחזק את הכלכלה הישראלית.[115] אנשי עסקים יהודים גם מפעילים, בעת הצורך, את השפעתם על חברות מסחריות ומדינות עימן יש להם קשרים. כך, לדוגמה, אנשי עסקים יהודים אמריקאים סייעו במניעת ניתוק הקשרים הדיפלומטיים בין יפן וישראל בסוף שנת 1973 על ידי הפעלת לחץ על החברות "סוני" ו"טויוטה", שגרמה להן לחשוש שיפסידו את השוק האמריקאי אם ינותקו קשריה של יפן עם ישראל. בנוסף לכך, קרנות, כמו "קרן מיראז'", וכן ארגונים יהודיים, מקדמים שיתופי פעולה של אנשי עסקים וחברות ממדינות שונות בעולם עם אנשי עסקים וחברות ישראליות.[116]

פילנתרופים ואנשי עסקים יהודים תורמים גם לקרן המדע המשותפת לארצות הברית ולישראל (The U.S.-Israel Binational Science Foundation – BSF), המקדמת שיתופי פעולה מדעיים בין שתי המדינות.[117] השקעותיהן של קרנות יהודיות־אמריקאיות בתחומי המחקר והמדע הן בעלות השפעה מכרעת על הנוף המדעי והרפואי בישראל.

הפדרציות היהודיות בארצות הברית מקדמות אף הן מיזמים עיסקיים לחיזוק הכלכלה הישראלית. ישנן פדרציות המקדמות קשרי "עסקים לעסקים" (business-to-business connections) בארצות הברית ובישראל; אחרות, כמו הפדרציה של סן פרנסיסקו, מובילות מיזמים דוגמת Middle East Entrepreneurs of Tomorrow – MEET, ו"צופן – מרכזי היי־טק בע"מ".[118] איפא"ק פועל גם הוא בתחום הכלכלי לחיזוק השותפות הבילטרלית, ועושה זאת באמצעות תמיכה בהקמת קבוצת פיתוח כלכלי משותפת לארצות הברית ולישראל וקיומו של דיאלוג שנתי בנושא מדיניות כלכלית, הכולל הן את מחלקת המדינה והן את משרד האוצר של ארצות הברית. בנוסף, מקדם איפא"ק שיתופי פעולה בילטרליים בנושאי אנרגיה, מים וחקלאות.[119]

שיתוף הפעולה הבילטרלי בנושאים אלה מחזק את ישראל בתחומי הכלכלה, המדע והטכנולוגיה, וממצב אותה כשחקן היכול לתרום למדינות המקיימות עימו קשרים. מיצוב זה מניב לישראל שיתופי פעולה ותמיכה פוליטית בזירה הבין־לאומית. כך, למשל, תמך

איפא"ק בחוק השותפות האסטרטגית ארצות הברית-ישראל בשנת 2014, שהרחיב את הקשרים בין שתי המדינות במישורים האקדמי, הציבורי והפרטי באמצעות מחקר ופיתוח משותפים, העברת טכנולוגיות ושיתוף פעולה ממשלתי. בסוף 2016 קידם איפא"ק גיוס כספים להאצת פיתוחים משותפים בתחומי האנרגיה המתחדשת, הגז הטבעי וטכנולוגיות מים.[120] בנוסף, תמך איפא"ק בחקיקה אשר הניחה את היסוד להעמקת שיתופי הפעולה החקלאיים בין שתי המדינות,[121] והוא מוביל משלחות של חברי קונגרס ומעצבי מדיניות אמריקאיים לישראל, המקבלים בה ידע והבנה על מומחיותה בתחום הפיתוח החקלאי.[122]

חוסן לאומי

יהודי ארצות הברית תורמים הן לחוסנה התפקודי של ישראל והן לחוסנה החברתי – שני תחומים המרכיבים יחדיו את החוסן הלאומי. הם עושים זאת באמצעות פעילות פילנתרופית, ייזום פרויקטים בישראל, ניסיונות לקדם תחומי עניין שונים, וכן על ידי הבעת דעה ביחס לנעשה בישראל.

חוסן תפקודי

יהודי ארצות הברית תומכים באמצעות מערך תרומותיהם במגזרים המהווים חלק מהותי מחוסנה התפקודי של מדינת ישראל, ביניהם הפריפריה ומערכת הבריאות. לדברי בכיר ישראלי, תרומותיהם של יהודי ארצות הברית למערכת הבריאות הציבורית בישראל בכלל ולבתי החולים בפרט לא רק מחזקות אותם, אלא מאפשרות את עצם קיומם. אותו בכיר מסביר כי מדינת ישראל מסתמכת על מערך התרומות, ולכן לא משקיעה את הכספים אותם צריכה הייתה להשקיע במערך הבריאות הלאומי.

בעת משברים ביטחוניים שבהם מעורבת ישראל, מגלים יהודי ארצות הברית מעורבות גוברת, הכוללת הבעות תמיכה וגיוס תרומות. צעדים אלה מחזקים את יכולתה של ישראל לשמור על פעילות תקינה בעורף האזרחי גם במצב החירום. בעיתות כאלו מקימים יהודי ארצות הברית קרנות מיוחדות עבור אזרחי ישראל באזורי קו עימות, יוזמים את הפעלתן של קייטנות ומארגנים טיולים מחוץ לקו האש, בונים אזורי משחק לילדים, תורמים לסיוע לנפגעי טראומה ולשיקום נפגעי טרור, מגדילים את תרומותיהם לארגון ידידי צה"ל בארצות הברית (FIDF) ועוד.[123] בהיבט המורלי והסמלי, מגיעות ארצה בזמנים כאלה משלחות סולידריות של יהודי ארצות הברית לחזק את ידי האזרחים, צה"ל והמדינה.

השפעתם של יהודי ארצות הברית על הממשל והקונגרס האמריקאי תורמת אף היא לחיזוק חוסנה התפקודי של ישראל. כך, למשל, בשנת 1991 לחץ איפא"ק על ממשל בוש האב להעביר כספים בהיקף של מיליארדי דולרים לצורך קליטת העלייה הגדולה מברית המועצות לשעבר.[124] פעילותו של איפא"ק לקידום פיתוחה של מערכת "כיפת ברזל" מצמצמת את פוטנציאל הפגיעה בעורף הישראלי בעיתות מלחמה, ופעילותו להבטחת הסיוע הביטחוני האמריקאי[125] מאפשרת לישראל להקצות חלק גדול יותר

מתקציבה לחיזוק העורף, שהפך בעשורים האחרונים ליעד העיקרי של אויביה, ובכך לחזק את חוסנה התפקודי.

חוסן חברתי

אופייה וצביונה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, כמו גם חוסנה החברתי, הם נושאים חשובים עבור יהודי ארצות הברית. זאת, נוכח הציפייה מישראל שתהיה חברת מופת ו"אור לגויים", איתה הם יכולים להזדהות, ונוכח רצונם לראות אותה כמדינה חזקה ומשגשגת. הפעילות היהודית־אמריקאית תורמת לרכיב החוסן החברתי בשלושה היבטים מרכזיים: שימור הקשר בין הקהילות; תמיכה במוסדות בישראל; וחיזוק החברה האזרחית בישראל.

א. שימור הקשר בין הקהילות

פעילותם של יהודי ארצות הברית בישראל מחזקת את חוסנו החברתי והלאומי של העם היהודי. מפעל התרומות שלהם מהווה צינור קשר מרכזי לקיום מעורבות יהודית־אמריקאית בישראל, וככזה הוא בסיס חיוני לזהות ולשותפות בין שתי הקהילות, וזאת מעֵבר להיבטים החומריים והאינסטרומנטליים של מפעל זה. בנוסף, תחושת המחויבות של רבים מיהודי ארצות הברית להביע את דעתם ביחס לנעשה בישראל ולקדם תחומי עניין שלדעתם יחזקו את חוסנה, מהווה גם היא בסיס להמשך השותפות בין שתי הקהילות מבחינה זהותית וערכית.

כמי שמאופיינים בפלורליזם דתי, חלק גדול מיהודי ארצות הברית מתנגד למונופול שיש ליהדות האורתודוקסית בישראל על ההגדרה "מיהו יהודי", על תחום הגיור ועל נושאי דת נוספים. על רקע זה, רבים מיהודי ארצות הברית חשים חובה להדגיש בפני ממשלת ישראל את החשיבות שבשמירה על פלורליזם דתי בישראל כאינטרס ראשון במעלה, ולהסביר לה את ההשלכות של מדיניותה בנושא זה, וכן לתרום לדיון על מדיניות זו ולהשפיע בסוגיות הללו.

כך, לדוגמה, במשבר שנוצר סביב חוק הגיור ("חוק רותם") בשנת 2010, שיגרה הפדרציה של הקהילות היהודיות בארצות הברית מכתבים לראש הממשלה נתניהו וליו"ר "הסוכנות היהודית", נתן שרנסקי, שבהן הביעה דעתה לגבי הסוגיה. מייקל אורן, שהיה שגריר ישראל בארצות הברית בתקופת משבר זה, קיבל מִספר מכתבים גדול יותר מזה שהגיע לכל שגרירי ישראל בעשור שלפני כן בנושא כלשהו, כולל בתקופת מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה".[126] יש הסבורים כי בסופו של דבר, הנוסח הבעייתי של החוק ירד מסדר היום, בין היתר בגלל מכתבם של שמונה סנטורים יהודים לשגריר אורן.

גם במשבר שפרץ בקיץ 2017 סביב התיקון לחוק הגיור (שביקש למנוע גיורים פרטיים) וסביב הקפאת מתווה הכותל, גילו יהודי ארצות הברית מעורבות פעילה: לראש הממשלה נתניהו נשלח מכתב החתום בידי שבעה סנטורים יהודים, בו הזהירו אותו מפני ההשלכות הקשות של אירועים אלה על הקשרים בין שתי הקהילות.[127] בנוסף לכך, גם ראשי ארגונים יהודיים רבים, פדרציות יהודיות ברחבי ארצות הברית ואנשים פרטיים

הזהירו מפני שבר שעלול להיווצר ביחסים בין שתי הקהילות, והיו כאלה שאפילו איימו להפסיק את תרומותיהם לישראל.[128]

זכויות אדם הן נושא חשוב נוסף עבור רבים מיהודי ארצות הברית, המחזיקים בתפיסת עולם ליברלית שמעצבת גם את תפיסתם באשר לאופן שבו המדינה היהודית צריכה להתנהל. על רקע זה שלחו, בינואר 2018, מנהיגים בולטים בקהילת יהודי צפון אמריקה מכתב פומבי לראש הממשלה נתניהו, בו הם דחקו בישראל לא לכלוא ו/או לגרש עשרות אלפי מבקשי מקלט סודאנים ואריתראים, וביקשו לאפשר למנהיגי הקהילה היהודית־אמריקאית להיות מעורבים בפתרון הסוגיה, שעסקה ב־38,000 נפש.[129] באוגוסט 2018, לאחר אישורו של "חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי", נקט ארגון הגג של הפדרציות היהודיות בארצות הברית (JFNA) צעד יוצא דופן כשביקר את הממשלה והביע אכזבה מהחוק, אותו הגדיר כ"נסיגה בכל הנוגע ליחס למיעוטים".[130]

ב. תמיכה במוסדות בישראל

כפי שכבר נאמר, כספי התרומות של יהודי ארצות הברית מהווים נדבך משמעותי בתקציבם של מוסדות שונים בישראל, ביניהם אוניברסיטאות, בתי חולים ומוסדות תרבות ומחקר. מערך תרומות זה משלים את תפקיד הממשלה ומחזק מגזרים ומוסדות המרכיבים את המדינה והחברה בישראל.

ג. חיזוק החברה האזרחית בישראל

יהודי ארצות הברית תומכים במגזר השלישי בישראל (עמותות ומלכ"רים) במטרה להגביר את המעורבות החברתית והפלורליזם בישראל, לחזק את החברה האזרחית בה ולטפח את חוסנו של העם היהודי כולו. על משמעותה של תמיכה זו אפשר ללמוד מנתוני דוח משרד התפוצות, לפיו כל אחוז של ירידה בתרומתה של יהדות התפוצות להכנסות המלכ"רים בישראל (שיהדות ארצות הברית מהווה כשמונים אחוזים מהם), יגרום לכך שיותר מ־1,800 איש יאבדו את מקומות עבודתם.[131]

ארגונים, פדרציות ואנשים פרטיים פועלים ביחד ולחוד, בחלק מהמקרים גם בשיתוף עם ממשלת ישראל, להכללתן ולקידומן של קבוצות שונות בחברה הישראלית, לקידום הלכידות והסולידריות החברתית בה ולצמצום פערים חברתיים. הפדרציה היהודית של סן פרנסיסקו, למשל, מבקשת לשלב קבוצות של עולים, ערבים, חרדים ונשים בזרם המרכזי של החברה הישראלית באמצעות פרויקטים בתחומי החינוך, התעסוקה, ההתנדבות ופיתוח המנהיגות. היא עושה זאת בשיתוף עם גורמים ממשלתיים, קרנות פרטיות וארגונים יהודיים אמריקאיים.[132] קרן משפחת רודרמן חרתה על דגלה את שילובם בחברה של אנשים עם מוגבלויות, ועושה זאת באמצעות תמיכה בפרויקטים שונים ותוך שיתופי פעולה עם גורמים ממשלתיים וגופי אקדמיה ומחקר בישראל ועם פדרציות וארגונים יהודיים אמריקאיים אחרים.[133] פרויקט "תגלית" הוא מיזם משותף של פילנתרופים יהודים (רובם אמריקאים), ארגונים כמו "קרן היסוד", קהילות יהודיות־

אמריקאיות, "הסוכנות היהודית" וממשלת ישראל, אשר נועד לחזק את הקשר בין יהודים צעירים מהתפוצות ובין מדינת ישראל.[134] נכון לשנת 2018, כ־600,000 צעירים יהודים הגיעו לישראל במסגרת "תגלית", כשהם מלְווים על ידי למעלה מ־100,000 ישראלים (בעיקר חיילים).[135] החשיפה וההיכרות שנוצרות דרך המפגש הבלתי אמצעי בין יהודים צעירים מישראל ובין צעירים יהודים מהתפוצות הן בעלות חשיבות הן לחוסן החברתי בישראל והן לחוסנו של העם היהודי בכללותו, בהיותן אבני הבניין ליצירת גשרים בין שתי הקהילות.

לסיכום, היהודים בארצות הברית מהווים קבוצה אתנית ודתית מבוססת ועשירה, שכוחה גדול משיעורה באוכלוסייה, והיא משפיעה בתחומים רבים, ביניהם פוליטיקה, כלכלה, חברה ותרבות, בתוך ארצות הברית ומחוצה לה. הונם של היהודים, נדיבותם ונתינתם לאחרים, בצירוף חוקי מיסוי המעודדים תרומות, מתורגמים גם למפעל פילנתרופי רחב היקף המופנה, בין היתר, ליעדים התומכים בישראל.

יהודי ארצות הברית תורמים לכל אחד מרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל ברמות שונות ובדרכי פעולה שונות. עם זאת, ישנן שתי תרומות מרכזיות, העומדות בבסיס תרומתם לרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל: תרומה מרכזית אחת היא עצם העובדה שהיהודים בארצות הברית מהווים עומק אסטרטגי עבור מדינת ישראל הן בארצות הברית והן ברחבי העולם. הם מהווים עתודה אנושית פיזית גדולה וחזקה, בעלת פוטנציאל להכפיל את מספר היהודים החיים בישראל, ומשפיעה על מערכת היחסים של ישראל עם ארצות הברית. השפעתם וחשיבותם הפוליטית של יהודי ארצות הברית משפרת את יכולותיה של ישראל, בכוח ובפועל, לבצר את עוצמתה הצבאית ולהדק את שותפותה האסטרטגית עם ארצות הברית. שותפות זו תורמת לכינונן ולקידומן של מערכות יחסים עם מדינות ועם קבוצות מיעוטים וקהילות מקומיות בארצות הברית ובעולם. בכך מחזקת פעילות זו את העומק האסטרטגי של ישראל שכן מערכות יחסים אלו וכן פעילותם של חברי הקהילה היהודית במסגרת ארגונים בין־לאומיים מאפשרות פיצוי על נחיתותה של ישראל בכוח אדם, בגודל פיזי ובמשאבים, ומשפיעות, בתורן, על חיזוק מעמדה האזורי והבין־לאומי.

תרומתם המרכזית השנייה של יהודי ארצות הברית היא בשימור ובהעמקה של השותפות האסטרטגית של ארצות הברית עם ישראל. הם עושים זאת על ידי הדגשת האינטרסים והערכים המשותפים לשתי המדינות והעמקת מנגנוני שיתוף הפעולה הממוסדים ביניהן. שתי התרומות מאפשרות את ביצור ביטחונה הלאומי של ישראל, כמו גם את ביצור ביטחונו של העם היהודי כולו. עם זאת, מגמות ושינויים בפוליטיקה ובחברה האמריקאיות, בקהילה היהודית בארצות הברית ובקשריה ויחסיה עם ישראל, עשויים להביא לשינוי ביכולתם של יהודי ארצות הברית להמשיך ולתרום בשני האפיקים אשר נדונו. התפתחות שכזו עלולה לפגוע בתרומתם לכל אחד מרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל.

שינויים ומגמות בהשפעתה ובתרומתה של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

המרכז היהודי בארצות הברית הוא, כאמור, המרכז היהודי הגדול ביותר המתקיים מחוץ לישראל. זהו מרכז פעיל, שבמסגרתו ממשיכה היהדות להתפתח ולהתחדש מבחינה רעיונית, תפיסתית והלכתית. בעוד שממלחמת ששת הימים ואילך הפכה ישראל לחלק מזהותם של רבים מחברי הקהילה היהודית בארה"ב, הרי שתהליך מתמשך המתרחש בשני העשורים האחרונים מחולל שינויים משמעותיים. ישראל הופכת בהדרגה מגורם המאחד את הקהילה היהודית בארצות הברית לנושא מפלג ושנוי במחלוקת, במיוחד בקרב יהודים אמריקאים צעירים, שאצל חלקם ישראל אינה מהווה עוד רכיב אינהרנטי בזהותם היהודית.

בנוסף לשינויים אלה, חלו בעשורים האחרונים גם שינויים במערכת הפוליטית האמריקאית ובחברה הכללית בארצות הברית שיפורטו להלן. השינויים בזירה האמריקאית, יחד עם השינויים בקרב יהודי ארצות הברית, הובילו להתפתחותן של מגמות חדשות באופן ובמידת השפעתם ותרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל.

ראשית, תפקידן וכוחן של השדולות במערכת הפוליטית האמריקאית נמצאים בשנים האחרונות במגמת ירידה. כוחה של השדולה הפרו־ישראלית נמצא גם הוא בירידה במיוחד נוכח התחזקותה של מדינת ישראל מצד אחד והיחלשות לכידותם של יהודי ארצות הברית ועוצמתם הפוליטית מצד שני. הירידה בתפקידה ובכוחה של השדולה הפרו־ישראלית משפיעה, קרוב לוודאי, על מידת יכולתה להניע מהלכים ולהשפיע על נבחרי הציבור האמריקאים בכיוונים המיטיבים עם ישראל.

שנית, נכון לשנת 2018, יהדות ארצות הברית סובלת ממשבר הנהגה. כמעט ולא קיימים עוד מנהיגים יהודים המקובלים והמייצגים את כלל יהודי ארצות הברית, דוגמת אבא הלל סילבר, יעקב בלאושטיין, אלי ויזל, אייב פוקסמן ואחרים שהיוו בעבר את צמרת המנהיגות היהודית־אמריקאית. יתרה מכך, לפי מומחי אקדמיה ואישים אחרים העוסקים בנושא, חלק גדול מהציבור היהודי האמריקאי אינו מכיר אישים יהודים בולטים העומדים בראש הארגונים היהודיים הגדולים בארצות הברית כיום. כך, לדוגמה, הווארד קור, מנכ"ל איפא"ק בעשרים השנים האחרונות, הנהנה ממעמד של אדם חזק בגבעת הקפיטול, נעדר מעמד מנהיגותי בקרב ציבור היהודי בארצות הברית. רבים מהצעירים היהודים האמריקאים גם אינם מכירים את ראשי הארגונים היהודיים המרכזיים, כמו את המזכ"ל הביצועי של "ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים העיקריים בארצות הברית" (מ־1986 עד 2018), מלקולם הונליין. נתונים אלה מצביעים על היחלשות הממד הקהילתי של יהודי ארצות הברית, ויש הגורסים כי לא ניתן יותר לדבר על "קהילה יהודית" אחת שם.

שלישית, יהדות ארצות הברית המאורגנת נמצאת במשבר עמוק מבחינה פנימית וחיצונית. מבחינה פנימית, הקהילה נעדרת לכידות חברתית גבוהה כבעבר, והיא מורכבת כיום מזרמים ומפלגים שונים, המיוצגים על ידי מספר רב של ארגונים. בנוסף לכך, ישנה ירידה בפעילותם של יהודים כפרטים במסגרות קהילתיות ובמסגרת הארגונים היהודיים

הגדולים. מגמות אלו מחלישות את הקהילה היהודית ופוגעות ביכולתה הארגונית וביכולת ההנעה הפוליטית שלה, המהוות חלק ממקורות עוצמתה והשפעתה. במקביל, נראה כי הארגונים היהודיים איבדו מכוחם גם מול הממשל האמריקאי. כבר בתקופת נשיאותו של ברק אובמה, מחצית מראשי הארגונים היהודיים לא הוזמנו לבית הלבן באופן סדיר, ובתקופת נשיאותו של טראמפ המצב אף החריף. בעוד שבתקופת הנשיא אובמה היה ארגון "ג'יי סטריט" רלוונטי מכוח התפיסות המשותפות לו ולממשל, ולפניו היה איפא"ק הארגון היהודי הרלוונטי בממשל הרפובליקני של בוש הבן, הרי שבעידן הנשיא טראמפ שניהם איבדו מהרלוונטיות שלהם. נראה כי טראמפ אינו זקוק לתיווכם של הארגונים היהודיים, בין השאר נוכח העובדה שיש לו חתן יהודי המשמש לו כיועץ לענייני המזרח התיכון, ומכיון שהוא מוקף בטבעת של תומכים ויועצים יהודים. גורם שייתכן שמשפיע אף יותר מכך על ירידת הרלוונטיות של הארגונים היהודים בממשל טראמפ היא העובדה שהנשיא בז לממסדים בכלל, ואולי בתוך כך גם לממסד היהודי האמריקאי. מגמת ההיחלשות של הארגונים היהודיים בארצות הברית מוחרפת עוד יותר נוכח הקושי שלהם להודות בריש גלי כי הם נמצאים בבעיה ולהתמודד עימה.

רביעית, איפא"ק, המהווה את השדולה פרו־ישראלית המרכזית בארצות הברית,[136] עובר גם הוא שינוי: עם השנים הפך הארגון לדתי וימני יותר מבעבר, והוא מזוהה כיום יותר ויותר עם המפלגה הרפובליקנית. עובדה זו, בתוספת התופעה הכללית של קיטוב פוליטי בארצות הברית, מקשה על הארגון לגבש עמדה דו־מפלגתית מאוחדת אפילו בסוגיות שבעבר נחשבו כקונצנזוס, כמו התמיכה בישראל. הצירוף של שתי תופעות אלו מוביל לירידה בהשפעתו של איפא"ק בוושינגטון ומעמיד בסכנה את התמיכה הדו־מפלגתית בו ובמדינת ישראל. הירידה בכוחו הפוליטי של איפא"ק ובכוחם של הארגונים היהודיים בכלל פוגעת ביכולת ההשפעה שלהם על הממשל וביכולתם "לסדר דברים" ולקדם אינטרסים ישראליים ואחרים במערכת הפוליטית האמריקאית על כל זרועותיה. ירידה ביכולת ההשפעה בפועל, לאורך זמן, עלולה לפגוע גם בדימוי ובתדמית של הקהילה היהודית כבעלת עוצמה בתוך ארצות הברית ומחוצה לה, וכפועל יוצא מכך – ביכולת השפעתה ובתרומתה לביטחון הלאומי של ישראל.

חמישית, שינויים דמוגרפיים בארצות הברית, בהם גידול בקבוצות אתניות כמו ההיספאנים והלטינו־אמריקאים, והצטמקות הקהילה היהודית נוכח שיעור נישואים מעורבים גבוה ושיעורי ילודה נמוכים, מובילים לשינוי בתמהיל האתני של החברה האמריקאית. השינוי הדמוגרפי הוא בעל שתי משמעויות לענייננו: האחת, הוא מחייב את הארגונים היהודיים לִפנות לקהלים חדשים שאינם, בהכרח, חלק מהקונצנזוס האמריקאי המחויב לתמיכה בישראל. בניית יכולת השפעה רלוונטית מול קהלים אתניים אלה מהווה אתגר גדול עבורם; המשמעות השנייה היא כי השינוי הדמוגרפי עשוי להוביל לעלייה באיוש עמדות מפתח בארצות הברית על ידי מיעוטים אתניים אחרים, על חשבון המיעוט היהודי (שכידוע, מאייש כיום תפקידי מפתח רבים), וכתוצאה מכך להביא לירידה ביכולת השפעתם של היהודים.

שישית, הירידה ביכולת ההשפעה ובדימוי העוצמה של ארצות הברית בעולם משפיעה גם היא על דימוי העוצמה של יהודי ארצות הברית ועל השפעתם בפועל ויכולתם לקדם את ענייניהן של מדינות אחרות.

נוכח השינויים והמגמות המצביעים, באופן כללי, על ירידה ביכולת השפעתם של היהודים בארצות הברית, מעניין לבחון באיזו מידה שיחקו שינויים ומגמות אלה תפקיד בחוסר הצלחתם למנוע שני מהלכים אמריקאיים, שלתפיסת ישראל היו מנוגדים לאינטרסים שלה: חתימתה של ארצות הברית על הסכם הגרעין עם אירן (2015), ואי־הטלת וטו אמריקאי במועצת הביטחון (דצמבר 2016) על הצעת החלטה חד־צדדית לרעת ישראל (החלטת מועצת הביטחון 2334).

חתימתה של ארצות הברית על הסכם הגרעין עם אירן

ארגון איפא"ק, במשותף עם ארגונים, קהילות ואישים יהודים פרטיים ניסה, ללא הצלחה, למנוע בשנת 2015 את חתימתה של ארצות הברית על הסכם המעצמות עם אירן הנוגע לתוכנית הגרעין שלה (JCPOA). השאלה המתבקשת היא מה קרה למעשה באירוע זה והאם המגמות ששורטטו לעיל עומדות בבסיס חוסר הצלחתם של יהודי ארצות הברית להפעיל במקרה זה את מנופי ההשפעה שלהם בכיוון הרצוי לישראל, כפי שהיא והם תפסו אותו?

למרות הירידה ביכולת ההשפעה הפוליטית של יהודי ארצות ברית באמצעות הממסד האמריקאי, נראה שהתשובה במקרה המדובר מורכבת יותר ומצויה בגורמים אחרים: ראשית, אחת לעשור בממוצע מתגלעת מחלוקת אמיתית ורצינית בין ארצות הברית ובין ישראל. במרבית המקרים בעבר, בהם תמכו יהודי ארצות הברית בעמדה ישראלית שעמדה בניגוד לעמדה האמריקאית, הם לא הצליחו להטות את הכף לטובת ישראל. כך, למשל, היה בהסכם למכירת מטוסי AWACS לערב הסעודית (1986־1987) ובמשבר הערבויות (1991) בתקופת בוש האב.[137] מכאן עולה כי חוסר ההצלחה במקרה של חתימת הסכם הגרעין עם אירן אינו בהכרח פועל יוצא של ירידה בהשפעתם הפוליטית של היהודים, ועשוי להיות חלק מדפוס חוזר במערכת היחסים המשולשת ישראל־ארצות הברית־יהודי ארצות הברית; שנית, דומה כי גם במקרה זה, עמדת השדולה פרו־ישראלית לא שיקפה את האינטרס האמריקאי, כפי שהממשל ורוב המחוקקים תפסו אותו. הסבר זה מזים, במידה רבה, את הטענות לפיהן האינטרס הישראלי "שולט בוושינגטון"; שלישית, 77 אחוזים מיהודי ארצות הברית הם בעלי נטייה למפלגה הדמוקרטית, ודומה שממשלו הדמוקרטי של הנשיא אובמה יכול היה לסמוך על כך שהם לא יסירו את תמיכתם ממנו גם אם תתקבל החלטה המנוגדת לעמדתם; רביעית, ייתכן וגם אופן פעולתה של ישראל למנוע את הסכם הגרעין השפיע על התוצאה. הופעתו של ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, בפני הקונגרס, שבמסגרתה פנה לנבחרים האמריקאים בקריאה לא לאשר הסכם אותו קידם נשיא ארצות הברית, הייתה למוקד מחלוקת בתוך הקהילה היהודית ויצרה חיץ בין התומכים בנתניהו ובין המסתייגים ממהלכו. ייתכן ומחלוקת זו בתוך הקהילה, שהייתה במידה רבה פומבית, פגעה בלכידות הנתפסת של היהודים בקרב המחוקקים

האמריקאיים וגרמה להם לייחס עוצמה פחותה לשדולה הפרו־ישראלית, להתייחס אליה כאל מי שאינה מייצגת את כלל הציבור היהודי ולהיות פחות רגישים לעמדתה בנושא הספציפי הזה.

אי־הטלת וטו אמריקאי במועצת הביטחון

בדצמבר 2016 לא הוטל, לראשונה, וטו אמריקאי במועצת הביטחון של האו"ם בהצבעה על החלטה חד־צדדית הנוגעת לישראל (החלטה 2334). גם במקרה זה עולה השאלה מדוע לא הצליחו יהודי ארצות הברית לגרום לממשל להטיל וטו במועצה, כמקובל לפרקטיקה האמריקאית עד אז? מדוע הם כשלו במניעתה של סטייה במדיניות האמריקאית כלפי ישראל בהצבעות במועצת הביטחון של האו"ם?

גם בשאלה זו אין ודאות שהתשובה המלאה היא הירידה בכוחם של יהודי ארצות הברית. ראשית, ייתכן והתשובה נעוצה בסוגיית העיתוי: הצבעת מועצת הביטחון נערכה בדצמבר 2016, ערב סיום כהונתו של הנשיא אובמה, כשהוא אינו זקוק עוד לתמיכה היהודית, לא מבחינה אלקטורלית ולא מבחינה פיננסית. ייתכן ועובדה זו אפשרה לארצות הברית להצביע לפי נטיית ליבו של הנשיא, מבלי לקחת בחשבון שיקולים פוליטיים־פרגמטיים, וכי הצבעה על החלטה זו במועד אחר הייתה מביאה לתוצאה שונה; שנית, ייתכן והצבעה זו הייתה פועל יוצא של היחסים העכורים בין אובמה לנתניהו ובין ממשלותיהם. כאמור, כשנה וחצי קודם לכן נאם נתניהו בקונגרס האמריקאי נגד הסכם הגרעין עם איראן, בניגוד לעמדת הנשיא וללא התייעצות עם הבית הלבן. אובמה, שלא נכח בקונגרס בעת בנאום, הביע התנגדות לתוכנו ולעיתויו (טרם הבחירות בישראל), אולם לא נקט צעדים אופרטיביים מיידיים נגד ישראל. ייתכן כי בהצבעה במועצת הביטחון שנה וחצי לאחר מכן ביקש אובמה להביע את מורת רוחו מנתניהו, מהתנהלותו ומהמדיניות הישראלית אותה הוא מוביל, שבה עסקה החלטת מועצת הביטחון (הבנייה בהתנחלויות); שלישית, ייתכן וההצבעה שיקפה את מורת רוחו של הממשל האמריקאי מהתנהלותה של ישראל, שלא שיתפה פעולה עם מאמציו של מזכיר המדינה, ג'ון קרי, לחידוש שיחות השלום עם הפלסטינים, ואף נתנה יד להכשלתם, בין היתר על ידי המשך הבנייה בהתנחלויות – כאמור, נשוא ההחלטה במועצת הביטחון; רביעית, השיקול האלקטורלי: בהיותם של היהודים האמריקאים דמוקרטים באופן מסורתי, יכול היה ממשל אובמה להניח כי פעולה ספציפית שלו, גם אם היא מנוגדת לעמדתם, לא תוביל להפסקת תמיכתם ונטייתם למפלגה הדמוקרטית.

מבט אל העתיד

המשך מגמות הירידה בלכידותה של הקהילה היהודית בארצות הברית ובכוחה, בשל תופעת הנישואים המעורבים, הירידה בזיקה ליהדות בכלל וחוסר הסכמה אידיאולוגית בתוך הקהילה; היחלשות הארגונים היהודיים כפועל יוצא של ריבוי ארגונים והיעדר הנהגה מוסכמת; וירידה במקורות העוצמה וההשפעה של היהודים בארצות הברית בכלל, עלולים

להוביל לירידה ביכולת השפעתם בכיוונים הרצויים לישראל, הן מבחינה ממסדית והן מבחינת פעילותם מחוץ למערכת הפוליטית האמריקאית.

על רקע זה, אפשר לומר כי כל צורות התרומה של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל ניצבות בפני אתגרים משמעותיים, שישראל צריכה להידרש להם. יחד עם זאת, גם אם ייבלמו המגמות הקיימות ולא תחול ירידה דרמטית בהשפעה היהודית בארצות הברית, או שלא יחול שינוי ביכולות התרומה של יהודי ארצות הברית לישראל, אנו עלולים לחזות בירידה בהירתמותם לקדם את האינטרס הישראלי הן בארצות הברית והן ברחבי העולם, וזאת כתוצאה מהתרחקות אידיאולוגית, תפיסתית וערכית מישראל. התרחקות כזאת יכולה להיווצר על רקע היעדר ידע וקשר לישראל בקרב הדורות הצעירים ביהדות ארצות הברית; על רקע מדיניותה של ישראל בנושאי פנים וחוץ; על רקע שינויים בסוגיות הקשורות לזהותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; על רקע דתי־פלורליסטי, ובתוך כך נוכח היעדר הכרה של ישראל ביהדותם של חלק ממי שמגדירים עצמם כיהודים. חוסר הכרה כזה עשוי להוביל לניכור לא רק כלפי ישראל, אלא כלפי היהדות בכלל, ולחולל שינוי זהותי, אשר יפגע בעצם קיומה של הקהילה היהודית בארצות הברית.

שחיקה במעמדה של ישראל כרכיב דומיננטי בזהות היהודית־אמריקאית, כתוצאה מריחוק וניכור, עשויה להוביל לירידה במחויבות שחשים יהודי ארצות הברית לקידום טובתה של ישראל בארצות הברית וברחבי העולם, וכתוצאה מכך לירידה בתמיכתם ובתרומתם לרכיבי הביטחון הלאומי השונים שלה. פירושו של מצב דברים כזה יהיה פגיעה בעומק האסטרטגי של ישראל ואיום ארוך טווח על עתידו של העם היהודי.

על רקע היסטוריית הרדיפות של העם היהודי והאנטישמיות כלפיו, המחשבה שיהודים, באשר הם, לא ירצו לתרום לישראל ולהבטיח את המשך קיומה וביטחונה, נראית לא הגיונית. יחד עם זאת, היהודים הצעירים בארצות הברית אינם מרגישים עצמם כמיעוט נרדף, והם נתפסים כחלק מהמעמד המועדף שם – המשכיל, המבוסס והמקושר. חוסר ההיכרות המספקת של הדור הצעיר של יהודי ארצות הברית עם ההיסטוריה היהודית, לצד מגמות ההתרופפות בזיקה ליהדות, העובדה שישראל אינה מייצגת עבור חלקם את הערכים הליברליים והפלורליסטיים עליהם התחנכו וגדלו, וכן האפשרות שתמיכה בישראל עלולה לחשוף אותם לעימותים ולבעיות, עשויים לגרום להם לא לרצות לתמוך בישראל, גם כאשר יוכלו לעשות כן.

תפיסות ומודעות בישראל והשפעתן על גיבוש מדיניות וקבלת החלטות

עפר מדם־פרידמן

יהודי ארצות הברית תורמים, כאמור, בדרכים שונות לרכיבי הביטחון הלאומי של ישראל. פרק זה ינתח את התפיסות בישראל ביחס ליהודי ארצות הברית ולתרומתם, בחתך של מגזרים שונים בחברה הישראלית ושל מנגנוני המדינה, תוך התמקדות בתפיסותיהם של מקבלי ההחלטות בה. הוא ינסה לעמוד על רמת מודעותם של גורמים אלה לתרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל, יבחן את המדיניות ואת הפעולות הננקטות בהקשר זה וינסה להסביר את הפערים הקיימים בין הידע והתפיסות לבין מדיניותם ופעולותיהם של הגופים והאישים השונים.

הפרק מתבסס על שלושה מקורות עיקריים: ראיונות ומפגשים עם למעלה מחמישים איש הנמנים על המגזרים הרלוונטיים השונים בישראל, ביניהם נשיא המדינה, שרים לשעבר וחברי כנסת, אנשי מערכת הביטחון בעבר ובהווה, בעלי תפקידים במערך החוץ ובמשרד התפוצות, אנשי תקשורת, אנשי אקדמיה ומחקר, אנשי "הסוכנות היהודית" והפדרציות היהודיות ונציגי חלק מהארגונים היהודיים־אמריקאיים בישראל.[1] מרבית האישים מעורים בנושא וידעו לתאר את הידע, התפיסות והמודעות הרווחים בארגונים ובמגזרים אליהם הם משתייכים, וכן בציבור הרחב, במה שנוגע לתרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל. מומחיות האנשים עימם נפגשנו מהווה הטיה במחקר זה, שכן כמעט ולא נערכו ראיונות ומפגשים עם מי שאינם בקיאים בנושא, ולכן הם אינם מהווים מדגם מייצג. בנוסף, נערכו ראיונות ומפגשים עם קומץ מנהיגים יהודים אמריקאים, עם יהודים שמילאו תפקידים בממשל האמריקאי ועם כמה מראשי הארגונים היהודיים בארצות הברית.

המקור השני לנאמר בפרק זה הם פרסומים בתקשורת, והשלישי – סקרים עדכניים שונים, ובהם הסקר השנתי של "המכון למחקרי ביטחון לאומי" לשנת 2017, אשר בדק, בין היתר, יֵדע ועמדות בציבור הישראלי ביחס לתרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל;[2] סקר מכון "דיאלוג" שנערך עבור עיתון "הארץ", לרגל יום העצמאות של ארצות הברית ב־4 ביולי 2018;[3] וסקרים שערך "הוועד היהודי־אמריקאי" במאי 2018, המשווים את עמדות הציבור היהודי בישראל ובארצות הברית.[4]

הניתוח והדיון בפרק זה מחולקים לשלושה אשכולות נושאים, אשר גובשו מתוך הנתונים שנאספו במהלך המחקר. הראשון הוא ידע והיכרות בישראל ביחס למאפייניה של קהילת יהודי ארצות הברית, מקורות עוצמתה וערוצי השפעתה; מודעות לתרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל; ומודעות לרכיבי הביטחון הלאומי אותם מחזקים יהודי ארצות הברית. האשכול השני עוסק בתפיסות: תפיסת מערכת היחסים בין ישראל ליהודי ארצות הברית, מקומם של יהודי ארצות הברית בסדר היום הציבורי בישראל; וחשיבות היחסים עם יהודי ארצות הברית למדינת ישראל; האשכול השלישי ינתח את הפעולות והמדיניות בפועל של הגורמים הרלוונטיים בישראל בעקבות התפיסות והמודעות לתרומתה של יהדות ארצות הברית.

הפרק יבחן תחילה את רמת הידע והתפיסות הרווחות בקרב הציבור הרחב בישראל כלפי תרומתם של יהודי ארצות הברית. בהמשך הוא ידון בהרחבה ברמת הבקיאות ובתפיסות הרווחות במערכת הפוליטית והמדינית בארץ באותו נושא וכיצד אלו מתורגמות למדיניות ולפעולות. לאחר מכן יבחן הפרק את הידע והתפיסות בארבעה מגזרים נוספים: מערכת הביטחון; הדרג הביצועי במשרדי הממשלה העוסק בנושא התפוצות וישראלים הממלאים תפקידים בארצות הברית; גופי המחקר והאקדמיה בישראל; והתקשורת. לסיכום, יציג הפרק את עיקרי המסקנות ביחס לרמות הידע בחברה הישראלית, לתפיסות הרווחות בה ולקשר שלהן למדיניות הננקטת כלפי יהדות ארצות הברית.

הציבור הרחב

אנשים הבקיאים בנושא סבורים כי הציבור הישראלי בכללותו הוא בעל היכרות שטחית בלבד עם מאפייניה של קהילת יהודי ארצות הברית ועם המגמות המסתמנות בקשריה עם ישראל. כך, למשל, אחד משרי ממשלת ישראל לשעבר גרס כי לציבור הישראלי אין מושג על הנתק הקיים בין הקהילות. לפי פרופ׳ גור אלרואי, הדבר נובע מחוסר רצון לדעת,[5] בין היתר בשל התפיסות הרווחות בציבור הישראלי שיפורטו להלן. מאחרים שמענו כי הציבור הישראלי אדיש כלפי הסוגיה של יהדות ארצות הברית ואינו עוסק בה אלא בעיתות בהן היחסים בין שתי הקהילות עולים לכותרות. אז, לדבריהם, מתקיים דיון ציבורי שטחי ובלתי ענייני בדרך כלל. בעוד שמרבית המומחים סבורים כי הישראלים מגלים אדישות כלפי יהודי ארצות הברית, יש גורמים אחרים הסבורים כי חרף האדישות והפטרונות המאפיינות את הציבור בישראל ביחס לנושא זה, הוא מודע לחשיבותם של יהודי ארצות הברית עבור מדינת ישראל.

שלושה סקרי עמדות שנערכו לאחרונה – הסקר השנתי של ״המכון למחקרי ביטחון לאומי״ מסוף שנת 2017, סקר עיתון ״הארץ״ וסקר ״הוועד היהודי־אמריקאי״, שהתפרסמו שניהם בקיץ 2018 – שופכים אור על הידע, העמדות והתפיסות של הציבור הישראלי ביחס ליהודי ארצות הברית וליחסים עימם. ככלל, הצביעו הסקרים על כך שהציבור בישראל הוא אכן בעל היכרות וידע מצומצמים על יהודי ארצות הברית והיחסים בין

שתי הקהילות. עם זאת, הסקרים גם הצביעו על כך שהציבור היהודי־ישראלי מפגין מודעות לחשיבותם ולתרומתם של יהודי ארצות הברית לישראל, ומגלה תחושת שותפות ואחריות ביחס אליהם.

סקר "המכון למחקרי ביטחון לאומי" העלה כי הציבור היהודי בישראל אינו מודע למגמות המדאיגות בקשרים שבין שתי הקהילות: רוב הציבור (79 אחוזים) סבור כי לא חל שינוי במערכת היחסים בין שתי הקהילות או שאף חלה התקרבות ביניהן.[6] לפי הסקר של "הוועד היהודי־אמריקאי", שבעים אחוזים מהישראלים סבורים כי הקשרים בין הקהילות יתחזקו בחמש השנים הקרובות, או ישארו כפי שהם היום.[7]

מקרב מיעוט הנשאלים שמזהה מגמת התרחקות בין הקהילות, 56 אחוזים סברו כי הסיבה העיקרית לכך היא יחסה של ישראל כלפי הזרמים הרפורמיים והקונסרבטיביים ביהדות ארצות הברית.[8] לאור העובדה כי לנשאלים ניתנו ארבע תשובות אפשריות למענה על שאלה זו וכי הסקר נערך חודשים ספורים לאחר משברי הגיור והכותל של קיץ 2017, ייתכן כי הבחירה של למעלה ממחצית מהנשאלים בתשובה זו מעידה על זיכרון ציבורי טרי של אירועים אלה, יותר מאשר על בקיאות. עם זאת, בסקר של "הוועד היהודי־אמריקאי סברו ארבעים אחוזים מהנשאלים כי מונופול היהדות האורתודוקסית בישראל והעובדה כי הזרם הרפורמי אינו מוכר, מחלישים את הקשר בין הקהילות. השאלה אם מדובר בנתון המצביע על ידע או על חוסר ידע, היא עניין של השקפה, שכן, שישים אחוזים ענו שמצב דברים זה אינו משפיע על הקשר, מחזק אותו או שהם אינם בעלי דעה בנושא.[9] (ראו תרשים 36).

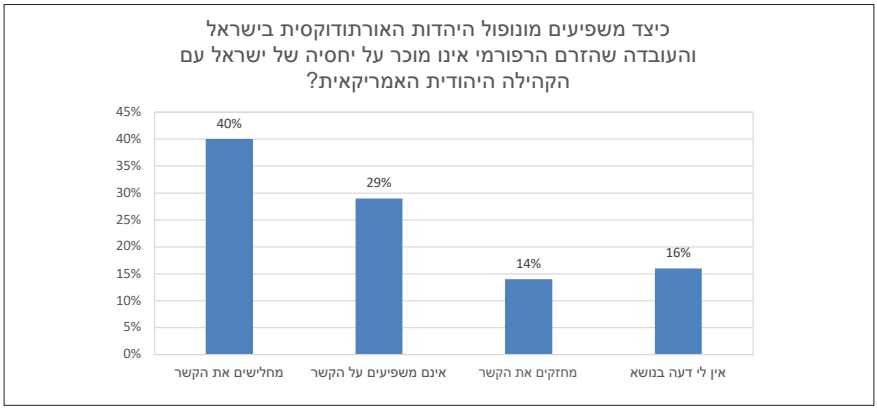

תרשים 36: מונופול היהדות האורתודוקסית והעובדה כי הזרם הרפורמי אינו מוכר בישראל והשפעתם על הקשרים בין הקהילות

רוב הציבור הישראלי סבור כי אם ישראל תעמוד בפני סכנה צבאית קיומית, ארצות הברית תחלץ לעזרתה (84 אחוזים), וכי הברית עם ארצות הברית היא קבועה, יציבה ותעמוד לאורך זמן (62 אחוזים).[10] רוב הציבור הישראלי גם מודע באופן כללי לתרומתה

של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל: 68 אחוזים מהנשאלים בסקר של "המכון למחקרי ביטחון לאומי" סברו כי היא "די תורמת" או "מאוד תורמת" לביטחון הלאומי, ולפי 67 אחוזים מהנשאלים, תרומתה מתבטאת בהשפעה על תמיכת ארצות הברית בישראל בזירה הבין־לאומית ועל הסיוע הביטחוני שהיא מעניקה לה.[11]

מבחינת מערכת היחסים והזיקות בין ישראל ליהודי ארצות הברית, רוב הציבור הישראלי (83 אחוזים) רואה בישראל את מרכזו של העם היהודי.[12] מערכת היחסים בין ישראל ובין יהודי ארצות הברית נתפסת כמאופיינת ביחסי מרכז ופריפריה, וזאת בניגוד לתפיסה היהודית אמריקאית שאינה רואה את היחסים בין הקהילות כיחסים היררכיים. היטיב לבטא עמדה זו ד"ר איתן שיקלי, מרצה במכון שכטר ללימודי היהדות: "ישראלים רבים משלמים יומיום מחיר קיומי, פיזי וכלכלי כבד כדי 'לשמור על הבית' ולתרום לשגשוגו ולפריחתו... הם מתקשים לקבל את הקולות הטוענים שיהדות ארצות הברית, לא פחות מישראל, היא מרכז העם היהודי ושוות משקל בחשיבותה למדינת ישראל בהבטחת עתידו, שגשוגו וחיזוקו"[13]. יחד עם זאת, היהודים החילונים בישראל מציגים התרחקות מהחזון הציוני הקלאסי, ששלל את קיומה של הגולה היהודית: 43 אחוזים מהם מצהירים כי אין להם רצון מיוחד בעלייתם של יהודי ארצות הברית, ורק שמונה אחוזים מתוכם אומרים שהם רוצים לראות את רוב יהודי ארצות הברית בישראל.[14]

מבחינת מקומם של יהודי ארצות הברית בסדר היום הישראלי, 62 אחוזים מהציבור סבורים כי על ישראל להתחשב במידה כזו או אחרת בצרכים ובאינטרסים של היהודים האמריקאים כשהיא קובעת את מדיניותה, בעוד שהיתר (38 אחוזים) סבורים כי ישראל לא צריכה להתחשב בהם. ממצאים אלה ניתן לייחס לתחושת ה"עמיות" ולתפיסת שותפות הגורל, שנראה שמאפיינת חלקים נרחבים בציבור היהודי בישראל. 78 אחוזים מהיהודים בישראל ממשיגים את יחסיהם עם יהודי ארצות הברית כיחסי "משפחה", כאשר ארבעים אחוזים רואים בהם "משפחה מורחבת". יחד עם זאת, כמעט שבעים אחוזים מהציבור סבורים כי אין זה ראוי שיהודי ארצות הברית ינסו להשפיע על מדיניות ישראל בנושאי ביטחון לאומי והמשא ומתן עם הפלסטינים,[15] ויותר ממחצית מהציבור הישראלי (52 אחוזים) סבורים כי ליהודי ארצות הברית אין זכות לבקר בפומבי את מדיניותה של ישראל.[16]

בנוסף, סקר "הוועד היהודי־אמריקאי" מצא כי מרבית הציבור הישראלי רואה חשיבות הן בשגשוגה של התפוצה היהודית (78 אחוזים) והן בשגשוגה של מדינת ישראל (87 אחוזים) לצורך הבטחת עתידו של העם היהודי.[17] שתי שאלות מעניינות שלא נשאלו בסקר הן: מהי עמדת הציבור ביחס לחשיבות היחסים עצמם בין שתי הקהילות לעתיד העם היהודי ולביטחונה של מדינת ישראל (שאלה העומדת במרכזו של מסמך זה); ומהי חשיבותה של מדינת ישראל לעתיד התפוצה היהודית בארצות הברית?.

הידע החסר בקרב הציבור הישראלי הרחב ביחס ליהודי ארצות הברית, נובע משילובם של מספר גורמים. ראשית, מערכת החינוך הישראלית כמעט ואינה עוסקת בנושא יהודי ארצות הברית וחלקם בבניין המדינה והחברה, והוא כמעט ואינו נוכח גם בלימודים

הגבוהים בישראל; שנית, תפיסת ישראל כמרכז הקיום הלגיטימי הבלעדי של העם היהודי, השוללת את הגולה, בצירוף זיכרון השואה והתגבשותה של תודעת מצור ונרדפות בישראל, מובילים להיעדר רצון להכיר ולקנות ידע באשר ליהודי ארצות הברית; שלישית, רוב הציבור הישראלי לא מכיר יהודים אמריקאים. כשם שהאהדה שחש הציבור הישראלי בכללותו לארצות הברית אינה מנותקת מהמגע של ישראלים רבים עימה,[18] כך הידע המצומצם על יהודי ארצות הברית אינו מנותק מהיעדר המגע של מרבית הישראלים עם יהודים אמריקאים. המסגרות הקיימות היום אינן מספיקות כדי ליצור מסה קריטית של חשיפה, מפגש והיכרות בכל חתכי האוכלוסייה והגילאים, שעשויים לשנות את פני הדברים. היעדר ההיכרות מוביל לידע ולמודעות שטחיים, ומאחר שהנושא גם לא נמצא על סדר היום הפוליטי והתקשורתי, החשיפה נמוכה עוד יותר; רביעית, סדרי עדיפויות בהקצאת תקציבים ובהשקעת משאבים בישראל, נוכח החזיתות והאתגרים הרבים עימם היא מתמודדת, מובילים לכך שנושא הקשר בין שתי הקהילות פעמים רבות אינו "בוער", אינו נוגע "לכאן ועכשיו" ונדחק לתחתית סדר העדיפויות, גם כאשר ישנן הבנה ומודעות שמדובר בנושא חשוב.

לסיכום, הידע המצומצם, בצירוף התפיסה לפיה ישראל היא מרכז הקיום הלגיטימי הבלעדי של העם היהודי (וכל הנובע ממנה), גורמים לכך שהמודעות הקיימת בקרב הציבור לתרומתם של יהודי ארצות הברית לישראל אינה מתורגמת לפעולה ולהשפעה על סדר היום הפוליטי הישראלי. עם זאת, תחושת ה"עמיות", שותפות הגורל וההכרה בחשיבותה של התפוצה להמשכיות העם היהודי, המאפיינות גם הן את רוב הציבור הישראלי, הן נתונים מעודדים המצביעים על קיומו של בסיס לשינוי מצב הדברים.

המערכת הפוליטית־מדינית

ידע והיכרות

המערכת הפוליטית־מדינית בישראל מתאפיינת בספקטרום רחב של רמות ידע והיכרות עם יהודי ארצות הברית, הקשורות לרקע האישי, לסוג התפקיד, למסלול הקריירה, לרמת הניסיון ולמאפיינים אישיים אחרים. במסגרת זו ניתן למצוא אישים בעלי רמות ידע והיכרות גבוהות עם ההיסטוריה היהודית־אמריקאית, עם מאפייני יהדות ארצות הברית בת ימינו ועם מקורות וצורות השפעתה, וכן מודעות גבוהה לתרומתה לביטחון הלאומי של ישראל. ידע כזה ניתן למצוא בעיקר ברמת התפקידים הבכירים במערכת הפוליטית־מדינית, כמו אצל נשיא המדינה וראש הממשלה, ובקרב מי שמילאו וממלאים תפקידים הדורשים היכרות עם ארצות הברית ועם הקהילה היהודית בה, הן במסגרת תפקידי עבר מחוץ למערכת הפוליטית והן בכהונה כשרים במשרדים הנוגעים בנושא, כמו משרד החוץ, משרד הביטחון, משרד התפוצות ומשרד העלייה והקליטה. רמות ידע גבוהות ניתן למצוא גם בקרב מי שנמצאים זמן רב במערכת הפוליטית ונחשפו לנושא במסגרת תפקידים אותם מילאו, במפגשים עם ארגונים יהודיים בארץ ובחו"ל כנציגי ישראל הרשמית, במהלך אירועים שעורכות השדולות

הרלוונטיות בכנסת ובמסגרת משלחות שונות שמטרתן העמקת ההיכרות עם יהודי ארצות הברית, כמו אלו שארגן "הוועד היהודי־אמריקאי" בעבר ומקיימת "קרן משפחת רודרמן" בהווה. מאפייניהם האישיים של חלק מחברי הכנסת והשרים משפיעים גם הם על רמות הידע וההיכרות שלהם: אמונה בחשיבות התפוצות היהודיות למדינת ישראל, קיומם של קרובי משפחה בארצות הברית, השתתפות במשלחות כבני נוער וכיוצא באלו, יוצרים עניין וזיקה אישית לנושא, המובילים לרמות ידע גבוהות.

האישים הבקיאים ובעלי הידע ערים לשינוי הדמוגרפי והזהותי העמוק שמתרחש בקרב יהודי ארצות הברית, למגמת הביקורת על ישראל אצלם ולעובדה שמרבית היהודים בארצות הברית אינם מהווים עוד קהל שבוי או רוב דומם, שתומך ויתמוך בישראל באופן אוטומטי. עם זאת, יש לציין כי גם בקרב מי שנשאו בתפקידים בכירים אפשר למצוא אישים שגילו עניין וידע מועטים בנושא. כך, למשל, היו ראשי ממשלה, אשר ידעו מעט מאוד על יהודי ארצות הברית, לעומת ראשי ממשלה שהיכרותם וידיעותיהם בנושא זה גבוהות, כמו בנימין נתניהו, שמכיר את יהדות ארצות הברית היטב.

למרות חשיבות תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של מדינת ישראל, ההצגה הסדורה והכמעט יחידה שמקבלת הממשלה בנושא יהודי התפוצות, ובכללם יהודי ארצות הברית, היא הסקירה על מצב הקהילות היהודיות שניתנת לה אחת לשנה על ידי "המכון למדיניות העם היהודי" (JPPI). ואכן, רבים מחברי הכנסת ומשרי הממשלה, לדורותיהם, מציגים ידע מצומצם ורמת היכרות נמוכה עם הזירה האמריקאית בכלל ועם יהודי ארצות הברית בפרט: "העיסוק בקשריה של ישראל עם יהודי התפוצות היה מאז ומעולם נושא של אליטות", אומרת חברת הכנסת לשעבר עינת וילף ומוסיפה: "בכנסת אפשר למצוא בין עשרה ל־15 ח"כים שיחשבו שמדובר בנושא שחשוב לעסוק בו, למרות שאין בו רווח פוליטי מיידי".[19] בבסיס דברים אלה עומדים מספר גורמים: ראשית, מדובר בסוגיה פוליטית לא אטרקטיבית שאינה מתורגמת להון פוליטי עבור הפוליטיקאי הישראלי; שנית, אי־הנגשת ידע והיעדר הכשרה בנושא (כמו ימי עיון, סמינרים וכדומה) מובילים לידע מצומצם בקרב רבים מחברי הכנסת והממשלה; שלישית, היעדר חשיפה ומפגשים של הדרג הפוליטי עם אמריקאים ויהודים, דבר הנובע, בין היתר, מהעובדה שהכנסת אינה נמצאת, בדרך כלל, על מפת הביקורים של הנבחרים האמריקאים ושל הארגונים היהודיים בהגיעם ארצה.

נוסף על חוסר הידע, דרג קבלת ההחלטות בישראל מתאפיין לעיתים ביהירות ובביקורתיות כלפי יהודי ארצות הברית, בעיקר סביב נושאים הקשורים להתרחקותם מהיהדות האורתודוקסית. עם זאת, לדברי חברי כנסת ושרים (בעבר ובהווה), קיים היום, יותר מאשר בעבר, ידע בנושא זה בדרגי קבלת ההחלטות. אותם דוברים מייחסים את השינוי, בין היתר, לקלות של מעבר המידע ולזמינותו בעידן האינטרנט, לפעולתה של השדולה הפרו־ישראלית בארצות הברית ולפעולתה בכנסת של השדולה ליחסי ישראל–ארצות הברית, שהוקמה במטרה "לחזק את הידע של חברי הכנסת בנושא יהדות ארצות הברית ולעורר מודעות לחשיבות היחסים עימה".[20]

תפיסות

התפיסה הרווחת בקרב מרבית האישים בדרג הפוליטי־מדיני בישראל, בין אם הם מאופיינים ברמות ידע נמוכות ובין אם הם בעלי רמות ידע גבוהות ביחס ליהודי ארצות הברית, גורסת כי מדינת ישראל היא מרכז הקיום של העם היהודי, והיא זו המובילה אותו. יחד עם זאת, ישנה שונות בדעות לגבי תפיסת מקומם של יהודי ארצות הברית בסדר היום הציבורי בישראל, ולגבי התפיסה באשר לחשיבות היחסים עימם. שונות זו ניתן ליחס למספר גורמים, ביניהם המגזר אליו משתייכים המחזיקים בתפיסה (חילוני, חרדי, ציוני־דתי), השקפתם הפוליטית (ימין-שמאל), רמות הבקיאות והידע של הפוליטיקאים בנושא, מסלול הקריירה שהם עברו והביוגרפיה האישית שלהם.

באשר למקומם של יהודי ארצות הברית בסדר היום הציבורי בישראל, התבטאויות בתקשורת, פרוטוקולים של דיוני הכנסת ומפגשים עם מרואיינים מראים כי רבים מחברי הכנסת ומהשרים סבורים שישראל אינה מחוייבת לקחת בחשבון את הצרכים והאינטרסים של יהודי ארצות הברית בעת קביעת מדיניותה בנושאים מסוימים. עם זאת, הדעה הרווחת בקרב אישים מהדרג הפוליטי־המדיני הבקיאים בנושא היא כי קולם של יהודי ארצות הברית צריך להישמע וכי מדינת ישראל צריכה להקשיב לעמדותיהם, בוודאי בנושאים המשפיעים עליהם במישרין. אלא שגם בקרב אלה רבים הקולות הסבורים כי יהודי ארצות הברית לא צריכים להיות בעלי יכולת להשפעה פורמלית על ההחלטות המתקבלות בישראל, וזאת מכוח היותה מדינה דמוקרטית, שהחלטותיה משקפות את רצונותיהם ועמדותיהם של אזרחי המדינה, ושלהם בלבד. השר וחבר הכנסת לשעבר, דן מרידור, הדגים תפיסה זו באמצעות מטאפורה מהעולם העיסקי־משפטי: "לכל אזרח ישראלי יש מניה בחברה הנקראת ישראל, ואילו ליהודי הגולה יש אופציה לרכוש מניה בחברה זאת – להפוך לישראלים. זהו חוק השבות. כ'בעלי אופציה לרכישת מניה', יש להם זכות לומר את דעתם, אך ההחלטה של ישראל מתקבלת רק על ידי 'בעלי המניות' – האזרחים".[21]

בעת נאומו בדצמבר 2015 בפני "פורום סבן" בוושינגטון, אמר ח"כ אביגדור ליברמן, ראש סיעת "ישראל ביתנו" ומי שהיה אז שר חוץ, ש"ממש לא אכפת לו" שסטודנטים יהודים מתקשים להגן על מדיניותה של ישראל בקמפוסים. רבים מיהודי ארצות הברית חשו כי באמירתו אישש ליברמן את תחושתם שהם אינם בעלי חשיבות ו/או משקל מבחינתה של ישראל והנהגתה.[22] עם זאת, מאחר שאמירתו התייחסה למדיניות הישראלית, דומה כי היא לא ביטאה תפיסה כוללת שלו, המצביעה על היעדר ידע או מודעות לחשיבותם של יהודי ארצות הברית, או חוסר אכפתיות כלפיהם, אלא תפיסה לפיה היהודים האמריקאים ודעותיהם אינם שיקול שיש לקחתו בחשבון בכל הנוגע להחלטות הנוגעות לענייניה הריבוניים של מדינת ישראל. הנחה זו מקבלת משנה תוקף נוכח העובדה, כי קודם לאמירה זו ביטא ליברמן, בהזדמנויות שונות, גישה הרואה חשיבות ביחסים ובקשר בין הקהילות בהבטחת עתיד העם היהודי והמשכיותו, כלומר גישה ערכית של מערכת

היחסים. כזו המצביעה על מודעות לחשיבותם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל במובנו הרחב, והמבכרת שיתוף פעולה בין שתי הקהילות.[23]

דוגמה לדעות שונות באשר לצורך להקשיב בישראל לעמדותיהם של יהודי ארצות הברית ולקחת אותן בחשבון בעת קביעת מדיניות פנים, ניתן למצוא בדברים שהחליפו השרים לוין ושטיניץ ביום בו הוקפא מתווה הכותל ואושר חוק הגיור בקיץ 2017. שר התיירות, יריב לוין מהליכוד, אמר ביחס להחלטות שהתקבלו: "אנחנו לא חייבים להם [ליהודי ארצות הברית] כלום... הם לא חיים כאן, שלא יתלוננו". שר האנרגיה, יובל שטיניץ, גם הוא מהליכוד, הבקיא בנושא מכוח תפקידים קודמים אותם מילא,[24] השיב לו: "חשבתי שאנחנו מגדירים את עצמנו כמדינת היהודים, לא מדינת הישראלים בלבד". שטיניץ ציפה שאחרים יחברו אליו, אך נותר בודד בחזית.[25] ייתכן כי "הרוב הדומם" בחר שלא להתערב בשל היותה של הסוגיה שאלה פוליטית טעונה, אולם יכול מאוד להיות כי אותו "רוב דומם" פשוט נטה לדעתו של לוין.

המודעות לחשיבותם של יהודי ארצות הברית אינה קשורה בהכרח לרמות הידע של מקבלי ההחלטות בישראל. דוגמה לכך אפשר למצוא בראיון מעורר המחלוקת שנתנה סגנית שר החוץ, ציפי חוטובלי, סביב משברי הכותל והגיור בקיץ 2017. ראיון זה הפגין מצד אחד רמות ידע נמוכות, אך הצביע, מצד שני, על מודעות לחשיבות הקשר עם יהודי ארצות הברית. כך, בעוד שחוטובלי אמרה כי קירוב היהודים האמריקאים לישראל הוא נושא חשוב הנמנה על אחד מיעדיה וביטאה מודעות לחשיבות הקשר עימם, דברים אחרים שאמרה הצביעו על רמות ידע והבנה נמוכות בכל הקשור אליהם ואל הרגישויות והמורכבויות עימן הם מתמודדים. כזו, למשל, היא אמירתה שיהודי ארצות הברית השתמשו במחלוקת שנוצרה בנושא הכותל לצרכיהם הפוליטיים כדי לקבל הכרה בהם, בעוד שלדעתה הם כלל לא מגלים עניין בהגעה אל הכותל. אמירה זו העידה, במידה רבה, על חוסר ידע והבנה לקויה של המשמעות הסמלית שמקפלת בתוכה תפילה על פי מנהגיהם של הזרמים הרפורמיים והקונסרבטיביים ברחבת הכותל ובאשר לאופן בו הם חשים שמדינת ישראל מתייחסת אליהם. בנוסף, בתשובה לשאלה אם היא מבינה מדוע יהודי ארצות הברית אינם קשורים עוד לישראל כבעבר, תלתה חוטובלי את מגמת ההתרחקות אך ורק בזיכרונם הקצר של היהודים הצעירים בארצות הברית: "אני לא מבינה את זה, כי הם אולי צעירים מדי לזכור איך זה להיות יהודי בלי מדינה יהודית. הזיכרון קצר מדי. לפני שבעים שנה, העם היהודי עבר שואה נוראית, כי לא הייתה מדינת לאום יהודי ללכת אליה."[26] באשר למקומם של יהודי ארה"ב בסדר היום הציבורי אמרה חוטבלי: "זהו ביתם של כל היהודים מכל הזרמים וכולם מוזמנים להשפיע".[27] כוונתה היתה ככל הנראה, כי הם מוזמנים להשפיע כאזרחי מדינת ישראל. ועוד הוסיפה חוטובלי: "יש עוד נושא, והוא לא להבין את המורכבות של האזור. אנשים שמעולם לא שלחו את ילדיהם להילחם על הארץ. לרוב היהודים אין ילדים שמשרתים כחיילים. הם לא שולחים את ילדיהם למארינס באפגניסטן או בעיראק. לרובם יש חיים

נוחים. הם לא יודעים איך זה להיות מותקפים ברקטות. חלק מזה זה להרגיש איך ישראל מרגישה בחיי היומיום".[28]

מלבד חוסר הידע שחשפה אמירה זו של חוטובלי, ייתכן והיא גם הסבה נזק ליהודים בתוך ארצות הברית, בהטילה ספק במידת הפטריוטיות שלהם ובנכונותם להילחם למען מולדתם – ארצות הברית. הדברים שאמרה חוטובלי בראיון עשויים לנבוע הן מעמדותיה, שנמצאות בקצה הימני של המפה הפוליטית, והן מהשתייכותה לציונות הדתית. עם זאת, הידע הלא מעמיק שלה בנושא, ותפיסות "ישראל במרכז" ו"שלילת הגולה" שנכחו בדבריה, מצטרפים לגורמים בסיסיים אלה.

נראה כי המהומה שעוררו דבריה של חוטובלי והגינויים שלהם זכו נבעו מהאופן המפורש בו נאמרו, אך גם, ואולי בעיקר, מעיתויים והקשרם. בין מי שגינו בדרג הפוליטי־מדיני את דבריה ניתן היה למצוא את ראש הממשלה נתניהו, שאמר כי "יהודי התפוצות יקרים לנו והם חלק בלתי נפרד מעמנו. אין מקום להשתלחות כזאת, ודבריה אינם משקפים את עמדתה של מדינת ישראל",[29] את אבי גבאי, יו"ר מפלגת העבודה, ואת ח"כ איציק שמולי, שהוא בעל ידע בנושא. התנהלות הפוליטיקאים שגינו את דבריה בוודאי משקפת את הערכתם לעלות ולתועלת הפוליטית שיצמחו עבורם מהתבטאות בנושא, ויחד עם זאת נראה שלא רק שיקולים פוליטיים עומדים בבסיס התנהלותם והתבטאויותיהם בסוגיה זו. הרקע, התפקיד, רמות הידע האישי, ותפיסותיהם הבסיסיות בנושא יהדות ארצות הברית מהווים גורמים בעלי משקל רב בהתנהלות זו.

ביטוי נוסף לתפיסה שיהודי ארצות הברית אינם ולא צריכים להיות בעלי זכות להביע דעה על החלטות וחוקים המתקבלים בישראל אפשר למצוא בדבריו של שר הפנים החרדי (ש"ס), אריה דרעי, שנאמרו אף הם בהקשר של משברי הכותל והגיור: "אני רוצה לצטט את ג'ייקובס [ריק ג'ייקובס, ראש התנועה הרפורמית בארצות הברית], שדיבר על נישואי תערובת, שאסור לראות בהם כישלון. האדם הזה, שלא גר כאן אצלנו, רוצה שאתן לנציגים שלו את המפתח של חוק השבות. אנחנו ננהל את הדיונים בתוך מדינת ישראל. המטרה היא לשמור על העם היהודי והמסורת".[30] שלילתו של דרעי את מעורבותם של יהודי ארצות הברית בסוגיות דת ומדינה בישראל ניתנת להסבר על רקע תפיסותיו הדתיות־אורתודוקסיות ושיוכו המפלגתי והמגזרי (מפלגת ש"ס החרדית). עוד לפני משבר 2017 אמר דרעי כי היהודים הלא אורתודוקסים גורמים "חורבן ליהדות", והצהיר כי הוא מוכן לוותר על דתו במתכונת היהודית הליברלית שאותה הם מציעים. עוד אמר על היהודים הרפורמים: "מה להם ולכותל? הם לא מאמינים בבית המקדש, הם רק רוצים לעורר פרובוקציות ופירוד בעם".[31]

חרף טענותיו הקשות, דרעי המשיך לקרוא ליהודים הרפורמים "אחים שלנו",[32] ובכך ביטא מודעות לחשיבותם ולחשיבות המשך הקשר לעתיד העם היהודי. לעומתו, טען השר לשעבר לענייני דתות, דוד אזולאי (אף הוא ממפלגת ש"ס) כי הוא לא יכול להגיד על הרפורמים שהם יהודים.[33] למרות שאמירה זו זכתה לגינוי, בין היתר מצידם של ראש הממשלה נתניהו[34] ושר החינוך נפתלי בנט, יו"ר מפלגת "הבית היהודי",[35] זו אינה

דעת יחיד. התפיסה לפיה הזרם הרפורמי הורס את היהדות, וכן התפיסה הקיצונית יותר שלא רואה ברפורמים יהודים, מאפיינות, במידה רבה, רבים מהחרדים בישראל וחלקים מהציבור החרדי־לאומי ואת הפוליטיקאים המייצגים אותם. תפיסות אלו, המתורגמות לעמדות פוליטיות, הן אחד הגורמים המקשים והמעכבים את הכללת דעותיהם של יהודי ארצות הברית, שמרביתם לא אורתודוקסים, בתהליך קבלת ההחלטות בסוגיות כמו דת ומדינה בישראל.

ביטוי לקשרים שבין רמות ידע נמוכות לתפיסה המדירה את הציבור היהודי־אמריקאי מהשפעה בישראל ניתן למצוא בדברים שאמרה שרת התרבות והספורט, מירי רגב, על רקע התפטרותה, ביוני 2018, מהוועדה שדנה בעבודות להרחבת רחבת הכותל המשותפת. רגב ביטלה את הטענות כי דחייה או ביטול של מתווה הכותל יעמיקו את הקרע עם יהדות ארצות הברית ואמרה: "אני מכבדת את הדרך שבה בחרו [יהודי ארצות הברית] לשמור על היהדות שלהם בחו"ל, [אבל] בארץ יש מורשת ישראל. כשאני בהודו אני מורידה נעליים במקום קדוש".[36] מאמירתה זו השתמע כי יהודי ארצות הברית אינם בעלי זכות השפעה באשר להסדרים הנקבעים בארץ ביחס למקומות הקדושים לעם היהודי, ממש כשם שהיא, רגב, אינה בעלת זכות השפעה על הסדרים הנקבעים במקומות הקדושים בהודו. בכך היא ביטאה הבנה לוקה בחסר באשר לחשיבות אתרי המורשת היהודית בישראל עבור יהודי ארה"ב. הבנה חסרה זו גם התבטאה בדבריה של רגב שצמצמו את המחלוקת המהותית עם יהודי ארצות הברית בעניין זה לפעילותן של "נשות הכותל": "לא יכול להיות שבמדינת ישראל נהפוך את המקום הקדוש ביותר שלנו למקום של צעקות". לדבריה, רחבה משותפת "תהפוך את הכותל למקום שאליו יבואו נשים שיעשו מניפולציות".[37]

באשר לחשיבות היחסים בין הקהילות הקהילות היהודיות בארצות הברית ובישראל, ככלל, מקבלי ההחלטות הבכירים והבקיאים בנושא בישראל מחזיקים בגישה ערכית הרואה חשיבות בהשקעה בקשרים בין הקהילות לצורך שימור המשך קיומו של העם היהודי, במיוחד נוכח אתגר ההתרחקות של יהודי ארצות הברית ממדינת ישראל. רבים מהם מדברים על יהודי ארצות הברית במונחים של "משפחה", ונשיא המדינה, ראובן ריבלין, התייחס אליהם כ"שבט החמישי בשבטי ישראל".[38] חבר הכנסת אלעזר שטרן, ציוני דתי ממפלגת "יש עתיד", ביטא גישה זו בהתייחסו להקפאת מתווה הכותל: "ראש הממשלה בוגד בזהותה היהודית של מדינת ישראל, אבל יותר מכך, ראש הממשלה בוגד בעתידו של העם היהודי".[39]

ככלל, דרג מקבלי ההחלטות הבכיר בישראל גם מודע היטב לתרומתם ההיסטורית של יהודי ארצות הברית לבניין החברה, המדינה והעם בישראל וכן לתרומתם לכלל רכיבי הביטחון הלאומי שלה: לשותפות האסטרטגית עם ארצות הברית, לעוצמה הצבאית, לחוסן הלאומי, לעוצמה הכלכלית, המדעית והטכנולוגית, למעמדה האזורי והבין־לאומי, ולהיותם של יהודי ארצות הברית עומק אסטרטגי עבורה. למרות זאת, בדרך כלל נוטה הדרג הבכיר בישראל לא להבליט את התרומה האינסטרומנטלית של יהודי ארצות

הברית לביטחונה הלאומי. תחת זאת, הוא מדגיש את הממד הערכי שבתרומתם, ובראש ובראשונה, כאמור, את חשיבות הקשר עימם לשימור המשך קיומו של העם היהודי. זאת, בנוסף להדגשת תרומתם לשימור ערכים יהודיים, כמו זכויות אדם ופלורליזם שהודגשה בפנינו על ידי פוליטיקאים חילונים, משני צידי הקשת הפוליטית.

כפי שעולה מהראיונות, זהירותו של הדרג הפוליטי־מדיני מלייחס ליהודי ארצות הברית חשיבות אינסטרומנטלית ולהתייחס אליהם כרכיב משמעותי בביטחון הלאומי של ישראל, היא פועל יוצא של שלושה גורמים: הראשון הוא החשש כי ייחוס תרומה לביטחונה הלאומי של מדינה שאינה מדינת אזרחותם, עשוי להאיר את יהודי ארצות הברית באור שלילי של נאמנות כפולה; השני הוא החשש שהתייחסות כזאת מצמצמת את מהות היחסים בין הקהילות ומתעלמת מהצד המשפחתי־ערכי שלהם; השלישי הוא המשמעות העולה כביכול מהתייחסות כזאת, לפיה אם יהודי ארה"ב הם רכיב משמעותי בביטחונה הלאומי של ישראל כאשר הם יושבים בארה"ב, הרי שעלייתם ארצה תפגע בביטחונה הלאומי של ישראל. מכך משתמע לכאורה כי המצב הרצוי למדינת ישראל הוא שיהודי ארצות הברית לא יעלו ארצה. מצב כזה עומד בניגוד גמור לחזון הציוני ולתפיסת הציונות.

אל מול התפיסה הערכית, ניתן למצוא התבטאויות של חברי כנסת ושרים המצביעות על תפיסה תועלתנית יותר של מערכת היחסים בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית. לקראת טקס יום העצמאות של שנת 2017 החליטה שרת התרבות והספורט, מירי רגב, על הדלקת "משואת העם היהודי" בידי שני יהודים אמריקאים שאינם אזרחי ישראל. רגב אמרה כי ההחלטה מבקשת לעודד את יהודי התפוצות לחזק את ישראל.[40] דברים אלה ביטאו גישה תועלתנית, הרואה ביהודים עתודה שתפקידה לחזק את מדינת ישראל. גישה דומה ביטא גם אחד משרי הממשלה, שצוטט לאחר הקפאת מתווה הכותל כאומר: "לא הפסדנו את הרפורמים. הפסדנו את ה־F-35 הבא. ולא הפסדנו רק כסף, הפסדנו את הזרוע האסטרטגית שלנו בארצות הברית. חייבים להבין: זה לא רק משבר מול יהדות אמריקה, זה משבר עם ארצות הברית של אמריקה".[41] אמירה זו ביטאה מודעות לחשיבותם של יהודי ארצות הברית בשימור הברית האסטרטגית עם ארצות הברית ובתמיכתה בעוצמה הצבאית של ישראל.

המפגש בין רמות ידע והיכרות גבוהות ובין התפיסה הציונית הקלאסית השוללת את הגולה

בקרב אישים רבים מהדרג הפוליטי־מדיני, המציגים רמות ידע גבוהות, מתקיימת ההבנה כי יהודי ארצות הברית תופסים את מערכת היחסים והזיקות בין שתי הקהילות באופן שונה מהתפיסה הרווחת בישראל. אישים אלה ערים לתפיסה היהודית־אמריקאית, לפיה שני המרכזים היהודיים (בישראל ובארצות הברית) אינם מאופיינים בקשר היררכי או בקשר של מרכז ופריפריה, גם אם אינם שווים במשקלם. אף על פי שמקבלי החלטות אלה מקבלים את מצב הדברים הקיים ("המצוי"), תפיסת "הרצוי" נוכחת אצלם מאוד. כך, למשל, חרף

שינוי המינוח ל"תפוצות" וההכרה בקיומן הלגיטימי של קהילות יהודיות מחוץ לישראל, רבים מהם עדיין תופסים את ארצות הברית כגולה ורואים במדינת ישראל בלבד ובעלייה אליה הגשמה של החזון הציוני. תפיסה זו משותפת לאישים ממגוון הקשת הפוליטית, גם אם הדברים לא נאמרים על ידם במפורש.

המפגש בין רמות ידע והיכרות גבוהות בנושא יהדות ארצות הברית ובין התפיסה הציונית הקלאסית השוללת את הגולה יוצר סתירה פנימית. הסתירה נוצרת בין ההבנה שיהודים בארצות הברית רואים ומרגישים עצמם בבית ולא בגולה, ובין חוסר נכונות אמיתית לקבל עובדה זו, וכן את העובדה שיהודי ארצות הברית לא בהכרח רואים את מדינת ישראל כרכיב יחיד או אפילו מרכזי בזהותם. דבריו של פרופ' זוהר שגב בהקשר זה אף חריפים יותר: "הבעיה ברמות העליונות של הנהגת ישראל אינה חוסר היכרות, אלא התנגדות למה שהם מכירים – קיום יהודי שהוא אלטרנטיבה לקיום הישראלי. האלמנט היהודי האמריקאי מוסיף תרומה משמעותית לקיום היהודי והישראלי בעת המודרנית".[42] סתירה זו היא אחד הגורמים המעכבים את תרגומם של הידע והמודעות לפעולות ומדיניות, כפי שעוד יובהר בהמשך.

פעולות ומדיניות

ביטויים לחשיבות שמייחסים הדרגים הבכירים במערכת הפוליטית והמדינית בישראל ליהודי ארצות הברית אפשר למצוא בקשרים ובמפגשים התדירים והסדירים שהם מקיימים עם ראשי הארגונים היהודיים הגדולים שם ובהשתתפותם בהתכנסויותיהם השנתיות. כך, למשל, נשיא המדינה, ראובן ריבלין, השתתף בכינוס של "ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים" בפברואר 2018; בוועידת איפא"ק האחרונה שהתכנסה בחודש מארס 2018, השתתפו בכירי המערכת הפוליטית הישראלית, ובהם ראש הממשלה נתניהו, יו"ר "המחנה הציוני" אבי גבאי, יו"ר האופוזיציה דאז יצחק הרצוג, חברת הכנסת ציפי לבני ואחרים.

באמירותיהם ובהצהרותיהם של מקבלי ההחלטות בישראל בפני קהלים יהודיים־אמריקאיים מובעים, פעמים רבות, נכונות ורצון להתחשב בהם במסגרת שיקולי המדיניות ומכלול התפיסות שהוצגו לעיל. יחד עם זאת, חרף העובדה שידע ומודעות לחשיבותם ולתרומתם של יהודי ארצות הברית לישראל הם תנאי הכרחי לעיצוב מדיניות הלוקחת אותם בחשבון, הם אינם תנאי מספיק לכך. בחינת התנהלותם של ממשלת ישראל והעומד בראשה כיום, בנימין נתניהו, בשלוש סוגיות – דת ומדינה, אופייה הדמוקרטי של מדינה ישראל ועקרון החתירה לשלום – יכולה ללמד על כך.

דת ומדינה

"מתווה הכותל", שהובל בידי נתניהו ואושר בממשלה בינואר 2016, הציג הֶסדר המתחשב בכל הזרמים ביהדות ומאפשר תפילה במקטע ייעודי של הכותל שלא לפי הכללים האורתודוקסיים (למשל, ללא הפרדה בין נשים וגברים). אולם בקיץ 2017 הוקפא המתווה על ידי נתניהו עצמו, לאחר שקיבל אולטימטום מהמפלגות החרדיות בממשלתו, ועמד

בפני הצורך לבחור בין התחשבות ביהודי ארצות הברית ובין שימור הקואליציה. לכאורה יכול היה נתניהו לבחור אחרת, למשל באמצעות קבלת רשת ביטחון ממפלגת "יש עתיד", שיושב הראש שלה, יאיר לפיד, התנגד לביטול המתווה וקבע בעניין זה: "ביטול 'מתווה הכותל' הוא פגיעה בביטחון המדינה, ביחסי החוץ שלנו, בכלכלה הישראלית, ומעל הכל – זוהי פגיעה קשה, מעליבה וחסרת הגיון ברגשותיהם הדתיים העמוקים ביותר של מיליוני יהודים."[43] למרות זאת, השיקול הפוליטי הפנימי של נתניהו – שימור הקואליציה הממשלתית – גבר על הרצון לקדם הסדר המתחשב ביהודי ארצות הברית.

אחרי הקפאת המתווה אמר ראש הממשלה לגורמים רשמיים ששוחחו עימו כי הוא מודע לחומרת ההחלטות ולסערה שהן גרמו בקרב יהודי ארצות הברית. עם זאת, הוא לא ראה לנכון לעדכן את נציגי יהדות ארצות הברית טרם הקפאת המתווה, וקיים "פגישה דחופה" איתם רק לאחר מעשה. נתניהו, שככל הנראה חשש שהפילוג והמשבר בין הקהילות יעמיקו בתקופת כהונתו, הדגיש בפגישה זו כי הוא ממשיך בתוכניתו להגדלת רחבת הכותל לתפילה שוויונית וכי העבודה במקום לא תיפסק.[44] החשש של נתניהו, לצד עצם הובלתו את "מתווה הכותל" מלכתחילה, וכן נחישותו המוצהרת לקדם את הגדלת רחבת התפילה השוויונית חרף מהמורות הדרך – התפטרותה של מירי רגב מראשות הוועדה שאמורה לעסוק בנושא ועתירותיהן של עמותות שונות לבג"ץ[45] – מעידים כשלעצמם על מודעות לחשיבות הקשר והיחסים עם יהדות ארצות הברית, אך בה בעת מדגימים שהיא אינה ערובה ליישומה של מדיניות בפועל.

חוק הגיור הממלכתי, שאושר ב־2017 בוועדת השרים לחקיקה במקביל להקפאת מתווה הכותל, הוא דוגמה נוספת לפער שבין מודעות למדיניות. חוק זה, שעורר סערה בקרב יהודי ארצות הברית, נועד לחזק את מונופול בתי הדין הרבניים לגיור ולמנוע הכרה בגיורים אורתודוקסיים פרטיים בישראל, וגם כל אפשרות עתידית להכרה בגיורים קונסרבטיביים ורפורמיים. עם אישורו, עתרו נציגי הארגונים הרפורמיים והקונסרבטיביים לבג"ץ, והמיליארדר היהודי צ'רלס ברונפמן, אחד התורמים המרכזיים לפרויקט "תגלית", שיגר מכתב חריף לנתניהו. במכתבו הזהיר ברונפמן כי החלטות הממשלה בעניין חוק הגיור ומתווה הכותל עלולות לפגוע בקשר של הדור היהודי האמריקאי הצעיר לישראל ובפרויקט "תגלית" עצמו: "אוהבי ישראל והעם היהודי צריכים לחשוב על יחסינו עם ישראל ובעיקר נוכח הקואליציה שאתה מוביל. שתי ההחלטות החדשות יגרמו לכך שהנוער שלנו יהיה מנוכר יותר ויותר מהמדינה שאנו מעריצים".[46] בעקבות המשבר הפוליטי והלחץ היהודי־אמריקאי מינה נתניהו ועדה שתציע המלצות בסוגיית הגיור. הוועדה גיבשה טיוטת חוק חלופית, במסגרתה תוקם "רשות גיור ממלכתי", בה תהיה נוכחות לנציג קונסרבטיבי ורפורמי (אחד), אשר תוכל להכיר בגיורים לא אורתודוקסיים שנערכו בחו"ל.[47] הטיוטה התקבלה על ידי נתניהו,[48] אך זכתה הפעם למתקפה חריפה מצד רבנים ופוליטיקאים, כשבחזיתה ניצבים אנשי הזרם החרדי־לאומי.[49] נכון לאוגוסט 2018, טרם נחקק חוק הגיור.

אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל

תחת ממשלת נתניהו הנוכחית קודמה בכנסת חקיקה שנתפסה על ידי חלקים נרחבים מיהודי ארצות הברית כלא דמוקרטית וכמנוגדת לערכים יהודיים. החקיקה העמיקה את מגמת התרחקותם האידיאולוגית של אותם יהודים מישראל. "חוק המסתננים", שנתמך וקודם על ידי נתניהו, ביקש לאפשר לכלוא "מסתננים" (מהגרים לא חוקיים) שאינם מסכימים להתפנות מרצון למדינה שלישית, וזכה להתנגדות קולנית ונחרצת של ארגונים יהודיים אמריקאיים, בהם ארגון הגג JCPA המאגד בתוכו ארגונים אורתודוקסיים, רפורמיים וקונסרבטיביים.[50] חוק נוסף שנתקל בביקורת נוקבת מצידם של יהודים רבים בארצות הברית הוא חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, שהתקבל בכנסת ביולי 2018 ומעגן את אופייה הלאומי־יהודי של מדינת ישראל.[51] החוק הוגדר בידי נתניהו "כאחד החוקים החשובים שכנסת כלשהי העבירה",[52] שנועד "... להבטיח את יסוד הקיום שלנו – ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי".[53] הביקורת שבה נתקל החוק נבעה מהתפיסה כי הוא צפוי לפגוע במיעוטים החיים במדינה, וכתוצאה מכך – באופייה הדמוקרטי. בין המבקרים היה המשפטן היהודי, פרופ׳ אלן דרשוביץ, אחד הסנגורים הגדולים של מדינת ישראל, אשר הגדיר את החוק כשגיאה. דרשוביץ אמר שזו אינה הדרך לחבר את יהודי התפוצות לישראל וכי יהיה קשה להגן על ישראל לאחר אישורו של חוק הלאום.[54]

עקרון החתירה לשלום ומדיניותה של ישראל בסכסוך הישראלי־פלסטיני

רבים מיהודי ארצות הברית מצדדים בפתרון שתי המדינות (59 אחוזים),[55] סבורים כי ההתנחלויות פוגעות בביטחונה של ישראל (44 אחוזים),[56] ותומכים בפינוי ההתנחלויות בגדה המערבית, כולן או חלקן, במסגרת הסדר שלום עתידי (59 אחוזים).[57] אישים יהודים אמריקאים טוענים כי בעוד שרבים בציבור היהודי בארצות הברית מוכנים לקבל כעובדה את הקושי שיש לישראל להגיע להסדר עם הפלסטינים, הם מעוניינים, ואף מצפים, לראות את ראש הממשלה וממשלת ישראל משקיעים מאמצים אמיתיים בכיוון זה. אולם, כפי שעולה מסקר Pew 2013, רבים בציבור היהודי האמריקאי (48 אחוזים) סבורים שממשלת נתניהו אינה עושה מאמץ אמיתי וכן להגיע להסדר שלום עם הפלסטינים. בקרב יהודים צעירים בגילאי 18־29, עמדה זו היא דעת הרוב, עם 75 אחוזים המחזיקים בה.[58]

פער זה בעמדות גורם לחלקים נרחבים מהציבור היהודי־אמריקאי, בעיקר הליברל־דמוקרטי (שמהווים, כאמור, רוב בקרב יהודי ארצות הברית), לחוש ריחוק ואף ניכור מישראל. כך, למשל, העיתונאי פיטר ביינארט טוען כי שורשי מגמת ההתרחקות של צעירים יהודים אמריקאים מישראל נעוצים בכיבוש השטחים הפלסטיניים, וכי רק עם סיום הכיבוש היחסים והזיקות שבין הדור הצעיר של יהודי ארצות הברית לישראל יוכלו להשתקם.[59] ארגון "ג׳יי־סטריט" מבטא אף הוא הלך רוח זה. למרות טענות אלו באשר לאופן בו התנהלות ממשלת ישראל משפיעה על הקשרים והזיקות של יהודי ארצות

הברית לישראל, נראה כי הן אינן נלקחות בחשבון בשיקולי המדיניות הישראלית ואינן מתורגמות להתנהלות שונה של ממשלת ישראל.

הפער בין מודעות למדיניות

יש המסבירים את הפער בין הידע והמודעות ובין המדיניות, במיוחד בעת הנוכחית, כנובע מירידה בדימוי חשיבותה של יהדות ארצות הברית בעיניה של ישראל. לפי הסבר זה, התרחקות היהודים הליברלים מהיהדות ומישראל, הצטמקות הקהילה היהודית־אמריקאית, הנובעת מנישואים מעורבים ומשיעורי ילודה נמוכים, הירידה בכוחה ובהשפעתה של קהילה זאת בארצות הברית, הקיטוב הפוליטי ודעיכת הדו־מפלגתיות, מובילים את מקבלי ההחלטות בישראל להסתמך על ציבורים אחרים בארצות הברית – אוונגליסטים, יהודים אורתודוקסים, אמריקאים רפובליקנים שאינם יהודים, ובאופן צר יותר על ממשל טראמפ האוהד את ישראל.

יש הסבורים כי ההתקרבות המשמעותית שחלה בעשור האחרון בין הימין הפוליטי בישראל ובין הימין האוונגליסטי, בעיקר בארצות הברית,[60] מעידה על כך שאחדים מהפוליטיקאים מהימין הישראלי (ביניהם פוליטיקאים בכירים) זיהו את הקהילה האוונגליסטית כחלופה ליהודים מבחינת התמיכה וכוח ההשפעה בתוך ארצות הברית.[61] ההסתמכות על הציבורים הללו מובילה לתפיסה, לפיה אין הכרח בערעור מערכות החיים היציבות (הסטטוס־קוו) שנבנו בעמל רב בישראל במשך עשרות שנים, בעבור תמיכתם ושביעות רצונם של היהודים האמריקאים. את העמדה השוללת התערבותם של יהודי ארצות הברית בנעשה בישראל, על רקע ערעורה את הסטטוס־קוו, הביע השר דרעי, שאמר בהקשר למשבר חוק הגיור בשנת 2017: "אנשים מבחוץ מנסים להרוג את כל מה שבנינו פה".[62]

ייתכן כי קיומם של ציבורים אחרים שאפשר להסתמך על השפעתם בארצות הברית משנה במידה מסוימת את שיווי המשקל ביחסיה של ישראל עם יהודי ארצות הברית. עם זאת, לאור החשיבות שמייחס דרג קבלת ההחלטות הבכיר בישראל לקשר עם יהודים אלה, ובתוך כך לחשיבות הקשרים לעתידו של העם היהודי, קשה לקבל את הטענה שמקבלי ההחלטות בישראל ויתרו על התפוצה היהודית בארצות הברית לטובת תמיכתם של ציבורים אחרים. למרות זאת, כאמור, חשיבותם של יהודי ארצות הברית אינה משתקפת בפעולותיהם ובמדיניותם של אותם מקבלי ההחלטות בישראל, וזאת על אף מודעותם לתרומה של קהילה זו לביטחון הלאומי של ישראל. בבסיס התנהלות זו עומדים שיקולים שונים. צרכים ואילוצים פוליטיים בהם נתונים הפוליטיקאים, ובמיוחד ראשי הממשלות בישראל, בתוך מפלגתם שלהם ואל מול שותפיהם הקואליציוניים, מובילים אותם, פעמים רבות, להתעלם מיהודי ארצות הברית כשהם מעצבים את מדיניותם או מוציאים אותה אל הפועל. היטיב לבטא זאת מנכ"ל הפדרציה היהודית של ניו ג'רזי, שאמר: "המנהיגים הישראלים מדברים במשך שנים על כך שישראל היא מרכז העם היהודי וכי הם רואים

ביהודי התפוצות בעלי עניין בנעשה במדינה, אולם הנסיגה ממתווה הכותל מראה עד כמה באמת אכפת להם... שיקולים פוליטיים־אלקטורליים חשובים להם בהרבה".[63]

עמדות הציבור ביחס להכללת יהודי ארצות הברית בשיקולי המדיניות בישראל (כפי שכבר הוצגו) משפיעים אף הם על התנהלות הפוליטיקאים, וכן התפיסה שהציגו מרואיינים רבים, לפיה ההחלטות וההסדרים המוחלים בישראל, שהיא מדינה ריבונית ודמוקרטית, צריכים להתקבל על פי שיקולים שייטיבו, בראש ובראשונה, עם אזרחיה, תוך מתן עדיפות לדעת הרוב. בנוסף, הסתירה הפנימית, שכבר הוזכרה לעיל, שדומה שמתקיימת בקרב הפוליטיקאים, בין תפיסת היסוד השוללת את הגולה והרואה את ישראל כמרכז הקיום היהודי ובין קבלתם את התפוצה היהודית בארצות הברית כמרכז קיום לגיטימי, היא גורם משמעותי נוסף המסביר את הפער שבין המודעות ובין התנהלות הפוליטיקאים הישראליים בסוגיה זאת ומדיניות ישראל בה.

תרגום המודעות לפעילות: יוזמות לכינון מנגנוני הידברות והיוועצות בין הקהילות

המודעות וההכרה בחשיבות הקשרים בין הקהילות הביאו לאורך השנים לניסיונות לכונן מנגנוני הידברות והיוועצות בין יהודי התפוצות ובין מדינת ישראל, אך אלה לא הבשילו לכדי מיסודם בפועל. רוב הניסיונות נעשו במסגרת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות של הכנסת ותחת כנפי מוסד הנשיאות של מדינת ישראל.

הרעיון ליצירת מסגרת ממוסדת להידברות הועלה לראשונה שנים ספורות לאחר הקמת המדינה על ידי חיים כהן, מי שהיה אז היועץ המשפטי לממשלה.[64] בשנים שלאחר מכן נעשו ניסיונות נוספים ליצירת דו־שיח בין ישראלים ובין יהודי ארצות הברית, אך דו־שיח זה הפך עד מהרה למונולוגים מקבילים ופטרוניים.[65] בין החסמים והגורמים המעכבים את כינונם של מגנוני הידברות והיוועצות אלה אפשר לציין את התפיסות הרווחות בישראל לגבי הקשר והיחסים עם יהודי התפוצות; את ריבוי הדעות באשר למהותו ולפעולתו הרצויה של מנגנון ההידברות; את הפוליטיקה בשני הצדדים – שיקולים קואליציוניים ומפלגתיים של הפוליטיקאים בישראל, מצד אחד, והפוליטיקה הפנים־קהילתית והבין־ארגונית (בעיקר בקרב יהודי ארצות הברית), לרבות בשאלה מי הם נציגי יהדות התפוצות, מצד שני; ואת הרגישות לסוגיית מעורבותם של אזרחים זרים במדיניותה של מדינה שאינה ארץ אזרחותם.

דיוני ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות

ועדת המשנה של ועדת העלייה והקליטה של הכנסת לקשרי ישראל והעם היהודי, בראשות היו"ר ח"כ עינת וילף, דנה בשנים 2011־2012 ב"פרדיגמה חדשה ביחסי ישראל והעם היהודי". לבקשתה של וילף, שהיא בעלת עניין אישי בנושא זה עוד מנעוריה,[66] הציג "המכון לתכנון מדיניות העם היהודי" פרדיגמה חדשה ביחס לקשרים שבין ישראל ויהודי התפוצות, שגובשה על ידו במסגרת פרויקט שהוזמן ממנו כשנתיים קודם לכן

על ידי הממשלה ו"הסוכנות היהודית". הפרדיגמה שהוצגה כללה שש המלצות חד־כיווניות, כלומר כאלו שקהל היעד שלהן הם יהודי התפוצות בלבד. ביניהן היו המלצות לחשיפת יהודי התפוצות לישראל, הפצת התרבות היהודית והישראלית, חינוך יהודי והוראת עברית בתפוצות ועוד. אף אחת מההמלצות לא התייחסה לצורך בהעמקת הידע וההיכרות ובחשיפתם של ישראלים ליהדות התפוצות, או בחיזוק זהותם היהודית של הישראלים, כבסיס לחיזוק הקשר בין שתי הקהילות. שינוי הפרדיגמה הגדול ביותר שהוצג היה שמדינת ישראל צריכה ליטול אחריות על התהליך ולהשקיע בו כסף.[67]

למרבה האירוניה, הדיון ב'פרדיגמה החדשה' ביחסי ישראל והתפוצות ביטא, יותר מכל, את התפיסות הישראליות המעכבות את השינוי הנדרש: בעוד שהובן שיש צורך "להגדיר מחדש את היחסים בין מדינת ישראל לבין הקהילות, באופן שיתאם גם את רוח הזמן",[68] ההמלצות ביטאו את התפיסות הרווחות באשר ליחסים אלה: את הרצון והצורך לקרב את יהודי התפוצות אל ישראל ("המרכז") בתהליך חד־כיווני, שאינו מניח ואינו מקבל הדדיות בקשר וגם אינו מחייב את שתי הקהילות להתקרב זו לזו, וכן את ההנחה שמדובר בקהילות שמתקיימים ביניהן יחסים היררכיים. כפועל יוצא מכך, גם יישומן של ההמלצות לא יכול היה להגדיר מחדש את היחסים, שכן הן ביטאו וקיבעו תפיסות קיימות ביחס אליהם. יישומן לא היה נותן מענה לצורך של יהודי התפוצות, ובראשם יהודי ארצות הברית, בקיום דו־שיח עם ישראל ובכינון ערוצים ממוסדים של הידברות והבעת דעה ביחס לנעשה בה, כחלק מהפרדיגמה החדשה הנדרשת מבחינתם.

מוסד הנשיאות

מספר ניסיונות לקדם סדר יום חדש בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית ולכונן מסגרת בה יתקיימו דו־שיח ומנגנון היוועצות בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות נעשו תחת כנפיו של מוסד הנשיאות. המחשבה מאחורי היוזמות הללו הייתה כי במסגרת מוסד הנשיאות של מדינת ישראל ניתן יהיה לגבש את הקונצנזוס הנדרש, ולהבטיח שהיוזמות לא יהפכו לוויכוח מפלגתי־פוליטי.

שתי יוזמות שהבשילו לכדי דיון, אך לא יצאו אל הפועל, נעשו בתקופת הנשיאים עזר ויצמן ומשה קצב. הנשיא ראובן ריבלין הציג רעיונות בנושא ובימים אלה פועל בשיתוף משרד התפוצות להצגת יוזמה סדורה בנושא. בשנת 1994 יזם הנשיא עזר ויצמן ועידה בת יומיים, בשיתוף משרד החוץ, שנועדה לקיים דו־שיח בין ישראל ויהודי התפוצות כדי לחזק את היחסים ביניהם ולמנוע התבוללות. בוועידה השתתפו מאתיים איש – שליש מהם ישראלים ושני שלישים מיהודי התפוצות. בנוסף למנהיגות היהודית ה"רשמית", השתתפו בה אישים שנמנו על חוגים שונים. סגן שר חוץ באותה העת, יוסי ביילין, הציג בוועידה תוכנית להקמת ארגון חברים בשם "בית ישראל", שיחבר את ישראל והתפוצות ויחליף את "הסוכנות היהודית" ואת "ההסתדרות הציונית העולמית". יהודי התפוצות שהשתתפו בוועידה טענו כי לצורך שימור הקשר ובנייתם של "גשרים חדשים" בין שתי הקהילות, כפי שכינה זאת הנשיא ויצמן, נדרש שינוי תפיסתי ותודעתי בשני הצדדים.

הם קראו להכרה בלגיטימיות של קיום יהודי משמעותי ומרכזי גם מחוץ לגבולותיה של מדינת ישראל; לחולל מהפכה ביחסים עם התפוצות על ידי ויתור על ראיית העלייה כנושא העומד בראש סדר העדיפויות של מדינת ישראל; ביקשו מהישראלים לבחון את התוכן היהודי של אורחות חייהם; וטענו כי על בתי הספר והחברה בישראל להקדיש יותר תשומת לב ליהדות ולתפוצות. הנשיא ויצמן, מצידו, התנגד בתוקף לשינוי סדרי העדיפויות ביחס לעלייה וסירב לתת לתפוצות "חותמת לגיטימיות". עם זאת, הוא אמר שהוא מכיר בחשיבות התפוצות, ולכן כינס את המפגש, במטרה להבין אותן טוב יותר.[69]

גם במקרה זה ניתן לראות כי התפיסות של "שלילת הגולה" ו"ישראל במרכז", וכן התפיסה הרואה בחייהם של יהודים מחוץ לישראל גלות, לא אפשרו לחשיבות אותה ביטא ויצמן ביחס לקשר עם הקהילות היהודיות להפוך לפעולה ולקשב אמיתי ליהודי התפוצות. ויצמן לא רק שלא היה מוכן לקבל את המרכזים היהודיים בתפוצות כשווים במעמדם לישראל, אלא שלא היה מוכן לקבלם אפילו כמרכזי קיום יהודי לגיטימיים.

יוזמה שנייה שננקטה בנושא זה הייתה בתקופת נשיאותו של משה קצב, אשר הציע בשנת 2004 להקים מוסד בשם "הבית השני". מוסד זה אמור היה להיות גוף המייצג את רוב העם היהודי, שבמסגרתו יקיימו מדינת ישראל והקהילות היהודיות בתפוצות התייעצויות ודיונים בנושאים רלוונטיים. בדברי ההסבר לדיון שנערך בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות של הכנסת בדצמבר 2004, הציע קצב על בעיות יסוד ביחסי ישראל והתפוצות: "אני סבור שיש למדינת ישראל תפקיד חשוב בחיי העם היהודי. עם זאת, נדמה לי שאנחנו במדינת ישראל מתיימרים לפעול ולקבל החלטות שנוגעות לחיי העם היהודי בלא התייעצות עם העם היהודי. מחובתנו כמדינת ישראל לקיים את ההתייעצות עם העם היהודי. השאלה המתבקשת היא עם מי".[70] הנשיא קצב הציע כי "הבית השני" יעסוק אך ורק בנושאים הנוגעים לעם היהודי ולחייו, יהיה נעדר סמכויות חקיקה וביצוע, ולא יעסוק בנושאים הנוגעים לחיי מדינת ישראל. בניגוד לעמדה זו, סבר השר לענייני התפוצות דאז, נתן שרנסקי, כי ישנם נושאים הנוגעים לחיי מדינת ישראל שגם בהם יש להיוועץ ביהודי התפוצות. כדוגמה הוא הביא את נושא המאבק בטרור ובמחבלים, אשר לדעתו, כאשר נערכים דיונים אסטרטגיים סביבו, יש לקחת בחשבון את עמדתה של יהדות התפוצות ואת התייחסויותיה אליו, מכיוון שהוא בעל השפעות, לעיתים קטלניות, גם עליה.[71]

מניתוח הדיון שהתקיים בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, אשר כלל אנשי אקדמיה ומחקר ישראליים, וכן נציגים ישראליים של הארגונים היהודיים בארץ, עולה שבין הגורמים לכך שיוזמה זו לא הבשילה לכדי מימוש אופרטיבי, נמצאים ריבוי הדעות והיעדר הסכמה ביחס לאופן מימושה: בעוד שכל המשתתפים בדיון בירכו על היוזמה, על המסגרת המוצעת ועל החשיבות שיש בה, תוך הדגשת הממד הערכי והתרומה של יהודי התפוצות לביטחון הלאומי של ישראל במובנו הרחב, כמעט ולא היו שני דוברים שהסכימו על אופן כינונו, הרכבו, בחירתו, אופיו, תחומי פעילותו וסמכויותיו של גוף כזה. בנוסף, אחדים מהמשתתפים העלו את החשש שכינון הגוף המדובר יביא להאשמת

היהודים בארצות אזרחותם בנאמנות כפולה, אם אכן יקחו חלק בגוף זה. הדברים שהושמעו בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות מצביעים על כך שגם כשמקבלים כלגיטימי קיום יהודי בתפוצות ורואים חשיבות במתן מקום לדעותיהם של היהודים שם במערך השיקולים של קביעת המדיניות הישראלית, אין הדבר מבטיח את מיסוד מערכת היחסים, וזאת נוכח ריבוי הדעות ורגישות הסוגיה בשני הצדדים. מעניין לציין כי בדיון בהצעתו של הנשיא קצב הייתה התייחסות גם לקהילה הישראלית ההולכת וגדלה בתפוצות, ובמיוחד בארצות הברית.

נשיא המדינה הנוכחי, ראובן ריבלין, רואה גם הוא חשיבות מיוחדת בשימור הקשר עם יהודי התפוצות ובקיומו של דו־שיח עמם. בנאום שנשא במלאת שנה לכהונתו, שטח ריבלין את תפיסתו לגבי החברה הישראלית המשתנה, הכוללת לדבריו ארבעה שבטים.[72] בנאומו בכינוס השנתי של "הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה", שהתקיים בלוס אנג'לס בנובמבר 2017, התייחס הנשיא ריבלין ליהדות התפוצות בתור השבט החמישי בשבטי ישראל.[73] בראיון עימו אמר הנשיא כי הוא רואה ביהודי ארצות הברית שבט שחשיבותו ומשקלו אינם נקבעים לפי מיקומו, אלא לפי חשיבותו העצומה לבניין החברה, המדינה והעם בישראל. לדבריו, הוא רואה צורך בקביעת פורומים להתייעצות עם יהדות התפוצות בנושאים הנוגעים לעתידנו כעם וכמדינה, וכי הוא סבור שההנהגות היהודיות משני צידי האוקיינוס צריכות לפעול כדי ליצור עתיד משותף. הנשיא סבור כי על הקהילות לברר מחדש את ייעודן המשותף, לחשוב כיצד הן יכולות לחלוק זו על דעתה של זו, לפעול יחד למרות המחלוקות ולקבל החלטות שלוקחות בחשבון את מכלול האינטרסים והשיקולים של שני הצדדים.[74]

באשר למקומם של יהודי ארה"ב בסדר היום הציבורי בישראל סבור הנשיא כי עמדותיהם וצרכיהם של יהודי ארצות הברית מוצאים ביטוי מעשי במדינת ישראל: "יהדות ארצות הברית נהנית בישראל לא רק מחופש ביטוי, אלא גם מפעילותם של ארגוני שדולה, מנציגות רשמית בלב המוסדות הלאומיים הוותיקים ומנציגות בקרנות התורמות לחברה הישראלית."[75] עם זאת הוא סבור כי ייתכן וממשקי הקשר הקיימים כיום בין שתי הקהילות אינם משקפים את צרכי הקהילה היהודית בארה"ב באופן מיטבי. לכן, לשיטתו של הנשיא יש צורך בהוספת ציר קריטי למערכת היחסים, בדמות מגעים הדוקים וממוסדים בין הנהגות הקהילות השונות. לתפיסתו, היוזמה לכינון הממשק בין הקהילות לא צריכה להיות תלויה במוסדות המדינתיים־ממלכתיים במדינת ישראל: "כתלמידו של ז'בוטינסקי" אומר הנשיא "אינני חושב כי עודף רגולציה יועיל במקרה שלפנינו", ומוסיף כי בהקשר זה "יש לדאוג לאחדות העם היהודי כעם שחשובה לו המדינה, ולא כמדינה שחשוב לה העם".[76] דהיינו, הציר אותו יש להוסיף למערכת היחסים הוא של מנהיגי הקהילות ו/או השבטים המרכיבים את החברה בישראל (People to People), ציר שיתקיים לצד הקשרים שמקיימים המנהיגים המדיניים בישראל עם נציגי הקהילה היהודית בארצות הברית ולצד הממשקים האחרים הקיימים. כל זאת מתוך אחריותו של העם להבטיח את המשכיותו ואחדותו.

מערכת הביטחון

השותפות האסטרטגית בין ארצות הברית לישראל הביאה לקיומם של שיתופי פעולה וקשרים ענפים בין מערכת הביטחון הישראלית ומערכת הביטחון האמריקאית. לעומת זאת, הממשקים בין גופי מערכת הביטחון הישראלית ליהודי ארצות הברית הם מצומצמים למדי. ההיכרות, הידע והמודעות של בכירי מערכת הביטחון של ישראל לתרומתם של יהודי ארצות הברית הם בעיקרם תוצר של מפגשים בין אותם בכירים ובין יהודים אמריקאים, במסגרת תדרוכים שהבכירים מעבירים למנהיגים ולמשלחות של ארגונים יהודיים; של השתתפות באירועים של הארגונים היהודיים המובילים בארצות הברית; ושל מפגשים של בכירים בצה"ל עם תורמים מקרב יהודי ארצות הברית, בעיקר במסגרת פעילותו של ארגון "ידידי צה"ל בארצות הברית" (FIDF). פרויקט "תגלית" הוא דרך נוספת ליצירת קשרים בין שני הצדדים: עד שנת 2018 נפגשו במסגרתו כ־100,000 חיילים וקצינים ישראליים עם כ־600,000 צעירים יהודיים מהתפוצות, מרביתם מארצות הברית. בנוסף, בעלי תפקידים במערכת הביטחון ששירתו בארצות הברית או עברו הכשרות ולימודים בה, התוודעו באותן נסיבות להיבטים מסוימים של יהדות ארצות הברית.

למרות שבמסגרת מפגשיהם של בכירים במערכת הביטחון הישראלית עם תורמים ועם ראשי הארגונים היהודיים בארצות הברית נכונים האחרונים להקשיב, לשתף במידע ולהביע נכונות לסייע, במקביל להבעת עמדתם בנושאים שונים, מפגשים אלה אינם מספיקים בכדי ליצור תמונה מלאה והבנה עמוקה על יהדות ארצות הברית ותרומתה לביטחונה הלאומי של ישראל. עצם העובדה שמפגשים אלה מהווים, פעמים רבות, את מקור המידע העיקרי של אנשי מערכת הביטחון על יהודי ארצות הברית, מסבירה את ההיקף המצומצם והמוגבל של הידע וההבנה הקיימים במערכות הביטחוניות של ישראל על קהילות אלו ועל תרומתן לביטחונה הלאומי.

ידע נרחב יותר ומודעות גבוהה יותר ביחס לתרומת הקהילות היהודיות בארצות הברית ניתן למצוא בקרב חלק מאלופי צה"ל, ובהם, בדרך כלל, הרמטכ"ל, סגן הרמטכ"ל, ראש אמ"ן, מפקד חיל האוויר וכמובן נספח ההגנה בארצות הברית. מראיונות שקיימנו עולה כי בעלי תפקידים אלה מודעים לתרומת ארצות הברית והיהודים בה לביטחון הלאומי של ישראל, ובמיוחד לעזרתם בהתנהלות בנבכי הפוליטיקה האמריקאית ולשימור השותפות האסטרטגית עם ארצות הברית, המקדמת את עוצמתה הצבאית של ישראל ואת מעמדה האזורי והבין־לאומי. יש לציין כי במסגרת השיח שמקיימים בעלי התפקידים הבכירים בצה"ל עם יהודי ארצות הברית, הם מבטאים רגישות רבה ומודעים לצורך שלא להעמיד אותם בסכנת נאמנות כפולה, בין היתר על רקע פרשיות עבר, אשר הזיקו למערכת היחסים הכוללת בין שתי המדינות והשאירו חותם טראומתי עד היום. בין פרשיות אלו ניתן לציין את פרשת פולארד (1985) ואת פרשת פרנקלין, בה הורשע בשנת 2006 עובד הפנטגון היהודי, לארי פרנקלין, על פי הודאתו, בהעברת מידע חסוי לשני בכירי איפא"ק.[77]

במערכת הביטחון של ישראל ישנם תפקידים ספורים בלבד שמשלבים ראייה רחבה וכוללת של מערכת היחסים האסטרטגית הפוליטית־מדינית־ביטחונית בין ישראל לארצות הברית עם הבנת חשיבותה של יהדות ארצות הברית בתמונת יחסים זו. בדרך כלל מדובר בשר הביטחון, במנכ"ל משרד הביטחון, בראש האגף המדיני־ביטחוני במשרד הביטחון ובנספח ההגנה בוושינגטון. בעלי תפקידים אלה הם בעלי ידע והיכרות עמוקים עם התפיסות, המגמות וההתפתחויות השונות בקרב הקהילה היהודית בארצות הברית ועם מערכת היחסים שלה עם ישראל הרשמית, על המתחים המובנים המתקיימים בה. בנוסף למודעותם לתרומה של יהודי ארצות הברית לשותפות האסטרטגית בין שתי המדינות ולמנגנונים הצבאיים־ביטחוניים הקיימים ביניהן, קיימת אצל אותם בעלי תפקידים בישראל גם מודעות לתרומה הרחבה של יהדות זו, שהיא מעל ומעֵבר לליבת הביטחון: להיותה עורף אסטרטגי פעיל, המאופיין בפעילות שטח בארצות הברית, בהירתמות, בדיפלומטיה ציבורית ובמאבק ב־BDS; לחשיבותה ההולכת וגדלה של פעילותה הציבורית הרחבה; ולהשפעתה הכוללת על החוסן הלאומי של ישראל.

ביטוי לתמונה החלקית וההסרה בשאר מערכת הביטחון, ובצה"ל בפרט, באשר למקומה של הקהילה היהודית בארצות הברית במערכת היחסים עם הממשל האמריקאי, הם דברים שאמרו בראיונות חלק מנציגי הארגונים היהודיים בארצות הברית. לדבריהם, רבות מפניותיהם לצה"ל לקיים מפגשים עם משלחות שלהם המגיעות לארץ, נדחו בשנים האחרונות. בנוסף לכך, ככל הידוע, מערכת הביטחון הישראלית לא מקיימת דיון מערכתי כולל בתרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל, ובמיוחד בחלקם ובהשפעתם על השותפות האסטרטגית עם ארצות הברית ועל ביצור עוצמתה הצבאית.

מערכת הביטחון של ישראל, ככלל, חולקת אותן תפיסות המאפיינות חתכים רבים בחברה הישראלית, לפיהן ישראל היא מרכז הקיום היהודי, וכי עליה להיות אמנם קשובה לקהילות היהודיות בתפוצות, מאחר שהמצב בה משפיע גם עליהן, אלא שאותן קהילות אינן צריכות להשפיע על החלטותיה. ניסח זאת היטב אחד מבכירי המערכת הצבאית לשעבר שאמר כי יהודי ארה"ב הם בעלי דעה, אך לא בעלי עמדה. כלומר, דעתם חשובה, אך מדינת ישראל היא הקובעת והיא הגורם הבלעדי המקבל החלטות הנוגעות לביטחונה.

הדרג הביצועי בממשלה ובעלי תפקידים ישראלים בארצות הברית

הדרגים הביצועיים במשרדי הממשלה העוסקים בנושא יהדות התפוצות, וכן ישראלים שמילאו תפקידים בארצות הברית, נחשפים לקהילה היהודית שם ולמאפייניה וחלקם עומדים עימה בקשרים לאורך זמן. כתוצאה מכך, שתי הקבוצות הללו הן בעלות ידע, היכרות והבנה עמוקה של יהדות ארצות הברית, ומציגות תפיסות ועמדות דומות ביחס אליה, לתרומתה ולטיב היחסים עימה. משרדי הממשלה העוסקים בנושא התפוצות בכלל ויהודי ארצות הברית בפרט הם בעיקר משרד העלייה והקליטה, משרד התפוצות ומשרד

החוץ. הדרגים הביצועיים בהם, המודעים למגמות ולאתגרים עימם מתמודדת יהדות ארצות הברית מבית ומחוץ, מציגים ברובם גישה ערכית באשר לחשיבות היחסים בין שתי הקהילות ולתרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל במובנו הרחב, כמו גם הבנה באשר להדדיות הנדרשת כדי להבטיח את המשכה של תרומה זו.

רבים בדרג הביצועי הישראלי, בעבר ובהווה, מכירים בהשפעה השלילית של התפיסות הישראליות על הניסיונות ליצור דו־שיח עם יהודי התפוצות, ובכלל זה עם יהודי ארצות הברית. ביטוי לכך ניתן למצוא בדבריו של המדען הראשי של המשרד לקליטת עלייה בדיון בפרדיגמה החדשה ביחסי ישראל והתפוצות שנערך בוועדת המשנה לעלייה, קליטה ותפוצות של הכנסת בשנת 2012: "... ישראל פנימה חייבת ... לפחות לתת איזה התחייבות עקרונית לשינויים שיפגינו פלורליזם בחברה הישראלית, שיקרינו כלפי חוץ, מכיוון שבואו לא נשכח שחלק מהבעיות שיש לנו לגבי ציבורים יהודיים – אני מדבר על הציבור היהודי המאורגן שמעוניין בישראל ... – נמצא לא פעם בקונפליקט עם ישראל על רקע של נושאים כבדי משקל, כמו הפלורליזם הדתי בישראל, הגיורים שהוזכרו כאן וכולי. וכאן יש גם איזושהי ... חובה ... שגם ממשלת ישראל תיקח את זה ... כנושא מרכזי יזום על ידה, ולא רק שתגיב בזמן משבר הגיור הבא, או המשבר הבא עם הרפורמים והקונסרבטיבים ..."[78] באותו דיון העלה נציג משרד ההסברה והתפוצות טיעון לפיו על ישראל להפנים כי יש צורך בתפיסה חדשה: "... זהות יהודית היא לא עניין רק של התפוצות... זאת אומרת, אם מדינת ישראל היא מדינת העם היהודי ... אנחנו צריכים לחשוב על זהות יהודית במדינת ישראל. ולכן, דווקא שיתוף פעולה פה ... והמחשבה האסטרטגית על זהות יהודית בתפוצות ובארץ ביחד, היא נקודה מאוד מאוד חשובה שיש כאן".[79]

תפיסות אלו באות היום לידי ביטוי, אם כי עדיין רק באופן חלקי, גם בעמדתה של ישראל הרשמית, כפי שהיא משתקפת בחזון ובפעילות של משרד התפוצות, המדגיש גישה ערכית ולא תועלתנית, הרואה את היחסים בין הקהילות היהודיות בישראל ובתפוצות כיחסי משפחה.[80] סיסמת המשרד – "יוצרים עתיד יהודי משותף" – מצביעה על הבנת הצורך בפעולה משותפת ובהדדיות בקשר בין הקהילות: הגברת ההיכרות והקשרים לא רק של יהודי התפוצות עם ישראל, אלא גם של היהודים בישראל עם הקהילות היהודיות בתפוצות. הבנה זו מתבטאת בייזומם של פרויקטים בקרב הציבור הישראלי, חלקם עתידיים, המכוונים לחינוך, היכרות והקניית ידע על יהודי התפוצות, וליצירת מפגשים וקשר בין שתי האוכלוסיות.[81] עם זאת יש לציין, כי עיקר פעילותו של משרד התפוצות עודנה מתמקדת בחיזוק הקשר של יהודי התפוצות עם ישראל. כך, פרויקט הדגל של המשרד, "היוזמה המשותפת לממשלת ישראל ויהדות התפוצות" (Mosaic United), מתמקד בצעירים היהודיים בתפוצות ונועד "לאפשר לדור הצעיר לעצב את חייו כמשתתפים פעילים בעולם היהודי, עם מחויבות חזקה לישראל, באמצעות חווייתם את מורשתם .. דרכו ניתן לייצר חזון חינוכי כולל ועיקבי, שבכוחו להעשיר, לאתגר, לחזק ולעורר השראה בקרב הדור הצעיר ולעודדם לחקור את זהותם."[82]

קבוצה נוספת במסגרת מגזר זה מורכבת משליחי "הסוכנות היהודית", ישראלים העובדים בפדרציות היהודיות ובארגונים יהודיים ופרו־ישראליים שונים ומשליחי המדינה לתפקידים ביצועיים בארצות הברית. אלה מאופיינים בידע והיכרות עמוקים עם יהדות ארצות הברית, עם מקורות ההשפעה שלה שם וברחבי בעולם, וכן במודעות לתרומתה של ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל ולחלקם של יהודי ארצות הברית בתרומה זאת.

הידע וההיכרות של מי שכיהנו כנציגים ישראליים בארצות הברית – בשגרירות, בקונסוליות ובנספחויות השונות – נובעים מקשריהם עם הקהילה היהודית ומעבודתם היומיומית כנציגי ישראל מול הממשל והמערכת הפוליטית האמריקאית. בעלי תפקידים אלה יודעים לספר על הסיוע שהם קיבלו מארגונים יהודיים דוגמת איפא"ק, וכן מיהודים פרטיים, בנבכי המערכת הפוליטית האמריקאית, הן כדי להבין את האופן בו היא פועלת והן כדי ליצור קשרים ולהגיע אל האנשים הנכונים בה. אותם נציגים ישראליים מציגים תפיסה הרואה חשיבות מכרעת בתמיכה הדו־מפלגתית בישראל והממשיגה אותה כנכס חיוני, עליו יש לשמור היטב.

שליחי "הסוכנות היהודית" וישראלים העובדים בפדרציות היהודיות ובארגונים יהודיים ופרו־ישראליים בארצות הברית, מציגים תפיסה ייחודית של מערכת היחסים כדו־צדדית ושל מקומם הרצוי של יהודי ארצות הברית בסדר היום של ישראל. תפיסותיהם קרובות יותר לתפיסות היהודיות־אמריקאיות מאשר לתפיסות הישראליות המקובלות. אותם ישראלים שהו פרקי זמן ממושכים בארצות הברית וחוו חשיפה ואינטראקציות ממושכות עם הקהילות היהודיות בה, במהלכן "גילו" את יהדות ארצות הברית על שלל גווניה, את הפלורליזם וההכלה המאפיינים אותה ואת קיומה של יהדות מבחירה, אותה מרבית הישראלים כלל אינם מכירים. הם גם נחשפו לחינוך הציוני והיהודי, ובמקרים רבים חידדו, ואף עיצבו מחדש, את זהותם היהודית והישראלית, שהובילה לשינוי בתפיסותיהם.

בניגוד לתפיסה של שלילת הגולה ולתפיסה הרואה בישראל מרכזו של העם היהודי, התפיסה הרווחת בקבוצה זו של ישראלים איתם שוחחנו רואה בקהילת יהודי ארצות־הברית מרכז יהודי לגיטימי בעל השפעה, היכול להפרות ולהעשיר את זהותה היהודית של האוכלוסייה והחברה בישראל מבחינה ערכית ומעשית, וללמד אותה פלורליזם יהודי והכלה. ישראלים אלה סבורים כי ראיית ישראל כמרכז הקיום היהודי הלגיטימי הבלעדי של העם היהודי היא תפיסה פטרונית שאינה פועל יוצא מחייב של החזון הציוני. רבים מהם מוכנים לראות ולקבל כציונים גם יהודים שבחרו לא לגור במדינת ישראל.

המשתייכים לקבוצה זו של ישראלים הציגו הלימה בין ידע, מודעות ופעולות. רבים מהם מביאים לידי ביטוי בפעילותם היומיומית את הידע, המודעות והתפיסות שלהם ביחס ליהודי ארצות הברית ולתרומתם לישראל ולעם היהודי. גם לאחר סיום תפקידם בארגונים היהודיים השונים בארצות הברית, ממשיכים רבים מישראלים אלה לשמור על נקודת המבט הייחודית אותה פיתחו ביחס לקשרים בין שתי הקהילות. רבים מהם גם ממשיכים לעסוק בקשר עם יהודי ארצות הברית ובניסיון ליצור מפגש ולקרב בין נקודות המבט הישראלית

והיהודית־אמריקאית, בין היתר על ידי מיזמים משותפים שונים, עריכת מחקרים, פרסום מאמרים פובליציסטיים ומקצועיים, מעורבות בפרויקטים חינוכיים בישראל ועוד.

מחקר ואקדמיה

יהדות ארצות הברית אינה מהווה נושא למחקר רחב היקף במכוני המחקר ובאקדמיה בישראל, בוודאי לא בהקשרים של ביטחון לאומי. באופן מסורתי, העיסוק המחקרי בישראל בנושא זה הוא בידי חוקרים בתחום התפוצות (Diaspora), ביניהם יוסי שיין, גבריאל שפר ואלון גל. עיסוק, חשיבה ותוכניות מחקר בנושא הקשרים בין יהדות ארצות הברית ובין מדינת ישראל ניתן למצוא, בין היתר, במכון בן־גוריון לחקר ישראל והציונות באוניברסיטת בן־גוריון בנגב; באוניברסיטת חיפה, המקיימת תוכנית לתואר שני בנושא "יהדות ארצות הברית ומדינת ישראל"; ב"מכון למדיניות העם היהודי" (מיסודה של "הסוכנות היהודית"); ב"מכון שכטר ללימודי היהדות"; במכון המחקר "ראות"; ב"מכון למחקרי ביטחון לאומי"; ב"מכון שלום הרטמן". המשותף לרבות מהמסגרות הללו הוא מעורבותם של יהודים ממוצא אמריקאי בייזום ובמימון תוכניות המחקר. כך, פרויקט מחקר שנערך בנושא זה במכון המחקר "ראות" התבצע במשותף עם "הליגה נגד השמצה"; "מכון שלום הרטמן" נוסד על ידי שלום הרטמן, יהודי אמריקאי; תוכנית התואר השני באוניברסיטת חיפה והמחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי מתקיימים ביוזמתה ובמימונה של "קרן משפחת רודרמן".

דבריו של פרופ׳ גור אלרואי, העוסק בחקר קהילת יהודי ארצות הברית, לפיה "בבתי הספר התיכוניים בישראל לומדים על קהילות יהודיות מתות, ולא על קהילה חיה ובועטת",[83] נכונים גם ברמה האקדמית. רוב המחקר ולימודי היהדות במכוני המחקר ובאוניברסיטאות בישראל מוקדש לחקר קהילות יהודיות שאינן קיימות עוד. גם כאשר קיים עיסוק אקדמי ביהודי ארצות הברית, כמו בקורסים המועברים באוניברסיטאות ובמסגרות אחרות, הוא נוגע, בעיקר, להיסטוריה של הקהילה, ופחות לקשריה ולתרומתה כיום למדינת ישראל.

כמו הישראלים בעלי התפקידים בארצות הברית, רבים מהאקדמאים והחוקרים הישראלים העוסקים בתחום זה תופסים את מערכת היחסים הרצויה בין ישראל ובין יהודי ארצות הברית בצורה הקרובה יותר לתפיסה היהודית־אמריקאית, לפיה, כאמור, היחסים הם בין שני מרכזי קיום יהודי לגיטימיים ובעלי השפעה, גם אם לא בהכרח שווים בחשיבותם. הם מחזיקים בתפיסה ערכית לגבי חשיבות היחסים עם יהודי ארצות הברית עבור ישראל, ורווחת ביניהם ההנחה כי שתי הקהילות תלויות האחת בשנייה, ולא יחזיקו מעמד בטווח הארוך האחת ללא האחרת: "כשם שיהדות ארצות הברית לא תחזיק מעמד ללא מדינת ישראל (אולי מלבד הקהילות האורתודוקסיות), כך גם ספק אם ישראל תוכל להחזיק מעמד בלי התמיכה הפוליטית והביטחונית של יהודי ארצות הברית", אומר יוסי קליין־הלוי, חוקר ב"מכון הרטמן".[84] רבים מאנשי האקדמיה הישראלים העוסקים בנושא סבורים כי אחת הבעיות העיקריות ביחסים בין שתי הקהילות היא

העמדה הפטרונית של ישראל, המנכסת את ענייני העם היהודי לעצמה, ובכך תוקעת טריז ביחסים וגורמת להתרחקות בין שני הצדדים. אבי שגיא, חוקר פילוסופיה יהודית, סבור כי מדינת ישראל נוטלת לעצמה, בתהליך הולך ונמשך, את הזכות לכונן את טיבה של הזהות היהודית ואת משמעות ההשתייכות לעם היהודי, בעוד שזהו עניינם של כל היהודים באשר הם, ולא של הגוף הריבוני בישראל בלבד.[85]

באקדמיה ובגופי מחקר שונים בישראל מתבצעים מחקרים ומתקיימות תוכניות ופעילויות שהיקפם אמנם אינו גדול, אך הם מביאים לידי ביטוי את הידע, התפיסות והמודעות לתרומתם ולחשיבותם של יהודי ארצות הברית לביטחונה הלאומי של ישראל. כך, למשל, ב"מכון הרטמן" עוסקים באתגרי השיח הישראלי והיהודי, ובתוך כך ביחסים בין ישראל ויהודי ארצות הברית;[86] "תוכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות הברית" באוניברסיטת חיפה מפרסמת ניירות מחקר בנושא ומקיימת סיור לימודי בן עשרה ימים בארצות הברית, במהלכו נפגשים הסטודנטים באורח בלתי אמצעי עם יהודי המקום.[87] במכון "ראות" גובשה מסגרת תפיסתית לעתיד מדינת הלאום של העם היהודי במדינת ישראל.[88]

החוקרים העוסקים ביהדות ארצות הברית גם כותבים מאמרי דעה וטורים בעיתונות בנושא זה, אולם לדבריהם, כתביהם זוכים לפרסום רק בעיתות משבר בין שתי הקהילות, כמו המשבר האחרון בסוגיות הכותל והגיור (2017). לטענתם, בימים כתיקונם הנושא אינו רלוונטי עבור הציבור הישראלי ואינו מעניין דיו כדי לתת לו פרסום בכלי התקשורת.

התקשורת

התקשורת הישראלית כמעט ואינה עוסקת בימים כתיקונם בכיסוי, דיווח ודיון בנושאים הקשורים ביהודי ארצות הברית על מאפייניהם והמגמות בהם, פעילותם בארצות הברית, בישראל ובעולם, עמדותיהם ביחס לנעשה בישראל, קשריהם עימה וכיוצא באלה. בדרך כלל, יהודי ארצות הברית מקבלים ייצוג ודיון תקשורתי במקרים מיוחדים בלבד, המתהווים אחת למספר שנים, כמו בעת משברי חוק הגיור, או כאשר יהודים אמריקאים מתבטאים ביחס לישראל (בין אם לחיוב ובין אם לשלילה), כמו התבטאויותיהן מהעת האחרונה של הקומיקאית שרה סילברמן[89] ושל השחקנית נטלי פורטמן.[90]

עיסוק תקשורתי רב מהרגיל בנושא אפשר היה למצוא לאחר החלטתה של שרת התרבות והספורט, מירי רגב, ב־2017, על הדלקת משואה ביום העצמאות על ידי יהודים שאינם אזרחי ישראל. אז קמה זעקה בקרב חלק מהציבור הישראלי, שסבר שאין זה ראוי כי מי שאינו חי בישראל ידליק משואה. ביטוי להלך הרוח הציבורי נתנה, בין השאר, הסופרת והפובליציסטית עירית לינור, במאמר דעה שכתבה תחת הכותרת "מה פתאום ששני יהודים מארצות הברית ידליקו משואה ביום העצמאות?"[91] במאמרה טענה לינור כי יום העצמאות נועד לחגוג את ההישג הגדול שבהקמת מדינה שיש בה רוב יהודי, וכי אין שום סיבה לחגוג בו את קיומה של יהדות הגולה. לדבריה, היא אינה רואה את

הגולה כשותפה לפרויקט הציוני, מדינת ישראל לא באמת זקוקה ליהודי ארצות הברית, ואין בין שני הצדדים שותפות גורל אמיתית. בדברים אלה ביטאה לינור שתי תפיסות: האחת היא התפיסה של "שלילת הגולה", העומדת בבסיס התפיסה הציבורית הרווחת, לפיה ישראל היא מרכז הקיום הבלעדי של העם היהודי, ארצות הברית אינה ולא יכולה להיות מרכז קיום יהודי לגיטימי, וציונות אמיתית יכולה להיות ממומשת רק במדינת ישראל; השנייה היא תפיסה המאתגרת את תפיסת שותפות הגורל והערבות ההדדית בין ישראל ובין יהודי התפוצות. בכך, דומה שלינור הלכה כברת דרך ארוכה בהרבה מעֵבר לתפיסה הציבורית הרווחת.

אי אפשר להאשים את עירית לינור בבורות. מאמרה מדגים כי היא מכירה את הנתונים ואת המגמות בהתפתחות הקהילה היהודית בארצות הברית וביחסיה עם ישראל. לינור מסבירה את מגמת ההתרחקות בין שתי הקהילות בהתפתחותם של "שני סוגי יהודים" – בישראל ובארצות הברית – השונים מאוד זה מזה. באמצעות הטענה כי מחויבותם של "יהודי הגולה" (כפי שהיא מכנה אותם) היא, בראש ובראשונה, למדינת מושבם היא טוענת כי מחויבותם לישראל, אם יש כזאת, באה לביטוי בשדולות ובתרומות, שלא תמיד עולות בקנה אחד עם האינטרס הישראלי. כדוגמה לכך היא מציינת את פעילותם של ארגונים פוליטיים שמתנגדים למדיניותה הרשמית של ישראל וכאלה המנסים לקדם סדר יום המנוגד לעמדותיהם של חלקים נרחבים מהחברה הישראלית, כמו בסוגיית 'המסתננים' (הפליטים ומהגרי העבודה) ובשאלת ההתנחלויות. בבסיס אמירה זו אפשר למצוא את העמדה הרווחת בקרב רוב חלקי החברה הישראלית, לפיה אין מקום לתת ליהודים שאינם מתגוררים בישראל זכות השפעה בענייניה הריבוניים.

בניגוד לבקיאות שהפגינה לינור במאמרה, משיחות עם אנשי תקשורת הבקיאים בנושא עולה כי מרבית אנשי התקשורת בישראל הם חסרי ידע והיכרות עם יהודי ארצות הברית, לא כל שכן עם תרומתם לביטחון הלאומי של ישראל. רובם אינם מכירים את הארגונים היהודיים־אמריקאיים המובילים, דוגמת איפא"ק, ולא דמויות ציבוריות יהודיות בולטות, ובכלל זה גם לא את ראשי הארגונים הללו. הדבר נכון גם לגבי כתבים מדיניים העוסקים במערכת היחסים של ישראל עם ארצות הברית וגם לגבי כתבים צבאיים המרבים לעסוק בשיתופי הפעולה הצבאיים והביטחוניים בין שתי המדינות ובסיוע הביטחוני האמריקאי לישראל. אפילו כתבים שעסקו באופן אינטנסיבי בשאלות כמו "האם ממשל אובמה היה ידידותי לישראל?" אינם מכירים את כל הנתונים על היקפי הסיוע האמריקאי והשינויים שחלו בו. עם זאת, ניתן למצוא קומץ אנשי תקשורת, שאחדים מהם שירתו בעברם במשרות הנוגעות לנושא, ובכלל זה ככתבים בארצות הברית, ואחרים שמסלול חייהם והקריירה שלהם הפגישו אותם איתו, שהם בעלי ידע, היכרות ומודעות לתרומתם ולחשיבותם של יהודי ארצות הברית לישראל.

אנשי התקשורת שעוסקים ביהודי ארצות הברית, כמו האקדמאים ואנשי המחקר שהוזכרו, מתקשים גם הם בסיקור, בדיווח ובפרסום כתבות ומאמרים הקשורים ביהדות זאת, בקשריה ובהשפעותיה על ישראל. כאמור, הדבר נובע, ככל הנראה, מכך שהנושא

אינו נמצא על סדר היום הישראלי באופן קבוע ושלציבור בישראל יש רק עניין מועט בו. היקפו הנמוך של העיסוק התקשורתי בסוגיה של יהודי ארצות הברית, המוגבל לאירועים מיוחדים, והיכולת המצומצמת יחסית לפרסם כתבות ומאמרים עליהם משמרים את רמות הידע והעניין הנמוכות של הציבור בסוגיה זאת ואת ה"רייטינג" הנמוך לו היא זוכה. כך, לדוגמה, הוועידה השנתית של איפא"ק, המהווה, במידה רבה, את אירוע הדגל של יהדות ארצות הברית, שהתקיימה בראשית מארס 2018, משכה אליה אלפי יהודים אמריקאים ואירחה את ראש הממשלה נתניהו וחברי כנסת רבים. חרף זאת, היא לא זכתה לסיקור נרחב בתקשורת הישראלית ולתהודה בישראל, וכמחצית מהאזכורים בתקשורת הישראלית על שהתרחש בה היו בגופי תקשורת המזוהים כימניים ו/או דתיים ועסקו בעיקר בכיסוי הופעתו של ראש הממשלה בה.

העיסוק התקשורתי המצומצם ביהודי ארצות הברית וייצוגם הנמוך בתקשורת הישראלית אינם אשמתם של התקשורת והציבור הישראלי בלבד. התנהלות הארגונים היהודיים האמריקאיים והקהילה היהודית בארצות הברית בכלל, הפועלים לרוב מאחורי הקלעים ונמנעים מהבלטה ופרסום של עמדותיהם ופעולותיהם, מובילה גם היא לייצוג המצומצם של נושא זה בשיח התקשורתי. חלק מהסיבות העומדות בבסיס הפרופיל התקשורתי הנמוך של יהודי ארצות הברית וארגוניהם בישראל, הוא החשש מביקורת על אופן הפעולה שלהם ואי־רצון להיות מואשמים ב"נאמנות כפולה". ייתכן ומדובר בחשש מוצדק, אולם פרופיל נמוך זה מנציח את חוסר הידע וההיכרות של הציבור הישראלי עם הקהילה היהודית בארצות הברית, מאפייניה, חשיבותה ופועלה למען ישראל.

סיכום: ידע, תפיסות ומדיניות

ידע ומודעות בישראל

ידע על יהודי ארצות הברית

ככלל אפשר לומר, שלמעט בעלי תפקידים ספציפיים במערכות הפוליטית והביטחונית של ישראל, מומחים לנושא ואנשים בעלי זיקה אישית אליו (מוצא או קשר משפחתי, מגורים בארצות הברית, קשרי עבודה או חברות אינטנסיביים), במרבית המגזרים שנבחנו בחברה הישראלית ובמערכות המדינתיות ישנה היכרות נמוכה וידע מצומצם מאוד על יהודי ארצות הברית, לרבות על מגמות במערכת היחסים שלהם עם מדינת ישראל. עם זאת, מרבית המגזרים בישראל והציבור הישראלי מכירים את מקורות העוצמה של יהודי ארצות הברית ומודעים להשפעתם הן בארצות הברית עצמה והן ברחבי העולם, ובכלל זה להשפעתם הכלכלית, הפוליטית והחברתית.

מודעות לתרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

ככלל, במגזרים שונים של החברה בישראל ובמערכות המדינתיות השונות שלה, קיימות מודעות והערכה רבה לתרומתה של ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל, ובפרט לסיוע הביטחוני האמריקאי ולתמיכת ארצות הברית בישראל בזירה הבין־לאומית.

מודעות לתרומת יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי

בניגוד למודעות הרבה שקיימת ביחס לתרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל ולחשיבות היחסים האסטרטגיים בין שתי המדינות, המודעות לתרומתם של יהודי ארצות הברית לשותפות וליחסים אלה ולרכיבי ביטחון לאומי נוספים היא מעטה. יהודי ארצות הברית אינם נתפסים, בדרך כלל, כרכיב בביטחון הלאומי של ישראל. גורמים מעטים בלבד (ביניהם מומחים ובעלי תפקידים ספורים) בקיאים במכלול דרכי ההשפעה של היהודים בארצות הברית ובתרומתם לביטחון הלאומי של ישראל.

תפיסות

מערכת היחסים והזיקות בין ישראל ליהודי ארצות הברית

במרבית המגזרים שנבחנו רווחת התפיסה, לפיה ישראל היא מרכז הקיום של העם היהודי – מרכז שאין שני לו. תפיסה זו נובעת מהנרטיב הציוני הדומיננטי, השולל בבסיסו את הגולה ואינו מוכן להכיר בה כמרכז קיום יהודי לגיטימי. כפועל יוצא מכך, מערכת היחסים בין ישראל ובין יהודי ארצות הברית נתפסת כמאופיינת ביחסי מרכז ופריפריה. יוצאי דופן, המציגים תפיסה שונה, הם בעלי תפקידים ישראלים אשר שהו תקופה ממושכת בארצות הברית, וחלק מהמומחים לנושא זה במכוני המחקר ובאקדמיה, שרבים מהם סבורים כי לעם היהודי שני מרכזים גדולים – בישראל ובארצות הברית – שגם אם אינם שווים בעוצמתם ובחשיבותם, הם מהווים שני מרכזי כובד משמעותיים שלו. בכך הם מציגים תפיסה הקרובה יותר לזו הרווחת בקרב מרבית יהודי ארצות הברית, השוללת הסתכלות על היחסים בין שתי הקהילות במונחים היררכיים. אישים אלה סבורים כי התפיסה ההיררכית של היחסים משקפת ויוצרת, בו־זמנית, גישה ישראלית פטרונית, המאיצה את מגמות ההתרחקות בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית.

מקומם של יהודי ארצות הברית בסדר היום הציבורי בישראל

אישים רבים ממגזרים שונים בחברה ובמערכות המדינה הציגו עמדה נורמטיבית דומה, המכירה בזכותם של יהודי ארצות הברית להשמיע את דעותיהם בנושאים המשפיעים עליהם באופן ישיר, ובכלל זה בנושאים הקשורים בעם היהודי, וגורסת כי חובתה של מדינת ישראל היא להקשיב גם לדעות אלו. בין נושאים אלה ניתן למנות סוגיות של דת ומדינה, הכוללות, בין היתר, את השאלה "מיהו יהודי", את חוק הגיור ומתווה הכותל. בצד זאת, אצל מרבית האישים שרואיינו למחקר זה, כפי שגם עולה מסקרים שונים שהוצגו לעיל, התפיסה הרווחת היא כי יהודי ארצות הברית אינם בעלי זכות השפעה בעניינים הנוגעים לריבונות

הישראלית, כלומר בנושאים הנוגעים למדיניות פנים־ישראלית מובהקת. יתרה מכך, הדעה הרווחת היא כי ממשלת ישראל אינה מחויבת להכניס את יהודי ארצות הברית למערך שיקוליה בעת קבלת החלטות בנושאים שכאלה, גם כאשר מדובר בסוגיות המשפיעות, ולו בעקיפין, על אותם יהודים, כמו לוחמה בטרור ובמחבלים, יציאה למבצעים צבאיים ועוד.

חשיבות היחסים עם יהודי ארצות הברית למדינת ישראל

במהלך המחקר זוהו שתי גישות לשאלה מהי חשיבות היחסים בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית. האחת היא גישה תועלתנית, הרואה את חשיבות היחסים בין מדינת ישראל ליהודי ארצות הברית בתרומתם של האחרונים לקיומה, רווחתה, ביטחונה, והלגיטימציה הבין־לאומית שלה, המהווים כולם רכיבים בביטחונה הלאומי; השנייה היא גישה ערכית, הרואה את חשיבות היחסים והקשר בין שתי הקהילות בהבטחת עתידו של העם היהודי והמשכיותו.

אישים בדרג הפוליטי הבקיאים בנושא, וכן אישים מתחומים שונים שהם בעלי ידע ומומחיות בו, נטו להציג גישה ערכית, לפיה היחסים בין הקהילות תורמים, בראש ובראשונה, להמשך קיומו של העם היהודי (דהיינו, ביטחון לאומי במובנו הרחב: הביטחון הלאומי של העם היהודי). לעומת זאת, אישים בעלי ידע חסר הביעו גישה תועלתנית יותר, הרואה את חשיבות היחסים בהבטחת תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של מדינת ישראל (ביטחון לאומי במובנו הצר, כלומר ביטחון מדינת ישראל גופא).

נתוני סקר של "הוועד היהודי־אמריקאי" לפיהם רווחת בישראל ההכרה בדבר הצורך בקיומה של תפוצה יהודית משגשגת לשם הבטחת המשכיותו של העם היהודי,[92] לכאורה אינם עולים בקנה אחד עם טענות אלו. יחד עם זאת, השאלה בסקר של "הוועד היהודי־אמריקאי" עוסקת בחשיבות קיומה של התפוצה כשלעצמה לעתיד העם היהודי, ולא בחשיבות הקשרים והיחסים בין התפוצה ובין מדינת ישראל.

פעולות ומדיניות בפועל

סדר היום הציבורי והפוליטי בישראל עמוס באירועים ובמשברים ביטחוניים, פוליטיים, חברתיים ואחרים המתרחשים חדשים לבקרים. אלה מובילים לרמות עניין נמוכות ולעיסוק מועט ברמה היומיומית בנושא יהדות התפוצות בכלל ויהדות ארצות הברית בפרט. כפועל יוצא מכך, עמדותיהם של יהודי ארצות הברית אינן משתקפות, בדרך כלל, במדיניות הישראלית ובפעולותיהם של המרכיבים השונים של החברה בישראל. תפיסותיהם ודעותיהם של יהודי ארצות הברית לרוב אינן נכללות במערך השיקולים של מקבלי ההחלטות בישראל (בוודאי לא בתחומים שאינם נתפסים ככאלה המשפיעים עליהם באופן ישיר). מערכת הביטחון, שמפגינה, כאמור, מודעות גבוהה לשותפות האסטרטגית עם ארצות הברית ולתרומתה לביטחון הלאומי של ישראל, כמעט ואינה מודעת לחלקם של יהודי ארצות הברית בשותפות זו וגם אינה עוסקת באופן משמעותי ביהודים אלה בהקשרם לביטחון הלאומי. המחקר בגופי האקדמיה ובמכוני המחקר בישראל בנושא יהודי ארצות הברית

ובמשמעותם לישראל הוא מצומצם, והנושא כמעט שאינו מופיע בתוכניות הלימודים בבתי הספר בישראל. בנוסף, לא מתקיימות מספיק פעילויות המפגישות בין הציבור הישראלי ובין יהודים אמריקאים בכל חתך הגילאים, והסיקור התקשורתי בנושא יהדות ארצות הברית הוא מועט, שולי ושטחי.

המעניין הוא שגם בקרב אישים ובעלי תפקידים שיש להם ידע ומודעות לתרומת יהודי ארצות הברית, יהודים אלה אינם מהווים, בדרך כלל, שיקול מרכזי בעת קבלת החלטות וגיבוש מדיניות. פער זה, שבין הידע והמודעות ובין הפעולות והמדיניות בפועל, נובע משיקולים רבים נוספים המונחים על שולחן קבלת ההחלטות, ביניהם מחירים ורווחים פוליטיים וכן מתפיסות המעכבות את תרגום הידע והמודעות לפעולות ולמדיניות.

הקשרים בין ידע, מודעות, פעולות ומדיניות

ניתוח הידע והתפיסות של הציבור ומערכות הממשל בישראל ביחס ליהודי ארצות הברית, וכן ניתוח רמות המודעות לתרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל והשוואתם למדיניות ולפעולות, מובילים למספר מסקנות ונקודות הראויות לדיון.

ראשית, רוב החברה הישראלית, על מגזריה השונים, מציגה רמות ידע והיכרות נמוכות עם יהודי ארצות הברית ומאפייניהם. את מקורן של רמות הידע וההיכרות הנמוכות אפשר למצוא במערכות החינוך, שכמעט ואינן עוסקות בנושא, בשילובן של תפיסות ערכיות – כמו "ישראל במרכז" ו"שלילת הגולה" – עם זיכרון השואה ותודעת מצור ונרדפות המאפיינים את הציבור בישראל, ובשלל קשיים ארגוניים ומגזריים, ביניהם, תפיסות ודפוסי פעולה ארגוניים (כמו היעדר הכשרות בנושא), היעדר סיקור תקשורתי, שיקולים של הקצאת משאבים ושיקולים פוליטיים – המובילים כולם לשימור מצב דברים זה.

שנית, ההכרה בחשיבותם של יהודי ארצות הברית אינה קשורה בהכרח לרמות ידע ובקיאות: הציבור והחברה בישראל, ככלל, מכירים בחשיבות התפוצות לעתידו של העם היהודי, למרות הידע המצומצם שלהם על הקהילות היהודיות בתפוצות. לעומת זאת, רמות הידע משפיעות על תפיסת התרומה של יהודי ארצות הברית ושל הקשר עימם לביטחון הלאומי של ישראל. כך, מי שהציגו רמות ידע והיכרות נמוכות יותר, נטו להתייחס לתרומתם של יהודי ארצות הברית באופן תועלתני יותר, ולראותם כמי שתורמים לרכיבים ספציפיים בביטחונה הלאומי של מדינת ישראל. מנגד, בקרב אישים, קבוצות ומגזרים שהפגינו רמות ידע והיכרות גבוהות יותר, תרומתה של יהדות ארצות הברית לביטחון הלאומי נתפסה בהיבט ערכי יותר – כמי שמחזקת את הקשרים בין שתי הקהילות, שבתורם תורמים לעתידו ולהמשכיותו של העם היהודי.

שלישית, דומה כי רבים במגזרים השונים של החברה בישראל תופסים את מקומם הראוי של יהודי ארצות הברית בסדר היום הישראלי ובשאלת מעורבותם והשפעתם עליו כ"משקיפים מן היציע", בכל הקשור לקבלת ההחלטות על ידי הגופים הריבוניים של מדינת ישראל. ביטוי בולט לכך הוא העובדה שלא קיימים ערוצים סדורים וממוסדים של

היווצות והבעת עמדות בין שני הצדדים, למרות קיומן של התארגנויות יהודיות אמריקאיות הפועלות מול הממשלה, הכנסת, מערכת הביטחון, ובמידת מה גם מול הציבור הרחב.

רביעית, רמות גבוהות של ידע ומודעות אינן מנבאות נקיטת פעולות ומדיניות המשקפות ידע ומודעות אלה. עמדותיהם וצרכיהם של יהודי ארצות הברית אינם משתקפים, בדרך כלל, בתהליכי קבלת ההחלטות בישראל, במדיניותה בתחומים השונים, בשיקולים לגיבושה ובפעילותם של המגזרים השונים בה, גם כאשר ישנה מודעות לחשיבות הקשרים עימם.

חמישית, קיימת סתירה פנימית מובנית בין התפיסה הציונית הקלאסית, השוללת מעיקרה את הגולה, ובין תפיסה המקבלת את התפוצה היהודית בארצות הברית כמרכז קיום יהודי לגיטימי. סתירה זו מסבירה חלק מהפער הקיים בקרב מקבלי ההחלטות בישראל בין הידע והמודעות ובין המדיניות.

שישית, גורמים נוספים המסבירים את הפער בין מודעות למדיניות הם אילוצים ושיקולים פוליטיים; העובדה שיהודי ארצות הברית אינם מהווים כוח אלקטורלי בישראל וכי השפעתם על הזירה הפוליטית בה היא מוגבלת; ריבוי דעות והיעדר הסכמה באשר לנושאים בהם צריכה מדינת ישראל לקחת בחשבון את עמדתם של יהודי ארצות הברית, למשקל שיש להעניק להם, ולאופן בו קולם צריך להישמע ולהיכנס למערך השיקולים ברמת המדינה (אם בכלל).

שביעית, גורמים הקשורים ביהודי ארצות הברית עצמם תורמים גם הם לפער בין רמות הידע והמודעות ובין המדיניות והפעולות בישראל. ביניהם ניתן למנות את הביזור והפילוג המאפיינים את קהילת יהודי ארצות הברית, שהם אחת הסיבות המעכבות את הפיכתם לחלק מסדר היום של השיח הציבורי, הפוליטי, המדיני והאקדמי בישראל. סיבה נוספת היא העובדה שיהודי ארצות הברית לא מצליחים למצוא בעלי ברית בישראל שיובילו שינוי ביחס כלפי מקומם ומעמדם בה. בהיעדר כוח אלקטורלי, מציאת בעלי ברית מקרב אזרחי ישראל חיונית לקידום הרעיון של הכללת יהודי ארצות הברית בסדר היום הציבורי הישראלי. היותם של רוב היהודים האמריקאים מרוחקים מבחינה דתית הן מהחילונים והן מהדתיים האורתודוקסים בישראל, מקשה עליהם את ההכרעה מי יכולים להיות אותם בעלי ברית. בנוסף, הפרופיל התקשורתי הנמוך עליו שומרים הארגונים היהודיים בארצות הברית בעת שהם פועלים בישראל, וחששם של היהודים האמריקאים מהאשמתם בנאמנות כפולה אם יגלו מעורבות ממוסדת בענייניה של מדינת ישראל ובענייני העם היהודי בכלל, משמרים גם הם את המצב בו המודעות לחשיבות תרומתם לביטחונה הלאומי אינה מתורגמת לפעולות ולמדיניות בפועל.

לסיכום, הדיון הנרחב בשאלות הידע, המודעות, הפעולות והמדיניות של מגזרים שונים בחברה הישראלית מוביל למסקנה שאחד האמצעים החשובים לשינוי המצב הוא כינונו של מנגנון דו־שיח והיוועצות עם יהודי התפוצות. מנגנון כזה עשוי לקום, למשל, בחסות מוסד הנשיאות. חסותו של נשיא המדינה על גוף שיהיה אמון על קיומו של דו־שיח פורה בין הקהילות, ואשר יקיים מנגנוני היוועצות בנושאים הנוגעים לעתידו של העם היהודי, כמו גם בנושאים אחרים המשפיעים על הקהילות היהודיות, עשויה לרופף חלק מהחסמים

המעכבים את תרגום הידע והמודעות לפעולות ולמדיניות. העובדה שמוסד הנשיאות בישראל הוא בעל תפקיד ייצוגי וסמלי בעיקרו, המנותק מהרשות המבצעת, עשויה לפתור את הבעייתיות שבצורך להתפשר בשל לחצים פוליטיים ולהתמודד עם ריבוי דעות בנושא זה. יוזמה נשיאותית יכולה להיות מעוצבת על ידי הנשיא המדינה בהתאם לחזונו האישי ומושפעת פחות מלחץ ציבורי, מרעשי רקע פוליטיים ומאילוצים מגזריים.

במקביל יש לפעול להכללת הנושא בתוכניות הלימוד בבתי הספר ולהרבות במפגשים ובחשיפה בין שתי הקהילות בגילאים ובחתכים שונים ומלמטה למעלה – בתי ספר, תנועות נוער, צה"ל, אוניברסיטאות, עסקים, איגודים מקצועיים (אחיות, מורים, עורכי דין), המגזרים השלישי והרביעי וכיוצא באלה.

מקומם של המוסדות הקיימים, כמו "הסוכנות היהודית" ו"ההסתדרות הציונית", בתהליך הדו־כיווני של מיסוד ערוצי הקשר – מלמעלה למטה, דרך מוסד הנשיאות, ומלמטה למעלה דרך חינוך, במסגרות People to People ודרך עיסוק תקשורתי בנושא – צריך להיבחן מחדש, תוך מתן עדיפות לשילובם, באופן הממצה את ניסיונם, קשריהם ודרכי פעולתם. זאת, כדי לא "להמציא את הגלגל מחדש", וכדי לפעול לבניית מסגרות מכוונות, הממסדות את הקשרים בין שתי הקהילות, באופן שיהווה מכפיל כוח בחיזוק הקשרים והיחסים ביניהן.

הערות

מוצגות לפי סדר הפרקים

עיקרי תובנות והמלצות

1. הנתונים מבוססים על מחקר מכון Pew מ־2013: *A Portrait of Jewish Americans*, Pew Research Center, October 2013, http://www.pewforum.org/2013/10/01/jewish-american-beliefs-attitudes-culture-survey

הקהילה היהודית בארצות־הברית: היכרות

1. מי שנולדו לאב יהודי ולאם שאיננה יהודייה.
2. "American and Israeli Jews: Twin Portraits From Pew Research Center Surveys", Pew Research Center, January 24, 2017, https://pewrsr.ch/2tJYyrD
3. "אוכלוסייה יהודית בעולם ובישראל", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 4 בספטמבר 2018, http://www.cbs.gov.il/shnaton69/st02_11.pdf
4. American Jewish Year Book, Vol. 71, 1970, p. 540, https://bit.ly/2BhnQ6g
5. Chapter 1: Population Estimates, *A Portrait of Jewish Americans*, Pew Research Center, October 2013, https://pewrsr.ch/2Miyzm1; "U.S. and World Population Clock", *United States Census Bureau*, https://bit.ly/2w6sRsA
6. Daniel Cox and Robert P. Jones, "America's Changing Religious Identity", *Public Religion Research Institute (PRRI)*, June 9, 2017, https://bit.ly/2wboSZW
7. Chapter 2: Intermarriage and Other Demographics in *2013 Pew Survey*, https://pewrsr.ch/2uGILb2
8. "America's Changing Religious Identity".
9. Chapter 2, *2013 Pew Survey*.
10. Chapter 3, Jewish Identity in *2013 Pew Survey*, https://pewrsr.ch/1JXHBYU
11. **שם.**
12. עוד 20% מהם רפורמים, 6% קונסרבטיבים, 1% אורתודוקסים ו־7% שייכים לזרמים אחרים. ראו: Chapter 3, *2013 Pew Survey*.
13. "עליית האורתודוקסיה וקיטוב פוליטי־תרבותי בקהילה היהודית האמריקאית", **מצב העם היהודי – הערכה שנתית 2017 תשע"ז**, המכון למדיניות העם היהודי (JPPI), ירושלים, 2017, עמודים 111–120, https://bit.ly/2MSHrv3
14. Chapter 3, *2013 Pew Survey*.
15. Chapter 3, *2013 Pew Survey*; Michael Lipka, "Unlike U.S., few Jews in Israel identify as Reform or Conservative", *Fact-Tank*, Pew Research Center, March 15, 2016, https://pewrsr.ch/2MUeJd8
16. "What is Reform Judaism?", *Reform Judaism Web site*, (no date), https://bit.ly/2vS8OPf
17. "Conservative Judaism: Background and Overview", *Jewish Virtual Library,* (no date), https://bit.ly/2vPXT8T

18. "The Jewish Denominations", *My Jewish Learning Website*, (no date), https://bit.ly/2CVwHI1
19. Chapter 3, *2013 Pew Survey*.
20. "The Jewish Denominations".
21. Moshe D. Sherman, "Orthodox Judaism in America", *My Jewish Learning Website*, (no date), https://bit.ly/2KXFSdf
22. "The Jewish Denominations".
23. Chapter 3, *2013 Pew Survey*.
24. PRRI Survey, 2017.
25. **שם.**
26. Steve Linde, "The Challenges facing American Jewry", *The Jerusalem Post*, November 11, 2016, https://bit.ly/2nMaQfu
27. Michael Lipka, "A closer look at Jewish identity in Israel and the U.S.", *Fact-Tank*, Pew Research Center, March 16, 2016, https://pewrsr.ch/2KXLbcF
28. Chapter 3, *2013 Pew Survey*.
29. Steven M. Cohen, "Dramatic Orthodox Growth Is Transforming American Jewish Community", *Forward*, December 19, 2016, https://bit.ly/2w9TkFD
30. Chapter 2, *2013 Pew Survey*.
31. **שם.**
32. מסקר Pew שנערך ב־2013 עולה, בין היתר, שכרבע ממי שקיבלו חינוך אורתודוקסי הפכו לרפורמים או לקונסרבטיבים, ואילו 30% ממי שקיבלו חינוך קונסרבטיבי הפכו לרפורמים. לעומת זאת, רק 7% ממי שקיבלו חינוך רפורמי הפכו לקונסרבטיבים או לאורתודוקסים. עוד עולה מהסקר כי 12% ממי שקיבלו חינוך אורתודוקסי, 10% ממי שקיבלו חינוך קונסרבטיבי ו־7% ממי שקיבלו חינוך רפורמי עזבו את הזרמים הללו ומגדירים את עצמם "בלתי משויכים" לאחד מזרמי היהדות (No Denomination). **ראו:** "A Portrait of Jewish Americans", *2013 Pew Survey*, https://pewrsr.ch/1lzFktu
33. "מצב העם היהודי 2017", JPPI.
34. **שם.**
35. **אבנר גולוב, הקהילה הישראלית בארצות־הברית: נכס לדיפלומטיה הציבורית,** מזכר 174, המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל־אביב, אפריל 2018, https://bit.ly/2L3f3Vc
36. Ben Sales, "Israeli-American Council Head: Israelis Will Power the Future of US Jewry", *The Times of Israel*, November 2, 2017, https://bit.ly/2MkdS9b
37. **גולוב, הקהילה הישראלית בארצות־הברית.**
38. Sales; IAC Website, https://bit.ly/2L64eSs
39. **עוזי רבהון ולילך לב־ארי, ישראלים־אמריקאים: הגירה, טרנס־לאומיות וזהות תפוצתית,** מוסד ביאליק, ירושלים, 2011, עמוד 112.
40. **שם,** עמוד 115.
41. **עוזי רבהון ולילך לב־ארי, ישראלים־אמריקאים: הגירה, טרנס־לאומיות וזהות תפוצתית,** מוסד ביאליק, ירושלים, 2011, עמ׳ 115.
42. דוגמאות לעבודות כאלה הן עבודותיו של פרופ׳ עוזי רבהון, הדו״חות של JPPI, עבודתו של ד״ר אבנר גולוב על היות הישראלים־האמריקאים נכס לדיפלומטיה הישראלית, עבודותיו של הסוציולוג היהודי־אמריקאי סטיבן גולד מאוניברסיטת מישיגן, דו״חות ומזכרים שונים של ארגונים יהודיים־אמריקאיים וכתיבה פובליציסטית על הנושא הזה.
43. רבהון ולב־ארי, עמוד 72.
44. **שם,** עמוד 83.

45. "Educational distribution", *Religious Landscape Study*, Pew Research Center, 2014, https://pewrsr.ch/2BqCyb0
46. **שם.**
47. "Income Distribution" in *Religious Landscape Study*, https://pewrsr.ch/1I2AjRQ
48. **שם.**
49. Aleksandra Sandstrom, *Faith on the Hill*, Pew Research Center, January 3, 2017, https://pewrsr.ch/2hNhS2R; Eric Cortellessa, "Almost 6% of Congress now Jewish – 28 Democrats and 2 Republicans", *Times of Israel*, January 3, 2017, https://bit.ly/2vSEZ0X
50. **גיל טרוי, הקול היהודי: כוח פוליטי וזהות בבחירות לנשיאות ארצות־הברית,** תוכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות־הברית, אוניברסיטת חיפה, **ספטמבר 2016,** https://bit.ly/2Mx6zKR
51. **ריאיון עם סגן השר מייקל אורן, 5 ביולי 2017.**
52. **ארגוני יהדות צפון אמריקה: המדריך הראשון להתמצאות במפת הארגונים של הקהילה היהודית בצפון אמריקה,** הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה בשותפות עם קרן משפחת רודרמן, ישראל, **2016, עמוד 6,** https://bit.ly/2q6cPtZ
53. **שם, עמוד 182; אתר ארגון** USCJ: https://bit.ly/2L2H8f8
54. **ארגוני יהדות צפון אמריקה, עמוד 107.**
55. Donald Feldstein, "The Jewish Federation: The First Hundred Years", in: Norman Linzer, David J. Schnall and Jerome A. Chanes (eds.), *A portrait of the American Jewish community*, Greenwood Publishing Group, 1998.
56. Jeremy Ben-Ami, *A new voice for Israel: fighting for the survival of the Jewish nation*, Palgrave Macmillan, New York, 2011
57. **אורי בלאו,** "הפדרציות היהודיות בארצות־הברית תורמות מיליארדים – בעיקר ליהודי ארצות־הברית", **הארץ, 31 באוקטובר 2017,** https://bit.ly/2Bknax1
58. **שם.**
59. **ארגוני יהדות צפון אמריקה.**
60. **שם, עמוד 41; אתר ארגון** AJWS: https://bit.ly/2BjRzLS
61. **ארגוני יהדות צפון אמריקה, עמוד 88; אתר ארגון** HAIS: https://bit.ly/2MwqGsl
62. **ארגוני יהדות צפון אמריקה, עמוד 82; אתר ארגון נשות הדסה:** https://bit.ly/2MliWu7
63. "Chapter 3: Jewish Identity" in *2013 Pew Survey*, https://pewrsr.ch/2nLHXjB
64. "Chapter 6: Social and Political Views", in *2013 Pew Survey*.
65. **שם.**
66. Chapter 6, *2013 Pew Survey*.
67. **"לא מאוד קשורים" או "לא קשורים כלל".**
68. "Chapter 5: Connection With and Attitudes toward Israel", in *2013 Pew Survey*.
69. **שם.**
70. **שם.**
71. **שם.**
72. Yossi Shain and Daniel Goldman, Why British Jewry Isn't "Drifting Away" from Israel, *Mosaic Magazine*, July 16, 2016, https://mosaicmagazine.com/observation/2016/07/why-british-jewry-isnt-drifting-away-from-israel/

גורל, עמיתות ובריתות: העבר, ההווה והעתיד של היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל

1. על מצע פיטסבורג ראו: "היהדות הרפורמית – מצע פיטסבורג", הספרייה היהודית הווירטואלית, https://bit.ly/2Pi8DUw
2. דוד בן־גוריון ויצחק בן־צבי, **ארץ ישראל אין פארגאנגענהייט און געגענווארט: געאגראפיע, געשיכטע, רעכטליכטע פערהעלטניסע, בעפעלקערונג, לאנדווירטשאפט, האנדעל און אינדוסטריע,** הוצאת פועלי ציון פאלעסטינא קאמיטעט, 1908.
3. ראו: Anita Shapira, *Ben Gurion: Father of Modern Israel*, Yale University Press, 2014
4. על פרשת הלינץ' ראו: רחל דרוק, "הלינץ' בליאו פרנק סיתת אבן דרך בגזענות הדרומית של ארצות־הברית", **הארץ**, 30 באוגוסט 2018, https://bit.ly/2C9r3VS
5. "ועדת קינג־קריין הגיעה למסקנה שרוב תושבי הארץ מעוניינים בשלטון אמריקאי והמליצה על כך. הוועדה גם המליצה לשנות תכלית שינוי את התוכנית של הגירה יהודית לא מוגבלת וציינה את ההשפעות החמורות של הקמת מדינה יהודית על זכויותיהם האזרחיות והדתיות של התושבים הלא יהודים... הציונות מקווה לנשל לחלוטין את התושבים הלא יהודים מכל נכסיהם בארץ". ראו: אילן פפה, **אצולת הארץ: משפחת אל־חוסייני**, מוסד ביאליק, ירושלים, 2002, עמודים 210–211.
6. Ernest Stock, *Beyond Partnership: The Jewish Agency in the Diaspora*, chapter 5, Herzl Press, New York, 1992.
7. ראו: Lenny Ben David, *American Interests in the Holy Land Revealed in Early Photographs from 1840 to 1940*, Urim Publications, 2017.
8. נקבע שהסניף האמריקאי של קק"ל יגייס מדי שנה מיליוני דולרים לקק"ל עד לתחילת שנות ה־2000, ואז יהפוך להיות יותר אוטונומי ויחליט בעצמו על הקצאת הכספים, אם כי בתיאום עם קק"ל ישראל.
9. Arthur Hertzberg, *The Jews In America*, Simon and Schuster, New York, 1989, p. 278.
10. הרב השל היה ליברל מובהק ולאחר 1967 גם ציוני. הוא התנגד למלחמת וייטנאם וצעד בהפגנה יד ביד עם מרטין לותר קינג בדרישה למתן שוויון זכויות מלא לשחורים בארצות־הברית.
11. Joseph Glass, *From New Zion to Old Zion*, Wayne State University Press, Detroit, 2018, p. 35. אין נתונים סטטיסטיים על מספר העולים מארצות־הברית שחזרו לאמריקה.
12. Pnina Lahav, *Judgement in Jerusalem: Chief Justice Simon Agranat and the Zionist Century*, University of California Press, 1997.
13. ז'וזף גלאס, **שם**.
14. **שם**, עמוד 60. ראו גם: The Collected Papers of Albert Einstein, volume 12, Diana Kormos Buchwald et. al editors, Princeton University Press, 2009.
15. יהודי ארצות־הברית נקראו שוב ושוב לסייע בקליטת עולים בכל פעם שישראל ניצבה בפני גלי עלייה גדולים. הפעם האחרונה – נכון להיום – הייתה בשנות ה־90 של המאה הקודמת עת הגיעו לישראל כמיליון עולים מחבר המדינות. גלי העלייה שלפני כן הגיעו בעקבות עימותים צבאיים גדולים: מלחמת העצמאות ב־1948, מלחמת ששת הימים ב־1967 ומלחמת יום הכיפורים ב־1973. גלי עלייה קטנים יותר היו במהלך האינתיפאדה השנייה ולאחר מלחמת לבנון השנייה.
16. Steve Spiegel, *The Other Arab-Israeli Conflict*, University of Chicago Press, 1985.
17. ראו אוסף אדי ג'ייקובסון בספריית הנשיא טרומן, https://bit.ly/2MHoBuT. ראו גם: Clark Clifford with Richard Holbrooke, *Counsel to a President*, Random House, 1991; כמו כן ראו: John B. Judis, *Genesis: Truman, American Jews and the Origins of the Arab/ Israel Conflict*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2015 החלטה חשובה שבמידה רבה נשכחה הייתה מינויו של ג'יימס מקדונלד על ידי טרומן באמצע 1948 לשגריר הראשון של

ארצות־הברית בישראל. מקדונלד, האמריקאי הראשון שפגש את היטלר לאחר שזה נבחר ב־ 1933, השקיע מאמצים רבים – אם כי ללא הצלחה – להצלת יהודי אירופה במלחמת העולם השנייה.

18. נדרשו עשרות שנים עד שחלק מההרשעות האלה בוטלו. הנשיאים קלינטון ובוש הבן העניקו את החנינות האחרונות ליהודים אמריקאים שהורשעו בשנות ה־50 במתן סיוע לישראל. התיקים הפליליים עומדים בניגוד מוחלט לברית הצבאית שהתפתחה בין שתי המדינות מאז שנות ה־70.

19. "Ben Gurion Opens Israel Bond Campaign in New York; $35 million Raised at Rally", JTA, May 11, 1951, https://bit.ly/2MLH5Kq

20. Michael Brecher, *The Foreign Policy System of Israel*, Oxford University Press, 1972, p. 233.

21. Natan Aridan, *Advocating for Israel: Diplomats and Lobbyists from Truman to Nixon*, Lexington Books, 2017, pp. 56-62.

22. **הרצברג, עמוד 320.**

23. Geoffrey P. Levin, Review Essay "Culture, Communities and Early U.S.-Israel Relations", in H-Diplo Essay No. 160, July 18, 2018, https://bit.ly/2MLc1dR

24. תפילות למען מדינת ישראל ולמען ביטחונה ורווחתה החלו להופיע עד מהרה בספרי התפילה של יהודי ארצות־הברית, במיוחד בקרב הזרמים הליברליים. ראו: David Ellenson "Envisioning Israel in the Liturgies of North American Liberal Judaism", in Allon Gal, *Envisioning Israel: The Changing Ideals and Images of North American Jews*, Magnes Press, 1996.

25. Geoffrey P. Levin, "Arab Students, American Jewish Insecurities, and the End of Pro-Arab Politics in Mainstream America, 1952-1973", *Arab Studies Journal*, Vol. 25, No. 1, May 2017, pp. 30-51, https://bit.ly/2oCQF44; Dorothy Thompson, "Do Israeli Ties Conflict with US Citizenship? America Demands a Single Loyalty", *Commentary*, March 1, 1950, https://bit.ly/2wEL3dV

26. "In Vigilant Brotherhood: The American Jewish Committee's Relationship to Palestine and Israel", New York, AJC, 1964, https://bit.ly/2oCvzm4

27. **שם.**

28. **נתן אריאל, שם, עמוד 32.**

29. **שם, עמודים 104–118.**

30. Geoffrey Levin, "Liberal Whispers and Propaganda Fears – The American Jewish Committee and Israel's Palestinian Minority, 1948-1966", *Israel Studies Review,* Vol. 33, Issue 1, Spring 2018, pp. 81-101, https://bit.ly/2MOcXyo

31. **שפיגל, שם.**

32. Charles S. Liebman, Pressure Without Sanctions: The Influence of World Jewry on Israeli Policy, Fairleigh Dickinson University Press, 1977, pp. 29-30.

33. Abraham Joshua Heschel, Israel: An Echo of History, Farrar, Strauss, Giroux, New York, 1969, p. 210.

34. Chaim Waxman, American Aliya – Portrait of an Innovative Migration Movement, Wayne State University Press, 2017.

35. Scott Lasensky, "Dollarizing Peace: Nixon, Kissinger and the Creation of the US-Israeli Alliance", *Israel Affairs*, Vol. 13, No. 1, January 2007, pp. 164-186, https://bit.ly/2NSQLPQ

36. "Fundraising for Israel reaches 'Incredible Heights'" JTA, November 15, 1973, https://bit.ly/2MQ3JS3

37. **ראו: שפיגל, שם; לסנסקי, שם.**

38. ריאיון עם דניאל קרצר, לשעבר שגריר ארצות־הברית בישראל. הריאיון התקיים בפרינסטון, ניו־ג׳רזי, ב־2 באפריל 2017.
39. שום יהודי אמריקאי לא מונה לשגריר ארצות־הברית בישראל עד למינויו של מרטין אינדיק ב־1995.
40. המקורות לנתונים האלה הם סוכנות הידיעות היהודית (JTA), הספרייה היהודית הווירטואלית ומכון המחקר פיו.
41. ניתן לקרוא את הפרסומים של מכון המחקר של הקונגרס באתרים שונים. למשל, המחקר על הסיוע האמריקאי לישראל מפורסם, בין היתר, באתר של פדרציית המדענים האמריקאים: Jeremy M. Sharp, U.S. "Foreign Aid to Israel", Congressional Research Service, April 10, 2018, https://bit.ly/2koOIIk
42. Jonathan Rynhold, *The Arab-Israeli Conflict in American Political Culture*, Cambridge University Press, 2015.
43. Ari Goldman, "U.S. Orthodox Rabbis Break with Israeli Religious Parties", *New York Times*, November 23, 1988, https://nyti.ms/2wY41wd הדמות היהודית־אמריקאית המזוהה ביותר עם המעורבות הזאת בפוליטיקה הישראלית היא שושנה קרדין, אז ראש מועצת הפדרציות היהודיות (CJF – אחד הגופים שהתמזג לתוך הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה) ויו״ר ועדת ״מיהו יהודי״. מאוחר יותר היא נבחרה ליו״ר ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים העיקריים בארצות הברית והפגינה מעורבות עמוקה במספר רב של נושאים מדיניים, כולל יהדות ברית־המועצות, אך נודעה בעיקר בזכות התפקיד המוביל שנטלה על עצמה בפעילות השדולה של יהדות ארצות־הברית נגד הקואליציה הצרה שתיכנן ראש הממשלה שמיר להקים – קואליציה שאמורה הייתה להתבסס על הסיעות החרדיות ולקבל את דרישתן לתיקון חוק השבות (בנוגע להגדרה ״מיהו יהודי״). ראו גם: Shoshana Shoubin Cardin (Author), Karen L. Falk (Editor), *Shoshana: Memoirs of Shoshana Shoubin Cardin*, Jewish Museum of Maryland, 2008. נציגו של שמיר ביהדות התפוצות, דן מרידור, מספר כי הוא נבחר, בין היתר, משום ששמיר ידע שיש לו קרובי משפחה בקליפורניה והניח כי בכך תהיה לו הבנה עמוקה יותר של יהדות ארצות־הברית (ריאיון עם דן מרידור).
44. Jonathan Jeremy Goldberg, *Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment*, Basic Books, New York, 1997. ראו במיוחד את המבוא.
45. David K. Shipler, "On Middle East Policy, A Major Influence", *New York Times*, July 6, 1987, https://nyti.ms/2wYKOJT
46. עם זאת, גם בשיאה של העשייה המשותפת למען יהודי ברית־המועצות היו חילוקי דעות משמעותיים בין יהדות אמריקה לבין ישראל בנוגע לטקטיקה ולאסטרטגיה שיש לנקוט במאבק הזה. ראו: Fred Lazin, *The Struggle for Soviet Jewry in American Politics: Israel Versus the American Jewish Establishment*, Lexington Books, 2005.
47. "UJA Closes Operation Exodus Campaign; Expects Just Short of $1 Billion Goal", JTA, June 6, 1994, https://bit.ly/2CBGTcj
48. במחקרה ״עיר בראש גבעה״ מציינת שרה הירשורן כי ליהודי ארצות־הברית יש נוכחות משמעותית בקרב המתנחלים: הם מונים כ־60 אלף איש מתוך כ־400 אלף מתנחלים, דהיינו כ־15% מהאוכלוסייה. ראו: Sara Yael Hirschhorn, *City on a Hilltop – American Jews and the Israeli Settler Movement*, Harvard University Press, 2017.
49. Sydney Blumenthal, "The Western Front", *New Yorker*, June 5, 1995, https://bit.ly/2QhoX9v; Scott Lasensky, "Paying for Peace: The Oslo Process and the Limits of American Foreign Aid", Vol. 58, No. 2, pp. 210-234, April 2004, https://bit.ly/2wZCM3t
50. Daniel Kurtzer et al., *The Peace Puzzle: America's Quest for Arab-Israeli Peace 1989-2011*, Cornell University Press, 2013; Dennis Ross, *The Missing Peace*, Farrar Strauss and Giroux, 2005.

51. Rynhold, *The Arab-Israeli Conflict*, pp. 169-170. חוקרים אחרים, כמו תיאודור ששון, נוקטים גישה שונה במקצת וטוענים כי יהדות ארצות־הברית התרחקה ממה שהוא מכנה "גישת ההתגייסות", שאיפיינה את העשורים המוקדמים, ואימצה את "גישת המעורבות", שבה ניתנת עדיפות לחיבורים אישיים לישראל בתוך סביבה פוליטית כללית של חוסר אחדות. גישתו נשענת במידה רבה על סקרים בנוגע לעמדות של יהודי ארצות־הברית. ראו: Theordore Sasson, *The New American Zionism*, NYU Press, 2013.

52. לפי הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה, היקף התרומות לישראל בלבד בשנים 2000–2016 היה מעט יותר מ־4 מיליארד דולר, ויותר ממחצית הסכום הזה הוקצתה לסוכנות היהודית ולג׳וינט. מקור הנתונים: התכתבות של המחבר עם ויליאם דרוף, מנהל הפדרציות של צפון אמריקה בוושינגטון ב־31 במרס 2017. ראו גם: Eric Fleisch and Theodore Sasson, "The New Philanthrophy: American Jewish Giving to Israeli Organizations", Maurice & Marilyn Cohen Center for Modern Jewish Studies at Brandeis University, April 27, 2012, https://bit.ly/2QelwAy

53. שם, עמוד 7. הם מעריכים כי לפחות 700 ארגונים ישראליים מנהלים מאמצים פעילים לגיוס כספים בצפון אמריקה, וכי המספר האמיתי ודאי גבוה יותר בהתחשב בכך שיש ארגונים שמשתמשים בארגוני גג בארצות־הברית.

54. Diana Jean Schemo, "Thousands Hold Rally in Capital in Support of Israel", *New York Times*, April 16, 2002, https://nyti.ms/2oUBByP

55. Jeffrey Jones, "Among Religious Groups – Jewish Americans Most Strongly Oppose War", February 23, 2007, https://bit.ly/2oV1nmD

56. Fleisch and Sasson, *The New Philanthrophy*, p. 7

57. Amihai Attali, "Tycoon withdraws funds from Israel amid Kotel, conversion crisis", ynetnews, July 2, 2017 https://bit.ly/2x1eTt5; Toi Staff, "Jewish Agency cancels dinner with PM over Western Wall decision", *Times of Israel*, June 26, 2017, https://bit.ly/2x1dtim

58. Karen Yourish and Blacki Migliozzi, "A Year Later, Trump Is Less Popular Across Voting Blocs. See by How Much", New York Times, January 11, 2018, https://nyti.ms/2CRANQL. שיעור התמיכה של היהודים בטראמפ בתחילת 2018 עמד על קצת יותר מ־30%.

59. AJC Survey of American Jewish Opinion, June 10, 2018, https://bit.ly/2wXOIDR

60. "Republicans and Democrats Grow Even Further Part in Views Toward Israel, Palestinians", Pew Research Center, January 23, 2018, https://pewrsr.ch/2F7Y7dH

61. ראו סקר גאלופ 2018 וכן סקרי גאלופ מאז סוף שנות ה־80 של המאה ה־20: Lydia Saad, "Americans Remain Staunchly in Israel's Corner", gallup poll, March 13, 2018, https://bit.ly/2x46IfX לפי גאלופ, ישראל זוכה לשיעורי תמיכה גבוהים יותר בקרב בני 55 ויותר (80%), לעומת שיעורי התמיכה שהיא מקבלת בקרב בני 35 עד 54 (72%) או בקרב בני 18 עד 34 (65%). לעומת זאת, הרשות הפלסטינית מקבלת שיעורי תמיכה טובים מעט יותר בקרב בני 18 עד 34 (31%) מאשר בקרב בני 35 עד 54 (15%) או בקרב בני 55 ויותר (18%). ראו: Lydia Saad, "Older Americans Have Grown Especially Supportive of Israel", gallup poll, February 27, 2015, https://bit.ly/2NAlpAL

62. https://bit.ly/2GXW8JW

63. Josefin Dolsten, "Support for Israel among young Evangelicals dips, says new survey", *The Times of Israel*, January 11, 2018, https://bit.ly/2MlcA9d

64. Dan Balz, "Pew Poll: In Polarized United States, We live as we vote", *Washington Post*, June 12, 2014, https://wapo.st/2Qm5jJu

65. Michael Rich and Jennifer Kavanaugh, "Truth decay: A Threat to Policymaking and Democracy", *Rand Research Briefs*, January 2018, https://bit.ly/2oYTyMx

66. **שם.**
67. **ריינהולד, שם: מבוא, עמודים 1–2, סיכום, עמודים 181–184.**
68. Pew Research Center, "Republicans and Democrats Grow Even Further Apart in Views of Israel, Palestinians", January 22, 2018, https://pewrsr.ch/2KJSkSH
69. **ראו סקרי גאלופ (הערה 61).**
70. Nathan Guttman, "Poll Shows Dropping Democratic Support for Israel. Here's What You Need to Know", *The Forward*, January 23, 2018, https://bit.ly/2BtyHVK
71. **בעבור בני הדור הזה היה הקיבוץ ניסוי חברתי מופתי. גם בני הדור שעתידים היו להפוך מאוחר יותר לביקורתיים כלפי ישראל, כמו הסנאטור ברני סנדרס, בילו בצעירותם זמן רב בקיבוצים.**
72. Josh Nathan-Kazis, "Liberal Denominations Face Crisis as Rabbis Rebel, Numbers Shrink", *The Forward*, February 9, 2011, https://bit.ly/2p0JdzI
73. **התנועה הרפורמית אינה צומחת, אך עם זאת היא נהנית מזרימה פנימה של חברים חדשים: בשנים האחרונות היא קלטה מספר רב של יהודים קונסרבטיבים שחיפשו השתייכות דתית פחות מחייבת. מהעובדה שהתנועה הרפורמית אינה צומחת למרות זרימת חברים חדשים אליה ניתן להסיק שיש גם מי שעוזבים אותה. ראו:** Pew Research Center Survey of U.S. Jews, "A Portrait of Jewish Americans", October 1, 2013, https://pewrsr.ch/2CKAWcS
74. **שם.**
75. Jewish People Policy Institute (JPPI), Annual Assessment: 2016, Jerusalem, pp. 26-27, https://bit.ly/2p1f17I
76. **שם, עמוד 191.**
77. Pew Research Center, November 3, 2015, "U.S. Public Becoming Less Religious", https://pewrsr.ch/1LNv3qn; **ריאיון עם פרופסור יוסי שיין שהתקיים ב־**INSS **ב־8 במאי 2017.**
78. Theodore Sasson, Benjamin Phillips, Graham Wright, Charles Kadushin and Leonard Saxe, "Understanding Young Adult Attachment to Israel: Period, Lifecycle and Generational Dynamics", *Contemporary Jewry*, Vol. 32, Issue 1, April 2012, pp. 67-84, https://bit.ly/2x9JEMM; Leonard Saxe and Matthew Boxer, "Loyalty and Love of Israel by Diasporan Jews", *Israel Studies*, Vol. 17, No. 2, Summer 2012, pp. 92-101, https://bit.ly/2OgH5im
79. **ריאיון עם פרופסור לן סאקס, תל־אביב, 26 ביוני 2017.**
80. Michael Barnett, *The Stars and the Stripes: A history of the foreign policies of American Jews*, Princeton University Press, 2016, p. 5.
81. **סאקס ובוקסר, שם. מהסקר גם עולה שלהשתתפות בחוויות עמוקות כמו "תגלית" יש השפעה עמוקה וחיובית על ילדים ממשפחות מעורבות, והתוצאה היא חיזוק משמעותי של החיבור שלהם לישראל. ראו:** Theodore Sasson, Leonard Saxe, Fern Chertok, Michelle Shain, Shahar Hecht, Graham Wright, "Millenial Children of Intermarriage", Brandeis University, Maurice and Marilyn Cohen Center for Modern Jewish Studies, October 2015, https://bit.ly/2N9hziu **ראו גם:** Peter Beinert, "Failure of the American Jewish Establishment", *The New York Review of Books*, June 10, 2010, https://bit.ly/2CTMYRe
82. Dov Waxman, *Trouble in the Tribe: the American Jewish conflict over Israel*, Princeton University Press, 2016.
83. Shmuel Rosner and John Ruskay, "70 Years of Israel-Diaspora Relations: the Next Generation", JPPI, October 4, 2018, p. 113, https://bit.ly/2MvllgQ
84. **תיאודור ששון ואחרים, שם.**
85. **ריאיון עם פרופסור לן סאקס, תל־אביב, 26 ביוני 2017.**

86. Alon Pinkas, "Israel – a Unifying or a Divisive Issue among American Jews", Ruderman Program for American Jewish Studies, University of Haifa, Research Paper No. 2, January 2017, pp. 24 and 27, https://bit.ly/2MvToWv

87. **לפי סקר של מכון פיו, 53% מיהודי ארצות־הברית מגדירים את עצמם רפורמים או קונסרבטיבים, ו־10% מהם מגדירים את עצמם אורתודוקסים. ראו:** https://pewrsr.ch/2CKAWcS

88. **שם, עמוד 12.**

89. **ריאיון עם דן מרידור ב־21 ביוני 2017 ב־**INSS.

90. "Anti-Semitic Incidents Surged Nearly 60% in 2017, According to New ADL Report", February 27, 2018, https://bit.ly/2t21UrC

91. **הערותיו של ג'ונתן גריבלט, מנכ"ל הליגה נגד השמצה (**ADL**) ב־**INSS**, 5 ביוני 2017.**

92. "ADL chief suggests Israel deporting African migrants would appear racist", JTA, February 1, 2018, https://bit.ly/2OmObC6, Thomas Friedman, "Israel's Got its Own Refugee Dilemma: African Dreamers", *New York Times,* April 24, 2018, https://nyti.ms/2JmG6KE Loveday Morris, "The future of Israel's 'dreamers': Raised and schooled in Israel, these young Africans could be sent back to a country they don't know", *Washington Post*, March 5, 2018, https://wapo.st/2QtEJhH

93. **ראיון עם דליה שיינדלין, עורכת סקרים ישראלית, ב־13 באפריל 2018 בוושינגטון. לדבריה, היא שמה לב שמסקר לסקר הפכו הישראלים בני ה־15 עד 25 לשמרנים יותר ויותר. ראו גם: הסקרים של שיינדלין עם חליל שקאקי שנערכו בעבור המרכז הפלסטיני למחקר פוליטי ולסקרים,** https://bit.ly/2NgtQ4H **ראו גם:** Eyal Press "Young Israelis: A Turn to the Right?", *New York Review of Books*, March 21, 2011, https://bit.ly/2Mz5EW7

94. **נאומו של הנשיא ראובן ריבלין בפני כנס הרצליה ה־15, 7 ביוני 2015. ראו למשל: אמיר תיבון ועמרי נחמיאס, "ריבלין הציג 'סדר ישראלי חדש': 'ישראל זקוקה לקריאת השכמה'", וואלה, 7 ביוני 2015,** https://bit.ly/2OnLj7S

95. **שם.**

96. Dov Waxman and Scott Lasenski, "Jewish Foreign Policy: Israel, World Jewry and the Defence of 'Jewish Interests'", *Journal of Modern Jewish Studies*, August 1, 2013, https://bit.ly/2QB54Ky **מיכאל ברכר, שם (הערה 20). ראו גם:**

97. **מגילת העצמאות,** https://bit.ly/2NFgsXx

98. **דוגמה טובה לתופעה הזאת היא המחאה החוזרת ונשנית שהשמיעה הקהילה היהודית בארצות־הברית נגד יוזמות שונות של משרד התפוצות המכוונות לסטודנטים יהודים בארצות־הברית. ראו:** Judy Maltz, "After Haaretz Report, Israeli Government Suspends Controversial Plan to Set Up Database of Jewish Students in U.S.", *Haaretz*, October 16, 2017, https://bit.ly/2xioiN6; Judy Maltz, "Controversial Israeli Program Helps Finance 13 New Orthodox Centers on U.S. Campuses", *Haaretz*, July 20, 2017, https://bit.ly/2NNJC6E

99. Steven M. Cohen, Mijal Bitton, Lisa Grant, Ezra Kopelowitz, Jack Ukeles, "Together and Apart: Israeli Jews' Views on their Relationship to American Jews and Religious Pluralism – Findings from UJA-Federation's Survey of Israeli Jews 2017", January 29, 2018, https://bit.ly/2xorbLL

המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית: רקע והשלכות

1. Shmuel Rosner, John Ruskay, "70 Years of Israel-Diaspora Relations: The Next Generation", The Jewish People Policy Institute's Annual, Israel-Diaspora Dialogue, JPPI, 2018. p. 15, https://bit.ly/2wemNyj. להלן: רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**.
2. Judy Maltz, "In Rare Rebuke, Jewish Federations Slam Israel's Nation-state Law as 'Step Back for All Minorities'", *Haaretz*, August 2, 2018, https://bit.ly/2wbJnaN
3. **צביקה קליין**, "תוכנית ההתנתקות: התנועה הרפורמית מתרחקת מישראל", **מקור ראשון**, 3 **ביוני 2018**, https://bit.ly/2nQeNQl
4. Union for Reform Judaism, URJ President Rabbi Rick Jacobs On U.S. Embassy In Jerusalem: "May It Be A House Of Peace", May 14, 2018, https://bit.ly/2OKx50L
5. AJC Survey of American Jewish Opinion 2017, AJC, Global Voice, September 13, 2017, https://www.ajc.org/survey2017
6. קליין, **תוכנית ההתנתקות**.
7. **שם**.
8. Naomi Zeveloff, "Michael Chabon: Israeli Occupation 'The Most Grievous Injustice I've Ever Seen in My Life'", *Haaretz*, April 25, 2016, https://bit.ly/2PnWdLJ
9. Ben Sales, "In Speech to New Rabbis, Michael Chabon Slams Occupation and Jewish Inmarriage", *Haaretz*, May 27, 2018, https://bit.ly/2L3mtb2
10. **יהונתן ליס**, "חוטובלי: יהודי ארה"ב לא שולחים את ילדיהם להילחם, האנשים האלה לא רוצים לבוא לכותל", **הארץ**, 23 **בנובמבר 2017**, https://bit.ly/2nP9wZ1
11. מבט: "הרב הרפורמי ריק ג'ייקובס מבקר את החלטות השלטון בישראל", **תאגיד השידור הישראלי**, 9 **במרס 2017**, https://bit.ly/2PnsFOr
12. ג'ודי מלץ, "בצעד חריג, נתניהו לא ינאם בכנס המרכזי של הקהילות היהודיות בצפון אמריקה", **הארץ**, 22 **באוקטובר 2017**, https://bit.ly/2w9oMDY. ראו גם: ג'ודי מלץ, "הרפורמים: לא ניפגש עם נתניהו עד שיציע פתרון למשבר הכותל", **הארץ**, 2 **בנובמבר 2017**, https://bit.ly/2OKDkSf
13. פוסט של ראש הממשלה נתניהו בדף הפייסבוק שלו: https://bit.ly/2w7QYrA
14. משה שטיינמץ, "פרופ' מאוניברסיטת חיפה ליהודי התפוצות: 'עצרו תרומות לישראל'", וואלה, 26 **ביוני 2017**, AJC 2018 Survey of American Jewish Opinion, https://bit.ly/2L8i2vI
15. **צביקה קליין**, "אם ישראל לא מכבדת אותנו – למה שנגייס עבורה כסף?", **מקור ראשון**, 21 **בספטמבר 2018**, https://www.makorrishon.co.il/judaism/78221
16. AJC Survey of American Jewish Opinion 2017, AJC, Global Voice, September 13, 2017, https://www.ajc.org/survey2017
17. Natan Sharansky, Gil Troy, "Can American and Israeli Jews Stay Together as One People?" *Mosaic, Advancing Jewish Thought*, July 9, 2018, https://bit.ly/2wgjhmT (להלן: שרנסקי וטרוי, **ישראל ויהדות ארצות־הברית**).
18. **צביקה קליין**, "היהודי המשפיע שנפרד מנשיאים, מלכים ורודנים אחרים. מלקולם הולניין, ממנהיגיה המרכזיים של יהדות ארה"ב, בריאיון פרישה", **מקור ראשון**, 31 **במאי 2018**, https://bit.ly/2nUpxNv (להלן: קליין, **היהודי המשפיע**).
19. Zvi Ganin, "The Blaustein Ben-Gurion Understanding of 1950", in Michael: *On the History of the Jews in the Diaspora*, 2000, p. 30.
20. Charles Liebman, "Diaspora Influence on Israel: The Ben Gurion-Blaustein 'Exchange' and Its Aftermath", *Jewish Social Studies*, Vol. 36, No. 3-4, July-October 1974, p. 271, https://bit.ly/2vYNyHz להלן: ליבמן, **יהדות הגולה**.

21. ליבמן, **יהדות הגולה**.
22. יוסי קליין הלוי, "הטעות של בן־גוריון", **דרשני, כתב עת ישראלי להגות ותרבות יהודית של מכון הרטמן**, קיץ 2011, עמוד 9, https://bit.ly/2OSeL5Z
23. Allan C. Brownfeld, "Israel has Abandoned Ben Gurion's Assurances that American Jews are American", *Washington Report on Middle East Affairs*, June-July 2013, Vol. 32, Issue 5, https://bit.ly/2MAUjZU התפיסה הזאת באה לידי ביטוי גם בספרו של אליעזר ליבנה, **יהדות אמריקה, אתגר ישראלי** (מסדה, 1967). ליבנה טען כי בעבור הקהילה היהודית בארצות הברית "שיבת ציון והקמת מדינת ישראל היוו בעיה אידיאולוגית חמורה. מאז חורבן הבית השני הוקמו קהילות יהודיות בכל העולם והגדירו עצמו כקהילות גלותיות". על פי ליבנה, הקהילה היהודית בארצות־הברית מעולם לא החשיבה את עצמה לקהילה גלותית זמנית. להבדיל מקהילות יהודיות בעולם, התפיסה העצמית של הקהילה היהודית בארצות־הברית הייתה שהיא קהילה שהגיעה לארץ המובטחת שאותה לא יעזבו לעולם. יתר על כן, הקהילה הזאת טענה לבכורה מבין כל הקהילות היהודיות בעולם, כולל זו שבישראל, שבה ראתה קהילה מסכנה וענייה שזקוקה לסיועם של הדודים העשירים שבאמריקה. "תפיסת הבכורה הזאת יצרה קושי מובנה בקבלת התנועה הציונית על ידי הקהילה היהודית בארצות־הברית. הרי המדינה היהודית בציון שוללת מטבעה את האתוס הקובע כי הבכורה עברה לאמריקה". קרולין גליק, "זהות במשבר", **מעריב**, 1 בדצמבר 2017, עמוד 18, https://bit.ly/2wfmoLZ
24. ליבמן, **יהדות הגולה**, עמוד 271.
25. **שם**.
26. ראו: יעקב מרקוביצקי, "המח"ל, מתנדבי חוץ לארץ במלחמת העצמאות", בתוך אלון קדיש (עורך), **מלחמת העצמאות תש"ח–תש"ט, דיון מחודש**, העמותה לחקר כוח המגן ומשרד הביטחון ההוצאה לאור, תל אביב, 2005, עמודים 539–550.
27. אלון גל, היחסים בין ישראל ליהדות ארצות־הברית, הפרספקטיבה הישראלית, **עיונים בתקומת ישראל**, כרך 8, 1998, עמוד 13, https://bit.ly/2vXjVq3 (להלן: אלון גל, ישראל ויהדות ארצות־הברית).
28. זהר שגב, "ציוני ארצות־הברית במדינת ישראל בשנות החמישים – אופוזיציה פוליטית ואלטרנטיבה ליברלית", **עיונים בתקומת ישראל**, כרך 12, 2002, עמודים 493–519, https://bit.ly/2N2lI3K
29. זהר שגב, "מחזקים את הקשר, תפקידה של המנהיגות הישראלית הבכירה בחיזוק הקשר בין ישראל ליהדות ארצות־הברית", סיכום ותובנות ממושב מקצועי, כנס רודרמן ליחסי ישראל-ארצות־הברית, נובמבר 2015, תוכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות־הברית, אוניברסיטת חיפה, עמוד 8, (להלן: **מחזקים את הקשר**).
30. אלון גל, **ישראל ויהדות ארצות־הברית**, עמוד 8.
31. ציוני ארצות־הברית הגו ובחנו תוכניות מעשיות שיאפשרו את התפתחותה הכלכלית של מדינת ישראל. בין השאר בולטת בהקשר הזה תוכנית לאודרמילק. ראו: זהר שגב, "מפוליטיקאים אתניים למנהיגים לאומיים, ההנהגה הציונית־אמריקאית, השואה והקמת מדינת ישראל", מכון בן־גוריון לחקר ישראל, 2007, עמודים 30–35. במפגש עימו במכון למחקרי ביטחון לאומי חזר והדגיש פרופ׳ שגב את דעתו בנוגע לחשיבות הקריטית שהייתה לתרומתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לתקומת ישראל. מפגש למידה עם פרופ׳ זוהר שגב, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 4 בדצמבר 2017.
32. דברי בן־גוריון במפגש עם יעקב בלאושטיין, מלון המלך דוד, ירושלים, 23 באוגוסט 1950, תיק נאומים, ארכיון בן־גוריון.
33. **שם**.
34. ריאיון עם חבר הכנסת והשר לשעבר, ד"ר יוסי ביילין, 28 ביוני 2017. להלן: ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.
35. **ליבמן, יהדות הגולה**, עמוד 276. ראו גם: שגב, **ציוני ארצות־הברית במדינת ישראל בשנות החמישים**. על מנהיגותו של אבא הלל סילבר ראו גם: אלון גל ועופר שיף, "אבא הלל סילבר, יהדות

וציונות (תעודה)", **עיונים בתקומת ישראל**, כרך 8, 1998, עמ' 687–699; וכן: עופר שיף, "מבט אחר על האמריקניזציה של הציונות", **עיונים בתקומת ישראל**, כרך 10, תש"ס, עמודים 180–206.

36. ראו בהקשר הזה: Charles Liebmen, "In Search of Status, The Israeli Government and the Zionist Movement", *Forum*, Winter 1978, pp. 28-29.

37. שיחת בן־גוריון עם באי כוח מפלגת הפרוגרסיבים בדבר הרכבת ממשלה, 28 באוגוסט 1955, תיק פרוטוקולים של פגישות, ארכיון בן־גוריון, עמוד 8.

38. ראו: **דניאל הרטמן**, "שתי תקומות – עם אחד", **ידיעות אחרונות**, 25 בדצמבר 2017, https://bit.ly/2wfDIjT. הגישה הזאת בנוגע לשוני בתפיסת מעמדה הייחודי של הקהילה היהודית בארצות־הברית נשמעה גם במפגש שערכנו עם חוקרי מכון הרטמן בירושלים: "בישראל", אמר הרב דניאל הרטמן, "קיימת תודעה של שלילת הגולה באופן עמוק: העולם נחלק לישראל ולחו"ל, לעלייה ולירידה. המושגים האלה מעוצבים מכוח התפיסה של גלות ושל גאולה. הישראלים לא מבינים שהיהודים [בארצות־הברית] נמצאים מבחינתם בבית ולא בגולה, והם לא רואים את הזהות שלהם כמשהו שעובר דרך מדינת ישראל. בישראל ישנה הנחה שיש לך קהל שבוי או רוב דומם – שכולם ירצו להיות איתך. הם רק עדיין לא שמעו את מה שצריך לשמוע. אין בישראל הפנמה של השינוי הזהותי העמוק שמתרחש בצפון אמריקה. קיים ניתוח ישראלי שגוי של נרטיב משברי מ־1938, ערב ליל הבדולח, [שלפיו מה שאירע ליהודי גרמניה יכול להתרחש גם בארצות־הברית]. התפיסה הזאת שונה מהותית מהחוויה היהודית האמריקאית הנוכחית. רוב יהודי ארה"ב לא מרגישים BDS, גם לא בקמפוסים. החוויה בארצות־הברית היא שהם נמצאים בשנת 2017 [ולא ערב ליל הבדולח]". סיכום פגישת למידה במכון הרטמן בירושלים, 1 ביוני 2017.

39. **יומן בן־גוריון**, 2 באוקטובר 1956, ארכיון בן־גוריון.

40. Brownfeld, Ibid.; Oscar Handlin, "Ben Gurion against the Diaspora, Three Comments", *Commentary*, Vol. 31, No. 3, March 1961, p. 193, https://bit.ly/2OTVEbz

41. גבי שפר והדס־רוט טולדנו, **מי מנהיג? על יחסי ישראל והתפוצה היהודית**, מוסד ואן ליר, והוצאת הקיבוץ המאוחד, 2006, עמודים 36–37 (להלן: שפר וטולדנו, **יחסי ישראל והתפוצות**).

42. **פגישת קיסינג'ר עם מנהיגי יהדות ארצות־הברית, 15 ביוני 1975**, Foreign Relations of the United States, 1969-1976, Arab-Israeli Dispute, 1974-1976, United States Government Printing Office Washington 2012, Vol. 26, p. 715-716, https://bit.ly/2OSaqj6

43. בראיון עם השגריר לשעבר של ארצות־הברית בישראל, דן קרצר, הוא טען כי בכל אחד מהעשורים היו למדינת ישראל מחלוקות מהותיות עם הממשל האמריקאי. ריאיון עם השגריר קרצר, אוניברסיטת פרינסטון, 2 באפריל 2017.

44. Amanda Borschel-Dan, "'Devastating' survey shows huge loss of Israel support among Jewish college students", *The Times of Israel*, June 21, 2017, https://bit.ly/2BtjeKl

45. סיכום פגישת למידה עם אביטל לייבוביץ (AJC), 15 ביוני 2017 (להלן: ריאיון עם אביטל ליבוביץ).

46. Dennis B. Ross: "Memories of an Anti-Semitic State Department", *New York Times*, September 26, 2017, https://nyti.ms/2yqT9p0

47. John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2007.

48. Chris McGreal, "US government to drop espionage charges against Aipac officials Steve Rosen and Keith Weissman accused of providing US defence secrets to Israeli embassy in Washington", *The Guardian*, May 1, 2009, https://bit.ly/2wjoiLs

49. שפר וטולדנו, **יחסי ישראל והתפוצות**, עמוד 36.

50. ריאיון עם דניאל קרצר, לשעבר שגריר ארצות־הברית בישראל וכיום פרופסור באוניברסיטת פרינסטון. הריאיון התקיים ב־2 באפריל 2017.

51. צביקה קליין, "המתח ביחסים עם יהדות התפוצות איננו נצרך", **מקור ראשון**, 17 ביולי 2018, https://bit.ly/2N9gXpi

52. Ross: "Memories of an Anti-Semitic State Department".
53. ריאיון עם נתן שרנסקי, יו"ר הסוכנות היהודית, 5 ביולי 2017 (להלן: ריאיון עם נתן שרנסקי).
54. ג'ודי מלץ, "הרומן עם טראמפ מערער את הקשר עם יהודי ארצות־הברית", **הארץ**, 10 בנובמבר 2017, עמוד 13, https://bit.ly/2MAHdMb
55. המכון מקבוצת ראות, **עתידה של מדינת הלאום היהודי בין התגבשות לקריעה**, גרסה א, מרס 2017, עמוד 4, https://bit.ly/2w23eKa
56. Jonathan Rynhold, Israel, the Pro-Israel Lobby, American Jews and the Iran deal, IDC, https://bit.ly/2OXFAWr
57. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**, עמוד 32. "תפיסת הבכורה שליוותה את הקהילה היהודית בארצות־הברית לאורך שנים", כותבת קרולין גליק, "הובילה להתקבעות דימויה של ישראל כמדינת מקלט ליהודים מסכנים מארצות פרימיטיביות, עניות מוכות טראומה של פוגרומים ושואה. לא רק שתושביה מסכנים, גם ישראל מסכנה וענייה וזקוקה ל'דודים מאמריקה' כדי לשרוד. לתפיסתם, הרחמנות ורוחב הלב והכיס שלהם הם הערובה לקיומה של המדינה החלשה. בחמשת העשורים הראשונים לקיומה של ישראל היה לתפיסה פטרנליסטית זו על מה להתבסס. המדינה הייתה ענייה, והאוכלוסייה היהודית בישראל הייתה קטנה בהרבה מזו שבארצות־הברית... המצב התחיל להתהפך בשנות ה־90 עם העלייה הגדולה מברית־המועצות לישראל... העלייה שינתה את פניה הכלכליים והחברתיים של ישראל. העולים היוו מנוע לתעשיית ההיי־טק, לריבוי המוסדות להשכלה גבוהה וגם לגידול מהפכני בפריון היהודי... המצב הזה הביא לכך שבעשור האחרון הפכה ישראל למנהיגת העולם היהודי, ובמקביל האתוס שהגדיר את הקהילה היהודית בארצות־הברית התמוטט". קרולין גליק, **זהות במשבר**, עמוד 18.
58. ציפי ישראלי, "מדד הביטחון הלאומי: מחקר דעת קהל 2017–2018", המכון למחקרי ביטחון לאומי, נובמבר–דצמבר 2017, https://bit.ly/2x83t64
59. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**, עמוד 14.
60. ריאיון עם דביר כהנא, מנכ"ל משרד התפוצות, 29 ביוני, 2017.
61. חמי שלו, "סקר הארץ: 43% מהחילונים בישראל לא מעוניינים שרוב יהודי ארצות־הברית יעלו לארץ", **הארץ**, 4 ביולי 2018, https://bit.ly/2KPlb3S
62. **מחזקים את הקשר**, עמוד 6. פרופ' זהר שגב כותב בהקשר הזה את הדברים הבאים: "כיום אנו מזהים התרחקות בקרב יהדות ארצות־הברית. אצל חלקים הולכים וגדלים מקרבה מדינת ישראל אינה מהווה מרכיב חשוב בזהות האתנית. קיים פער גדול בין ההנהגה היהודית האמריקאית ובין הרחוב היהודי. אנו יכולים לראות מה קורה בפדרציות הגדולות ובאיפא"ק – שם יש הרבה מאוד רצון לקשר ולשיתוף פעולה. אולם מה שמתרחש ברחוב היהודי – וזה משתקף בעיקר בקרב סטודנטים יהודים – חמור הרבה יותר. ואין מדובר רק בביקורת כלפי מדינת ישראל, אלא על המחשבות הנוגעות לשלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית", **מחזקים את הקשר**, עמודים 8–9.
63. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**, עמוד 30.
64. שרנסקי וטרוי, **ישראל ויהדות ארצות־הברית**.
65. שמו של המרואיין נמצא במערכת. הריאיון עימו נערך ב־5 ביולי 2017.
66. שרנסקי וטרוי, **ישראל ויהדות ארצות־הברית**.
67. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהודי התפוצות**, עמוד 57.
68. עמית אפרתי, "אובדן אמון יקר: השלכות העמקת הקרע בין מדינת ישראל ויהדות ארצות־הברית", **עדכן אסטרטגי**, כרך 21, גיליון 2, יולי 2018, עמוד 116, https://bit.ly/2w3v7Sb
69. ריאיון עם אביטל ליבוביץ.
70. טלי קרופקין, "ארצות־הברית של העיר, ארצות־הברית של הכפר – והתהום הנפערת ביניהן", **הארץ**, 7 ביוני 2018, https://bit.ly/2w1i8k3. המאמר מתבסס על נתוני מחקר של מכון המחקר "פיו": Kim Parker, Juliana Menasce Horowitz, Anna Brown, Richard Fry, D'Vera Cohn,

Ruth Igielnik, "What Unites and Divides Urban, Suburban and Rural Communities", Pew Research Center, May 22, 2018, https://pewrsr.ch/2ID0xTv

71. "Republicans and Democrats Grow Even Further Apart in Views of Israel, Palestinians", Pew Research Center, January 23, 2018, https://pewrsr.ch/2MnmY5j :וגם ראו Paul Bedard, "Pew: Widest split on Israel in 40 years, Democrats abandon, GOP embraces", *Washington Examiner*, Jan 23, 2018, https://washex.am/2w33Orj

72. עדי דניאל, "הערכת נתניהו: היהדות הלא־אורתודוקסית בארצות־הברית קרובה להיכחדות", **ערוץ 20**, 1 בדצמבר 2017, https://bit.ly/2PrwMsE. וכך נאמר בדיווח, בין היתר: "בשיחות סגורות שערך בזמן האחרון ראש הממשלה בנימין נתניהו הוא התבטא באשר להערכותיו כי בתוך דור או שניים תיעלם הקהילה הלא־אורתודוקסית בצפון ארצות־הברית. כך דיווח היום (שישי) אריאל כהנא ב'מקור ראשון'... מוקדם יותר השנה התפרסם מחקר שהעיד על נתוני הילודה הנמוכים בקרב יהודי ארצות־הברית שאינם אורתודוקסים. על פי הנתונים שפירסמו פרופ' סטיבן כהן ופרופ' סיליביה ברק־פישמן, לכ־60% מהיהודים שאינם חרדים וחיים כיום בארצות־הברית אין כלל ילדים".

73. ריאיון עם אביטל ליבוביץ.

74. ריאיון עם אייב פוקסמן, 12 ביולי 2017.

75. ריאיון עם נתן שרנסקי.

76. פרופ' גור אלרואי מאוניברסיטת חיפה מעריך שסך כל התרומות למוסדות אזרחיים וציבוריים בישראל מיהודי ארצות־הברית מסתכם בכ־2 מיליארד דולר בשנה. לדעתו, הפסקת התרומות תפגע ביכולת הפעולה של המוסדות האלה ובאיכות החיים בישראל. מפגש למידה עם פרופ' גור אלרואי, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 4 בדצמבר 2017. העיתונאית שרה העצני הכהן כתבה על השינוי שחל במעמדה של ישראל מול הקהילה היהודית בארצות־הברית ובחנה את ההשלכות שיש לכך על היחסים בין שני הצדדים: "העם היושב בציון הוא עם מבוסס, בעל תרבות יהודית משגשגת ומגוונת. יש לנו חיים נוחים מאוד כאן בישראל. למרות האתגרים יש לנו ריבונות יהודית, ומדד האושר הלאומי רושם שיאים חדשים. ישראל בת השבעים היא מדינה יהודית ודמוקרטית, צומחת ומשגשגת. קל להיות יהודי בישראל. אין כמעט צורך במאמץ כדי להתחתן עם יהודי או לאכול כשר, והחינוך הציבורי מעניק ערכים יהודיים בסיסיים. בשנים האחרונות התהפך היחס בין שתי הקהילות היהודיות הגדולות. ישראל הפכה להיות הריכוז היהודי הגדול בעולם, תואר שבמשך שנים הוענק ליהדות ארצות־הברית. חלק מהקהילות שם נמצאות במשבר. אנחנו נוטים לזלזל באתגרים שהן עוברות, לפעמים מתוך תחושת התנשאות, לפעמים מתוך חוסר היכרות ואי־הבנה. אי־אפשר לבטל בהינף יד את כל הדילמות עם התשובה הישראלית האופיינית כל כך 'אז שיעלו לישראל'. כן, עלייה היא יעד חשוב. לא, זה לא אומר שכל המיליונים בתפוצות יעלו בשנים הקרובות, ואנחנו לא רוצים וצריכים לוותר גם על מי שבחר לא לעלות לישראל. הקשר עם יהדות התפוצות בכלל ובארצות־הברית בפרט חשוב מכדי שנוכל לזלזל בו או לנפנף בתשובות שמסתיימות בסימן קריאה בולט. את התרחקותם של הצעירים מישראל אי־אפשר לפתור באמצעות התרחקות משלנו והפניית גב". שרה עצני הכהן, "עת דודים", **מקור ראשון**, 1 בדצמבר 2017, עמוד 4.

77. דברי ראש הממשלה נתניהו בפורום הגלובלי של הוועד היהודי־אמריקאי (AJC) בבנייני האומה בירושלים, משרד ראש הממשלה, 10 ביוני 2018, https://bit.ly/2MoDge1 ראו גם: נאום נתניהו בוועידת AJC בירושלים, 11 ביוני 2018, https://bit.ly/2wf3h4J

78. ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.

79. שמו של המרואיין נמצא במערכת. הריאיון עימו נערך ב־28 במרס 2017.

80. פגישת למידה עם דביר כהנא, 29 ביוני 2017. ראו גם: צביקה קליין, "יהודי אמריקה מבקשים מישראל: סיוע כלכלי בתחום החינוך היהודי", **מקור ראשון**, 15 ביולי 2018, https://bit.ly/2nWMgZe

81. ריאיון עם איתמר רבינוביץ.

82. ריאיון עם נתן שרנסקי.

83. פגישת למידה עם עופר בבלי ועומר גבעתי, 12 ביוני 2017.

84. ריאיון עם מנכ"ל משרד הביטחון לשעבר, אלוף (מיל') דן הראל, 10 ביולי 2017. ראו גם: קליין, **היהודי המשפיע**.
85. זלמן שובל, "הסיוע של ארה"ב עדיין נכס אסטרטגי. הטענות לפיהן הסיוע הביטחוני פוגע בתעשייה שלנו לא נכונות ופוגעות בישראל", **גלובס**, 29 במאי 2018, https://bit.ly/2MS43iw. על פי סקר שערך עיתון "הארץ", 84% מהציבור בארץ סבורים שאם ישראל תעמוד בפני סכנה צבאית קיומית, ארצות־הברית תיחלץ לעזרתה. חמי שלו, **שם**.
86. ריאיון עם מנכ"ל משרד הביטחון לשעבר, אלוף (מיל') דן הראל, 10 ביולי 2017.
87. ריאיון עם משה (בוגי) יעלון, 22 באוגוסט, 2017.
88. סיכום פגישה עם ערן לרמן, 7 בדצמבר 2017.
89. ריאיון עם נתן שרנסקי.
90. Under Secretary of State for Political Affairs Thomas A. Shannon, Jr., National Security Advisor Susan E. Rice, and Israeli Acting National Security Advisor Jacob Nagel at the Signing of a Memorandum of Understanding Between the United States and Israel on Security Assistance, US Department of State, September 14, 2016, https://bit.ly/2NenAqk
91. Fred Menachem, "Jewish Democrats' abandonment of Israel could threaten US national security", *Jerusalem Post*, August 14, 2017, https://bit.ly/2MqVrjl. (להלן: פרד מנחם, **היהודים הדמוקרטים**).
92. ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.
93. השגריר דן שפירו בפאנל עם עיתונאים, 24 במאי 2017.
94. פרד מנחם, **היהודים הדמוקרטים**.
95. ריאיון עם אייב פוקסמן.
69. "הרב הרפורמי ריק ג'ייקובס מבקר את החלטות השלטון בישראל", תאגיד השידור הישראלי, 9 במרס 2017, https://bit.ly/2PnsFOr
97. ריאיון עם פרופ' איתמר רבינוביץ.
98. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**, עמוד 32.
99. ריאיון עם אלוף (מיל') דוד עברי, 28 ביוני 2017.
100. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**, עמוד 53 ועמודים 68–69.
101. שמו של המרואיין נמצא במערכת. הראיון איתו התקיים ב־15 במרס 2017. העיתונאי חמי שלו כתב את הדברים הבאים בהקשר הזה: "אחד היהודים ששוחחתי עימם השבוע אמר לי שיהודים אמריקאים שמתעניינים בישראל הפנימו בשנים האחרונות שהמנהיגים והמחוקקים בישראל אינם מייצגים בהכרח את העידית שבעידית של העם היהודי לדורותיו. חלק ניכר מן המחוקקים הישראלים מתקשים להגיע לקרסוליים גם של מחוקקים ומחוקקות ממדינות שונות בעולם, כולל ארצות־הברית. היהודים האמריקאים העריצו פעם את עפר רגליו של כל ראש ממשלה, שר גנרל או חבר כנסת שהואיל בטובו לחלוק עימם מזמנו ההיסטורי. עכשיו הם יודעים עם מי יש להם עסק, התוצאות אינן תמיד מרנינות. זהו אלמנט חדש ביחסים בין יהדות ארצות־הברית וישראל. הבוז עכשיו הדדי. ישראלים תמיד התייחסו ליהודים אמריקאים כאל תמימים, מפונקים ויפי נפש. אבל אלה בכל זאת העריצו את המדינה, שהפכה בעיניהם מנס יהודי לפלא צבאי ולאומת סטארט־אפ מצליחה. הראייה האידיאלית של ישראל פסה כמובן מזמן. אבל בתקופה האחרונה משהו נשבר לגמרי. בצל בחירתו של טראמפ ובהלם החלטתו של נתניהו לנטוש את הסכם התפילה בכותל שהשיג עם הרפורמים ועם הקונסרבטיבים, הוסר המחסום האחרון. היהודים האמריקאים החלו לומר בגלוי, כמעט כבדרך אגב, את כל מה שהדחיקו בשנים האחרונות. המרמור והזלזול אינם מוגבלים לשמאל. גם מאישים המזוהים עם המרכז ועם הימין המתון, כולל כאלה שתומכים במדיניות החוץ והביטחון של נתניהו, אפשר היום לשמוע זמירות חדשות: שישראל יורדת מהפסים; שאינה משקפת ערכים שיהודים אמריקאים יכולים להזדהות עימם... ושקשה יותר ויותר להבדיל בין ממשלת

הימין של נתניהו לממשלות ולתנועות אנטי ליברליות, ולעיתים גם אנטישמיות, מהאלט־רייט בארצות־הברית ועד לפולין ולהונגריה". חמי שלו, "ברוח החגים, טראמפ איתרג את עצמו עם הדמוקרטים", **הארץ**, 16 בספטמבר 2017, https://bit.ly/2N7WAso

102. ציפי ישראלי, "מדד הביטחון הלאומי: מחקר דעת קהל 2017–2018", המכון למחקרי ביטחון לאומי, נובמבר–דצמבר 2017, https://bit.ly/2x83t64

103. "משולש היחסים וושינגטון־ירושלים־יהדות ארצות־הברית", הערכה שנתית לממשלת ישראל, 2018, המכון למדיניות העם היהודי, ירושלים, עמוד 29, https://bit.ly/2PqW3U3

104. Rebecca Shimoni Stoil, "Netanyahu: Evangelical Christians are Israel's best friends", *Times of Israel*, July 18, 2017, https://bit.ly/2w45mRM

105. ריאיון עם איתמר רבינוביץ'.

106. "זהות יהודית בישראל", הערכה שנתית לממשלת ישראל, 2018, המכון למדיניות העם היהודי, ירושלים, עמוד 35, https://bit.ly/2PqW3U3

107. שרנסקי וטרוי, **ישראל ויהדות ארצות הברית**.

108. ריאיון עם אביטל ליבוביץ.

109. רוזנר וראסקי, **ישראל ויהדות התפוצות**, עמוד 62.

110. ריאיון עם אייב פוקסמן.

111. צ'ארלס ברונפמן, "ישראל מונה 43% מהעם היהודי, ולמרבה הצער, 57% הנותרים הם שקופים", **מעריב**, 4 ביוני 2018, https://bit.ly/2MD0jBl

112. ריאיון עם נתן שרנסקי.

113. ג'ודי מלץ, **הרומן עם טראמפ**.

114. פגישת למידה עם עופר בבלי ועומר גבעתי, 12 ביוני 2017. העיתונאית ג'ודי מלץ מציגה תמונת מצב דומה: "אם שינוי עמדתה של ישראל בנושא היחסים עם יהדות ארצות־הברית אומנם מתרחש כפי שנדמה, היו לו כבר סימנים מקדימים. את ראשית השינוי רבים מציינים במרס 2015, כשנתניהו נשא את נאומו המפורסם בקונגרס בגנות הסכם הגרעין עם איראן, שעמד אז על סף חתימה. בהתחשב בכך ש־70% מיהודי ארצות־הברית הצביעו לברק אובמה, מאמצי נתניהו להנהיג את המרד נגדו התקבלו בעין עקומה בקהילה היהודית", ג'ודי מלץ, **שם**.

115. Eliot Abrams, "The Problem is at Home Not in Israel", AJC Global Voice, June 4, 2018, https://bit.ly/2w3toMR

116. על הצורך "להגדיר מחדש את היחסים בין ישראל ויהודי התפוצות" ראו: צביקה קליין, "לא מדברים באותה השפה, ה'משבר' בין ישראל ויהודי התפוצות", **מקור ראשון**, 27 באוקטובר 2017, עמוד 10.

117. צביקה קליין, "יש בקהילה היהודית בארצות־הברית אנשים שמנסים לומר לישראל מה עליה לעשות", **מקור ראשון**, 3 בנובמבר 2017, עמוד 5.

118. **מחזקים את הקשר**, עמוד 5. פרופ' זהר שגב הלין אף הוא על הגישה התועלתנית שרווחת, להערכתו, בישראל כלפי הקהילה היהודית בארצות־הברית: "ההנהגה בישראל מבן־גוריון ועד נתניהו מכירה ביכולות הכלכליות והפוליטיות של הקהילה היהודית בארצות־הברית. אולם היא רוצה לזכות ביתרונות הכלכליים והפוליטיים שיש ליהדות זו להציע מבלי לאפשר לה מעורבות, שיתוף או ביקורת... עלינו לראות ביהדות ארצות־הברית שותפים ולא רק מערך אספקה כלכלי ופוליטי". **מחזקים את הקשר**, עמוד 9. נדב תמיר ממרכז פרס אומר דברים דומים: "הבעיה באופן שבו מתייחסת מדינת ישראל ליהדות האמריקאית היא הגישה האינסטרומנטלית. כאשר אנו מכוונים לתוצאות לפני יחסים, אנו מפסידים גם את התוצאה וגם את היחסים". **מחזקים את הקשר**, עמוד 9.

119. רות ירון בכנס באוניברסיטת חיפה, **מחזקים את הקשר**, עמוד 10.

120. ראיון עם סלי מרידור, 10 באוגוסט 2017.

121. ריאיון עם משה (בוגי) יעלון, 22 באוגוסט, 2017.

122. במחקר של המכון למדיניות העם היהודי נשאל מדגם של אזרחי ישראל היהודים בנוגע ליחס של ישראל ליהודי התפוצות. על פי המחקר, 43% מבין אלה המגדירים עצמם חילונים, 60% מבין אלה

המגדירים עצמם דתיים, 70% מבין אלה המגדירים עצמם חרדים ו־60% מבין אלה המגדירים את עצמם מסורתיים סבורים כי על ישראל מוטלת אחריות מיוחדת כלפי קהילות יהודיות במצוקה. **זהות יהודית בישראל**, הערכה שנתית לממשלת ישראל, 2018.

123. ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.
124. שרנסקי וטרוי, **ישראל ויהדות ארצות־הברית**.
125. שירה רודרמן, "תאהבו אותם (או לא): יהודי ארצות־הברית הם המשפחה שלנו", ynet, 31 במאי 2018, https://bit.ly/2MJT8XU
126. פגישת למידה עם נחמן שי, 18 במאי 2017.
127. פגישת למידה עם דביר כהנא, 17 ביוני 2017.
128. ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.
129. **שם**.
130. יש להדגיש בהקשר הזה את דבריו של הסופר מייקל שייבון המשתייך לתנועה הרפורמית: "נישואים אנדוגמיים הם גטו לשניים. הם מציבים גדר מסביבם וסביב ילדיהם. זהו קיר שבסיסו מסורת, מנהגים היסטוריה זהה וגם כרומוזומים זהים... כל דת המתבססת על נישואים אנדוגמיים כדי להמשיך להתקיים מאבדת את הבסיס לקיומה בחיי היומיום של בני אדם", https://bit.ly/2Pqm1XH ראו גם: בן סיילס, **שם** (הערה 8).
131. קליין, **היהודי המשפיע**.
132. צביקה קליין, "תוכנית הצלה: יהודים אמריקאים בסכנת התבוללות יקבלו מישראל תמריצים נדיבים תמורת עלייה ארצה", **מקור ראשון**, 1 ביוני 2018, https://www.makorrishon.co.il/news/51511/
133. עירית לינור, "מה פתאום ששני יהודים מארצות־הברית ידליקו משואה ביום העצמאות?", **הארץ**, 27 באפריל 2017, https://bit.ly/2OURIat. על פי סקר שפירסם הארץ, 49% מהציבור בישראל אוהדים את טראמפ במידה רבה מאוד או במידה רבה, לעומת 45% שמסתייגים ממנו. לעומת זאת, רק 19% מהציבור בישראל מתייחסים אל הנשיא אובמה בחיוב, לעומת 76% המתייחסים אליו בשלילה. חמי שלו, **סקר הארץ**.
134. רות ירון, **שם**.
135. ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.
136. שרנסקי וטרוי, **ישראל ויהדות ארצות־הברית**.
137. ריאיון עם ד"ר יוסי ביילין.

מגמות ותמורות בפילנתרופיה היהודית־אמריקאית בשנים 2000–2015

1. הפרק מבוסס על מחקר שהינו פרי עבודה משותפת של מרכז כהן לחקר יהדות זמננו באוניברסיטת ברנדייס (The Maurice and Marilyn Cohen Center for Modern Jewish Studies) ושל המכון למשפט ולפילנתרופיה באוניברסיטת תל־אביב. המחקר נעשה בשנים 2016–2018.
2. Matthew Berkman, "Transforming Philanthropy: Finance and Institutional Evolution at the Jewish Federation of New York 1917-1986", *Jewish Social Studies*, Vol. 22, No. 2, 2017, pp. 146-195, https://bit.ly/2MSluAi
Lila Corwin Berman, "How Americans Give: The Financialization of American Jewish philanthropy", *The American Historical Review*, Vol. 122, No. 5, December 2017, pp. 1459-1489, https://bit.ly/2Q9nkul
Alon Gal, "Diaspora Liberal Nationalism and the Call of the Homeland: The American Jewish case", In Alon Gal, Athena S. Leoussi, Anthony D. Smith (Eds.), *The Call of*

the Homeland: Diaspora Nationalisms, Past and Present, Brill, Leiden, Netherlands, 2010, pp. 61-80.

Dan Lainer-Vos, "Brothers' keepers: gift giving networks and the organization of Jewish American diaspora nationalism", *Socio-Economic Review*, Vol. 12, No. 3, July 2014, pp. 463-488, https://bit.ly/2M1OQqt

Ernest Stock, *Partners & Pursestrings: A History of the United Israel Appeal*, University Press, 1987.

3. Dash Moore, Deborah. "From Kehillah to Federation: The Communal Functions of Federated Philanthropy in New York City, 1917–1933", *American Jewish History*, Vol. 68, No. 2, December 1978, pp. 131-146, https://bit.ly/2oKWsEN

Beth S. Wenger, *New York Jews and the Great Depression: Uncertain Promise*, Yale University Press, New Haven, CT, 1996.

4. Jack Wertheimer, *Giving Jewish: How Big Funders Have Transformed American Jewish Philanthropy*, The Avi Chai Foundation, 2018, https://bit.ly/2PEtmSP

5. Eric Fleisch and Theodore Sasson, *The New Philanthropy: American Jewish Giving to Israeli Organizations*, Maurice and Marilyn Cohen Center for Modern Jewish Studies, 2012, https://bit.ly/2QelwAy

Theodore Sasson, *The New American Zionism*, NYU Press, New York, 2013

Hanna Shaul Bar Nissim, "The Adaptation Process of Jewish Philanthropies to Changing Environments: The Case of the UJA-Federation of New York Since 1990", *Contemporary Jewry*, Vol. 38, No. 1, 2018, pp. 79-105, https://bit.ly/2wOd4zM

6. **פלייש וששון, שם.**

7. **הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הכנסות והוצאות מלכ"רים 2014–2016:** http://cbs.gov.il/www/hodaot2017n/08_17_252b.doc

8. Steven Cohen and Gerald Bubis, *"Post-Zionist" Philanthropists: Emerging Attitudes of American Jewish Leaders Toward Communal Allocations*, Jerusalem Center for Public Affairs, 1998, https://bit.ly/2NSoZmD

Barry Kosmin, "New directions in contemporary Jewish philanthropy: The challenges of the 1990s", *New Directions for Philanthropic Fundraising*, Issue 8, 1995, pp. 41-51, https://bit.ly/2M1SVuQ

תיאודור ששון, שם.

Gary Tobin and Arieh Weinberg, *Mega-Gifts in American philanthropy: Giving Patterns 2001-2003*, Institute for Jewish and Community Research, San Francisco, 2007, https://bit.ly/2wPSb6i

9. **המאמר הזה מבוסס על נתונים מהשלב הראשון של המחקר העוסק בתרומות גדולות בשווי של חצי מיליון דולר ויותר. בשלב השני של המחקר מנותחים מענקים הקטנים מחצי מיליון דולר ואשר מסתכמים בכ־45 מיליארד דולר נוספים באותו פרק זמן.**

10. Richard Aft & Mary Aft, *Grassroots Initiatives Shape an International Movement: The History of the United Way Movement Since 1876*, United Way, Alexandria, VA, 2004, https://bit.ly/2M3cJOD

Eleanor Brilliant, *The United Way: Dilemmas of Organized Charity*, Columbia University Press, New York, 1990.

Laurie Paarlberg & Stephen Meinhol, "Using Institutional Theory to Explore Local Variations in United Way's Community Impact Model", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Vol. 41, Issue 5, August 2011, pp. 826-849, https://bit.ly/2Q9S3HK

11. Michael Hendricks, Margaret Plantz & Kathleen Pritchard, *Measuring Outcomes of United way-Funded Programs: Expectations and Reality*, New Directions for Evaluation, 2008, pp. 119, 13-35, https://bit.ly/2wJv9OC
12. Elizabeth Clemens, "The Democratic Dilemma: Ligning Fields of Elite Influence and Political Equality", In Morhan Glenn, Paul Hirsch, Sigrid Quak, (Eds.), *Elites on Trial*, Emerald Group Publishing, Bingley, UK, 2015, pp. 223-241, https://bit.ly/2wPLWQW
Peter Dobkin-Hall, "A historical overview of philanthropy, voluntary associations, and nonprofit organizations in the United States, 1600-2000", in W.W. Powell and R. Steinberg (eds.), *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*, Yale University Press, London, 2006, pp. 32- 65, https://bit.ly/2NtYXJH
Andrew Morris, "How the State and Labor Saved Charitable Fundraising: Community Chests, Payroll Deduction, and the Public-Private Welfare State, 1920-1950", *Studies in American Political Development*, Vol. 29, Issue 1, 2015, pp. 106-125, https://bit.ly/2MUgLOA
13. Felice Perlmutter, "Alternative Federated Funds: Resourcing for Change", *Administration in Social Work*, Vol. 12, No. 2, 1988, pp. 95-108, https://bit.ly/2QcLFiX
Kathleen Teltsch, "New Patterns in Giving Challenging United Way", *New York Times*, March 8, 1985, https://nyti.ms/2NnGm1B
14. Emily Barman, "With Strings Attached: Nonprofits and the Adoption of Donor Choice", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Vol. 37, No. 1, September 27, 2007, pp. 39-56, https://bit.ly/2NR0RAO
King Davis, *Fund Raising in the Black Community: History, Feasibility, and Conflict*, Scarecrow Press, Lanham, MD, 1975
Stanley Wenocur, Richard Cook & Nanacy Steketee, "Fund-Raising at the Workplace", *Social Policy*, Vol. 14, No. 4, 1984, pp. 55-60.
15. Jack Wertheimer, "Jewish Organizational Life in the United States Since 1945", *The American Jewish Year Book* 95, 1995, pp. 3-98, https://bit.ly/2NVtg8W
16. Mark Charendoff, Yossi Prager, *New Thinking for a Changing Philanthropic Climate*, KTAV Publishing House, Yeshiva University Press, New York, 2009, https://bit.ly/2wTfDAD
טובין ווינברג, שם.
17. **חגי כץ, יעל אלון, בני גדרון, הלה יוגב, מירי יעקובי, אסתר לוינסון, עינת רביב, "המגזר השלישי במלחמת לבנון השנייה: יתרונות, מגבלות ויחסיו עם הממשלה", בתוך: חברה אזרחית ומגזר שלישי בישראל (1) א', המרכז לחקר המגזר השלישי, אוניברסיטת בן־גוריון, 2007,** https://bit.ly/2NYO3s3
Rebecca Spence, "Lobby's Calls for Donations Debated", *The Forward*, August 2006, https://bit.ly/2NrthEx
18. **משרד ראש הממשלה, לחיזוק החוסן החברתי בחירום: נייר רקע, יוני 2016,** https://bit.ly/2E8RPcT
19. Matthew Berkman, "Transforming Philanthropy: Finance and Institutional Evolution at the Jewish Federation of New York, 1917-1986", *Jewish Social Studies*, Vol. 22, No. 2, 2017, pp. 146-195, https://bit.ly/2MSluAi
חנה שאול בר ניסים, שם.
20. **חגי כץ ואחרים, שם, רבקה ספנס, שם.**
21. **חגי כץ ואחרים, שם.**

רכיבי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל

1. D. A. Baldwin, "The concept of security", *Review of International Studies,* Vol. 23 (1997): 5–26; K. Krause and M. C. Williams, "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods", *Mershon International Studies Review*, Vol. 40(2) (1996): 229-254.
2. רכיב ההגנה היה קיים תמיד, אך הוגדר באופן מעשי רק בסוף המאה הקודמת, ובצורה מפורשת על ידי ועדת מרידור, שעסקה בבחינת תפיסת הביטחון של ישראל, וזאת בעיקר בעקבות הפגיעות בעורף באמצעות נשק תלול מסלול וטרור המתאבדים: אודי דקל, ועומק עינב, **תפיסת ביטחון לאומי מעודכנת לישראל**, מזכר מיוחד, תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, פברואר 2017.
3. **אסטרטגיית צה"ל**, צה"ל, לשכת הרמטכ"ל, 2015, פרק א'.
4. **אסטרטגיית צה"ל**, צה"ל, לשכת הרמטכ"ל, 2018, הקדמת הרמטכ"ל, עמ' 3.
5. **שם**, פרק א', עמ' 14.
6. דקל ועינב, **תפיסת ביטחון לאומי מעודכנת לישראל**.
7. **שם**.
8. משקלו של כל רכיב ביחס לרכיבים אחרים נתון לפרשנויות החורגות מתחומי המחקר הנוכחי.

תרומת ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

1. חוק השותפות האסטרטגית של 2014 גם אישר עד מאתיים מיליון דולר כתוספת לציוד הגנה לישראל לשנת 2014 ולשנת 2015, וכן אשרר את תוכנית שיתוף הפעולה בין ארצות הברית לישראל בתחום האנרגיה לעשר שנים נוספות, עד 30 בספטמבר 2024.
2. Dr. Raphael Ofek, "Israel's Intelligence Contribution to US Security: The Cold War Years", BESA Center Perspectives, Paper No. 751, (Ramat Gan: BESA Center, February 26, 2018).
3. Jeremy M. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel", Congressional Research Service Report, April 10, 2018, https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf
4. **שם**.
5. הכולל פנסיות ותקציב לטיפול ולפיצויים לפצועים ולאלמנות. **ראו:** Charles D. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", *Survival*, Vol. 59, No. 4, 2017, pp. 135-150; Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2018).
6. Jeremy M. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" Congressional Research Service Report, December 22, 2016, https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf
7. Blain D. Holt, "The Gold Standard: U.S.-Israel Military Relations", *American Foreign Policy Interests*, Vol. 36, 2014, pp. 111-118.
8. **שם**; Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
9. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
10. The Naval Vessel Transfer Act of 2008 (P.L. 110-429).
11. The 2012 United States-Israel Enhanced Security Cooperation Act (P.L. 112-150).
12. U.S.-Israel Strategic Partnership Act (P.L. 113-296), **שהרחיב את הדרישות המחייבות את הרשות המבצעת במה שנוגע לדיווח על היתרון הצבאי האיכותי של ישראל.**
13. "History and overview of United States foreign aid to Israel", Jewish Virtual Library, http://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-overview-of-u-s-foreign-aid-to-israel
14. **ישראל איבדה את המקום הראשון רק פעמים ספורות בעשור האחרון לטובת עיראק ואפגניסטן, שזכו לסיוע קצר מועד שנועד לשקם את יכולות הביטחון המקומיות שלהן.**

15. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
16. Holt, "The Gold Standard: U.S.-Israel Military Relations", 2014.
17. שם.
18. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
19. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.
20. מבוסס על נתונים מדוח שירות המחקר של הקונגרס; Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2018).
21. סעיף 514 לחוק סיוע החוץ של שנת 1961 (U.S.C 2321h 22) מאפשר להעביר לממשלה זרה ציוד הגנה של ארצות הברית המאוחסן במלאי כעתודות לשעת מלחמה, באמצעות מכירות לצבא זר או באמצעות הענקת סיוע צבאי, כגון FMF. סעיף 7034(k)(11)(A) של חוק 113–114 P.L. (Consolidated Appropriations Act) לשנת הכספים 2016 האריך את האישור של WRSA-I גם לשנת הכספים 2017.
22. Holt, "The Gold Standard: U.S.-Israel Military Relations", 2014.
23. David Schenker, "Best Friends Don't Have to Ask", *Politico Magazine*, August 14, 2014, https://www.politico.com/magazine/story/2014/08/best-friends-dont-have-to-ask-110036
24. ישראל פיתחה גם תוכניות הגנה מפני טילים משלה, ללא שיתוף עם ארצות הברית.
25. מאז 2006 העבירה ארצות הברית יותר מ־1,127 מיליארד דולר (אכן) לפיתוח מערכת "קלע דוד" ("שרביט קסמים"): Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
26. מאז 1988, ישראל וארצות הברית משתפות פעולה בפיתוח מערכת "חץ" נגד טילים. ארצות הברית מימנה כמעט מחצית מהעלויות השנתיות של פיתוח מערכת ה"חץ", וישראל את השאר. סך הסיוע האמריקאי לפיתוח מערכות ה"חץ" בין השנים 1990–2016 עמד על למעלה מ־2.6 מיליארד דולר. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
27. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2018); הבקשה לשנת הכספים 2019 משקפת את 500 מיליון הדולר שהובטחו לישראל כחלק ממזכר הבנות לשנות הכספים 2019־2028.
28. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).
29. The White House, Office of the Press Secretary, September 2016, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel
30. שם.
31. חוק אישור ההגנה הלאומית (NDAA) לשנת הכספים 2017, סעיף 1295: אישור שיתוף פעולה אמריקאי־ישראלי נגד מנהרות.
32. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.
33. מאז 2001 מבצעות ישראל וארצות הברית תרגיל דו־שנתי משותף המכונה "ג'וניפר קוברה", לתרגול שילוב של כלי נשק, מכ"מים ומערכות אחרות.
34. "US, Israel Finalize Massive Military Aid Deal", *TOI Staff*, September 13, 2016, http://www.timesofisrael.com/us-israel-finalize-massive-military-aid-deal/?fb_comment_id=958833557579834_959419904187866#f1eb48786f3744; The White House, Office of the Press Secretary, September 2016.
35. The White House, Office of the Press Secretary, September 2016.
36. Susan Rice, "The U.S. Is Making a Historic Investment to Protect the Security of Israel", *White House Blog*, September 14, 2016, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel

37. "US, Israel finalize massive military aid deal", TOI Staff, 13 September, 2016; http://www.timesofisrael.com/us-israel-finalize-massive-military-aid-deal/?fb_comment_id=958833557579834_959419904187866#f1eb48786f3744

38. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.

39. Judah Ari Gross, "US Planes to Fly in Israeli Air Force Exercise this Week", *Times of Israel*, May 8, 2017, https://www.timesofisrael.com/us-planes-to-fly-in-israeli-air-force-exercise-this-week/

40. "Israeli, American Naval Commandos Train Together", *TOI Staff*, *Times of Israel*, April 5, 2017, https://www.timesofisrael.com/israeli-american-naval-commandos-train-together/

41. Gross, "US Planes to Fly in Israeli Air Force Exercise this Week", 2017.

42. Judah Ari Gross, "US Military Chief to Visit Israel, Discuss IS, Syria – Report", *Times of Israel*, May 7, 2017, https://www.timesofisrael.com/us-military-chief-to-visit-israel-discuss-is-syria-report/

43. Barbara Opall-Rome, "US Breaks Ground for New Permanent Base in Israel", Defense News, September 18, 2017, https://www.defensenews.com/breaking-news/2017/09/18/us-breaks-ground-for-new-permanent-base-in-israel/

44. במתקן, המופעל רק בידי אמריקאים, ללא נוכחות ישראלית, נמצאת מערכת מכ"ם X-Band האמריקאית AN/TPY-2, המשולבת במערכות מכ"ם ישראליות לחיפוש ומעקב ונועדה להתרעה מוקדמת במקרה של מתקפת טילים בליסטיים מאיראן, שם.

45. Eitam Almadon and Illy Pe'ery, "'Blue-Flag' 2017 Has Ended", *Israel Air Force*, November 16, 2017, http://www.iaf.org.il/4466-49742-en/IAF.aspx

46. Charles D. Freilich, "Has Israel Grown Too Dependent on the United States?", *Mosaic*, February 5, 2018, https://mosaicmagazine.com/essay/2018/02/has-israel-grown-too-dependent-on-the-united-states/

47. שם.

48. שם.

49. "The Veto"; Security Council Report: Research Report; October 2015; https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7b65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7d/research_report_3_the_veto_2015.pdf

50. במאי 2018 חסמה ארצות הברית הצהרה של מועצת הביטחון של האו"ם, שקראה לחקירה עצמאית של מותם של 58 פלסטינים בגבול ישראל-רצועת עזה: Natasha Turak, US Blocks United Nations Call for Independent Probe into Gaza Deaths", *CNBC News*, May 15, 2018, https://www.cnbc.com/2018/05/15/u-s-blocks-united-nations-call-for-independent-probe-into-gaza-deaths.html; בתחילת יוני 2018 הצביעה ארצות הברית נגד הצעת החלטה, שקודמה בחסות כווית, אשר קראה להגנה בין־לאומית על פלסטינים. הצבעה זו אינה נכללת בתיאור לעיל כי למרות שארצות הברית הטילה וטו נגד הצעת ההחלטה, ארבע חברות נוספות במועצת הביטחון (אתיופיה, בריטניה, הולנד ופולין) נמנעו מהצבעה. עם זאת, ללא הווטו האמריקאי ההצעה הייתה מתקבלת, לאחר שזכתה בתשעה קולות, ואף אחת מהחברות הקבועות האחרות במועצה – בריטניה, סין, צרפת ורוסיה – לא הטילה עליה וטו: "US Vetoes Arab-backed Resolution on Gaza) at UN Security Council", *Times of Israel*, June 1, 2018, https://www.timesofisrael.com/us-set-to-veto-as-proposal-on-palestinians-heads-to-un-security-council/).

51. "United States Vetoes Security Council Resolution on Israeli Settlements", *UN News*, February 18, 2011, https://news.un.org/en/story/2011/02/367082-united-states-vetoes-security-council-resolution-israeli-settlements

52. Security Council 6484th meeting, February 18, 2011, p. 4, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.6484
53. שם, עמ' 5.
54. "United States Voting Practices in the United Nations 2016", Report to Congress, Submitted Pursuant to Public Laws 101-246 and 108-447, August 2017, p. 16.
55. Ambassador Samantha Power, U.S. Permanent Representative to the United Nations, "Explanation of Vote at the Adoption of UN Security Council Resolution 2334 on the Situation in the Middle East", *United States Mission to the United Nations*, December 23, 2016, https://2009-2017-usun.state.gov/remarks/7621
56. שם.
57. שם.
58. שם.
59. "Permanent Member Vetoes Security Council Draft Calling upon States Not to Establish Diplomatic Missions in Jerusalem", *UN Security Council Press Release*, December 18, 2017, https://www.un.org/press/en/2017/sc13125.doc.htm
60. "Statement by President Trump on Jerusalem", *United States Embassy in Israel*, December 2017, https://il.usembassy.gov/statement-president-trump-jerusalem/
61. הטקסט המלא של נאומה של שגרירת ארצות הברית באו"ם, ניקי היילי, לאחר ההצבעה במועצת הביטחון בדצמבר 2017: https://www.timesofisrael.com/full-text-of-nikki-haleys-speech-at-un-security-council-debate-on-jerusalem/
62. "Permanent Member Vetoes Security Council Draft Calling upon States Not to Establish Diplomatic Missions in Jerusalem", 2017.
63. נאומה של ניקי היילי: https://www.timesofisrael.com/full-text-of-nikki-haleys-speech-at-un-security-council-debate-on-jerusalem/
64. "United States Voting Practices in the United Nations 2016".
65. הוועדה הוקמה בהחלטת העצרת הכללית 2443 (XXIII) מ־1968.
66. "General Assembly Votes Overwhelmingly to Accord Palestine 'Non-Member Observer State' Status in United Nations", Sixty-seventh General Assembly, 44th & 45th Meetings, November 29, 2012, *UN Press Release*, https://www.un.org/press/en/2012/ga11317.doc.htm
67. "General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Asking Nations Not to Locate Diplomatic Missions in Jerusalem", General Assembly Plenary, Tenth Emergency Session, December 21, 2017, *UN Press Release*, https://www.un.org/press/en/2017/ga11995.doc.htm
68. שם.
69. Ambassador Nikki Haley, U.S. Permanent Representative to the United Nations, "Remarks Before a UN General Assembly Vote on Jerusalem", U.S. Mission to the United Nations, New York City, December 21, 2017, https://usun.state.gov/remarks/8232
70. "United States Voting Practices in the United Nations 2016".
71. החברות במועצת זכויות האדם נבחרות בהצבעה חשאית של חברי העצרת הכללית לתקופת כהונה בת שלוש שנים. המושבים מוקצים בהתאם לחלוקה גיאוגרפית המתאימה לקבוצות האזוריות של האו"ם. ישראל מעולם לא הייתה מדינה חברה במועצת זכויות האדם. מקור: HRC Practical Guide, Permanent Mission of Switzerland to the United Nations Office and to the other international organisations in Geneva
72. "Human Rights Council", *UN Office of the High Commissioner*, 2017, p. 18.

73. "The Human Rights Council: A Practical Guide", *The Permanent Mission of Switzerland to the United Nations Office and to the other International Organisations in Geneva*, 2015.
74. "The United Nations' Human 'Rights' Council", *The Washington Post*, Editorial, March 26, 2011, https://www.washingtonpost.com/opinions/the-united-nations-human-rights-council/2011/03/25/AFSRyPeB_story.html?utm_term=.92572c26aa81
75. Suzanne Nossel, "Beware the Ides of Leaving the Human Rights Council", *Foreign Policy*, March 14, 2017, http://foreignpolicy.com/2017/03/14/beware-the-ides-of-leaving-the-human-rights-council/
76. שם.
77. Nick Allen and Harriet Alexander, "United States withdraws from UN Human Rights Council as Criticism Mounts over Border Policy", *The Telegraph*, June 19, 2018, https://www.telegraph.co.uk/news/2018/06/19/united-states-announce-withdrawal-un-human-rights-council/
78. Colum Lynch, "U.S. to Pull Out of UNESCO, Again", *Foreign Policy*, October 11, 2017, http://foreignpolicy.com/2017/10/11/u-s-to-pull-out-of-unesco-again/
79. בדוח של ועדת ההקצבות של בית הנבחרים האמריקאי נאמר כי הקונגרס יעכב העברות כספים מארצות הברית לאונסק"ו. באותו דוח גם נכלל ניסוח האוסר על מתן סיוע כספי לרשות הפלסטינית אם הפלסטינים יקבלו חברות מלאה באו"ם או בכל גוף אחר של הארגון, שלא במסגרת הסכם ישראלי-פלסטיני: Susan B. Epstein, Marian Leonardo Lawson, Alex Tiersky, "State, Foreign Operations and Related Programs: FY2013 Budget and Appropriations", *Congressional Research Service*, July 23, 2012, https://fas.org/sgp/crs/row/R42621.pdf; US quits UNESCO Citing Anti-Israel Bias", *Asia News Monitor*, October 17, 2017, https://search.proquest.com/docview/1951041695?accountid=14765
80. Lynch, "U.S. to Pull Out of UNESCO, Again", 2017.
81. שם.
82. "The United States Withdraws From UNESCO", *Department of State Announcement*, October 12, 2017, https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/10/274748.htm. בהמשך לסעיף 6(II) לחוקת אונסק"ו, פרישת ארצות הברית מהארגון תיכנס לתוקף ב־31 בדצמבר 2018. עד אז ארצות הברית תישאר חברה מלאה באונסק"ו.
83. Michal Hatuel-Radoshitzky "The UN Aftermath of President Trump's Announcement on Jerusalem", *INSS Insight* No. 1012, January 14, 2018, http://www.inss.org.il/publication/un-aftermath-president-trumps-announcement-jerusalem/?offset=14&posts=1026&type=399
84. Itamar Eichner, "Israel to Withdraw from UNESCO, Following US", *Ynet*, December 22, 2017, https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-5060657,00.html
85. James G. Lindsay, "Fixing UNRWA: Repairing the UN's Troubled System of Aid to Palestinian Refugees", *The Washington Institute for Near East Policy*, Policy Focus No. 91, January 2009.
86. שם.
87. Hatuel-Radoshitzky, "The UN Aftermath of President Trump's Announcement on Jerusalem", 2018.
88. מיכל חטואל־רדושיצקי וקובי מיכאל, "ארצות הברית מפסיקה את המימון לאונר"א: הזדמנות או איום?" מבט־על, גיליון 1093, 6 ספטמבר 2018, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

89. Michael Wilner, "Trump Cuts UNRWA Funding amid Abbas Assault", *Jerusalem Post*, January 16, 2018, http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Trump-cuts-UNRWA-funding-amid-Abbas-assault-536917
90. "Daily Highlights from the UN World Conference against Racism", The United Nations Website, September 8, 2001, http://www.un.org/WCAR/dh/
91. "NGO Forum: World Conference Against Racism, Racial Discrimination Xenophobia and Related Intolerance", Durban, South Africa, August 28-September 1, 2001, Clause 423.
92. **שם, סעיף 99.**
93. Rachel L. Swarns, "The Racism Walkout: The Overview; U.S. And Israelis Quit Racism Talks Over Denunciation", *The New York Times*, September 4, 2001, http://www.nytimes.com/2001/09/04/world/racism-walkout-overview-us-israelis-quit-racism-talks-over-denunciation.html
94. "US, Israel Pull Out of Racism Conference", *ABC News*, September 3, 2001, http://abcnews.go.com/International/story?id=80564&page=1
95. "White House Press Statement on the 10th Anniversary of the Durban Conference", The White House, Office of the Press Secretary, September 22, 2011, https://geneva.usmission.gov/2011/09/23/durban-conference/
96. Public Law 114–26, June 29, 2015, https://www.congress.gov/114/plaws/publ26/PLAW-114publ26.pdf
97. Public Law 114–125, February 24, 2016, https://www.congress.gov/114/plaws/publ125/PLAW-114publ125.pdf
98. Public Law 114–26.
99. **אלבמה, אריזונה, קליפורניה, קולורדו, אילינוי, אינדיאנה, איווה, פלורידה, ג'ורג'יה, קנזס, לואיזיאנה, מרילנד, מישיגן, מינסוטה, נבדה, ניו ג'רזי, ניו יורק, צפון קרולינה, אוהיו, פנסילבניה, רוד איילנד, דרום קרוליינה, טנסי, טקסס, וירג'יניה וויסקונסין.**
100. "State-Level Anti-BDS Legislative Initiatives – Overview and Recommendations", *The Jewish People Policy Institute*, 2016, http://jppi.org.il/uploads/State-Level_Anti-BDS_Legislative_Initiatives-Overview_and_Recommendations.pdf
101. Raymond Hinnebusch, "The US Invasion of Iraq: Explanations and Implications", *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, Vol. , No. 3, 2007, pp. 209-228.
102. Thomas Gibbons-Neff, "Declared Syrian Chemical Weapon Stockpile Now Completely Destroyed", *The Washington Post*, August 18, 2014, https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2014/08/18/declared-syrian-chemical-weapon-stockpile-now-completely-destroyed/?noredirect=on&utm_term=.bb0b090bc788
103. "US Sends Hundreds of Marines to Syria to Support Fight against Isis", *The Guardian*, March 9, 2017, https://www.theguardian.com/us-news/2017/mar/09/us-sends-hundreds-of-marines-to-syria-to-support-fight-against-isis.
104. Mike Calia, "'A Serious Mistake': Read Barack Obama's Statement on President Trump's Decision to Pull Out of the Iran Nuclear Deal"; *CNBC*, May 8, 2018, https://www.cnbc.com/2018/05/08/a-serious-mistake-read-obamas-statement-on-trumps-decision-to-pull-out-of-iran-deal.html
105. Mordechai Kedar, "Israel-Jordan Peace Agreement: The Emperor Has No Clothes", Arutz 7, August 13, 2017, https://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/20873

106. Holt, "The Gold Standard: U.S.-Israel Military Relations", 2014.
107. Moshe Gat, "Joseph Sisco: the Driving Force behind the Quest for an Israel-Egypt Peace Settlement, 1969-1971", *Israel Affairs*, Vol. 24, No. 1, 2018, pp. 62-83, https://doi.org/10.1080/13537121.2017.1398465
108. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel", 2016.
109. Jewish Virtual Library Website: http://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-overview-of-u-s-foreign-aid-to-israel.
110. Kenneth W. Stein, *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israeli Peace* (New York: Routledge, 1999), pp. 187-221.
111. Jimmy Carter, *Keeping Faith: Memoirs of a President* (New York: Bantam Books, 1982).
112. Lawrence Wright, *Thirteen Days in September: Carter, Begin and Sadat at Camp David* (New York: Alfred A. Knopf, 2014); William B. Quandt, *Camp David: Peacemaking and Politics* (Washington, D.C.: The Brookings Institution, 1986).
113. Lawrence Wright, *Thirteen Days in September*, 2014; William B. Quandt, *Camp David*, 1986.
114. Shahin Berenji, "Jimmy Carter's Role in Securing Middle East Peace", April 21, 2016, E-international Relations, https://www.e-ir.info/2016/04/21/the-camp-david-accords-jimmy-carters-role-in-securing-middle-east-peace/
115. The official MFO website: http://mfo.org/en/origins.
116. Berenji, "Jimmy Carter's Role in Securing Middle East Peace", 2016.
117. "Building Peace in the Middle East", The White House, https://clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/EOP/NSC/html/nsc-10.html
118. "Fact Sheet: Middle East Peace Process", U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs, February 1, 1996, http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/bureaus/nea/960201PeaceProcess.html
119. Udi Dekel and Orit Perlov, "The Question of Identity in Jordan and the Peace Treaty with Israel: Jordanian Discourse on the Social Media", *INSS Insight*, No. 546, May 8, 2014, http://www.inss.org.il/publication/the-question-of-identity-in-jordan-and-the-peace-treaty-with-israel-jordanian-discourse-on-the-social-media/
120. "The Washington Declaration: Israel-Jordan-The United States", *Yale Law School*, July 25, 1994, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pal06.asp.
121. "A Certain Future for the U.S.-Israel Technology Partnership", Bird Foundation Website, http://www.birdf.com/_Uploads/dbsAttachedFiles/BinationalFoundationsReport_PrestowitzDec2011.pdf; "US-Israel-Jordan Trilateral Industrial Development", The Jewish Virtual Library, http://www.jewishvirtuallibrary.org/us-israel-trilateral-industrial-development-tride
122. "Israel Gives Jordan Helicopters for Border Security – U.S. Source", *Reuters*, July 23, 2015; https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-israel-jordan-idUSL8N0ZO15120150723
123. Scott Lasensky, "Underwriting Peace in the Middle East: U.S. Foreign Policy and the Limits of Economic Inducements, *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 6, No. 1, March 2002, https://web.archive.org/web/20020422101455/http:/meria.idc.ac.il/journal/2002/issue1/jv6n1a7.html

124. Carol Migdalovitz, "Israeli-Arab Negotiations: Background, Conflicts and U.S. Policy", *Congressional Research Service*, January 29, 2010, https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33530.pdf

125. Jonathan B. Schwartz, "Catering for Israeli-Palestinian Peace", *Chicago Journal of International Law*, Vol. 1, Issue 1 (Spring 2000), pp. 167-172, http://heinonline.org/HOL/Page?public=false&handle=hein.journals/cjil1&page=167&collection=journals

126. Migdalovitz, "Israeli-Arab Negotiations: Background, Conflicts and U.S. Policy", 2010.

127. "Fact Sheet: Middle East Peace Process", 1996.

128. שם.

129. פרוטוקול חברון, שנחתם בינואר 1997, קרא להיערכות מחדש של כוחות צה"ל בעיר חברון: Schwartz, Catering for Israeli-Palestinian Peace, 2000.

130. שם.

131. "U.S. Secretary of State, Madeleine K. Albright, Letter of Assurance to Israeli PM Benjamin Netanyahu, Washington, October 23, 1998, The Wye River Memorandum and Related Documents", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 28, No. 2 (Winter 1999), pp. 135-146, http://www.jstor.org/stable/2537951

132. "President William Clinton, PM Benjamin Netanyahu of Israel, and PLO Chairman Yasir Arafat, Remarks At The White House Signing Ceremony, Washington, 23 October 1998, The Wye River Memorandum and Related Documents", *Journal of Palestine Studies*, שם.

133. Sharp, US Foreign Aid to Israel (2016).

134. Esther Pan, "MIDDLE EAST: Peace Plans Background", *Council on Foreign Relations*, February 7, 2005; https://www.cfr.org/backgrounder/middle-east-peace-plans-background

135. שם.

136. Freilich, "Can Israel Survive Without America?".

137. Michael Crowley, "Bill Clinton's Unfinished Business in Israel", *Politico*, September 29, 2016, https://www.politico.eu/article/bill-clintons-unfinished-business-in-israel-shimon-peres-palestine-yasser-arafat/

138. "The Road Map", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 32, No. 4 (Summer 2003): 83-99, http://www.jstor.org/stable/pdf/10.1525/jps.2003.32.4.83.pdf.

139. Freilich, "Can Israel Survive Without America?".

140. "Exchange of Letters between PM Sharon and President Bush", *Israel Ministry of Foreign Affairs*, April 14, 2004, http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/mfadocuments/pages/exchange%20of%20letters%20sharon-bush%2014-apr-2004.aspx

141. שם.

142. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.

143. Carol Migdalovitz, "Israeli-Palestinian Peace Process: The Annapolis Conference", Congressional Research Service, December 7, 2007, https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22768.pdf

144. להלן רשימת המוזמנים להשתתף בוועידת אנאפוליס שערכה ארצות הברית: ישראל, הרשות הפלסטינית, אלג'יריה, מזכירות הליגה הערבית, בחריין, קנדה, סין, דנמרק, מצרים, נציבות האיחוד האירופי, נציג האיחוד האירופי, נשיא האיחוד האירופי, פורטוגל, גרמניה, יוון, הודו,

אינדונזיה, ירדן, לבנון, מלזיה, מאוריטניה, מרוקו, נורבגיה, עומאן, פקיסטן, פולין, קטר, רוסיה, ערב הסעודית, סנגל, סלובניה, דרום אפריקה, שוודיה, סוריה, השליח המיוחד של הקוורטט טוני בלייר, תוניסיה, טורקיה, איחוד האמירויות הערביות, בריטניה, מזכ"ל האו"ם, תימן. כן הוזמנו כמשקיפים קרן המטבע הבין־לאומית והבנק העולמי: "U.S. Department of State, Press Statement", November 20, 2007, https://web.archive.org/web/20071122125447/http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/nov/95458.htm

145. Carol Migdalovitz, "Israeli-Palestinian Peace Process: The Annapolis Conference", 2007.

146. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.

147. Migdalovitz, "Israeli-Arab Negotiations: Background, Conflicts and U.S. Policy", 2010.

148. שם.

149. "Secretary Kerry Remarks on Middle East Process", U.S. Department of State, April 30, 2013, https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2013/04/208647.htm

150. שם.

151. Petra Cahill, "Can Trump's Ex-Lawyer Jason Greenblatt Achieve Middle East Peace, *NBC News*, August 24, 2017, https://www.nbcnews.com/news/world/can-trump-s-ex-lawyer-jason-greenblatt-achieve-middle-east-n786671

152. Eric R. Mandel, "Can Trump's Peace Plan Avoid the Pitfalls of Previously Failed Negotiations?", *Jerusalem Post*, June 6, 2018, https://www.jpost.com/Opinion/Can-Trumps-peace-plan-avoid-the-pitfalls-of-previously-failed-negotiations-559331

153. Nicole Brackman, "The Multilaterals: Status and Prospects", *The Washington Institute*, Policy Analysis #244, January 28, 2000, http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-multilaterals-status-and-prospects

154. "Fact Sheet: Middle East Peace Process", 1996.

155. Migdalovitz, "Israeli-Arab Negotiations: Background, Conflicts and U.S. Policy", 2010.

156. Robert H. Pelletreau, Assistant Secretary of State for Near Eastern Affairs, "Statement before the House International Relations Committee", Washington, D.C., August 2, 1995, https://1997-2001.state.gov/regions/nea/950802.html; https://clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/EOP/NSC/html/nsc-10.html

157. "Fact Sheet: Middle East Peace Process", 1996.

158. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.

159. שם.

160. "USAID Website, Middle East Regional Cooperation (MERC)", https://www.usaid.gov/where-we-work/middle-east/merc.

161. Yoel Guzansky, "Israel and the Arab Gulf States: from Tacit Cooperation to Reconciliation?", *Israel Affairs*, Vol. 21, No. 1, 2015, pp. 131-147, http://dx.doi.org/10.1080/13537121.2014.984424

162. "US Foreign Aid to Israel", April 2018, p. 1.

163. Sharp, https://il.usembassy.gov/our-relationship/fact-sheet-u-s-israel-economic-relationship/

164. Fact Sheet U.S.-Israel Economic Relationship", Website of the United States Embassy in" Israel, Mitchell G. Bard and Daniel Pipes, "How Special is the U.S.-Israel Relationship?"

Middle East Quarterly, June 1997, http://www.meforum.org/pipes/282/how-special-is-the-us-israel-relationship

165. שם.

166. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

167. הקונגרס סייע להקמת קרן בירד בעזרת הקצאת שלושים מיליון דולר ב־1977 ועוד 15 מיליון דולר ב־1985. מענקים אלה הושוו על ידי ממשלת ישראל לסכום כולל של 90מיליון דולר: שם.

168. למרות שהתמיכה בפרויקטים צבאיים אינה חלק מהתוכניות, כמה מהמיזמים שהושלמו הניבו מוצרים שעשויים לסייע למערכת הצבאית, לרבות מצלמת EVS (מערכת ראייה משופרת למטוסים) ויצירת מערכת חיישנים ומיקום חודרת קירות, שמזהה נוכחות של אנשים מאחורי קירות: שם.

169. לשעבר משרד המדען הראשי במשרד הכלכלה והתעשייה: Sharon Udasin, "Eight new US-Israel R&D partnerships to receive $7.2 M. in funding", *JPost*, December 22, 2016, http://www.jpost.com/Business-and-Innovation/Eight-new-US-Israeli-R-and-D-partnerships-to-receive-72m-in-funding-476169

170. קרן בירד תומכת בפרויקטים מבלי לקבל על כך הון מניות או זכויות קניין רוחני מהחברות המשתתפות או מהפרויקט עצמו. המימון נפרע כתמלוגים ממכירות של מוצרי טכנולוגיה אשר מומשו כתוצאה מתמיכת הקרן: Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016); http://www.birdf.com/?CategoryID=427&ArticleID=511; BIRD Foundation Website. Udasin, "Eight new US-Israel R&D partnerships to receive $7.2 M. in funding", 2016,

171. Clyde Prestowitz, "A Certain Future for the U.S.-Israel Technology Partnership", *Economic Strategy Institute*, December 2011, http://www.birdf.com/wp-content/uploads/2017/11/BinationalFoundationsReport_PrestowitzDec2011.pdf

172. "Fact Sheet U.S.-Israel Economic Relationship".

173. עד היום, העבירו הקונגרס והממשל סך של 13.7 מיליון דולר ל"בירד אנרג'י". נכון ל־2016, סך ההשקעה המשולבת של ארצות הברית וישראל ב"בירד אנרג'י", עבור 32 פרויקטים מאושרים, עמדה על 21.6 מיליון דולר, Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016)

174. https://energy.gov/articles/department-energy-announces-five-new-projects-through-bird-energy-partnership-israel

175. Sharon Udasin, "Eight New US-Israeli R&D Partnerships to Receive $7.2m. in Funding".

176. שם.

177. http://www.birdf.com/?CategoryID=427&ArticleID=511.

178. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

179. שם.

180. Prestowitz, "A Certain Future for the U.S.-Israel Technology Partnership", 2011.

181. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016)

182. Prestowitz, "A Certain Future for the U.S.-Israel Technology Partnership", 2011.

183. לדוגמה, סיסקו, אינטל, מוטורולה, Applied Materials ו־HP, https://il.usembassy.gov/our-relationship/fact-sheet-u-s-israel-economic-relationship/

184. למשל, 9,000 משרות נוצרו על ידי חברות ישראליות רק במסצ'וסטס. משרות אלו תומכות באופן עקיף ב־18,000 משרות נוספות, ויצרו כמעט ארבעה אחוזים מהתמ"ג של מסצ'וסטס ב־2015: https://il.usembassy.gov/our-relationship/fact-sheet-u-s-israel-economic-relationship/; Steven L. Spiegel, "Supercharging the U.S.- Israel Tech Partnership", *The American Interest*, Summer (May/June) 2017.

185. שם.

186. Meir Elran, Zipi Israeli, Carmit Padan, Alex Altshuler, "Social Resilience in the Jewish Communities around the Gaza Strip Envelope during and after Operation Protective Edge", *Military and Strategic Affairs*; Vol. 7(2) (September 2015).

187. אודי דקל ועומר עינב, **תפיסת ביטחון לאומי מעודכנת לישראל**, מזכר מיוחד, תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, פברואר 2017.

188. Consuella B. Pockett, "United States and Israeli Collaborative Efforts: A Comparative Analysis of Emergency Preparedness Efforts", The Counterproliferation Papers Future Warfare Series No. 33, *USAF Counterproliferation Center*, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, pp. 33-39, http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a456291.pdf

189. ראו אתר FEMA, Federal Emergency Management Agency: https://www.fema.gov/femas-international-programs-activities

190. שיתוף הפעולה כלל במהלך השנים השתתפות אמריקאית בתרגילי חירום ארציים בישראל. הממשל האמריקאי הטיל על המכון לביטחון המולדת (HSI Homeland Security Institute –) לערוך מחקרים על החוסן הציבורי בישראל ולהפיק מהם לקחים עבור ארצות הברית; Joseph Straw, "Israel's Lessons in Public Resilience", Security management: A publication of Asis International, March 1, 2010, https://sm.asisonline.org/Pages/Israels-Lessons-in-Public-Resilience.aspx

191. ב־2012 נפגש מנהל FEMA, קרייג פגוט, עם אלוף אייל אייזנברג, מפקד פיקוד העורף. הפגישה עסקה בהיערכות לאומית למצבי חירום ובפיתוח חוסן של קהילות ומשפחות. פרטים באתר FEMA: https://www.fema.gov/blog/2012-03-26/top-us-and-israeli-emergency-managers-discuss-preparedness.

192. Freilich, "Can Israel Survive Without America?", 2017.

193. הסכם בין ממשלת ארצות הברית לממשלת ישראל בדבר שיתוף פעולה מדעי וטכנולוגי בנושאים של ביטחון המולדת נחתם במאי 2008: https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/agreement_us_israel_sciencetech_cooperation_2008-05-29.pdf

194. הביקור של פיקוד העורף בשיקגו ב־2004 הוא דוגמה אחת לשיתוף הפעולה בין ישראל לארצות הברית בתחום ביטחון המולדת. אבני דרך נוספות כוללות תרגיל משותף ("חזית מאוחדת") של 120 גברים ונשים מהמשמר הלאומי של ארצות הברית, שהגיעו לישראל באותה שנה כדי להתאמן לקראת תרחיש של רעידת אדמה מסיבית; תרגיל משותף ("תכשיט כסף") שנערך בצפון הארץ; מפגשים בדרג גבוה בין ראשי המשמר הלאומי של ארצות הברית ובין מִפקדת פיקוד העורף של ישראל, שכללו תדרוכים על הטכנולוגיות והנהלים העדכניים ביותר. המשמר הלאומי האמריקאי וצה"ל חברו לתרגיל חירום שנערך בישראל חודשיים לאחר הגעת המשלחת של פיקוד העורף מישראל לשיקגו: Ofer Bavly, "U.S. National Guard and IDF Join for Emergency Response Exercise in Israel", *Jewish United Fund of Metropolitan Chicago*, May 15, 2014, https://www.juf.org/news/israel.aspx?id=427853; Jim Greenhill, "Partnership benefits National Guard, Israel's Home Front Command", U.S. Army Website, November 10, 2016, https://www.army.mil/article/178183/partnership_benefits_national_guard_israels_home_front_command; Barbara Opall-Rome, "US National Guard Chief Meets in Israel on Emergency Readiness", DefenseNews, November 8, 2016, https://www.defensenews.com/global/2016/11/08/us-national-guard-chief-meets-in-israel-on-emergency-readiness/

195. "Israel's Home Front Command visits with the Illinois National Guard in Chicago", Jewish United Fund of Metropolitan Chicago Website, https://www.juf.org/news/local.aspx?id=426947

196. החוק לשותפות מחקרית מתקדמת בין ארצות הברית לישראל משנת 2016P.L. 114-304;: החוק לשיפור תשתית המים הלאומית – P.L. 114-322

197. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

198. Sharon Udasin, "Us-Israeli Foundation to Invest $12m in First Responder Tech", *Jerusalem Post*, November 20, 2016, http://www.jpost.com/Business-and-Innovation/US-Israeli-foundation-to-invest-12m-in-first-responder-tech-473169

199. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

200. Barak Ravid, "U.S. to Grant Three-year Extension of Loan Guarantees to Israel", *Ha'aretz*, January 24, 2012.

201. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

202. "USAID's Assistance in Combating the Carmel Wildfire (Emergency Operation Cooperation)", USAID, *Impact Blog Team*, December 15, 2010, https://blog.usaid.gov/2010/12/usaid%E2%80%99s-strong-partnership-with-israel-ensured-rapid-response-during-disaster; *Impact Blog Team*, December 6, 2010, https://blog.usaid.gov/2010/12/usaid%E2%80%99s-disaster-assistance-response-team-in-israel

203. History and Overview of United States Aid to Israel, Jewish Virtual Library.

204. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

205. דוח מחלקת המדינה של ארצות הברית על הגירה וסיוע לפליטים ב־2012: https://www.state.gov/documents/organization/181379.pdf.

206. Sharp, "U.S. Foreign Aid to Israel" (2016).

207. שם

208. דקל ועינב, **תפיסת ביטחון לאומי מעודכנת לישראל**.

209. "The Kaleidoscope Early Childhood Professional Collaboration Initiative", *The Rosh Pina Mainstreaming Network* (9/2014-3/2016: $86,926),:https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

210. "Women as Change Agents in Community Mediation", *The Association for Community Development Acre* (9/2014-3/2016: $87,190), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

211. "Tsofen" (9/2014-9/2017: $1,100,000), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

212. יושם על ידי *עודכות דין למען צדק חברתי*, בין אוגוסט 2017 ליולי 2018, ובסכום של 104,275 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

213. "פיתוח מיומנויות יזמות טכנית וקידוד לילדים ערבים בישראל", *לוף – קידום מדעי המחשב* (אוקטובר 2017 – אוגוסט 2018 – 88,140 דולר), https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

214. יוזמת "Tech-Up" ; יושמה על ידי *תמך*, בין אוקטובר 2017 לספטמבר 2018 בסכום של 149,373 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

215. יושם על ידי *מכון אדם לדמוקרטיה ושלום*, בין אוקטובר 2017 לדצמבר 2018, ובסכום של 102,953 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

216. יושם על ידי *אוניברסיטת תל אביב – תוכניות קליניקה משפטית ע"ש אלגה צגלה*, בין אוקטובר 2017 למארס 2019, ובסכום של 154,198 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/

middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

217. יושם על ידי *מרכז אינג'אז לממשל מקומי ערבי מקצועי* בין אוקטובר 2017 לספטמבר 2018 ובסכום של 121,493 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

218. יושם על ידי *מת"י ידושלים* בין אוקטובר 2017 לספטמבר 2018, ובסכום של 106,468 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

219. "חרדים וערבים עובדים ביחד ליצירת סדר יום אזרחי משותף", *פורום האמנה האזרחית* (9/2015־9/2016 – 100,000 דולר). https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

220. פרויקט "אמהות @עובדות", *רשת הנשים בישראל* (9/2015–9/2016 – 99,779 דולר), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

221. פרויקט "פרלמנט נשים צעירות", *ש.י.ן: התנועה הישראלית לייצוג שווה של נשים* (9/2015־9/2017 – 99,994 דולר), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

222. פרויקט "חינוך לכל: הרחבת החינוך המשולב בנגב", *הגר – חינוך לשוויון ליהודים וערבים* (8/2013־2/2016: 615,350 דולר), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

223. פרויקט "Net @ Community Connectors", *עמותת תפוח*, (8/2014 – 8/2017 – 872,024 דולר), (מענק משנה: סיסקו מערכות בע"מ), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

224. פרויקט "איך מאייתים אלימות בעברית וערבית", *מוזיאון עין דור* (9/2015־9/2017 – 700,000 דולר), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

225. "תעסוקה, העצמה ומנהיגות למצוינות ישראלים אתיופים ובוגרי אוניברסיטאות ישראליות", יושם על ידי *עולים ביחד*, בין אוקטובר 2017 לספטמבר 2018 ובסכום של 154,705 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

226 הפרויקט "מרחיבים את המעגל: מבתי ספר דו־לשוניים להכללה אזרחית", *מרכז יד ביד לחינוך יהודי עברי בישראל* (9/2015–9/2018 – $1,197,226), https://il.usembassy.gov/conflict-management-and-mitigation-cmm-grants/

227. יושם על ידי סיכוי – *העמותה לקידום שוויון אזרחי*, בין אוקטובר 2017 לדצמבר 2018 ובסכום של 759,111 דולר, https://il.usembassy.gov/education-culture/middle-east-partnership-initiative-mepi/2017-2018-mepi-local-grants-us-embassy-tel-aviv/

תרומתם של יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל

1. "Infographic: Survey of Jewish Americans", *Pew Research Center – Religion and Public Life*, December 3, 2013, http://www.pewforum.org/2013/12/03/infographic-survey-of-jewish-americans/
2. Christine Mahoney, "Lobbying Success in the United States and the European Union", *Journal of Public Policy* 27, No.1 (2007): 35-56.
3. Andreas Dür and Dirk De Bièvre, "The Question of Interest Group Influence", *Journal of Public Policy* 27, No.1 (2007): 1-12.
4. Mahoney, "Lobbying Success in the United States and the European Union".

5. Raquel Hastley, "10 of the Biggest Lobbies in Washington", *Business Pundit*, April 26, 2011, http://www.businesspundit.com/10-of-the-biggest-lobbies-in-washington/; Kieren McCarthy, "Biggest Washington DC Lobbyist is Now a Tech Giant (Yes, it's Google)", *The Register*, January 24, 2018, https://www.theregister.co.uk/2018/01/24/google_washington_lobbying/
6. "כך הפך לובי הנשק בארה"ב לגוף המשפיע והמפחיד ביותר בוושינגטון", *The Marker*, 19 בדצמבר 2012, https://www.themarker.com/wallstreet/1.1888977
7. John Newhouse, "Diplomacy, Inc.: The Influence of Lobbies on U.S. Foreign Policy", *Foreign Affairs* 88, No. 3 (2009): 73-92.
8. Joseph Massad, "Blaming the Lobby", *Journal of Palestine Studies*, 35, No.3 (2006): 109-111, https://www.jstor.org/stable/10.1525/jps.2006.35.3.83
9. John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, "The Israel Lobby and US Foreign Policy", *Middle East Policy* 13, No.3 (2006): 29-87.
10. ריאיון עם מנכ"ל משרד הביטחון לשעבר, אלוף (מיל') דן הראל, 10 ביולי 2017.
11. Jeremy Ben-Ami, *A New Voice for Israel: Fighting for the Survival of the Jewish Nation* (New York: Palgrave Macmillan, 2011).
12. Dov Waxman, "The Israel Lobbies: A Survey of the Pro-Israel Community in the United States", *Israel Studies Forum* 25, No.1 (2010): 5-28.
13. "ניו יורק טיימס, 'הסיבה האמיתית שבגללה רפובליקאים תומכים בישראל: הכסף הגדול של אדלסון וחבריו'", *The Marker*, 4 במאי 2015, https://www.themarker.com/wallstreet/1.2607777
14. Ben-Ami, *A New Voice for Israel: Fighting for the Survival of the Jewish Nation*.
15. "Secretary of Defense Speech as Delivered by Secretary of Defense Leon E. Panetta, Washington D.C., March 06, 2012 at AIPAC Policy Conference", *U.S. Department of Defense*, http://archive.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1659.
16. Mearsheimer and Walt, "The Israel Lobby and US Foreign Policy".
17. Ben-Ami, *A New Voice for Israel: Fighting for the Survival of the Jewish Nation*.
18. Steven Windmueller, "The 2016 Election: Jews and Their Politics", *Jerusalem Institute for Public Affairs* 16, No. 4 (February 1, 2016), http://jcpa.org/article/the-2016-election-jews-and-their-politics/; Laura E. Adkins, "By the Numbers: 3 Key Takeaways from 2016 Jewish Vote", *Forward*, November 9, 2016, https://forward.com/news/353914/by-the-numbers-3-key-takeaways-from-the-2016-jewish-vote/; יניב פוהורילס, "הקול היהודי: כך הפכו היהודים לגורם משפיע בבחירות לנשיאות", *Ynet*, 5 בנובמבר 2016, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4874481,00.html
19. גיל טרוי, הקול היהודי: כוח פוליטי וזהות בבחירות לנשיאות ארצות הברית, נייר מחקר מס' 1, תוכנית רודרמן ללימודי יהדות ארה"ב באוניברסיטת חיפה, ספטמבר 2016, http://ajs.haifa.ac.il/images/Jewish_Vote-Ruderman_Program-HEB.pdf.
20. David Masci, "How Income Varies among U.S. Religious Groups", *Pew Research Center*, October 11, 2016, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/10/11/how-income-varies-among-u-s-religious-groups/
21. שם.
22. טרוי, הקול היהודי: כוח פוליטי וזהות בבחירות לנשיאות ארצות הברית.
23. Massad, "Blaming the Lobby".
24. Aleksandra Sandstrom, "Faith on the Hill", *Pew Research Center*, January 3, 2017, http://www.pewforum.org/2017/01/03/faith-on-the-hill-115/; Eric Cortellessa, "Almost 6% of Congress now Jewish — 28 Democrats and 2 Republicans", *Times of Israel*,

January 3, 2017, https://www.timesofisrael.com/almost-6-of-congress-now-jewish-28-democrats-and-2-republicans/

25. "דין אצ'יסון מסביר מדוע תמך טרומאן במדינת ישראל", **הצופה**, 6 באוקטובר 1969, https://bit.ly/2DZ19Fl

26. אמיר אורן, "הנרי קיסינג'ר: 'אתם יודעים שהצלנו אתכם ב־73', נכון?'", **הארץ**, 4 באוקטובר 2013, https://www.haaretz.co.il/2.2027/.premium-1.2132289.

27. "George W. Bush Administration: Jews in the Administration (2001-2009)", *Jewish Virtual Library*, (no date) https://www.jewishvirtuallibrary.org/jews-in-the-george-w-bush-administration

28. Mearsheimer and Walt, "The Israel Lobby and US Foreign Policy".

29. "Barack Obama Administration: Jews in the Administration", *Jewish Virtual Library*, https://www.jewishvirtuallibrary.org/jews-in-the-barack-obama-administration

30. טרוי, **הקול היהודי: כוח פוליטי וזהות בבחירות לנשיאות ארצות הברית**; פוהורילס, "הקול היהודי: כך הפכו היהודים לגורם משפיע בבחירות לנשיאות".

31. הענפים שנבחנו היו: תיירות, נדל"ן, השקעות הון סיכון, פילנתרופיה וייצוא.

32. "רציונל – פרויקטים כלכליים, בחינת השפעת הקשר עם יהדות התפוצות על הכלכלה הישראלית", **משרד התפוצות**, קיץ 2017 (להלן: דוח משרד התפוצות);

33. Eric Fleisch and Theodore Sasson, *The New Philanthropy: American Jewish Giving to Israeli Organizations* (Brandeis University, 2012), http://hdl.handle.net/10192/39

34. Ilan Zvi Baron, *Obligation in Exile: the Jewish Diaspora, Israel and Critique* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015).

35. "American Jewish Contributions to Israel (1948-2004)", *Jewish Virtual Library*, http://www.jewishvirtuallibrary.org/american-jewish-contributions-to-israel

36. Fleisch and Sasson, *The New Philanthropy: American Jewish Giving to Israeli Organizations*.

37. Benjamin Gidron, Avital Schlanger and Yael Elon. "The Contribution of Foreign Philanthropic Foundations to Israeli Society", *Civil Society and the Third Sector in Israel* Vol. 2, No.1 (2008): 11-31.

38. **דוח משרד התפוצות**

39. **שם.**

40. Gidron, et al., "The Contribution of Foreign Philanthropic Foundations to Israeli Society".

41. **דוח משרד התפוצות.**

42. **חוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית – הסוכנות היהודית לארץ ישראל, ספר החוקים 112, תשי"ג-1952.**

43. Annual Report of The State of Israel to the UNITED STATES Securities and Exchange Commission 2015 (FORM 18-K),, *State of Israel, Ministry of Finance*, 2015, p.30, https://mof.gov.il/en/InternationalAffairs/InvestorRelations/Prospectuses/Annual%20Report%202015%20on%20Form%2018-K.PDF Rates/18kamendment.aspx

44. **אתר ה"בונדס":** http://www.israelbonds.com/About-Us/DCI-Israel-Bonds.aspx.

45. עמי דור־און, "ה'בונדס' כסוכנות נסיעות", *News1*, 31 במארס 2011, http://www.news1.co.il/Archive/003-D-58202-00.html; **יחיאל רחבי ואשר וינגרטן, "יובל שנים לגיוס הון חיצוני באמצעות ארגון הבונדס", בנק ישראל**, 6 בספטמבר 2004, http://www.boi.org.il/deptdata/neumim/neum163h.pdf

46. "Annual Reports 2000-2015".

47. Fleisch and Sasson, *The New Philanthropy: American Jewish Giving to Israeli Organizations*.
48. "יהדות ארה"ב למען ילדי שדרות ועוטף עזה", ערוץ 7, 22 בנובמבר 2006, https://www.inn.co.il/News/News.aspx/156618
49. Fleisch and Sasson, *The New Philanthropy: American Jewish Giving to Israeli Organizations*.
50. "'היחסים המיוחדים' בין ישראל לארה"ב", מכון ראות, 17 במאי 2009, http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=3621.
51. יצחק בן־חורין, "משבר עם יהדות ארה"ב: 'ביטחון ישראל על הכף'", Ynet, 4 באפריל 2010, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3871347,00.html
52. ריאיון עם משה (בוגי) יעלון, 22 באוגוסט 2017.
53. צ'ק פריילין, "הניחו לאייפא"ק, מדובר בהצלחה", **הארץ**, 5 באפריל 2017, http://www.haaretz.co.il/misc/article-print-page/.premium-1.4002317
54. "יחסי ישראל-ארה"ב", מתוך דף הפייסבוק של קרן משפחת רודרמן, https://www.facebook.com/rudermanfoundation/posts/1084934894972052:0.
55. "Strengthen U.S.-Israel Strategic Cooperation", December 2014, https://bit.ly/2DZ9PeY
56. *AIPAC Website*, https://www.aipac.org/-/media/publications/policy-and-politics/fact-sheets/new-horizons/new-horizons-suite.pdf.
57. **מצב העם היהודי, הערכה שנתית 2017–תשע"ז**, ירושלים, המכון למדיניות העם היהודי (JPPI), 2017, http://jppi.org.il/new/he/article/aa2017/#.Ww5p9kiFM2w
58. *AJC Website*, https://www.ajc.org/muslim-jewish-relations; https://www.ajc.org/latino-jewish-cooperation
59. "Israel's New Horizons – Water, Agriculture, Energy Security, Homeland Security", *AIPAC Website*, October 2016, https://www.aipac.org/-/media/publications/policy-and-politics/fact-sheets/new-horizons/new-horizons-suite.pdf.
60. כמו, למשל, המשלחות של מנהיגים לטינו־אמריקאים שמוציא ארגון JINSA לישראל (http://www.jinsa.org/events-programs/latino-jewish-alliance/all); משלחות של מנהיגים אפרו־אמריקאים שמארגנת "הליגה לידידות אמריקה-ישראל", (https://aifl.org/2016-african-american-leadership-delegation/); משלחות של מנהיגים מוסלמים־אמריקאים המאורגנות על ידי "הוועד היהודי־אמריקאי" (http://projectinterchange.org/?seminars=1), ועוד.
61. אתר ארגון TIP: https://www.theisraelproject.org/mission
62. "Academic Partnership Launches between US and Israel", American Friends of the Hebrew University, July 9 2017, https://www.afhu.org/2017/09/07/academic-partnership-launches-between-us-and-israel-2/; Viva Sarah Press, "NFL Football Stars Announce Visit to Israel", *Israel 21c*, February 6, 2017 https://www.israel21c.org/nfl-football-stars-announce-visit-to-israel/
63. "Bill Summary: U.S.-Israel Enhanced Security Cooperation Act of 2012 (S. 2165)", *AIPAC Website*, July 2012, https://www.aipac.org/~/media/Publications/Policy%20and%20Politics/AIPAC%20Analyses/Bill%20Summaries/2012/Bill%20Summary%20Security%20Cooperation%20Senate%20FINAL.pdf
64. דף הפייסבוק של קרן משפחת רודרמן.
65. Michael Wilner, "Congress Enshrines Israel in a New Class of Ally", *Jerusalem Post,* December 4, 2014, https://www.jpost.com/International/US-House-of-Representatives-passes-bill-declaring-Israel-major-strategic-partner-383616; Rebecca Shimoni Stoil, "US Congress Passes Israel Strategic Partnership Bill", *Times of Israel*, December 4, 2014, https://www.timesofisrael.com/us-congress-passes-israel-strategic-partnership-bill/

66. עמרי נחמיאס וטל שלו, "ככל שישראל בטוחה, כך ארה"ב בטוחה: נחתם הסכם הסיוע הביטחוני", *וואלה NEWS*, 15 בספטמבר 2016, https://news.walla.co.il/item/2997467
67. שמואל רוזנר, "במרכז ועידת אייפא"ק עמד הקרב החשוב ביותר שניהל הארגון עד כה", **מעריב**, 30 במארס 2017, http://www.maariv.co.il/news/politics/Article-579632
68. "Near East Report: AIPAC Flagship Publication on American Middle East Policy", *AIPAC Website*, May 22, 2014, https://www.aipac.org/-/media/publications/policy-and-politics/aipac-periodicals/near-east-report/2014/05/ner052214.pdf
69. **ארגוני יהדות צפון אמריקה: המדריך הראשון להתמצאות במפת הארגונים של הקהילה היהודית בצפון אמריקה**, הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה בשותפות עם קרן משפחת רודרמן, ישראל, 2016, עמוד 110, https://bit.ly/2q6cPtZ
70. **אתר** JINSA, http://www.jinsa.org/about-jinsa
71. **פריילין, "הניחו לאיפא"ק מדובר בהצלחה".**
72. David Montgomery, "Rounds Hires Top Aides from Johanns, AIPAC", *Argus Leader*, December 12, 2014, http://www.argusleader.com/story/davidmontgomery/2014/12/11/rounds-top-aides/20259415/; "Senators Urge President to Veto One-Sided U.N. Resolutions", *AIPAC Website*, September 19, 2016, https://bit.ly/2IG9dcQ
73. Branko Marcetic, "The Shape-Shifter", *Jacobin*, September 9, 2017, https://www.jacobinmag.com/2017/05/kirsten-gillibrand-trump-clinton-cabinet; Michael Wilner, "Democrats Join Senate Condemnation of Obama-Backed UN Israel Resolution", *The Jerusalem Post*, January 4, 2017, http://www.jpost.com/American-Politics/Democrats-join-Senate-to-condemn-Obama-backed-UN-Israel-resolution-477479.
74. "Rep. Ros-Lehtinen, Sen. Cruz Lead Bipartisan Letter to UNESCO Member States: Do Not Rewrite Jerusalem's History", June 7, 2010, https://ros-lehtinen.house.gov/press-release/rep-ros-lehtinen-sen-cruz-lead-bipartisan-letter-unesco-member-states-do-not-rewrite.
75. "UNESCO Director-General in Washington", *UNESCO Press*, *UNESCO Website*, December 14, 2011, http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/unesco_director_general_in_washington/
76. **בהתבסס על נתונים שהועברו בינואר 2018 למכון למחקרי ביטחון לאומי על ידי הארגונים:** Hillel International **ו**-Israel on Campus Coalition (ICC)**. המסמכים נמצאים בידי המחברת.**
77. "ACLU Urges Senators to Reject Anti-BDS Bill", *Forward,* July 18, 2017, https://forward.com/fast-forward/377340/aclu-urges-senators-to-reject-anti-bds-bill/
78. "Foundation will Counter BDS by Promoting Israeli High-tech", *HAARETZ*, October 6, 2015, https://www.haaretz.com/israel-news/business/ngo-to-counter-bds-by-promoting-israeli-high-tech-1.5405870
79. Ron Kampeas, "Sheldon Adelson Group Changes how it's Selling Israel on Campus", *Times of Israel*, October 4, 2017, https://www.timesofisrael.com/sheldon-adelson-group-changes-how-its-selling-israel-on-campus/
80. "Conference of Presidents Calls on UNESCO World Heritage Committee to Reject Biased and Insulting Resolution", *Conference of Presidents Website*, October 21, 2016, https://www.conferenceofpresidents.org/content/conference-presidents-calls-unesco-world-heritage-committee-reject-biased-and-insulting.
81. "B'nai B'rith Delegation Advocates for Israel at U.N. Educational, Scientific and Cultural Organization in Paris", *B'nai B'rith Website*, March 20, 2017, http://www.

bnaibrith.org/press-releases/bnai-brith-delegation-advocates-for-israel-at-un-educational-scientific-and-cultural-organization-in-paris

82. "Nine UN Ambassadors Visiting Israel with Israeli Ambassador Danny Danon and AJC CEO David Harris", *CISION PR-Newswire*, July 2, 2018, https://www.prnewswire.com/news-releases/nine-un-ambassadors-visiting-israel-with-israeli-ambassador-danny-danon-and-ajc-ceo-david-harris-300482873.html

83. "AJC Delegation Visits Estonia following Opening of AJC Central Europe", CISION PR-Newswire, March 31, 2017, https://www.prnewswire.com/news-releases/ajc-delegation-visits-estonia-following-opening-of-ajc-central-europe-300432611.html; "AJC Delegation Visits Vilnius and Meets Foreign Minister", Jewish Community of Lithuania, January 18, 2018, http://www.lzb.lt/en/2018/01/18/ajc-delegation-visits-vilnius-and-meets-foreign-minister/; "AJC Delegation Visits China, Meets with Foreign Minister", *CISION PR-Newswire*, October 29, 2017, https://www.prnewswire.com/news-releases/ajc-delegation-visits-china-meets-with-foreign-minister-300545205.html; "President Ilham Aliyev Met with Representatives of American Jewish Organizations in New York", *AZERTAC* (Azerbaijan State News Agency), September 18, 2017, https://azertag.az/en/xeber/President_Ilham_Aliyev_met_with_representatives_of_American_Jewish_organizations_in_New_York_VIDEO-1094802; "President Ilham Aliyev Received Executive Vice Chairman/CEO of Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations", *AZERTAC*, December 20, 2017, https://azertag.az/en/xeber/1122571; "Azerbaijani Foreign Minister Meets Leaders of Religious Communities in United States", *AZERTAC*, May 27, 2017, https://azertag.az/en/xeber/1065261; "President Ilham Aliyev Met with Heads of American Jewish Organizations, *AZERTAC*, March 31, 2016, https://azertag.az/en/xeber/938732

84. Gil Stern Hoffman, "Pro-Israel Caucus Forming in Russian Parliament", *The Jerusalem Post*, May 25, 2013, http://www.jpost.com/Jewish-World/Jewish-News/Pro-Israel-caucus-forming-in-Russian-parliament-314341.

85. "AJC Opens Central Europe Office", *AJC – Global Voice*, March 22, 2017, https://www.ajc.org/news/ajc-opens-central-europe-office

86. "Conference of Presidents Calls on France to Cancel Ill-Conceived Paris Summit on Middle East Peace – Asks U.S. and Other Countries not to Participate", *Conference of Presidents Website*, December 30, 2016**,** https://bit.ly/2O5qm5u

87. **טל שלו ועמרי נחמיאס, "בתמיכת 128 מדינות: האו"ם אישר את ההצעה נגד ההכרה בירושלים", *וואלה NEWS*, 22 בדצמבר 2017,** https://news.walla.co.il/item/3121287

88. Tovah Lazaroff, "Czech Republic Says Jerusalem Consulate First Step on Path to Embassy Move", *The Jerusalem Post*, April 25, 2018, https://www.jpost.com/Israel-News/Czech-Republic-to-open-Jerusalem-consulate-not-embassy-552755.

89. "AJC Project Interchange", *AJC Website*, http://projectinterchange.org/

90. **יאסר עוקבי, "דיווח: התכנית של טראמפ – מדינה פלסטינית תקום, אך לא בגבולות '67", *מעריב*, 24 בספטמבר 2017,** http://www.maariv.co.il/news/politics/Article-600279; **דניאל סלאמה ורויטרס, "תוכנית השלום של טראמפ: קושנר נפגש עם המלך עבדאללה", *Ynet*, 19 ביוני 2018,** https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5291529,00.html

91. **בהתבסס על נתונים שהועברו בינואר 2018 למכון למחקרי ביטחון לאומי על ידי ארגון ג'יי־סטריט. המסמכים נמצאים בידי המחברת.**

92. "AIPAC, other Pro-Israel Leaders at Senate Meet Laud Kerry Initiative", *JTA*, June 26, 2013, https://www.jta.org/2013/06/26/news-opinion/politics/aipac-others-commend-kerry-initiative-in-senate-meet

93. "Kerry Briefs Jewish Leaders on Peace Talks", *JTA*, August 8, 2013, https://www.jta.org/2013/08/08/news-opinion/united-states/kerry-briefs-jewish-leaders-on-peace-talks

94. **פרייליך, "הניחו לאיפא"ק, מדובר בהצלחה".**

95. **"**King Meets Representatives of Jewish Organizations in US", *The Jordan Times*, September 18, 2017, http://www.jordantimes.com/news/local/king-meets-representatives-jewish-organisations-us

96. Jack Rosen, "American Jews Should Work with the Arabs, Not Against Them", *American Jewish Congress Website*, December 18, 2017, https://ajcongress.org/content/american-jews-should-work-arabs-not-against-them

97. "Conference of Presidents Delegation Meets with Egyptian President Sisi", *Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations website*, February 2016, https://www.conferenceofpresidents.org/content/conference-presidents-delegation-meets-egyptian-president-sisi-0; "U.S. Jewish Leaders Meet Egypt's El-Sisi Days after Meeting Turkey's Erdogan", *JNS*, February 11, 2016, http://www.jns.org/news-briefs/2016/2/11/conference-of-presidents-meets-with-egypts-el-sisi-days-after-erdogan-meeting#.Wkod4N-WbIU=

98. Herb Keinon, "Turkey's Erdogan Meets American Jewish Delegation in Ankara", *The Jerusalem Post*, February 9, 2016, http://www.jpost.com/Diaspora/Turkeys-Erdogan-meets-American-Jewish-delegation-in-Ankara-444379; A Delegation of American Jewish Organizations, AHEPA, AHI, Visits Cyprus", *Greek News Online*, February 26, 2017, http://www.greeknewsonline.com/a-delegation-of-american-jewish-organizations-ahepa-ahi-visits-cyprus/; "Conference of Presidents Delegation Meets with Egyptian President Sisi"; "U.S. Jewish Leaders meet Egypt's El-Sisi Days after Meeting Turkey's Erdogan". *JNS – Jewish News Service*, February 11, 2016, http://www.jns.org/news-briefs/2016/2/11/conference-of-presidents-meets-with-egypts-el-sisi-days-after-erdogan-meeting#.Wkod4N-WbIU=

99. "Al-Sisi Received a US Jewish Delegation and Jordan King Last Week. Is there a New Deal Being Cooked up behind Closed Doors?", *Middle East Observer*, February 28, 2017, https://www.middleeastobserver.org/2017/02/28/al-sisi-met-received-a-us-jewish-delegation-and-jordan-king-last-week-is-there-a-new-deal-being-cooked-up-behind-closed-doors/.

100. "American Jewish Delegation Makes Visit to Saudi Arabia", *The Washington Post*, January 23, 1992, https://wapo.st/2NmuARf

101. "AJC Delegation Visits Arabian Gulf",*CISION – PR News Wire*, November 21, 2017, https://www.prnewswire.com/news-releases/ajc-delegation-visits-arabian-gulf-300560391.html; Frédéric Encel, "A New Era in Israeli-Saudi Relations?", *AJC Website*, January 31, 2018, https://www.ajc.org/news/a-new-era-in-israeli-saudi-relations.

102. "Qatar Said to Be Seeking Meetings with US Jewish Leaders", *Times of Israel*, November 13, 2017, https://www.timesofisrael.com/qatar-said-to-be-seeking-meetings-with-us-jewish-leaders/.

103. "Saudi Crown Prince Set to Meet with American Jewish Leaders", *i24NEWS International*, March 28, 2018, https://www.i24news.tv/en/news/international/170981-180328-saudi-

crown-prince-set-to-meet-with-american-jewish-leaders; "MBS meets AIPAC, anti-BDS Leaders during US Visit", *Al-Jazeera*, March 29, 2018, https://www.aljazeera.com/news/2018/03/mbs-meets-aipac-anti-bds-leaders-visit-180329091244300.html; Michael Wilner, "Saudi Crown Prince Meets with U.S. Jewish Groups", *The Jerusalem Post*, March 29, 2018, https://www.jpost.com/International/Saudi-crown-prince-meets-with-US-Jewish-groups-and-is-attacked-547478.

104. Jeffrey Goldberg, "Saudi Crown Prince: Iran's Supreme Leader 'Makes Hitler Look Good'", *The Atlantic*, April 2, 2018, HTTPS://WWW.THEATLANTIC.COM/INTERNATIONAL/ARCHIVE/2018/04/MOHAMMED-BIN-SALMAN-IRAN-ISRAEL/557036/.

105. איתי מק, "הרומן של נתניהו וטראמפ עם יורש העצר הסעודי עלול להתפוצץ לנו בפנים", **שיחה מקומית**, 3 בדצמבר 2017, https://bit.ly/2Asg7hB; ארי הייסטין, "התחממות היחסים בין ישראל למעצמות אזוריות: האם טורקיה היא הבאה בתור", **עדכן אסטרטגי**, כרך 19, גיליון 4, ינואר 2017, https://bit.ly/2pCmf29; ראובן לייב, "ישראל והערבים בחימום יחסים", *News1*, 11 בנובמבר 2016, http://www.news1.co.il/Archive/003-D-115861-00.html; "מדינות במפרץ מציעות: שיפור יחסים עם ישראל בתמורה לעצירת בנייה בהתנחלויות", *Ynet*, 16 במאי 2017, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4962887,00.html; בת אל בנימין, "דיווח: סעודיה וישראל יקימו קשרים כלכליים", **ערוץ 20**, 16 ביוני 2017, https://bit.ly/2O7403G

106. Simon Henderson, "From Bahrain to Jerusalem", *Foreign Policy*, December 13, 2017, http://foreignpolicy.com/2017/12/13/from-bahrain-to-jerusalem-arab-relationship-israel/.

107. שם.

108. "AJC Delegation Visits Arabian Gulf"; Encel, "A New Era in Israeli-Saudi Relations?".

109. "AJC Delegation Concludes Russia Visit", *CISION – PR News Wire*, July 8, 2011, https://www.prnewswire.com/news-releases/ajc-delegation-concludes-russia-visit-125227444.html; "In Bulgaria and Romania, Delegation Talks Policy and Meets Local Jews", *JTA*, February 16, 2005, https://www.jta.org/2005/02/16/archive/in-bulgaria-and-romania-delegation-talks-policy-and-meets-local-jews.

110. "חדשנות מדעית טכנולוגית בישראל – דרושה יד ממשלתית מכוונת – מסגרת תפיסתית", **מכון ראות**, אוקטובר 2013, http://www.reut-institute.org/Data/Uploads/PDFVer/innovation.pdf; רונית דומקה, "OECD: כלכלת ישראל חזקה וצומחת מהר – אך על הממשלה לפעול לצמצום פערים", *The Marker*, 11 במארס 2018, https://www.themarker.com/wallstreet/1.5890262; "כלכלת ישראל", גלובס, (אוסף כתבות), 2018, https://bit.ly/2y0RwjQ D

111. דוח משרד התפוצות.

112. שם.

113. שם.

114. שם.

115. "Larry King Funds Venture Promoting Israeli High Tech", *Times of Israel*, January 24, 2014, https://www.timesofisrael.com/larry-king-funds-venture-promoting-israeli-high-tech/; Viva Sarah Press, "Haim Saban to Invest $100 Million in Israeli startups", *Israel21c*, March 2, 2016, https://www.israel21c.org/haim-saban-to-invest-100-million-in-israeli-startups/; David Wainer, "Paul Singer Embraces Start-Up Nation in Battle for Israel Economy", *Bloomberg*, June 11, 2015, https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-10-06/paul-singer-embraces-startup-nation-in-battle-for-israel-economy; Idan Rabi, "Stephen Bronfman Sets up Israel Investment Fund", *Globes*, February 2,

2015, http://www.globes.co.il/en/article-stephen-bronfman-sets-up-israel-investment-fund-1001009263.

116. "ניגריה וגאנה: פגישות אישיות עם משלחת עיסקית בכירה בתחום פיננסים, חקלאות, אנרגיה וטכנולוגיית מידע 17.7.17", **אתר לשכת המסחר תל אביב והמרכז**, 1 ביולי 2017, https://www.chamber.org.il/calendar/1379/78200/; סיון איזסקו, "אנשי עסקים קליפורניים באים לעשות עסקים בישראל", *Biz Portal*, 6 במארס 2007, http://www.bizportal.co.il/general/news/article/139281

117. "Donors Making a Difference", *The U.S.-Israel Binational Science Foundation (BSF) website*, (no date), http://www.bsf.org.il/bsfpublic/DefaultPage1.aspx?PageId=6103&innerTextID=6103.

118. בהתבסס על נתונים שהועברו למכון למחקרי ביטחון לאומי על ידי הפדרציה היהודית של סאן פרנסיסקו, בינואר 2018 המסמך נמצא בידי המחברת.

119. "Israel's New Horizons".

120. שם.

121. באמצעות קרן המחקר והפיתוח החקלאית המשותפת ארצות הברית-ישראל U.S.-Israel Binational Agriculture Research and Development Fund (BARD).

122. שם.

123. "יהדות ארה"ב למען ילדי שדרות ועוטף עזה", **ערוץ 7**, 22 בנובמבר 2006, https://www.inn.co.il/News/News.aspx/156618; עמירם ברקת, "איחוד הקהילות היהודיות בצפון אמריקה יעביר 11 מיליון שקל לישובי עוטף עזה ושדרות", *TheMarker*, 22 בנובמבר 2006, https://www.themarker.com/career/1.387332; יצחק בן־חורין, "יהודי ארה"ב יממנו ימי כיף לילדי שדרות", *Ynet*, 18 בינואר 2008, https://www.yn/et.co.il/articles/0,7340,L-3496076,00.html; יערה מייטליס, "קרן חדשה לסיוע חירום לנפגעי הקסאמים", **ערוץ 7**, 19 בדצמבר 2007, https://www.inn.co.il/News/News.aspx/169695

124. אמיר תיבון, "יחסינו לאן: המשברים הגדולים עם ארה"ב", וואלה*NEWS*, 30 באוקטובר 2014, https://news.walla.co.il/item/2797509

125. עמרי נחמיאס וטל שלו, 'ככל שישראל בטוחה, כך ארה"ב בטוחה: נחתם הסכם הסיוע הביטחוני"

126. בן־חורין, "משבר עם יהדות ארה"ב: 'ביטחון ישראל על הכף'".

127. איתמר אייכנר, "מכתב אזהרה לנתניהו מסנאטורים יהודים בראשות סנדרס: 'השלכות קשות להחלטות הכותל והגיור'", *Ynet*, 19 בספטמבר 2017, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5018756,00.html

128. Eric Cortellessa, "Major US Jewish Groups Implore Netanyahu to 'Resolve' Western Wall Crisis", *Times of Israel*, June 28, 2017, https://www.timesofisrael.com/major-us-jewish-groups-implore-netanyahu-to-resolve-western-wall-crisis/.

129. Daniel K. Eisenbud, "North America Jewish Leaders: Please Don't Deport Africans", *The Jerusalem Post*, January 9, 2018, http://www.jpost.com/Diaspora/North-American-Jewish-leaders-Please-dont-deport-Africans-533195.

130. נעה לנדאו ואמיר תיבון, "ארגון הגג של יהודי אמריקה: 'חוק הלאום הוא נסיגה ביחס לזכויות מיעוטים'", **הארץ**, 2 באוגוסט 2018, https://www.haaretz.co.il/news/politi/1.6339936

131. דוח משרד התפוצות.

132. בהתבסס על נתונים שהועברו למכון למחקרי ביטחון לאומי על ידי הפדרציה היהודית של סאן פרנסיסקו.

133. Ruderman Family Foundation, http://rudermanfoundation.org/.

134. אתר פרויקט "תגלית", http://www.taglitisrael.co.il/

135. Ruty Korotaev, "Chai: Birthright at 18", *The Jerusalem Post*, June 9, 2018, https://www.jpost.com/Israel-News/Chai-Birthright-at-18-559532.
136. Waxman, "The Israel Lobbies: A Survey of the Pro-Israel Community in the United States".
137. אברהם בן צבי, **ארצות הברית בזירה הבינלאומית מאז 1945**, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה, 2006, עמ' 205–211.

תפיסות ומודעות בישראל והשפעתן על גיבוש מדיניות וקבלת החלטות

1. בנספח מופיעים שמות המרואיינים. הבחירה בהם הייתה לפי שיוכם למגזרים הנבחנים (מערכת הביטחון, תקשורת וכיוצא באלה), והתבססה על מומחיות והבנת המרואיינים בנושא המחקר (ארצות הברית, יהדות ארצות הברית והביטחון הלאומי של ישראל), ו/או על התפקידים אותם מילאו בעבר או בהווה.
2. ד"ר ציפי ישראל, "מדד הביטחון הלאומי: מחקר דעת קהל 2017–2018", *המכון למחקרי ביטחון לאומי*, נובמבר–דצמבר 2017, https://bit.ly/2x83t64
3. חמי שלו, "סקר 'הארץ': 43% מהחילונים בישראל לא מעוניינים שרוב יהודי ארה"ב יעלו לארץ", **הארץ**, 4 ביולי 2018, https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-MAGAZINE-1.6242368
4. "AJC 2018 Survey of Israeli Jewish Opinion", AJC Website, June 10, 2018, https://www.ajc.org/news/survey2018/Israel; "AJC 2018 Survey of American Jewish Opinion", June 10, 2018, https://www.ajc.org/news/survey2018; "AJC 2018 Survey of American and Israeli Jewish Opinion", June 10, 2018 https://www.ajc.org/news/ajc-comparative-surveys-of-israeli-us-jews-show-some-serious-divisions
5. מפגש עם פרופ' גור אלרואי, 4 בדצמבר 2017.
6. מדד הביטחון הלאומי של המכון למחקרי בטחון לאומי (2017–2018).
7. "AJC 2018 Survey of Israeli Jewish Opinion".
8. מדד הביטחון הלאומי של המכון למחקרי בטחון לאומי (2017–2018).
9. "AJC 2018 Survey of Israeli Jewish Opinion".
10. שלו, "סקר 'הארץ': 43% מהחילונים בישראל לא מעוניינים שרוב יהודי ארה"ב יעלו לארץ".
11. מדד הביטחון הלאומי של המכון למחקרי בטחון לאומי (2017–2018).
12. שם.
13. איתן שיקלי, "יהודי ארה"ב חיים בסרט. אנחנו לא", *Ynet*, 26 באפריל 2018, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5240667,00.html
14. שלו, "סקר 'הארץ': 43% מהחילונים בישראל לא מעוניינים שרוב יהודי ארה"ב יעלו לארץ".
15. "AJC 2018 Survey of Israeli Jewish Opinion".
16. שלו, "סקר 'הארץ': 43% מהחילונים בישראל לא מעוניינים שרוב יהודי ארה"ב יעלו לארץ"
17. "AJC 2018 Survey of Israeli Jewish Opinion".
18. שלו, "סקר 'הארץ': 43% מהחילונים בישראל לא מעוניינים שרוב יהודי ארה"ב יעלו לארץ".
19. ד"ר עינת וילף, דברים במושב בנושא "יהדות ארצות הברית והביטחון הלאומי", הכנס הבינלאומי השנתי ה־11 של המכון למחקרי ביטחון לאומי, 30־31 בינואר 2018, **אתר המכון למחקרי ביטחון לאומי**, https://bit.ly/2OzVRR9
20. שמעון כהן, "שדולה חדשה: יחסי ישראל–יהדות ארה"ב", **ערוץ 7**, 21 בינואר 2012, https://www.inn.co.il/News/News.aspx/232402.

21. ראיון עם חבר הכנסת והשר לשעבר דן מרידור, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 21 ביוני 2017.
22. ליסה גולדמן, "הדור הצעיר של יהודי ארה"ב מתעורר מהפנטזיה על ישראל", **שיחה מקומית**, 5 בינואר 2016, https://mekomit.co.il/ps/37088; צבי גיל, "ישראל ויהודי אמריקה: יחסים על בסיס שונה", *NEWS1*, 25 ביולי 2010, http://www.news1.co.il/Archive/003-D-50347-00.html.
23. ראו למשל: "נאום שר החוץ אביגדור ליברמן בפני ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים הגדולים בארה"ב", **אתר משרד החוץ**, 18בפברואר 2014, http://mfa.gov.il/MFAHEB/PressRoom/Pages/Liberman_Speech_to_Conference_of_Presidents_180214.aspx; "ליברמן: דברי חוטובלי על יהדות ארה"ב – אומללים", **ערוץ 7**, 23 בנובמבר 2017, https://www.inn.co.il/News/Flash.aspx/596285
24. שטייניץ היה יו"ר הוועדה הביטחונית המשותפת לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת ולקונגרס של ארצות הברית, יחד עם סנטור ג'ון קייל ממדינת אריזונה. ראו: "חבר הכנסת יובל שטייניץ", **אתר הכנסת**, http://main.knesset.gov.il/mk/pages/MkPersonalDetails.aspx?MKID=695
25. יוסי ורטר, "במאבקו לשרוד עוד שנה בשלטון, נתניהו שכח מה זה להיות יהודי", **הארץ**, 30 ביוני 2017, https://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.4214486
26. איתמר אייכנר ומורן אזולאי, "'חוטובלי נגד יהודי ארה"ב: 'חיים בנוחות, לא נלחמים'; נתניהו: 'אין מקום להשתלחות כזו'", *Ynet*, 23 בנובמבר 2017, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5046939,00.html
27.
28. שם.
29. שם.
30. ניר מועלם, "דרעי: 'מה נעשה אם יקום בית דין ויגייר מסתננים?'", *עדין 20*, 3 ביולי 2017, https://www.20il.co.il/?p=50.
31. קובי נחשוני, "דרעי נגד הרפורמים: 'גורמים לחורבן ביהדות'", *Ynet*, 8 בנובמבר 2016, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4875799,00.html
32. שם.
33. יאיר אטינגר, "שר הדתות נגד הרפורמים: לא יכול להגיד שהם יהודים", **הארץ**, 7 ביולי 2015, https://www.haaretz.co.il/misc/article-print-page/1.2678741
34. שם.
35. גיל קלנר, "בנט עונה לאזולאי: 'כל יהודי הוא יהודי'", **סרוגים**, 8 ביולי 2015, https://www.srugim.co.il/?p=120051.
36. "רגב על הרחבה המשותפת בכותל: 'לא רוצה לראות נשים עם טלית'", **הארץ**, 28 ביוני 2018, https://www.haaretz.co.il/news/politi/1.6220041
37. שם.
38. "President Rivlin Addresses JFNA General Assembly in Los Angeles", *Israeli Missions Around The World*, November 14, 2017, http://embassies.gov.il/MFA/PressRoom/2017/Pages/President-Rivlin-addresses-JFNA-General-Assembly-14-November-2017.aspx.
39. אטילה שומפלבי, אלכסנדרה לוקש וקובי נחשוני, "הרב שלמה עמאר: 'הרפורמים רומסים את היהדות'", Ynet, 26 ביוני 2017, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4980883,00.html.
40. עדי דניאל, "לראשונה: יהודי התפוצות ידליקו משואה ביום העצמאות", **ערוץ 20**, 26 במארס 2017, http://www.20il.co.il/לראשונה-יהודי-התפוצות-נקראים-להדליק-מ/; "נבחרו מדליקי המשואות בטקס הממלכתי בהר הרצל", **אתר משרד התרבות והספורט**, 19 באפריל 2017, https://www.gov.il/he/Departments/news/madlikei_mesuot_2017
41. ורטר, "במאבקו לשרוד עוד שנה בשלטון, נתניהו שכח מה זה להיות יהודי".

42. מפגש למידה עם פרופ׳ זוהר שגב, 4 בדצמבר 2017.
43. מורן אזולאי, ״לפיד על ביטול מתווה הכותל: ׳פגיעה קשה ברגשותיהם של מיליוני יהודים׳״, *Ynet*, 25 ביוני 2017, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4980660,00.html
44. הרב קינון, ״נתניהו לאיפא״ק: ׳הבחירה הייתה בין הקפאת מתווה הכותל לבין פירוק הממשלה׳״, **מעריב**, 30 ביוני 2017, http://www.maariv.co.il/news/politics/Article-589884
45. יקי אדמקר, ״נתניהו מקדם רחבת תפילה משותפת בכותל, מירי רגב הודיעה שתתנגד״, *וואלה! NEWS*, 20 ביוני 2018, https://news.walla.co.il/item/3167487
46. טל שלו, ״הסוכנות היהודית בירכה על פתרון משבר הגיור: ״מקווים לחיזוק העם״, *וואלה!NEWS*, 30 ביוני 2017, https://news.walla.co.il/item/3077583
47. דני זקן, ״המשבר הבא? חוק הגיור חוזר לממשלה״, **אל־מוניטור**, 25 באפריל 2018, http:// www.al-monitor.com/pulse/iw/originals/2018/04/israel-judaism-conversions-chief-rabbinate-authority-us.html#ixzz5E39WiNaf; יאיר שרקי, ״רשות גיור חדשה, ייצוג לכל הזרמים״, **מאקו**, 3 ביוני 2018, https://www.mako.co.il/news-military/politics-q2_2018/Article-caa946d97d4c361004.htm
48. יקי אדמקר, ״נתניהו קיבל את מסקנות ועדת חוק הגיור; הרבנים הראשיים: ׳פרצה חמורה׳, *וואלה!News*, 3 ביוני 2018, https://news.walla.co.il/item/3162984
49. אהרון רבינוביץ, ״דרעי: מתנגד באופן חד משמעי להמלצות חוק הגיור, הן לא יקודמו״, **הארץ**, 3 ביוני 2018, https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.6139152; אהרון רבינוביץ, ״בניסיון להיאבק בחוק הגיור, רבנים בכירים בציונות הדתית חברו לחרדים״, **הארץ**, 19 ביולי 2018, https://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.6290960
50. Daniel K. Eisenbud, “North America Jewish Leaders: Please Don’t Deport Africans”, *The Jerusalem Post*, January 9, 2018, http://www.jpost.com/Diaspora/North-American-Jewish-leaders-Please-dont-deport-Africans-533195; “Hundreds of US Rabbis Sign Letter Against Israel’s Migrant Deportation”, *The Jerusalem Post,* January 9, 2018, https://www.jpost.com/Israel-News/Hundreds-of-US-rabbis-sign-letter-against-Israels-migrant-deportation-540036
51. חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, ספר החוקים (ס״ח) תשע״ח, 898.
52. חזקי ברוך, ״נתניהו: חוק הלאום יעבור במושב הנוכחי״, **ערוץ 7**, 12 ביוני 2017, https://www.inn.co.il/News/News
53. מורן אזולאי, ״נתניהו: נעביר את חוק הלאום. הוא חשוב כדי להבטיח את יסוד הקיום שלנו״, *Ynet*, 16 ביולי 2018, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5311038,00.html
54. Alan Dershowitz at *i24NEWS* (on twitter), July 25, 2018, https://twitter.com/i24NEWS_EN/status/1022160697533386752
55. “American and Israeli Jews: Twin Portraits From Pew Research Center Surveys”, *Pew Research Center,* January 24, 2017, http://www.pewforum.org/essay/american-and-israeli-jews-twin-portraits-from-pew-research-center-surveys/
56. שם.
57. “AJC 2018 Survey of American Jewish Opinion”.
58. “Chapter 5: Connection with and Attitudes toward Israel”, *Pew Research Center*, October 1, 2013, http://www.pewforum.org/2013/10/01/chapter-5-connection-with-and-attitudes-towards-israel/
59. Peter Beinart, “The Failure of the American Jewish Establishment”, *The New York Review of Books*, June 10, 2010.
60. **ליאת שלזינגר, ישו זה כאן, עלייתה והשפעתה של הברית הפוליטית בין הימין הישראלי לנצרות האוונגליסטית**, מולד – המרכז להתחדשות הדמוקרטיה, 12 בפברואר 2015, http://www.molad.

org/images/upload/files/evangelists.pdf; ג׳ודי מלץ, ״התרומות של האוונגליסטים הולכות וגדלות, והישראלים כבר לא מתביישים לקבל״, **הארץ**, 16 באוגוסט 2016, https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.3039938; תומר פרסיקו, ״הברית החדשה בין הציונות הדתית לנצרות״, **הארץ**, 24 במאי 2018, https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.6115151

61. סוזן מייקל, ״מדוע הנוצרים האוונגליסטים תומכים כל כך בישראל?״, **מידה**, 26 בספטמבר 2016, https://bit.ly/2LcCyMt; יורגן בולר, ״המהפכה האוונגליסטית – הנכס האסטרטגי החשוב ביותר לישראל״, **מידה**, 28 ביוני 2017, https://bit.ly/2Mlh0BZ; מאיר עוזיאל, ״התומכים הגדולים של ישראל: ביקור נדיר בשגרירות האוונגליסטית״, **מעריב**, 16 בספטמבר 2017, http://www.maariv.co.il/news/israel/Article-599384; רני יגר, ״מ׳עמיות׳ למשפחה – על יחסי יהודים, ישראלים ואמריקאים בזמן הזה״, **מכון שלום הרטמן**, 2 בפברואר 2018, https://blog.hartman.org.il/post/from-nation-to-a-family; **הרב יחיאל אקשטיין**, ״כן, האוונגליסטים עזרו להעביר את השגרירות״, *Ynet*, 13 במאי 2018, https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5258666,00.html; אריאל שנבל, ״דע את האוהב: מה באמת רוצים האוונגליסטים״, **מקור ראשון**, 15 במאי 2018, https://www.makorrishon.co.il/opinion/47679/; ״מה לאוונגליסטים ולנו״, **הארץ** (מאמר מערכת), 18 במאי 2018, https://www.haaretz.co.il/opinions/editorial-articles/.premium-1.6097038?v=A4AD8EF473CE82698849F09F99BA74F6

62. ניר מועלם, ״דרעי: ׳מה נעשה אם יקום בית דין ויגייר מסתננים?׳״, **ערוץ 20**, 3 ביולי 2017, https://www.20il.co.il/?p=50452

63. Martin J. Raffel, “When Diaspora Jews speak, do Israelis Listen?” *New Jersey Jewish News*, February 5, 2018, http://njjewishnews.com/article/37000/when-diaspora-jews-speak-do-israelis-listen#.Wp5KCuhubIV

64. פרופ׳ אריק כרמון, פרוטוקול מס׳ 174 מישיבת ועדת העליה, הקליטה והתפוצות, הכנסת השש־עשרה, 13 בדצמבר 2004, *כנסת עכשיו ריכוז נתונים פרלמנטריים ואחרים מכנסת ישראל*, https://bit.ly/2OIt54v

65. מר אבי גרנות, היועץ המדיני לנשיא המדינה, פרוטוקול מס׳ 174 מישיבת ועדת העליה, הקליטה והתפוצות, הכנסת השש־עשרה, 13 בדצמבר 2004, שם.

66. ד״ר עינת וילף, דברים במושב בנושא ״יהדות ארצות הברית והביטחון הלאומי״, הכנס הבינלאומי השנתי ה־11 של המכון למחקרי ביטחון לאומי, 30־31 בינואר 2018, **אתר המכון למחקרי ביטחון לאומי**, https://bit.ly/2OzVRR9

67. ישיבת ועדת המשנה של ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות לקשרי ישראל והקהילות היהודיות בעולם, פרוטוקול מס׳ 2, 10 בינואר 2012, *אתר האינטרנט של ד״ר עינת וילף*, https://bit.ly/2MSlDPV.

68. יוגב קרסנטי, מייסד ומנכ״ל עולמי, ״קבוצת פרזנטנס״, ישיבת ועדת המשנה של ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות לקשרי ישראל והקהילות היהודיות בעולם, פרוטוקול מס׳ 2, 10 בינואר 2012, שם.

69. “Weizman to Host Special Dialogue on Israel-Diaspora Relationship”, *JTA*, May 9, 1994, https://www.jta.org/1994/05/09/archive/weizman-to-host-special-dialogue-on-israel-diaspora-relationship; “Leaders Hope Weizman’s Conference will Elevate Israel-Diaspora Relations”, *JTA*, June 29, 1994, https://www.jta.org/1994/06/29/archive/leaders-hope-weizmans-conference-will-elevate-israel-diaspora-relations

70. הנשיא משה קצב, פרוטוקול מס׳ 174 מישיבת ועדת העליה, הקליטה והתפוצות, הכנסת השש־עשרה, 13 בדצמבר 2004, שם.

71. שם.

72. ארבעת השבטים הם: חילונים, דתיים־לאומיים, חרדים וערבים: ראובן ריבלין, ״נאום ארבעת השבטים״, כנס הרצליה, יוני 2015.

73. "President Rivlin Addresses JFNA General Assembly in Los Angeles".
74. **ראיון עם נשיא המדינה, ראובן ריבלין, משכן הנשיא, ירושלים, 4 בינואר 2018.**
75. **ראיון עם נשיא המדינה, ראובן ריבלין, משכן הנשיא, ירושלים, 4 בינואר 2018.**
76. **שם.**
77. **יצחק בן־חורין, "פרשת איפא"ק: לארי פרנקלין משתחרר מהכלא",** *Ynet*, **12 ביוני 2009,** https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3730451,00.html
78. **ד"ר שמואל בן שמואל, המדען הראשי של המשרד לקליטת עלייה, פרוטוקול ועדת המשנה של ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות לקשרי ישראל והקהילות היהודיות בעולם, 10 בינואר 2012, שם.**
79. **חגי אליצור, מנהל הפצה בין־לאומית, משרד ההסברה והתפוצות, שם.**
80. **דבר מנכ"ל משרד התפוצות, אתר משרד התפוצות,** http://www.mda.gov.il/About/Pages/DG'sMessage.aspx
81. **שם.**
82. **שם.**
83. **מפגש למידה עם פרופ' גור אלרואי, 4 בדצמבר 2017.**
84. **"ישראל ויהדות ארה"ב", מכון שלום הרטמן, 30 ביוני 2011,** https://heb.hartman.org.il/Research_And_Comment_View.asp?Article_Id=306&Cat_Id=245&Cat_Type=SHINews
85. **אבי שגיא, "במדינת ישראל קם עם יהודי חדש", הארץ, 11 בנובמבר 2017,** https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.4587874
86. **"המרכז לזהות ישראלית יהודית", מכון שלום הרטמן,** https://bit.ly/2MQn41x
87. **החוג לתולדות ישראל – תוכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות הברית, אוניברסיטת חיפה,** http://ajs.haifa.ac.il/index.php/he/
88. **מסגרת תפיסתית – עתידה של מדינת הלאום של העם היהודי: בין התגבשות לקריעה, מכון ראות, מארס 2017,** https://constrainedcontent.com/reut/wp-content/uploads/sites/17/2017/03/20170315-medinat-haleom-ivrit.pdf
89. **עודד ירון, "איך הפכה שרה סילברמן לחזית החדשה במלחמה על נרטיב הסכסוך, הארץ, 20 בפברואר 2018,** https://www.haaretz.co.il/captain/net/.premium-1.5840941
90. **עמי פרידמן, "נטלי פורטמן ביטלה הגעתה לישראל לקבלת פרס: 'מצפוני אינו מאפשר זאת'",** *Ynet*, **20 באפריל 2018,** https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5235585,00.html
91. **עירית לינור, "מה פתאום ששני יהודים מארצות הברית ידליקו משואה ביום העצמאות?", הארץ, 27 באפריל 2017,** https://www.haaretz.co.il/magazine/tozeret/.premium-1.4051369
92. "AJC Survey of Israeli Jewish Opinion".

נספח: רשימת מקורות אנושיים (מפגשי למידה וראיונות)

דרג מדיני, מקבלי החלטות ודרג מקצועי בכיר
נשיא המדינה, מר ראובן ריבלין
רא"ל (מיל') משה (בוגי) יעלון, לשעבר הרמטכ"ל ושר הביטחון
יו"ר האופוזיציה, השרה לשעבר ח"כ ציפי לבני
מר דן מרידור, לשעבר שר וח"כ
ד"ר יוסי ביילין, לשעבר שר וח"כ
סגן השר, ח"כ ד"ר מייקל אורן, לשעבר שגריר ישראל בארצות הברית
ח"כ נחמן שי, ראש השדולה בכנסת ליחסי ישראל-ארצות הברית
מר נתן שרנסקי, לשעבר שר, ח"כ ויו"ר הסוכנות היהודית
מר דביר כהנא, מנכ"ל משרד התפוצות
מר חזי כאלו, מנכ"ל בנק ישראל

מערכת הביטחון
רא"ל (מיל') בני גנץ, הרמטכ"ל לשעבר
מר תמיר פרדו, לשעבר ראש המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים
אלוף (מיל') דן הראל, לשעבר מנכ"ל משרד הביטחון, סגן הרמטכ"ל ונספח צה"ל ומשרד הביטחון בארצות הברית
אלוף (מיל') עמוס גלעד, לשעבר ראש האגף המדיני־ביטחוני במשרד הביטחון
אלוף (מיל') עמוס ידלין, לשעבר ראש אמ"ן ונספח צה"ל ומשרד הביטחון בארצות הברית
אל"ם (מיל') חיים בלומנבלט, לשעבר רמ"ט שר הביטחון ומנכ"ל המשרד לנושאים אסטרטגיים
גב' סימה שיין, לשעבר ראש חטיבת המחקר במוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים

מערך החוץ
פרופ' איתמר רבינוביץ', לשעבר שגריר ישראל בארצות הברית
אלוף (מיל') דוד עברי, לשעבר שגריר ישראל בארצות הברית, מנכ"ל משרד הביטחון, סגן הרמטכ"ל ומפקד חיל האוויר
מר סלַי מרידור, לשעבר שגריר ישראל בארצות הברית ויו"ר הסוכנות היהודית
גב' ליאורה הרצל, סמנכ"ל צפון אמריקה במשרד החוץ

פרופ׳ גבריאלה שלו, לשעבר שגרירת ישראל באו״ם
מר דניאל טאוב, שגריר לשעבר
מר עמר גבעתי, מנכ״ל עמותת ״בקהילה - משַנים מציאות חברתית״, לשעבר איש הסוכנות היהודית

תקשורת

מר ארי שביט
מר עמוס הראל, ״הארץ״
מר אריאל כהנא, ״ישראל היום״
מר ברק רביד, ערוץ 10
מר דניאל אסטרין, *NPR Israel*
גב׳ טל שלו, וואלה! *NEWS*
מר טל לב רם, לשעבר גלי צה״ל
מר יהודה ארי גרוס, *The Times of Israel*

אקדמיה

פרופ׳ ג׳ונתן ריינהולד, אוניברסיטת בר־אילן
פרופ׳ יוסי שיין, ראש בית הספר לממשל ולמדיניות, אוניברסיטת תל אביב
הרב ד״ר דניאל הרטמן, נשיא מכון הרטמן
ד״ר טל בקר, מכון הרטמן
מר יוסי קליין־הלוי, מכון הרטמן
פרופ׳ דב וקסמן, Northeastern University
פרופ׳ גור אלרואי, דיקן הפקולטה למדעי הרוח וראש תכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות הברית, אוניברסיטת חיפה
פרופ׳ זוהר שגב, אוניברסיטת חיפה
פרופ׳ עופר שיף, מכון בן־גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב
אל״ם (מיל׳) ד״ר ערן לרמן, סגן נשיא מכון ירושלים למחקרים אסטרטגיים ולשעבר מנהל סניף הוועד היהודי־אמריקאי (AJC) בישראל

אישים ומנהיגים מקרב יהדות ארצות הברית

מר דניס רוס
מר מלקולם הונליין, לשעבר סגן יו״ר ועידת הנשיאים
מר ויליאם דארוף (William Daroff), סגן נשיא הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה
מר אליוט אברהמס
השגריר לשעבר דניאל קרצר
מר ג׳ונתן גרינבלט, מנכ״ל הליגה נגד השמצה (ADL)
מר אייב פוקסמן, לשעבר מנכ״ל הליגה נגד השמצה

מר ג׳ייסון איסקסון (Jason Isaacson), AJC Associate Executive Director for Policy and Managing Director, Government and International Affairs
מר בארי שרייג (Barry Shrage), לשעבר ראש הפדרציה היהודית בבוסטון
מר ג׳וש בלוק (Josh Block), מנכ״ל ונשיא הארגון Project Israel The
מר אלן מאייר (Allan Myer), יו״ר חבר המנהלים של הארגון The Israel Project

נציגים בישראל של ארגונים יהודיים־אמריקאיים
גב׳ קרול נוריאל, מנכ״לית הליגה נגד השמצה בישראל
מר עפר בבלי, נציג הפדרציה היהודית של שיקגו בישראל
גב׳ אביטל לייבוביץ׳, מנהלת סניף הוועד היהודי־אמריקני בישראל
מר קמרון בראון, מנהל סניף איפא״ק (AIPAC) בישראל
גב׳ יעל פתיר, מנהלת סניף ג׳יי־סטריט (JStreet) בישראל
גב׳ נעמה אור, לשעבר מנהלת משרד ״המועצה הישראלית־אמריקאית״ (IAC – Israeli American Council) בבוסטון
מר ליאור וינטראוב, סגן הנשיא וראש הארגון The Israel Project בישראל

הכותבים

ד"ר **מיכל חטואל־רדושיצקי** היא עמיתת מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי ומרצה באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת חיפה. מחקריה מתמקדים במעמדה של ישראל בזירה הבין־לאומית, בעיתונות הבין־לאומית, באו"ם ובארגוני חברה אזרחית בין־לאומיים, ביחסי ישראל-ארצות הברית וביהדות התפוצות. לפני הצטרפותה למכון הייתה ד"ר חטואל־רדושיצקי הנציגה בישראל של המכון הבין־לאומי Inclusive Security, ובתוך כך ניהלה את הפעילות של "פורום דבורה: נשים במדיניות חוץ וביטחון לאומי" מייסודו של המכון. היא בעלת ניסיון רב בעולם העמותות, ובעבר ניהלה את הדסק הבין־לאומי של "ח.ל. חינוך לשלום" (מטה יוזמת ז'נבה) וכן את מחלקת פיתוח משאבים מול אירופה במרכז היהודי-ערבי לפיתוח כלכלי. ד"ר חטואל־רדושיצקי היא בעלת תואר שלישי במדעי המדינה, תואר שני במדעי המדינה עם התמחות בתקשורת פוליטית ותואר ראשון בפסיכולוגיה ותקשורת, שלושתם מאוניברסיטת תל אביב.

ד"ר **סקוט לסנסקי** הוא חוקר אורח במכון למחקרי ביטחון לאומי מאז 2017. קודם לכן היה היועץ הבכיר לשגריר ארצות הברית בישראל (2014-2017), ובשנים 2011-2014 שימש כיועץ בכיר לענייני מדיניות לשגרירות של ארצות הברית באו"ם סוזן רייס וסמנתה פאוור וריכז את הטיפול בסוגיות הנוגעות לישראל, לפלסטינים, לסוריה ולעניינים יהודיים. סקוט לסנסקי הוא בעל תואר שלישי בפוליטיקה וממשל מאוניברסיטת ברנדייס. ספרו האחרון, *The Peace Puzzle: America's Quest for Arab-Israeli Peace* (2013), נכתב יחד עם השגריר דן קרצר ואחרים.

עו"ד **עפר מדם־פרידמן** היא דוקטורנטית בבית הספר למדע המדינה, ממשל ויחסים בין־לאומיים באוניברסיטת תל אביב. עבודת הדוקטורט שלה עוסקת במנגנוני בניית הלגיטימציה והמעמד הבין־לאומי של אש"ף בשנים 1968־1994. היא בעלת תואר ראשון במשפטים (LL.B) מאוניברסיטת בר־אילן ותואר שני (בהצטיינות יתרה) בדיפלומטיה מהפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת תל אביב. עפר מדם־פרידמן זכתה במספר רב של פרסים ומלגות, והתזה לתואר השני שלה, "דיפלומטיה ללא ריבונות: המקרה הציוני והמקרה הפלסטיני", זכתה במלגת המכון לדיפלומטיה ולשיתוף פעולה אזורי באוניברסיטת תל אביב. תחומי המחקר שלה הם ארגונים בין־לאומיים, לגיטימציה בין־לאומית, משפט בין־לאומי והסכסוך הישראלי-פלסטיני. מאז 2016 חברה עפר מדם־פרידמן בצוות המחקר של המכון למחקרי ביטחון לאומי החוקר את תרומתה של קהילת יהודי ארצות הברית לביטחון הלאומי של ישראל.

ד״ר **חנה שאול בר ניסים** היא מומחית בחקר הפילנתרופיה היהודית־אמריקאית. בעלת תואר שלישי מבית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית באוניברסיטה העברית בירושלים, עם התמחות בלימודי פילנתרופיה. לאחרונה סיימה השתלמות בתר־דוקטורט באוניברסיטת ברנדייס. בימים אלה היא חוקרת אורחת במרכז כהן ללימודי יהדות זמננו באוניברסיטת ברנדייס, ולאחרונה הצטרפה לקרן משפחת רודרמן כמנהלת תוכניות במטה הקרן בבוסטון. מזה למעלה מעשור עוסקת ד״ר חנה שאול בר ניסים בתיעוד ובניתוח הפעילות הפילנתרופית של קרנות וארגונים קהילתיים, בתמיכה של האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב, אוניברסיטת ברנדייס וקרנות פילנתרופיות אמריקאיות וישראליות.

פרופ׳ **זכי שלום** הוא עמית מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי, מרצה בכיר במכללה האקדמית אשקלון וחוקר בכיר במכון בן גוריון לחקר ישראל באוניברסיטת בן גוריון בנגב. פרסם מחקרים רבים על היבטים היסטוריים ועכשוויים של מדיניות הביטחון של ישראל, הסכסוך הערבי־ישראלי, מעורבות מעצמות־העל במזרח התיכון, מאבקה של ישראל נגד הטרור האסלאמי והאופציה הגרעינית של ישראל. פרופסור שלום הוא בעל תואר דוקטור מבית הספר למשפט ולדיפלומטיה ע״ש פלטשר באוניברסיטת טאפטס (Tufts) בארצות הברית. בין ספריו הבולטים: **בין דימונה לוושינגטון: המאבק על פיתוח האופציה הגרעינית של ישראל, 1960–1968** (2004), **כאש בעצמותיו: דוד בן־גוריון ומאבקיו על דמות המדינה, 1963–1967** (2004). ב־2007 זכה פרופ׳ שלום בפרס היוקרתי לזכרו של ראש הממשלה דוד בן־גוריון על ספרו זה.

מערכת היחסים בין ישראל לקהילת יהודי ארצות הברית הייתה בשבעים השנים האחרונות עוגן מרכזי ביכולתן של השתיים להתפתח ולשגשג, והיא עודנה חיונית לביטחון הלאומי של ישראל ושל העם היהודי כולו. בדור הנוכחי אנו עדים למגמות גוברות, הן בישראל והן בקרב יהדות ארצות הברית, של התרחקות וניכור, היחלשות הזיקות ותחושת השייכות, והתרופפות הערבות ההדדית, האכפתיות, והמעורבות בין שתי הקהילות. זאת, בנוסף לאתגרים הניצבים בפני ההמשכיות של קהילת יהודי ארצות הברית ויכולת ההשפעה הפוליטית והחברתית שלה מבית. מגמות ההתרחקות בין הקהילות היהודיות בישראל ובארצות הברית נושאות בחובן השלכות ארוכות טווח על ביטחונה הלאומי של ישראל ועל ביטחונו של העם היהודי כולו, על ייעודה וזהותה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי ועל חוסנן ולכידותן הפנימית של הקהילות היהודיות בארצות הברית ושל החברה הישראלית. שתי הקהילות זקוקות לתוכנית עדכנית, שתישען על היכרות הדדית והבנה עמוקה, ושתאפשר להן לצלוח את מבחני ההווה והעתיד.

המחקר שלפניכם נכתב על ידי צוות חוקרים במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), בשותפות עם קרן משפחת רודרמן, הפועלת לחיזוק הקשר בין ישראל לבין יהדות ארצות הברית, ונע על ציר שקושר שתי מערכות מעצבות עבור מדינת ישראל והעם היהודי: יהדות ארצות הברית כרכיב בביטחון הלאומי של ישראל והיחסים בין שתי הקהילות הגדולות של העם היהודי כגורם מעצב מרכזי לביטחונו ולעתידו. המחקר מנתח את ההתפתחויות והמגמות בשתי סוגיות אלו, מצביע על האתגרים המרכזיים שהן מציבות ומציע מתווה כולל למענה הנדרש לאתגרים האסטרטגיים העומדים בהקשר זה בפני מדינת ישראל, קהילת יהודי ארצות הברית והעם היהודי כולו.

תא"ל (מיל.) אסף אוריון עמד בראש פרויקט המחקר המשותף עם קרן משפחת רודרמן בנושא יהודי ארצות הברית והביטחון הלאומי של ישראל. הוא הצטרף ל־INSS בסוף 2015 כחוקר בכיר, עומד בראש תכנית המחקר ישראל-סין והתכנית להתמודדות עם הדה־לגיטימציה לישראל וה־BDS במכון ומשתתף במחקרים בתחומי אסטרטגיית צה"ל, ארה"ב, אירן, סוריה ולבנון, והסכסוך הישראלי-פלסטיני. בתפקידו האחרון בצה"ל (2010-2015) שירת כראש החטיבה האסטרטגית באגף התכנון שבמטה הכללי, לאחר שני תפקידי ראש מחלקה באגף התכנון וכשני עשורים ביחידה 8200 ובאגף המודיעין.

סא"ל (מיל.) שחר עילם ניהל את פרויקט המחקר המשותף עם קרן משפחת רודרמן בנושא יהודי ארצות הברית והביטחון הלאומי של ישראל. הוא הצטרף כחוקר ל־INSS בתחילת 2016 ומנהל את תכנית המחקר במכון בנושא ההתמודדות עם הדה־לגיטימציה לישראל וה־BDS. בתפקידו האחרון בצה"ל (2012-2015) עמד בראש ענף המערכת הבינלאומית בחטיבה האסטרטגית באגף התכנון שבמטה הכללי, לאחר למעלה משני עשורים ביחידה 8200 ובחטיבת המחקר באגף המודיעין.

INSS
המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES
TEL AVIV UNIVERSITY אוניברסיטת תל אביב

RUDERMAN
קרן משפחת רודרמן